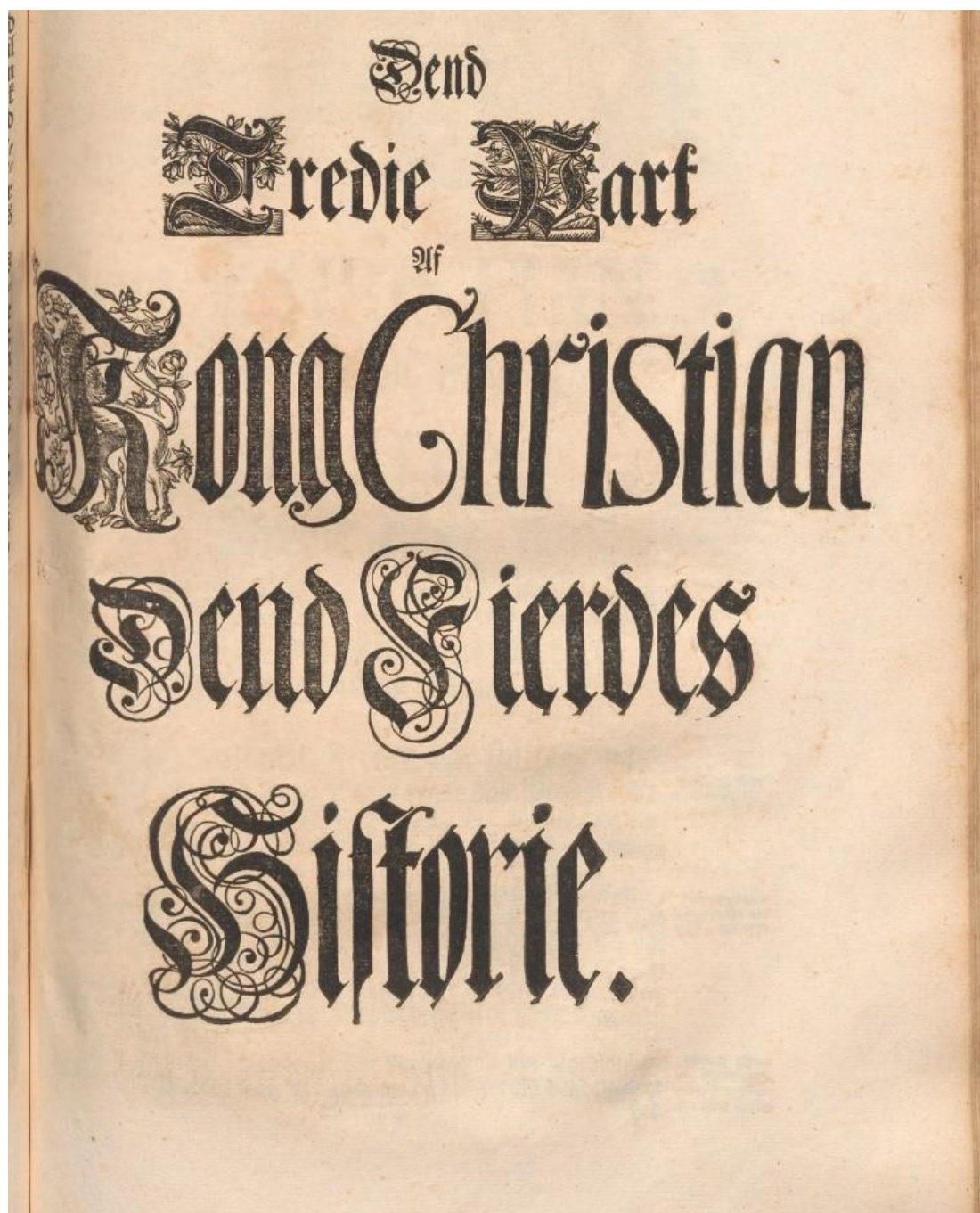
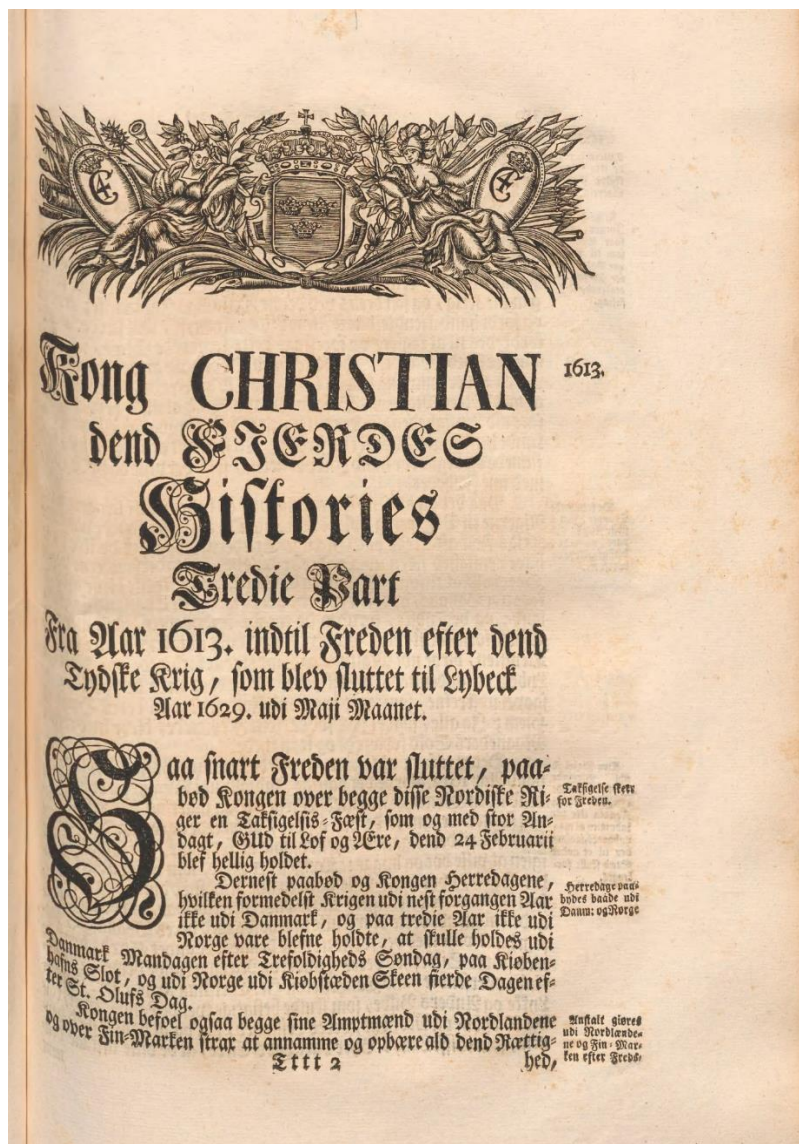

Kong Christian

den Fjerdes Histories

Tredie Part

Fra Aar 1613, indtil Freden efter den Tydske Krig,

som blev sluttet i Lybeck

Aar 1629. udi Maji Maanet.

Saa snart Freden var sluttet, paabød Kongen over begge disse Nordiske Riger

Taksigelse skeet for Freden.

en Taksigelses-Fæst, som og med stor Andagt, GUD til Lof og Ære, dend 24 Februarii blef hellig holdet. Dernæst paabød og Kongen Herredagene,

Herredage paabiudes baade udi Dann: og Norge

hvilken formedelst Krigen udi nest forgangen Aar ikke udi Danmark, og paa tredie Aar ikke udi Norge vare blefne holdte, at skulle holdes udi Danmark Mandagen efter Trefoldigheds Søndag, paa Kiøbenhafns Slot, og udi Norge udi Kiøbstæden Skeen fierde Dagen efter St. Olufs Dag. Kongen befoel ogsaa begge sine Amptmænd udi Nordlandene

Anstalt gøres udi Nordlandene og Fin-Marcken efter Freden

og over Fin-Marken strax at annamme og opbære ald dend Rettighed,

Side 350.

hed, Skat og Skyld, som de Svenske sig saavel paa sine egne, som paa de Russers Vegne der udi Landet tilforn hafde tilholdt, og som de nu ved Freds-Fordraget sig gandske hafde fraskrevet.

Tractaterne, at de ikke herefter skulde skatte til Sverrig.

Over Elfsborg Fæstning og dens underlagde Lehn og Kiøbstæder, som vare overladte til Forsikkring for de Penge, som Kongen af Sverrige skulde betale efter Freds-Fordraget, vidste Kongen ingen bedre Mand at sætte til Befalingsmand, end Krigsobersten Jørgen Lunge; eendeel formedelst hans gode Tieniste udi dend forgangne Krig, og særdeelis ved denne Fæstnings Indtagelse; eendeel og fordi hand kiendte hans Fromhed og Fornuft, som særdeeles udfordredes til at regiere og forestaa dette fremmede Stæd, saalænge som det stoed i Pandt.

Krigs-Ofverste Jørgen Lunge faar Elfsborg, som til Kongen var pandtsat efter Freds-Tractaterne, udi Betaling.

Og som Byen Oddewald af de Svenske var ved en Overrumpling bleven i Krigens Tid afbrændt, blef hand tillige med Steen Madsen, Befalingsmand paa Bahuus, befalet at forfare ald Leyligheden, om dend ikke paa et andet beqvemmeligere Stæd kunde henlægges, hvilket og skeede. Til saadant at forfremme, forsiunede og begavede hand Indvaanerne, som der ville bygge og boe, med nye Friheder.

De fremmede Tropper, som i sidste Krigs-Tid vare værvede, blef afstakkede og bortførte.

Paa det og at dend store Krigshær ey heller skulde længere være Rigerne til Besværing, bleve til største Deelen de fremmede hvervede Krigs-Folk afstakkede paa Grændse-Stæderne, paa det de ikke skulde have Leylighed siden udi Landet at omløbe, og Undersaatterne nogen Overvold at tilføye; Nemligen de Engelske og Skotske bleve afstakkede udi Bahuus, hvorfra de strax overskibedes til Engeland og Skotland; og de Tydske, foruden de tvende Regimenter, som allerede tilforn formedelst deres Modtvillighed midt udi Krigen vare viste af Tienesten, bleve udi Malmøe og Landskrone forlovede, og derfra til Lybeck og andensteds overskibede. Ligeledes bleve de Indlandske, saavel udskrefne, som antagne Land-Folk sendte til deres Huus og Hiem; Ja alle, saavel Indfødde som Fremmede, bleve med tvende Maaneders Sold forærede og fornøyede.

Den Kiøbstæd udi Bleginde Væhe, afbrændt i Krigens Tid, vil Kongen ikke tillade igien at maa opbygges, saasom den til andet Stæd skulde forlægges.

Det er tilforn optegnet, hvorledes Kong Gustaf Adolph, da hand Aar 1612. gjorde det hastige Indfald udi Bleginde, opbrændte dend liden Grændse-Kiøbstæd Væhe. Saa snart nu Freden var bleven sluttet, begyndte de her og der, adspreedde og forjagede Borgere igien sig til deres gamle Eyendomme at forsamle, udi Meening der igien at ville boe og bygge: Kongen der imod, som hafde udseet andet Stæd, hvor hand ville have en nye Kiøbstæd anlagt og befæstet, som kunde være beleyligere til Grændsernes Forsvar, lod dennem sige, at de endnu udi dette Aar skulde indeholde med deres Bygninger, saasom hand ville med det første udviise dennem et andet Stæd, hvor de med større

Sikkerhed deres Handel og Næring kunde drive. Til dend Ende oversendte hand Cantzelleren Hr. Christian Friis, Hr. Jørgen Lykke og Anders Bilde, som skulde besigtige tvende Lands-Byer, kaldet Næshbye og Mossbye, deres Leylighed, saa og at handle med dennem, som i disse Lands-Byer vare Lods-Ejere, at de ville afstaae dennem

side 351.

nem til Kongen, og giøre det Mageskifte med dend Jord som der til kunde ligge imod dend som laae til Væhe, Hartkorn imod Hartkorn, eftersom begge disse tu Landsbyer ogsaa vare blefne afbrændte, og igien paa nye skulle opbygges. Saa snart som dette var giort, blef strax skicket duelige Mænd, som vare kyndige udi Fæstninger at anlægge, til det Stæd, som Kongen hafde udseet at afstikke, og derudi til at afdeele mellem Borgerne, baade Platzer at bygge og boe paa, saa og de tilskiftede Jorder og Marker til deres Agerdyrkning, saa at alle kunde blive tilfreds. 1613.

Alne-Maalet og Punds-Vægten udi Danmark blef ret sat og indrettet udi Riget.

Udi næstforegaaende Bog er tilforn erindret hvad Omhyggelighed Kongen bar, at udi Rigerne kunde være et ret og just Tondemaal. I Aar lod hand forbyde, at ingen anden Alen maatte bruges over begge Rigerne udi Kiøb og Sall end Siellandske Alen, og skulle saadan en ret Alen hænges paa alle Raadstue-Dørene i Kiøbstæderne, hvor efter enhver sin Huus-Alen skulle indrette. Desligeste paabød hand, at alle Skippund skulle være 20 Danske Lispund, og et Lispund skulle være 16 Pund Dansk Vægt, hvor efter alle Bismere skulle indrettes; Dermed blef afskaffet dend Hamborger Alen, som var i Brug, saa og de Pundevægte, som de Lybske formedelst deres Handels Egen-Nyttighed hafde hos Undersaatterne ført i Brug.

Alne-Maalet og Punds-Vægten udi Danmark blef ret sat og indrettet udi Riget.

Da Freds-Fordraget uden nogen Svenke og Argelist paa begge Sider til Fornøyelse var bleven fuldbyrdet, blef dend udi Begyndelsen af Krigen paabudne Forhøyelse paa Tolden saavel udi Øresund, som ved alle andre Told-Stæder udi Riget ophævet, saa at dend ikke meere her efter skulle fordres eller tages, men at udi alle ting der med skulle forholdes paa den Maade, som før Krigens Begyndelse var sædvanligt.

Forhøyelsen paa Tolden udi Øresund og ved alle Toldstæder i Riget ophæves.

Tvende Sager fra Øsel vare indsatte for dette Aars Herredage.

Herredagene bleve holdte paa dend bestemte Tiid udi Kiøbenhavn, hvor iblant andre blef handlet særdeelis disse tvende Sager: Dend første var imod tvende hidførte Fanger Øselske Adelsmænd, Henrich Skulleman og Otte Buchshoved, som af Kongens Secreterer Tyge Lange bleve tiltalte og beskyldte. Skullemands Forseelse var, at hand udi forrige Krigstiid af Fienden hafde taget Beskiermelses-Breve for sig og sine Bønder-Gaarde paa Øsel, dersom Fienden Landet skulle anfælde, og i et Bref var ladet Platz til at kunde indsættes hvad Nafn hand ville. Der næst saasom dend forrige og nu afdøde Statholder paa Landet Claus Malthesøn Seehested hafde anbefalet hannem at skulle blive paa Slottet Arnsberg, fordi hand tvifledede om hans Troskab, stal hand sig dog ud af Fæstningen, og begaf sig paa een Baad til Fienden, hvilke hand gaf tilkiende Fæstningens Leylighed og Tilstand. Derforuden da hand spurte Claus Malthesøns Død, brød hand voldeligen ind paa Slottet, og udtog af Cancelliet det Skriin, som Landets Privilegier og Statholderens Befalinger vare forvarede udi, slog Laasen fra, udtog de meest Magtpaaliggende Breve og læsde dem offentligen for Almuen; hvor af de fik at viide alle Anstalter til Fæstningens Forsvar, som hand Fienden siden aabenbarede,

Side 352

rede, med meere. Dend anden Buchshoved beskyldtes ogsaa for at have faaet Breve fra Fiendens Leyr udi Estland, hvor udi Fæstningen blef opfordret; hvilke hand lod udskrive og udspreede udi Landet. Da hand derfor var af Statholderen indsat paa Fæstningen, lod hand ved en Strikke om Natten

350

nedhidse Brød, hvorudi vare Breve, hvilke hans Tilhæng førte over til Fienden. Hand var og med Skulleman at opbryde Cancelliets Skriin, og Brevene deraf at udrage. Disse begge bleve dømt fra deres Lif, Ære og Gods, og bleve de siden rættede paa Kiøbenhavns Slot-Platz.

Steen Bilde forrige Amptmand over Trundhiem dømmes for Herredagen, for en Føyhed og andet i seeneste Krigs-Tiid.

Den anden Sag var imod Steen Bilde, tilforn Amptmand over Trundhiem, Jempterland og Hærdalen, hand blev tiltalt fordi hand tvert imod Kongens Befaling lod udskrive dend Almue, som laae længst fra Jempterland og ved Søe-Siderne; og, de som boede nest derved og vare de dueligste, og med Skytterie best kunde omgaas, lod hand blive hiemme. Derforuden hafde hand ingen ret Anordning gjort om Folkets Sold og Betaling; men Pengene som til ham vare opskikkede, lod hand levere Folkene paa een gang, som dennem siden ødde og ilde fordøiede, hvor over de hafde intet, naar det meest giordes fornøden. Hand gjorde heller ingen Anstalt til Hærdalens Forsvar, og da en stor Deel af samme Ampts Almue var blevne tvungne til at sværge Kongen af Sverrig, gaf hand hverken Statholderen i Norge, ej heller Kongen selv udi Tide nogen Kundskab der om. Icke heller gjorde hand, da dend Svenske Oberst Monikhoven med sine Skibe seylede langs Fiorden ad Stordalen og satte Folk i Land, nogen Anstalt til Modstand eller Afbræk; og alligevel nogle Dage tilforn af Fienden eendeel Gaarde paa Sund-Møer, som ligger nest op til Trundhiems Lehn, vare plyndrede og afbrændte, lagde hand dog ej Vind paa nogen Kundskab. Da Fiendens Folk var sat udi Land, og tre af hans Skibe løbe tilbage igien langs Fiorden frem for Trundhiems Bye ad Rudenæs, og ej videre vare bemandet, uden med de som kunde regiere Takel og Tov, lod hand dennem dog uansægtet af Lehnets udløbe, uanseet de brændte en Bonde-Gaard af, førend de ginge til Seyls. Disse vare Beskyldningerne imod hannem, som hand ej kunde svare til, alligevel hand self mødte for Rættens; thi hans Broder Markus Bilde Embeds-Mand paa St. Hans Kloster udi Odense gik udi Rætte for hannem, som hverken kunde eller inderlig vilde forsvare hans Forseelse; men alleeniste bad om Naade, og at Rættens ej mod hannem for hart maatte strænges. Hans Dom faldt at hand skulle miste hans Embede, og at hand skulle være landsflygtig i tre Aar, og imidlertid tiene udi Krigen, hvor Krig var, og hvor paa hand skulle skaffe Beviis, naar hand, efter hans Landsflygtigheds og Krigs-Tienistes Aar vare endedes, igien hiemkom. Dette sidste holdt hand ikke, men hand skiulte sig udi Jydland iblant hans Venner, hvorfor Kongen lod hannem paagribe og lod hannem sætte udi Fængsel paa Draxholm, hvor hand udi mange Aar siden sad fast anholdt.

Side 353.

Til disse Herre-Dage blev Kongen bevilget af Rigers Raad, at Adelen, saavelsom alle Geistlige og Verdslige over alt Riget, skulle betale for dette og tilkommende Aar dend samme Skat, som de udi Krigens Tiid vare taxerede for: Men Kongen maatte der imod igien give sin Forpligt fra sig, at denne Bevilling ikke skulle drages til noget Exempel udi Fremtiden, eller komme dennem til nogen Nachdeel udi deres Adelige Friheder i nogen Maade. Aarsagen at de denne gang vare saa villige her udi, skal her efter forklares, naar der tales om Hollænderne og Hanse-Stæderne. Imidlertid disse Herre-Dage paastode, kom Kongens Syster Hertuginde Augusta her udi Riget fra Gottorp for at besøge sin Broder og self at ønske hannem til Lykke til dend nyelig sluttede Fred. Hun blev med Pragt imodtaget udi Wordingborg, hvor hun landede, af Christen Holk Rigers Raad og Christian Friis til Kragerup, og af dennem blev leedsaget til Friderichsborg Slot, hvor hun med Glæde af Kongen og de Kongelige Børn blev undfanget.

Kongens Syster Hertuginde Augusta besøger Kongen paa Friderichsborg.

Enke-Dronningen Sophia besøger og samme Tiid til Friderichsborg, hvor de begge opholdte sig en Maanedes Tiid, indtil hun med største Fornøjelse rejsede her fra paa en af Kongens Fregatter der til

udrustet, som satte hende udi Land udi Kiel, hvor hun af hendes Gemahl Hertug Johan Adolph til Holsten Gottorp kierligen blef omfavnet.

Enke-Dronning Sophia besøger iligemaade Kongen paa Friderichsborg.

Da Herre-Dagene udi Danmark vare til ende, som vare temmeligen længe, reysde Kongen til Norge, for at skikke der iligemaade Lov og Ræt til de Herre-Dage, som udi Skeen vare berammede. Der tiltalte iligemaade Secreterer Tyge Krabbe Almuen udi Jempteland, Herdalen og Stordals Præstegield.

Kongen rejser til Herre-Dagene udi Norge.

Disse sidste, fordi de ikke gjorde dend Svenske Oberst Modstand, da hand gjorde Landgang, saa og fordi de ikke omringede hannem, da hand var indklemmt mellem Eenanger og Kilsgaarde, bleve dømte saa mange, som vare overbeviiste der udi skyldige, at skulle være udi Kongens Naade og Unaade.

Stordal: Præstegield, samt Herdalens og Jemptelands Almue tiltales og dømmes for deres Forseelser udi forrige Krigs-Tiid.

De udi Herdalen bleve frikiendte fordi de saa hasteligen bleve overfaldte, og de finge ingen Hielp eller Undsætning af de andre; tilmed laae de tvende Sogner udi Fogderiet saa langt fra hinanden, at det eene ej kunde hielpe det andet; saa vare og deres Huuse og Gaarde afbrændte, førend de fore Kongen af Sverrig. Men de udi Jempteland bleve haardere efter deres Fortieniste straffede. Thi de som vare under Johan Beslings og Henning Jensens Fahner, og som ikke ville komme tilstæde udi Under-Agger, da de bleve opbudne; saa og alle de, som hafde hørt, seet eller vidst af Fiendens Breve at sige og dennem fordulte; desligeste de som hafde været med at svære Kongen af Sverrig, bleve fradømte deres Odel og andet Gods tillige med deres Fred, og bleve de Udsleiger efter Norges Lov. Men nogle iblant dennem, hvis Forseelse ej kunde udtydes til aabenbare Forræderie, saasom Vagt at forsømme, vrang Kundskab, Rugsveder imod Forbud at brænde, og særdeeles med Forsømmelse af Brygning og Bagning til Kongens Folk, og deslige smaa Mishandlinger, skulle hver

Side 354

Kong Christian dend Fierdes 1613. i Særdeelighed til deres Hiemting derfor tiltales og dømmes. Capitainerne Hans Basse, Johan Besling og Henning Jenson bleve af Kongen offentlig for meenige Mand takkede og roste for deres Troskab, og med en og anden Naade benaadede. Samme Tiid bleve og de tvende Bonde-Lehns mænd Guldbrand Seiglstad og Hans Havene benaadede ikke alleeniste med Skienk og Gaver, men endog med Privilegier for dem self, deres Børn og Lifs-Arvinger, for deres Troskab og Manddom imod den Skotske Oberste Sinklar, som med alle sine Tropper ved Kringelen bleve needlagte; saa at ikke en Mand uden kom derfra.

Papistiske og falske Præster opsøges udi Opsloe Stift.

Forleden Aar blef fortalt, hvorleedes de Papistiske Ræve hafde begynt at indsniige sig udi GUDS Viin-Gaard udi Norge, saa og hvor aarvaagen og nidkiær Biskopen udi Opsloe M. Niels Clausen var, for igien at faae dennem udjagede. Nu skal det fortælles, hvor lykkelig hand derudi var bleven, siden hand fik Hielp af dend værdstige Arm, som Kongen rakte hannem, til at faae dennem opsporede og fangne. Thi hand fandt dennem ikke alleeniste udi Opsloe Bye hos sig selv, men endogsaa her og der, saavel udi hans eget, som udi de andre Stifter adspredde, hvor de sig hafde indgravet. Den første og fornemmeste fandtes udi Opsloe Bye, ved Nafn M. Christopher Hiort, Præst dersammesteds. Ihvorvel hand med hans tveehjærmede, dobbeltmeenende og tvivlsomme Svar længe stræbte at dolge dend Forgift, hand giemte under en sødtalende og spidsfindig Tunge, saa trængde Biskopen hannem dog saa hart med det fyndige GUDS Ord, at hand omsider maatte ud med. Hand blef strax dømt fra sit Kald og Embede og forviist Rigerne. Dernæst bleve opledte andre hans Stalbrødre, som baade udi Kiøbstæderne Moss og Laurvigen, saa og her og der paa Landet vare adspredde, saa at omkring Opsloe Bye fandtes ikke mindre end fem saadanne falske Apostler, nemligen Hr. Abraham Hanson, Hr. Evert Hiort og Hr. Jacob Hiort begge Brødre til fornævnte Anfører, og tvende som ej endnu hafde

352

faaet Præste Kald, Peder Alphæus og Mogens Haagen son. Udi Stavanger og Bergens Stifter vare ogsaa nogle, men saa snart de bleve røbte, torde de ikke blive der længere, men sneege sig bort af Riget hemmeligen. Alle disse

De blive skikkede for Herredagene udi Norge, hvor de af Kongen og hans Raad samt de Norske Biskoper dømmes.

som nu ere nævnte, bleve udi Skeen fremstillede for Herre-Dagene: til hvilken Kongen hafde ladet kalde alle Norges Biskoper, disse Religions-Sager med hannem selv og hans gode Mænd at forhøre og paadømme. Eendeel af disse Kætttere anstillede sig udi Begyndelsen meget hellige og uskyldige; Men Biskop M. Niels Clausen, som dennem imod sagde, vidste saa mesterligen at tage Skalkheds-Hammen fra deres Ansigter, hvor med de vare skiulte og formummede, saa at deres Skinhellighed omsider blef bekiendt og aabenbaret. Samtalen imellem Biskopen og dennem varede paa tredie Dag, og alligevel de vare mange, kunde de dog ikke trætte hannem. Kongen self hørte hannem med Fornøjelse fra Begyndelsen til Enden, og lod sig det ikke være umageligt, at sidde Rættten, fra Morgen en til langt ud paa Aftenen.

Side 355

Deris Dom faldt saaleedes ud, at de som vare Præste-viede, bleve dømtte først fra deres Kald og Embede, og fra deres Præste-Dragt, dernæst fra ald deres Middeler og Formue, samt Odel og Arf; saa bleve de og strax forviiste inden trede Solemærke at rømme Kongens Riger og Lande, med den Trusel, at der som de der siden nogensteds sig skulle lade finde, hemmeligen eller aabenbare, da skulle de miste deres Hals. De som ikke vare Præste-viede, bleve alleeniste dømtte fra deres Odel og Arf, saa og med samme Trussel forviiste Rigerne.

Rigens Raad Ditlof Holch gaar som Ambassadeur til Hertug Henrich Julii af Brunsvig hans Begravelse.

Saa snart Kongen var til Danmark hiemkommen, udsendte hand Ditlof Holch Rigens Raad, til Wulfenbüttel for at beklæde Kongens Stæd udi Hertug Henrik Julii Ligfærd og Begravelse, som skulle holdes dend 4de Octobr. nest efter. Bemeldte Hertug var død tilforn dend 20de Dag udi Orme-Maanet til Prag udi det Rige Bohemien.

Jacob Ulfeld og Jonas Carisius, sendes Gesandter til Spanien.

Ligemaade forsendte hand Rigens Cancellier Jacob Ulfeld og hans Raad, og Tydske Cancellier Forvante Jonas Carisius til Kongen af Spanien, i adskillige vigtige Ærinder, fornemmelig med hoybemeldte Konge, at slutte Forbund om de Danskes og Norskes Handel og Seyllads paa de Spanske Riger, og for at hindre de Biskaier Plyndring udi Vester- og Nord-Søen; Dette Gesandtskab blef Kongen udi Spanien meget velkommen, i det hand lod sig her udi finde saa billig, at de efter nogle Maaneders Forløb udi paafølgende For-Aar hiemkom med lykkelig Forrætning.

Kongen og Churfursten af Brandenburg mødes ved Hamborg.

Kort for Mikkels-Dag mødtis Kongen med dend afgangne Dronningens Broder Churfursten af Brandenburg Johan Sigismund, udi Holstein udi Heiligenstæd midt imellem Itzehoe og Hamborg, hvor de og der omkring i de omliggende Stæder vare udi stor Venskab og Fortroelighed forsamlede indtil alle Helgens Dag var forbi. Denne Sammenkomst sigtede meest til at overtale Kongen til at indtræde udi det imellem de udi Tydskland værende Evangeliske og Protesterende oprettede Forbund og navnkundige Union imod de Catholske og særdeeles imod det Østerrigske Huus, som imod dennem hafde begyndt sig alt for megen Vælde at tiltage: Hvorfra Kongen allerede tilforn, da hand ved Skrivelser og Gesandtskaber derom var bleven anmodet, sig hafde undskyldet. Dernæst ville og Churfursten, som var een af de nærmeste til at paastaae og tiltræde til det udi bemeldte Tydske Rige ved Dødsfald ledig og arfvesløs blefne Fyrstendom Gulich eller Gylich, hvor over bemeldte Churfurste, efter sin menende Ret og Tiltale nu udi dette Aar sin ældste Printz Georg Wilhelm, som

353

Statholder hafde indsat. Udi hvilken Handel Churfursten ogsaa ansøgte Kongens Forbund og Undsætning, saasom hand sig meget befrygtede fra Kejseren og dend Spanske Regiering at ville finde største Modstand og Urolighed. Hvad det første angik, da fandt baade Kongen self, som og efter Raadføring med hans Riges Raad, det ikke tienligt, at tage nogen Deel udi denne saa kaldede oprettede Union, formedelst hand ikke vidste

Side 356

Kong Christian dend Fierdes 1613. ste, at der nogen øyensiuinlig Fare var paa færde, eller og nogen aabenbare Fiendskab med Religionen blef forøfvat, hvorfor saadan Forberedelse til nogen Modstand meget vel kunde efterlades indtil større Nød det udkrævede. Hvad det andet anlangende Tiltrædelsen til det leedig blefne Fyrstendomme Gylich angik, da blef derved, som noget Danmark uvedkommende, ikke noget synderligen omrørt.

Gesandter fra dend ny Russiske Czar Michael Federovitz Romanof komme til Danmark for at forkynde hans Val til Thronen, men de bleve liggende i Horsens til Kongen kom hiem.

Imidlertid Kongen var saaleedes forreyst, kom her til Danmark tvende Gesandter, nemlig Knees Michael Boretinski og Gabriell Bogdan Diac fra Michael Federovitz Romanof dend Russiske Patriarkes Søn, som nyligen i dette Aar var bleven af de troeste og beste Russer udvalgt og keyset til Stor-Fyrste udi Rusland, udi Vladislav Kong Sigismundi af Pohlens Søns Stæd, som udi dette Aar blef saa got som af det Russiske Rige med Magt uddrefvet. Disse Gesandter landede med deres Skib udi Jylland, og da de spurte Kongens Fraværelse, bleve de stille liggendes udi den Kiøbstæd Horsens, for at opbie Kongens Hiemkomst; Deres meste Ærinde var, at givet tilkiende Czarens Udvælgelse til Riget, saa og at fornye de gamle Forbund med disse Riger. Dernæst, at ønske Kongen til Lykke over Freden med Sverrig, og at bede hannem at være Mæglere imellem Czaren og Kongen af Pohlen, som understøttede Oprøret udi det Russiske Rige; iligemaade for at stifte og mægle Fred og Eenighed imellem hannem og Sverrig. Fra hvilke begge sidste Poster Kongen med en høflig Undskyldning sig unddrog.

Kong Gustav Adolph skriver meget venlige Breve til Kongen, som med samme Venlighed besvares. Siden Freden med Sverrig var sluttet kom der meget venlige og kiærlige Breve baade fra Kong Gustaf Adolph og Hertug Johan Kongens Fætter og Hertug over Øster Gotthen, for at bekræfte deres Tilgenegenhed til Fred og Fortrolighed, som de med Kongen og disse Riger her efter agtede at holde. Hvilke Kongen igien besvarede med lige Venlighed og Kiærlighed.

Et Bref kom fra Enke-Dronningen Christina udi Sverrig, hvorudi hun tilesner sig dend gamle Titul, som hun førte før sidste Krig og Fred, nemlig: Dronning over Lapperne i Nord-Landene

Men kort der efter og imidlertid Kongen var paa de Holsteenske Grændser, kom et Bref fra dend Svenske Enke-Dronning, Dronning Christina, fød Hertuginde til Slesvig og Holsten, hvor udi hun begierte at Kongen ville tilstæde, at et stort Partie Jern, som hun hafde solt til en fremmed Kiøbmand, maatte udlades Toldfri fra et Stæd kaldet lidet Endet udi Elfsborg Lehn, som Kongen udi Forsikkring hafde. Udi dette Bref gaf bemeldte Dronning sig iblant andet den samme Titul, som hendes Sal.

Der udi ville Kong Gustav Adolph være uvidendes og uskyldig.

Herre hafde ført, nemlig: De Lappers Dronning udi Nord-Landene. Over dette uformodentlige Bref blef Kongen meget uforuøyet, og vidste ikke snart hvad hand skulle troe, om det enten var skeet med hendes Søns Kong Gustavs Villie og Videnskab eller ikke: Dog faldt hand omsider af sit Fredselskende Gemyt til de lemfældigste Tanker, og ville ikke tillegge Kong Gustav Adolph udi nogen Skyld, som ogsaa ved hans Undskyldning, udi et Bref til Kongen, ald Mistanke her om fra sig væltede.

Kong Chr. 4. Svar paa Enke-Dronning: Bref.

Hvorfor Kongen skref hende til Svar sin Meening saaleedes: At udi hendes Begiering anlangende det Jerns Toldfri Udførsel kunde hand ikke for sine vigtige Aarsager bevilge. Ellers saasom

Side 357

hand, imod ald Formodning, hafde seet af hendes Bref opført iblant hendes Tituler, at være Dronning over Lapperne udi Nord-Landene, saa efterdi hand hafde langt andre Tanker om hendes store og hoybegavede Fornuft, end at hand skulle domme det at være skeet med hendes Villie eller efter hendes Befaling, saasom det var imod Freds-Fordraget, ville hand alleeniste tilskrive det at have været Skriverens Forseelse. Men hvis det ikke saaledes var, ville hand med første skrive Kong Gustav Adolph til derom, udi fast Forsikkring, at hand ikke skulle billige eller for Ret eragte, at saadan Titul af Hendes Majestæt her efter blef brugt.

Enke-Dronningen svarte og stod paa at Titulen hende tilkom.

Der paa svarede Enke-Dronningen, at hun maatte ikke holdes for saa uforstandig, at hun ville sætte sit Nafn under et Bref, som skulle være af Forseelse i hendes Titul forskrevet; og det kom hende underliggen for, at hendes Son skulle holde noget for ubilligt, som hun gjorde; thi hand hafde vel Magt at befale og regiere sit Rige og Lande, efter sit eget Behag, men ikke at befale Hende noget. Hun hafde og ofte læst Freds-Fordraget igiennem; men hun hafde aldrig fundet meere der udi end indlagde Seddel (som var Udskriften af den 5te Post udi Freds-Fordraget) udviiste, hvor udi intet om hendes Person eller Titul var næfnt.

Kong Chr. 4. Gienfvar.

Der paa svarede Kongen hende atter, at i hvor vel intet var indført udi Freds-Slutningen hendes Person og Titul angaaende; saa hafde Kongen dog mindst formodet sig dette, at hun, og formedelst nær Forvandtskab, heller ville hindre og afværge ald Misforstand, som kunde paakomme imellem Rigerne, endnu saaledes ville følge onde Raadgivere; helst efterdi hendes Son, som var Konge udi Riget, ikke meere førte eller brugte saadan Titul. Hun maatte og vel lade sig behage, at betænke, hvad paa saadan Adfærd kunde følge; som ikke andet paa Banen kunde føre, end Vidtløftighed og Misforstand, og siden meget Ondt efter sig drage. Hvad heller dette Bref bevægede Dronningen til at forandre sit Sind og Forsæt, eller ikke, viides ikke til visse; men det viides, at Kong Gustav Adolph hafde her udi ingen Behag: Det siunes ogsaa for troværdigt, at hun maa der efter have afstaaet og efterladt denne Titul, efter som siden blef saa got et Venskab, imellem Kongen og hende, at hun nogle Aar efter, som siden skal mældes, tillige med hendes Son besøgte Kongen udi Halmsted. Historien vil, efter sit Lofte givet forleden Aar, her fortælle, hvorledes det med de Lybskes Klagemaal over Kongen til Keyseren afløb, og hvorledes Keyserens myndige Erklæring paa samme Klagemaal, som dend Danske Aftgesandte Otto von Qualen til Wien under det Keyserlige Segel blef givet, af Kongen blef optaget og besvaret.

Angaaende de Lybske Klagemaal over Kongen for Keyseren, formedelst deres Handel og Seylads i forrige Krig paa Sverrig blef dem hindret.

Dette Klagemaal og den Keyserlige Erklæring kom Kongen først udi dette Aar tilhænde. I Begyndelsen ville de fleeste af Rigens Raad raade Kongen til, at det ikke skulle besvares; men Kongen ville have det anderledes. *Kongens Svar til Keyseren.* Thi blef en Capitain udsendt til Wien med et Svar af følgende Indhold: Forst, at de Lybske Skibe bleve ikke hindrede udi Krigens Tiid, at fare hvor de ville, endogsaa paa Sverrig, naar de ikke

Side 358

giorde hans Fiender Tilførsel af noget, hvor med Krigen kunde imod hannem bestyrkes og fortsættes. Og at eendeel Lybske Skibe udi Søen ere blefne opbragte, og Priis-dømte, da er det ikke skeet med Vold, men ved Lov og Dom: Thi de ere blefne dømte til at være god Priis, fordi de tvert imod Kongens

355

Advarsel og Forbud udi Krigens Begyndelse hafde understaaet sig at giøre hans Fiender saadan Tilførsel af de udi Forbuddet ommeldte Vare. Dernæst hvad angik Tolden, som hand hafde forhøyet, da vidste hand ikke, at det nogen vedkom, om hand Tolden udi sine Riger og Lande ville enten forhøye eller afsætte. Hvad angik de Skibe, som forleden Aar uden for Lybek paa Traven af hans Flode bleve angrebne; da skeede det, fordi de Lybske med udrustede Skibe laae færdige til at giøre hans Fiende Tilførsel af de forbudne Vare: og førend de bleve angrebne, blef af Admiralen udsendt en Espinge med Folk og Breve til Raadet, for at formane dennem til saadant at hindre og indeholde; men af de Lybske Skibe blef der skudt efter bemeldte Espinge, og saaledes blef hindret at Bud og Breve ikke komme til Raadet; hvilket den Danske Flode burde og maatte hevne. Og da de fornåm, at det ville blive dennem for tungt at staae imod Braadden, faldt dog Raadet til at kiende sig self, og søge med hannem at forlige; Af hvilket Forlig en Udskrift til nærmere Eftersyn blef medskikket. Endeligen og for det sidste forklarede Kongen sig ikke at kunde mistykke, det Keyseren ville forsvare de Lybske, som det Romerske Riges Undersaatter; men at Keyseren ville tilægne sig udi hans indsendte Skrivelse noget Herredom udi eller over Øster-Søen, det kunde eller ville Kongen ingenlunde tilstaae hannem, og derfor kunde hand ikke forbigaae saadant udi høyeste og kraftigste Maader at imodsige: Hvorfor hand hermed ville have Keyseren paa det flittigste ombedet og formanet, saadanne Tanker, at ville afstaae, saasom hand sin Høyhed og Rettighed i Øster-Søen, ligesaavel som alle hans Forfædre Kongerne udi Dannemark, fra u-tænkelige Tider hafde giort, til det Aller-yderste ville handthæve og forsvare. Med videre som samme Bref indeholdt; men alt dette lod Keyseren blive u-besvaret. Dog lod Kongen det ikke blive derved.

Kongen lader Lybek viide, at hand til Straf for deres driftige Klagemaal hafde forbuddet dennem ald Handel paa sine Riger.

Thi Kongen lod ved sit Cancellers forekaste Staden Lybek og Raadet deres u-befoyede og ubesindige Klagemaal til Keyseren; og blef dennem derhos advaret, at Kongen over saadan deres Formastelse var bleven Staden saa u-naadig, at hand hafde befalet alle sine Undersaatter udi begge Rigerne, at de ingen Handel og Gemenkskab med dennem her efter maatte foretage eller drive: Dog dersom de hafde nogen retmæssig Gield at fordre hos hans Undersaatter, ville hand tilstæde, at de den enten udi Mindelighed eller ved offentlig Rettergang maatte indrive; naar de Danske det samme vederfares udi Lybek. *Lybekkernes skammelige Forhold imod Danske paa fremmede Stæder.* Foruden dette Klagemaal, som de Lybske saaledes hafde indgivet til Keyseren, forskaante de hverken Kongens høye Person, ej heller det Danske Folk, hvor de dennem mødte udi fremmede Riger og

Side 359

Hafne med Forhaanelse, Løgn og falske Tillæg, saa at der paa mange Stæds fulgte Mord og Dødsdrag. Hvor over Øvrighederne ogsaa udi eendeel Øster-Søens Stæder omsider maatte ved offentlige Befalinger og Trusler af haard Straf saadan Forhaanelse forbyde. Iblant andet, blef og dette udspreed, at Kongen ville tvinge Lybekkerne til udi Sundet at losse Ladningerne af deres egne Skibe, og igien indladde dennem udi Danske Skibe, som dennem skulle føre til deres rette Losse-Plads udi andre Stæder.

De udspreedde at Kongen ville tvinge dennem til i Sundet at losse deres egne Skibe, og igien at lade deres Last udi Danske Skibe.

Hvilken Paasagn blef mangestæds og særdeles udi Holland saaledes taget for fulde, at eendeel fremmede Historier have optegnet dend for største Sandhed, uden ringeste Eftertanke af dets Urimelighed. Dette er Aarsagen, hvorfor Historien dette, som ellers vel kunde forbigaaes, har maattet erindre.

I hvor vel Forhøyelsen paa Øresunds Told, som sagt er, var bleven afskaffet, kunde Lybekkerne dog ikke bringes til Rolighed, men stedse pønsede paa ald den Fortræd som Riget Danmark kunde tilføyes.

356

Bedre Lejlighed her til kunde de ikke finde, end under det Skin, at saasom samtlige Hanse-Stæderne tilforn formedelst Stadens Brunsvigs Beleuring af Hertugen, og de Uroeligheder som deraf opkom, hafde søgt Forbund at gjøre med eendeel andre Fyrster, og særdeles med de foreenede Nederlandender; hvilket ikke saa snart, formedelst bemeldte Hanse-Stæder ikke derom alle vare eenige, kunde komme til nogen virkelig Ende og Slutning: Ikke desto mindre ville nu Lybek alleene og for sig selv saadant Forbund slutte.

Staden Lybek alleene slutter et Forbund med de foreenede Nederlender, foruden de andre Hanse-Stæder der udi bleve inddragne, og der tilsendte Bud til den Hag.

Hvorfor de i Aar sendte deres Sende-Bud til Herrer-Staterne udi den Hag saadant at fuldbringe. Deres Forslag blev baade strax forhørte og antagne, saa at der uden stor Vanskelighed blev et Forsvars Handels-Forbund sluttet og indgaaet, hvilket en kand forbigaaes her at indføre.

Offensive og Defensive Forbund imellem de foreenede Nederlender og Lybek.

Dend første Artickel var, at de skulle hielpe hinandens Undersaatter og Skibe til at nyde fri og sikker Fart og Handel udi Nord- og Øster-Sørne, og paa alle de Strømme som der udløbe, efter alle Folkes Ret, og deres gamle Friheder, Privilegier og forrige Sædvane; og skulle de hinanden derved beskytte og forsvare, saa og stræbe at faa afskaffet de mangfoldige Tynger og Besværinger, som dennem derudi blev tilføyet, og at en fri Handel og Søe-Fart der blev erholdet. (2) Det gamle Venskab med de Romerske Tydske Rige, Frankerige, Store Britanien, samt de foreenede Evangeliske Chur og Fyrster og Stænder, samt Lybeks Lydighed imod Keyseren og Riget skal, som tilforn, blive vedligeholdet. (3) Dette Forbund skal paa begge Sider oprigteligen og troeligen holdes, og til den Ende skal det af begge Parter med Eed bekræftes. (4) Staden Lybek maa have og holde een Fuldmægtig boendes udi dend Hag i Holland, for at være udi Raad med dennem om aldt det som dette Forbund kand angaa; hvorimod de Herrer Stater General maa ogsaa holde een deres Fuldmægtig udi Staden Lybek. (5) Begge Parter forpligte sig at gjøre det Tilskud, som hver gang fornøden og for got eragtes, paa deres egen Bekostning, af Penge, Skibe, Krigs-Folk til Hest og Foods, som skal være udi god Beredskab

Side 360

til bestemte Tiid og Stæd, som nødig eragtes. I Særdeelehed skal Lybek udruste et Skib, naar de Herrer Stater anskaffe otte Skibe. (6) Vil nogen hindre dend eenes eller den andens Søe-Fart og Handel, da skal de hinanden med ald Magt imod saadan Forehavende forsvare. Og skulle dend eene eller dend anden, formedelst dette Forbund, eller og for (NB.) deres Friheder eller Privilegier, som de enten tilfælles, eller og eenhver for sig kunde have, nogen Besværing eller Skade blive tilføyet, da skal dend eene hielpe dend anden snart og troligen til at afvende saadant, saa og til at faa Erstatning for ald tilføyede Skade. (7) Bliver nogen Krig med begge Parter Samtykke begyndt, da skal eenhver for sig hiemkalde deres Indfødde Undersaatter og særdeles deres Krigs-Folk, som er udi Tieniste hos dend, som Krigen imod føres. Saa skal og begge Parter Undersaatter under Lifs Straf forbydes at tilføre Fienden Penge, Sølv, Skibs-Rustning, Vaaben, Proviant og andet deslige. (8) Dersom Fienden skulle arrestere deres Undersaatters Gods, Skibe, udtage de Gield og andet udi Søn borttage eller til Priis gjøre, da skal Fiendens Undersaatter, Skibe og Gods paa lige Maade hos dennem begge handles. (9) Begge Partier maa frit med deres Skibe besøge hinandens Hafne og Strømme, der søge deres Nødtørft, Skibe der ruste og færdige, dog alt uden Vold og for god Betaling. (10) Begge Parter Undersaatter maa hos hinanden i alle Lande og Stæder nyde Borger-Ret, og søge deres Arf, som der kunde falde, imod dend 30te Penges Afkortning, uden nogen Forskel af Religionen, dog efter Stædernes Love. (11) Ingen af Parterne maa uden dend andens Samtykke forlige sig med deres fælles Fiende, men de skal begge stræbe efter, at et hvert Parties Undersaatter, deres Skibe og Gods, Handel og Vandel fra ald Tynge og Besværing blive befriet. (12) Fred eller Stilstand maa ikke skee, uden med fælles Raad. (13) Dette Forbund skal være og staa udi 15 Aar, og siden efter Behag forlænges. (14)

357

Dersom nogen Potentat eller Land, og i særdeele de andre Hanse-Stæder ville indtræde i dette Forbund, da skal de paa billig Vilkaar indtages.

Dette Forbund blev underskrevet af Herrer Staterne General

Dette Forbund bleflænge holdt secret og gedult.

og den Lybske Fuldmægtige Gesandt; det og blev holdt hemmeligt, saa at hverken Kong CHRISTIAN ej heller Kongen udi Store Britannien finge noget der af at vide. De Herrer Stater strax derpaa begyndte at udruste nogle fleere Skibe, end sædvanligt var; hvilket gaf Kongen Mistanke, at denne Udrustning var myndtet imod Danmark; hvorudover hand ikke alleeniste udi dette Aar holdte sin Flode udi samme Udrustning, som dend var forleden Krigs-Tiid; men hand end ogsaa baade udskref og lod værge fleere Baads-Folk, saa at hand hafde ved St. Hans Dag udi Midsommer 32 store og smaa Skibe fuldkommen seylfærdige til at gaa udi Søen, at mode dennem, paa hvilken Kandt, de hans Riger til Vands ville angribe. Men da Hollænderne spurde baade denne Anstalt til Søes, saa og at Forhøjelsen paa

361 384

paa Tolden udi Sundet var afskaffet, og at der ey fordredes meere, end hvad som blev betalt førend Krigen med Sverrig begyndte; blev deres Udrustning indeholdt. Ikke destomindre foraarsagede dend baade udi Danmark og Norge saadan Besværing, at dend Skat som var dennem paalagt udi forrige Krigs-Tiid, maatte endnu holde ved, hvormed Undersaatterne baade udi dette og nestpaafølgende Aar bleve betyngede. Hvad angaar Lybecks Udrustning, efter det med Holland sluttede Forbund, da var dend ikke saa kiendelig som Hollændernes, hvorfor dend ikke blev meget opagtet. Det er og vitterligt, om de andre Hanse-Stæder hafde, til dette Forbund at slutte, givet Lybekkerne i Begyndelsen deres Samtykke: Men tre Aar derefter, nemlig Aar 1616. blev Forbundet af dem samtlige samtykket og underskrevet, og med tydeligere Puncter og Vilkaar forbedret; hvorom siden, naar dend Tiid kommer, skal tales. Udi dette Aar blev Chur-Fyrst Friderich af Pfaltz gift med Kong Jacobs af Store Britannien og Dronning Annæ Daatter, Princes Elisabeth, som siden faldt saa u-lykkeligen ud, at de begge døde udi Landsflygtighed. Til deres Bielager hafde Kong Jacob indbuddet snart de fleeste Potentater udi Europa, som didsendte deres Gesandter, hvilket siden foraarsagede Kong Jacob og det Engelske Hoff saa stor Urolighed og Umage, at de hafde ald deres Fornuft fornøden til at udreede sig af den Fortræd, de bleve indviklede udi, med at give enhver af disse Gesandter deres rette Plads udi deres Gang og Sæde, da Høytiden skulle holdes: Thi enhver af dem ville have Fortrinet for dend anden; eendeel ogsaa af dennem reysede bort fra Høytiden, og eendeel af dennem, som Høytiden overbleve, reysde siden hiem meget u-fornøiede. Dette Giftermaal, alligevel det af alle udi Engelland blev holdt for at være lykkeligt, var aldrig Dronning Anna synderlig med, og hun fattede fra første Begyndelse saadan en Unaade til Kong Jacobs Secreterer Winwood, som dend fornemste Tilskyndere udi denne Handel, at hun siden ikke snart kunde lide hannem; Kong CHRISTIAN self hafde ikke heller ret stor Behag der udi, thi hand sagde, at hand neppe troede, at Pfaltz nogen Tiid blev tre Aar tillige rolig, saasom det ville blive en Bold, som det Østerrigiske Huus og Frankerige imellem sig ville kaste.

Chur-Fyrsten: af Pfaltzes Bielagers Høytid holdes udi Engelland med Kongens eeniste Datter. Dette Giftermaal var Dronning Anna meget imod.

Ligesaa var det Kong Christian den 4. u-behageligt.

Dend Rigs-Dag, som Keyser Matthias holdte udi Aar til Regensburg, endtes med største Spliid, Tvedragt og U-eenighed, saasom Chur-Fyrsterne og Stænderne gafve deres Besværinger ind imod hinanden, angaaende Religions-Freden, som de Evangeliske eller Protestantiske Fyrster og Stænder udi deres Religions Øvelse efter dend Passavske Fordrag Aar 1552. og dend Augsburgiske der paa fulgte Religions-Fred sluttet Aar 1555. skulle nyde, hvilken de udi nogle Aar, og fornemmeligen siden Aar 1609. klagede udi mange Maader at være brudt. Hvor imod de andre Fyrster og Stænder af dend

Catholske Religion indgafve deres Paastand, saa at det saae nu ud *Rigs-Dagen til Regensburg i det Rom: Rige var meget urolig formedelst Religions skyld.*

Side 362.

ud til, at dend store Urolighed, som siden begyndtes og lenge varede i det Tydske Rige, snarligen vilde udbryde. *Den unge Hertug Johan Georg af det Sønderborgske Huus dør.* Udi dette Aar døde dend unge Hertug Johan Georg, Hertug til Slesvig Holsten af det Sønderborgske Huus, Hertug Hanses Søn, udi hans Alders 19de Aar. Hand var særdeles elsket af Kong CHRISTIAN, for sit brave Mod, som hand lod see udi dend Calmarske Krig: Thi hand paa alle de Tog, som Kongen gjorde, ikke vege de fra hans Side; og ihvor ung hand end var, skyede hand ikke Ilden enten det var udi Feldt-Slag, eller og naar Skantzer og Fæstninger skulle bestormes, hvilket sidste hand særdeles gaf tilkiende, da baade Calmar Bye og Elfsborg Slot overginge.

Aar 1614.

Kongen med sine Prinser holdt sit Hof udi Kolding.

Kongen holdte sit Hoff de tre første Maaneder udi Kolding, hvor hen alle hans Prinser nogle Maaneder tilforn vare ankomme, og deres Hoff-Stat for dennem saaledes var indrettet, at de, der en lang Tid kunde forblive.

Kongen lader kalde alle Biskoperne i Danmark saa og andre lærde Mænd fra Kiøbenhavns Academie til sig udi Kolding, for at holde et geistligt Mode over de Beskyldninger M. Oluf Kock bragt til Nicolaj Kirke i Kiøbenh: hafde imod D. Hans Povelsen Resen den øverste Theologus paa bemeldte Academie for Kætteri.

Imidlertid Kongen saaledes var udi Kolding, hafde hand ladet kalde til sig ikke alleeniste sine Rigers Raad, men end ogsaa alle Biskoperne udi Danmark, og nogle lærde Mænd fra Kiøbenhavns Academie, for at holde et geistligt Mode, til at høre og domme paa nogle Irringer udi Religionen. Doct. Hans Pouvelson Resen, Lære-Mester udi dend Hellige Skrift paa det Kongelige Academie, var bleven offentlig paa Prædike-Stolen beskyldt af M. Oluf Kock Sogne-Præst for St. Nicolaj Meenighed udi Kiøbenhavn, ligesom hans Lærdom ikke skulle komme over eens med GUDS reene Ord og dend rette Christelige Lærdom, som udi dend Augsburgiske Bekiendelse var forfattet; hvoraf bemeldte M. Oluf Kock formanede sine Tilhørere at de ikke maatte tage nogen Forargelse til nogen Tvivlsomhed udi deres rette Guds-Dyrkelse. Denne Beskyldning Doct. Resen i Begyndelsen tænkte vel med Stiltienhed at ville foragte: Men Kongen der imod befoel hannem sig saadant at fralægge. Da de nu komme for Kongen og Biskoperne i Kolding, befandtes det, at Mester Oluf Kock ikke saa meget af nogen Nidkiærhed for GUDS Ære og Sandhed hafde beskyldt hannem, som af en Misundelse og svingagtig Ondskab ville paadigte hannem et og andet Kætterie, særdeles om Christi Menniskelige Naturs Ævighed, hvortil hand hafde taget Anledning af Resens mørke Maade at skrive paa, som holdtes for at være saadan, at hans Skrifter ofte derover blefve vanskelige at forstaa. Men bemeldte Resen lagde alle Beskyldninger fra sig med saadan Grund og Fynd af GUDS Ord og de gamle reene Kirke-Lærere, samt Luthers Forklaringer over Bibelen, saa at hand blef frikiendt, og

363

Mester Oluf Kock som en Bagtalere dømt fra sit Kald og udi Landsflygtighed; udi hvilken hand og faae Aar derefter til Hamborg døde. Dog blef efter Bispernes Raad Doct. Resen paalagt og befalet af Kongen, at hand uden Forsømmelse, saavel paa Danske, som paa Latin skulle legge disse Beskyldninger fra sig; saa og forklare sin Meening bedre, end det af hans forrige Skrifter kunde fattes

359

og forstaaes. Derforuden blef hand alvorligen tilholdt, her efter at forlade dend Maneer, med at skrive saa meget mørkt og uforstaaeligen udi Religions-Sager, som hidindtil af hannem skeet var; hvilket hand og lagde saa stor Vind paa, at mand ikke siden spurte nogen sig der over at forarge; Doct. Resen forsømte ikke heller sin Tiid der paa at skrive det Forsvar-Skrift, som ham var paalagt, som siden efter Kongens Befaling blef efterseet, og samtykket, saa og ved Prendt giort kundbart.

Imidlertid Kongen var udi Holsten, kom Johannes Casimirus Pfaltz-Grefven ved Rhin af Zweibrüch til Kongen, som efter at hand

Johan Casimirus Pfaltz-Grefven af Zweibrüch rejser igiennem Danm: til Sverrig, for at slutte det Egteskab med Kong Gustav Adolphs Søster.

paa det beste var bleven imodtaget, tracteret, og med fri Rejse-Pas giennem Riget forsiunet, rejsde til Sverrig, for at slutte Egteskab med Kongens Syster, og blef hand derved Fader til Carl Gustav, som siden kom til Sverrigs Krone, hvis Afkom endnu besidder Thronen. Iligemaade besøgte og Hertug Christian af Brunsvig og Gref

Hertug Christian af Brunsvig og Greve af Holstein Schovenborg besøge Kongen.

Ernst af Holsten Schovenburg Kongen udi Hadersleben, efter at hand fra dend Holsteenske Land-Dag, hvor hand og var som et Lem af Hertugdømmet, overværendes, did var ankommen.

Da disse vare bortrejsde, forføjede Kongen sig til Kiøbenhavn

Skibe, sendes udi Vester-Søen for at holde den reen, og til Nordkappen, for at passe paa ulovlig Fiskerie.

hvor hand først beskikkede nogle Skibe, som udi Vester-Søen skulle krydse og holde Strømmene for Fri-Bytterie og Søe-Roverie reen. Dernæst sendte hand tvende ud udi Nord-Søen, for at krydse omkring Nordkappen og ved Wardoehuus, for at hindre Fremmede, som ikke hafve Kongens Bevilling, der under Landet enten at fiske eller at drive nogen Kiøbmandskab. Derforuden gjorde hand og Anstalt, at

Adelens Ros-Tieniste bliver paa ny taxeret.

Adelen over ald Danmark blef paa ny taxeret for hvor mange Heste, de saavel af deres Lehne, som af deres Arve-Gods udi Ros-Tieniste skulle holde. Hans Majest. lod og de Russiske Gesandter hente til Kiøbenhavn

De forleden Aar ankomne Russiske Gesandter rejse fra Horsens til Kiøbenhavn, og forafskeed: hiem. fra Horsens, hvor de siden deres Ankomst forleden Aar sig hafde opholdt, og gaf dennem deres endelig Beskeed. Dernæst befoel hand Capitain Jens Munk, med et got udrustet Skib, efter deres egen Forlangende, at føre dennem igiennem Vester- og Nord-Søen til Kola, hvorfra de siden forfuldte deres Hiem-Resse. Desligeste forsendte

Kongen sender tvende Gesandter til Rusland, for at ønske Czaren til Lykke til hans Regiering.

Kongen tvende Gesandter til Rusland, nemlig Knud Gyldenstiern Amtmand over Hald og Otte Skeel, for at ønske dend ny Czar til Lykke, hvilke toge deres Vej til Søes til Narva, hvor de finge Kongens af Sverriges Pas, for at gaa videre med Sikkerhed igiennem dend Svenske Krigs-Hær, som der omkring spille temmeligen Mester. Disse tvende Gesandter hafde desforuden Befaling at tage ald dend

364

Kundskab, som var fangelig, saavel om dend ny Czars Magt og Anhang, som og om hvorledes det forholdt sig med dend Polske Printz Uladislai Tilstand, som tilforn iligemaade til Czar var udvalgt; og derforuden at udforske, hvad Fremgang dend Svenske Magt udi Riget hafde faaet; hvorom de ved deres Tilbagekomst fornøvelig Beskeed og fuldkommen Underretning skulle give.

Efter at dette saaledes var beskikket, lod Kongen Rigens Raad

Kongen gjør før sin Rejse til Engelland Anstalt til Regieringen udi hans Fraværelse.

360

viide, at hand sig hafde foresat atter at giøre en Rejse til Engelland, og befoel dennem derfor udi hans Fraværelse alleting udi god Agt og nøye Opsiun at have. Hand beskikkede Cancelleren Hr. Christian Friis til Borrebye, Hr. Mogens Ulfeld Rigens Admiral, Axel Brahe og Christen Holch Rigens Raad til at forblive stedse udi Kiøbenhavn og udi Sielland; De øfrige Rigens Raad befoel hand at forføyne sig til deres Ampter og Lehne udi de andre Lande, og naar noget forefaldt som de ikke alleene kunde eller torde anordne, da skulle de derom søge Raad hos Cancelleren, og de som med hannem udi Kiøbenhavn vare efterladte, og det derefter foranstalte; Det samme befoel hand og

Rigens Raad Jens Juul bliver Statholder udi Norge udi Envold Kruses sted.

Jens Juul, som hand hafde sat til Statholder i Norge udi Envold Kruses Stæd, som derfra var bleven forlovet. Jens Sparre Befalings-Mand paa Bahuus, og Anders Bilde Befalings-Mand over Helsingborg bleve befalede at tage flitteligen vare paa Grændserne ved Halland, Bleginde og Norge; Saa foreholdt hand ogsaa alle Amtmænd udi Norge deres Pligt og Embede stedse udi god Opagt at have.

Kongen sejler til Engelland.

Derefter seylede hand med en megen liden Hoff-Følge med god Vind og Bør dend tredie Dag udi Orme-Maaned her fra Sundet, med sex gode Skibe, og kom omsider efter otte Dages Forløb til Engelland.

Hand kom til Engelland.

Hans Ankomst blef saa kierligen imodtaget, som dend var u-ventelig og u-formodentlig: Thi hand kom til hans Syster Dronning Anna paa Sommerset Huus, førend hun vidste deraf, og nogen hende derom kunde advare. Kong Jacob self var samme Tiid udrejst til Bedford, hvor hand fik Tidende, at Kongen var udi London, som hand udi Begyndelsen ikke ville troe af Glæde og Forundring. Kong Jacob og det Engelske Hoff efterlod ikke, alt hvad de kunde optænke, som kunde være nok til at forlyste og fornøye deres høye Giæst med, saa at hand opbar i Sandhed, ald dend Ære og Opvartning, som en Konge kunde bevises. Men i hvor venligt og hvor fortroligt det end var imellem disse høye Hoveder, saa skal der dog, efter de Engelskens Berætning, være falden nogen Skiemt, som begge Kongerne skal have stødt sig paa.

Kongen kom hiem igien til Danmark.

Kongen kom lykkeligen og vel udi Sundet hiem igien midt udi Høst-Maaned.

Trætte imellem Bergen Bye og Hanse-Stæderne om Handelen paakiendes af Kongen.

Saa snart Kongen var hiemkommen, tog hand for sig dend Trætte, som begaf sig imellem Bergens Byes Borgemestere og Raad og de Hanse-Stæders Udskikkede, hvilken var rejst sig over de Indpasser og Fortrædeligheder, som de Hansestædiske Kiøbmands Fuldmægtige udi Kantoret sammesteds gjorde Byen og Øvrigheden, som udi Agt toge deres Myndighed og Byens Nytte, og som ikke Kantorets

365

rets Selfraadighed udi Handelen kunde taale. Begge Parterne vare forskrefne til Kiøbenhavn, og mødte for Kongen self, som gaf Byens Øfrighed Bifald udi hvis de hafde giort, og foreviiste de Hansestædiske Gesandter deres Formastelse med at gribe videre om sig, end deres Friheder sig strækkede; hvormed de og mistede ald Handelen udi det

Kantoret mister Handelen udi Bergen-Huus Lehn.

heele Bergenhuus Lehn, som Byen tilkom. Dog som Byen der imod gjorde de Hansestædske adskillige Indgreb udi dend Handel som dennem var tilladt udi Nord-Landene, og der omkring, blef saadant dennem ogsaa forbuddet, og Øfrigheden alvorlig paalagt, deslige at hemme og hindre. *Bergens Bye forbydes Handelen udi Nordlandene.*

361

Dend Befaling, som Kongen forleeden Aar udgaf til Amptmændene over Nordland og Finmarken, eller Lapland i Norge, fik

Nordland og Lapland bleve paalagt, at de skulle tiende saavel af deres Asl, hvor dend faldt, som af deres Fiskerie, desligeste bleve de satte udi Leeding og Leeding-Færd.

ikke dend Fremgang som dend burde; formedelst Almuen udi Nordland og besynderligen udi Thromsø Lehn vare udi forrige Tider komne udi dend Bane at klage og klynke over deres Uformuenhed, og at paaskyde dend Tvang som de vare af de Svenske undergifne, naar Kongens Fogder af dennem kræfvede dend Skat og Skyld, som de deres rette Arve-Konge pligtige vare; hvorudover de og mange gange af dend Medlidenhed, som Kongen med dennem bar, finge Lindring udi samme deres Udgifter. Denne Medlidenhed formeente de skulle blive ved, ligesom tilforn, alligevel de nu vare blefne befriede fra de Svenskes Udsætning, og de nu med større Sikkerhed og Frihed kunde bruge deres Fiskerie, end tilforn. Thi blef derfor befalet, at Almuen der udi Lehnene skulle herefter give deres fulde Tiende af deres Fiskerie, saa og af deres Afl, hvor dend kunde falde, ligesaavel, som andre Frie og Bønder efter Norges Lov gjorde. Derforuden bleve og disse tvende Lehne, ligesom de andre Lehne udi Norge, satte udi Leeding og Leeding-Færd: Thi dend gamle Norske Lov saavel udi Lands-Love, som udi Udfære eller Landsvare-Bakken tilholdte alle Mænd udi Norge, som enten hafde Jord eller Løsøre, eller og Fiskevære, at de skulle betale Kongen udi Norge deres Leeding, udi Freds-Tid til Rigets almindelige Forsvar, saaledes som de af tolf Mænd bleve vurderede; og naar Feyde paakom, da skulle de betale, hvad Kongen paabød efter Rigets Fornødenhed. Over dette Paabud blefve Almuen udi Begyndelsen vel noget mistrøstige, men da de siden overregnede denne Udgift, da beløb dend sig langt mindre, end dend, som de vare betyngede med, da de maatte give Skat og Tiende baade til Kongen over Norge og til Kongen over Sverrig. Derforuden drefve de nu deres Næring, og brugte deres Fiskerie med langt større Sikkerhed og Frihed end tilforn. Udi dette Aar blef Kong Gustav Adolph kronet udi Upsal, hvor

Kong Gustav Adolph krones udi Upsal.

over Kong CHRISTIAN ved en Gesandt lod hannem meget kiærligen ønske til Lykke. Ved samme Leylighed tog Kongen Anledning,

Kong Christian tilbyder sig at vil mægle Fred imellem Sverrig og Rusland.

at tilbyde Kong Gustav Adolph udi Sverrig sin Tilgenegenhed, saafremt det kunde skee hannem til Villie og Velgefall, at ville forlige dend Krig imellem Sverrig og Rusland, efter de Russiske Gesandters for-

366

forrige Aar giorte Begiering. Her paa svarede dend Svenske Konge meget vitløfteligen, optagendes og rosendes udi høyeste Maade Kongens Forsæt som et berømmeligt Verk, hvilket ingen bedre kunde anstaa, end saa from og gudfrygtig en Herre, og saa venlig en Naboe, som hand var, hvorfor hand hafde største Aarsag sig storligen at betakke. Men siden forvendte hand udi Brevet et Paaskud, at hand

Kong Gustav Adolph gior adskillige Indvendinger, hvorfor det ikke kand antages.

ikke kunde troe, det var Russens Alvor med hannem at giøre Fred. Men saa fremt det var venteligt og hand var at bevæge til en sikker og oprigtig Fred, da sagde hand sig ingen Ting at skulle være hannem fierere; men det kunde ikke være Sverrig vel anstændig hannem Fred at tilbyde, eftersom Sverrig var bleven tvungen til at drage Sværdet af Balgen for at begynde Krigen, og førend Russen gjorde hannem god Fornøvelse for hvis Uræt og Foragt hand udi een og anden Maade af hannem var tilføyet, kunde hand det ikke saa snart igien indstille. Saafremt hand dertil skulle være at formaae, da ville hand have dend Tillid og Tilforsigt til Kongen, at hand Sverriges Rige sin Velvillighed ikke ville unddrage, hvilken hand med ald taknemmelig Venlighed gierne ville imodtage, naar det ikkun kunde skee med

362

Billighed og Sikkerhed. Kong CHRISTIAN mærkede vel af dette Svar, at det ikke var Kong Gustav Adolphs Alvor, at hand ville have Kong CHRISTIAN, som sin næste Naboe paa dend eene Side, til Mæglere og Freds-Stiftere imellem sig og sin Fiende, som var ogsaa hans næste Naboe paa dend anden Side. Foruden dette, fortrod hand og paa det Gesandtskab, som fra Danmark var bleven sendt til Michael Federovitz, hvorved hand af Kongen blef kiendt for Stor-Fyrste, for hvilket hand ey endnu af Sverrig var bleven anseet; Ihvorvel Kong Gustav Adolph heller saa hannem sidde paa dend Russiske Throne, end dend Polske Printz Uladislav: Hand hafde ellers langt heller seet sin egen Broder Hertug Karl Philip, efter hans Forslag, sidde paa dend Russiske Throne, dersom det sig kunde have gelinget.

Kongen af Sverrig slutter Forbund med de foreenede Nederlender.

Historien kand her ikke forbigaae, hvorledes Kong Gustav Adolph i dette Aar bestillede een sine Hoff-Raad Jacob Dyck til Herrer-Staterne i dend Hag, for at slutte med de foreenede Nederlande et Forbund, hvilket bestod af efterskrefne Poster:

(1) Kongen af Sverrig ville antage og indgaa dette Forbund, som forleeden Aar 1613. var indgaaet imellem de Herrer Stater General og Staden Lybek, med at hielpe og forsvare Handelen og Søe-Farten udi Øster- og Nord-Søen, efter deres havendes Ret, Friheder, Privilegier og Brug, ligesom udi deres forrige Forbunds første og niende Artikler er meldet: Dog saaledes med de Vilkaar, som nu videre forklares.

(2) Skulle Sverrig og de foreenede Neder-Lande udi Fremtiden, formedelst dette Forbunds første Artikel af nogen, hvo de kunde være, eller og for nogen anden Aarsag, være sig hvad det være vil, blive antastet og angrebet med Krig og Fiendskab; da skal de hinanden med

367

med Magt og tilstrækkelige Middeler forsvare og behielpe, efter eenhvers Tilstand og Fornødenhed, som mand da derom med hinanden kand foreenes.

(3) Dog skal førend det kommer til offentlig Krig, dend af de i dette Forbund begrebne, og som sig for Overvold befrygter, først forsøge Forliig, hvor udi dend eene skal dend anden biistaa og forhielpe.

(4) Dend eene skal i alle Ting viide at ramme dend andens Gavn, og hindre dend andens Skade, saa meget mueligt er.

(5) De eenhver skal strængeligen tilholde og under Straf forbyde deres Undersaatter, at giøre deres Fiende og hans Lande og Undersaatter nogen Tilførsel af Folk, Rustning eller Fatalie og andet deslige.

(6) De Nederlænder tilstaaes fri Handel og Søe-Fart paa Rige og ellers andre Stæder og Hafne i Øster- og Nord-Søen, være sig enten under Sverriges eller hans Fienders Gebiet.

(7) Dend Svenske Konge og Undersaatter maa friit værve Krigs- og Søe-Folk i Neder-Landene, saa og tilkiøbe sig ald slags fornøden Krigs- og Skibs-Rustning, og i det øfrige maa de Svenske fri og u-behindret kiøbe, sælge og handle i de Nederlandske Stæder og Hafne, og maa de Svenske iligemaade u-behindret opbringe og sælge i de Nederlandske Hafne, hvad Priser de fra Fienden erobre, hvilke ikke hans Fiender maa tillades. Det samme maa de Nederlandske tillades og giøre i Kongens Riger og Lande.

(8) Dend Lybske Tractats første Artikel antages af Sverrig. Dog maa ingen af de Forbundne tillades at forhindre, forringe eller forfang giøre udi Svenske Konges eller Krones Høyhed, Regalier, Ret og Herredom i dend Baltiske Søe, som skal blive ubeskaaret.

(9) Neder-Landene nyde og beholde de Privilegier, Contracter og Toldfrihed i Sverrigs Riger og Lande, som de af forfarne Tider haft have, og som de her efter kand nyde og bekomme.

(10) Dette Forbund skal ey agtes uden til Forsvar og Modstand imod ald Gevalt, som de Forbundne kand i Handel og Søe-Fart tilføyes. Det skal ikke heller hindre de Forbunde, som ere sluttede af Neder-Landene med Frankerige, Store Britanien, og de foreenede Tydske Fyrster og Stænder. Ikke

363

heller skal det hindre eller bryde dend Fred, som er sluttet af Sverrig med Danmark Aar 1613. hvilken Fred, saavelsom andre Forbund med Herrer-Staterne, Salvo præsentati & Lübecensium priori fødere, skal blive ved forrige Værdie.

(11) Dersom nogen af de Forbundne nodes til Krig formedelst dette Forbund, da maa ingen af dem uden dend andens Samtykke, handle om Fred eller Stilstand.

(12) Kongen sender og underholder en ordinaire Gesandt i dend Hag, og de Herrer-Stater ligesaa udi Stockholm.

(13) Forbundet skal staa og holdes 15 Aar, førend det maa opsiges.

368

(14) Forbundet skal stadfæstes paa begge Sider inden 6 Maaneder. Daterit Hag dend 5 April 1614. *Defensive Alliance eller Forbund imellem dennem.* Udi Anledning af de tvende første Artikler blef endnu det forrige efterskrefne Forsvars-Forbund imellem dennem, samme Dag sluttet og underskrevet saaledes som følger, og kaldes: Nærmere Tractat imellem Kongen af Sverrig og Herre-Staterne.

(1) Udi Anledning af forrige Forbund skal Kongen af Sverrig undsættes af Neder-Landene med 4000 Mand, som skal være til Kongens Tieniste, saalænge dette Forbund varer, eller hand har dem fornøden, og paa deres Omkostning skal underholdes,

(2) Det samme skal og Kongen af Sverrig gjøre imod Neder-Landene.

(3) Vil nogen af de forbundne Parter ikke have det aftalte fulde Mandskab udi alt, men ikkun vil have 2 eller 3000 Mand, og for det øfrige Tal vil have Penge, Krigs-Rustning, Orlogs-Skibe med Tilbehør, eller og andet: Da skal for 1000 Mand betales 10000 Gylden, hver Gylden beregnet til 40 Flamske Grot.

(4) Hænder det sig, at een af de forbundne Parter efter Forbund allerede hafde udsendt til andre Potentater Undsætning af Folk, og dend eene blef anmodet af dend anden Forbundne om Undsætning efter disse Artikler; da skal dend, som saaledes anmodes, forskaaffe ikkun Halfparten af de 4000 Mand, eller liige Værdie der imod.

(5) Dend Undsætning, som af dend eene til dend anden skal gøres, skal, naar derom anmodes, til veye bringes tre Maaneder derefter uden Ophold.

(6) Bliver nogen af de Forbundne med Krig angrebne, og derfor ikke kand gjøre Undsætningen, da skal dend Angrebne være derfor fri, saalænge Angribelsen paastaar; og dersom dend førend Angribelsen haver gjort Undsætning, da maa dend samme, efter 3 Maaneders Advarsel sin til dend anden giorte Undsætning hjemkalde.

Denne saa kaldede Nærmere Tractat blef af Kongen udi Sverrig og hans tilstæde værende Rigens Raad underskrevet udi Narva dend 28 Julii 1614.

Det sees nok klarligen hvorhen disse Forbund sigtede, nemlig til disse tvende Rigers Skade: Lybek ynskede ikkun Leylighed, ved andres Magt og Hielp ikke alleeniste at faae større Frihed udi Øresunds Told; men endogsaa, at dend Handel, som Hanse-Stæderne udi nogle hundrede Aar hafde nydt ved Contoret udi Bergen og Nordlandene af blot Kongl. Naade, skulle dennem blive nu herefter en Rettighed, idet de baade hos Sverrig og Neder-Landene ville søge derover disse Potentaters Forsvar; hvorom tilforn i forrige Aars Historie meldet er mældet.

Anders Green, Norges Riges Cancellier dør. Hans Berømmelse.

Norges Riges Cancellier Anders Green, faldt ved Døden tilsidst udi forleeden Aar. Hand var en vittig og ærlig Mand, og vel kyndig udi Norske Riges Sager, hvorfor Kongen hafde stor Tillid til hannem. Hand hafde giftet sig med en Præste-Daatter, hvorudover

Side 369.

364

over de andre Norske Adel, hverken ville udi Begyndelsen, førend hand blef Cancellier, agte og ære hannem som de burde; ikke heller ville de antage hans Børn for rette Adels-Baarne: Hvorudi de formeente at finde Medhold udi de Privilegier, som de udvirkede udi Kongens u-myndige Aar, da hand første gang var udi Norge, og der lod sig hylde til deres Konge: Thi dend Tiid finge de udi bemeldte Privilegier indført, at deres Børn, som blefve aflede udi u-liige Egteskab, det er, naar Faderen som var Adel, ægtede nogen, som ikke var Adel, ikke maatte arve Fæderne Gods; hvilket var tvert imod Norges Riges Lov, som ikke betog dend ringeste Bonde-Son sin Odels-Ret. Dette var een af de Aarsager, hvorfor Kongen gjorde hannem til Norges Cancellier, hvorved hand over de andre udi Ære og Stand blef ophøyet. Derforuden gaf Kongen, som nu fortrød det, som saaledes udi hans u-myndige Aar, udi Adelens Privilegier var indført, hannem ikke alleeniste et Brev, hvor udi hans Børn blefve erklærede for gyldige og giæfve Adels-Folk, som nogen udi Danmark eller Norges Rige kunde være, men hand endogsaa lovede, at saa fremt hans Børn gjorde sig til Kongens og Fæderne Landets Tieniste dygtige, da skulle de frem for de andre, som ville stole paa deres u-beblandet Byrd, beforders og forfremmes. Hand hafde tvende Sønner, af hvilke dend ene blef Oberst og Befalings-Mand over Stavanger Lehn. Denne Cancellier Anders Green døde udi en god Alder; Hand var halt af et Skud, som hand hafde faaet udi dend sidste Dytmarske Krig, hvorudi hand tiente til Foods; Siden tiente hand længe til Søes, og var en braf Søe-Hælt; Men formedelst de mange Saar hand udi sine unge Aar med Sejeren hiemførte, maatte hand siden slaae sig til et roligt Lefnet, og blef hand af saa god een Soldat, som hand tilforn var, een dygtig Dommere og Øvrigheds-Mand.

Danmark mistede dette Aar tvende gode Biskoper: Dend ene

Biskop D. Peder Winstrup udi Sielland dør:

var Biskopen udi Sielland Doct. Peder Winstrup, som for hans u-straffelige Forhold udi Liv og Lærdom og alle baade Høye og Lave var meget elsket og æret. Hand hafde tilforn været Biskop udi Aarhuus udi fire Aar, da hand blef kaldet til Siellands Biskops-Dom, hvilket hand forestod udi 23 Aar, og døde udi hans Alders 66 Aar. Faae Aar førend hans Død, blef hand angrebet af et Slag, hvor imod hand vel fik Raad, saa at det blef hannem ingen synderlig Hinder udi hans Embede, hvilket hand til alles Forundring med samme Vindskibelighed og Fliid forrættede, som da hand var udi hans førre Alder; undtagen, at hand blef meget lavmælet. Aaret førend hand døde, stiftede hand een Gafve paa 1000 Rixdaler, hvis

Hans gudelige Stiftelser:

Aarlig Rente en fattig Studenter skulle opbære, dermed sine Studeringer at fortsætte. Biskops-Sædet stod leedigt efter hans Død tre fierding Aar; thi hvorvel Kongen tiltænkte Doct. Hans Resen det igien, som var dend ældste Lære-Mester eller Professor udi dend Hell. Skrift paa Akademiet udi Kiøbenhavn, saa ville hand dog ikke kalde hannem dertil, førend hand hafde fyllestgiort hans Befaling,

Side 370

med at skrive det Forsvars-Skrift, (hvorom kort tilforn er talt) med hvilket hand sig skulle fralegge dend Mistanke udi Religionen, som hans mørke Stil hafde foraarsaget.

Dend anden Biskop var Mester Peder Hegelund udi Ribe, en

Biskop M. Peder Hegelund udi Ribe dør:

from og nidkiær Mand, som med sin Lærdom og Skikkelighed var udi sit Stift et Exempel. Hand døde udi en høy Alder, efter at hand hafde været Biskop udi 21 Aar. Efter hannem blef Mester Iver Hemmet Lære-Mester udi dend Hell. Skrift udi Ribe, kaldet af Kongen, og blef Bispe-viet udi Ribe Dom-Kirke af M. Jens Godeson Biskop udi Aarhuus; dog ikke forend dend Sag imellem Doct. Resen og M. Kock udi Colding var afgiort.

Forend dette Aars Historie sluttes, maa ikke forbigaaes at erindre dend Forandring, som skeede udi dette Aar med Religionen paa

Religions-Forand: udi Brandenburg og Pfaltz Neuborg.

tvende Stæder udi Tydskland, nemlig udi Brandenburger Land, hvor Chur-Fyrsten Johan Sigismundus lod indkalde Doct. Abraham Schultet eller Schultetum fra Heidelberg, og M. Martin Jüssel fra Zerbst, for at prædike efter dend Calviniske Lærdom, hvilken hannem bedre anstød, end dend Lutherske. Her udi efterfuldte hannem først de fleeste af hans Hoff-Sinder, og siden efter en stor Deel af gemeene Mand; dog blef dend rette Evangeliske og Lutherske Lære ey saa gandske udryddet, at dend jo endnu mange Stæder dend Dag i Dag følges. Men Pfaltz-Grefven af Rhin, eller Pfaltz Neuburg Hertug Wulfgang Vilhelm faldt gandske fra dend Augsburgiske Bekiendelse til Pavedømmet igien, og lod hand paa een Dag udi alle Kirkerne udi Dysseldorff med stor Pomp og Herlighed holde Messe, saa at de Lutherske Præster af Landet maatte bortvige.

Aar 1615.

Strang Vinter.

Dette Aar begyndte her udi Riget med en saa stræng u-sædvanlig kold Vinter, og som holdte ved, indtil Begyndelsen af Faare-Maaned, at mange Træer visnede, hvor paa om Sommeren fulgte saa stor en Tørke, at Grøden snart fortørredes og misvorte.

Med dette ny Aar fandt Hans Kongl. Majest. naa-

Printz Christians nye Hoff-Stat indrettes.

dig og got for hans ældste Printz og Søn, Printz CHRISTIAN, som hidindtil under de hannem forordnede og beskikkede Tugte-Mesteres Optugtelse og Underviisning hafde været, saadan en Hoff-Stat at indrette, som kunde være Hans Høyhed saa anstændig og saa anseelig, at fremmede Potentaters hid til Riget kommende Gesandter, med deres Helsener for hans høye Person til Forhør kunde opbringes, og de med hans Omgængelse kunde bæres. Thi beskikkede Kongen over samme Hoff-Stat ikke alleeniste Christian Friis til Hoff-Me-

Side 371

Mester, som baade i forrige Krigs-Tiid hafde været en braf Oberste, og alle Tider ved Kongens eget Hoff hafde været en fuldkommen Hoff-Mand: Desligeste forordnede hand til Printzens Kammer-Junker Christen Thomæson Sehested, som hidindtil hafde været Cancellie-Secreterer. Disse begge vare saadanne brafve Mænd, at dend eene efter dend anden blefve siden Kongens Cancellere. Det er u-fornødent her at opregne de andre Betientere, som blefve antagne til at opvarte Printzens Helbred og andre daglige Hoff-Tienister, hvorfor ikke andre blefve udvalgte, end de som dertil vare dygtige og skikkelige. Dog blef Printzen endnu ikke ved denne Forandring forsømt at undervises udi alle andre Videnskaber, som til tvende Riger gudeligen og retfærdeligen med Fornuft og Myndighed at regiere udfordredes, saavidt Tiid efter Tiid baade hans Nemme og Legems Tilvæxt og Styrke tillod.

Icke heller blef kongens Omsorg og Omhyggelighed efterladt

Printz Friderichs og Pr: Ulrichs Optugtelse.

for de andre hans Printzer og Sønner, nemlig, Printz FRIDERICH, som nu var i hans siette Alders Aar, og Printz ULRICH, som ikke endnu det fiende Aar hafde opnaaet. Kongens Omhyggelighed strækkede sig ikke alleeniste til deres Optugtelse, men endogsaa til deres Tarf udi Fremtiden, eftersom de ikke kunde vente sig Deel udi Rigerne og deres Lande, som deres ældste Broder og Printz burde hiemfalde, eftersom hand, som en Fader, vilde, at naar de deres myndige Aar opnaaede, saa sømmeligen af deres eget kunde underholdes, at de efter hans Død ikke kunde være deres Broder og

Riget til alt for stor Besværing. Om dette sidste raadsførte sig vel Kongen noget med Rigets Raad, som de med allerunderdanigst Taknæmmelighed optog til videre Beraadslag. Men saasom fra dennem ikke endelig og fast Beslutning paafuldte, saa gøres det ikke fornøden videre her om udi Historien at indføre; eftersom dend allermægtigste GUDS u-randsagelige Forsiun saaledes det siden forordnede, at hverken dend ældste ej heller dend yngste Printz overlevede deres Herres og Faders Død, saa og at dend mellemste Printz, Printz FRIDERICH, omsider besad Thronen, og blef udi sin Regiering mægtigere og myndigere.

Først udi For-Aaret, gjorde saavel Chur-Fyrstinden af Sach-

Chur-Fyrstinden af Saxen og Hertuginde af Brunsvig begge Kongens Søstre besøge Danmark.

sen, som og Hertuginde af Brunsvig en Rejse her hid til Danmark, og landede de under Falster, for at besøge deres Fru Moder Enke-Dronningen paa sit Slot Nykøbing. Efter at de der nogen Tiid sig hafde fornøyet med ald dend kierlige Omgængelse, som imellem saa høye Personer kunde falde, leedsagede deres Fru Moder dennem over til Sielland, og fuldtes med dennem til Friderichsborg, hvor de med ald optænkelig Kierlighed blefve af Kongen imodtagne, som endogsaa tilforn did hafde forskrevet eendeel af de fornemste Rigens Raads og andre Fruer, som dennem skulle opvarte. Her blef hverken forglemt, ikke heller spart noget, som kunde være dennem til Fornøjelse eller Forlystning, og var det en Glæde at see dend Ærbødighed

Side 372

hed Kongen beviiste sin Frue Moder, og dend Kierlighed hans Systre af hannem opbar. Der fortælles og at ved saadan kierlig Omgængelse skulde dette høye Fruentimmer omsider være falden til dend Fortroelighed med Kongen, at de hafve begyndt eendeel med Skiempt, eendeel med høflig Alvor, at raade Hans Majestæt til et nyt Giftermaal.

De agte at ville overtale Kongen til et nyt Giftermaal.

Hvortil de og vidste at gjøre Forslag paa een og anden Prinsesse udi Tydskland: At Kongen skal have optaget alle Ting med Kierlighed; men da hand paa det sidste fornem, at saavel hans Frue Moder som begge Systemne ikke alleeniste holdte ved med disse Formaninger, men endogsaa at de tilskyndede een og anden af de tilstæde værende Rigens Raad Hans Majestæt til saadanne Tanker at bringe, skal hand omsider hafve brudt ud og ført dennem til Gemytte, at de skulle overveje, det hand ikke hafde fornøden saa meget efter deres Raad og Forslag at haste til saadant et nyt Egteskab; eftersom GUD allerede hafde velsignet hannem med saa mange deylige Printzer; og hand ikke heller ville haabe GUD skulle straffe hannem saa hart, at de hannem alle skulle blive borttagne, saa at der ingen af dennem skulle overleve hans Død, som hans Throne jo skulle kunde besidde.

Kongen undslaaer sig derfra.

Hvorfor de maatte betænke, at dersom hand paa ny med nogen efter deres Forslag giftede sig igien, det da var venteligt, at samme Egteskab ville ogsaa blive velsignet med fleere Printzer, hvorover det i Fremtiden ville blive besværligt, efter hans Død, at finde Raad og Middel til at faae dennem forsiunede med hvis, som udkrævedes til deres høye Stand at udføre. De vidste selv hvad Beskaffenhed det hafde med Riget Danmark, som ikke kunde deeles, og dersom det end kunde skee, da ville det derved blive saaledes svækket, at det omsider ville blive til et Rov og Bytte for de Naboer, som blefve stærkere. De kiendte og selv Rigens Raad hvor vanskelige de undertiden vare med at bevilge det, som til Fæderne-Landets Forsvar højest giordes fornøden, saa at det var venteligt de ville blive langt vanskeligere, til at bevilge dette, som udi Fremtiden til Printzernes Underholdning udfordredes. Efter at disse høye Giæster nogle Uger hafde fornøyet sig udi Kongens kierlige Omgængelse, toge de med deres Frue Moder Veyen igien tilbage til Falster, hvorhen de af Kongen selv bleve leedsagede, og da de sig nogen Tid paa Nykiøbing Slot hafde forlystet, toge de en kierlig Afskeed, og ginge til Seyls paa en Kongelige Fregat, som var befalet at føre dennem til Rostock; hvor

de ginge udi Land, og hvorfra eenhver siden deres Hieme-Rejse fortsatte. Nogen Tid derefter forføjede Hans Majestæt sig over til Skaane, for at besee, hvor viit det var kommet med Christianstads Fæstning og Bygning, saa og hvorledes de nye ankomne Borgere og Indvaanere deres Næring og Handel ansloge.

Kongen rejser til Skaane.

Men kort efter at hand var kommen til Skaane, lod hand sig paa Lundegaard dend 23 Aprilis vie til Jomfrue Kirstine Munck afgangne Ludvig Munckes og Frue Ellen Marsvins Daatter, og tog hende til sin Egte-Fælle.

Kongen lader sig agte-vie til Jomfrue Kirstine Munck paa Lundegaard ved dend venstre Haand.

Denne Sammenvielse forrettede Sogne-Præsten til Nicolaj Kirke udi Kiøbenhavn Mester Madz Jenson Lund, som Kon

Side 373

gen til dend Ende lod kalde over til sig udi Skaane til Lunde Biske-Gaard; og brugte hand dertil baade de udi de Danske Kirker vedtagne Ord, saa og sædvanlige Maade med Bønner og Haands Paalæggelse: Dog med denne Forskiel, at i Stæden for Brud-Folkene give hinanden deres høyre Hænder, saa lagde Kongen sin venstre Haand udi hendes høyre; hvorpaa Præsten siden sin Haand lagde, og dennem sammenbandt og velsignede. Det blef vel sagt udi de Dage, og som meget vel er troligt, at Kongen om dette Egteskabs Maade, for at undflye Synd og Fortørnelse imod sin GUD, og for ikke at bringe sine Riger udi Besværlighed med for mange Printzer at holde, sig med eendeel Biskoper, og andre erfarne GUDS Mænd og lærde Præster hafde raadført.

Saadanne Giftermaale imellem u-liige Personer, kaldes udi

Matrimonium Morganaticum hvad, og dens Vilkaar.

Jure feudali eller Lehn-Retten Matrimonia ad Morganaticam, og er det opfundet af de Longobarder, da de sig dend største Deel af Italien hafde bemægtiget. Samme Ord have de Milaniser taget af det Danske eller Tydske Ord Morgen-Gave eller Morgen-Gabe. Naar saadanne Egteskabe blef sluttet af en høy Stands-Person med et mindre og u-liige Stands Fruentimmer, da bleve gierne saadanne Forpligter imellem dennem sluttede, nemlig: (1) At imellem dennem, omendskiønt de vare ikke hinandens Liige, skulle være og forblive et Christeligt Egteskab. (2) De Børn, som i samme Egteskab bleve afledet, skulle holdes for deres rette og ærlige ægte Børn og Afkomst. (3) Men de maatte hverken føre deres Faders Nafn, ikke heller hans Skiold og Hielm. (4) De maatte ikke heller arve noget af deres Fæderne Stammes Gods eller faste Lande, ikke heller af deres andet Løsøre; men de skulle lade sig nøye med det Gods, som efter dend oprettede Egte-Pagt dennem var tillagt. (5) Hustruen maatte ikke tilegne sig noget af dend Ære eller Værdighed, som Mandens Herre-Stand medfuldte; men hun skulle lade sig nøye med hendes medfødde Stand og Vilkaar; saa maatte hun ikke heller efter Mandens Død tilegne sig noget af Mandens Tituler, Skiold og Vaaben, Ære og Værdighed, Magt eller Myndighed. (6) Iligemaade skulle hun ogsaa lade sig nøye med det, som hende udi hendes Egte-Pagt var givet, uden noget at fordre enten paa Enke-Sæde, Morgen-Gave, eller Udflyning. Saadan Egteskab eller Egte-Pagt findes at have været stiftet Aar 1462. imellem Chur-Fyrst Friderich dend Første af Pfaltz, som ellers kaldes Severrig, og en Adels Jomfrue af Tettingen, af hvilket Greverne af Levenstein have deres Oprindelse. Paa samme Maade tog og Hertug Wilhelms af Brunsvig Lyneborg og Dorothea Kong Chr. 3. Daatters Søn, Hertug Augustus, Else Emedicken, somme sige en Secreterers, og somme sige en Amptmands Daatter over Ebsdorffere, med hvilken hand afledet mange Børn, iblant hvilke Junker Ernst af Lyneborg er nafnkyndig, som sig udi Adel-Standen meget vel haver opført. Ligesaa dan et Egteskab indgik

Side 374

368

Ertz-Hertug Ferdinand af Østerrige Keyser Ferdinandi dend Førstes Søn, med en Ausburger Raadmand Anthoni Welsers Daatter Ao. 1557., som fødte hannem tvende Sønner, hvoraf dend ældste Andreas blef Cardinal og Biskop til Constanzt, og dend yngste Carl blef af Keyser Maximilian dend Anden gjort til Marckgref af Burgau, uden at føre eller tilegne sig Nafn, Titul, Vaaben, eller Fods-Bred Jord af Østerrige. Hertug Ferdinand af Bayern sluttede og paa samme Maade et Egteskab Aar 1588. med Maria Pletenbeck, og bleve de Børn, som de sammen afledte, Grever af Wartenberg og Schaumborg, hvilke maatte lade sig nøye med hvad dennem blef givet, uden Haab til det Bayerske Hertugdømme at have. Nok her om. Nu til Historien igien.

For at forekomme, at adskillige af Kongen siden hans Kroning

Chr. 4. første Reces.

udgifne Befalinger og Anordninger, som udi nest forrige Krigs-Aaringer hafde tiet stille, og som enten af Modtvillighed hos eendeel, eller af U-villighed eller Forglemmelse hos andre vare forsømte, ikke gandske skulle blive kastede under Bænken; fandt Kongen for got og naadigt, af de fornemmeste og meest fornødne at udtrække deres Meeninger, og udi et samlet Verk ved Tryk at lade under det Nafn og Titul af Reces, med fleere andre Forordninger, sidst udi Tord-Maanet udgaae: Dog er samme igien vel en snees Aar efter siden blefven indtrukket udi en anden udgangne vitløftigere Reces, og udi et andet nyere Verk under det samme Nafn, hvilket siden for dend retteste Reces blef agtet og kaldet. Dette Aar lod Kongen udi Danmark udskrive 5000 Bonde-

Fem Tusinde Knægte udskrives af Danmark som bleve inddeelte under ni Fahner.

Knægte af sine egne Lehne, hvilke hand fordeelte under 9 Fahner, og over hver Fahne en Capitain og andre Under-Befalingshavere, hvilke skulle holde dennem udi idelig Afve og Krigs-Øvelse, og bleve de indlagde og omdeelte udi Kiøbstæderne, hvor de intet andet end Tag og Fag skulle have. Mundering og Sold blef dennem af Kongen selv givet og betalt. Til dennem at øfve og befale, udvalgte Kongen gamle og udi Krigen opvante Lieutenanter og andre Under-Krigs-Betienter, som udi seeniste Krig imod Sverrig hafde viist Prøver af deres Mood og Mandom. Foruden disse Knægtes Udskrifning paa Kronens

Af Kiøbstæderne udskrives femten Hundrede Baadsfolk, som bleve sendt til Skibs-Holmen i Kiøbenhavn.

Lehne, lod hand ogsaa af Kiøbstæderne over alt udi Riget udtage imod 1500 Baadsmænd, som tideligen paa Skibs-Holmen udi Kiøbenhavn bleve oplærte og vante til alle slags Skibs-Arbejde og Styrmandskab, saa og sat paa Skibene, naar de bleve udsendte, for at vennes til Søen og Seylasen. Hans Majestæt udgaf ogsaa i dette

Kongen udgiver baade Krigs- og Søe-Artikler.

Aar baade Krigs-Artikler for Food-Folkene, saa og Søe-Artikler for Baads-Folkene, hvor efter saavel de Gemeene, som Befalingshaverne skulle holde sig efterrettelige, og indrettede hand alleting dermed saaledes, at et vist Tal alletider skulle være paa Beenene, som foruden Adelens Ros-Tieniste udi Freds-Tider Landet til Forsvar udi god Rustning skulle holdes.

Side 375

Udi dette Aar, ligesom udi de forrige, drog Kongen Omsorg for

Skibe udsendes i Vester-Søen, for at holde den reen for Fribyttere og Dynkerkere.

at holde sine Strømme udi Vester og Nord-Søen fri og reene for Sø-Røvere og Fri-Byttere, hvilke fra Zeeland, Dynkerken, og Biskayen meget foruroligede og forhindrede Seylasen og Handelen for Fremmede. Thi udsendte hand til dend Ende Skibs Høfvedsmænd med fornøden Skibe, og Befaling paa visse Far-Vande at krydse lige fra Kattegattet indtil Nord-Capen, saa at fra først udi Foraaret indtil efter Mortens-Dag var ikke mindre end 15 gode Orlogs-Skibe stedse og iideligen udi Søen, hvilke og eendeel saadanne Søe-Haner optog, og med sig til Kiøbenhavn opbragte. Særdeels blef

Een Engelsk Søe-Røvere tages ved Kulden, som blef hængt.

en Engelsk Søe-Røvere opbragt, som endog vovede sig saa nær under Rigets Kyster, at hand blef tagen under Kulden; hvilken efter lovlig Rættergang og Dom blef hængt uden for Kiøbenhavn imod Strand-Siden. De som under Nord-Capen krydsede finge ogsaa Befaling at optage dennem, som uden Pas og Tilladelse brugte nogen Fiskerie og Kiøbmandskab paa de Laplandske Fahr-Vande lige til Korvagen og Keldien.

Saa vel i forrige, som og særdeels i dette Aar anmodede Kong Jacob af Store Britannien Kong CHRISTIAN ved Skrivelser og Gesandt, om et nærmere Forbund, saa og til at tage Part udi dend Tvist og U-eenighed, som Engelland udi de Tider imod det Burgundiske Huus og Erke-Hertugen Albret udi Spanske Neder-Lande begyndte: Hvorfra Kongen sig strax unddrog, paaskyendes, at hand ikke med Billighed og uden Aarsag nu kunde drage sig dennem, som Fiender, paa Halsen, med hvilke hand og hans Forfædre, saavelsom og disse Nordiske Riger udi mangfoldige Aar hafde staaet udi et fast Venskab; heldst hand ikke kunde begribe, hvad Fordeel hand og hans Riger sig ved saadant et Forbund kunde vente. Foruden blef og Kongen anmodet, at til Engelland eengang for alle maatte paa billige Vilkaar afstaaes Norges Ret og Tiltale til Hval-Fiskeriet, baade under Norge og Grønland, saa at det herefter ikke alleeniste af de Danske og Norske u-behindret kunde tilegnes Engellænderne; men endogsaa at andre Fremmede ved saadan fast Eyendom, fra samme Hval-Fiskerie med Magt kunde udeholdes. Af saadan Anmodning ville hverken Kongen self, ey heller Rigens Raad, snart ikke meget meere høre: Icke destomindre ville Kongen saa viit føye Kong Jacob, at Engellænderne maatte tillades denne Hvalfiske-Fangst, naar de ville og saatiit de sig med Danske Kongens Pas og Forlov forsiunede, saa og hver gang de sig det foretog, de da gave een Kiendelse til et Tegn af Kongens Høyhed og Rettighed til bemeldte Fiskerie. Dette Fiskerie hafde ikke alleeniste de Engelske, men endogsaa Hollænderne og andre Nederlænder, samt Biskayerne allerede nogle Aar begyndt at bruge ikke alleeniste udi det vilde Hav, men endogsaa hafde ført de fangne Hvalfiske ind udi de nestliggende Norske Fiorder og Havne, hvor de dennem i Stykker hafde hugget, og undertiden der hafde brugt deres Tran-Kaagerie: Herover hafde Kong CHRISTIAN ved adskillige

Side 376

Skrivelser baade til Kong Jacob, til Erke-Hertugen, saa og til de Herrer-Stater i de forenede Neder-Lande sig nogle gange besværet, med Begiering at saadant deres Undersaatter maatte forbydes, eftersom Grønland af ældgammel Arilds Tiid var et Anhang til Norges Konge-Riige, og ingen anden Potentat eller Herskab dertil aldrig hafde haft ringeste Rettighed. Og paa det ingen saadan Ræt og Kongelig Høyhed med slig Fiskerie skulle misbruge, udsendte hand udi Maji Maaned Gabriel Kruse Admiral med tvende gode Orlogs-Skibe og tvende smaa Pinker at sætte sin Kaas lige paa benævnte Grønland, for at forfare, hvor de Fremmede deres Fiskerie enten udi Hafnene eller Fiorderne brugte, hvilke hand med Skibene skulle besætte, og af dennem, som samme Hafne og Fiorder gjorde sig nyttige, opbære Told og Kiendelse, saa og de, som sig derudi modtvillige anstillede, med Magt at opbringe og med sig til Danmark hiemføre. Derimod skulle hand bruge ald Lemfældighed med dennem, som sig godvilligen til samme Tolds Betaling ville beqvæmme; og saafremt nogen af de fremmede Skibe ville slage sig til hannem, og lade sig imod de andre bruge, for alleene at have Nytte af de samme Hafne og Fiorder, da skulle hand dennem det tilstaa og bevilge for dend gang, saafremt de samme liidelig Told ville udgive. Denne Grønlands-Rejse gik og saaledes af, at hand hiemkom med beholden Skib udi Begyndelsen af Sæde-Maaned, strax efter Michels-Dag, og med sig bragte tvende Biskayer og een Hollænder, deslige gaf hand ogsaa fuldkommen Underretning om Seylasens Farlighed og trende Hafners Beskaffenhed, Kongen til Fornøjelse. Det Hollandske Skib gaf Kongen strax igien frit, imod Løfte, at dersom det oftere kom paa de Kyster, og ville bruge sig Hafnene til

Nytte, det da deraf tilbørlig Told eller Kiendelse skulle give. Men de tvende andre maatte løse sig med en temmelig Penge-Straf, førend deres Skib og Ladning blev frigivet.

Imidlertid dette til Søes forrettedes, var Kongen ikke mindre aarvaagen til Lands, med at besee Fæstningerne over alt i Riget og fornemmeligen udi Skaane, hvilke hand befoel eendeel at forbedres, og andre blefve saa got som af nye opbygte. Og saasom hertil anseelige Omkostninger udfordredes, da blef dertil en almindelig Penge-Skat paabuddet, hvoraf Halfdeelen i dette Aar, og Resten i nestfølgende Aar blef udreedet. *Johan Skotte Gesandt fra Sverrig til Kongen, for at fornemme hvad det Russiske Gesandtskab forleden bestilte.*

Forst udi Aaret indkom og en Gesandt fra Sverrig Johan Skotte, som var Kong Gustaf Adolphs Hoff-Raad, til Kiøbenhavn; hvis Ærinde var, først at forestille Kongen hvor billig Foye og retmæssig Aarsag, hans Konge hafde til dend Krig som førtes imod Russerne, og som hand ikke tvifledede paa, at bemeldte Russer jo hafde ved deres sidste Gesandtskab et og andet forebragt, saa hafde Sverrig dend Tillid til Kongen, at dertil ingen Troe blef sat; og saafremt deres Forebringelse maatte hannem blive meddeelt, ville hand letteligen forklare, hvad Sandhed de medføre. Dersom de skulle have ladet sig merke med nogen Freds-Fordrag, saa ville hans Herre og

Side 377.

Konge vente sig dend Billighed af Kongen, som sin Naboe og kiere Ven, at hand sig til saadant at stifte, paa sin Herres Side ville lade sig bruge. Dernæst efter at hand vitløfteligen hafde fortalt Aarsagen, hvorfor Kong Sigismund var kommen fra dend Svenske Krone og Rige, saasom Sverrig ikke maatte regieres af en Papistiske Konge, begyndte hand ogsaa at begiere, at saafremt det nogen Tiid med samme Rige til Freds-Handel skulle komme, hand da iligemaade paa Sverriges Side sig samme Underhandling ville paatage. Endeligen forestillede hand, at u-anseet dend Sum Penge, som efter sidste Freds-Slutning skulle betales til Danmark, vel udi Freds-Puncterne nafingives at skulle tælles udi enkende Rixdalere, saa ville hand dog formode udi henseende til dend store Besværlighed med saa mange af samme slags Mynt udi disse besværlige Tider udi Sverrig at sammenbringes, at Kongen lod sig beqvæmme til at tage imod Betalingen, eendeel udi de nafingivne Penge, og eendeel udi Svenske Vahre; saa og at de bestemte Tider, til hvilken de skulle betales, maatte til 10, 8, eller 6 Tider forlænges; desligeste at i Stæden de skulle betales enten udi Elfsborg eller Halmstad, de da maatte til Kiel udi Holsten erlægges.

2do. Om Kongen ville paatage sig at slutte Fred imellem Sverrig og Polen.

3tio: Om at faae Terminerne paa de Penges Betaling som Elfsborg skulle løses med, forlængede, saa og om for eendeel af pengene maatte gives Svenske Vahre.

Paa de tvende forste Poster svarede Kongen: At saafremt det kom til nogen Freds-Forhandling enten med Russerne eller Polen, ville hand som en Mæglere sig derudi lade bruge, og til det Stæd og dend Tiid, som dertil af begge Parterne blef næfnt og samtykt, sine Gesandter hensikke, saa og ald muelig Fliid til Fred og Forliig anvende, da det skulle være hannem meget kiert, om noget til Sverriges Beste kunde befordres. Men belangende de Penge, som Sverrig til Danmark efter sidste Freds-Fordrag skulle betale, da kunde ikke nogen Forandring giores enten udi Betalingens Tiid eller Maade, men endeligen at forblive, ved det som var sluttet; helst saasom Kongen af Store Britannien saadant hafde underskrevet. Med dette Svar og Beskeed blef denne Gesandt herfra igien forafskeediget.

Kongen lover at vil paatage sig Mæglerie baade med Russen og Polen, naar det begiertes.

Men hand vil ingen Forandring gioré udi Freds-Fordraget, anlangende Elfsborgs Løsning.

At dette ikke var Kongen af Sverrigs rætte Alvor, yttrede sig strax efter: Thi udi Maji-Maaned bekom Kongen Tidender, at saavel Sverrig som Rusland hafde forenet sig om at tage Kong Jacob udi Store Britannien til Mæglere, saa og at der var udvalt et Stæd til Underhandlingen, nogle Miile paa hin Side Novograd. For at faae at viide om dette var sandt, sandt Kong CHRISTIAN paa, at sende een af sine

Cancellie-Secreterer Niels Friis til Sverrig, med Forslag, at et Mode kunde holdes udi Rostok fiorten Dage efter St. Hans Dag forstkommendes Aar 1616., hvor af de Svenske og Russiske Fuldmægtige Freds-Handlingen kunde foretages. Bemeldte Secreterer hafde Befaling, at saafremt hand fandt Kong Gustaf Adolph dertil sindet, skulle hand begiere af hannem sikker Leyde til Novograd, hvorfra hand siden ved Stor-Fyrstens Krigs-Overstes Geleyde-Bref kunde befordres til Muskov, der at giore samme Forslag; saa at hand igien udi tilstundende Efterhøst kunde hiemkomme. Dette Tilbud slog Kong Gustaf Adolph gandske af, paaskydendes,

Strax kom Tidende at baade Russen og Sverrig hafde udvalt Kongen af Engelland til Mæglere. Kongen af Sverrig afslager nu Kongens Imellemhandling.

Side 378

at Freds-Forhandlingen var ogsaa Kong Jacob udi Engelland tilbuddet, og dertil var Novogorad foreslaget: Dog bad hand Niels Friis, at hand nogle Dage ville fortøve udi Stokholm, saasom hand meente, at det skulle ikke bie længe, førend derom fra Engelland kom Beskeed! hvilket bemeldte Secreterer ogsaa samtykkede. Men kort derefter rejsde Kongen af Sverrig til Narva, og paa Rejsen skref hand

Kong Gustav self Kongen et Bref til derom.

Kong CHRISTIAN et Bref til, som blef sendt til Friis udi Stokholm, hvorudi hand Kongen forstændigede, at det Britanniske Sendebud var alt kommen fra Novogorad, som berættede, at saavel de Engelske som de Russiske Fuldmægtige til Freds-Handelen ville forstkommendes 10de Augusti samles paa et Stæd 30 Miile paa hin Side Novogorad. Dersom Kongen til samme Tid og Stæd ville og forsende sine, var det at formode, at det ikke skulle falde Russerne mis-hageligt. Med denne Beskeed kom Secretereren ikke til Kiøbenhavn forend udi Begyndelsen af Høst Maaned; hvoraf Kongen mærkede, at de forrige Tidender ikke alleeniste vare sande, men endogsaa fornåm at det Gesandtskab, som Johan Skytte udi Begyndelsen af Aaret hos hannem hafde aflagt, var ikkun at fornemme og erfare, om Kongen var enten de Russiske eller Polniske noget tilgenegen, eller ikke. Hvorfor kong CHRISTIAN holdte det u-fornøden Kong Gustavs Bref ved Friis hidsendt med det ringeste at besvare.

Det er tilforn bleven erindret om det Forbund, som Aar 1613.

De andre Hanse-Stæder bleve indtagne udi det Forbund som for 2 Aar blef sluttet imellem de forenede Nederlande og Staden Lybek.

blef oprettet imellem de Herrer-Stater udi de forenede Neder-Lande paa dend eene, og Staden Lybeck paa dend anden Side, som meest hensigtede imod Danmark formedelst Seylasen udi Øster-Søen. Det er og sagt, at udi samme Forbund blef sluttet, at de andre Hanse-Stæder ogsaa skulle indtages, hvilket dend Tiid ikke kunde skee, formedelst benæfnte Stæder ikke saa hastig kunde foreenes om hvad eenhver skulle tilskyde til dend udlovede fællis Undsætning, naar enten det eene eller det andet Partie af nogen anden fientligen blef overfaldet; saa og fordi de andre Hanse-Stæder ville, at samme Undsætning ikke skulle af dennem fordres imod det Østerrigiske og Spanske Huus, ey heller imod det Romerske Tydske Rige; men vel imod een eller anden af Fyrsterne udi bemeldte Rige, som paa sin egen Haand eller og for sin egen Fordeel dennem særdeeles kunde angribe. Dette sidste hafde ingen Besværighed, saasom det allerede var bleven aftalt og sluttet udi det Forbund, som med Lybeck først var indgaaet; men det første fandt Vanskelighed, førend Stæderne imellem sig derom kunde foreenes; hvorom de nu udi 2 Aar hafde holdt adskillige Sammenkomster. Dog kom det udi Aar dermed saa viit, at Bremen, Hamborg, Rostok, Stralsund, Wismar, Magdeburg, Brunsvig, Lyneborg og Grypsvald vare blefne derom eenige, og derfor bleve de af de Herrer-Stater udi næstfølgende Aar udi Forbundet indtagne.

Ellers hialp det Forbund, som først og alleeniste imellem de

Brunsvig Stad bliver igien belejret af Hertugen af Brunsvig.

Herrer-Stater og Lybeck var sluttet, udi dette Aar meget paa Staden Bruns-

Side 379.

Brunsvig, som blef igien foruroliget og belejret af Hertugen af Brunsvig, Friderich Ulrich: Thi saasom dend gamle Handel med benæfnte Stad ikke siden dend forrige Hertug Henrich Julii hans Faders Død var bleven stilt; men snarere bragt udi mere Vitløftighed: Saa brast det udi dette Aar til en slem og vidt udseende Urolighed; i det da bemeldte Hertug ey kunde erlange med det Gode dend Overmagt over Staden, som hand forlangede; begyndte hand atter med væbnede Haand at ville forsøge det; saa at hand dend første Nat udi Høst Maaned u-formodendes kom for Staden med 20000 Mand og mange Cartover og Mortere, hvormed, efter hand udi en Hast hafde opkastet Løbe-Graver og Skyde-Skanser, paa det hæftigste beskiød, og med Ild ængstede Byen. Da de andre Hanse-Stæder dette spurte, samlede de ikke alleeniste ald dend Magt, som de af stad kunde komme, under deres dertil antagne Oberste Friderich Greve af Solms,

De andre Hanse-Stæder undsatte Brunsvig.

for at undsætte Staden; Men endog Hertug Christian af Lyneborg, som var Biskop over Minden, efter det Forbund, som imellem hans afgangne Broder Hertug Ernst af Lyneborg Aar 1607. med benæfnte Hanse-Stæder sluttet, for dennem aabnede Passen, og undsatte de Belejrede baade med Folk og Fatalie. Og ihvorvel hverken denne Stad Brunsvig, ikke heller nogen af de andre Hanse-Stæder endnu vare blefne indtagne udi det Nederlandske med Lybeck for tu Aar sluttede Forbund, saa kom dog Printz Hendrich Friderich af Oranien

Ligesaa Printzen af Oranien.

de forenede Nederlandes Statholder, Staden Brunsvig til Hielp, og brød ind udi Hertugen af Brunsvigs Land med en Krigs-Hær af 12 Fahner Ruttere og 6000 Mand til Foods, saa at Hertug Friderich Ulrich dend begyndte Belejring maatte ophæve. Kong CHRISTIAN selv i egen høye Person bivaanende denne Belejring, hvilken hand med stor Fliid fraaadede Hertugen sin Søster-Søn dog forgæves; thi hand vilde dend til det yderste drifve.

Hertugen nødes til at ophæve Belejringen

Men da Kongen fornem, at det efter hans foresagde Spaadom ikke bedre vilde udfalde, sparede hand ingen Fliid og U-mage paa, denne Tvistighed at bilegge: Thi efter at Belejringen var blefven ophævet, haver Hans Majestæt ved mange Breve, fra dend 2 Septembri til Enden af Octobri, med Staden Brunsvig ind og udvexlede Breve, først formaaet, at en Stilstand til en bestandig Freds-Forhandling er blefven sluttet. Endeligen blef omsider, saavel ved Kongens, som ved adskillige Chur- og Fyrsters Imellemhandling Freden dend 21 Decembris sluttet: Hvorover Kongen og saaledes blef fornøyet, at ihvorvel Rigens Raad i Danmark ved underdanigste Skrifvelse formanede Hans Majestæt ikke saa lang en Tiid udi en fremmed Krigs Farligheder sin høye Person saa langt uden for sit eget Fæderne Rige at vove, saa vilde hand dog det til Enden udholde, for at bringe hans Søster-Søn udi en sikker Rolighed. Hvad ellers angik dend Undsætning, som Staden bekom fra Holland, da skeede dend ikke saa meget fordi de dertil vare saa hart forbundne, som fordi de ved denne selvillig Hielp kunde ægge og tilskynde alle de andre Hanse-Stæder desto.

Side 380.

snarere til at indtræde udi samme Lybekiske Forbund, og foreenes om hvor stor Tilskud de skulle giøre baade af Folk og Penge udi Nøds-Tiid til hinandens Undsætning. For hvilken Undsætning bemeldte Nederländer paa deres Side ikke vare saa meget forlegne, som de hafde omhyggelige for at foreene disse Stæder til at imodstaa og svække dend Magt Kongen hafde udi Øster-Søen, paa det de self omsider kunde blive Mester af ald Handelen sammesteds.

Forbundet imellem Hanse-Stæderne og Hertug Ernst af Lyneborg paa 20 Aar slut, blev nu af hans Broder Hertug Christian Biskop til Minden fornyet ikkun paa 10 Aar.

Efterdi Historien er nu falden paa at tale om Hanse-Stæderne; saa kand dend ey forbigaae at erindre om det Forbund, som de hafde oprettet med Hertug Ernst af Lyneborg, Aar 1607. om fællis Undsætning paa begge Sider udi 20 Aar: Thi dette blev nu udi dette Aar fornyet med hans Broder forbenæfnte Hertug Christian Biskop til Minden, ikkun paa 10 Aar, fra dette Aar af at regne, saa at det forrige neppe opnaaede sin forskrefne Tiid. Thi i hvorvel det første blev nu fornyet, saa blev det dog udi mange Poster forandret og mere indknibet. Dette nye Forbund hafde ikke heller bedre Skæbne; thi det stoed neppe fast udi 5 Aar formedelst Hamborgernes Overmood, hvorum siden skal erindres.

Imedens Kongen opholdt sig i det Brunsvigske, hafver hand sig ogsaa umaget at forlige og til en god Ende at bringe dend Tratte, som fra mange Aar af imellem de adskillige Fyrstelige Huuse af Brunsvig-Lyneborg, om det Fyrstendom Grubenhagen hafde været. Denne Tvistighed var begyndt Anno 1596. da Hertug Philip dend Anden af det Brunsvigske Huus, og dend sidste Mand af dend Grubengistske Linie, som hafde været over 300 Aar, ved Døden afgik, og samme Fyrstendom leedigt efterlod. Dertil paastod Hertug Henrich Julius af Wolffenbyttel og Biskop til Halberstadt, at være rætte Arving, og lod sig straxen indføre i bemeldte Grubenhagen, som sin Eyendom. Men de andre Fættene til Zelle, Harburg og Danneberg, Hertug Ernst Wilhelm, Hertug Julius Ernst og Hertug Augustus, gjorde derudi Indsigelse, og beviiste deres Ret saa kraftigen, at de udi Aaret 1609. erholdte Dom af Keyseren, at Fyrstendømmet dennem burde være følgagtig, og Hertug Henrich Julius samme at aftræde samt udbetale alt hvad hand deraf hafde oppebaaret, med Skades Gield og Processens Omkostninger. Saaledes stod det hen, eendeel fordi Brunsvig-Lyneborg ikke ville ret forstaa Dommen, saaog de ikke ville lade sig finde eenig udi de vitløftige deraf flydende Regieringer indtil denne Tiid, da Sagen ved Kong CHRISTIAN og andre Herrers Imellemhandling blev forligt. Det Zelliske Huus haver siden affundet de andre tvende, og bragt Grubenhagen til sig alleene, hvorved det med meere nu er kommen under det Hannoverske.

Stor Vandflod udi Slesvig ved Lendern, som gjorde en usigelig Skade.

Udi dette Aars sidste Maaned, gjorde Vandflood en usigelig Skade udi Hertugdømmet Slesvig. Dend var saa høy, at udi Tondern tog dend Broen op, og vorte op indtil Vindeverne paa Slottet. Dend tog Brunoker Kirke udi Windings Hærred gandske bort, som siden

Side 381

siden igien er ikke opbygget: Desligeste Ricksbull og Stintebuller Kirker tog dend half bort, og fra Bupseer Kirke tog dend med sig nogle Piller med et temmeligt Stykke af Gaslen: Herforuden kand ey opregnes de mangfoldige Vind-Møller og Klokke-Taarne. Derved druknede over 600 Mennisker, saasom dend om Natte-Tider brod ind; men paa hvad af Bæster, Fæ og Qvæg, som blev borte, kunde ingen Tall siges, formedelst dets Mangfoldighed; Denne Vandflood regnes for dend største siden Aar 1570., som indfaldt Alle Helgens Dag, og derfor kaldes Alle Helgens Flood, da derved saftes henved 30000 Mennisker, som der skrives; thi dend Tiid vare de høyeste og flade Marker over fem Alen med Vand oversvømmede.

Udi dette Aar blev dend lærde og nidkiær GUDS Mand Doct.

Doct. Hans Resen bliver Biskop udi Sielland.

Hans Poflson Resen indviet til Biskop over Sielland udi dend brafve Biskops Doct. Peder Wiinstrups Sted, som forleden Aar bortdøde. Aarsagen hvorfor dette Biskop-Sæde saa længe stood leedig, er tilforn fortalt. Hand blev dend 21 Maji af dend Skaanske Biskop Mester Povel Mortensen Ostrup Bispe-viet. Iligemaade kom udi dette Aar Doct. Niels Paaske til Bergens

Doct. Niels Paaske bliver Biskop udi Bergen.

Biskops-Dom udi Norge, udi dend forrige afdøde Mester Anders Fosses Stæd. Denne Mester Niels Paaske var tilforn Præst og Provst udi Skaane, og blev strax efter at hand var bleven Biskop, giort af Doct. Hans Resen til Doctor.

Dette Aar lod Kongen sætte det meget velskikkede høye Spiir paa dend Danske eller St. Olfs Kirke-Taarn udi Helsingør. Saalænge hand ogsaa Grundvullen til det Norder Cappel ved Roeskilde Dom-Kirke, som siden med alle sine Pillere, Støtter og Prydelser ved hans Byg-Mester Hans Steenvinkel nesten samme Aar blev forfærdiget: Dette lood Hans Majestæt indrette til et Begravelse-Stæd for sig og sine Efterkommere.

Aar 1616.

Kongen rejser til Bahuus.

Kongen forøvede sig strax i Begyndelsen af Aaret til Bahuus, da dend første Deel af de Penge, som Sverrig efter sidste Freds-Fordrag til Danmark var skyldig, og hvorfor Elfsborg var til Under-Pandt og forsikring skulde betales, paa det om nogen Vanskelighed derved skulle forefalde, hand da kunde være nær ved Haanden, og findes paa Raad og Anstalter, som fornøden kunde eragtes. Men som

De Svenske betale dend første Termin af Elfsborgs Losnings Penge.

aldting efter Fordragets 9de Artikels Indhold af de Svenske til rette Tiid og Time, nemlig dend 20 Januarii reedeligen og rigtigthen blev efterkommet, forføjede Hans Majest. sig igien tilbage til Kiøbenhavn, da de tu Hundrede og halfredsindstiuve Tusinde enkende Rixdaler paa Elfsborg Slot til Jorgen Lunge Statholder paa Elfsborg,

Side 382

og Jens Juul til Kieldgaard Rente-Mester imod fornøvelig Qvittering vare erlagte og betalte.

M. Hans Knudsen Biskop over Fyen bliver befunden at være hengiven til dend Calviniske Lærdom.

Kongen, saa snart hand var hiemkommen, fik at viide hvorledes M. Hans Knudsen Biskop udi Fyen, nogle Aar hafde understaaet sig Præsterne og Skole-Betienterne udi Stiftet at tilskynde og befale at læse adskillige Bøger og Skrifter, som ikke stemmede overeens med dend reene og u-forandrede Augsburske Bekiendelse, og dend Religion, som her udi Rigerne var fastsat; Desligeste at hand self holdte med dennem mange gange adskillige Samtaler, som meest overeensstemmede med dend Calviniske Lærdom, hvorudover de meget bleve forvirrede og tvivlsomme udi dend rætte Meening om Christi Persons tvende Naturer og deres Samfund, om Alterens Sacramente, og om GUDS Naade, samt andet meere. Thi blev hand, som Kirkens rætte Forsvar og Foster-Fader udi sine Riger, saa nidkiær og omhyggelig

Kongen lader saadant udforske.

for des Beskaffenhed til Grunde at viide, at hand til Fyens Stift strax oversendte Christian Friis til Kragerup, de Høybaarne Fyrsters Printzernes Hoff-Mester, med tvende fornemme lærde Mand paa Academiet, nemlig Doct. Jesper Brochmand og M. Elias Eisenberg, baade for at erfare og udforske des rætte Sammenhæng, saa og for at føre de iblant Geistligheden, som til nogen vrang Meening allerede af hannem kunde være forførte, paa dend rætte Vey, og siden at give hannem fuldkommen Underretning om alle Ting. Ved denne Undersøgning blev det udsprede Rygte befundet alt for sandt, og det blev Bispen udi hans Øyne saaledes af hans undergifne Geistlige partiet, at hand det ikke kunde eller ville negte. Da nu Kongen herom

Biskopen indstæfnes for Herredagene, hvortil de andre Biskoper i Danmark bleve indkaldede, tillige med Kongen og Rigens Raad, Ræt og Dom over hannem at holde.

hafde faaet saa fuldkommen Underretning, lood hand strax indstæfne denne vildfarende Biskop til de udi Maji Maaned forordnede Herredage; hvortil hand og lood forskrive alle de andre udi Danmark

værende Biskoper til Ræt og Dom over hannem at holde. For Retten maatte hand det altsammen tilstaa; og sagde, at hand stanhafteligen meente, samme Meening at være dend rætteste: Hvorfor hand blev

Hand bliver dømt fra hans Biskops-Embede og forbuddet i Kongens Riger og Lande at lære og prædike.

dømt fra hans Biskopelige Embede, og forbuddet herefter, under høyeste Straf, udi Kongens Riger og Lande, enten offentligen eller hemmeligen, udi Kirker eller Skoler at prædike eller lære. Ellers blev det hannem formedelst hans Alderdom og Svaghed tilladt, sig udi hans Føde-Bye Weyle udi Jylland at nedsætte og boe, saalænge hand sig roligen og uden Forargelse forholdte. Hvilket hand og med største Lydighed efterkom indtil Aar 1627., da hand rejsde til det varme Bad ved Aachen udi Tydskland. Men da hand derfra kom, ville

Hand døde siden Aar 1627 udi Friisland til Franekær.

hand paa Hiem-Rejsen besøge sine Sønner, som vare paa Akademiet til Franeker udi Friisland, hvor hand døde og blev der begravet. Udi hans Stæd forordnede Kongen til Biskop over benæfnte Fyens Stift

Udi hans Sted blev Doct. Hans Michelson Biskop over Fyens Stift.

sin Hoff-Prædikant Doct. Hans Michelsen, som strax derpaa St. Olufs Dag af Biskopen udi Ribe Mester Iver Hemmet udi Odense Kirke blev Bispe-viet. Hand var en lærd Mand, og blev et færdeles Exempel for sin lange Alder, thi hand sad siden 34 Aar udi Biskopelig

Side 382

Sædet med god Berømmelse. Hand overlevede Kong CHRISTIAN, saa at hand var en af de tre Biskoper, som siden var ved Kong FRIDERICH dend Tredies Salving, da hand efter sin Hr. Faders Død blev kronet.

Saa snart Herre-Dagene i Kiøbenhavn vare til Ende, rejsde

Kongen med nogle af sine Rigens Raad rejser til Norge for at holde Herre-Dage udi Opsloe.

Kongen til Skibs med Cancellen Christian Friis til Borrebye, og nogle fleere Rigens Raad til Norge, for at sidde Rætten udi Opsloe, udi de Herre-Dage, som paa St. Olufs Dag vare berammede paa Agershuus Slot at skulle begyndes. Cancelleren Christian Friis blev paa

Cancellen Christian Friis til Borrebye bliver syg paa Rejsen, og dør. Hans Berømmelse.

Henrejsen og paa Skibet syg, saa at hand siden, da hand var kommen til Opsloe, stedse var Sengeliggendes; Hvorfor Kongen efter hans Begiering lod hannem med et Skib føre til Kiøbenhavn, hvorpaa hand døde dend 29de Dag udi Julii eller Orme-Maaned. Denne Cancellen var en berømmelig Mand, og med adskillige Dyder begavet: Adel-Standen beklagede hannem meget formedelst hans Nidkiærhed for deres Friheder, hvorover Kongen undertiden ikke var alt for vel tilfreds. Dog lood hand udi alle hans Forretninger see en stor Forstand og Troskab, og særdeelis udi Freds-Handelen med de Svenske ved Knærød, Aar 1612. og 1613., da hand saavel vidste at drive Sagerne til en god og ynskelig Ende, at de Svenske self gafve hannem Berømmelsen. Hand ærede og elskede de Geistlige meget, og var hand særdeelis ifrig, baade for at faae lærde Mænd til Lærere paa Akademiet, saa og for at holde dennem udi tilbørlig Ave til Skikkelighed og Flittighed, med Ungdommen at underviise. Imidlertid hand levede underholdte hand paa fremmede Academier stedse een efter anden unge Karle, som gave Haab om sig udi Fremtiden at blive brave Mænd; Hand self var hengiven til GUDS-Frygt, og forlystede hand sig udi daglig Omgængelse med lærde Folks Sammentale. Hand døde udi hans Alders 60de Aar, efter at hand hafde været Kongens Cancellen udi 20 Aar. Udi hans Stæd udvalde Kongen igien til Cancel-

Christian Friis til Kragerup, som var de unge Printzers Hoff-Mester blev Cancellen udi hans Sted.

ler Christian Friis til Kragerup, som hidindtil hafde været dend unge Printzes Hoff-Mester, og som baade udi Freds- og Feyde-Tider hafde givet mange gode Prøver af Forstand og Troskab. Ellers hafde hand og i sidste Calmarske Krig været Oberst. Hand var dend forri-

Hand var dend forrige Cancellier ikke paarørende, men var af en anden Stamme.

ge Cancellier gandske intet paarørende, og alligevel hand førte det samme Nafn af Friis, saa førte hand dog ikke det samme Skiold: Thi dend forrige var af dend Stamme, som førte de tre sorte Egerne udi deres Vaaben, og derfor kaldtes de sorte Friiser; Men denne var af dend Slægt som kaldes de Tavl-Friiser, fordi tvert over deres Vaaben gaar skak et Baand af Sølv og sorte Tavl fra dend høyre Side til dend

Udi hans Sted blef Christian Thomæson Sehested Printzens Hoff-Mester.

venstre. Der var endnu end et slags Friiser, som kaldtes de Norske eller røde Friiser. Christen Thomæsen Sehested, som hidindtil hafde været Printz Christians Kammer-Junker, blef nu forordnet til at være dend unge Printzes Hoff-Mester. *Jens Bielke bliver Norges Riges Cancellier udi den forrige afdøde A. Greens sted.*

Imidlertid Kongen var udi Norge, blef Jens Bielke, som længe hafde været Cancellie-Secreterer, og siden Befalings-Mand over

Side 384

Bergenhuuses Ampt, forordnet udi Anders Greens Stæd, som døde for 2 Aar siden, til være Norges Riges Cancellier.

Et Ostindiske Compagnie eller Selskab oprettes udi Kiøbenhavn.

Dend Erfarenhed Kongen kom udi om dend Gevinst, som de nærliggende Naboer nu nogle Aar hafde vundet ved de Ostindiske Seyladser, gaf hannem Aarsag til at tænke paa, at saadan Skibsfart iligemaade kunde begyndes og udi Verk sættes fra hans Riger og Lande. Paa det og at Undersaatterne destomeere dertil kunde opmuntres, indrettede hand dette Aar udi Kiøbenhavn et Ostindisk Compagnie, hvortil hand ikke alleeniste udgaf Love og Friheder, men endogsaa gaf dennem et skønt grundmuuret ved Stranden ikke langt fra Vejerhuset beliggende Huus, hvor de kunde hafve deres Oplag og Pakboder. Hand laante og dertil nogle af sine Skibe, og forskref erfarne Skippere, samt Styrmand som dennem skulle føre. Dertil maatte og alle hans Hofbetiente af deres aarlig Løn noget indskyde; Saa at det udi dette Aar blef sat paa saadan en Food, at een Udreedning tilkommende Aar kunde gøres.

fremmede Fyrster komme her ind i Riget. Hertug Johan Friderich af Würtemberg. Hertug Ernst Ludvig af Sachsen.

Hid til Riget kom denne Sommer adskillige fremmede Tydske Fyrstelige Personer. Dend første var Hertugen Johan Friderich af Würtemberg, som var Fader til dend nu regierende Stutgardiske Linie. Strax der paa kom og her ind Hertug Ernst Ludvig af Sachsen; begge disse unge Herrer fornøiede sig udi at see Kongens Hof, der udi at giøre sig bekiendt, og at søge Kongens Yndest. Dend sidste blef siden faa Aar efter af nogle drukne Bønder ikke langt fra Linzen udi Østerrige, tillige med tvende sine Tienere, jammerligen myrdt, da hand rejsde igiennem deres Landsbyer og ville til Wien, for at give sig udi Keyserens Tieniste udi Krigen.

Hertug Christian af Brunsvig Kongens Søster-Søn.

Hertug Christian af Brunsvig Kongens Søster-Søn, som nyligen udi sin afdøde Broders Hertug Rudolphs Stæd var udvalgt til Biskop udi Halberstad, kom og her ind; Ihvorvel hand ikkun dend Tiid var udi sit attende Aar, gaf hand dog mange Prøver af det Mood og dend Mandighed, som hand siden lood see udi dend Tydske Krig imod Keyseren, hvorom vel vil gives Leylighed siden meere at fortælle. Hand blef med særdeeles Kierlighed undfangen, eendeel formedelst hans Artighed, eendeel

377

og fordi hand efter Kongen self var opkaldt. Thi blev for hans skyld adskillige Ridder-Spil med Ringrenden, Tornering og andet paa Skanderborg Slot anrettet, hvor hand lod see sit Mood, sin Styrke og sin Færdighed. Da hand rejsde bort, blev hand med mange skønne Heste, adskillige Harnisker, Gevæhr, Ride-Tøy og andre store Gaver af Kongen begavet og foræret, hvilke kunde komme til Nytte udi dend Krigs-Tieniste, hand agtede at begive sig udi hos de foreenede Neder-Lande.

Hertug Johan Adolph til Slesvig Gottorph dør.

Udi For-Aaret paa dend sidste Dag udi Tord-Maanet, afgik ved Døden Hertug Johan Adolph regierendes Hertug over Slesvig og Holsteen Gottorph, hvis Fromhed og Retfærdighed endnu iblant Undersaatterne udi begge Hertugdømmene med største Æres-Minde erindres. Til hans Lig-Begængelse udsendte Kongen Rigens Raad

Side 385.

Eske Brok, der hans høye Stæd at beklæde. Regieringen efter hannem antog hans ældste Søn Hertug Friderich, som allerede var udi

Hans ældste Søn Hertug Friderich antager efter ham Regieringen.

sit 19de Aar og derfor fuld myndig. Hand var udi Frankerige, da hand bekom Tidenderne om hans Faders Død: og saa snart de kom, hastede hand hiem, saa snart hand og hiemkom sendte hand Gotske Wensin, Amptmanden over det Ampt Gottorph til Kongen, for at

Hand lader begiære Lehn af Slesvig og Femmeren.

begiere dend Andeel udi Hertugdømme Slesvig, som det Gottorphiske Stam-Huus tilkom, saaog Femmeren til Lehn efter de gamle Deelings og Lehns Forbunde, som imellem forrige Konger og Hertuger vare oprettede; hvilket Kongen hannem og tilsagde: Til hvilken Ende hand og berammede Lehn-Dagen udi Kolding dend 2den

Hertugen self indfandt sig hos Kongen udi Kolding.

Dag udi Christ eller Jule-Maaned at skulle holdes. Men førend denne bestemte Tiid kom, indfandt Hertug Friderich sig self strax for Alle Helgens Dag tillige med sin Broder Hertug Adolph (som siden Aar 1631. blev slaget i dend Keyserlige Krig af de Svenske) udi Kolding, da Hertugen overlagde, hvorledes udi Særdeelehed paa dend forestaaende Land-Dag udi Slesvig skulle foreholdes med at tilkiendegive

Der overlegges hvorledes den af Keyseren forhvervede Første-Fødsels Ret over Slesvig og Femmeren skulle Stænderne tilkiendegives paa først-kommende Land-Dag.

Stænderne dend Første-Fødsels Ret, som baade Kongen og dend afdøde Hertug hafde forhverved Aar 1608. af Keyseren til Hertugdømmet Holsten, saa og dend Første-Fødsels Ret Kongen som Lehns-Herre over Slesvig Hertugdom, baade for sig selv og sine Efterkommere, saavel som og for Hertugen af Gottorp hafde oprettet. Da nu Land-Dagens Tiid kom, som var dend 11 Dag udi Slagte-Maaned eller Novembri, begyndte Ridderskabet eller Adelskabet efter gamle Sæd-

Hvorledes Adelskabet udi Holsten og Slesvig sig paa Land-Dag forholdte.

vane at staa meget paa deres formeente Vall-Ret, hvorom udførligen udi dend første Bog er bleven talt: Thi forsøgte de nu, ligesom de tilforn udi forrige Tider plejede, naar nogen Forandring udi Regieringen ved Herrernes Dødsfald skeede, at opspende deres Friheder og Privilegier, som de sig vilde tilegne. Men da baade Keyser Rudolph dend Andens saa og Kongens udgifne Første-Fødsels Breve, som nu i saa lang en Tiid for dennem vare fordulte, tillige med Keyser Matthiæ Confirmation, dennem blefve forelagde; blefve særdeles de Holstenske derover temmeligen u-taalmodige, og kunde ikke skiule deres Misfornøjelse. De begyndte ogsaa med adskillige Forevendinger at gjøre dend unge Hertug (som dette Aar tilfaldt dend fællis Regiering) Land-Dagen noget vanskelig; Men maatte dog omsider stille sig udi

De aflagde omsider til hannem deres Hyldings-Eed.

Rolighed, og endeligen aflagde deres Hyldings-Eed til Hertug Friderich, da de udi Keyserens og Kongens Breve fandt dend derudi satte Advarsel, om nogen sig derimod ville opsætte. Men intet tæmmede baade dennem saa og dend Slesvigske Adel saa meget, som dend

Hvad dennem der til meest tvang.

Frygt de hafde for det Danske Rytterie, hvilket Kongen allereede hafde opbuddet ved Kolding til at mønstres, og som vare tilstæde udi Nærværelsen naar Land-Dagen skulle holdes. Derforuden faldt og deres Mood meere, da de spurte, at 6 Fahner Food-Knægte, imidlertid Land-Dagen paastoed, vare uformærkede førte fra Assens udi Fyen over til Hertugdømmet Slesvig, og at de hafde sat sig ved Haders-

Side 386

versleben. Hyldingen skeede udi Slesvig dend 3 Decembris, som

Kongen overdrager til hannem udi Kolding Lehn af Slesvig og Femmeren.

var Dagen efter dend, paa hvilken Kongen udi Kolding hafde overdraget det Slesvigske Lehn til hans Befuldmægtigede, og dertil udsendte Gesandter Gotske Wensin Amptmand over det Gottorphiske, og Hans von der Wisch Amptmand over det Husumske Ampt, og blef dend Slesvigske Lehns Fahne af Kongen overleveret til forbenæfnte Wensin, som og paa sin Herres Vegne Hyldings-Eeden efter foreskrefven Formular allene aflagde. Og blefve med dette Lehns Annammelse samme Skikke og Maneere brugte, som skeede dend Kong FRIDERICH dend Anden, (efter at Lehn-Stridighederne imellem hannem og Hertugerne af Slesvig Holsten venligen vare bilagte) Lehn til Hertug Adolph Aar 1580. overgaf; hvilket udi bemeldte høyloflige Konges udgangne Historie findes beskrevet, hvorfor det er u-fornodent, dennem her at igientage.

Ellers blef udi benæfnte Kolding Dagen tilforn, som tilforn sagt

Christian Friis bliver Cancellar, og Jørgen Lunge Rigens Marsch, Iver Juel, Anders Bilde og Holger Rosenkrantz bliver Rigens Raad.

er, af Kongen udvalt, Jørgen Lunge Statholder over Elfsborg Slot og Lehn, sat til at være Rigens Marsch: Desligeste blef Albret Skeel sat til at være Rigens Admiral. Saa blef og antagen til Rigens Raad efterskrefne: Ifver Juel, Anders Bilde og Holger Rosenkrantz Jørgensson, hvis Fader ligeledes hafde forud været Rigens Raad, og udi Kongens u-myndige Aar een af Regierings-Raadene.

Samme Dag da Lehns-Høytiden af Kongen udi Kolding blef

En nye Ridder-Orden, som kaldtes af Sværdet indstiftes.

holdt, som var dend 2 Decembris, slog Hans Majest. Kongel. Riddere, hvortil hand en nye Ridder-Orden indstiftede, som blef kaldet af Sværdet. Dens Smykke eller Tegn var een harnisket Arm, med draget Sværd, giort af Guld med Diamanter besat udi Leedene af Harnisket, saa og paa Knappen og Tværboylen af Sværd-Fæstet: Til Armen var fæstet tvende smaa Guld-Kiæder, udi hvilke hængte et breedt og blaart Tastes Baand, som var kastet om Halsen, saa at denne nye Orden hængte midt paa Brystet. Af denne Orden blef samme Dag, som sagt er, slagne til Riddere (1) Cancellar Christian Adskillige Riddere af denne Orden slagne.

Friis, (2) Rigens Marsch Jørgen Lunge, (3) Rigens Admiral Albret skeel, (4) Breide Ranzov Statholder i Kiøbenhavn, (5) Geert Ranzov Statholder udi Hertugdømmet Slesvig og Holsten, (6) Anders Bilde Befalingsmand over Helsingborg, (7) Anders Sneler eller Saintclair over Gladsax i Skaane, hvilke alle vare Rigens Raad, (8) Dithlef Ranzov Amptmand over Steenborg udi Holsteen og Holsteenske Land-Raad, (9) Jens Sparre Befalingsmand over Christianstad, (10) Marqvord Penz Amptmand over Segeberg, (11) Ulrich Sandberg Amptmand over Lindenes, (12) og Jørgen Skeel Amptmand over Kalløe.

Historien giver Anledning, her at tale noget om Elephants

Hvorledes Ordenen af Elephanten blef baaren af Kongen.

Ridder-Ordenen, som tilforn blev baaret af Kong CHRISTIAN fra Begyndelsen af hans Regiering indtil dette Aar, saasom og at fortælle om de Forandringer, som siden med Ridder-Ordenen indtraf.

Side 387.

efter anden er forefalden. Fra Kong FRIDERICH dend Andens Død af høyloflige Ihukommelse bar Kong CHRISTIAN Elephant-Ordenen hvid amaleret med Taarnet paa Ryggen udi en Guld-Kiæde med hans Nafn Chr. 4. kronet midt paa Elephanten; hvorudi denne Herre efterfuldte hans salige og høyloflige Herre Faders Exempel, som og førte sit Nafn Frid. 2. med Krone over midt paa Elephanten. Men da denne Sværd-Orden var af hannem blefven indstiftet, tog hand sit kronede Nafn saa og Taarnet bort af Elephanten, og paa samme Steden satte hand derfor Armen med Sværdet udi en Firekant, og paa hver Kant eller Hjørne blef sat en Diamant. Saaledes bar hoybemeldte Konge Elephant-Ordenen udi en enkelt Guld-Kiæde indtil et eller tu Aar for Krigen blef begyndt imod Tydskland udi dend Neder-Saksiske Kreedz (thi det rette Aar kand ikke siges med saadan en vis Sandhed, som det vel af Historien udkræfves) og da lod Kongen tage dend forrige Firekant bort, og lod oven over Armen sætte det Hebraiske Nafn Jehova med Hebraiske Bogstaver. Saaledes blef Ordenen baaret ald forommeldte Krigs-Tiid, og nogle Aar derefter ikke alleeniste af Kongen self, men dend blef endogsaa baade tilladt og befalet, at de andre Riddere, som tilforn bare Sværd-Ordenen, og som da dend Tiid overlevede, skulle bære Elephant-Ordenen paa samme Maade, som dend af Kongen selv blev baaren.

Udi Aar blefve omsider alle de andre Hanse-Stæder eenige til at indtræde med Lybeck udi det, Aar 1613, tilforn sluttede Forbund med de forenede Neder-Lande, efter at de nu udi tre Aar hafde arbejdet paa at foreenes om hvor meget eenhver efter sine Kræfter skulle tilskyde, saavel til de forenede Neder-Landers som til hinandens fællis undsætning.

Forbund imellem de forenede Neder-Lande og Hanse-Stæderne kommer til en endelig Slutning. vide supra Annum 1614.

Denne Tart eller Tilskud faldt ud saaledes, at naar Hollænderne 100 Rixdaler til en af Stædernes Undsætning forskød, skulle Lybeck ikkun give fem og en half Rixdaler; Stad Brehmen een og en halv Rixdaler; Hamborg tre og en halv Rixdaler; Rostok, Straalsund, Stæderne Magdeborg og Lyneborg hver een Rixdaler; Brunsviger Stad to Rixdaler; Wismar og Grypsvald hver een half Rixdaler. Dend samme Liighed skulle udi Agt tages, naar enten Krigs-Folk skulle udsendes, eller og Krigs-Skibe skulle udrustes. I det øfrige blef der ikke et Ord forandret udi de Puncter, som med Lybeck tilforn vare indgangne. Til dette Forbund med Eed at bekræfte, blef sendt til dend Hag fra hver af disse forhen ommeldte Stæder Fuldmægtige, som det og dend tredie Dag udi Midsommer forrettede.

Hertugen af Meklenborg Johan Albret, traadde iligemaade udi det Forsvars-Forbund som Biskopen af Minden, og Hertug Christian af Lyneborg indgik forleeden Aar med de sex fornemmeste Hanse-Stæder, nemligen Lybeck, Brehmen, Hamborg, Magdeborg, Brunsvig og Lyneborg paa 10 Aars Tiid. *Hertug Johan Albret af Meklenborg træder med udi det Forbund, som de Lyneborgske Fyrster hafde indgaaet med Hanse-Stæderne.*

Hvor efter eenhver af dennem udi Nods-Tiid til hinandens Undsætning skulle sende et half Hundrede Ryttere og tu Hundrede Fodfolk, som de stedse skulle holde i Beredskab

Side 388.

skab færdige; Hvilket Antal Krigs-Folk beløb sig til 350 Heste og 1400 Fod-Folk. Men nu blef det Tal ved Hertugens af Meklenborgs Tiltrædelse forstærket med 50 Ryttere og 200 Fod-Folk. Disse Forbund, ihvorvel de ikkun vare stillede, at skulle være til hinandens Forsvar, og de vel siuntes at være hensigtendes til at dempe de Uroligheder

Eendeel Fyrster udi det Tydske Rige fattede stor Mistanke til disse forbe Forbund.

380

som udi det Tydske Rige nu nogle Aar ligesom Emer udi Asken hafde nulmet; ikke desmindre foraarsagede de hos Fyrsterne, udi hvis Herskaber de laae, adskillige Tanker, saa at eenhver begyndte at fatte dertil en temmelig Mistroe; særdeeles formedelst de Prøver Staden Brunsvig deraf nogle Aar tilforn hafde givet sin Lands-Fyrste.

Men ingen hafde meere Aarsag til at ansee dette Forbund med

Og særdeeles Danmark.

skeele Øyne end Danmark, eftersom ikke alleeniste de fleeste, men endog de mægtigste og rigeste af disse Hanse-Stæder, saavel til Vands, som til Lands, vare hans Riger og Lande paagrændsende. Lybeck og Hamborg udi Særdeeshed blefve heel moodige der over, særdeeles

Kongen udi Sverrig indtages udi samme Forbund.

at Kongen af Sverrig var udi samme Forbund indtaget, hvorved de og stræbte at rodfæste sig udi Handelen paa Sverrig jo meere og meere. Kongen af Sverrig vidste og meget vel at føye sig der udi, for at have baade Hollænderne og dennem til Venner, formedelst dend Krig hand hafde imod Pohlen, paa det de hans Fiender ikke enten hemmeligen med Tilførsel, eller aabenbare med Hielp skulle undsætte.

Fra Kongen i Sverrig var hidkommen i For-Aaret et meget

Kongen af Sverrig skriver Kong CHRISTIAN til om et Anslag, som det Papistiske Partie hafde for imod disse Nordiske Riger.

venligt Brev, som foruden andet indholdte, hvorledes det Papistiske Partie hafde efter Kong Sigismundi af Polens Indgivelse et Anslag at ville forsøge deres Lykke paa disse Nordiske Riger. Og ved Polens Hielp ville begynde paa Sverrig. Til hvilken Ende ogsaa bemeldte Konge af Pohlen hafde begiert af Hanse-Stæderne, at de ikke skulle gjøre nogen Tilførsel til Sverrig, hvorom hand vel meente Tidenderne at være komne til Danmark. Hvorfor hand bad Kong CHRISTIAN, at hand saavel for det fortroelige Venskab, som dennem var imellem, som og for dend fællis Nytte og Skade, som Danmark ellers formedelst Nabovlaug kunde have at vente sig af Sverriges Med- og Modgang, ville ikke alleeniste forstændige hannem, hvad vis Kundskab hand kunde have om disse Papistiske Anslag, men endogsaa at hand med hannem ville samle sine Tanker og Raad, hvorledes deslige farlige Anslag skulle enten i Begyndelsen forekommes, eller og gaaes udi Mode, dersom de finge nogen Fremgang. Kong CHRI-

Kong Chr. 4. mærker hvad her under stak, og at dette sigtede til et Forbund imod Polen og andre. STIAN mærkede nok, hvorhen dette sigtede, nemlig til et nyt Forbund med Sverrig ikke alleeniste imod Polen, men endog imod Keyseren, og eendeel af de Catholske Fyrster udi det Romerske Rige, som begyndte paa een og anden Maade, dend Augsburgske Bekiendelses Fremgang og Øvelse at hindre. Derfor gaves af Kongen saadant Svar: At mand hafde vel Aarsag af de mange Sammenkomster og Afskeeder, som de Catholske Fyrster holdte udi det Romerske Tydske Rige, at fatte nogen Mistanke, og derfor stedse paa sin Vagt maatte være vaagen; Men saa viit som kunde dømmes af de udforre

Side 389.

de Tidender, at ikke noget af dennem endnu sigtede imod disse Nordiske Riger, heldst de første Tidender ikke med de sidste, og de sidste ikke med de første komme overeens. Derfor var det best, at Tiderne endnu herefter noget bedre ansaaes. Takkede ellers Kongen af Sverrig paa det flittigste for dend Kundskab hand hannem derom hafde givet.

Men det varede dog ikke længe, førend disse Anslage blefve meere kundbare, fornemmeligen ved et Curlandsk Sendebuds Ankomst her ind, om hvis Ærinde herefter i næste Aar skal vorde mældet. Af denne Curlænder blef mand hertil nøye underrettet, hvorledes Kong Sigismundus af Pohlen under haanden stærk lod samle og værve Krigsfolk i Bøhmen og andensteds; hand endogsaa fra Keyseren

hafde bekommet nogle fornemme Officierer, som med sig hafde et stort Anhang af Soldater; Item at hand lod besøge eendeel Søe-Stæder om Skibe til Folkes Overførsel, altsammen til dend Ende, at giæste de Svenske i deres eget Land. Kongen CHRISTIAN tog nu dette saaledes til Hierte, at hand indrettede sine Sager til sin Nabos Kong Gustavs, saavelsom til sin egen Forsvar, desligeste foreholdte hand sine Raad, dend store Uleylighed, som disse Riger Danmark og Norge hafde sig at befrygte, saafremt Kongen af Pohlen skulde blive Sverrig overleggen, og omsider mægtig. Hvorfore Hans Majest. gaf Befalning, at holde de i Beredskab hafvende Tropper, og særdeeles Rytteriet i god Øfvelse, paa det at samme i paakommende Tilfælde kunde være færdige, til behørig Tieniste at giøre: Thi det var Hans Majestæts fulde Forsæt, at hvis Sverriges Rige af saadan fremmed Magt uformodentligen skulde blive angreben, da ikke at sidde stille; men, saasnart det af Kong Gustav Adolph og de Svenske blev forlanget, imod billige Vilkaars Tilbydelse, at giøre dennem fornøden Bistand til Lands og Bands, om endskiønt endnu intet særdeeles Forbund, som dertil egentligen forpligtede, dennem imellem var aftalet.

Kort for Juule Helligt kom der end et Bref fra Kong Gustav

Kongen af Sverrig begierer Tilladelse for nogle Orlogs Skibe, som vare kiøbte i Holland, at de maatte gaa u-behindret igiennem Sundet, som blef bevilget.

Adolph, hvor udi hand begierte det Venskab af Kongen, at som hand hafde ladet udruste nogle Orlogs-Skibe udi Holland, hvilke hand ventede først i tilkommendes Aar, de da maatte blive tilladte at gaae igiennem Sundet, for viidere at komme til Sverrig; dette bevilgede Kongen, alligevel ikke var næfnt hvor mange Skibene vare. Men saa snart Søen om For-Aaret var fri for Iis, blev Gabriel Kruse befalet at lægge sig i Sundet saa længe, indtil de vare seylede forbi; og da de ankomme, vare de ikke heller fleere, end efter Freds-Fordraget burde at være.

Paa samme Tiid blef hid indsendt fra Kong Sigismund Konge i

Kong Sigismund af Polen skriver Kongen et Bref til om noget Gods, som hand kaldte sit Arve-Gods i Sverrig, og som hand hafde foræret tvende af

Pohlen, en af hans Hof-Junkere med et Bref, hvor udi hand klagede over Kong Gustav Adolph, fordi hand hafde bemægtiget sig noget Gods udi Nørre Halland udi Johraas Herred; hvilket hand sagde at være hans Arve-Gods efter hans Hr. Faders Kong Johan, og hand det siden hafde skienket tvende hans Svenske Undersaatter

Side 390

Pose til Gæddeholm, og Linder Pose til Sakenæs, hvorfor hand bad at Kongen saadan Vold og Uræt ikke ville taale. Brevet blef vel imodtaget; men Kongen befoel at Buddet, som frembar det, skulde gives et Skin og Beviis, at det var bleven overleveret; dog blef lovet, at naar Sagens rette Beskaffenhed var bleven forfaret, skulde Svar derpaa følge. *Dend Slegt som kaldes de Poser, hvilke Kongen udi Sverrig hafde lagt under Kronen.* Thi Kongen vel mærkede dend Svenske Konge ey hafde taget til sig paa anden Food, end at Godset tilhørte de tvende Poser; men idet de hafde forladt deres Fæderne Land og gjort sig til Sigismundi Anhang, da var det ved Ret og Dom til dend Svenske Konge og Krone forbrudt, udi hvilke og deslige Sager Kongen sig ikke ville indmænge.

Førend dette Aars Historie sluttes, maa det ikke forglemmes, dend Forandring som skeede udi Myndten, at een Rixdaler skulde gielde her udi Rigerne 80 Skilling Dansk; men Marker skulde gielde 20 Skilling, og half Marker 10 Skilling.

Forandring med Mynten i Danmark.

Heraf kunde vel gives Leylighed udi disse Tider at spørge hvad Aarsagen kunde være til saadan Ulighed imellem Rixdaler og Marker, eftersom een Rixdaler holder sex Marker: Thi mand skulde af denne Forandring snart sige, at een Rixdaler burde gielde 120 Skilling? Hertil maa svares, at i de Dage holdte een Rixdaler ikkun fire Marker, og var derfor een Mark en Fjerde-Part af en Rixdaler.

Til Beviis derpaa, haves endnu, alligevel de ere meget rare, Kong CHRISTIANs Rixdaler, udi hvis Præge staar: IV Mark Danske, ligesom Kong FRIDERICHs dend Andens gamle Rixdalers Præge udviiser III Mark Danske. Heraf kom og det Nafn, som disse Marker nu omstunder have, at de kaldes Rixmarker, thi de vare da dend fjerde Part af en Rixdaler; de bleve og udi Begyndelsen myntede af fiin Sølv uden nogen Tilsats af Kaaber, hvoraf endnu undertiden nogle gaar igiennem Kiøbmændenes Hænder, alligevel det sees sielden. Vel blef der siden nogle Marker myntede, som hafve Tilsats; men det skeede fordi falske Myntnere og Jøder ikke skulle saa hastig faa Lyst til dennem enten at klippe eller at omsmelte. Foruden denne Anordning af Mynten blef og ald fremmed smaa Mynt udi Riget gandske forbudet, at skulle antages for giæfve og gyldige; thi hid til Dags bleve her udi Rigerne Lybecks og Hamborgs smaa Myndt holdte lige saa giængse som Kongens egne.

Foruden Cancellen Christian Friis, hvis Dødsfald tilforn er ommeldt, mistede Kongen sin Rigs Admiral Mogens Ulfeld, som Kongen saa høyt agtede, at hand med sin egen høye Person ærede hans Liig-Begængelse.

Rigens Admiral Mogens Ulfeld døde.

Iligemaade døde og nu udi dette Aar Rigens Raad Predbjørn Gyldenstiern. *Rigens Raad Predbjørn Gyldenstjerne dør.*

Hans Død giver Aarsag til at tale noget om hans Fader, formedelst dend synderlige Skiebne og underlige Forandringer hans Liv og Levnet var undergivet: Hans Fader var Knud Gyldenstiern Henrichson, som under Kong FRIDERICH dend Første blef kaldet til at være Biskop over Fyens Biskop-Domme, hvilket Jens Andersen Beldenak for hannem maatte oplade Aar 1527.

Hans Fader Knud Gyldenstjerne, som var dend sidste Catholske Biskop i Fyen. Imidlertid

Side 391.

Imidlertid hand sad udi dette geistlige Embede, blef hand Anno 1532. efter Høyloflig Kong FRIDERICHs dend Førstes Befaling og med hans Fuldmagt Beskikket over dend Krigs-Magt, som blef opsendt til Norge imod det Indfald, som Kong CHRISTIAN dend Anden der hafde giort. Hvorledes hand sin bekomne Befaling fuldbyrdte, og hvorledes hand sig indlood udi Handling med samme u-lykkelige Konge, og hannem hid til Danmark bortførte, er nok af forrige Historier vitterligt. Udi Biskops-Sædet sad hand siden ikke roligere længer end til Aar 1534., da hand af Greven af Oldenborg, som førte Feyde imod Riget paa Kong CHRISTIAN dend Andens Vegne, blef afsadt, og Biskop Goste Trolle, som var fordrevet fra Sverrig, igien udi Fyens Biskops-Dom blef indsat. Men da Goste blef fangen udi Slaget ved Øre-Bierget udi Fyen, fik Knud Gyldenstiern Stiftet igien, hvor hand sad indtil Aar 1536., da alle de sidste Papistiske Biskoper i Riget paa en Tid, nemlig St. Lauritzes Dag, blefve fangne, da hand blef og fangen ført til Kiøbenhavn. Efter at Religionens Forandring over ald Riget var kommen til endelig Fuldkommenhed, og hand af sit Fængsel var løsgivet, forlehnte Kong CHRISTIAN dend Tredie hannem først med Ørum Kloster udi Thyne, som hidindtil hafde været et Nonne-Kloster, over hvilket Kloster (som nu ligesom et andet Kloster-Gods var lagt under Kronen) hand blef Amptmand. Derpaa forandrede hand ikke alleeniste sin Religion, men endog giftede sig med Niels Broches Enke, Frue Jytte Podebusk, som var Rigens Raads Predbjørn Podebuskes Daatter. Med denne Frue aflede hand forbemeldte Predbjørn Gyldenstjerne. Strax efter hans Bryllup blef hand og af Kongen tilligemed forlehnet med Vestervig, saa at hand hafde rundelig Indkomst og sømmelig Ophold udi hans høye Alderdom indtil hans Døds-Dag. Ellers skal samme Knud Gyldenstjerne have været en god og gudfrygtig Mand, og blef elsket baade af Kong CHRISTIAN dend Tredie og Kong FRIDERICH dend Anden, udi hvis Tid hand døde.

Udi dette Aar blef Wiborg Biskops-Dom i Jylland leedig, ved

Mester Niels Arctander, Biskop udi Wiborg dør. M. Hans Wandel Præst udi Odense kom udi hans Sted.

M. Niels Arctanders Dødsfald; Udi hans Stæd kom Mester Hans Wandel Præst udi Odense, som siden blef Doctor.

Aar 1617

Side 392.

De Svenske holdte rigteligen deres Troe og Love til dend 20 Januarii, med at erlægge paa Elfsborg Slot dend anden Fierde-Part af de Penge, som de efter sidste Freds-Fordrag til Dannemark skulle betale.

Kongen af Sverrig lader betale den anden Qvartal af Elfsborgs Løsnings-penge, efter Freds-Fordraget.

Men siden blef begiert Dag og Tiid paa det øfrige, hvortil endog Kong Jacob udi Engelland blef brugt, som med et Bref søgte at overtale Kongen dertil; men hand kunde ikke formaaes til at vige fra det, som een gang udi Freds-Fordraget var sluttet.

Dend ny Stad, som Kongen hafde for nogle Aar begyndt at an-

Dend ny Stad paa Blegendes Grændser Christians-Stad kom til sin Fuldkommenhed.

lægge paa Grændserne af Bleginde imod Sverrig, kom udi dette Aar med sine Volde og Grave til sin Fuldkommenhed, og da fik dend først det Nafn Christians-Stad. Da denne Bygning saa vel var gaaen fra Haanden, tænkte Kongen paa Kiøbenhavn baade viidere at udlægge, saa og Havnen at forbedre:

En ny Stad paa Amager Land bliver afstukken, kaldes Christianshavn.

Thi lod hand paa Amager Land afstikke en Plads til en ny Stad, hvilken hand ved store og lange Diger og Broer med Kiøbenhavn siden samlede.

Kongen tænkte og paa en egen Kirke for sine Søe-Folk, paa det de kunde have et vist Sted, hvor de foruden at trænges af andre, kunde høre GUDS Ord, saaog de kunde have en vis Sogne-Præst, som for deres Siæle alleene skulle sørge:

Dend første Holmens Kirke for Kongens Søefolk opbygges, siden forbedres og forstørres.

Thi lod hand for dennem bygge en Kirke paa det Sted som kaldes Bræmerholm, som dog ikke var dend Kirke som nu staar, eftersom hand nogle Aar derefter formedelst Folkene formeeredes, maatte bygge en anden større, som og bedre ud til Gaden blef flyttet, hvilket skeede Aaret 1641. Dog blef denne første Kirke saa hastig færdig, at dend inden Aarets Udgang kom under Tag, og blef indviet.

Udi May-Maaned forsendte Kongen sin mellemste Søn Hertug Friderich under Rigens Raads Jens Juuls Opsun og Anførring til sin Søster Hertuginde Elisabeth afgangne Henrich Julii Hertugens til Brunsvig og Lyneborg Enke-Hertuginde, hos hvilken denne unge Printz sig nesten et gandske Aar opholdte.

Kongens anden Søn Hertug Friderich faar Capitularies udi Verden og Osnabrügge deres Løfte paa at skal blive af dem udvalt til Biskop, naar Hertug Philip Sigismund deres Biskop døde.

Imidlertid blef dend unge Herre saa vel anført og underviist baade af sin Faster Hertuginde, som og af sin Ober-Hof-Mester at gaa Hertug Philip Sigismund, som var Biskop over Werden og Osnabrüg, under Øyne, at hand ikke alleeniste elskede hannem som hand kunde have været hans egen Søn, men hand endogsaa henvendte og forbandt Canikernes Hierter og Gemytter udi begge Capitulerne saa fast til denne unge Printz, at de gave hannem Løfte og Forsikring, at dersom hand opnaaede sine myndige Aar, førend deres Biskop ved Døden afgik, da ville de lade deres Vall falde paa hannem frem for paa nogen anden, til Biskop igien udi hans Sted.

Wehrden holdte sit Løfte, men Osnabrügge ikke.

Dette Løfte blev og af Capitulo udi Mehrden siden holdt og efterkommet, saasom alle Canikerne der vare af dend Augsburgske Religion: Men udi Osnabrügge var det ikke saa let at holde, formedelst dend Romerske Papistiske Religion der var alt for mægtig.

Side 393.

Her er den diplomatiske transskription af side 416 (markeret med sidetal 393 øverst), hvor sidenoterne er indsat præcis dér, hvor de optræder visuelt i teksten i forhold til brødteksten. Alle dine regler om samling af ord ved linjeskift, udeladelse af fremhævet skrift og ingen ekstra linjeskift er overholdt.

393 Histories Tredie Part. 1617. Saa snart denne unge Herre var affærdiget paa sin Rejse, fore-Kongen gjør en hastig Rejse til Norge.

tog Kongen sig selv en Rejse til Norge, som afgik saa lykkelig, at hand var ikke længere end tre Uger borte; thi hand gik til Seyls ud af Sundet fra Cronborg dend 3 May, og dend 7de ankrede hand udi Fleckerøe, hvor hand opholdt sig til dend 18de, da hand gik derfra, og kom igien paa Kiøbenhavns Reed dend 20de Dag i samme Maaned. Med hannem fulgte Admiral Jørgen Daae og 6 Orlogs-Skibe, hvilke

Orlogs-Skibe sendes ud for at holde Søen alle vegne reen.

Hans Majestæt udi Fleckerøen fordeelte, og beordrede paa sine Stæder og Fahrvand her og der baade udi Vester- og Nord-Søen og særdeelis under Nord-Cappen og Island at krydze, for at hindre de Fremmede uden Pas og Tilladelse der at fiske og handle.

Kort efter Kongens Hiemkomst, og medens Hans Majestæt opholdt sig paa Kronborg Slot, ere tvende Udenlandske Herrer ankomne til Helsingør, hvoraf dend eene var Hertug Johann Ernst af Sachsen Weymar, og dend anden Hertug Wilhelm af Churland, hvorom tilforn korteligen er talt. Dend fra Sachsen blev strax til Hans Majestæt opført, og Dagen derefter, som var dend 5 Junii, var Kongens Giæst. Dend anden fandt sig u-fornøyet, at hannem ikke vederfores samme Naade, ja at hand ey eengang kunde komme til Audiens; hvorfor hand strax samme Dag bortrejste. Aarsagen hvorfor Kongen ey lod ham komme sig i Tale, findes ikke noget mældet; det kunde vel være for dend Aarsag, som i Historien tilforn er omtalt. Men om samme Hertug Wilhelm er dette af Historien

Churlands Statut.

bekiendt, at saasom hand og hans Broder Hertug Friderich vare tilsammen i Regieringen i Churland, og hvoraf hver besad sin Deel, er det hendet sig Ao. 1613. at Hertug Wilhelm kom i Trætte med en oprørisk Herremand der i Landet, som gjorde ham saa stor Fortræd, at hand blev ombragt. Hvorfore Kongen af Pohlen, hos hvilken samme Herremand var i stor Gunst, tog Anledning at skille Hertugen ved Lehnnet og dømme ham Fredløs, og indtage hans gandske Andeel af Landet. Dend ulykkelige Printz søgte forgieves at faae Kong Sigismundum formildet, som efter egen Villie bemægtigede sig baade hvad bemeldte Hertug og hvad fleere tilhørte i hans Andeel, saa at Stænderne sammesteds leed ikke ringe Skaar og Afbræk i deres Friheder. Herom var det at Hertugen i forleeden Aar hidsendte sin Gesandt, til at klage over denne Vold, samt at føre Kong CHRISTIAN til Gemytte, hvorledes Kongen af Pohlen ved slig Adfærd handlede aabenbare imod det Forliig, som var giort og oprettet imellem Kong FRIDERICH dend Anden af Danmark og Kong Stephanum af Pohlen Ao. 1584. hvori denne sidste hafde forbundet sig og sine Efterkommere, at lade Stiftet og Stænderne i Churland beholde deres Religion, Friheder og alle Rettigheder stedse uforkrænkede. Dend samme Uræt vederfoores ogsaa det Stift Pilten, hvilket Georg Friderich Markgreve til Brandenburg Onoltzbak bekom til Pandt, for de 30000 Rixdaler, hvilke hand betalte til Kong FRIDERICH dend Anden for Kong Stephano, dend Tid bemeldte

Side 394

Markgræfve mæglede forberørte Forliig. Og derefter var Stiftet forblefven u-afløst, tilhørende imidlertid Enke-Markgræfsinden Frue Sophie, fød Hertuginde af Lyneborg, indtil nu, da Kong Sigismundus dette med andet meere sig tilegnede. Da nu Hertug Wilhelm fornå, at Krigen vilde paa ny gaae for sig imellem Pohlen og Sverrige, greb hand til det Middel, at gifve sig under Svenske Beskiærmelse, hvoraf Kong Gustav Adolph ogsaa vel vidste i Krigen sig at benytte. Endeligen mange Aar derefter, nemlig Ao. 1632. er denne Hertug Wilhelm igien blefven forsonet med Kongen af Pohlen, saa at hand bekom sit Land og sin Fred igien. Anlangende det Stift Pilten, da hafver Enke-Markgræfsindens Broder Hertug Christian af Lyneborg-Zelle, Biskop til Minden, ved sin Gesandt Marquard von Denberg, som i indeværende Aar Novembri her indkom, ladet Kong CHRISTIAN ombede, at Hans Majestæt vilde formaae hos Kong Gustav Adolph, det hende ingen Indpas maatte skee i bemeldte lovlige Pandt, men Stiftet hende at maatte blive beholdet og ubeskaaret; hvilket ogsaa er skeet, og paa saadan Maade er det Stift af Landet blefven forskaanet, saa lenge de Svenske sammestedsførte Krigen.

Der er i nest forgangne Aars Historie blefven fortalt om Kong Sigismundi store Forberedelser til Krigen mod Sverrige. Derom blef dend Tid adskilligt udspreddet og rygtet, men kom nu meere og meere til alles Kundskab: Thi i Sverrig hafde hand ved sine hemmelige Tilhængere (hvoraf endnu fandtes adskillige der i Riget) ladet udskrevet trøkte Breve, hvormed hand søgte at bringe Undersaatterne til Affald fra Kong Gustav, forsikrendes dem at hand snarligen vilde være hos dennem med en anseelig Magt, at frelse dem fra Aaget, med hvad fleere Løfter og Talemaader derudi blefve brugte. Hans fornemmeste Raad og Handtlanger var paa denne Tiid een Østerrigsk Herremand, ved Nafn Michael Adolph von Althauen, som hafde paataget sig at bringe bemeldte Kong Sigismundo 20000 bevæbnede og veløfvede Mænd paa Beenene, meest bestaaende af Bøhmer, Møhrer og Østerrige, og at skaffe dem til Skibs overførte til Sverrige, endskiønt, efter de Pohlske Historie-Skriveres Vidnesbyrd, samme Mand hverken forstod at befale og anføre een Krigs-Hær, og end mindre vidste hvad der hørte til slig Krigs-Hærs Overførsel. Imidlertid kunde saadant et vigtigt Forehavende ikke andet end gjøre stor Opsigt her i Norden, særdeeles da her rygtedes, at Regieringen i de Spanske Neder-Lande, som stod i særdeeles Forbund med Kongen af Pohlen, hafde lofvet ham en god Mængde af Skibe fra Dynkirken, dermed at føre Krigen ind paa Sverrige. Kong Gustav Adolph hafver derfor ikke været forsømmelig i at forsikre sig om Kong CHRISTIANs Venskab, og nogle gange i dette Aar baade skrefvet Hans Majestæt til om denne Handel, saaog indskikket sine betroede Mænd, nemlig først Niels Stiernskiold Krigs-Oberst og Stadtholder i Jonkioping, som indfandt sig hos Kongen paa Skanderborrig i Jylland, og

Side 395.

og forblev der i nogle Uger udi Februario og Martio, og siden ved Michaelis Tider sin Raad Johann Skytte. Hoved-Ærindet var for det forste, at Hans Majestæt Kongen af Danmark vilde bevilge de Skibe, som Hollænderne hafde lofvet at sende Sverrige til Hielp, at maa faa fri Fart igiennem Sundet, hvilket endeligen blef bevilget, saavidt de vare Svenske Skibe og komme med Svensk Flag, i Følge af det imellem Rigerne værende Fordrag: For det andet, at Kongen vilde tillukke Sundet for dend Flode, som sagdes at være i Vente fra Dynkirken og andre Spanske Stæder, til at bekriige Sverrige; desligeste og formeene Polakkerne ald Giennemfart med deres Troppers Overførsel. Dette siintes Kong CHRISTIAN at være en Sag af stor Betænkning, og ikke vel at kunde lade sig giøre uden med aabenbare Magt, hvorved hand maatte giøre sig delagtig i de Svenskes Krig med Pohlen, og derforuden lade sig dend Spanske Regierings og det Østerrigske Huuses Fiendskab paa Halsen. Men hvis det endeligen skulde være, at Hans Majestæt maatte findes villig i de Svenskes Begiering, da var intet billigere, end at hand saa sig forsikret for Krigs-Omkostningerne, førend hand sig der udi beblandede. Kongen vilde derfor gjerne vide, hvormed de agtede at gjøre ham slig Forsikring; efterdi

de jo vel kunde tænke, at der hørte meget til, at sætte sig i saadan sterk bevæbnet Stand, som fornøden giordes til at holde mægtige Floder ude af Sundet, og tage siden imod hvad som paafuldte. De maatte betragte paa dend eene Side at de, som skulde angribes, Kongen af Sverrige til Tieniste, hafde slet ingen Udstand med Danmark, men tvert imod vare endnu saavit Venner: Og paa dend anden Side, kom Danmark til at udstaae dend første Torning, saasom dend nærmest liggende, og skulde afværge Faren fra de Svenske. Kong Gustav Adolph fandt ikke noget at sige imod denne Kong CHRISTIANs Erklæring; men lod siden ved Skrivelser spørge Hans Majestæt paa hvad Maade hand agtede at vilde være forsikret, og om det ikke var tienligt at begge Kongerne mødtes tilsammen paa Grændserne, for at samtale, og i ald Fortroelighed at overlægge denne Sag, med meere, som kunde være deres Riger høyst Magtpaaliggende, saa og at de lode deres Commissarier tillige mode, for at bilegge og til Ende føre alle Irringer og Klagemaal, som det ene Rige endnu hafde imod det andet. Dette Forslag lod Kong CHRISTIAN sig ikke være u-behageligt: Men de Svenske fandt for got, at lade dermed henstaae, og ey videre at drifve paa dend foreslagne Sammenkomst af begge Konger; saa at dend ikke gik for sig, førend i Begyndelsen af det Aar 1619., da de hafde faaet Elfsborg tilbage igien; og ville nogle slutte, at dette var just hvad de biede efter, frygtende at Kong CHRISTIAN skulle alt for meget vilde paastaae at beholde Elfsborg endnu i lenger Tid til Forsikring for sine Omkostninger paa dend Krigs-Rustning imod Sverriges Fiender, hvorom nyligen er meldet.

Side 396.

Her er den diplomatiske transskription af side 419 (markeret med sidetal 396 øverst), hvor sidenoterne er indsat præcis dér, hvor de optræder visuelt i teksten i forhold til brødteksten. Alle dine regler om samling af ord ved linjeskift, udeladelse af fremhævet skrift og ingen ekstra linjeskift er overholdt.

396 Kong Christian dend Fierdes 1617. Sidst i Septembri ankom en Kongelig Gesandt fra Pohlen, ved

En Pohlsk Gesandt kom til Danmark og tilbød et forbund med Kongen.

Navn Johann Weyser, med et stor Følgeskab til Kiøbenhavn og hafde Audiens hos Kong CHRISTIAN tvende gange nemlig dend 6 og 7 October. Der udi gaf hand tilkiende om dend Krig, som hans Herre Kong Sigismundus forehafde imod Gustav Adolph, og gjorde sig stor Møye for at vinde og overtale Kong CHRISTIAN til en Handling og et fortroeligt Venskabs-Forbund at slutte med Sigismundo, giørende derhos store Tilbud af anseelige Fordeele til Danmark, saafremt det blef imodtages. Hoved-Puncterne hvorpaa hand begierte, at Hans Majestæt vilde erklære sig, var efterfølgende: (1) At erkiende Kong Sigismundum for Konge til Sverrige, og gifve hannem dend Svenske Titul. (2) At Kongen af Danmark udi dend Pohlske Krig med Sverrige ville blive neutral, og ey noget ringeste foretage, tillade eller bevilge, Gustav Adolph og hans Parter til Hielp eller Tieniste. Men derimod (3) om det skulde hende sig at Kongen af Pohlens Krigs-Folk maatte komme til at lande nogensteds i Danmark, eller og under Norge, de da maatte til Beste beforders, og passere frit igiennem Landene, hvorhen de af deres Anførere blefve befalede. (4) At Kong Sigismundi Orlog-Skibe og andre, som hannem til Hielp sendtes, maatte fare frit igiennem Sundet, saavel som paa alle andre Kongerigernes Danmarks og Norges Strømme. Derhos blef ikke glemt, at forestille alt hvad der tænktes, at kunde bevæge Hans Majestæt, til at indgaae disse Poster. Og endeligen blef tilbuddet, at overlade og gandske afstaae Elfsborg til Danmark, og til evindelig Eyendom at beholde: (vel at forstaa, naar Kongen af Pohlen først var blefven Herre og Mester af Sverrige.) Kong CHRISTIAN lod sig deraf ikke meget indtage; men agtede dog Tingen at være af saa stor Vigtighed, at lade Raadet forsamles til at sige deres Meening derom, paa det at Hans Majestæt i sin Tid og udi saadanne Tilfælde, som ey fuldkommelingen forud kunde viides, ey skulde forekastes noget at have forsømmet. Samtlig Rigens Raad

Kongen raadfører sig herom med sine Raad.

indgave deres underdanigste Betænkning til Kongen, saaleedes at dend fast i alle Ting kom overeens med Hans Majestæts egne Tanker. Samme gik ud paa, at (1) hvad dend Svenske Titul angik, da kunde samme vel endeligen gives begge Kongerne, dog med Protestation og Forord, at mand dermed ey agtede at overtræde de Tractater og Forbund, som hafdes med Sverrige, fornemmeligen det Stetinske Fordrag; Ikke heller kunde Kongen af Danmark erkiende eller handle med nogen anden Konge af Sverrige, end dend som virkelig besad dend Svenske Throne. (2) Hvis Kongen af Pohlen førte Feyde ind paa Sverrige med en Krigs-Magt til Lands og Bands, da lod det sig ikke vel gjøre at blive neutral, og see paa, at Hollænderne samt Stæderne, i Følge af deres sluttede Defensions-Forbund, gjorde de Svenske ald Undsætning, og alleene toge baade Æren og Fordeelen af alt hvad der kunde vindes. (3) Var det, for mange Aarsagers skyld, ikke at ynske, at Kong Sigismundus skulle blive Mester af Sverrige. Hvis

Side 397.

hvis hand ogsaa her i Riget bekom Befordring, og fri Fart igiennem Sundet, vilde Svensken visseligen skrive det høyt op, og tænke siden til at hevne det med Tiden; Ligeledes herom Staterne, heldst de da vare deres aabenbare Fiender, fra hvilken Kongen af Pohlen skulde vente sig denne Søe-Magt. Det Spanske Parties og Pohlens Forbund var og allereede saa mistænkt og forhadet en Sag iblandt alle *Forbundet bliver ikke samtykket, men Kongen tilbyder sin Mediation imellem Pohlen og Sverrig.* Protestanter, at mand burde billigen have en Afskye derfor. Disse og fleere Erindringer have udvirket, at Kongen straxen hafver affærdiget forbemeldte Pohlske Gesandt med saadant Svar, hvormed hand ey i alle Maader blef fornøyet. Men derhos tilbød Hans Majestæt sin beredvillige Tieniste, i at forlige og stifte Fred imellem Kong Sigismundum og Kongen af Sverrige, som hand og bad Gesandten ved sin Hiemkomst paa det kraftigste at tilraade og paa arbeide.

Denne Handel, og overalt nærværende Tidens Betragtning,

Kongen søger nærmere Venskab med Hollænderne.

bragte Hans Majestæt paa de Tanker, at være Hollænderne noget meere til Villie end tilforn, og nærmere at overveye de Forslage, som een og anden Steds fra vare giorte, til at træde ind med dem i nogen Forhandling. Herudi gjorde og Rigens Raad sig ald Umage til at styrke Kongen i slig Forsæt: Og at forestille Hans Majestæt mange Aarsager, hvorføre det var højest nyttigt at oprette et got Venskab med Herrer-Staterne. De holdte endogsaa for, at det Grændse-Møde, hvorom Kong Gustav Adolph hafde gjort Forslag til Kong CHRISTIAN, kunde vel opstaae saa længe, indtil Hans Majest. hafde sat sig med Staterne, ved hvad Middel det end kunde skee med Reputation; thi siden blefve de Svenske altid bedre at handle med, og Hollænderne ey saa sterk staaende paa alt det mindste hvad Sverrige angik. Hvorledes denne Handling siden er kommen i Stand, derom skal i næste og efterfølgende Aar fortælles.

Dend Hollandske Undsætning af 6 Orlogs-Skibe tøvede ikke

Holland sender Skibe til Sverriges Hielp.

længe, førend dend ankom i Sundet, og fortsatte sin Kaas til Stokholm. Herom hafde ikke alleene de Svenske, som før er sagt, men ogsaa de Herrer Stater ved en hidskikket Gesandt og Skrivelse tilforn allereede i Junii Maaned gjort Ansøgning. Farten igiennem Sundet blef dem bevilget med de Vilkaar, at de skulle komme med Svenske Passer og Svenske Flag, og udi ingen Maade foretage noget, som kunde holdes for Indgreb i Hans Kongel. Majests. Høyhed paa Rigets Strømme. Kongen fandt imidlertid for nødigt, at befale nogle af sine egne Orlogs-Skibe, at udlægge paa Kiøbenhavns Reed, for at i Agt tage, det alle Ting med disse Fremmedes Giennemfart vel og ordentlig tilgik, som og skeede.

Een Gesandt fra Chur-Fyrsten af Brandenburg, ved Nafn Hie-

Brandenburgske Gesandt til Danmark.

ronymus Dyssiken, kom her i Begyndelsen af Septembri; hvis Forretning angik deels det Evangeliste Unions-Væsen, deels dend af Kong Sigismundo nu paa nye forhøvede Krig, som gaf samme Churfyrste adskilligt at betænke, i henseende til Preussen, hvilket hand af Pohlen hafde til Lehn; Hvorfor hand og gierne ynskede, at det kunde ved

Side 398.

ved Kong CHRISTIANs Mellemland komme til en Fred imellem Pohlen og Sverrig, paa det at hand udaf Naboskabet med Lifland, hvor Krigen meest hafde sit Sæde, ikke skulle have for megen Uleylighed at befrygte.

Kongen lader gjøre Anstalt til en Jubel-Fest at holde til en Ihukommelse af Reformationen som D. Morten Luther begyndte for et hundrede Aar siden udi Sachsen.

I hvor meget Kongen end hafde at bestille udi dette Aar med saa mange fremmede Gesandter at imodtages, og dennem tilbørlig Beskeed at give, saa hindrede det hannem dog ikke at erindre sig de mangfoldige og store GUDS Velgierninger, som disse Riger vare vederfarede. I Særdeleshed ihukom Hans Majest. dend store og u-sigelige GUDS Naade, i det hans hellige Ord, og Evangelii klare Luys med Sacramenternes reene og rætte Brug, saa naadeligen var bleven forfremmet, siden Pavens og hans Anhangs vrang Lærdom og Misbrug af Kirkerne vare her udi Rigerne blefne udryddet, saa og at dette slags Satans Redskab aldrig hafde kunde faa saa meget, som en Fodsbred Jord udi Kirken, til at saae sin Klinte udi, i hvor ofte de baade hemmeligen og aabenbare det hafde forsøgt. Derfor satte Kongen sig for, at eftersom dette Aar var næst det hundrede Aar siden det GUDS Redskab Doct. Morten Luther af en fri Ifver og nidkiær Aand imodfatte sig Pavens falske Lærdom til Wittenberg udi Sachsen, saa skulle her paa dend samme Tid om Aaret, da dend GUDS Mand opslog sine Modsigelser paa Dom-Kirken udi Wittenberg, nemlig dend sidste

Jubel-Festen blef helligholdt over gandske Danm: og Norge den sidste Octobris.

Dag udi Octobri eller Dagen for Alle Helgens Dag, over begge Rigerne, GUD til Lov og Ære, en Jubel-Fest hellig holdes, hvilke og udi største GUDSfrygt med Sang og Prædiken udi 3 Dage allevegne blef efterkommet, endogsaa paa de længst fra liggende Øer Island og særdeelis udi Kiøbenhavn. og Farøe. Men ingensteds blef der holdt saa stor en Høytid, som udi Kiøbenhavn, hvor der ikke alleeniste blef holdt høytideligen de trede forordnede Dage, Lov-Sang, Bøn og Prædikener udi Kirkerne, men der endogsaa paa Akademiet blef holdt otte samfulde Dage efter hinanden, baade af Læremesterne og af de Lærdeste og meest veltalende Studenere mange smukke Latinske Taler, hvorudi eendeel fremsatte og forklarede de Vildelser, som udi Pavedommets Tid sig her udi Riget hafde indsneget og taget Overhaand; Eendeel og opregnede hvorledes de her af Riget vare blefne udryddede, eendeel og beskrev de forrige Biskoppers Hovmod, Tvang og Tyrannie, med andet meere, som de paa det ziirligste kunde udføre.

Kongen fornyer een af hans Hr. Faders udgangne Forordninger angaaende Fremmede, som paa her Riget ville nedsætte, at de udi deres Religion skulle forhøres.

Det forblef ikke ved denne Kongel. Nidkiærhed for GUDS Ære: Men for at lade see, hvad mægtig Haand hand som Kirkens rætte Forsvar ville holde over dend reene og sande GUDS Ords Lærdom; befoel hand ogsaa, at de Religions-Artikler, som hans Hr. Fader Kong FRIDERICH hafde ladet udgaae paa Dansk, Tydsk og Latin, hvor efter Fremmede, som sig her udi Riget ville nedsætte, skulle overhøres, igien paa nye skulle prentes, hvilke hand sendte om til alle Biskoper, Provster og Lærere udi Rigerne, med Befaling, at de derover skulle alvorligen holde, paa det ingen Kætterie sig saa letteligen skulle indsnige.

Side 399.

Her er den diplomatiske transskription af side 422 (markeret med sidetal 399 øverst), hvor sidenoterne er indsat præcis dér, hvor de optræder visuelt i teksten i forhold til brødteksten. Alle dine regler om samling af ord ved linjeskift, udeladelse af fremhævet skrift og ingen ekstra linjeskift er overholdt.

399 Histories Tredie Part. 1617. Kongen hafver og om Sommeren i dette Aar giort en Rejse udi Kongen rejset til Skaane for at monstre Rosstienisten og besigtige Grændse-Fæstningerne.

Skaane, Halland og Bleginde, for at mønstre dend Skaanske Ros-Tieniste, og besigtede Fæstningerne, og særdeeles dend nye Stad Christiansstad, hvor hand fandt sin Fornøyelse. Men kort førend hans Ankomst, var ved Christianopel forefalden en sær Hændelse og Forvovenhed af de Svenske Undersaatter paa Grændserne. Thi uden for Christianopel blef en Røfvere, som var en Svensk, efter lovlig Rettergang og Dom for sit Mord og Røfverie paa de Skaanske

De Svenske paa Grændserne ved Christianopel nedtog en Røvere, som var steylet af Steylene, og bringe ham ind over Grændserne, som de med stor Ceremonie lode begrave.

Grændser rættet og med Hiul og Steyle straffet. Strax og faae Dage efter Henrættelsen ginge nogle af de Svenske over Grændserne, og under Prædiken paa en Søndag refve Retterstædet need, og borttoge dend henrettedes Legeme, som de efter deres Lands Skik af deres Præst lode udi Kirke-Gaarden begrave: Over denne Formastelse blef Kongen meget fortørnet, og strax ved Skrivelse lod Kong Gustav

Kongen skref Kongen af Sverrig til herom, og begierer Straf derover.

Adolph tilkiende give dend Fortrydelse, hand der over bar, og begierte Fornøyelse for saadan Grændse-Freds Brydelse. Kong Gustav Adolph lod sig og denne Adfærd høyt mishage, saaog svarede, at hand *Kong Gustav Adolfs Svar*: hafde befalet Statholderen udi Calmar strax at tilholde de Skyldige, at grave det døde Legeme op, og det til Retterstædet igien henføre; Dog med de Vilkaar, at de Skyldige u-behindrede maatte hen- og hjemfare, og siden udstaa dend Straf, som hand self dennem ville paa dømme. Med dette Svar blef Kong CHRISTIAN ikke alt for vel fornøyet: Thi hand ville, at de Skyldige self skulle oprejse de

Med dette Svar var Kongen misfornøiet.

nedrefne Steyle og lægge Kroppen der paa, saaog, eftersom Formastelsen var skeet paa hans Riges Grund, da burde de at være hans Dom og Straf undergifne.

Udi Norge blef overalt fra dend eene Ende af Riget til dend an-

Musketter blive uddeelte blant den gemeene Almue udi Norge.

den, paa Kongens Bekostning uddeelt Musketter iblant Almuen paa Landet, saa blef ogsaa udi hver Fogderie over dennem satte dygtige Folk, som skulle lære dennem med samme Gevæhr ret at omgaaes.

Endogsaa udi denne Sommer var det, at Hans Majest. skikkede

Fra Land-Retten i Holsten til Keys. Cammer-Retten maa ey stefnes Sag uden den er over 1000 Gylden.

tvende sine Gesandter, som vare Otto von Qualen Holstenske Land-Raad og D. Leonhard Megner Tydske Cancellie-Forvandte, ud til Drag i Bøhmen, eftersom Keyser Matthias sammestæds der holdte sit Hoff. Hvorfra de, iblant adskilligt andet, hvormed Keyseren beviste sin Velvillighed imod Kongen, ogsaa bragte hiem med sig en Fornøyelse og Forhøyelse paa dend Frihed, hvorefter det ey er tilladt Undersaatterne i Fyrstendømmerne, nogen Sag, uden den, som overgaar et Tusinde Gold-Gylden, at appellere fra dend Holstenske Land-Gericht, og til dend Keyserlige Cammer-Ret at indstefne. Samme Confirmation og Fornøyelse er dateret dend 28 Julii i indeværende Aar.

Med Sverrig forefaldt dette Aar Adskilligt: Thi saa snart at

Kongen af Sverrig begierer at nogle Orlogs-Skibe, som Kongen i Pohlen hafde kiøbt udi Dynkerken, ikke maatte tillades at gaa igiennem Sundet.

anden Sum var betalt af de Penge, som Elfsborg var Pandtsat for, overleverede de, som didbragte Pengene et Bref til Kongen; hvorudi Kong Gustav Adolph begierede, at dersom nogle Orlogs-Skibe fra Dynkerken og der omkring, som Kong Sigismund af Pohlen

Side 400.

len hafde bestilt, og som sagdes at skulle være 20. udi Tallet, kom udi Sundet, de da maatte hindres at gaa der igiennem. Desligeste blef

Desligeste at ingen undvigte Svenske maatte tillades Fred udi Danmark.

og begiert, at ingen af de undvigte Svenske, som vare af Kong Sigismunds Partie, maatte sig paa de Danske Grændzer opholde. Hvorpaa Kongen lod svare: at ihvorvel hand i alle Maade var tilgenegen *Kongens Svar paa begge disse Begieringer.*

at giore Kongen af Sverrig til Villie alt hvad, som med god Maneer kunde skee; saa kunde dog ikke saadan foretages; med mindre hand skulle indlade sig og sine Lande udi en offentlig Krig med Pohlen: Hvilket var en Sag af største Eftertanke, og vel ikke kunde begyndes uden nogen foregaaende Beraadslag og Foreening om de Vilkaar og Forsikringer, som udkrævedes for de Omkostninger, som skulle anvendes til Sverriges Riges Fienders Angribelse at afvende. Hvad angik ellers de Svenske Undersaatter, som hidkom fra Pohlen, da ville hand lade giore dend Anstalt, at de sig ikke paa hans Grændzer skulle opholde.

Af dette Svar tog Kong Gustav Adolph atter Leylighed strax at tilbyde Kongen et Forbund at oprette imellem dennem, enten imod alle til eenhver sine Rigers Forsvar, eller og imod Kongen af Pohlen alleene, dersom hand Kongen af Sverrig ville angribe. Og dersom der da begieredes Hielp af Danmark, saa ville hand gierne viide hvad Forsikringer der funde og ville begieres for de Omkostninger, som dertil kunde anvendes. Paa det og begge Rigerne herom kunde komme udi Foreening, begierede Kong Gustav Adolph at Mode maatte holdes imellem begge Rigers befuldmægtigede Raad paa Grændzerne, naar Kongen dertil Tiid og Stæd ville beramme. Til Slutning *Kongen af Sverrig tilkiende giver Freden, som var nyligen sluttet imellem ham og Russerne til Stabova, og hvad for Lande hand derved hafde vundet.*

udi samme Bref, som var skrevet dend 2 Maji, anmeldede hand Kongen, at imellem Sverrig og Rusland var sluttet, ved Kong Jacobi i Store Britannien hans Mellemlhandling, en Fred til Stabova næst forleeden Blide-Maaned eller Februario, ved hvilken Sverrig vandt Kerholm, Novogorad, eller som de Svenske kalde det Nygaard, Stararussa, Porkov, Ladoga og Augdou med deres Lehn.

Kongen af Sverrig formeerer sin Titul med Hertug over Carelen, og Herre til Ingermanland.

Over denne Tilvæxt af Lande og Stæder var og Kongens Titul udi Brevet formeeret med Hertug over Carelen og Herre til Ingermanland. Paa dette Bref fuldte ikke andet, end en meget prægtig Lykønskning fra Kong CHRISTIAN over dend fordeelagtige Fred, som var opfyldt med saa stor Veltalenhed og Berømmelse, saa at det var ikke Rum efterladt udi Brevet til at svare noget enten om det foreslagne Forbund, ey heller om Grændze-Modet.

Men det biede ikke længe der efter, førend Kong Gustav Adolph

Kongen af Sverrig sender igien en Gesandt her ind, for at drue paa det begierte forbund og grændze-Mode.

atter indsendte sin Gesandt Johan Skytte, som kom om Michelsmis Tider, for at drive paa bemeldte Forbund at faa sluttet, saaog til dend Ende at faa et Grændze-Mode bevilget. Til det at afvende, er *Kong Christian derimod tilbød sig at ville være Mæglere til Fred imellem Sverrig og Pohlen.*

bod Kong CHRISTIAN sig paa nye til at ville være Mæglere imellem Sverrig og Pohlen; thi saafremt denne Fred kunde blive stiftet, var hverken dette begierte Forbund, og langt mindre det begierte Grændze-Mode nødig eller nyttig.

Side 401

Kort efter denne Gesandt var bortrejst, ankom Kong Gustaf Adolphs Broder Hertug Karl Philip hid til Riget, som med ald Kierlighed blef modtaget. Hand forblef her ikke ret længe, saasom hand hastede igiennem Riget og Fyrstendømmene ind udi Tydskland.

Hertug Carl Philip rejser giennem Danmark til det Tydske Rige.

Udi dette Aar døde Biskopen af Trundhiem Mester Isac Grøn-

Mester Isac Grønbech Biskop i Trundhiem dør og M. Anders Areboe blef Biskop igien udi hans Sted. bech, udi hvis Sted Kongen kaldede Mester Anders Areboe, som da var Sogne-Præst udi Callundborg. Foruden at hand var en meget lærd Mand, saa var hand ogsaa en kostelig Dansk Poet, som med Billighed kand regnes for den første udi Danmark, som vidste og vilde dend rette Maade med at bringe vores Danske Sprog med Angenæmhed og uden Tvang udi Vers; hvilket de deylige Skrifter saasom Davids Psalmer og de første sex Dages Skabnings-Verk, som hand sig haver efterladt, fuldkommeligen udviser.

Aar 1618.

Udi dette Aars Begyndelse blef til rette Tiid paa Elfsborg Slot rigtigheden betalt den tredie Fierde-Part af de 10 Tønder Guld, som Sverrig efter Freds-Fordraget Aar 1613. oprettet, skulle betale til Danmark. *Den tredie Fierdepart af Pantskillingen paa Elfsborg Slot blef af Kongen af Sverrig betalt.*

Johan Casimir Pfaltz-Grefven af Rhin ved Bayeren Hertug til Gylich, Cleve og Bergen, Greve til Weldentz, Sponhiem Mark og Ravensberge, og Herre til Ravenstein, ankom til Helsingør dend 7 Januarii med sin Gemahl Fyrstinde Catharina Kong Gustavi Adolphi Søster fra Sverrig, hvor hand nyligen med hende hafde holdet Bielager.

Johan Casimir Pfaltz-Grefve af Rhin rejser giennem Danmark med sin Gemahl Kong Gustav Adolphi Søster.

Dend Omhyggelighed Kongen fra sin Regierings Tiltrædelse hafde ladet see for de Boglige Konster at forfremme, yttrede sig og udi dette Aar særdeeles, i det Hans Majestæt købte dend forrige afdøde Cancellers Christian Friises Gaard, som i de Dage blef holdt for at være een af de største grundmuurede Gaarde udi Kiøbenhavn, hvilken hand strax lod forandre og indrette saaledes, at 120 fattige Studentere der udi kunde have deres Kammere. Hand lod og der udi et Sted indrette hvor de kunde øve sig, ikke alleeniste med at prædike, men endogsaa iblant hinanden at holde Disputer og Samtale om adskillige Videnskaber; Udi samme Huus blef og afdeelt Vaaninger for tvende af Læremesterne paa Academiet, som stedse skulle boe inde hos dennem, for at holde dennem baade til Skikkelighed og til Flittighed. Dette Huus er siden kaldet Regenzen eller Collegium Regium. Derforuden forbedrede og forøgede hand og det Stæd, som hans Hr. Fader af Høyloflig Ihukommelse hafde ladet indrette til et Hundrede fattige Studenteres Kost, med Indkomster til Tiuge Personer fleere end tilforn der inde at spiise og underholde.

Kongen indretter et Collegium i Kiøbenhavn for 120 Studentere, som nu kaldes Regenzen eller Colleg: Regium.

Hand forøger det Stæd, som hans Hr. Fader lod stifte og indrette til fattige Studentere at spiise, med Kost, til tiuge fleere.

Side 402

Derforuden formeerede og Kongen Kiøbenhavns Academie med *Kiøbenhavns Academie bliver og forøget med et Professorat.*

en Læremester, som ey hafde været tilforn, som skulle læse dend Videnskab, som kaldes Metaphysica; og blef dertil forordnet Mester Jens Dinesen Jersin, om hvem siden skal meldes; dog kom hand ikke til Bestillingen, førend næstfølgende Aar. Forleden Aar blef det fortalt, hvorledes Kongen befoel paa nye ved Trykken at lade udgaae de Religions-Artikler, som Hans Hr. Fader af Høyloflig Ihukommelse udi sin Tiid hafde ladet udgaae, hvorefter dend gemeene Mand, som andensteds fra indkom, og sig her

De Fremmede, som nogle Aar tilforn vare indkomne fra Tydskland og Nederlandene blive af Biskopen udi Sielland forhørte udi deres Religion.

udi Riget agtede at ville bosætte, skulle overhøres, førend saadant dennem blef tilladt. Men som hand vel vidste at gode Love ingen Kraft hafde, med mindre de bleve holdte og efterlevede; Saa befoel hand Biskopen udi Sielland Doct. Hans Resen, at hand efter samme Artikler skulle overhøre alle Fremmede, som sig paa nogle Aars Tid tilforn hid hafde begivet og sig udi Kiøbenhavn hafde nedsat, paa det hand kunde være forsikret at ingen Kiettere eller Svermere sig midt dennem hemmeligen hafde indsneget; heldst saasom en stor Deel fremmede Haandværks-Folk fra Tydskland og Nederlandene formedelst de derværende Uroligheder, baade udi Religionen og Regieringen, her udi Riget hafde søgt deres Tilflugt og sig nedsat. Biskopen efterlevede ogsaa Kongens Befaling, med saa stor Nidkiærhed, at ved dend Overhørelse hand nogle Dage anstillede udi Frue Kirke i Kiøbenhavn, hvor de vare tilsammen kaldede, bleve befundne eendeel

Eendeel af dennem bleve befundne at være Menonister, hvilke bleve af Riget forviste.

Menonister og Widerdøbere, som strax bleve advarede inden en vis Tid Riget at forlade, og sig der under høy Straf siden ikke at lade indfinde.

Siden Pavedømmet af Riget Danmark var blevet udryddet, hafde det været Skik, at Biskoperne, naar de aarligen besøgte deres

De aarlige Prouste-Møder eller Lande-Møder; som udi ethvert Stift udi Danmark bleve holdte, blive nu først indstiftede.

Stifts Kirker, skulle afgjøre alle de geistlige Sager, som udi ethvert Herred forefaldt, anlangende deres Præsters og andre Geistliges Fejl og Forseelser, enten ved deres Embede og Lærdom, eller og udi deres Lif og Lefnet, samt andet hvad Kirkernes, Skolernes og Hospitalernes Tarf og Vedligeholdelse kunde vedkomme. Men som fire-sindstiuge Aars Erfarenhed hafde lært dennem, at adskillige saadanne og undertiden de meest Magtpaaliggende Sager, formedelst mangfoldige Forhindringer og Opsættelser, bleve enten forvirrede, eller og gandske fordulte og nedlagde; Saa fandt Kongen efter Bispens Raad for got, at alle saadanne Sager først til nøye skulle af enhver Herreds Proust udforskes og udgrandskes, og naar det var giort, skulle det angives for hver Stifts Biskop, Dernæst beskikkede Kongen tvende visse og bestemte Tider om Aaret, da alle Prousterne udi et hver Stift skulle forsamles udi Stiftets Hoved-Stad, hvor Biskopen boede, og der holde et Prouste- eller Lande-Møde, hvor enhver Proust skulle gjøre Regenskab for Biskoperne om alt hvis i hans Herred sig fra dend ene Tid til dend anden kunde have tildraget, og da skulle de Præster eller andre Kirkers, Skolers og Hospitalers Betien-

Side 403

tiente, hos hvem nogen Brøst, Feyl eller Forseelser fandtes, til samme Tid og Stæd indstæfnes at møde, og der efter Bispens og samtlige Prousternes Gotfindende enten raadsføres, eller og efter Forseelsernes Beskaffenhed dømmes og straffes. Til samme Prouste-Møder skulle ogsaa dend fornemmeste Amptmand udi Stiftet, som var dend som var sat over det Ampt, udi hvilket Stiftets Hoved-Stad og

Dend som var Amptmand over det Stad, hvor Dom-Kirken var skulle paa Kongens Vegne der præsidere.

Dom-Kirke var beliggendes, som gemeenligen var een af Rigens Raad, paa Kongens Vegne være tilstæde og denne Forsamling forestaae.

Kongen hafde forleeden Aar begyndt at indtage eendeel af Amager Land, for at ville oprette en nye Kiøbsted, som skulle tilsammenføyes med Kiøbenhavn, saavel til sit Kongelig Huuses Ære, som og til Stadens Formeering, men fornemmeligen til Fæstningens, Flaadens og Tøyhuusets Sikkerhed og Forvaring: Hvilken Stad hand kaldte efter sit eget Nafn, Christianshavn. Og som det dybe Haf og *Dend store Broe, som samler Kiøbenhavn og Christianshavn tilsammen bliver anlagt og bygt.*

dend stridende Strøm adskildte Amager Land fra Kiøbenhavn og Sielland, saa at ingen kunde komme fra det eene Stæd til det andet, uden med Pramme og Floder: Saa optenkte dend brave Konge et Middel til begge disse Kiøbstæder ved en lang Broe af Muur og Steen fra det eene faste Land til det andet at sammenføye; midt paa dend lod hand giøre en stor lang Binde-Broe, som kunde opvindes og opdrages, saa at de største Orlogs-Skibe u-skadde kunde der gaae igiennem, naar fornødenhed det udkrævede. Mange holdt dette, da det blef begyndt, for et u-mueligt og u-bestandigt Værk formedelst det dybe Svelg og dend stridende Strøm, som der igiennem løber; helst dend ikke løber dend eene Dag, ja somme Tiid end ikke dend eene Time, som dend anden. Ikke des mindre blefve dog Grund-Pillerne under Broen saaledes med Sement opmuurede, og med Jern saa sterk forbundne, og siden med Broe- og Steen-Kar saa vel forsiunede, samt med faste Hvelfninger oven til samlede, at hverken Storm, Strøm eller Jis have hidindtil været mægtige for at rokke dend, ey heller have de forfærdelige store Tynger og Byrder, som derover siden ere blefne førte og kiørte, fundet nu i saa mange Aar runge eller rykke dend mindste Grund-Steen af sit Sted og sin Lager. Det Rareste, som ved denne Broe findes, er dette, at det ferske Vand er fra de Søer, som ligge paa dend anden Side uden for Kiøbenhavn igiennem Staden under bemeldte Broe, og igiennem det dybe Haf og stridende Strøm, til dend nye Bye og Stad Christianshavn saaledes bleven leed, at hver Mands Huus til ald Fornødenhed dermed bliver forsiunet, og have de Rør og Render, hvor igiennem Vandet løber, saa dybt, at ikke de største dybtstikkende Skibe, som gaa igiennem Broen, dennem det ringeste kand skade.

Forordning imod Udfordringer og Tveekamp, som ellers kaldes Duel

Iblant det unge Adelskab var indgroet dend fordømmelige Sædvane, at saa snart dend eene fandt sig af dend anden enten med Miine eller med Ord fortørnet, udfordrede de hinanden til Slagsmaal og Tveekamp: Hvorudover snart ikke nogen Samqvæm eller Forsamling

Side 404

ling kunde skee, at de jo bleve endte med Saaremaal, Manddrab eller Ulykke. Ja det var kommen til saa høy en Misbrug, at dend som ville unddrage sig fra saadan Tveekamp, og ved anden lovlig Middel for tilføyede Spot søge sin Hæfn, blef agtet for feyg og forsagt, saa at hand siden iblant de andre ikke kunde opdukke. Til dette at forekomme, lod Kongen udgaae et meget strengt Forbud imod saadan Udfordring og Tveekamp, saa at baade dend som udfordrede, saaog dend som blef udfordret og mødte skulle have forbrudt deres Gods, og derforuden deres Bestilling, om de nogen hafde; og saafremt Sagens Beskaffenhed det saaledes udfordrede, skulle det og koste deres Hoved. Det blef og befalet, at dend, som udi saadan Tveekamp omkom, udi Heden Jord skulle begraves. Med saadan høy og skammelig Straf ville Kongen skrække dennem fra dend vrang Meening og fattede Tanke, at deres Ære kunde forsvares paa saadan en Maade, som kunde føre deres Siæle til ævig Fordømmelse.

Kongen lod udi dette Aars Februarii Maaned sammenkalde alle

Danmarkes Riges Raad kaldes til et Møde paa Anderskov.

Rigens Raad til et Møde paa Anderskov Slot; da de nu alle til bestemte Tiid og Sted vare forsamlede, foreholdte hand dennem ved

Hvad der blef handlet.

sin Cancellær Hr. Christian Friis, at de mangfoldige Uroligheder, som sig allerede saavel udi det Tydske Rige, som hos andre Naboer her og der hafde yttret, hvilke Tiid efter anden til saadan Vidtløftighed hafde udbreedt, at hand hafde største Aarsag til at bruge ald fornøden Forsigtighed, som til disse Rigers og Landes, og særdeeles Grændsernes Sikkerhed og Forsvar kunde udkræves. Til saadant udi Verk at stille, fandt hand fornøden, at udi Riget Danmark en stadig Krigs-Hær af 24000 Mand udi alt baade til Hest og Foods blev holdt paa Beenene: Hvorudi skulle beregnes ikke alleeniste Adelens Ros-Tieniste, men endog de Tropper, som Riget efter Foreeningen eller Forbundet oprettet med det Holstenske Gottorpske Huus af hans For-Fader Kong CHRISTIAN dend Tredie Aar 1533. til Fyrstendømmets fællis Forsvar var forpligtet til at skulle holde. Desligeste blev dennem og forestillet hvor høynøden det var, at Krigs-Floden blev forbedret og forstærket, til at forsvare Kongens Høyhed udi Øster-Søen, som siuntes udi disse vidt udspreede Tider at ville finde nogen Urolighed af de mange Skibe og Troppers Giennemfart, som af adskillige Potentater blev ansøgt om at maatte tillades. Herforuden laae og dend Handel Kongen meget paa Hiertet, som hand sig hafde foresat med at tilbringe hans Søn Printz Friderich Biskops-Dømmet Brehmen, udi hvilken Handel, da dend begyndtes, dend nu regierende Biskop Johan Friderich Hertug af Slesvig Holsten siuntes nok at ville være villig, og hvorudi Dom-Herrerne, Adelen, Geistligheden og de andre Stænder vare paa saadanne gode Tanker, at det meentes nesten at være fuldført: Men siden befandtes det, at bemeldte Biskop allermeest Printzens Val at ville forhindre, og at hand søgte ved andre at udrette det, som hand self ikke formaaede. Thi Kongen blev underrettet, hvorledes hand ville indbilde Herrer-Staterne, at det

Side 405

det ikke var Holland gafnligt, at Stiftet kom udi en Dansk Printzes Bold, hvorved Danmark vil blifve meere mægtig end Hollænderne vel burde eller kunde taale. Ihvorvel Hans Kongel. Majestæt ikke paa saadan Biskopens argelistige Paafund ville fatte nogen Betænkning, saa ville hand dog udi alle u-formodentlige Tilfælde være bereed at forekomme ald dend Fare, som kunde paakomme, heldst Rygtet derforuden allerede gif, at Keyseren self hafde Øye paa een af de Østerrigske Erz-Hertuger, som hand dette Biskops-Dom ville tilvende, hvorved det og under Catholisk Herskab kunde geraade. Herpaa samlede Kongen Rigens Raad, at de hannem herudi ville gaae tilhaande ikke alleeniste med gode Raad, men og med tilstrækkelig Hielp af Adel-Standen, som hand formodede, at de herudi ville gaae saavel Geistligheden som Borgerskabet for med et got Exempel; hvorved hand forhaabede saa meget at skulle tilsammen bringes, at en anseelig og fornøden Krigs-Rustning baade til Lands og Bands udi Tide kunde anskaffes. Til Slutning af dette Møde blev og erindret om nogen Kronens Gield, som udi næst forleeden Feyde imod Sverrig var giort, at dend ogsaa skulle betales. Derforuden foreslog og Kongen, at dend liden Kiøbstad udi Skaane Trælleborg (som laae Malmø alt for nær, og derfor var Nærings-løs) til en Landsbye burde forandres.

At disse Anmodninger ikke siuntes for Raadet og Adel-Standen at have været meget behagelige, kand best deraf dømmes, at Kongen

Kongen forlod Mødet med stor Ufornøjelse.

self fra dette Møde u-fornøyet bortrejste, og lod Rigens Raad paa Anderskov Slot tilbage. Thi de derimod yttrede sig, at det var raadeligere, at søge god Venskab og Fortrolighed med Hollænderne og Hanse-Stæderne, end med en hastig Krigs-Rustning ligesom jage dennem udi Harnisket. Vel kunde Raadet sig hafve undskyldt for de Skatter og Udgifter, som Krigs-Rustningen udkræfvede, og ikke saa dristeligen, og paa en meere ærbødige Maade saaleedes omgaaet deres Konge, at hand derover saaleedes forlod dennem, og ikke dennem vilde oppebie. Alligevel hand dennem saaleedes hafde forladt, saa har Raadet sig dog siden bedre besindet, og førend de skildtes fra hinanden,

Rigens Raad og Adelen betænker sig.

foreenede de sig og besluttede, hvorvidt de i Følge af Hans Kongel. Majests. Foranstaltninger Krigs-Magten til Lands og Bands kunde forøge; hvorom de og til Cancelleren et Reglement og Forslag overleverede, udi hvilket de og iblandt andet indførte og underdanigst bade, at Kongen ville tænke paa fredelige Midler og gode Venners Imellemhandling, samt med Gafver og Foræringer heller forfremme dend Brehmiske Handel, end Ballet med Magt og væbnet Haand igiennemdrive; heldst udi disse Tider, da alle Naboe-Rigerne og Lande henvendte deres Tanker til vidt udseende, imod de forehavende Papistiske Anslage; hvilke vare at befrygte, at naar de kom udi Bevægelse, sig snarest til dette Stift skulle strække. Desforuden forestillede det høyt fornøden, at et vaaget Øye blev holdt over Krigen imellem Sverrig og Pohlen, og vogte sig at Danmark derudi ikke blev indstrikket. De

Side 406.

meente ogsaa, at naar Holland fornam, at Kongens Hiertelag mod dennem var bedre, end det forhen hafde været, saa skulle de vel udi Biskopens og Hertug Johan Friderichs falske Omgang ikke gifve nogen Bifald, heldst de, som Naboe med bemeldte Stift, ligesaa u-gierne som Raadet skulle ynske og see, at det faldt udi Catholiske Hænder. Hvad angik dend udi forrige Feyde foraarsagede Gield, da blev ligesaavel til dends Betaling, som til Krigs-Rustningen en Skat af Rigerne bevilget.

Kort efter denne Tiid ankom udi Sundet en Spansk Gesandt

En Spansk Gesandt ankom udi Sundet, som strax reiste tilbage igien.

Don Francisco de Medina, som Kongen lod med ald dend Ære, som hannem kunde tilkomme, hendte til sig udi Friderichsborg, hvor hand aflagde sit Ærinde, som bestod udi et Forslag til et nærmere Forbund, hvorved hand tænkte at ville paa sin Herres Vegne formaae Kongen som en gammel og bestandig Ven af Spanien og det Burgundiske Huus, at indtræde udi dend udi Tydskland af de Catholske sluttede og saa kaldede Liga: Derhos og med Spanien indgaae et nærmere og fortroeligere Forbund, som baade kunde strække sig til de Spanske Nederlande, saa og til det Forbund, som med Kong Sigismundo af Pohlen imod Sverrig var indganget, hvorved Øresund alletider maatte være fri og aabnet staa for de Skibe og de Tropper, som Spanien udi Øster-Søen, til Hielp imod Sverrig, Sigismundum ville sende. Men saasom mærkedes, at Spanien herved ikke alleeniste, efter Forbundet, som allerede med Pohlen var sluttet, ville sende Sigismundum Hielp; men endogsaa med det samme ville tillukke Brod-Kammeret for Holland, og derved giøre sig Mester af Farten paa Dantzic, Riga, Lifland og de Churlandske Hafne; fandt Kongen derudi saa stor Mishag, at hand med kort, dog venlig og høflig Svar og Beskeed bemeldte Gesandt affærdigede, saa at hand efter fem a sex Dages Forblivende tog sin Afskeed, og da hand af Kongen efter sædvanlig Hoff-Skik var beskienket, bortrejste.

Ihvor kort Tiid dette Spanske Gesandtskab var her; saa foraarsagede det dog saavel hos andre, som hos de foreenede Neder-

De foreenede Nederlande sender og deres Gesandter her ind til Kongen, og deres Ærinde.

lander nogen Mistanke. Nogle Maaneder derefter hidsendte Herrer-Staterne deres Gesandter, hvilke ankom udi Sundet paa dend Tiid da Kongen var paa Kronborg Slot, (som var i Junii Maaned) hvor hand strax lod dennem opføre til Forhør: De forebragte, at saasom Spanien udi de Tolf Aars Stilstand, som nu næsten paa et Aar nær var til Ende, ikke hafde ladet see nogen sand Tilbøyelighed til Fred med dennem at slutte; saa kunde mand nu vel mærke det, hvilket de af Begyndelsen vel tænkte; nemligen, at de ey forlangede dend sluttede Stilstand til anden Ende, end til at finde Raad og Rum til at forstærke sig, og siden med desto større Magt at overfalde dem. Hvorfor de ville formode, at Kongen af Danmark, efter dend Tilliid deres Staat og Republique til hannem hafde fattet, saa og formedelst dend Fornødenhed af fællis Handel og Venskab, som saa nær et Naboeaug imellem disse Riger og deres Undersaatter udfordrede, dennem med Raad og

er udfordrede, dennem med Raad

Side 407

og Bistand, i fornødne Tilfælde vilde undsætte, saasnart Stilstanden var til Ende. Kongen svarede herpaa meget mildeligen, at det skulle

Kongens Svar:

være hannem u-kiært, dersom dend lange Stilstand skulle endes uden saadan Frugt, som baade de self og deres Naboer og Venner sig der af hafde ventet, som var en endelig og bestandig Fred. Ellers ville hand raade, at de Herrer-Stater dend korte Tid, som endnu var til overs, med største Flid ville anvende til at naae deres Øyemerke, hvilket kunde skee ved nye Tilbud og Megleres Imellemhandling: Saa at naar saadant paa deres Side ikke blef forsømt, kunde deres Fiende derved betages ald Leylighed, dennem nogen Gienstridighed at forekaste, og de self derved kunde være desto meere undskyldte, baade for ald Verden saa og særdeeles for GUD i Himmelen; som best saae paa hvis Side Krigen med største Retfærdighed førtes. Hvad angik dend Hielp og Bistand, som de af hannem begierte, da forestilte hand dennem at betænke, hvor vanskeligt det var for hannem noget her udi at love og tilsige; da hverken Spanien ey heller nogen af det Østerrigske Huus hafde endnu givet hannem eller hans Riger Aarsag til at bryde dend Fred og Fortroelighed, som imellem dennem nu snart 80 Aar saa helligen var bleven holdet. J det øfrige maatte de forsikre sig, at dersom hand ikke kunde gjøre dennem efter deres Anmodning nogen Bistand, saa ville hand ikke heller gjøre noget, som kunde være dennem til mindste Modstand. Ja de udi Gierningen skulle befinde, at hand ville lade see større Venskab imod dennem, end hand sig af dennem

Kongen forekaster dennem det Forbund, som de hafde gjort med Hanse-Stæderne, og særdeeles det med Sverrig.

kunde vente; naar der tænktes paa det Forbund, som var sluttet imellem dennem og Hanse-Stæderne; og i Særdeelehed med Sverrig, hvorudi mand hafde seet adskilligt at være indført hannem og hans Riger til ikke ringe Anstød og Fortrydelse. Gesandterne søgte paa *Gesandterne ville sig herudi undskylde.* alle Maader at undskylde dette, og med deres Veltalenhed gjorde deres Beste, at bringe Kongen paa bedre Tanker. De toge og Leylighed udi deres Samtaler, som de tit hafde med Cancelleren, at prise Kongens Omhyggelighed, med at holde saa stor en Fortroelighed med den Neder-Saxiske Kreds, og i Særdeelehed ynskede Kongen og Riget til Lykke over det Haab, som der hafdes til Kongens Søns Hertug Friderichs Forfremmelse til Biskops-Dommet Werden. De og *Gesandterne raadde Kongen, fra at tænke meere paa Vallet til Biskops-dømmet Osnabrügge for hans Søn Hertug Friderich.*

udi Fortroelighed raadde Kongen fra at spille meere Tid og Omkostninger paa at vinde Vallet til Biskops-Dommet Osnabrügge for bemeldte Hertug; saaog aabenbarede de adskilligt, som baade af det Østerrigske Huus, saaog af de Geistlige Chur-Fyrster blef spundet, for samme Val i alle Maade at hindre og afværge. Udi disse Ge-

Kongen giver Herrer-Staterne udi de foreenede Nederlande Titul af Høymægtige.

sandternes Afskeeds-Bref dateret dend 20 Junii hafver Hans Majestæt første gang givet Herrer-Staterne dend Titul af Høye og Mægtige; hvilken dennem tilforn ikke var givet: Saasom de hidtildags i deres Breve ikke vare blefne kaldet anderledes, end Ædle og Modigende Herrer-Statte af de foreenede Neder-Lande.

Kort Tiid efter at de vare gangne til Seyls paa Hiem-Rejsen, befoel Kongen sin Raad Jonas Carisius, som var først udi Aaret sendt

Side 408.

til Brehmer Bye, for at overtale og handle med Canicherne og Dom-

Kongen sender Carisius til de forenede Nederlande, baade for at forfremme Hertug Friderichs Val til Brehmen saa og for at erfare Vished om Forbundet med Sverrig og Hanse-Stæderne.

Herrerne udi Brehmer Capitul om Hertug Friderichs Val i Fremtiden, naar Forandring faldt; desligeste at hand dernæst siden skulle rejse til dend Hag, der under Skin at faa Underretning om det sluttede Forbund med Kongen af Sverrig og Hanse-Stæderne, skulle hand u-formærket af de fornemmeste Herrer-Stater uleede og erfare, hvorledes de vare sindede udi dend forehavende Handel om hans Søns Hertug Friderichs Udvælgelse til Erke-Biskops-Dommet udi Brehmen; og saafremt hand mærkede nogen god Tilgenegenhed hos dennem imod Kongen og Riget, var hand befalet ved Leylighed sig saavidt at yttre, at de aldrig bedre kunde udrydde ald Misforstand og Mistanke, som Kongen hafde fattet over de nyligen sluttede Forbunde med Sverrig og Hanse-Stæderne, dersom de ville lade sig finde villige saaog bestandige til at forfremme det Brehmiske Val for hans Søn Hertug Friderich. Carisius var i nogen Maade lykkelig udi denne Forretning: I Brehmen vandt hand eendeel af de mægtigste Dom-Herrer, endogsaa imod Erke-Bispens Hertug Johan Friderichs Agt og Villie, som det af alle Kræfter imodstræbte: Og da hand kom til Holland, vidste hand paa en god Maade at stille Herrer-Staterne for Øyen, hvorledes disse Tidens Tilstand udkrævede, at ald Misforstand imellem Kongen og dennem burde udryddes, og hvad Sikkerhed Christenheden og Religionen kunde have at vente, dersom disse Nordiske Riger med dennem vare fortroelige og eenige. Carisius hafde ogsaa Befaling med dennem at handle om Seylatzen og Handelen paa Ostindien, eftersom Herrer-Staterne hafde yttret deres Fortrydelse ved et Forbud og Plakat ikke alleeniste imod deres Lands-Mænd, som her i Danmark hafde taget Tieniste til de Ostindiske Rejser, men endogsaa imod de Hollandske Borgere, som deres Middeler udi det Danske Compagnie ville sætte: Thi ikke alleeniste skulle Skippere og Styrmand have forbrudt deres Gods og Middeler, som dertil toge Tieniste hos andre Potentater, men de endogsaa under stor Straf tilbagekaldede de Medborgere, som udi samme Compagnie med deres Middeler Indskud ville være deelagtige. Da denne store Haardhed og Ubillighed blev Herrer-Staterne af Carisio alvorligen foreholdt, blefve de vel omsider til billigere Tanker bragte, saa at de udgifne Forbuddet og Plakater blefve indkaldede; men de vare dog ikke at bringe til saadan Erklæring, hvormed hans Herre og Konge kunde være fornøyet: Thi de vilde ikke taale, at de Danske maatte seyle og handle paa de Kyster og Hafne udi Indien, hvor Holland hafde fæstet Food. Vel søgte Carisius ved en Forening imellem de Danske og Hollandske Compagnier at fuldføre Kongens Forsat, men det siintes, at de ikke dertil synderlig Lyst hafde, ikke heller ville de dertil rundt ud sige Nej: Men derimod opholdte de Gesandten saaledes med Undskyldninger og Forevændinger, at hand ikke der længere kunde forbie; men udi andre hannem af hans Herre og Konge anbefalede Ærinder sig derfra til Engeland maatte forføye.

Side 409

Stæderne Lybeck, Brehmen og Hamborg have ogsaa i Aar hid-
Hanse-Stædernes Gesandter komme til Kiøbenhavn og deres Ærinde.

sendt nogle af deres Raad til Kiøbenhavn, for at anholde om deres Privilegiens Fordring og Stadsfæstelse paa deres Handel udi Bergen. Da de deres Ærinde og Værk efter Sædvane for Cancelleren foredroge, finge de det korte Svar, at det ikke nu var beqvemmelig Tiid derom at tale; hvorudover de med u-forrettet Sag strax imod deres Formodning maatte hjemrejse. Dog bleve de Brehmiske underhaanden

Brehmer Stad faar alleene større Frihed end de andre Hanse-Stæder.

forsikrede, at de Hans Majestts. Naade for sig alleeniste hafde at vente, om noget sig kunde lade gjøre til deres Stads særdeeles Handel og Nytte at befordre, saasom Kongen dennem med sær Naade var bevaagen. Thi blef kort derefter dennem bevilget, at de udi Særdeeshed frem for de andre Hanse-Stæder, maatte udi Bergen ved deres Contoir ikke alleeniste have Viin-Kielder, men de endogsaa

398

bekom Forlindring udi dend Told, som deraf skulle gives; saa at deres Hiemkomst var deres Øvrighed og Med-Borgere desto meere kierkommen. Danmark kand ey heller klage over dennem for nogen U-taknemmelighed; thi Brehmer Bye lod siden see udi dend Handel med Hertug Friderichs Udvælgelse til Erke-Biskops-Dommet, hvor høyt de vare det Kongelige Huus forbundne: Hvorom siden viidere skal tales.

Udi Begyndelsen af Høsten kom Hertug Philip Sigismund, Bi-
Hertug Philip Sigismund Biskop af Werden og Osnabrüg kommer til Kiøbenhavn, og bliver med stor Pragt imodtagen. skop til Werden og Osnabrüg,
og Hertug af Brunsvig Lyneborg her ind i Riget. Hand og hans Følge blev ikke alleeniste lige fra Hamborg heldt fri til Kiøbenhavn, men hand ogsaa blev af visse dertil beskikkede Adel og Rigens Raad paa Grændzerne af Riget imodtagen. Udi Roskild mødte de Kongelige Printzer Hertug Friderich og Hertug Ulrich hannem med tvende Fahner Ryttere, for at bede hannem være velkommen, og geleide hannem videre ført. Kongen med sin Printz Christian og sin Broder Hertug Ulrich Biskop af Schwerin, som og var hidkommen, toge imod hannem uden for Staden Kiøbenhavn med sex Fahner Ryttere og otte Compagnier Soldater, hvilke sidste stode uden for Stadens Porte, udi fuld Orden; og efter at Stykkerne paa Volden vare løsnede, gafve deres Ære-Skud, da hand dennem forbi-reed. Det samme gjorde og Borgerskabet, som stode langs ad Gaderne udi fuld Rustning lige op til Slottet, da hand reed igiennem Staden. Hand opholdte sig derefter her udi Riget nogle Uger, da hand imidlertid blev beegnet med ald optænkelig Æres Beviisning, Tidsfordriv og Forlystelse, saasom Torneer og Ring-Rendinger, Spil-Fægtninger til Søes, Jagt og deslige. Ved hans Nærværelse blev det aftalt og lovet, at hand vilde antage dend unge Hertug Friderich til Medhielpere i begge Biskops-Domme, saafremt mand ikke bekom alt for stærk Modstand af det Lyneborgske og Zelliske Huus, saasom Hertug Christian Biskop i Minden arbeidede stærk for at faae sin Broder Hertug Friderich af Lyneborg (der ellers var Dom-Propst i Brehmen) befordret til det Verdenske Stift. Men Biskopen Hertug Philip Sigismundus undte det heller til dend Danske Printz Friderich. Og til saadant desto bedre at sette i Værk, og kort efter bi-

Side 410.

skopen var bortrejst, blev D. Jonas Carisius beordret at forsyne sig til begge disse Biskops-Domme, Sagen hos Capitulerne at drive. Da hand kom til Werden, overtalte hand een af Dom-Herrerne til at afstaae sit Canike-Dom til Hertug Friderich. Hand handlede og flitteligen med de andre Dom-Herrer, at de ville see derhen, det dend unge Herre kunde blive næst til at blive Biskopens Medhielper. *Carisius formaar Capitulet udi Werden til at udvælge Hertug Friderich til Biskopens Coadjutor, saalænge den gamle Biskop levede.* Herudi fandt hand dend største Vanskelighed; thi de paastode Adskilligt, deriblant ogsaa, at Stiftets Indkomster ikke kunde forslaae til at underholde tvende Herrer; men dette overvandt hand dog med Løfte og Tilsagn, at intet af Stiftet skulle begieres til hans Underholdning, førend Bispe-Stolen blev leedig, hvorpaa ikke alleeniste Kongen self, men endog dend gamle Biskop ville give dem deres Forsikring. Udi Osnabrüg fandt hand største Modstand, formedelst de mange Catholske, som der vare udi Staden, som det paa alle Maader hindrede, *Carisius finder stor Modstand i det Osnabrügske Capitul, til at formaae de samme der.* eendeel og formedelst nogen Misforstand, som var imellem Biskopen og eendeel af Dom-Herrerne: Hvilken at bieleuge Carisius hafde Befaling paa at giøre sin Flid; men forgiaeves. Ikke desmindre arbeidede hand dog saa meget for Hertug Friderich, at hand vandt nogle af Dom-Herrerne paa hans Side.

Efter at hand paa disse tvende Stæder hafde forrettet sit Ærinde, fandt hand og Leylighed med Hertug Christian af Brunsvig, som allerede var udvalgt til Biskop udi Halberstad (da hand kom rejsendes fra Holland, hvor hand var udi Krigs-Tieniste) til Brehmen, at handle med hannem om sit Canike-

Domme udi Brehmer Capitul, at hand det til Kongens Søn Hertug Friderich ville afstaae, hvorudi hand var saa lykkelig, at hand naaede sit Forsæt, Kongen og Hertug Friderich til Fornøjelse.

Førend Biskopen af Werden og Osnabrüg rejste her fra, kom

Grev Anthon Günther af Oldenburg kom til Kiøbenhavn, og hvad hand der forrettede.

Grev Anthon Günther af Oldenburg og Delmenhorst til Kiøbenhavn, hvis Ankomst var Kongen behagelig; hvorfor og intet blef efterladt, som kunde være til hans Fornøjelse, saalænge hand sig her udi Riget opholdte. Foruden at besee Riget og alle dets Fæstninger samt Krigs-Floden, var hans største Forsæt her at raadsføre sig med Kongen udi

Greven klager over Hertug Johan Friderichs af Slesvig og Holsten Gottorf og Erke-Biskops af Brehmen hans Giftermaal med hans Søster gaar tilbage.

en stor Fortrædelighed hannem var mødt med Erke-Biskopen af Brehmen Hertug Johan Friderich til Slesvig Holsten, som med hans ældste Søster Frøken Anna Sophia Aar 1600, da hendes Fader Grev Johan endnu levede, var bleven forlovet med Vilkaar, at det skulle beroe med Ægteskabets Fuldbryrdelse, indtil de Stridigheder, som dend Tiid svævede imellem hannem og hans ældste Broder Johan Adolph regierende Hertug til Slesvig Gottorph om dend Arvedeel, som hand formeente sig at burde tilkomme udi Hertugdømmene, vare til Ende. Men da samme Tvistighed var bleven afgjort, og Broderen til hannem hafde afstaaet Erke-Biskops-Dømmet af Brehmen og Biskops-Dømmet i Lybeck, fandt hand paa et Paaskud efter det andet til dette Giftermaals Ophold, indtil der ey kunde findes fleere, uden at om Keyserens Tilladelse først maatte anholdes, paa det hand derfor

Side 411.

Her er den diplomatiske transskription af side 434 (markeret med sidetal 411 øverst), hvor sidenoterne er indsat præcis dér, hvor de optræder visuelt i teksten i forhold til brødteksten. Alle dine regler om samling af ord ved linjeskift, udeladelse af fremhævet skrift og ingen ekstra linjeskift er overholdt.

411 Histories Tredie Part. 1618. ikke skulle miste begge Stifterne, og derfra bortstødes. Med denne Anholdning forhalede hand indtil Aar 1608., da hand endeligen sendte sin Cancellar til Prag, hvor det og temmeligen langsomt blef drevet. Der det omsider var paa det yderste til Bevillingen at erlange, kaldte hand saa u-formodentligen Gesandten fra Keyserens Hoff tilbage, at de Keyserlige Hoff-Raad self sig derover forundrede. Faae Aar derefter døde Keyser Rudolph, hvorved hand atter bekom ny Undskyldning; og saaledes opholdte hand det fra Tiid til Tiid, indtil Grev Anthon Günther nu i Aar begyndte ret for Alvor at ængste hannem til at giøre derpaa en Ende. Da Greven nu mærkede at Erke-Biskopen der til ey var vel sindet, og at hans Gemyt og Hiertelaug var bleven afvendt og forandret, blef hans hidindtil udi atten Aar brugte Taalmodighed iligemaade forandret og opvakt til største Fortrydelse, saa at hand omsider fattede Mood og Hierte til denne Spot og Fortræd virkeligen at ville hæfne; det maatte koste, hvad det endog koste ville. Ihvorvel Kongen maatte give Greven Ræt til dend Harm, hand over denne hans høye Huus og Stamme tilføjede Spot hafde fattet; saa fraraade Hans Majestæt hannem dog til at gribe til saadan yderste Middel, som kunde kaste baade hannem self udi værre Eftertale; saaog hans Land og Undersaatter udi Fortræd og Uroelighed, heldst de vare hinanden saa nær paagrændzende Naboer. Derimod raadde Kongen hannem til, heller at forsøge alle Ting med det Gode, hvortil hand lovede ald muelig Hielp, som og blef virkeligen efterkommet: Thi Kongen self ikke alleeniste skref Erke-Biskopen til herom nogle gange; men hand endogsaa forsendte Hr. Geert Rantzov Statholder udi Holsten til hannem, for at overtale og bringe hannem til andre Tanker; dog det var alt forgiæves. Ja i Stæden for mand ventede, at Kongens Imellemhandling skulle have blevet vel optaget; lod Erke-Biskopen udi offentlig Tryk udgaae sin Undskyldning, som udfaldt til saadan Bitterhed, at det i følgende Aar foraarsagede, saavel paa dend eene som dend anden Side fleere saadanne Skrifter, hvormed Gemytterne jo meere og meere bleve forbittrede. Det kom og paa det sidste saa vidt, at ligesaavel som Greven søgte Kong CHRISTIAN paa Haanden; saa søgte Erke-

400

Biskopen, foruden sin Broder-Søn Hertug Friderich i Holsten, item Hertugen af Meklenborg og Greven af Øst-Friesland, desligeste Kong Gustav Adolph udi Sverrig, hvis Frue Moder Enke-Dronningen i Sverrig var Erke-Biskopens kiødelige Søster; saa at denne Sag saae ud til saadan en Vidtløftighed, som de paa begge Sider frygtede for ville blive værre. Hvorledes denne Handel udfaldt, skal siden fortællis.

Dend unge Hertug Ernst Ludvig af Saxen Lauenborg besøgte

Hertug Ernst af Sachsen kommer til Danmark.

iligemaade Kongens Hoff, hvorved hand siden opholdte sig nesten udi et Aars Tiid, og imidlertid øvede sig udi alle de Fyrstelige og Ridderlige Øfvelser, som saadan en ung Herre vel kunde sømme og anstaa. Hand hafde tilforn i dend Svenske Krig fuldt Kongen, og givet Prøver af sin Tapperhed, og saavel da, som nu denne gang rejste

Side 412.

saa vel fornøyet her fra, at hand, saa længe hand lefvede, aldrig for-glemte udi alle Leyligheder at gifve tilkiende dend Kierlighed, som hand kongen og det Kongelige Huus var skyldig bleven.

Udi dette Aar blefve fem Skibe med en god Ladning udsendt til

Fem Skibe seyle fra Kiøbenh: til Ostindien.

Ostindien af det oprettede og nu udi Stand bragte Compagnie. Et af dennem gik til Zeylan, som udseylede noget for Michels Dag, men de andre indseylede ikke, førend sidst udi Novembri.

Mynten blef og udi Danmark forhøyet; saa at en Rixdaler, som

Mynten af Rixdalere blef i Danmark forhøvede.

tilforn ikkun giældte 80 Skilling Danske, blef nu opsat til 84 Skilling. Aarsagen her til var, at Sølv-Kiøbet steeg alt jo høyere og høyere, eendeel formedelst Sølv-mangel formedelst de overalt svævende Krigs-der blef meere rart end tilforn; saaog fordi Smaa-Mynten baade udi Tydskland og særdeeles udi Neder-Sachsen og udi Øster-Søenske Stæder blefve for ringe af Gehalt udmyntede. Vel ville Hanse-Stæderne og særdeeles Lybeck og Hamborg strax tage Exempel af Danmark, men de maatte nogle Aar herefter udi deres Handel med Danmark og Norge staae tilbage, eftersom dend smaa Myndt her udi Rigerne vare bedre og gyldigere end deres; og fordi dend smaa Myndt, som blef myndtet udi det Tydske Rige og de paagrændzende Lande, jo ringere og ringere bleve formyntede.

Oprindelsen til dend Irring om Stiftet Slesvig, som siden

Den gamle Irring imellem Danmark og det Holstene: Gottorfske Huus bliver paa ny foretaget om Amptet Svavested. NB. vid. T. 1. Ao. 1590. pag. 105. T. 2. Ao. 1598. — Ao. 1602. — Ao. 1610.

Religionens Forandring var gjort til et værdsligt Ampt og kaldet Svavested Ampt, er tilforn udi dend første Bog bleven optegnet: Og hvorledes bemeldte Stridighed siden er tilvoxet, er Tiid efter Tiid udi dend Anden Bog her og der bleven forfuldt, saa at det er u-fornødent samme her at igientage. Dog vil disse forrige opskrefne Handlinger med Fliid opsøges og efterlæses, dersom nogen ret Oplysning kand ha-ves om hvis som nu skal fortælles. Ihvorvel Kongen snart u-afladeligen hafde søgt disse Irringer paa alle lovlige og billige Maader, efter de imellem de Kongelige og Gottorfske Huuse oprettede Forbunde ved Møder og gode Mænds Sammenkomster at faa slettet og bielagt, saa blef det dog Aar efter Aar hindret ved de Fyrsteliges Undskyldninger og Paaskudde, saaog ved Opsættelser forhalet; alt til dend Ende, at de kunde Aar efter Aar Amptets Indkomster og Rettigheder indeholde og besidde. Men som Kongen nu udi dette Aar gandske og al-

Til den Ende sender Kongen Gesandter til Hertugen af Holsten Gottorf.

deeles hos sig hafde besluttet, ikke at lade noget sig og sin Krone fravendes, under hvad Skin det være kunde; sendte hand Rigens Admiral Albret Scheel og Jacob Ulfeld Rigens Cancellar til Hertug Friderich udi Gottorph, med Begiering, at Hertugen ville foreenes med Kongen, at et Møde herom førend Aarets Udgang maatte udi Segeberg med nogle af sine Rigens og Hertugens Raad holdes,

hvilke efter det imellem begge Huusene sluttede Forbund paa begge Sider fra deres Eed i denne Handel burde entlediges, og dertil holdes og befales at kiende og domme udi alle disse Tvistigheder om Svavested; saaog at efterlade alle de u-nyttige Betingninger og Udflugter, som hidindtil vare brugte. Dette blev af begge Parterne samtykket, saa

Side 413.

at Mødet og Sammenkomsten skulle begyndes Dagen for Alle Helgens Dag, hvortil og blev udnæfnt af Kongen fire Rigens Raad, nemlig Albret Skeel Rigens Admiral, Jacob Ulfeld Rigens Cancellar, Eske Brock og Holger Rosenkrands alle Rigens Raad, som ogsaa fra deres Eed til disse Stridigheder at afgjøre blefve befriede.

Et Møde udi Segeberg bliver til den Ende sluttet at skal holdes imellem nogle af Kongens og Hertugens Raad, som derudi skulle kiende og dømme.

Mødet eller Sammenkomst blev og begyndt dend bestemte Tiid udi Segeberg; og de Danske fremviiste deres Fuldmagter, hvor udi de vare befalede, ikke at handle om andet, end alleeniste om de Landsbyer og Bønder-Gaarde, som med rette fra første Tider tilhørte Stiftet eller Amptet Svabested; og som Hertugerne af Slesvig Gottorp Tiid efter anden fra Stiftet u-retteligen hafde tilvendt sig, og som laae adspredte her og der under Huusum, Aabenraa, Tøndern og Gottorp Ampter, og andre saadanne Herligheder. Men andet, som angik Kongens Høyhed og Danmarks Rettighed til Stiftet, saavelsom Jagt-Rettigheden paa de Adelige Closters og Kiøbstædernes Jorder og Eyendomme maatte de ikke eengang imodtage til at anhøres eller paadømmes. Mødet blev paa dend bestemte Tiid og Stæd vel begyndt, men blev ey fuldendt førend langt hen i tilkommendes Aar, da videre derom skal blive erindret.

Fra første Tiid, efter at Hertug Friderich var traad til Regjeringen efter hans Hr. Faders Død, hafde baade Kongen selv, saaog

Kongen lader Hertugen af Holsteen Gottorp paaminde, at hand ikke længere skulle opsætte at lade sig hylde af Staden Hamborg, men at hand derpaa skulle trænge.

ved sin Statholder Geert Ranzov udi Holsten, ladet hannem erindre, at hand det snarest kunde, skulle trænge paa sin Hylding udi Staden Hamborg, paa det dend ikke ved aldt for længe Stiltiende, jo meere og meere udi sit Forsæt med samme tilbørlige Hyldings Opsættelse skulle styrkes; hvorved saavel det Kongelige, som det Fyrstelige Huus meget ville tabe udi deres Høyhed, Ræt og Tiltale til bemeldte Stad, hvis Grund og Eyendomme udi deres Hertugdøm Stormarn var beliggendes. Thi Kongen saavelsom Hertugen hafde

Hamborg hemmeligen søger at blive erklæret for en fri Rigs-Stad.

faaet at vide, hvorledes Hamborgerne hemmeligen saavel ved det Keyserlige Hoff udi Wien, som og til Speyr ved det Romerske Rigs-Kammer-Ret, (hvor de med Rigs-Fiscalen spillede under Dække og gjorde eet) arbejdede paa at faae Stemme og Sæde iblant Rigets Stænder og Stæder paa Rigsdagene, og at Staden skulle blive kiendt for en fri Rigs-Stad. Paa samme Maade blev og Hertugen erindret om dend Høyhed og Rettighed bemeldte Hamborgere ville tilegne sig med Penges Opbørsel paa Elben, hvor de paa sær Maader i forrige Tider hafde tilsniget sig at bygge det Taarn kaldet det Nye-Verk, ved Munden af samme Flood; saaog udi Ind og Udløbet lagt Søe-Tønder; hvilken Rettighed de alleeniste nu ved lang Hæfd og u-kiæret Besiddelse søgte at beholde; hvilket de vel vidste, at de hverken med Ret eller Retfærdighed, ey heller med velgrundede Privilegier dem kunde forsvare. U-agtet denne Kongens velmeenende Paamindelse bekom dog Statholderen Ranzov ey andet Svar,

Hertugens Svar her paa.

end at ihvorvel Hertugen ey var tilsinds sig nogen Tiid at ville begive eller afhændig gjøre dend Rettighed hans Forfædre hannem saavel til

Side 414.

Staden Hamborg, som paa Elbstrommen arfveligen hafde efterladet, saa holdte hand det dog noget betænkeligt, og vel burde at overveyes, førend mand der med begyndte. Heldst da udi det Romerske Rige allerede var begyndt saadanne vidt udseende og farlige Tider, hvorved kunde forarsages, at mange af de Neder-Saxiske Fyrster, som fadde stille, sig derudi ville indmænge: Derforuden maatte ogsaa vel overveyes, at Hamborgerne nu langsommelig Tiid hafde været udi saa mange Aar Hæfd og Brug med Sø-Tønderne paa Elben at udlægge, og derfor ville det være vanskeligt dennem dend Hæfd at fravinde. Over dette Svar fandt Kongen sig noget misnøyet, heldst

Med dette Svar bliver Kongen meget misnøyet, og sender atter ny Gesandter ud til hannem.

hand hafde faaet at vide, hvorledes Hamborgernes Sag alt jo meere og meere blef saavel til Wien, som til Speyer paadrevet til Endelighed. Thi fandt hand for got, atter at sende et anseelig Gesandskab bestaaendes af tvende Rigers Raad Hr. Albret Skeel og Holger Rosenkrans, saaog Statholderen Geert Ranzov ud til Hertugen, for at fore hannem disse Magtpaaliggende Sager noget nærmere til Gemytte. Men neppe vare de did udkomne, førend de finge Tidende,

Imidlertid bliver Hamborg af Cammer-retten til Speyer kiendt for en fri Rigsstad. vide Aar 1721

at til Speyer dend 6te Julii var gaaet Dom, hvorved Hamborg, efter dend Keyserlige Rigs-Fiscals Paastand var bleven kiendt, for at være en fri Rigs-Stad, saaledes, at Hertugerne udi Holsten herefter skal gandske holde sig fra nogen Gevalt over Staden Hamborg, og Staden Hans Keyserlige Majestæt og det hellige Romerske Rige skal være uden Middel (ohne Mittel) tilhørig, underkastet og forbunden, og derfor af alle Mand at kiendes; og skal derfor Borgemester og Raad være skyldig aleene at bære og svare alle det samme fri Rigs-Paalæg, Styr og Byrder, samt saaledes svare og betale til det Romerske Rige alt hvad som de nu derpaa ere skyldige. Men anlangende Sædet paa de Fri-Stæders Bænk iblant de Romerske Riges Fristæder paa Rigsdagene taltes der intet om. Hvorfor Gesandterne finge paa nye Befaling, at de skulle foreholde Hertugen, at hand tillige med Kongen gjorde udi Tide imod bemeldte Dom sin Modsigelse,

Kongen og Hertugen søge at faa denne Dom til Revision.

og begiere at dend maatte komme under nye Overvejelse (som udi Speyer kaldes Revision) og at dend udstædde Dom saalænge, indtil det var skeet, maatte være ophævet og agtes ligesom udømt. Hvorom videre herefter skal blive erindret, hvortil Hertugen sig ogsaa lod beqvæmme. Historien burde vel underviise Efterkommerne om disse Stridigheders rette Grund og Beskaffenhed, baade saavel angaaende Hertugdømmet Holsteens Herredoms og Beskyttelses Ret over Staden Hamborg; saa og om dend Rettighed og Myndighed Staden Hamborg paastod at ville tilegne sig over Strømmen Elben med Told at kræfve og Sø-Tønder at lægge: Men det skal og giemmes til en anden og bedre Leylighed.

De tilforn ommeldte fra Kongen til Hertugen af Slesvig

Stridighed imellem Hertugen af Slesvig Gottorp og en Deel af Adelen om Fiskeriet udi Strømen Slie bliver paadømt og afgjort.

Gottorph udsendte Gesandter, undtagen Statholderen Geert Ranzov, hafde og faaet Befaling, at de efter det oprettede gamle Forbund og Fordrag imellem Riget og Hertugdømmet, som tilegne Kongen og

Side 415.

Kronen Danmark saadan Høyhed, til dend første Dag udi Christ eller Juule-Maaned skulle indstæfne dend Tvistighed, som forefaldt imellem Hertugen af Holsten Gottorph paa dend eene, og eendeel Undersaatter af Adel udi Fyrstendømmene ved Slie-Strømmen boendes paa dend anden Side, om Fiskeriet og Rettigheden udi fornefnte Slie udi Kolding at forhøres og der at paadømmes og afgiøres.

Dette blev ogsaa efterkommet, og Dom blev udi Sagen afsagt, hvorved Hertugen eendeel tabte og eendeel vandt, saa at disse Sager siden ey meete bleve paatalte.

Forleden Aar blev fortælt om dend hid indsendte Svenske Gesandtes Johan Skyttes Ærinde,

En Svensk Gesandt kommer til Kongen, som anmoder Hans Majestæt.

med at ville inddrage Kongen udi et Forbund med Sverrig, enten imod alle, som nogen af deres Grænzer ville forurolige, eller og om dette ikke kunde skee, da alleeniste imod Kongen af Pohlen: Hvilket Forslag Kongen lovede at tage i Betænkning, og bad Gesandten, at forsikre Kong Gustav Adolph om ald Naboelig Venskab og Bistand; naar mand først var eenig, og det var vel overlagt, hvorledes det best udi Værk kunde sættes. Derhos tilbød Kongen sin Imellemhandling til Fred imellem Sverrig og Pohlen;

1. Om at mægle Fred imellem Sverrig og Pohlen med visse Vilkaar.

thi dersom det kunde lykkes, giordes ikke saadan Beskiærmelses Forbund meget fornøden. Med denne Beskeed reisde Gesandten dend Tid bort: Men strax i Begyndelsen af dette Aar kom hand igien, og gaf tilkiende, at hans Konge ville gierne træde udi Freds-Forhandling med Kong Sigismund, naar hand kunde være forsikret, at ey noget skulle blive talt om hans Ræt og Rettighed til Sverriges Riges Krone, saasom dette til Fordraget og Forliget skulle være det eeniste

2. At Kong Chr. ikke vil give Kongen af Pohlen Titul af Konge til Sverrig. Grundvold. Dernæst bad hand Kongen, at naar hand skrev Kong Sigismund til, hand da ey ville give hannem Titul af Konge til Sverrig. Endeligen forlangende hand et Grænze-Mode at maatte holdes

3. Om et Grænze-Mode imell: disse Nordiske Riger. imellem begge Rigerne, til et nærmere Forbund imellem disse Nordiske Riger at erholde. Paa det første svarede Kong CHRISTIAN, at hand ville lade Kong Sigismund dette Forslag til Fred, enten ved

1. Kongens Svar paa det første. Skrivelse eller og ved et Sendebud med det første viide, og hvad Beskeed der paa kom, skulle Kong Gustav Adolph uden Ophold blive forstændiget. Anlangende Titulen af Sverriges Konge af sine Breve til Kong Sigismund at udelade,

2. Paa det andet. da ihvorvel dend Kongen af Pohlen nogen Tid var af hannem bleven negtet, saa var det dog skeet formedelst nogen særdeles Aarsag, som vedkom Kongen og hans Riger alleeniste, og ikke kunde hendrages til den Stridighed, som om dend Ræt og Rettighed, som enten Kong Gustav eller kong Sigismund til Sverriges Krone hafde: Men efterdi nu de Aarsager, som Kongen hidindtil hafde haft, vare nu saa vidt ophævede; saa vidste hand ikke, om hand med Skiel og Føye kunde nægte ham dend længere; efterdi baade Kong Sigismund hafde begiert dend igien af hannem, saa og efterdi dend hannem endnu af alle Christne Konger og Fyrster blev givet. Hvad endeligen angik det begierte Grænze-Mode til et nærmere Forbund imellem Rigerne at erholde;

3. Paa det tredie. da efterdi saavel Kongen self

Side 416.

self som hans Undersaatter hafde adskillige Besværinger over Sverrig, saa var det best at det blev først afgjort; hvilke hand med det første ville Kongen af Sverrig lade forstandige, udi Haab at de blefve rettede og afskaffede. Saa snart Gesandten hafde faaet dette Svar, overleverede hand Kongen et Bref fra sin Herre Kongen af Sverrig, hvorudi

Dend Svenske Konge tilbyder sig at vil være Mæglere imellem Kong Christian og Erke-Biskop af Brehmen.

hand tilbød sig, at ville være Mæglere imellem Kong CHRISTIAN og Hertug Johan Friderich Erke-Biskop af Brehmen udi de dennem imellem forefaldende Stridigheder; hvilket Kongen strax med et andet Bref og Svar undskyldte sig for at imodtage, saasom hand ikke vidste nogen Aarsag til Misforstand Erke-Biskopen at vare givet: Og dersom der end noget var imellem dennem, da kunde det letteligen uden Imellemhandlere jæfnes.

Dette Tilbud faldt Kong

Kongen saa dette Tilbud ikke vel op.

CHRISTIAN meget mistænkeligt, ligesom Kongen af Sverrig ville indmænge sig udi Kongens Forsæt med at faa sin Søn Hertug Friderich udvalt af Capitulet udi Brehmen til Erke-Bispens Medhielpere saalænge hand levede, og efter hans Død til at faa Biskops-Sædet; saa at det var nær, at Hans Majestæt hafde igien frasagt sig, at vare Mæglere imellem Sverrig og Pohlen. Det hafde vel ogsaa skeet, dersom ikke Hertug CHRISTIAN til Brunsvig og Lyneborg, Biskop til Minden, Hans Majestæt ogsaa derom skriftligen og indstændeligen hafde anmodet. Siden kom Kong Sigismunds Svar paa Kongens Bref, at hand holdte sig det at være skammelig, at antage saadanne

Kongen af Pohlen svarer Kong Christian paa Anmodingen om Freds-Handel.

Vilkaar af sin Fiende, som vare imod hans Kongelige Værdighed; af hvilket Svar Kongen sendte til Kongen af Sverrig et Udtog, overladendes til hannem self deraf at domme, hvad Meeningen var. Men som Kong Sigismund i samme sin Skrivelse siuntes meere at søge nogle Aars Stil-

og begierer meere Stilstand end Fred.

stand, end en endelig Fred, og forbemeldte Hertug Christian iligemaade ved sine Skrivelser til Kongen gjorde og Forslag til saadan Stilstand;

Dette Svar sendes til Sverrig.

saa indstillede hand til Kong Gustav Adolphs nærmere Betænkning, om ikke noget Middel kunde være til fem eller sex Aars Stilstand, paa det imidlertid tienlige Middeler og Raad kunde opsindes og optænkes til en ynskelig Fred at slutte. Derforuden saasom det og siuntes, at dend imellem Pohlen og Russerne begyndte Krig var af en farlig og viid Udseende; saa ville hand fornemme, om Kong Gustav Adolph ville findes bevaagen til at bringe det derhen, at Russerne udi samme Stilstand kunde inddrages. Paa dette Forslag svarede Kongen af

Kongen af Sverrig vil ikke slutte nogen Stilstand.

Sverrig, at endog der vare mange vigtige Aarsager, som kunde bevæge hannem til at mistroe Pohlens Lyst til at træde til Fred, saa var hand dog tvivlraadig om dend begierte Stilstand, naar hand eftertænkte hvorledes hans Salige Hr. Fader blef omgaaet, som nogle gange var tilsinds saadan Stilstand med dennem at slutte: Thi da søgte de ikke andet, end enten med pludselig Overfald, eller med Haab om paafølgende Fred at tilføje de Svenske største Skade. Hvorfor hand skulle holde Krigens Fortsættelse raadeligere end Stilstanden; med mindre at Kong Sigismund lod see større Tilbøyelighed til

Side 417

Fred, end hidindtil var skeet. Hvad Forslaget angik at Russerne ogsaa udi Stilstanden funde inddrages, da holdte hand det for meget got; men deres Villie maatte først fornemmes; var derfor fornøden, at det dermed saa længe opstod. Ikke desto mindre sluttede Kong Gustav Adolph kort der efter med Kong Sigismund, for sig self, og uden

Siden slutter dog Kongen af Sverrig Stilstanden med Pohlen paa 2 Aar.

Kong CHRISTIANs videre Imellemhandling, Stilstanden paa 2 Aars Tiid, som dog ey det ringeste til Freds-Handling siden frugtede.

Ellers paatrængde Kong Gustav Adolph, at Kongen ville sende hannem efter fit forrige Løfte de Besværing, som hand hafde imod

Kongen af Sverrig begierer at vide de Besværing som Danmark haver.

Sverrig, paa det de kunde afgjøres, og de begge udi nærmere Forbund funde sammenknytted. Hvorfor og Kongen blef tilsinds, at sende Sigvard Grubbe, som var Befalingsmand over Malmøe *Sigvard Grubbe sendes til Sverrig med Besværingerne, hvilke opregnes.*

Slot til Sverrig, med fuldkommen Befaling derom at handle. Besværing-Posterne vare disse: (1) At de imod sidste Fordrag opholdte Øselske Bonder maatte frigives og løslades, til deres Huus og Hiem at rejse, og at det som imod dennem var øvet maatte straffes. (2) At dend Told, som alleeniste er paalagt de Svenske, som handle med Danske udi Sverrig, og som siden falder dem til Besværing udi deres Handel, maa afskaffes, saasom det er baade mod det Stetinske og det Knærødske Fordrag, saa at Handelen for de Svenske Undersaatter med de Danske maa være lige saa fri, som deres Handel er med andre Folk. (3) At Handelen paa Markederne baade ved Søe-Siderne og udi Opstæderne udi Sverrig maa efter Fordragene af Aar 1580. og 1613. være saa fri herefter, som de var tilforn, for de Danske, saaog at de Svenske Undersaatter maa søge de Danske Markeder saa vel som tilforn, hvilke begge Poster ere forbuddet af Kongen i Sverrig, udi dend saa kaldet Ørebroeske Anordning. (4) At de Flensborger blive ikke agtede for Danske Undersaatter, men besværes, naar de komme i de Svenske Hafne, med meere Udgifter end tilbørligt er. (5) At dend Vold, som er beganget af de Svenske paa Grændzerne paa det Rettersted ved Christianopel bliver ey straffet. (6) Et Svensk Skib har skudt paa de Danske Skibe og Søefarende udi de Danske Strømme, hvormed er skeet Indgreb udi Kongens Høyhed. (7) At de Svenske Skibes Beviiser, som fare igiennem Sundet, ey ere be-eedigede, at Godset er deres og for deres Penge købt, saaog at det gaar paa deres egen Lykke og Fare. (8) At de Svenske, som have Gods udi Danmark, og som er u-skiftet med andre Danske Lodseiere, ikke ville skifte og deele det, hvormed de hindres fra at viide hvad som er deres, og deraf nyde deres Rettighed; saa vil og Kongen vide, hvo de ere, som saadant Adels Gods udi hans Rige ere eyendes. (9) Begieres, at den Forvaring, som Russerne hafde gjort og givet de Svenske paa dend Part af Lapland, som Norge tilhører, og som Sverrig udi sidste Freds-Fordrag maatte frasige sig og afstaa, efter det Løfte, som af de Svenske Befuldmægtigede ved Freds-Handlingen blef gjort, maa Kongen blive tilstillet.

Side 418

Da Sigvard Grubbe med disse Besværinger til Stokholm opkom, blef hand meget hofligen imodtaget, og strax blef nogle af de fornemmeste Raad befalet, at træde med ham udi Handel derom, og efter nogle Ugers Forløb, bekom hand omsider derpaa saadan Svar:

Sigvard Grubbe handel med de Svenske om Besværinger, og faaer Beskeed paa hver Post, som opregnes.

(1) Anlangende de Øselske Bønder, da i hvorvel Kongen af Sverrig finder sig ikke forbundet dertil efter Freds-Fordraget, ikke desmindre ville hand befale Lands-Hofdingen udi Estland at lade dennem frigives og leveres tilbage, dog dersom nogen lovlig Tiltale imod samme Bønder kand have, da forbeholdes de Vedkommende deres Tiltale, førend de frigives. (2) Toldens Besvær sagdes at være Kongen af Sverrig u-bekiendt, klager nogen derover med rette, vil hand og skaffe dem Ræt. (3) Handelen til Markederne udi Opstæderne, vidstes ikke ved nogen Stadga (Forordning) at være de Danske hindret mod de paaberaabte Fordrage, over hvilke Kongen ville saa holde Haand, som det sig bør. Det samme ville hand og vente sig hos de Danske. (4) At den Ørebroeske Stadga forbyder Vahre at føres over Grændzerne, er skeet fordi udi Jempteland og ved andre Grændzer i Norge er for nogen Tiid forbuddet de Norske at købslaae med Svenske, og en Part af Jempterne ere straffede af Lehns-Manden derfor, naar Kongen af Danmark det afskaffer, skal det og i Sverrig blive afskaffet. (5) De Flensborger skal nyde samme Ræt i Sverrig, som andre Danske, dersom de Estlandske og Narvaske maa nyde i Danmark som andre Svenske. (6) Udi dend Vold paa Retter-Stædet ved Christianopel har Kongen af Sverrig største Mishag; men som de Svenske ikke nyde Ræt i Danmark for Vold, som skeer dem paa Grændzerne, men føres fra en Ræt til anden, og opholdes, hvorover de Skyldige ere blefne u-straffede, saa er dermed denne Post hidindtil skeet nogen Ophold. Ellers er denne Gierning skeet af dend Henrættedes Venners naturlige Kierlighed og Harm over dend Uræt, som de formeene deres Slægt at være vederfaret, i det hand er bleven straffet paa Livet. Dog som deres Gierning ikke

406

stod til at forsvare eller at undskyldte, skal de blive straffet paa Livet, om Kongen af Danmark det forlanger, for god Venskab med hannem at holde. (7) Kongen af Sverrig veed aldeles intet af det Skud, som skal være skeed paa de Danske Skibe og Søfarende; bliver det hans Skibe overbeviist, vil hand derover lade rætte; saasom hand vil at hans Skibesfolk forholde sig efter Fordragene, og alle Folkes Ræt og Brug. (8) Deraf vides intet, og naar derover klages, skal de Danske skee Ræt. (9) At Svenske Skibes Beviiser, som udi Sundet skal fremvises, blive beeedigede kand være Kongen af Sverrig ikke meget betænkeligt, men meere gafnligt, naar det paa samme Maade maa holdes med der Danske Gods, som føres til Sverrig, og Eedens Maade noget bedre blive udtydet og forklaret. Men som det er noget Nyt og U-sædvanligt, og som vil drage megen Besværlighed efter sig for de Handlendes og Seylende, saa vil det blive bedre, at det bliver ved det Stetinske Fordrag og gamle Sædvane. (10) Kongen vil befale de Svenske Adel,

Side 419.

at de skal skifte og deele deres Gods med Lods-Ejerne i Danmark. (11) Anlangende Russernes Bref og Forvaring, da findes derom intet udi de sidste Freds-Artikler, og at det ikke kand udleveres, finge de Danske Befuldmægtigede fuldkommen Underretning om, da Freden blef forhandlet.

Med denne Beskeed kom Sigvard Grubbe hjem ved Mortens

Sigvard Grub. be kommer hjem med Beskeed.

Dags Tider, som foruden store Ære-Skienker og megen Berømmelse af dend Svenske Konge for sin behagelige Forhold udi sine Forretninger blef roset. Derforuden blef hannem paalagt mangfoldige mundtlige Forsikringer om Kong Gustav Adolphs velmeenende og venlige Forsæt til et got og fredsommeligt Naboelaug. I Særdeeleshed mældte og Kong Gustav Adolph udi sit Giensvar, som Sigvard

og bringer Bref fra Svenske Kongen, om et Forbund imod Papisterne.

Grubbe medbragte, om et fast Forbund, at maatte oprettes imellem disse Nordiske Riger imod Papi-sternes listige Forsæt, til at undertvinge dend reene Religion og samtlige Protestanter, som af de mange farlige Forbund og Anslag, som det Burgundiske Huus med fleere Catholiske Fyrster ginge svanger med, noksom var at fornemme. Til hvilket nærmere Forbund udi Verk at sette, ingen bedre Middel kunde optænkes, end at et Grænze-Mode imellem begge Rigerne beste titroe Mænd blef anordnet. Baade kongen af Sverrig og hans

Sigvard Grubbe giver tilkiende, at Kongen af Sverrig med sin Frue Moder Enke-Dronningen gierne ville besøge Hans Majest.

Frue Moder Enke-Dronning Christina hafde bedet Sigvard Grubbe at tilkiende give hans Konge og Herre, naar hand kom hjem, dend Attraae og Længsel de begge hafde til at besøge Hans Majestæt, og personligen stadfæste deres Venskab; paa det Fred og god Naboelag, som vare imellem Rigerne oprettet, ved deres Personers Kundskab desto meere funde bekræftes. Kongen tog dette Tilbud no-Kong Chr. 4. tager dette udi nogen Betænkning

gen Tiid udi Betænkning, befrygtendes at Enke-Dronningen blef bestandig ved at føre dend Titul, som hendes Sal. Herre Kong Karl ville tilegne sig af de Norske Lappers Konge, (som Kong Gustav Adolph ved Freds-Slutningen maatte afstaa) kaldende sig Lappernes Dronning i Nord-Landene, hvilket Historien tilforn haver mældet. Ikke desto mindre, eftersom Kong Gustav Adolph endogsaa forend

Kong Gustav Adolph skriver self til Kongen og begiær en Personlig Sammenkomst.

Sigvard Uhrnes Hiemkomst ved sin Gesandt Johan Skytte (som i Aar atter ved Michels Dags Tider hid til Kiøbenhafn ankom, og derfra videre udi Gesandtskab til Holland og Engelland reisede) lod begiere og paadrifve det tilforn omtalte Grænze-Mode at maatte imellem begge Rigerne befuldmægtigede Raad holdes, for at til Ende afgjøre og flætte de Besværinger, som Grubbe paa fin

Konges Vegne hafde forebragt, og hand self udi samme Bref lod sig om samme Længsel og Attraae til en Personlig Sammenkomst og Kundskab forstaae, ville Kongen sig ikke længere derfra undslaae. Men udi Begyndelsen

hvilken Kongen omsider samtykket at maatte skee udi Halland tilkommendes Februario. af næstfølgende Aar, skref Hans Kongel. Majest. baade Kong Gustav Adolph faa og Enke-Dronningen til, at hand dend forlangte Personlig Sammenkomst lod sig venligen og kierligen befalde, udi Haab og Ønske, at det begyndte Venskab imellem dennem og disse Riger, jo meere og meere maatte formeeres og tiltage. Og saasom hand hafde spurt

Side 420.

spurt at Kong Gustav Adolph var tilsinds snart at ville besøge sine Grændzer; saa ville Hans Majestæt vente Hans Majestæt og Enke-Dronningen udi Halmstad til dend 27 Dag udi Blüide-Maanet, hvorpaa hand ville opbie deres behagelige Svar, om det til dend Tiid kunde falde dennem beleyligt. Til hvilken Ende hand lovede siden at ville sende sine fri Leyde-Breve, dermed over hans Grændzer med Sikkerhed at fare og rejse. Hvilket og af dennem begge med største Venskab blef besvaret og imodtaget, saaog siden efterkommet. Udi det Bref

Kongens Varsomhed med Enke-Dronningen af Sverriges Titul.

til Enke-Dronningen, saaog udi det Leyde-Bref, som for Hendes Majestæt og hendes Følge blefve oversendte, hafde Kongen ey givet hende anden Titul, end dend som hende tilkom, udi Hensigt, at dersom hun udi hendes Svar hafde ladet sig med Fortrydelse derover formærke, da var hand findet denne Sammenkomst igien at opsige.

Hvad angik det Grændze-Mode, som Kong Gustav Adolph begierte

Kongen bevilger og Grændze-Modet at maatte holdes imellem Knærød og Ulfsbel.

at maatte holdes, da blef derpaa udi et særdeeles Bref samtykt, for at tilkiende give, at paa hans Side ikke skulle efterlades noget, som til en god Fortroligheds og Venskabs Forfremmelse kunde tiene. Derhos foreslog Kongen, at det maatte holdes imellem Knærød og Ulfsbel dend 27 Dag udi Glug Maaned; da hand til Knærød ville hensende disse sine Rigens Raad, nemligen sin Cancellar Hr. Christian Friis, Steen Brahe, Oluf Rosenspar, Rigens Cancellar Jacob Ulfeld, Hr. Anders Bilde, og Holger Rosenkrants, for hvilke hand ville vente fri Pas og sikker Lejde. Desligeste sendte Hans Majestæt og fri Leyde-Breve for dennem, som Kongen af Sverrig dertil iblant sine Raad ville udvelge, hvorudi var ladt aabent Rum for deres Nafne, som hand derudi ville sætte. Førend Aaret endtes, kom Kong Gustav Adolphs Samtykke her til, saaog Lejde-Bref for de Danske Raad i den Skik og Stiil, som de burde at være.

Udi dette Aar døde Hertug Johan af Øster Gotheland, som var

Hertug Johan af Øster Gotheland udi Sverrig dør.

Kong Johans yngste Søn, og Halvbroder til Kong Sigismund af Pohlen, om hvem Historien nok saa meget tilforn har mældet, at ey her meere fornøden gøres. Hand var gift med Kong Gustav Adolphs Syster, som ey længe derefter levede; og efterlode de sig ingen Børn eller Efterkommere.

Udi Danmark døde Breide Ranzov Rigens Raad og Stadtholder

Breide Ranzov Statholder i Kiøbenhavn og Rigens Raad dør.

i Kiøbenhavn, en Mand som var elsket, og vel fortient baade af Kongen og Undersaatterne, og særdeeles af Kiøbenhavns Borgere.

Paa Borringholm kom Pesten udi dette Aar fra Riga med Skibene;

Pest paa Borringholm.

hvor dend fra May Maaned indtil Mortens Dag ødelagde over 5000 Mennesker. Sidst udi Efterhøsten blef dend desværre flyttet derfra til Helsingør, hvor dend om Vinteren tog temmelig Overhaand.

Udi Bøhmen begyndtes et stort Oprør imod deres Keyser Matthias

Urolighed i Bøhmen begyndes.

og hans Fætter Kong Ferdinand, hvilken Keyseren nyligen hafde overdraget det Bøhmiske Rige, alligevel de Bøhmiske Stænder udi samme Overdragelse ikke hafde samtykket; hvilket Oprør reisde sig

Side 421.

sig deraf, fordi Kong Ferdinand ey ville fornye og stadfæste for Bøhmen deres Religions-Friheder, som de af forrige Keyser og Konger hafde bekommet; men dennem blef derimod deres Kirker frtagne og nedbrudte. Hvorover de Protestantiske Stænder begyndte paa deres egen Haand at holde Forsamlinger og Møder, for hvilke Henrich Matthias Greve af Thurn sig som Hoved opkastede. Til saadant at faa dæmpet, sendte vel Keyseren Matthias og Kong Ferdinand nogle af sine gode Mænd fra Wien; men de blefve saaledes tagne imod, at de tillige med deres Secreterer bleve kastede ud af Vinduerne, hvor de med Stænderne vare forsamlede at raadslaae om Raad og Middel til dend begyndte Urolighed at stille. Dette var Begyndelsen til dend bedrøvelige og blodige Krig, som siden udi tredive samfulde Aar foruroligede og snart ødelagde det heele Tydske Rige, og som forvirrede heele Europa, saa at Danmarks Rige udi Kong CHRISTIANs Regierings-Tiid af samme Riis ogsaa tvende gange blef incert, og hvoraft det endnu dend Dag i Dag er, finder Svie og Kibler, som ikke siden ere blefne lægte. Videre derom skal ikke tales denne gang, saasom derom herefter Aar efter Aar nok skal fortælles. Dersom nogen er begierig meere herom at viide, da kand de lætteligen og snart uden Umage finde det udi de mangfoldige Skrifter derom snart udi alle Europæiske Tungemaal skrefne og ved Trykken udgangne ere, saa at det er u-fornøden at opfylde dend Danske Historie med saadanne fremmede Sager, førend dend rette Tiid det påminder.

Aar 1619.

Strax udi Begyndelsen af dette Aar, greeb dend gruelige

Forfærdelig Pest udi Danmark.

smitsom Syge, som forleden Aar blef paa Borringholm antændt, udi en Hast saaledes om sig, at Sælland, Fyn og Smaalandene, og en liden Kant af Nørre-Jylland dermed blef befængt. Men begge Hertugdømmene bleve gandske derfra befriede.

De Svenske indstillede sig efter deres Forpligt udi sidste Freds-

Kongen af Sverrig lader betale efter sidste Freds-Fordrag, den sidste Pante-Skilling for Elfsborg Slot og Lehn, som derimod blef til de Svenske overleveret.

Fordrag til rette Tiid udi Halmstad, med dend sidste Fierde-Part af de Penge, hvorfor Elfsborg Bye og Slot med dets Lehn til Kongen var pantsat. Derimod blef Byen med Slottet og Lehnet til dend Tiid, og udi dend Stand, som Fordraget tilholdte, uden Argelist tilbage leveret; saa at de Svenske, som til det at annamme af Kong Gustav Adolph vare udsendte, bleve fornøiede, og uden Paaanke derfor qvitterede.

Forleeden Aar blef talt om dend Attraae Kong Gustav Adolph

Kong Christian og Kong Gustav Adolph tillige med den Svenske Dronning kommer

og hans Frue Moder Dronning Christina, fød Hertuginde af Holsten hafde til en Personlig Sammenkomst og Samqvæm med

Side 422.

med Kongen, hvilken hand og venligen samtykte. Til dend Ende
tilsammen paa Halmstad Slot.

rejsde Hans Majestæt betimeligen med en anseelig Følge af sine fleeste Rigens Raad og andre høye Hof-Betiente, midt udi Februario eller Blide-Maaned til Halmstad, hvor alting tilforn var bereed til saadanne høye Giæster at imodtage. Kong Gustav Adolph var ogsaa nogle Dage forud med sin Frue Moder Enke-Dronningen kommen paa sit Riges Grændzer, hvorfra hand ved en af sine til Halmstad overskikkede Raad gaf tilkiende sin Længsel efter deres Sammenkomst, at om det ikke skulle mishages, ville hand gierne nogle Dage for dend dertil bestemte Dag og Tiid komme. Hvilket Kong CHRISTIAN sig saa vel lod befalde, at hand strax afsendte otte af sine Rigens Raad, og en stor Deel af sine høye Hof-Betiente med fornødne Heste og Vogne, samt 300 Mand af sine Een spændere til det yderste Grændze-Stæd, for at tage imod disse Giæster; som og strax kom over til dennem dend 25 Dag udi Blide-Maanet, som var to Dage for dend Tid som var aftalt. Kong CHRISTIAN med sit anseelige Følge mødte disse høye Giæster til Hest paa Halvvejen imellem Halmstad og det yderste Grændze-Stæd, hvor de hinanden omfavnede med største Kierlighed, og siden med ald optænkkelig Høytid bleve paa Halmstad Slot opførte. Imidlertid de der vare samlede, lagde dend eene Vind paa at forekomme dend anden med ald kierlig Omgængelse; saa at deres Raad og høye Betiente paa begge Sider maatte bekiende, da de skiltes fra hinanden, at de ikke eengang udi disse trende høye Herrers Ansigter funde mærke ringeste Miine til nogen Fortrydelse eller Mishag enten over Ord eller Gierninger: Ja Enke-Dronningen og, da hun tog Afskeed, faldt ud med disse Ord: At hun glæde sig over denne Sammenkomst, som havde været saa kierlig og venlig, at dend ikke andet funde efterlade sig, end en stadig Fortrolighed og fast sammenknyttet Venskab imellem begge Kongerne. De vare sammen ind-

imidlertid i Særdeeleshed tales om.

til dend anden Dag udi Tord-Maanet. Saalænge dette paastod, ville ingen af disse Konger tale meget om hvis som deres egne Rigers mellem værende Sager kunde vedkomme. Men det meeste som de med hinanden omtalte, var om dend u-rolige Tilstand, som allerede var begyndt udi Tydskland og Bøhmen, og hvorledes begge disse Nordiske Potentater sig derudi vel maatte foresee, saasom det siintes at dend videre ville om sig gribe, og ikke saa snart faa Ende. Desligeste om de forenede Nederlænders Stilstand, som nu nær var til Ende, og hvad der paa ville følge, hvilket de begge dog meget forsvarligen vedrørte. Noget blev der talt om Krigen imellem Sverrig og Pohlen, som Kong CHRISTIAN gierne ville have bielagt. Da de nu fra hinanden

Udgangen paa denne Sammenkomst fugtede meget Got.

skildtes, gaf Kong CHRISTIAN self med ald sin Hof-Stat dennem Gelejde indtil et eller tvende Canon-Skud paa dend Danske Side fra det yderste Grændze-Stæd, hvor de fra hinanden hafde været. Vel kand der siges, at denne Sammenkomst efter sig ikke drog nogen skadelig Efterfølge, som gemeenligen saadan Samling imellem

Side 423.

kronede Hoveder paafølger, hvorom tit tilforn er bleven erindret: Men de som paa de Tider kiggede dybt udi Kortet, dømte at Aarsagen til Kong Gustav Adolphs store Attraae til denne Sammenkomst, saaog til det Venskab, som hand siden dend Tiid holdte og plejede med Kong CHRISTIAN alleeniste var denne, at hand ville holde hannem udi stadige Tanker om et oprigtigt og fast Venskab, paa det hand af hans næste Naboe siden ikke skulle hindres udi de store Anslag, hand hafde foresat sig imod Kongen af Pohlen, og siden udi Lifland at udføre.

Denne Bye Halmstad, hafde dend Ulykke faae Uger efter denne

Halmstad Bye kort derefter blef af Baade-Ild opbrændt.

Sammenkomst, at dend af Baade-Ild blef gandske ødelagt, saa at ikke eengang Kirken, Skolen eller Raadhuset blef derfra forskaanet: Thi intet blef tilbage uden Slottet og nogle faae Huuse nær derved beliggende. Til dend igien at faa bebyggt, maatte de andre Kiøbstæder i gandske Danmark give en

Hielpe-Skat, saa at dend inden tu Aars Forløb, blev sat udi langt bedre Stand, end dend var tilforn, og med det samme blev Fæstningen meget forbedret.

Kort her efter, kom de sørgelige Tidender fra Engelland, at

Kongens Søster, Dronning Anna udi Engelland, dør.

Kongens Syster Dronning Anna var ved Døden afgangen. Hun hafde efterladt sig store Middeler udi Edelsteene og anden Kostbarhed. Ellers gaf Hendes Majest. det meeste af Kostbarheden, som hun efterlod sig, til hendes eeniste Søn, som nu var udi Live Printz Carl af Vallis, som siden blev Konge.

Kongen sendte strax Rigens Raad Hr. Anders Sinklar til

Hr. Anders Sinklar sendes Gesandt til Engelland.

Engelland, for at give Kong Jacob tilkiende, hvor nær hand sig dette Dødsfald antog.

Udi dette Aar gaf Kongen dend nye Stad Christianshafn, som

Christianshavn paa Amager faar sine Privilegier, og bliver befæstet og samlet med Kiøbenhavn.

paa hin Side af Kiøbenhavn og paa Amager-Land nyligen var opbyggt, sine Friheder og Privilegier, og blev dens Befæstning anlagt saaledes, at dend tillige med Hoved-Staden blev indsluttet, og forvarede Hafnen og Krigs-Floden.

Forleden Aar er det fortælt, hvorledes Kongen hafde forhøyet

Ald fremmed smaa Mynt forbydes udi Riget etc.

sit Sølf eller enkelte Rixdaler til firesindstiuge Danske Skilling; men nu udi Aar blev dend opsat til halffemtesindstiuge Skilling. Derforuden taxerede og Kongen, hvorledes fremmede Guld- og Sølf-Mynt her udi Rigerne skulle antages, nemlig: En Rosenobel skulle være gangbare for fire Sølf eller enkelte Rixdaler: En dobbelt Pistolet eller Spansk Dublon skulle gielde imod halffierde enkelte eller Sølf Rixdaler: En Ducat eller Ungerske Gylden blev sat for siuf Rirort eller hundrede halftredsindstiuge og siuf en half Skilling: Hvorved maa udi Agt tages, at der er Forskiel paa Ungerske Gylden og Rhinske Gylden; thi disse sidste ere hverken saa vigtige ey heller af saa fint Guld, som de første, og disse blefve ikke anseete for høyere, end for et hundrede og tolf Danske Skilling: En Milrees blev sat for

Taxt, hvorefter fremmet Guld og Sølf Myndt her udi Rigerne skulle imodtages.

halffierde enkelte Sølf Rixdaler. Udenlandske enkelte Rixdaler, som vare udi Skrot og Korn saa giæve og gyldige som de Danske, ble

Side 424.

ve agtede for lige med dennem for halffemtesindstiuge Skilling Danske, og efter dennem skulle Halve, og Fierde, Otte og Sextendedeele beregnes. De Danske Sølf-Kroner skulle for siuf Mark Danske og fire Skillinger udgives; hvorefter deres mindre Deelinger skulle udgives og antages; hvorom Kongen lod en Forordning udgaae, udi hvilken og ald Udenlandsk Mynt, som var formænget og forværret med Kaaber, blev aldeeles forbuddet og udi begge Rigerne afskaffede.

Saasom Kongen ogsaa fornam hvorledes andre Lande og Riger

Grønlands-Farten og Hvalfisk-Fanget blev indrettet.

merkelligen tiltog udi Handelen og Skibs-Farten ved Hvalfisk-Fangsten under Grønland og andre Stæder høyt op under Nord-Leedingen, fattede hand ogsaa Tanker i sine Riger samme Seylaz og Handel at ville indrette. Men som hannem fattedes vittige Folk, om Maaden paa denne Fangst, saaog hvorledes Udreedningen til Skibs-Farten skulle bestilles, beskikkede hand en ung Kiøbmand ved Nafn Johan Bram, som et Aars Tiid tilforn, eller noget der over sig udi Kiøbenhavn hafde nedsat, at hand skulle gjøre en Rejse ud til Nederlandene, Frankerige og Biskajen, for at erkyndige sig tilgafns om saadan Udreedning og Handel, saaog for at hyre dygtige og erfarne Skibs- og Arbeids-Folk dertil. Aaret derefter blev udi Kiøbenhavn et Grønlandsk Compagnie indrettet, og tvende Skibe dertil bleve udrustede; hvortil Kongen self, for at opmuntre sine Undersaatter, gjorde snart det største Indskud,

og benæfnte Johan Bram tillige med Borgemester Michel Vive og Thomas Lorch der over blev betroet Forvaltningen.

Udi May-Maaned blev af Kongen udsendt Capitain Jens Munk

Capitain Jens Munk udsendes efter Kongens Befaling med 2de Skibe at seyle længere Norden ud om Verden, end nogen tilforn hafde seylet.

med tvende Skibe Eenhørning og Lampretten til det Stræde udi Jis-Havet kaldet Davids Stræde eller Fretum Davids, som af en Engellænder tilforn Aar 1585. var fundet, for at forsøge om mand derfra funde finde videre Seylatz og Kaas Norden om Verden, forbi de Grønlandske eller under Nordleedingen liggende Kyster til Sina eller China, liggende udi dend Part af Verden som faldes Asia. Til denne vanskelige og farlige Seylatz og Rejse hafde Capitain Munk

Capitainens Beskrivelse.

self givet Anslag og Ansøgning giort. Hand seylede af Sundet med disse fornefnte Skibe, som begge vare bemandede med 64 Mand, midt udi May-Maaned, og dend 20 Dag udi Mid-Sommer eller Junio kom hand Norden for det Sønder-Hoved eller Capo af Grønland paa 61 Grader og 25 Minuter, og dend 8de Dag udi Orme-Maaned eller Julio saae hand de Amerikanske Kyster paa 62 og en half Grader. Omsider derefter udi Høst-Maaned fandt hand med største Fare for Iis, et Iland paa 62 Grader og 20 Minuter, som ikke var beboet; bedre hen udi Høst-Maaned komme de saa nordlige, at de befandt sig at være paa 63 Grader og 20 Minuter under samme Øe, og som de paa begge Sider kunde omløbe; dog funde de meere Iis paa dend Synder Side, end paa dend Nordre. Her under denne Øe paafaldt ham saa stor Snee og Iis-Drift, at hand ikke funde komme videre; hvorfor hand og her søgte sin Vinter-Hafn. Søen kald-

Side 425.

te hand Nye-Soe, og Strædet som dertil gik, kaldte hand Christians-Stræde, og Hafnen som hand lagde sig udi, kaldte hand Munkes Vinter-Hafn eller Bay, hvor hand udstod saa stor Kuld og Elendighed, at hans Folk døde ham fra saa nær, indtil hand ikke hafde fleere tilbage end fire Mand. Hand maatte og efterlade sig der paa Stædet det eene og største Skib Eenhørning.

Udi Januario og Blide-Maanet var der saa haard en Frost, at dersom de om Aftenen kunde glemme eller efterlade en slump Vand paa Bonden af Kaaber-Kiedeler, da var Kiedelen efter hans Beretning sprukken, og om Morgen frossen i stykker. Udi denne Hafn maatte hand ligge indtil 1620. Udi Mid-Sommer, da hand self fierde gjorde det eene overblefne Skib Lampretten færdig og seylede med største Moysommelighed giennem Iisdrifter, som meest faldt paa de Syndre Kyster, indtil hand omsider kom ikkun self tredie ind ved Bergen udi Norge fire Dage for Michels-Dag Aaret 1620. Videre herom kand læses udi hans egen beskrefne Seylatzes Historie, som hand haver ladet ved Trykken udgaae.

De store Krigs-Rustninger, som Spanien til Søes foretog, foraarsagede ikke alleeniste hos Naboerne, men endogsaa her i Norden saa stor Eftertanke; at Kong CHRISTIAN, som ingen Udstand med dennem hafde, og derfor sig ikke noget Fiendtligt af dennem kunde formode, fandt dog fornødent at bereede sig imod u-forseende Overfald; da hand sig erindrede dend Spanske Gesandtes Ærinde nestforleeden Aar 1618., da hand yttrede sig med det imellem Spanien og Pohlen imod Sverrig sluttede Forbund; saaog om dend Spanske Flodes og Troppers u-behindrede Overførsel giennem Øresund: Hvorfor Hans Majest. og i dette Aar besluttede sin Flode langt større, end det nest forrige tvende Aar skeede, i Søen at udsende. Men som hertil udfordredes større og ny Omkostninger, hvorom Stænderne efter Sædvane paa Herre-Dagene skulle ansøges og bevilges; saa paa det dend beste Aars Tiid til Flodens Udrustning derover ikke skulle forløbe, lod Kongen sine Rigens Raad udi Odense sammenkalde

Kongen kalder sine Rigens Raad til Odense, og hvad der handles.

der udi Aprili at møde, hvilke Hans Majest. ved sin Cancellar dennem forestillede disse Tiders Beskaffenhed formedelst Spaniens Urolighed og Udrustning, saa at det siuntes ikke raadeligt længere at sætte Tilliid til det gamle Venskab og Fortrolighed, som saa mange Aar imellem Danmark og det Burgundiske og Østerrigske Huus hafde været. Cancellaren forsømte ikke med Fliid og Veltalenhed ikke alleeniste at forebringe de forsamlede Rigens Raad alt dette, som hannem var befalet, men hand endogsaa erindrede dennem, hvor neutral Kongen hafde holdt sig imod de mange baade af Spanien og eendeel Catholiske Fyrsters Anmodninger baade ved Skrivelser og Gesandtskab om at indtræde saavel deres Liga, som og af Protestanterne, at træde til deres Union: Desligeste hvorledes hand og hafde forleden Aar med de Herrer-Stater udi de foreenede Nederlande sat sig udi større Venskab, end tilforn mellem dennem hafde været: Iligemaade hvorledes hand og aller-

Side 426.

meest ved seeniste Personlige Sammenkomst med Kongen af Sverrig hafde vundet stor Fortrolighed, hvilke tvende Poster særdeeles hafde forrykket Spaniens Forsæt imod Øster-Søens Frihed og Commerce. Hand forklarede ogsaa, hvorledes Rigens Raad maatte frygte for det udsprede Rygte, at dend Spanske Flodes stærke Udrustning, til at undsætte Keyseren igiennem dend Adriatiske Søs imod de Bøhmiske Rebeller, eller og for at ruinere de Morers eller Algierske Fribytters Røfverie der omkring, funde lætterligen bruges til et Skiul, dermed at bringe Kongen udi en falsk Sikkerhed, at hand og hans Riger ikke skulle være paa deres Vagt, og formedelst en u-tidig Sparsommelighed paa de udkræfvede Omkostninger slaa sig til Rolighed. Thi saasom nu saadant et Forbund med Pohlen imod Sverrig var sluttet, saa kunde det vel hælde sig, at Spaniens Udrustning paa de Svenske Hafne udi Vester-Søen, saasom Gotthenborg, Elfsborg og der omkring, kunde lige saa snart gielde og endes, som paa Sundet eller Øster-Søen. Af saadanne hemmeligen holdte mægtige Anslag foraarsagedes Kongen sine Rigens Raad paa saadan u-sædvanlig Stæd og Tiid at sammenkalde, for at komme med dennem udi Meening og Slutning, eftersom Sommeren var saa nær for haanden, at hans Flode funde være udi tilstrækkelig og fornøden Tilstand saadan u-formodentlig Overfald at imodstaa og hindre. Rigens Raad erklærede sig paa disse Kongens forestillede Anmodninger, at denne Spanske Udrustning funde vel give Kongen Aarsag til, sig der over saaledes at bekymre: Men det var neppeligen at formode, at dend skulde udfalde disse Nordiske Riger til nogen Fare, saasom det laae Spanien høyere Magt paa Bøhmen, Tydskland og Neder-Landene at bruge der sin Rustning til hans store og vidtløftige Anslag at udføre, som vare meere udi Veyen og til saadan Forhindring, at hand fik vel andet at bestille, end disse Nordiske Qvarteere dermed at besøge. Men dersom Kongen funde faa vissere Underretning, at det skulle gielde enten Nord- eller Øster-Søen, og Magt med Magt skulle afværges, saa og at der baade Folk og Orlogs-Skibe endeligen maatte være udi Bereedskab; saa bade de at Hans Kongl. Majestæt ville allernaadigst alleting saaledes bestyre og besørge, at saadant jo for jo heller paa Rigets Bekostning skeede, saa og at Engelland og Holland maatte erindres alleting udi god Agt at have, naar dette skee de ville de gifve Hans Kongel. Majestæt flitteligen tilkiende, hvad viidere derved skulle gøres.

Herredagene forflyttes fra Kiøbenhafn til Anderschov formedelst Pesten.

Dend i Riget grasserende Sygdom, hindrede Herre-Dagene, at de ikke udi Aar funde holdes udi Kiøbenhafn efter Sædvane, hvorfor saavel Rigens Raad, som og Undersaatterne, som der hafde noget at bestille bleve udi Tide advarede, at de skulle indstille sig paa Anderschov Slot, Mandagen efter Trefoldigheds Søndag; saasom samme Slot, og dend derved nestliggende Kiøbstad Slagelse hidindtil derfra af GUDs Naade var bleven befriet. Og som Kongen hafde paa

Side 427.

buddet iligemaade Herre-Dagene udi Orme-Maaned at skulle begyn-

Herredagene i Norge holdes udi Skeen og nogle af Rigens Raad dertil opsendes.

des og holdes udi Norge udi Kiøbstæden Skeen, saa sendte hand did betimeligen udi sit Sted tvende af Rigens Raad, Christian Holk og Hr. Anders Bilde, som dend tillige med Statholderen Jens Juul og Norske Rigs-Canceller Jens Bielke, skulle begynde og fuldende, efterdi hand selv, formedelst Rigernes høy Magtpaaliggende Forfald ey funde komme.

Pesten hafde iligemaade indsneget sig dette Aar udi Bergen og

Pest udi Bergen i Norge.

Bergenhuus Lehn, ved de Contorskes Handel, hvor dend og temmeligen hart greeb om sig, saa at mange Mennesker derved blefve safnede.

Udi Høst-Maaned forføyede Kongen med sin gandske Hoff-Stat

Kongen rejser ud til Fyrstendømmene formedelst Pesten.

sig ud til sine Fyrstendømme, hvor hand sig dette Aar opholdte. Da hand did var kommen, blef det Mode, som forleden Aar udi Novembri

Mode holdes til Segeberg i Holsten om den Svabestadske Tvistighed, hvor Dom faldt, at samme Stift eller Ampt skulle høre Kongen til.

til Segeberg imellem de Danske og Fyrstelige Gottorpske Befuldmægtigede Raad, om de Stift-Svabestadske Stridigheder var begyndt, og nogen Tid opsat, igien foretaget: Hvor da faldt endelig Dom saaledes: At det Gottorpske Huus blef frakiendt det Gods og de Jorder, som udi Hertug Adolphs Tiid var lagt under de Huuse Gottorph, Huusom og Aabenraae, og taget fra Stiftet eller Amptet Svabested, imidlertid hand med Kong CHRISTIAN dend Tredie og FRIDERICH dend Andens Tilladelse og Føyelighed besad Biskopsdommet.

Da dette nu var afgjort, og Hertugen maatte efter deres Dom

Efter Dommen begierte Hertugen af Slesvig Gottorph at ville mage skifte eendeel af dette Gods til sig, mod andet Gods, men det funde ikke gaas an.

handste afstaae alt dette sig hidindtil tilholdte Gods, begierede hand af Kongen, imod et venligt Mageskifte, nogle af Stiftets Bønder-Gaarde udi Aabenraae Lehn, som hand ikke vel funde miste fra sin derliggende Lade-Gaard, hvorved de laae meget beleylige. Saasom Kongen herudi ville see sin Føyelighed, befoel hand nogle sine gode Mænd det udi Magelag tilbudne Gods Tilstand strax at forfare: Men som de befandt derved at være Skade, blef det saaledes, som det var tilforn. Og som der var udi nogle faae Aar forefalden nogen Striid imellem benæfnte Hertug af Holsten Gottorph og eendeel af det Slesvigske Adelskab ved Strømmen Slie boendes, anlangendes deres Fiskerie og Rettigheder udi benæfnte Strøm, saa befoel Kongen sine Rigens Raad, som vare beskikkede Fuldmægtige udi dend Svabestadske Stridighed, at de paa deres Hiem-Rejse skulle grandse og besee Aastæderne og derefter gjøre deres beste Sagerne imellem de stridige Parter at forliige; og hvis det ikke skee funde, da at sætte deres Leylighed efter, til dend første Dag udi Christ-Maaned eller Decembri at møde udi Kolding, og der Sagen for sig at tage og derudi at handle, som det saa kaldede Eenigheds Forbund oprettet imellem Riget Danmark og Fyrstendømmet Slesvig ommelder: Eftersom saadan Høyhed og Rettighed Kongen og Kronen vedkommer; hvilket og blef efterkommet.

Side 428

Imidlertid Kongen var udi Holsten, kom begge hans Systre

Tvende Kongens Systre besøge Hans Majestæt i Holsteen.

Chur-Fyrstinden af Sachsen, saa og Hertuginde af Brunsvig til Rendsborg, for at besøge Hans Kongel. Majestæt, hvor de med ald optænkelig Kierlighed bleve undfangne; og efter at de sig hos hannem hafde opholdt udi fire Dage, gave de sig paa Hiem-Rejsen; hvor de af Kongen self finge Geleyde indtil Grevskaftet Pinnenberg.

Ellers var vel denne Rejse efter deres Systers Hertuginde af

Hvorpaa denne deres Besøgelse var anseet.

Slesvig Gottorff Augusti Begiering og Tilskyndelse meest hensigtet, til at overtale Kongen til at aflægge dend Uvillie og Misforstand, som nogle Aar var opkommen og tilvaxen imod Erke-Biskopen af Brehmen Hertug Johan Friderich; saasom dend siuntes at ville udfalde til en langt udseende Vidtløftighed; hvilket Hertuginde Augusta ville gjerne have dæmpet, paa det hendes Son Hertug Adolph ey

Hertuginde af Holsten Slesvig Gottorff vil gjerne have hendes Søn til Erkebisp over Brehmen.

skulle hindres at blive af Erke-Biskopen udvalgt til hans Medhielpere, og siden, efter hans Død, til Biskop udi Brehmen. Bemeldte Erke-Biskop hafde og til dend Ende skikket sin Cancellier til Gottorff, for at indfinde sig i dend Forsamling hos Kongen; Men Kongen, som var til Rendsborg, ville ikke lade ham komme for sig; thi hand ville at Erke-Biskopen self sig der skulle have indfundet; hvorfra hans onde Samvittighed hannem tilbage holdte; thi baade hand og Frøken Augusta hidindtil hemmeligen hafde imod Printz Friderichs Val stærkt arbeidet. Intet fortrød Kongen meere, end at hand allerede derpaa med temmelig Omkostning for hans Printz var drefvet, saa at det over alt var bleven bekiendt, hun nu med Biskopen Johan Friderich først begyndte at spille deres Kunster, for at støde Printzen fra Vallet, og det igien paa hendes Son Hertug Adolph at bringe; ihvorvel hun nogle Aar tilforn sig for Kongen hafde erklæret, at hun ikke for hendes Son Stiftet søgte. Kongen hafde og derforuden forleden Aar ved Carisium, paa hans Rejser til og fra hans Hollandske og Engelske Gesandtskaber gjort Biskopen Johan Friderich adskillige gode og fordeelagtige Tilbud, for at drage ham fra saadan Argelist, saa og erbødet sig en god Sum Penge at ville gifve dend unge Hertug Adolph; men Biskopen brugte derimod dend Undskyldning, at hand for lang Tid saaledes med stærke Løfter var forbunden til sin Broder-Søn, og at Sagen var saa vidt gjort anhängig ved Capitulet udi Brehmen, at det ikke stod til at ændre; med mindre Kongen kunde forskaffe dend unge Hertug andre anseelige Fordeele her og der ved Stifter og Prælaturer. Videre kom det ikke i Sagen udi det nærværende Aar, endskiønt af Kongen blefve beordrede tvende Holsteenske Raad Dithlof Ranzov og Martin von Meden at forføye sig til Biskopen, og hos hannem forfølge og udføre, som Carisius hafde begyndt; hvilke snart lidet eller intet hos hannem kunde i Hoved-Sagen udrette, alligevel der fattedes intet, at de jo herligen blefve tracterede.

Det var høyt fornøden at Sagen om Printz Friderichs Val til

Conferentz med Kongen i Engelland om adskilligt.

Stiftet blef af Carisio imidlertid hand var tilligemed Hr. Anders Sinklar udi Engelland, for Kong Jacob blef fortælt, at hand der-

Side 429

om retteligen funde blive oplyst, saasom dend tilforn var der af Kongens Søster Frøken Augusta, og hendes begge Sønner de Hertuger af Holsteen Gottorff, meget ilde afmalet. Begge Gesandterne med ald Oprigtighed fortællede Kongen Sagen saaledes: At Begyndelsen til dette Værk var for rum Tid og alt for nogle Aar skeet ved Forslag og Sendebud fra Capitulet i Brehmen, at det Catholiske Partie, som strax i Døren hos dennem hafde deres Venner og Religions-Forvandte, paa adskillige Maader, endog ved Keyserlige Breve fristede og forsøgte at faa Foden ind udi deres Dom-Kirke, hvorover Dom-Herrerne en stor Frygt var indjaget, at en Catholisk Biskop sig der skulle indtrænge, som dennem samtlige skulle mønstre ud af Capitulet, og saa snart det i Dag eller Morgen blef leedigt, gjøre Stiftet igien Catholisk. Men udi Betænkning af saadanne Fristelser maatte Capitulet betimelig forsikre sig udi Tide om Beskiærmelse af et mægtig Partie udi Nabolauget; hvorfor de erbode sig for Kongen af Danmark, at de med Hans Kongel. Majestts. naadige Samtykke ville arbejde paa, at een af Hans Majestæts unge Sønner til Stiftet kunde i Fremtiden udvælges. Hertil ville Kongen ikke med nogen Vished samtykke, førend hand af hans Søster Frøken Augusta var bleven forsikret,

415

at hun paa hendes Søns Vegne ikke derudi nogen Hinder ville forevende. Ikke desto mindre imod ald Forhaabning bragte dend nu værende Biskop Johan Friderich hans Svogerske Kongens Søster strax paa andre Tanker, og satte i Veyen alle de Stød som hand kunde paafinde, for at faa sin Broder-Søn Hertug Adolph til Vallet at blive foredraget. Men saasom Kongen fit Forsæt efter nogle Aars Handel og derpaa anvendte Omkostninger ikke med god Skiel og Føye funde lade falde, saa forhaabede hand, at hans Svoger Kong Jacob hannem derudi skulle bifalde, og samtykke det at være vel giort. Hvad de øfrige Ærinder angik, som disse Gesandter hafde udi Befaling udi Engelland at forrette, saasom om det med Kongen af Sverrig oprettede Forbund, og om dend Sammenkomst, som imellem Kongerne Personligen hafde været; desligeste om Kong Sigismundi af Pohlen Krigs-Rustning og Trusel imod Sverrig; da blev Kong Jacob iligemaade derom saa fuldkommen underrettet, at eftersom det sigtede til fælles Sikkerhed og Nytte, og allermeest til Sverriges Forsvar, saa forhaabede de og, at det Engelske Hoff og Parlamentet derudi skulle finde Behag. Angaaende Hollændernes Misundelse over de Danskes Søe-Fart paa Indien, saa blev hannem tilkiende gifvet, at dend saa vidt var stillet, at Holland sig hafde erklæret, at de udi samme Fart ville rette sig efter de Engelske; hvorfor deres Konge og Herre hafde saadan Tillid til sin Svoger og Broder Kongen udi Engelland, at hand ikke gaf Hollænderne Medhold, at formeene de Danske Undersaatter en Handel og Fart, hvortil saavidt mand funde begribe, de jo funde ligesaavel være berettigede som nogen anden: Og saasom vis Rygte gif, at der blev arbejdet paa een Forening imellem de Engelske og Hollandske Ostindiske Compagnier,

Side 430

hvorved et skulle giøres af begge; saa ønskede deres Konge gierne, at det Danske Compagnie udi samme Selskab maatte vorde indtaget. Ellers mærkedes det vel, at Hollændernes Øyemærke udi denne Forening allermeest sigtede til at de tvende skulle staa sammen, for at holde dend tredie udaf Farten og Handelen, hvilket, som noget lider Berømmeligt, ikke formodedes af Store Britannien at skulle finde nogen Bifald eller Medhold. Denne Gesandternes Forestilling blev saa lykkelig, at Kong Jacob strax med trykte Placater bevilgede, at alle forfarne Capitainer, Styrmand og andre Søe-Mænd maatte udi Engelland antages til at bruges udi Danske Tieniste, saavel til dend Ostindiske Fart, som til dend paa Grønland eller Strat-Davids, naar de behøvedes. Med saadan Fornøjelse og Forretning hiemkom Gesandterne udi Mid-sommers Tiid til Danmark.

De Bøhmiske Uroligheder begyndte saaledes at strække sig ikke

Kong Christian fristes til at antage sig de Bøhmiske Uroligheder; og den Protestantiske Union. alleeniste over det heele Tydske Rige, men endogsaa til neste Naboer uden fore, saa at de Protestantiske Fyrster, som vare indgrebne udi deres forfattede og saa faldede Union, eendeel af Frygt for de Catholske Liga, og deres samlede store Magt, og eendeel af Venskab for Chur-Fyrsten af Pfalz, som blev holdt for Hoved-Mand udi Unionen, og som af Rebellerne sig lod overtale til dend Bøhmiske Krone at antage og hylde, gjorde sig allerstørste Umage for at rejse en tilstrækkelig Magt paa Beenene, men endogsaa bekymrede sig deres Naboer med sig udi deres Partie at inddrage. Om kong CHRISTIAN er det forhen fortælt, hvorledes Chur-Fyrsten af Brandenburg forleden gangne Aar laa om Borde med ham om dette: Men i dette Aar indfandt sig hos ham fra Hertug Christian af Lyneborg og dend Neder-Sachsiske Kredsens Øverste hans fornemmeste Raad Julius von Bulov udi Kredsens Nafn, for at formaae Hans Kongel. Majest. som Konge af Danmark til at beskikke sin Gesandt og Fuldmægtige til dend ansagte Forsamling udi Mühlhausen, som nestkommende 22 Augusti skulle holdes, hvortil baade Kongens af Store Britannien og Kongens af Sverrige deres Gesandter vare forventendes. Paa denne Anmodning, som skeede først dend 9 Augusti gaf Kong CHRISTIAN til Giensvar: At dend Frygt, som de Evangeliske udi det Tydske Rige hafde fattet var hannem meget ukiær, og at hand ikke ville være u-geneegen til at beviise de Unierede Stænder ald muelig Venskab og Tieniste; men at sende nogen Fuldmægtige eller Gesandter til nogen Forsamling, som udi

416

Mühlhausen skulle holdes, holdte hand betænkeligt: Derforuden var og Tiden til Forsamlingen at lade møde, alt for kort. Endeligen blev lovet i Fremtiden at ville lade Vedkommende forstaa, hvad som skee funde. Forend Maanedens Udgang ankom til Kongen ogsaa en Chur-Fyrstelig Brandenburgisk Gesandt Johan von Vitmandsdorph paa samme Maade at forsøge, hvorvidt Kongen ville lade sig bevæge udi denne ommældte Union og Forbund at indtræde. Dernæst ved samme Leylighed at aabenbare hans Herres Chur-Fyrstens Johan Sigismundi Forsæt, som hand efter

Side 431.

efter sin Hiemkomst fra Preussen hafde fattet, nemligen, at hand var tilsinds til sin Søn Georg Wilhelm Chur-Fyrstendømmet at overdrage; hvilket hand og fort efter fuldførte, og levede hand snart ikke længere end en Maaned efter hand sig dette hafde frasagt; thi hand døde udi Berlin Juule Aften udi det samme Aar.

Strax efter Michels-Dag i dette Aar blev til Brunsvig en

Kreedz-Dag i Brunsvig.

Kreds-Dag af dend Neder-Sachsische Kreds holdt, hvor Kredsens Fyrster og Stænder gjorde dend Afskeed, og besluttede sig i fuldkommen Forsvars Stand at sætte, og at komme hinanden indbyrdes til Hielp med Undsætning af Folk, Krigs-Udrustning og Penge, saafremt nogen Overlast og Fare af dend udi det Tydske Rige værende Urolighed sig til nogen af dennem skulle henstrække. Til denne Kreds-Dag lode saavel Kong CHRISTIAN, som og Hertugen af Holsteen Gottorph møde deres Raad og gode Mænd Balthazar von Ahlefeld Amptmand over Rendsborg, Kaye von Ahlefeld, Doct. Leonhard Wegner og Lic. Engelbrecht Vippermann.

Hertug Georg af Lyneborg Zell, som i Calmars Krig stod i Kon-

Hertug Georg af Lyneborg besøgte Kongen i Holsteen.

gens Tieneste med Titul af Oberst, besøgte Kongen udi Holsteen, og var imellem dennem en temmelig Fortroelighed; saa at hand rejsde her og der omkring udi Hertugdømmet ved Elben med Kongen, hvilket meest hensigtede til de Stridigheder, som Staden Hamborg begyndte at yppe om Farten og Handelen paa bemeldte Strøm.

Imidlertid Kongen saaledes med Hertug Georg omrejsde udi

Kongen finder et Sted udi Munden af Elben, hvor hand anlagde den faste Stad Glückstad. Hertugdømmet Stormarn, blev udi det Ampt Steinburg og Wildnisset ret udi Munden af Elben (hvor dend udløber udi Vester-Søen) funden af Kongen en meget beqvem fast og dyb Grund til en Hafn, hvor kongen fik udi Sinde at bygge en Stad og Fæstning, ikke alleeniste for Beqvemmeligheden af Seylatzsen, men endogsaa for at tvinge Hamborgerne fra deres tilsnegne Myndighed paa Elben, hvor de ligesom en Høyhed og Rettighed ville sig tilegne, fordi de af gammel Tiid der omkring hafde lagt deres Søe-Tønder og Bocker: Hvorved de ogsaa vare somme udi Vane, af de paa Elben ind- og udseylende at fordre og opbære Penge, som udi Begyndelsen var skeet under et Paaskud til bemeldte Tønders Vedligeholdelse; men siden uden nogen Frygt og Undseelse for de nærmest paagrændzende Potentater og Fyrster, paabyrdede de Seylende dermed, som en Told. I Begyndelsen siuntes det vel noget vanskeligt her nogen Stad eller Fæstning at anlægge eller bygge, saasom Land-Jorden var meget flak, og var Vand-Floden meget underkastet. Dernæst var dend og meget muderig, marsk og blød, saa at der tvifltes paa fast Grund at funde findes: Dog blev Kongen derved fra sit fattede Forsæt ey skrækket; thi fandt hand paa, først at lade faa megen Plads, som hand siuntes fornøden med faste Diger imod Søens Magt og Vold at inddige og omringe: Dernæst lod hand landverts anlægge en fast Steen-Dam vel tre fierding Veys lang hen imod Krempe, til at fare og kiøre paa. Ved Diget blev Hafnen meget forbedret, og ved Steen-Dammen blev ald

Side 432.

Tilfart og Tilførsel fra Ditmarsken og Vilsteren meget hiulpet og forlættet. Da dette begyndte Værk saavel udi dette Aar lykkedes; kaldte hand Stadens Nafn Lyckstad eller Glückstad, som Aaret nest efter blev bragt udi saa fast og saa fuldkommen Stand, at dend Fiendtlig Magt funde udholde og afviise.

Forleden Aar blev talt om det Grænze-Mode, som Kong Gustav

Grænze-Modet holdes imellem de Danske og Svenske Raad paa Grændzerne af Halland.

Adolph af Sverrig ved Sigvard Grubbe, som til Stokholm af Kongen var opskikket, saa høyt forlangede, og som siden blev samtykket. Saa blev og beskikket de Rigens Raad, som dertil paa de Danskes Side skulle møde; deslige blev og meldt Dagen og Stædet, hvor Sammenkomsten skulle skee. Jhvorvel begge Rigernes Fuldmægtige mødte til dend bestemte Dag, nemlig den 20te Dag udi Glug-Maanet eller Januario, paa Grændzerne, nemlig den Danske udi Knærød og de Svenske udi Elfsbek; saa blev dog deres Sammenkomst opholdt til den 5 Februarii, fordi de Danske vare ikke fornøiede med de Svenskes Fuldmagt, som var alt for meget indskrænket, og derfor ville have den omsat og forandret paa den Maade, som deres var indrettet. Da de nu der udi vare blefne fornøiede, og efter at de paa Sammel-Pladsen med tilbørlig Helsen og Høflighed hinanden hafde undfanget, begyndte de Svenske, som vare

De Svenskes Forslag om Forbund imod Kongen af Pohlen.

Sverriges Cancellar Axel Oxenstjerne, Skat-Mester Jesper Madson, Cammer-Raad Niels Bielke, Boe Ribbing, Johan Skytte, og Gabriel Oxenstjerne Statholder udi Stokholm, alle Sverriges Rigens Raad, deres Meening at forestille skriftligen saaledes: At saasom den Catholiske Liga hafde mange listige Anslage til de Evangeliers Undertrykkelse; og Kongen udi Pohlen nu i saa mange Aar hafde foruroliget Sverriges Rige; udi Hensigt til at bringe det igien under det Papistiske Aag; Hand endogsaa til sit Forsæt desto bedre at udrette, hafde foruroliget det Russiske Rige; saa funde de ikke andet see, end at Kongen af Danmark jo funde have største Aarsag, lige saavel som Sverrig, sig udi disse Tider vel at foresee. Derfor hafde deres Konge holdt det for raadeligt, en venlig Forening og fastere Forbund med Kongen af Danmark imod Kong Sigismund og hans Anhang at slutte: Til hvilket de ville formode Kongen af Danmark ikke at skulle lade sig finde u-tilbøielig; hvorpaa de ville forvente og begiere de Danske Befuldmægtigede Raads Erklæring og Forklaring.

Paa dette de Svenskes Forsæt svarede de Danske iligemaade

Danske Raads Svar.

skriftligen, at førend til saadan de Svenskes Begiering at samtykke funde skrides, ville det være høyt nødvendigt, at hvis Tvistraadigheder, som vare imellem begge disse Nordiske Kroner, og som denne Forhandling funde hindre, først blefve afhandlede. Derhos forklarede de, hvorledes Kongen af Danmark stedse siden Aar 1617. hafde været i stor Rustning til Lands og Vands, for at hindre en stor Deel af Pohlens Forsæt imod Sverrig, særdeles i det at Kong Sigismundi Skibe ikke vare blefne tilladte med Folk og Rustning efter deres Forsæt igiennem Sundet at løbe: Hvilket alleeniste skeede Sverrig til Vil-

Side 433

lie; men saafremt de Pohlske Skibes Giennemfart udi Sundet oftere skulle hindres, saa funde det ikke skee uden med en bestandig Krigs-Flode udi Søen at holde, hvortil udfordredes stor Bekostning, som af Sverrig igien maatte erstattes, eftersom Riget Danmark ved saadan Udrustning ikke ringeste Fordeel sig funde vente. Derforuden dersom noget Forbund med Sverrig blef indgaaet, funde saadant ikke anderledes ansees eller optages, end for en offentlig Krig, som Danmark tillige med Sverrig imod Pohlen burde begynde og udføre; hvortil hverken Kong Sigismund ey heller Riget Pohlen endnu hafde givet Aarsag. Ikke heller funde vel et Forbund imod Pohlen saaledes oprettes, eftersom Kongen hafde tilbuddet fig at være Mæglere imellem Sverrig og Pohlen; og det var ey heller fastsat, hvad

418

heller der skulle imellem dennem forhandles en stadig Fred, eller og der skulle tales om nogle faa og visse Aars Stilstand, hvortil det siintes, at begge Partier meest vare tilgenege. Dersom og skulle nu indgaaes noget saadant Forbund, som begiertes af Sverrig, saa blef Kongen af Danmark udi Stilstanden, om dend blef antaget, ligesaavel indviklet, som udi Krigen; da hand udi dend Sted funde sidde og leve udi Fred og Rolighed, med sine Riger og Undersaatter, foruden at indmænge sig udi enten hans Naboers Potentaters imellem værende Misforstand, eller og at paadrage og paabyrde fig andre Fremmedes Mistanker og Skeelseende.

Da de Svenske hafde bekommet denne de Danskes Erklæring,

Derpaa blef omsider sluttet en Afskeed.

saae de vel, at deres Forsæt til det udi deres Tanker forfattede nærmere Forbund ville slaae dennem feil: Hvorfor de og efterlode videre derpaa at trænge. Men omsider bleve de begge overeens, at slutte saadan Afskeed med hinanden, som efterfølger, og som af hvert Partie dend 12te Dag udi Blide-Maaned eller Februario saaledes blef underskrevet:

De Danskes Afskeed.

Eftersom dette Mode til disse Nordiske Rigers Fred og Velstand,

Afskeedet sluttet imellem de Danske og Svenske paa Grænze-Modet udi Halland.

saaog dend sande Christelige Religion næst GUDs Hielp til Bestyrkelse i Synderlighed haver været meent, og de Danske befuldmægtigede Raad derpaa endeligen have forblevet, at Kongl. Majestæt af Danmark og Norge &c. vores allernaadigste Herre og Konge, venligen haver erbødet sig til Underhandling imellem dend Svenske og Pohlske Krone om en god og varig Fred; hvorpaa de gode Herrer Svenske Commissarier have svaret, sig ikke dertil at have Fuldmagt; dog at eftersom dennem Hans Kongel. Majestts. af Sverrig gode og fredelige Gemyt noksom var bevidst saadant vel at ville indgaae; dog efter de Forslag og Middel, som Kongel. Majestæt af Sverrig sig u-præjudicerlig funde betænke. Og eftersom Hans Kongelig Majestæt af Danmark, vores allernaadigste Herre letteligen haver fundet eragte, intet videre for mange Besværligheders skyld at

Side 434.

kunde indgaaes; saa haver Hans Majestæt af Danmark og Norge os naadigst befalet de gode Herrer Sverriges Riges Commissarier paa Hans Kongel. Majestæt af Sverriges Vegne at forsikre, at efterdi Hans Kongel. Majestæt af Danmark mange vitløftige Aarsager hafde, baade for Religionens, Bund og Blods-Forvandtskabs skyld, Hans Kongel. Majestæt af Sverrig og Sverriges Rige en god fredelig og lykkelig Tilstand at ønske og unde, at Hans Kongel. Majestæt af Danmark derfor med ingen enten noget vil indgaae eller see igiennem Fingre, som Hans Kongel. Majestæt af Sverrig og Sverriges Krone funde i nogen Maade somme til Skade eller Præjudice: Saa længe Hans Majestæt af Sverrig fig iligemaade imod Hans Kongel. Majestæt forholder, og hvis afskeedet er, vorder efterkommet. Hvorpaa Hans Kongel. Majestæt, som dend der paa Kongel. Majestts. af Sverriges gode Affection og Bevaagenhed, gandske ingen Tvifl drager, holder sig gandske forsikret.

Knærød dend 12 Februari Ao. 1619.

De Svenskes Afskeed var af lige Indhold, undtagen hvad som her og der forandres skulle, og var samme Dag til Ulfsbel underskrevet.

Da nu dette saaledes var forafskeediget, toge de med hinanden venligen Afskeed, og enhver forføyede sig til sin Herre, som begge vare ikke langt fra, hver paa sine Grændzer, som tilforn er bleven beskrevet.

Hermed tænkte Danmark at skulle nyde Fred for de mange Anmodninger af Besværinger og smaa Stridigheder fra de Svenske;

Strax derpaa begyndte Sverrig ny Anmodninger.

men det varede ikke længer end til May-Maaned, førend det Svenske Raad atter fremkom med ny Anmodninger; hvorudi de Norske Fogder bleve beskyldte for at have forbuddet de Svenske Stæder i Lappland paa Grændzerne at give Skat til Kongen i Sverrig; deslige fte at naar de Svenske Lapper komme ind over Grændzerne, da blefve de tvungne til at flytte hen og boe ved Søe-Siden: Dernæst at der skulle være bleven taget Told i Sundet af Svenske Vahre, som var Kongens eget Gods, saa og at de Svenskes Gods i Skibene gøres Priis, og Skibene føres til Kiøbenhavn, og at der af dennem fordres Søe-Breve og Beviiser, og endeligen at Jempterne forbydes at søge Svenske Markeder og Kiøbstæder, saa og at de Svenske forbydes iligemaade til dennem at komme. med andet meere, som ikke er værd at opregne. De Danske Rigens Raad tøvede noget med deres Svar,

De Danske opholdte noget med deres Svar, for at faae Underretning om Grændsen til de Svenske Klagemaal.

for at faae ret Kundskab om det, som de Norske Fogder blefve beskyldte for at øve imod de Svenske Lapper paa Grændzerne; men paa det sidste da de om disse Beskyldninger hafde faaet omstændelig Svar og

Men omsider svarede dog.

Beskeed fra Norge, blef af de Svenske Raad indstændig begiert, at de Fogder i Norge maatte nafngives, som beskyldtes for deres Finlapper saaledes at have forurettet. Ellers dersom hos dennem nogen Skyld fandtes, maatte de Svenske tilskrive sig det selv, saasom det var deres egen Skyld, fordi de ikke efter deres Løfte paa Grændzerne ved sidste Freds-Forhandling, saa og tit siden ikke haver villet tilstillet

Side 435.

dennem nøyagtig Copie af det Russiske Fordrag og Afstaaelse til Sverriges Rige. Hvorfor de Norske ikke fandt tilsulde viide, hvorvidt og hvor meget de sig af samme Land endnu ville tilholde. Derfor formodede de, at de Svenske sig derudi ville finde, og sende dennem Copie af det heele Russiske Fordrag, sluttet til Trusin eller This; heldst Landet nu igien ved sidste Freds-Fordrag Aar 1613. er til Kongen afstaaet. Dernæst angaaende de Svenskes Kiøb og Handel udi Jempteland, og de Jempters igien udi Sverrig, da er derom udi Norge ingen Forbud gjort; men tvert imod er befalet, at fri Handel skal være udi Kiøbstæderne i Norge paa offentlige Markeder; dog at ingen driver noget u-sædvanligt Lande-Kiøb, som udi Loven strængeligen var forbuddet. Derimod have de Norske større Aarsag at besvære sig over dend udgangne Ørebroeske Ordinanze; hvorved Fremmedes fri Handel er bunden til visse Kiøbstæder i Sverrig; hvilket er imod Freds-Fordraget, som er grundet paa dend Brug, som da var; thi et Lands Forordning maa ey bryde Forbund og Afskeeder, og binde fremmed Handel til to eller tre og omsider paa det sidste til en Stad alleene. Endeligen hvad Tolden i Øresund angik, da var det høyt fornødent, at det bliver med Søe-Breve og andre Beviiser fuldkommeligen beviist, hvad som er Svensk Gods, og hvad som er ikke; thi ville de have deres Gods Toldfri, da maatte det jo beviises, at det hører dennem til. Efter Freds-Fordraget have de det vel fri for Told, men derved forbydes ikke, at det jo skal beviises, og det paa dend Maade, som Kongen i sit Rige paabyder, for at forekomme Bedragerie. Bliver nogens Gods eller Skibe gjort til Priis, saa skeer det ved Lov og Dom; og ere de med forskrefne Rætters Domme u-fornøede, kand de stæfne dem ind for høyere Ræt. Til Slutning besvarede de Danske, at Flensborger Bye udi deres Handel og Told i Sverrig maatte nyde lige Ræt og Frihed med de andre Danske og Norske Undersaatter, eftersom dend laae udi Hertugdømmet Slesvig, som var et Land og Lehn, som hørte under Riget Danmark. Paa dette svarede de Svenske ikke noget saa fuldkommeligen, at deraf

De Svenske Raad give ingen fuldkommen Erklæring paa de Danskes Svar, men begynde ny Paastand. funde sluttes deres Besværinger at være ophævede; undtagen at de Flensborger maatte vel nyde de Danske Undersaatters Ræt udi Sverrig udi Handelen og Tolden; men saa ville de formode derimod at

Revel, som var vunden fra Russerne, og er et Grændze-Stød imellem Sverrig og Pohlen, ikke med nogen Paalæg i Danmark besværet. Ellers foreholdte de paa nye, at de Pohlniske Udskikkede, som ligge paa Grændzerne i Halland og Bleginde, hvorfra de udstrøe falske Tidender i Sverrig, maatte straffes; saa og at Kongen i Pohlen ikke af Kongen i Danmark længere maatte gives Titul af Konge til Sverrig. Paa det første svartes, at der allerede var giort Anstalt,

Hvorpaa de Danske svare.

at de Pohlniske Udleggere deres falske Tidender ey længer u-straffede skulle udstrøe; dernæst at med Kongens Titul af Pohlen, ville Kongen af Danmark forholde sig efter hvis som Kongen af Sverrig derudi hos andre Potentater funde erholde.

Side 436.

Udi dette Aar begyndte store Uroligheder udi det Bøhmiske

Oprør rejser sig i Bøhmen efter Keyser Matthiæ Død, og Pfalz-Greve og Chur-Fyrst Friderich udvelges til Konge.

Rige, som og toge meget Overhaand efter Keyser Matthiæ Død, i det samme Rige Keyser Ferdinando, som i Aar til Frankfurt ved Mayn efter hans Fætter Matthias var bleven til Keyser udvaldt og kronet, opsigde ald Huldskab og Troskab, og igien udi hans Sted udvalte til Konge Chur-Fyrst Friderich dend Femte af Pfalz, hvilket hand antog, og derudi ikke lod sig raadsføre enten af hans Gemahls Fader Kong Jacob i Engelland, eller af andre høye Slegt og Svogerskab, eller Naboe-Fyrster i det Tydske Rige; men forlod sig paa andre Raadgifvere, og de Bøhmers store Løfter; hvilke det var om at giøre, at faae et nyt Forsvar og Hoved. Hand blef, som sagt er, saaledes af de Bøhmiske Stænder udi Keyser Ferdinandi dend Andens Sted udvalt til Konge, og udi dette Aars Høst-Maanet holdte hand og hans Gemahl Elisabeth, Prinsesse af Engelland, og deres ældste Søn Printz Henrich Friderich deres Indtog udi Prag, hvor Chur-Fyrst Friderich blef kronet til Konge dend 25 Octobr. eller 4 Novembr. og hans Gemahl ligesaa kronet til Dronning dend 7 Novembr. med største Pragt og Herlighed, som siden bekom dennem begge meget ilde. Dend unge Printz Henrich Friderich, som dend Tiid var ikkun sex Aar gammel, blef erklæret til at annamme Kronen og blive Konge naar Faderen døde; men hand kom siden Aar 1629. til Ulykke og blef druknet ved Harlem, da hand var femten Aar gammel.

Herved gives Anledning at melde endnu lidet om de u-rolige Bøhmers første Raadslag om deres Konge-Val, hvor og vores brave Konge, Kong CHRISTIAN blef bragt paa Tapetet og udi Forslag til dend Bøhmiske Krone. Disse deres Tanker og Forslag bleve dend Tiid holdte gedulte og skiulte (thi Kongen fra de Bøhmer fik derom især hverken Tidender ey heller Bud) og det hafde maaskee ikke bleven bekiendt førend nogle Aar derefter, ved dend Hændelse, at de Keyserlige og Bayerske ved deres Indfald udi Bøhmen vare komne over en stor Deel hemmelige Skrifter og Breve, som siden udi Tryk bleve udstrødde, saa at adskillige fremmede Historier finder Leylighed at skrive ikke alleeniste om Kongen, men endogsaa om Chur-Fyrsten Johan Georg af Sachsen, Hertug Carl Imanuel af Savojen og Chur-Fyrsten Friderich af Pfalz, som vare udi Forslag til dette Konge-Val, hvilket endeligen paa hannem af Pfalz udfaldt, som det og tvert imod hans Sviger-Faders Kong Jacobs Raad og Samtykke, sig self til største Ulykke og Elendighed til hans sidste Døds-Dag antog.

Forend dette Aar Historie endes, maa efter Sædvane optegnes

Store Folkes Død.

noget om adskillige got Folkes Død her i Rigerne; thi tilforn er allerede bleven mældet om de store Dødsfald uden Rigs, saasom Kongens Syster Dronning Anna af Engelland, Keyser Matthiæ, og dend Brandenburgske Chur-Fyrste Johan Sigismundi.

Skaane mistede sin gode Biskop Mester Povel Mortensen, som

Biskop Mester Pofvel Mortensen udi Skaane dør.

var en retsindig og gudfrygtig Mand. Udi hans Sted kaldede og

Side 437.

forordnede Kongen sin Hoff-Prædikant og Skrifte-Fader Mester Mads Jenson Middelfart, som Aaret efter blev gjort til Doct. udi

Doct. Mads Jenson Kongens Skrifte-Fader kom udi hans Stad.

den hellige Skrift, og antog Kongen igien til sin Skrifte Fader og Hoff-Prædikant Mester Peder Sture, som blev kaldet fra Laaland.

Iligemaade døde og dend brave Mand Jonas Carisius, som af

Den brave Mand Jonas Carisius Kongens Raads Død, og hans vel fortiente Berømmelse.

Kongen og Fædernelandet saa vel haver fortient at hans Nafn ikke maa uddøe. Hand var en Præste-Søn fød udi Nykøbing udi Falster Aar 1571., begavet af GUD med et skarpsindigt Nemme, som en god Optugtelse førte til Dyd og alt det som got var. Hand udi hans første Ungdom blev af dend ypperlige Cancellier Niels Kaas bekiendt og elsket, saa at hand ved hans Hielp og Undsætning blev sendt ud til fremmede Stæder, hvor hand efter Cancellierens Formaning gjorde sig kyndig udi den Tydske Ræt, saaog lagde særdeeles Vind paa at kiende de Rigers og Landes Regierings-Maade, hvor hand rejsde, saasom Tydskland, de foreenede Nederlande, Engelland, Frankerige og Italien; hvis Sprog hand og fuldkommen lærte. Da hand kom igien til Fædernelandet, blev hand Aaret 1603. paa Kiøbenhavns Academie af Doct. Nicolao Theophilo gjort til Doctor Juris; og da Cancellier Kaas fandt hos hannem saa got et Pund needlagt, satte hand hannem udi Cancelliet for at bruge hannem til at skrive de Latinske Breve, som til de fremmede Potentater skulle udsendes. Efter at Hans Kongel. Majest. selv var kommen til Regieringen, blev beskikket først til at være det Tydske Cancellies Forvante, som i de Dage var en anseelig Bestilling; og siden Aaret 1599., da hand med Kongen var hjemkommen fra den Rejse omkring Nord-Kappen; blev hand gjort til hans Raad. Og fra denne Tiid blev fast lidet Magtpaaliggende sluttet eller gjort, at jo hans Pen og Raad derudi blefve brugte. Om hans Tieniste, og synderligen siden Aaret 1602. har Historien nok Aar fra Aar talt og skrevet, at det er u-fornødent nu herom noget igien skal fortælles: Men da hand forleeden Aar hjemkom fra Stiftet Brehmen, hvor hand til Hertug Friderichs Val hafde beviist sin sidste Tieniste og Troskab, blev hand fort efter dette Aars Begyndelse angrebet af dend udi Fædernelandet grasserende Pest, og døde udi hans Alders fyrretyvende og ottende Aar. Hand efterlod sig een eeniste Søn faldet Peder Carisius, som sig og saa vel fortiente, at hand blef siden af Kong FRIDERICH dend Tredie adelet, og saavel af hans fiere Hr. Fader Kong CHRISTIAN dend Fierde og ligeledes af Kong CHRISTIAN dend Femte blef brugt udi adskillige Gesandtskaber, indtil hand formedelst sin høye Alderdom ikke funde meere; saa at hand paa det sidste endte fine Dage paa sit Gods udi Jylland Aaret 1683. med Ære.

Danmarkes Riges Marsk Hr. Jørgen Lunge tog og Afskeed fra

Marskis Jørgen Lunges Død.

Verden i dette Aar. Hand blef en vel forsøgt Krigs-Mand udi sine unge Aar udi Frankerige under Kong Henrich dend Fierde, og hvor hand sig stor Berømmelse hafde indlagt. Hand udviste sig udi dend

Side 438

Calmarske Krig at være en sindig og sneedig General, udi alle Leyligheder, som forefaldt: J Særdeeshed lod hand dette see, da hand ved Elfsborg studzede med halftredie Tusinde Mand dend Svenske Rigs-Marsk, som kom med otte Tusinde Mand for at indtage bemeldte Grændze-Fæstning Elfsborg, saa at hand blef tvungen til derfra at gaee med u-forrettet Sag.

Aar 1620.

Saasnart Søn i For-Aaret for Jis var blefven reen, blef-

Skibe sendes paa Elben.

ve Søe-Capitainer udsendte med trende Orlogs-Skibe for at legge sig paa Elben, for at holde samme Strømme reene, imidlertid Kongen udførte sit Forsæt med dend ny Stad Glykstad, som der blev anlagt: Didhen blev siden udsendte under Admiral Gabriel Kruse med fleere.

Strax derpaa udseylede Rigs-Admiral Hr. Albret Skeel med en

En Flode Orlogs Skibe sendes udi Vester-Søen.

Flode af tolf udrustede Orlogs-Skibe udi Vester-Søen, under det Skin at holde Søen fri fra de Fribyttere, som pleyede at sværme. Men siden blev det vel mærket, at det skeede for at være først færdige til at hindre de forenede Nederlande i at sende Hamborgerne nogen Undsætning efter det Forbund, som for faa Aar siden imellem bemeldte Nederlænder og Hanse-Stæderne var blefven sluttet, hvorom tilforn er talt. Formedelst saadanne Anstalter gif Inddigningerne paa Elben saaog Glykstads Bygning og Befæstning saa vel og saa u-behindret fra Haanden, at alle Ting dermed udi dette Aar kom til sin Fuldkommenhed.

Skibe blefve ogsaa udsendte paa Fahr-Vandene til Iisland og

Skibe sendes til Iisland og omkring Nord Kappen.

omkring Nord-Kappen, for at hindre, at ingen der enten skulle fiske eller handle, uden de, som det var tilladt.

Udi Odense Bye i Fyens Land oprettede Kongen udi dette Aar

Gymnasium i Odense stiftes.

Gymnasium, som der endnu findes udi Flor, hvortil og udsøgres dygtige Lærere for Ungdommen, for hvilke og er beskikket tilstrækkelige Indkomster, saa at de ingen Aarsag have at klage.

Her kand ikke forbigaaes at fortælle noget om en Person ved

Doct. Christopher Dybvads Forseelser, straf og Død.

Nafn Doct. Christopher Dybvad, som udi disse Tider vovede sig til baade mundtlig og skriftlig at gjøre Forslag til Forandring udi disse Rigers Regiering. Over saadant blev hans Skæbne og Vilkaar langt værre, end hans Faders Doct. Jørgen Dybvads, som blev dømt fra fit Professors Embede paa Kiøbenhavns Academie Aaret 1607, og som endte sine Dage udi Armod og Elendighed. Denne hans Søn var ellers en meget lærd Mand og fuldkommen udi adskillige lærde og særdeeles uddøde Sproge, saaog ypperlig udi dend Videnskab, som faldes Mathesis; hand var og meget vittig udi dend verdslige Romerske Ræt, saaog udi fremmede Rigers Tilstand. For-

Side 439.

saadanne ypperlige Videnskaber var hand af Kongen benaadet med et got Cannicke-Dom ved een af Dom-Kirkerne her udi Riget, saa at hand vel og rundeligen funde lefve. Men hand hafde fattet saadant et Had til dend afdøde forrige Cancellier Christian Friis til Borrebye, saaog til de fleeste nu levendes Rigers Raad, som vare Aarsage at hans Fader fra Bestillingen blev afsat, at det regierede saa stærkt over ham, at hand misbrugte fine Videnskaber til en u-betimelig og u-tæmmet Hæfngierighed. Thi hand bragte for, hvorledes Rigers Raad og Adel-Standen i forrige Tider hafde betaget Kongerne dend Myndighed, som de tilforn hafde haft, og som dennem med rette tilkom. Hand forsvarede Kong CHRISTIAN dend Anden, og rosende hans Regiering i mange Maader. Hand sagde, at Adel-Standen i Riget hafde alt for store Privilegier og Friheder, som gjorde dennem efterladende til at legge Vind paa de Dyder og Videnskaber, som deres Stand udfordrede. Hand lastede, at de hindrede andre brave og ved Lærdom erfarne Folk, til at blive brugte udi Rigers Sager, og for at forskyde dennem der fra, ville de heller drage Fremmede her ind, u-anseet intet andet var hos dennem, end at de funde fremvise nogle gamle Malinger af Skiold og Hielme. Hand ville ikke at Adelen skulde forlehnes med Kongens og Kronens Gods, men derover skulde sættes Fogder, som skulde gjøre Regenskab for Indkomsterne, hvormed Kongens Indtægter til Rigets Forsvar og Fornødenhed funde formeres, saaog at det ikke var

423

fornøden at füre Adelen for deres Samtykke, naar Skat skulle paalægges; da det skeede dog til deres egen Nytte og Beskiærmelse; med meget andet meere, som formedelst Vidtløftighed gaaes forbi. Dette og saadant andet hafde hand forfattet udi et sort Latinske Skrift, hvilket hand agtede at overgive til Printz Christian; omsider blef hand for hans løfe Mund røbt og anklaget for Kongen, som maatte befale at hand skulle tiltales for de Høylærdes Ræt ved Kiøbenhavns Academie. Da nu ey alleene for dette Foreskrefne, men endogsaa for langt værre og farligere Anslage blefve hannem for Rætten med Vidnesbyrd overbeviiste, og derforuden adskillige hans egenhændige Skrifter og Papirer hannem blefve for Øynene lagte, hvilke af andre skammelige Ting vare opfyldte; blef hand med ald Rette dømt fra alle Geistlige og Lærde Mænds Privilegier,

Hans Straf blef evig Fængsel paa Callundborg Slot, hvor hand og efter 2de Aars Forløb døde.

og af deres Orden og Tal med Spot og Beskiæmmelse udelukt, saaog underkastet Kongens Naade og U-naade. Dette sidste udfaldt og derhen, at Kongen befoel, at hand skulle straffes med Fængsel fin Lifstid, hvilket hand udstod udi et Taarn paa Callundborg Slot udi tvende Aar; hvor hand ved en sær Hændelse døde: Thi om Aftenen da hand ville slukke Lyset, fastede hand dend brændende Lyse-Tande paa Gulvet, som var lagt med Steen, hvor dend udi en Sprække fandt Kul for sig, hvormed de i gamle Dage, naar de bygte, opfyldte Hvelvinger; deraf optændtes en ond Røg og Smog, som qvaldte hannem; og Taarn-Giemmeren fandt hannem død om Morgenens udi Sengen.

Side 440.

Siden Jonas Carisii Død blef dend Brehmiske og Verdiske

Printz Friderichs Biske-Val blef ikke forsømt.

Val-Sag til Hertug Friderichs Fordeel ikke forsømt, hvortil Kongen brugte nu een nu een anden af sine Beste Mænd, som til dend Ende did blefve udsendte; saasom Rigs-Admiralen Albret Skeel, de tvende Holsteenske Raad Dithlof Ranzov og Balthazar Ahlefeld, men særdeelis hans Raad Martin von Mehden, som undertiden heele og halve Aar for denne Aarsag opholdte sig udi Brehmen. Det meeste som udi dette Aar forefaldt udi denne Handel, blef meest foraarsaget af Erke-Biskopen Johan Friderich Hertugens Farbroder af Holsten Gottorp, som tilforn baade mundtlig og skriftlig hafde erklæret sig til ald dend Føyelighed, som Kongen af hannem funde forlange til at forfremme hans Søns Udvælgelse, særdeelis med at overtale de Dom-Herrer udi Capitulet dertil, som endnu siuntes at være derudi tvivlrådige, saaog med at formaae sin Broder-Søn Hertug Adolph at afstaa, eller at falde fra dend Begyndelse, som af ham var gjort til at tilegne og tilvinde sig de fleestes Stæmmer til dette Biskops Val, imod een og anden fordeelagtig Vilkaar, som Kongen self hafde tilbuddet (hvorom og tilforn Historien noget har talt ved forrige Aar 1619.). Men Erke-Bispen var saa u-stadig, at ihvor stærk hand sig med slige Løfter hafde forpligtet, saa holdte hand aldrig det ringeste deraf, men tvert imod, naar og hvor hand funde, arbejdede hand saaledes derimod alt hvad hand kunde hemmeligen og underhaanden, at Kongen derved leed stor Fortred. Alle hans Kunster blefve dog ikke for Kongen skiulte, saa at Hans Kongl. Majestæt krafteligen og alvorligen lod ham hans Ustadighed foreholde; men det frugtede saa lidet; thi hand blef dog ved at opholde Kongen med falske Løfter, saaog med at u-mage sig for Hertug Adolph; og ved saadan Omgang at bringe Vallet udi saa farlig en U-enderlighed, at derved aabnedes Døren for de Romerske Catholiske sig Stiftet at ville tilsnige. Kongen fik og at viide, hvorledes Hollænderne tvert imod deres forrige Løfter ikke forsømmede sig hos Stæderne Brehmen og Stade hemmeligen, ved Bref-Vexling at giøre Kongen Værket vanskeligt. Alt dette u-anseet, overvandt Kongen omsider ved sin Bestandighed, at Erke-Bispen paa nye maatte fra sig gifve saa stærke Forskrivelser, at Kongen funde viide sig bedre forvaret og forvisset.

Paa det og Kongen bestandigere funde have noget udi Capitulerne

Kongen formaaer at et Cannike-Dom bliver afstaaet til Just Høg.

at liide paa, blev der og i dette Aar af forhen ommeldte hans Raad og gode Mænd handlet om et Cannicke-Dom eller faa faldet Præbende, som ved een forrige Cannickes Død nogle faae Aar hafde været leedigt, blev nu afstaaet til Kongens troe Mand Just Høg, hvis Person og Nafn dertil udi Capitulet blev indført, alligevel en Romerske Catholik sig tilforn hafde indfundet og paastaaet, at det endeligen efter Capitulets Love en Catholik burde tilfalde: Men ber imellem kom Hertug Christian af Brunsvig, som allerede var udvaldt Biskop til Halberstad; hvilket hand siden bekom, og det efter Kongens Begiering igien til forbemeldte Just Høg afstod, saa at hand

Side 441

hand det udi dette Aars Junii Maaned deraf tog Besiddelsen, efter at Kongen hafde tilforn forsikret Capitulet ald Sikkerhed og Beskiermelse imod dend Catholske Paastand og Anmodinger.

Udi Werden gjorde Biskopen Hertug Philip Sigismund som en bestandig Ven af Kongen, ald det hand funde formaae til Hertug eller Printz Friderichs Befordring. Hand formaaede og saa meget hos Churfyrsten af Cøln, at høystbemeldte Printz ogsaa bekom et Cannicke-Dom udi Osnabrygge.

Kongen lod udi dette Aar udgaae et Forbund, at ingen Islandske

Hamborgerne Handel blef forbuddet udi Jylland alleene, og Iislandske Vahre maa ikke losses andensteds end udi Kiøbenhavn.

Skibe maatte andensteds udlosses end her udi Kiøbenhavn. Saa blev og dette Aar forbuddet, at intet Hamborgerne tilhørende Gods maatte tillades enten frem eller tilbage at komme over Kolding-Broe, som er et af Grændze-Stæderne udi Nørre Jylland. Begge disse Forbude foraarsagede at Hamborg indsendte udi For-Aaret til Kongen i Kiøbenhavn, trende af deres Øfrighed nemligen Borgemester Sebastian von Bergen, Syndicum Peter Møller og Johan Brandt

Derover sender Hamborg nogle Fuldmægtige ind i Danmark, for at afbede disse Forbudde.

Raadmand, for at faae begge disse Forbude igienkaldede, og da tilligemed at tale om det algemeene Rygte som gik, at Kongen var tilsinds paa Elben at legge Søe-Tønder; hvorved de forebragte at deres Stad blev betaget og hindret den gamle og udi nogle hundrede Aar havende rolige Hæfd med Søe-Tønder og Bocker der at legge: Hvorom de og hafde tilveye bragt adskillige Keyserens og Kongens Stadfæstelser. Til Forsikring paa saadan deres rolige Hæfd, sagde de sig, i saa mange Aar med stor Bekostning at have holdt et Skib eller Fartøj ved samme Tønder at oppasse, og til Elbens Sikkerhed hafde de ladet opbygge et Taarn udi Udløbet af Strømmen, som kaldtes det Nye-Verk. Da disse Hamborger Udskikkede hafde foredraget deres Ærinde for Cancelleren, bekomme de efter nogle Dages Forløb saadant Svar: (1) At Kongen self behøvede sine Islandske Vahre for

De Hamborger faa Svar paa deres Ærinde.

sig og sine Undersaatter, hvorfor de her udi Riget skulle udlosses. (2) Passer at udstæde paa Farten over Kolding-Broe, stod hannem frit for, som en Konge over Danmark, at udstæde og ikke at udstæde, ligesom hand ville, og kom det ingen ved, hvem hand det ville tillade eller forbyde. (3) Anlangende den rolige Hæfd de formeente at have paa Elf-Strømmen, da siuntes det ligesom de hafde forglemt, hvad udi hans Hr. Faders af høyloflig Ihukommelse, Kong FRIDERICH dend Andens Tider anlangende Elf-Strømmen var forefalden, hvoraf de vel self kunde have mærket, hvor ugrundet deres Hæfds Rolighed maatte være. (4) At de har holdet et Skib ved Tønderne, fand ingenlunde gjøre noget til deres Forsæt, udi henseende at paa mange Herrers Strømme tit findes Aar ud og Aar ind, endog udrustede Orlogs-Skibe, sommetider faa, og sommetider mange: og derfor have de dog ey tilegnet sig ringeste Høyhed eller Rettighed til saadanne Strømme og Stæder. (5) Hvad det Taarn angaar, som kaldtes Nye-Verk, saa kommer det ikke dem ved, saasom det staar ikke paa dend Holsteenske Grund eller paa dend Holsteenske

Side 442.

Side af Elben. (6) J det øfrige at de hafde lagt Tønder paa dend Holsteenske Grund af Elben, da kunde de ikke dermed tilegne sig nogen Høyhed eller Rettighed paa Strømmen, saasom det er dennem i fordom Tiid, som Holsteenske Undersaatter blefven paalagt, som en Byrde og en Tieniste de skulle gjøre: Ligesom Staden Kiøbenhavn er og paalagt Søe-Tønder uden for deres Hafn at legge og vedligeholde. De Privilegier de beraabte sig paa, viide de vel, at da de blefve udi hans Salige Hr. Faders Tiid fremlagde, kunde de dennem ikke fremlægge. Overalt vedkom denne Handel ikke Hans Kongel. Majestæt alleene, men endog det gandske Fyrstelige Holsteenske Huus, som en Arve-Ret og Høyhed, hvorfor det ogsaa skulle beroe til videre Overlæggelse og Betænkning med hans Fætter Hertugen af Holsteen Gottorph. (7) Slutteligen forestillede Cancelleren dennem, at Kongen intet heller ønskede, end at dend Ærbare Raad udi Hamborg ville blive ved deres forrige underdanige Lydighed, og fatte nogle mere stille og styrlige Raad, end de paa nogen Tiid hafde begyndt. Saa fremt de sig herefter, som lydige og troe Eed-forbundene Underdaner ville udviise, skulle de derimod alletider være forsikret om en naadig Konge og Lands-Fyrste. Med denne Beskeed maatte de hjemrejse.

For at fornøye Efterkommerne, som kand være begierlige for at viide Beskaffenheden om disse Søe-Tønder, saaog det Taarn som kaldes Nye-Verk, vil Historien forteligen fortælle Oprindelsen dertil, og hvad Fremgang det hafver haft.

Ved det første og det ældste, nemlig det Taarn, som kaldes

Oprindelsen og Sammenhængen om det Taarn paa Elben, kaldet det Nye-Verk, hvilket Hamborgerne sig tilegne.

Nye-Verk, har det denne Beskaffenhed: Imod Enden af det tretten hundrede Aars Begrib, var der en stor Splid imellem Erke-Biskopen af Brehmen og en oprørske Slægt kaldet Vorsatter, som og vare mægtige og af et stort Anhang: Med denne Slægt gjorde de Hamborger, under Skin at hindre Søe-Røvere, et Forbund, at de skulle overlade dem ved Munden en liden Øe ved Elben paa dend Brehmiske Side udi Synder-Elben hvor det Nye-Værk er beliggendes; hvilket de siden alt jo meere og meere efter de Tidens Maneer befæstede og bebygde: Dog var Stædet saa ængt, at derpaa kunde ikke være mange Folk, og derfor kunde de ikke heller have nogen Kirke. Derover fandt de paa det Raad, at søge Bevilling af Pave Bonifacio dend Ottende, som de og bekom, til at have et Drag-Altere, det er, et Altere, som Munkene kunde bære med sig, naar de bleve faldede over paa den fra det faste Land, for at holde Masse. Da de nu hafde faaet dette, søgte de alt Leylighed, Tiid efter Tiid, først af Forbiseylende at kræve Almisser til deres Altere; siden da de Seylende blef vante ved denne Udgift, at kræve det, som en Rettighed: Men paa det sidste begyndte de, ligesom de voxte til udi Kræfter og Handel, at gjøre Byen Stade udi Brehmen, som da var den rette Stabel-Stad paa Elben, deres Told-Rettighed tvistagtig. Herover bragte de det omsider saa vidt, at bemeldte Stade maatte indgaae en Forening med Hamborg om deres Tolds og Afgiftes Opbørsel, som dennem ellers ikke

Side 443.

ikke med Rette tilkom. Da dette dennem lykkedes imod Stade, begyndte de og med Trækker at tilegne sig det Slot Ritzbyttel, som en Slægt af de Lapper tilforn eyede. Af denne Slægt kom een til Ulykke med at begaae et Manddrab i Hamborg, som de fængslede og henrettede, hvor over de og dette Slot bekom. Siden gjorde de atter et nyt Forbund med de oprørske Vorsatter, imod Erke-Bispen og dend verdslige Øfrighed, som ville tage de Overlevende af bemeldte Lappers Slægt i Forsvar. Derefter ligesom de alt jo meere og meere blefve mægtige, begyndte de at tviste med Staden Brehmen om Forsædet udi Hanse-Stædernes Forsamlinger. Paa denne Maade ere de Hamborger udi Begyndelsen komne til denne deres paastaaende Rettighed, som de siden et hundrede Aar efter andet eendeel med Renter og Trækker, og dend største Deel ved Magten, som ved deres Handel tilvorte, mange Aar tilegnede sig. Hvortil det fornemmeste Grundvold var de oprørske Vorsatters Medhold og Forbunde,

saaog Pavens Bref paa det Drag-Altere. Da de nu hafde faaet dette efter deres Ønske, og de vare blefne Mestere af Ritzbyttel, hvor Hafnen dend Tiid var meget god, flyttede de deres Tønder bedre ind omkring samme Hafn, saa at de bekom Told-Stædet alt jo nærmere og nærmere ind til sig, og begyndte traadvilgen et og andet smaa Klammer med Byen Stade, om deres Handel. Nogen Tiid efter kom en Øst-Früser, som gaf noget nøye Agt paa Ebbe og Flod, samt Elb-Strømmens Udløb, og fandt meere Grundfrii og dybere Renter paa dend Nordre Side udi Elben imod dend Holsteenske Side, hvor Hamborgerne ingen Fæstning eller Taarn hafde, ey heller hafde een Fods Jord at bygge paa, langt mindre med Magt torde tilegne sig noget fra deres egen Lands-Herre og Fyrste. Ikke desto mindre understode de sig at forlægge Tønderne derhen, saaog til deres tilsnegne Rettighed af Tønder og Back-Penge at forsvare, legge een med Folk og Vaaben udrustet Bøjart, eller Skiberum, snart alleryderst i Munden af Elben; hvor de i Begyndelsen vel ey krævede eller opbar viidere end bemeldte deres Tønde eller Back-Penge; først ligesom Skibene vare store til; men siden vænte de Skipperne til Tiid efter anden, først at betale af Pakker og Tønder, som de inden deres Skibs-Bord hafde; og paa det sidste efter Vægt og Maal, og Vahrenes Værdie; men siden udi dend Krig, som Gref Henrich af Holsteen førte imod Kong Erich af Pommern, blefve de saa stolte og traadsige, at de ville sætte alle de andre Elb-Stæder og besynderligen Stade og Magdeborg af deres Handel, og paa een og anden Maade tilegne sig Høyheden og Rettigheden paa Elben med Stapel-Ret, eller første Kiøb og andet. Her udi ville de bruge sig til Nytte et Privilegie, som de hafde bekommet af Keyser Karl dend Fierde paa et aarlig Marked at holde. Vidtløftigere at udføre denne Materie, tilstæder ey Historien; men vil henvise dend begierlige Læsere til de Bøger, som ey om andet end derom ere skrefne. Men dette maa dog erindres, at i Kong FRIDERICH dend Andens Tiid, var

Side 444.

deres Overmod faa høyt voxet, at de endog ville tvinge Kongens Undersaatter, og særdeeles de i Ditmarsken, at de maatte ikke seyle udaf Elben med deres Korn og andre Vahre, men de skulle føre dennem op til Hamborg. Hvorfor Kongen ikke alleeniste optog alle deres Skibe, som fandtes baade i Danmark og Norge, men hand endog forbød ald Hamborgernes Handel over alle sine Lande og Riger. Dette varede udi mange Aar, indtil de med en Tønde Guld det maatte hos Kongen forsone, saaog lade deres paastaaende Høyhed og Rettighed paa Strømmen falde. Men omsider, da de for to Aar siden nemlig 1618. hafde tilbragt sig Keyserens Cammer-Ræts Dom paa at være en Fri-Rigs-Stad, bleve de faa forvovne, at de, som tilforn sagt er, Stabel-Retten og Oplag af alle de Vahre, som kom need paa Elben fra Magdeborg og andensteds, sig ogsaa ville tilegne. Denne

Twistigheder imellem det Lyne-borgske Huus og Hamborg.

Sag blef og nestforleeden Aar 1619. paadømt, de Herrer af Lyneborg til Fordeel. Men da Hamborgerne ville ikke befinde sig til Dommen at adlyde, førend Hertug Christian af Lyneborg Zell og hans Broder Hertug Jørgen med en anseelig Krigs-Magt, og førend de deraf visse, bemægtigede sig de faa faldede Fire Lande, saaog hafde igiennemstukket Digerne paa det Sted, som kaldtes Gammersort, hvor de Hamborger i gamle Tider hafde stoppet Elben, de Lyneborger til største Skade. Herimod samlede Hamborg udi en Hast 5000 Mand og 800 Ryttere, med hvilke de satte over Elben for at gjøre Modstand: Men Hertugerne trækkede deres Folk med et stort Bytte tilbage over Elben igien, og satte sig lige tvert imod det Sted, hvor Hamborgerne stode, og gjorde paa dennem med deres Stykker et stort Nederlag. Begge Parter, saavel Hertugerne, som Hamborgerne, søgte Kongen om Hielp og Bistand, forestillendes enhver sin Sags Tarv paa det Bevægeligste. Hertugerne ved deres henskikkede Gesandt Marqvord von Hudenberg anholdt om en Undsætning af et par tusinde Mand til dette Tog; hvorfra Kongen sig undslog, i særdeleshed fordi de ikke bedre hafde overlagt Sagen tilforn med Kongen og Hertugen af Holsteen, saaog med fleere nær grændzende Naboer, som ikke tilforn vare videndes, hvorvidt disse Stridigheder vedkom deres Grændzer; og derfor siuntet det

bedre, at Sagen blev ved billige Middeler bielagt. Hamborg derimod bad Kongen, at hand tillige med andre Potentater ved fin Mellemlhandling ville Sagen til Fred forhielpe. Dette paafuldte og kort derefter, saaledes at begge Parter nedlagde deres Vaaben, og lode Sagen paa nye fomme til Rættens nærmere Paakiendelse. Hertil kunde Hertugen af Holsteen Gottorph sig ikke faa hastig beqvæmme, i det hand formeente at denne Sag hans Andeel udi Holsteen noget for nær angik: Men efter halfandet Aars Forløb lod hand sig dog af Kongen til ald Sagens og Trættens Ophævelse overtale.

Greven af Skovenborg bliver af Keyseren gjort til Fyrste.

Kongen hafde forleeden Aar faaet at viide, hvorledes Gref Ernst af Skovenborg var bleven af Keyser Ferdinand dend Anden, imod en Tønde Gulds Laan, ophøyet udi Fyrstelig Stand, hvilket hand

Side 445.

hand ikke fortrød, men derpaa stødte Hans Majest. sig, at hand kaldte sig Fyrste og Grefve til Holsteen og Skovenborg, hvilket meentes hannem ikke med rette at kunde tilkomme; thi efter Arve-Fordragene og Pacterne oprettede imellem Kong CHRISTIAN dend Første og hans Far-Faders Far-Fader Gref Otto Grefve af Skovenborg Aaret 1460. var hand ikke andet end en afdeelt Grefve af Holsteen, og alle de Huuse og Amter, som hannem da tilfaldt, blefve kiendte for at staae og forblive under dend regierende Holsteenske Grefven Beskyttelse og Beskiermelse; og at de alle Tider skulle aabne staae for deres Krigs-Folkes Indqvartering, naar de fandt det fornødent. Ellers hafde denne Grefve Ernst sig mange gange opført meget fortræffeligen imod Kongen, nu med ald Magt at hindre Hans Kongel. Majestæt at erlange Haabs-Bref eller Expectance paa de Amter, som hannem udi Fyrstendømmet Holsteen vare beliggendes, dersom hand dennem Arfvings-løse ved Døden efterlod; men særdeeles i det, da hand nu var gjort til Rigs-Fyrste, ville tage sig en hannem u-vedkommendes Myndighed over Klosteret Utersen og dets tilliggende Gods og Tiende, hvis Kongen hannem det ikke med Myndighed hafde befalet sig derfra at entholde. Hand og derforuden nu udi hans aabne Breve til sine Betiente udi det Pinnenbergske Ampt undsaae sig ikke for at kalde sig regierende Fyrste til Holsteen. Saadant og andet meere bevægede Kongen, at hand ikke alleeniste ved Skrivelse til Keyseren begierte saadan Grefvens Ophøyelse udi Fyrsten-Stand ville henkalde:

Kongen sætter sig imod dette.

Men da Keyseren biede noget for længe herpaa at svare, indqvarterede Hans Kongel. Majest. ikke alleeniste nogle af sine Tropper udi Grefvens Herskab udi Holsteen, men hand endogsaa udi en Hast sendte nogle tusinde Mand ind udi Grefdommet Skovenborg, først bemægtigede sig Stadthagen, som der er dend fornemmeste Kiøbstæd, hvilken Stadens Øfrighed godvilligen, da dend blev bekiendt, oplukkede. Derefter blev udi de andre Stæder de Danske Folk indlagde, hvor iblandt dend Bye Sassenhagen hafde dend Ulykke, at dend i de samme Tider af Baade-Ild gandske blev opbrændt. Omsider kom Skrivelse fra Keyseren Ferdinando, hvormed hand sig undskyldede, ikke at funde igienkalde det som var gjort; og erklærede at denne Gref Ernstes Ophøyelse i Fyrsten-Stad aldrig var tænkt til at gjøre Kongen nogen Forfang for det Fyrstelige Huus udi Holsteen. Da Keyseren ingen Forandring der udi gjorde, og Gref Ernst ikke med det gode ville afstaae sin Titul, sendte Kongen fleere af sine Folk derhen, saa at de bleve hans Grefdom til alt for stor Besværing; derved maatte hand omsider befinde sig og forliige sig med Kongen saaleedes, at hand self afstod dend ny gifne Titul, og udi Steden for at kaldes

Omsider forligger Greven sig med Kongen og self godvilligen afstaar sin Forsætlige Titul med videre. af Keyseren, vores og Rigets Fyrste, og Grefve til Holsteen Skovenborg og Sternberg, lod hand sig siden nøyes med denne Titul: Vores og Rigets Fyrste, Greve til Skovenborg og Sternberg etc. faa at Holsteen udi alle Kongens Skrivelser til ham og hans Efterkommere blev efter dend Dag gandske udladt. Derforuden maatte

Side 446

hand beqvemme sig til at betale Kongen 50000 Rixdaler, for de Omkostninger, som vare giorte paa de Krigs-Folk udi Grefdommet at indskikke; og derforuden med Taalmodighed tage imod dend Skade hans Land af disse Krigs-Folk var bleven tilføyet. Denne Handel fik vel ikke Ende førend Aaret 1621. nest efter; dog bliver dend her i dette Aar samlet for Læserens desto større Magelighed. Ellers bliver denne Greve, saavel som og hans Forfædre, undertiden udi fremmede Historier og Stamme-Registrer kaldet Grefve af Schavenborg og Pinnenberge.

Grefven af Skovenborg skulle være Keyserl. Gesandt til Kongen.

Ellers er om offtbenævnte Grefve Ernst at mælde, at forleeden Aar 1619., da hand lod sig af Keyser Ferdinand gjøre til Fyrste, blef ogsaa beskikket, tillige med Grefven af Oldenburg, at gaae Gesandtsvis til de tvende Konger nemlig, Kong CHRISTIAN af Danmark og Kong Jacob af Store Britannien, for at forkynde dem begge, hver paa sit Sted, sin Ophøyelse til Kejserdømmet, og tilbede sig deres Venskab, fornemmeligen, at de ingen Gehør eller Undsætning ville give til hans oprørske Undersaatter i Bøhmen, hvis u-billige Adfærd og Foretagende Gesandterne skulle udførligen demonstrere.

Men skede ikke.

Men saasom dette Gesandtskab ey gik for sig, deels fordi hand af Skovenborg lod sig undskylde med sin Svaghed; deels ogsaa maaskee af andre Aarsager, har Keyseren nogen Tiid ladet det henstaae med at skikke nogen anden her hid.

De Bøhmiske Stænder søge Medhold hos K. Christian forgiæves.

Imidlertid haver baade Bøhmerne saaog deres nye Konge Chur-Fyrst Friderich af Pfalz ikke forsømmet af ald Kraft at besværges sig om Kong CHRISTIANs Medhold og Bevaagenhed: Thi ikke at tale om, at de samtlige Evangeliske og misfornøiede Stænder i Bøhmen og deres Anførere, lode fra forrige Aar af, da de opsagde Ferdinando ald Huldskab, afgaae adskillige Skrivelser, saavel til Kong CHRISTIAN, som til andre Protestantiske Herrer og Fyrster, til at forklare hvorledes de vare hart tvungne til det de gjorde; efterdi ikke findes at Hans Majest. hafver svaret noget, eller med dem i Bref-Vexling sig indladet; saa hafver dog Chur-Fyrst Friderich, faa snart hand var blefven udvalgt til deres Konge, straxen saadant tilkiende gifvet til Kong CHRISTIAN, som hannem ogsaa paa det højligste har lykønsket.

Dend nye Bøhmiske Konge notificerer sit Val for Kong Christian med meere.

Kort Tiid derefter blef fra bemeldte nye Konge i Bøhmen her hid indskikket et anseeligt Gesandtskab, som i Begyndelsen af nærværende Aar aflagde deres Ærinde hos Kongen her i Kiøbenhavn, bestaaende meest derudi, at formaae Hans Majest. enten til Forbund, imod Keyseren at indgaae; eller i det mindste til en anseelig Hielp af Penge. Men Kongen undskyldte sig saavel for det eene, som for det andet; gifvendes nok udtydeligen at forstaa, at Hoved-Sagen burde tilforne hafve været bedre overlagt med Venner og Frænder, førend mand var blefven vis paa Midlerne til at føre dend ud med Styrke; thi nu først at søge sig om Bunds-Forvandte, var noget sildig begyndt. Dernæst var hans Begiering, at Kongen ville overtale hans Sviger-Fader Kongen af Store Britannien til at gjøre

Side 447.

dend nye Bøhmiske Konge kraftig Hielp, og tage sig Sagen med større Alvorlighed an, end hidindtil var skeet: Desligeste dette at udvirke hos Chur-Fyrsten af Saxen, at sætte ald Misforstaaelse og fattede Uvenskab tilside, og derimod til dend Evangeliske Troes Forsvar og Bestræde i Samfund, og blive en Ven af Bøhmen og Pfaltz. J disse sidste Poster lovede Kong CHRISTIAN sin beste Fliid ved

Kongens Svar.

alle muelige Forestillinger paa begge Stæder at ville gjøre, men var u-vis paa, om dermed noget frugtbarligt kunde udrettes.

Nogle Uger for deres Ankomst, hafde Kong CHRISTIAN

Kong Christ. 4. Gesandter til den ny Konge.

self affærdiget een af sine fornemmeste Betientere og Land-Raad i Holsteen Hr. Ditlef Ranzov Amtmand paa Steinborg, at gaae Gesandtsvis til Prag, for at ønske Kong Friderich til Lykke, og derhos instruerede ham, at give nøye Agt paa, hvorledes Sagerne der stode, og om nogen rimelig Haab var til deres Bestandighed i Fremtiden. Skulde der da tales om Undsætning, hafde hand at svare sig derom ey at være befalet og underrettet, og at Kongen af Danmark ey noksom var videndes, paa hvad Grund Bøhmernes Krigs-Væsen og andre Forfatninger beroede, og i hvad Forbindelse de stode med de foreenede Stænder i Tydskland; saavelsom med Holland: Ligesaa vidste Kong CHRISTIAN lidet, hvorvidt Engelland sig hafde erklæret til deres Partie; og endeligen, hvorledes de vare findede at føre Krigen, enten til Modstand eller til Forsvar. Dend Underretning, som Kongen bekom ved hans Hiemkomst, var ikke saadan, at der funde gøres store Forhaabninger om dette Værks lykkelige Fremgang, saasom der fattedes alt for meget af alle de Ting, som til saadant vanskeligt Forehavende udkrævedes.

Alt dette foregik førend det Keyserlige Gesandtskab hidkom, som

Keyserl. Gesandt til Christ. 4.

var overdraget til Hertug Henrich Julius af Saxen-Lauenborg og dend Keyserlige Hof-Raad Hieronymus von Elvern. Fra hvilke Kongen bekom Skrivelse i Martio, hvorudi de anmeldte, at de vare paa Veyen, for at aflægge deres Herres Keyser Ferdinandi høye Ærinde hos Hans Majest. Kongen, saavelsom og hos dend Neder-Sachsiske Kredsens Fyrster og Stænder. Men som Kongen da var færdig at rejse til Fyrstendømmet, lod Hans Majest. dem vide, at de der funde opbie hans Ankomst og komme til Gehør: Endeligen bleve de i Kolding imodtagne, og med ald Høflighed og Æres Beviisning undfangne: Deres Ærinde var at give tilkiende, først at Kong Ferdinandus var til Keyser i forleeden Aar blefven udvaldt og kronet; dernæst om den Uroe og det Oprør, som hans Undersaatter i Bøhmen og Ungern imod hannem hafde opvakt; og endeligen at fornemme, om Kongen var findet med Keyseren at indtræde enten udi Forbund imod hans Fiender og viderværdige Stænder i Riget, eller paa nogen anden Maade kraftigen at forhielpes til at faae denne Uroelighed dæmpet, som siintes dagligen at tilvoxe.

Hans Majestts. Erklæring herpaa var saaledes, at hand nest efter

Svar gifvet Gesandterne.

aflagde Lykønskning over Kejserdømmets Tiltrædelse, gav tilkiende

Side 448.

dend Bekymring hand hafde over de mange Uroeligheder, som ban- nem saaledes udi Begyndelsen af sin Regiering skulle møde. Dernæst forsikrede hand Keyseren stedse og alletider at ville forblive fast og standhaftig ved de gamle Forbunde og det Venskab, som udi saa mange Aar var blefven holdt imellem hannem og hans Forfædre og det Østerrigske Huus, saa at Keyseren ikke skulle befinde hannem anderledes end en Ven, som var trofast. Med dette Svar toge de velfornøiede deres Afskeed: Thi Keyseren ellers frygtede for, at Kongen for Forvandtskabs, og for Religionens skyld sig til dend ny udvalgte Bøhmiske Konges Partie skulle antage; heldst da der vidstes, at samme Konge ey alleene self sig derom paa det yderste bemøiede, men ogsaa hafde et temmelig Anhang af Tydske Fyrster i Riget, som laae Kong CHRISTIAN om borde.

Ny Gesandt fra den ny Konge af Bøhmen.

Saasom og faae Dage, førend de Keyserlige Gesandter ankom i Kolding, hafde Markgreve Johan Georg af Brandenburg (som ellers gemeenligen indføres og er bekiendt af det Herskab Jægerndorf i Slesien) været hos Kongen i Hadersleb, for at overtale Kongen til at tage sig dem an paa det kraftigste: Men hand blef strax affærdiget med dend Beskeed, at mand maatte nøyes med det Svar, som saa fort

tilforne baade mundtlig og skriftlig var gifven de forrige Gesandter; saaog at Hans Majest. hafde efter forrige gifne Løfte skrefvet til Kongen af Engelland, og talt dend udvalgte Kong FRIDERICHS i Bøhmen hans Sag til det Beste, i dend Formeening, at bemeldte Bøhmiske Konge maatte vel ikke have foretaget noget af slig Vigtighed, uden at have tilforne raadført sig med sin Hr. Sviger-Fader. Ligeledes var og blefven skrefvet til Kongerne af Frankerige og Pohlen, og hver af dennem ombeden, at forhielp til Fred og Roelighed, og hindre deres Naboer fra Krigs-Forsæt, paa det mand ey, hvis de toge Partie imod Pfalz, skulde faae Leylighed at tænke, at det var anseet paa dend Evangeliske Religions Undertrykkelse.

Kong Christ. 4. Betænkning gifvet til dend ny Bøhmiske Konge.

Da Kong CHRISTIAN fornam, saavel af det Svar, som kom fra Engelland, som og af Kong Jacobs Gesandt, som ey længe der efter her indfandt sig, at det Bøhmiske Væsen hafde ikkun liden Undsætning derfra at vente; saavelsom og da hand af dend Underretning, som Ditlef Ranzov ved sin Hiemkomst baade fra Prag, saaog fra Chur-Fyrsten af Saxen medbragte, var noksom blefven overbeviist, at der var ikkun maadelig Forhaabning til nogen Bistand for dend nye Konge; haver Hans Majest. og derefter indrettet sine Svar, som blefve gifne til de mange Skrivelser og Sendebudde, som indløbe fra oftbemeldte Konge af Bøhmen: Thi det bestod korteligen der udi, at formane hannem til at søge Fred og Roelighed, og at see sig forsonet hos Keyseren; hvortil langt heller burde bruges Venners og Paarørendes Imellemhandling, end Sagerne ved Krigen videre at forfølge; hvortil Hans Majest. ogsaa hafde faaet baade Engellands og Chur-Fyrsten af Saxens Løfte tillige med sig selv at være Mellemlhandlere hos Keyseren, for at faae alting igien i Roelighed. Her-

Side 449.

Herom var og skrefvet til Keyseren self og andre Chur-Fyrster, saa at mand skulle haabe, at det skulle komme til venlige Tractater: Men dette var ey hvad Bøhmerne og deres Konge søgte efter, og det var nu vanskeligt, at faa noget udrettet; efterdi dend ny Kong Friderich ey alleeniste af de Keyserlige og Bayerske ved deres Armees Indfald i Bøhmen, men endog i sine Arve-Lande og Pfaltz blef angreben. Paa ny anmodes Kong CHRISTIAN om Hielp af dend ny

Paa ny anmodes Kong Chr. 4. og hans Svar.

Konge, som fik til Svar: At i hvor meget hans Nød gik Kongen til Hierte, saa var det dog Hans Majest. alt for betænkeligt at begynde noget, som kunde af Keyseren udtydes til Fiendskab. Kongen blef og derforuden anmodet om Penge-Laan; men derfor undskyldede hand sig med det Paaskud, at hand nyligen hafde forskudt Kong Jacob udi Engelland 200000 Rixdaler, som blef foregifven, at de til Hielp udi dette Bøhmiske Væsen skulle anvendes. Saaledes blefve de mangfoldige saavel udi dette, som efterfølgende Aaringer, hidfendte Raad og Gesandter, nemlig Burggrefven af Dhona, Camerario, Russdorf, Andrea Pauli svarede; og særdeeles blef dennem rundt ud foreholdt de Pfaltsiske Raads Eenfoldighed, med at forlade sig paa saadanne svage og løse Anstalter, som hidindtil fra Begyndelsen vare giordte: Og derfor var det ikke at undre, at udi deres Skrifter, som de disse Tider hafver ladet udgive, sig ikke betee de med Kong CHRISTIAN at have været meget fornøiede.

Ikke des mindre efterlod Kongen ikke nogen Fliid eller Tiid til at

Kongen arbejder paa K. og Pfaltz-gref Friderichs Forsoning med Keyseren forgiæves.

bringe denne daarlige begyndte Uroelighed til Roelighed; i særdeeshed formaaede hand Chur-Fyrsten af Saxen, og de øfrige Ober-Saxiske Kreedses Stænder til at arbejde hos Keyseren paa denne ny Konges Forsoning. Det samme søgte og Kongen hos Erte-Hertug Albret i de Spanske Nederlande. Herpaa og i dette Aar fuldte vel her ind i Danmark Keyserens Raad Otto Melander, og Erte-Hertugens Gesandt Philip von Hatzstein; men til ingen Nytte; thi denne u-lykkelige ny Konge inden dette Aars Udgang maatte see sig ikke alleeniste

Pfaltz-Grev og Kong Friderich jages ud af Bøhmen og hans Arve Lande.

af det Bøhmiske Rige, men endogsaa ud af hans Chur-Fyrstendom og Arve-Lande gandske udjaget. Videre vil Historien nu ikke sig med disse Uroeligheder befatte, førend vores brave Konge blef nødt derudi Aaret 1625. at trække Kaarden, da dog korteligen skal blive optegnet hvad sig udi neste forrige Aaringer med Krigen haver tildraget, paa det alt saadant desto mageligere udi en Sammenhæng funde findes og læses. Dog skal det ikke glemmes hver Aar herefter at gjøre reede for hvad som Kongen self, saavel til fine egne Riger og Landes, som og til fine Naboers og Paagrændzendes Sikkerhed foretog og anstille.

De store Bevægelser, som skeede fra de Spanske Nederlænder

Der mødes paa en Kreedz Dag i Neder-Saxen forgiæves.

formedelst de Bøhmiske Uroeligheder, og dend lykkelig Fremgang, som med Marquis de Spinola og Louvis de Velasco baade her og hisset følgende, gafve dend Neder-Saxiske Kreedzes Fyrster saa stor Bekymring, at Hertug Christian af Lyneborg, som var Kreedzens Ober-

Side 450.

Oberste og Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig eller Wolffenbyttel skrefve de andre Kreedzens Fyrster til om at forsamle sig til en Kreedz-Dag for at forekomme ald Usikkerhed, som sig andensteds fra kunde vente. Til denne Forsamling, som nestkommende St. Michels Tiid skulle holdes, udnæfnte Kongen i henseende til Holstein tvende fine gode Mænd, Marquard Pentz Amptmand paa Segeberg og Doct. Johan Schonbach. Kreedz-Dagen blef ikke alleeniste opsat til imod Enden af November Maaned, men og omsider blef der gandske ingen udi dette Aar holdt, formedelst Markgreffen Christian Wilhelm, som Administrator af Erz-Stiftet Magdeborg og dend som Udskrifningen egentligen tilkom, ville sig ikke dertil lade overtale.

Hamborg klager over Kongens Skibe paa Elben.

Hamborg forsømte sig ikke i dette Aar at klage over de Skibe, som Kongen hafde ladet legge paa Elben; alligevel de af dend Neder-Saxiske Kreedz var forsikret, at af dem aldrig det ringeste var foretaget, som dennem funde gjøre ringeste Hinder udi Handelen; men alleeneste at de der vare lagde for at styre de Hamborgers Vold imod andre, og at handthæve Hertugdømmets Høyhed paa Elben; saaog dersom af Skibene var skudt paa de Hamborgers Skibe, da hafde de self foraarsaget sig det, fordi de hafde negtet at stryge deres Seyl for Kongens Orlogs-Skibe. Ellers hafde Hamborgerne udi Vente, at en Kreedz-Dag udi dette Aar, eller med det første skulle blive holdet,

Hamborg under ved Keyserens Dom og Befaling Fri-Rigs-Stads Privilegier.

udvirket af Keyseren en streng Befaling til samtlige Neder-Saxiske Kreedz-Stænder dateret udi Speyer dend 30 Junii indeværende Aar, hvorudi under høy Straf blef forbuddet, bemeldte Stad, som nu var kiendt og dømt til at være en Fri-Rigs-Stad, herefter at hindre fra Kreedzens Forsamlinger; og derhos blef strængeligen befaleet, at bemeldte Stad, (u-agtet dend Protest og saa faldede Revision, som Kongen og Hertugen udi Holsteen hafde gjort og begiert) udi Kreedzens Forsamlinger skulle iblandt Stænderne have baade Sæde og fri Stæmmer: Iligemaade blef det og Staden befaleet at skikke sine forordnede Fuldmægtige til det Romerske Riges Rigs-Dage, naar de blefve paabudne, saaog udi deres Forsamling tage deres Sæde og der have Stemme med andre Stænder. Paa denne Befaling fuldte endnu ingen Gehør eller Lydighed, saa længe denne Konge lefde og regierede:

Men nød aldrig denne Høyhed, saa længe Kongen lefde.

Thi ved Kreedzens Samlinger blef det af Kongens og Hertugens Fuldmægtige og Afgesandter hindret, at Hamborgerne noget af denne Høyhed funde nyde; ikke heller have de nogen Tiid, saa længe denne Konge lefde, vovet sig til paa de almindelige Rigs-Dage deres Sæde der at tage, og langt mindre deres Stemme derudi at gifve.

Churfyrst Johannes Sigismundi Død.

Til dend afdøde Churfyrstes Johannes Sigismundi Begravelse og til Lykønskning at aflægge til dend ny Churfyrste Georg Wilhelm blev af Kongen udsendt Julius Adolph von Wintersheim.

Hans Daatter Maria Eleonora bliver Kong Gustavi Adolphi Brud.

I samme Tiid blev af dend u-lykkelige Konge af Bøhmen hemmeligen arbejdet paa Ægteskab imellem Gustav Adolph af Sverrig og dend afdøde Churfyrstes anden Daatter Maria Eleonora; hvilket blev Kong CHRISTIAN tilkiende gifvet ved Skrivelse fra Chur-

Side 451.

Fyrste Georg Wilhelm, som beklagede sig, at Kongen af Pohlen skulle tænke ham det til onde, eendeel fordi hans Søster blev giftet med Pohlens Fiende, eendeel og fordi Printzen Uladislaus af Pohlen sig samme Printzesse hafde ventet til at blive hans Brud. Kongen svarede Churfyrsten paa hans Skrivelse med Lykønskning, og hvad dend Pohlske Printz angik, da forhaabede hand, at det blev ham ikke til Fortræd. Derforuden lovede Kongen ved sin Gesandt hos Kongen af Pohlen at ville formaae, at Churfyrsten med det snarest det Preussiske Lehns Annammelse blev meddeelt: Hvilket og blev efterkommet. Kort derefter kom Skrivelse fra Kong Gustav Adolph self, som iligemaade gaf dette sluttede Giftermaal tilkiende, desligeste ogsaa at

Kong Gustav Adolph giver og dette Giftermaal tilkiende.

Chur-Printzessens Moder hafde gifvet hannem Haab til med det første self at ville føre hende til Sverrig. Kongen svarede herpaa med venligste og kierligste Lykønskning; med hvilken Lykønskning mand ikke biede længere, end at dend samme strax og blev sendt til Chur-Fyrstinden og Chur-Printzessen. Kort derefter blev baade Bruden og hendes Frue Moder ved en stattelig Gesandtskab førte fra Tydskland med Pomp over Søen til Calmar, hvor Kong Gustav Adolph dennem med Kierlighed undfangede og førte dem til Stokholm, hvor deres Bielagers Høytid blev holdet. Hertil blev Kongen indbudden, som og did henfendte sin Rigers Raad Holger Rosenkrantz; hvor hand med største Pragt og Skikkelighed Kongens Stæd beklæde, faa at Kongen deraf hafde Ære, og hand self ved hans Hiemkomst deraf blev belønnet.

J dette Aar kom Pfaltz-Grefven af Sultzback, Augustus til Holsteen, og holdt sit Bielager med Kongens Søster-Daatter Frøiken Hedevig Hertug Friderichs Søster udi Gottorp. Hand besøgte Kongen udi Krempe, hvor hand med ald Kierlighed og Æres-Beviisning blev imodtagen. Hand er Stamme-Fader til dend fra det Pfaltz-Neuburgiske Huus afdeelte Sultzbachiske Linie, som endnu er ved Magt, og haver Haab til større Lykke.

Det er tilforn fortalt om den Misforstand, som hafde reyst sig

Dend Misforstand imellem Erke-Bispen af Brehmen og Greven af Oldenburg formedelst det Egtestabs-Løfte, som var givet Grevens Syster, siunes at vil falde ud til Vidtløftighed.

imellem Erke-Bispen til Brehmen Hertug Johan Friderich paa dend eene og Gref Anthon Gynther af Oldenburg paa dend anden Side, formedelst benefnte Erke-Biskop ikke ville fuldkomme det Egteskabs-Lofte, hand Grevens ældste Søster mange Aar tilforn hafde givet. Nu var det faa vidt kommet, at de imod hinanden her om vexlede Skrifter, opfyldte med megen Forbittrelse, som de lode udi Trykken udgaa. Og ligesom Kong CHRISTIAN herudi tog Grefindens som sin nær forvantes Partie; saa søgte Erke-Biskopen paa dend

Kongen af Sverrig vil antage Erke-Biskopens Partie af Brehmen.

anden Side Medhold hos mange andre, saaog hos Kongen af Sverrig hans Søster-Søn: Hand affærdigede een af sine Betiente til Grefven af Oldenburg, som ikke alleeniste tilkiende gaf hannem dend Mishag, som hand hafde fattet udi nogle Ord, som Greven hafde brugt udi et af sine udgifne Skrifter; men endogfaa lod udfalde nogle Truseler, hvilke Grefven ikke vel ville imodtage, og der-

Side 452.

for strax lod Kong CHRISTIAN det tilkiende give. Kongen, som formærkede at faadant kunde drage een og anden skadelig Vidtløftighed

Kong Christian legger sig der imellem, og faar denne Stridighed dæmpet.

efter sig, fandt for got sig imellem de stridende Parter at legge, dend begyndte Tvedragt at dæmpe, og ald saadanne u-nyttige Vexel-Skrifter at hindre. Hvorfor hand og skref til Kong Gustav Adolph, at saasom hand hafde spurt, at hans Affærdigede til Greven af Oldenborg sig med nogle Truseler hafde ladet formærke; saa ville Kongen formode, enten at dend Affærdigede ikke hafde retteligen i Agt taget sit Ærinde at forebringe, eller at hand ey af Greven er retteligen bleven forstaaet: Men eftersom adskillige haarde Ord udi begge Parters udgifne Vexel-Skrifter vare forefaldne, saa hafde Kongen taget sig paa, viidere Vidtløftighed til at forekomme, dennem at forliige; hvortil Kongen ogsaa fandt sig høyt forbunden, eftersom hand self, saavel som og hans Forfædre, Kongerne af Danmark vare af det Grefvelige Huuses ældste Linie, og derfor funde de ikke vel hand self, ey heller hans Efterkommere taale eller fee paa, at samme Grefskab af nogen skulle antastis. Formodedes, at Kongen af Sverrig ikke saadan hans Imellemhandling skulle mishage; hvorudi hand ventede en ønskelig Udgang, heldst saasom Erke-Biskopen med sit haarde Svar og Erklæring, siuntes sig self noksom hafde hævnnet og fornøyet. Kongens Handel lykkedes siden saavel, at ald dend Handel blef efterdags ligesom traad under Fødder og dæmpet, saa at derom paa begge Sider hverken meere blef talt ey heller skrefvet, og Erke-Bispen saavelsom Grefvens Søster begge siden mange Aar derefter levede og døde u-gifte.

--- Dette Aar hafde nær blevet et bedrøveligt Aar for disse Riger,

Kong Christian falder udi en stor og farlig Sygdom.

formedelst en stor Svaghed Kongen faldt paa udi Friderichsborg, som hannem udi Efter-Høsten saa hart angreb og vedholdte paa tredie Maanet, at der var ikkun lidet Haab til Livet; eftersom dend faa længe vedholdte, og hvorudover udi begge Rigerne blef holdt trende store Bede-Dage. Dend almægtige GUD naadeligen bønørte Undersaatternes Suk og Raab, saa at hand imod ald Menneskelig Forhaabning omsider gaf Kongen sin Helbred igien, hvorfor Kongen self

Udgangen paa denne Sygdom blef to ny Kind-Tænder; som hannem udvoxte.

gaf GUD dend Ære, at hand alleene hafde hiulpet og reddet hannem; thi alle de Raad som Lægerne opfunde, var uden nogen Virkning. Et halft Aar efter denne Sygdom fandt Kongen, at tvende ny Kind-Tænder begyndte hannem udi Munden at opvoxte. ---

Dend gode gamle Rigens Raad Steen Brahe tog Afskeed fra

Rigens Raad Steen Brahe dør.

Verden udi dette Aar; Hand døde udi en høy Alder, ikke langt fra hans halvfemsindstiue Aar. Hand var dend ældste Rigens Raad, da Kong CHRISTIAN kom til Kronen, og var hand dend, som bar det eene af Rigets Klenodie, nemligen Æblet, for Kongen, da hand blef kronet. Ligesaa førte hand og Aar 1610, da Printz CHRISTIAN blef hyldet og udvaldt, for hannem Scepteret eller Spirret. Hand var høyt elsket saavel af Kong FRIDERICH dend Anden, som af denne Konge, for sin Ærlighed og Retsindighed, saa at

Side 453.

at da hand Aar 1613. efter sin egen Begiering formedelst hans Alderdom blef forlovet fra at sidde længere udi Raadet, nød hand dend Naade, at Kongen self baade rosedede og takkede hannem derfor. Ellers var hand Broder til dend lærde Thyge Brahe.

Biskopen udi Opsloe Magister Niels Clauson, faldt udi dette

Biskop M. Niels Clausen udi Opsloe dør; og M. Niels Simonsen Glostrup kom udi hans Stad.

Aar ved Døden af, udi hvis Sted kaldede Kongen Mester Niels Simonsen Glostrup, som hidindtil hafde været Provst og Sogne-Præst udi Kiøge.

Aar 1621.

Strax i Begyndelsen af Aaret befoel Kongen sin Cancellær

Kongen lader Kiøbenhavns Academies Stiftelser giennemfee og lader dennem forbedre.

Christian Friis, tillige med Christian Holck, og Holger Rosenkrantz begge Rigers Raad, faaog Doctor Hans Michelson Biskop udi Fyen, og Doctor Mads Jenson Biskop udi Skaane, at de tillige med nogle af de ældste og beste Lærere paa Akademiet eller dend høye Skole udi Kiøbenhavn skulle for sig tage alle dets gamle Stiftelser, som Akademiet af hans Forfædre de høy-berømmelige Konger vare giorte og gifne, og dennem efterfee, om derudi noget kunde findes, som formedelst Tidernes Omstændigheder og Academiets Tilstand udi saa mange Aar burde forandres eller forbedres; hvilket og blev af dennem saa vel forrettet, at Kongen derefter lod faa got som en ny Anordning saavel for Lærerne, som for dend studerende Ungdom udgaae, hvorved de forrige Stiftelser udi mange Maader bleve forbedrede.

Indkomsterne af det Gods, som laae under Marieboe-Closter,

Marieboe Closters Gods bliver lagt til Sorøe Skole.

blef udi dette Aar indtrokne, saasom Closteret nu skulle ophæves, og de derudi værende Jomfruer, som befandtes fattige, og der hafde ført et ærbart og skikkeligt Lefnet, andensteds at forsørgeres. Dette Gods blef strax lagt til dend Adelige Skole paa Sorøe, som af Kong FRIDERICH dend Anden saa christeligen og berømmeligen var stiftet til Adelige og andre fornemme Børns Optugtelse og Underholdning, hvormed dend blef forbedret.

Da de Tolf Aars Stilstand imellem Spanien og de

Kongen lader udi de fornemmeste Søe-Stæder udi begge Rigerne oprette Kiøbmands-Compagnier for at handle paa Spanien, og givet Defensions-Skibe Privilegier for at hente derfra Salt.

foreenede Nederländer udi dette Aar tog Ende, og ingen Fred imellem dennem var at vente, befrygtede Kongen, at det Spanske Saltes Indførsel udi Rigerne herefter skulle blive noget vanskelig; Fiskeriet allermeest til Skade og Afbrek. Paa det saadant udi Tide funde forekommes, fandt hand for got udi hver Hoved-Kiøbstad udi Landene udi Danmark, hvor Hafnene og Søe-Farten det ville tilstæde, saaog udi de fornemmeste Søe-Stæder udi Norge, at lade indrette Compagnier, som sig skulle forsiune med dygtige Skibe, som funde være beqvæmme til Seylatzsen paa Spanien, og derfra Saltet fra første

Side 454.

ste Haand self at hendte, hvilke burde bygges til at føre nogen Udrustning, dermed at forsvare sig baade imod de Barbariske Søe-Røvere, saaog imod andre Fribyttere. Til hvilken Ende hand dennem og med færre og nyttige Privilegier og Friheder udi et og andet begavede.

Kongen sender et Antal Orlogs-Skibe udi Vester og Nord-Søen, for at holde dem reene for Søe-Røvere og Dyn-kerkere.

Strax derpaa udsendte Kongen et Antal Orlogs-Skibe udi Vester- og Nord-Søen, for at holde Strømmene reene for Fri-Byttere, som udi temmelig Mængde her og der omsværmede. Jblant hvilke ingen gjorde større Skade end de Dynkerkere, hvilke lige saa snart toge paa Vennernes som paa Fiendernes Skibe; hvorfor dend Danske Admiral og opbragte nogle af dennem, hvor iblant tvende blefve befundne at de seylede uden enten Statholderens udi Bryssel, eller dend Spanske Admirals Pas; hvilke haardeligen blefve straffede. Til saadan Usikkerhed i Søen derforuden at forekomme, skref Kongen til Erz-Hertugen Albret udi Bryssel, som da paa Spaniens Vegne regierede udi de Spanske Nederlande, og derforuden befalede dend Danske Commissarius i Holland, at drage til Erz-Hertugen for at handle med hannem at saadan Dynkerkernes og andre Fribytters Omsværmen udi Søen maatte forbydes, og i særdeleshed, at de Danske og Norske Skibe derfor maatte for saadan

deres Antastelse være fri og forskaanede. Erz-Hertugen herpaa svarede og høfligen undskyldte det passerede. Markgrefven af Spinola, som ved dend Danske Commissaries Forhør var tilstæde, lod iblant andet falde de Ord: At Spanien hafde ofte søgt Forbund forgiæves med Danmark, dog var nu tvert imod gjort Forbund med Hollænderne; mand derfor maatte vel viide, hvorpaa faadant Forbund var anseet. Men derpaa blev svaret: At Forbundet ikke var til nogen Fortræd eller Fornærmelse: derforuden angik det ikke andet end Commerciën.

Et Fransk Skib som blef taget under Nord-Kapen dømmes til Priis, hvorover de Danske Skibe ey med Sikkerhed udi nogle Aar i Frankerige kunde handle.

Iblant andre opbragte Skibe, var og et stort Fransk Skib, som blef taget ved Nord-Kapen uden Kongen Pas og Tilladelse. Dette blef ført til Kiøbenhavn, hvor det til Herre-Dagene, som da holdtes, blef dømt at være god Priis. Hvorover de udi Frankerige bleve saa forbittrede, at udi nogle Aar kunde Danske Skibe snart ikke med nogen Sikkerhed paa deres Hafne seyle, hvorom viidere siden vel bliver fortællt.

Kongen lader sine Rigs-Raad komme til sig, og raadslaaer med dem om dend algemeene Tilstand i det Tydske Rige.

Saadanne som disse forrige Aaringer fortalte Uroligheder, gaf Kongen Aarsag til at forsiune sig med gode og trygge Forbunde. Til dend Ende lod Hans Kongel. Majest. sine Rigers Raad udi Begyndelsen af dette Aar møde her i Kiøbenhavn; hvor hand dennem, da de vare sammenkomne, forestillede dend farlige og vidt udseende Tilstand udi det Tydske Rige, og de Papistiskes mægtige Krigs-Magt, som allerede reyst var; desligeste at de skulle betænke, hvad mand sig kunde af Sverrig forvente; efterdi de nu vare færdige med de Wendiske Hanse-Stæder og andre deres forrige Forbunde at fornye og befordre. Derforuden siintes det Kongen fornødent betimeligen at sætte sig selv udi en tilstrækkelig Forsvars-Stand baade med fleere Tropper paa Food at reyse, faaog paa nye nærmere baade med En-

Side 455.

Engelland og Holland at forbinde: Thi naar dette skeede, da ville det falde bort af sig self, dersom Sverrig hafde udi Sinde disse Riger nogen Fortred at gjøre, som dog ikke haabedes; og dersom Keyseren og de Catholske Fyrster nogen Krig imod de Evangeliske Troes Forvante ville begynde, og dend ikke ved Gesandter og anden Forsøg kunde afvendes; da kunde Kongen self tillige med Engelland, Holland saaog dend Neder-Sachsiske Kredz og Hanse-Stæderne, gjøre dend almindelige Velstand saadan Hielp og Bistand, som udkræfvedes; hvortil og Sverrig formodentlig ville ikke sidde stille og sin Biestand derfra unddrage.

Dette Kongens viise og nyttige Forslag blef saaledes af Raadet

Rigers Raads Betænkning og endelige Slutning. Kongen faar Subsidia.

imodtaget og berømmet, at de ikke alleeniste tilraadde Kongen at arbejde paa saadanne nyttige Forbunde, som mældte er; men endog at lade offentligen værfve et Antal Krigs-Folk, og det at have udi Beredskab, paa det at Keyseren og andre kunde til fredelige Tanker og Forhandling desto snarere bevæges. Til dend Ende blef og bevilget, at af begge disse Nordiske Riger og de tilhørende Fyrstendomme Fire Hundrede Tusinde Rixdaler skulle udskattes til 1000 Ryttere og 4000 Mand til Foods at underholde. Dernest ville de og, at Kongen sig forsikrede om de allerede forenede Tydske Fyrster i det Tydske Rige, hvorvidt og hvorledes de til dette forehavende Værk kunde hielpe, om Nøden trængde; og særdeeles at de Lyneborgske Fyrster til et nærmere Forbund at indgaae kunde tilbringes.

Kongen forsømte ikke Tiden til at affærdige Rigers Raad Hr.

Kongen slutter et nyt Forbund med Engelland.

Anders Sinklar til Engelland, hvor med Kong Jacob og Parlamentet et Forbund blef udi April Maaned i dette Aar til London saaledes sluttet og stadfæstet, som bestod fornemmeligen af disse Artikler: (1)

Et ævigt og trygt Venskab imellem begge Kongerne og Efterkommere, samt deres Lande og Undersaatter til hinandens Beste at befordre, desligeste Skade at hindre og afværge; og at dend eene ey maatte gjøre dend andens Fiender Hielp og Undsætning med Folk, Penge eller Vaaben. (2) Dersom nogen af Kongerne eller deres Lande blefve med Krig overfaldne, da skal dend eene, saafremt hand ikke self med Krig er overfaldet, komme dend anden til Hielp med Otte Krigs-Skibe, hvoraf de fire største skal være paa 150 til 200 Læster, med 150 til 200 Mand bevæbnede og 20 dygtige Canoner: De fire øfrige paa 100 til 120 Læster, med 100 til 120 Krigs-Mand og 16 Canoner, som skal være under dend Admirals Befaling, som de til Hielp sendes. (3) Ingen af Kongerne skal slutte eller indgaae Freds-Handling med dend Fiende, imod hvilken saadan Hielp tilsendes, uden og med mindre dend anden tilligemed udi Freden indsluttes. (4) Ingen skal med fit Vidende imodtage eller taale i sine Riger og Lande dend andens Uvenner eller Rebeller over fire Maaneder. (5) Begge Kongers Undersaatter skulle drifve fri Handel og Vandel i hinandens Lande, Stæder og Hafne, dog at betale dend sædvanlige Told, og ey gjøre hinandens Høyhed, Rettighed og Love nogen Indpas: Derhos

Side 456.

hos og at de Engelske Undersaatter holde sig fra de Hafne, som i forrige Forbunde ere forbudne, med mindre de af Storm og Uveyr blive inddrefne, og da ikke der drifve nogen Handel. (6) Med Orkenøer *Orkenøer.*

og Hetland maa det henhvile og ey viidere omrøres i begge nu lefvendre Kongers levende Lifs-Tiid, dog deres Efterkommere ald deres Ret herudi fuldkommeligen forbeholden. (7) Alle forrige Forbunde imellem Danmark og Engelland bør ved Magt at stande, saavidt som de ikke stride imod dette Forbund.

Hamborg alarmeres derover.

De foromtalte Tropper blefve ogsaa udi en Hast værfvede, som forsamlede sig dagligen udi Holsteen; hvoraf eendeel finge deres Poster omkring dend nye anlagde Fæstning Glykstad: Saa meget som denne Fæstning stak Hamborg udi Øynene, og faa ilde som dend var tilfreds med de Orlogs-Skibe paa Elben forleeden Aar; saa ansaae de og disse Troppers Ankomst med skeele Øyne. Herover blef og til Lybek holdt af Hanse-Stæderne en Forsamling; hvor og blef gjort Forslag om at reyse nogle Tusinde Mand, i Tilfælde om Kongen ville overfalde dem med denne Magt, som nu nær hos dem stod i Dørren: Men det maatte ikke siges, at de ville værfve dem imod Kongen, men til almindelig Sikkerhed, efter det Forbund sluttet imellem Holland og dennem. Hertil bød Gref Friderich af Solms sin Tieniste for at blive disse Troppers Feldt-Oberste. Men dend

Men de blive derfra af Hollandske Gesandter fraraad.

Hollandske Gesandt, som hafde været udi Danmark, besøgte paa sin Hiem-Reyse denne Forsamling udi Lybek; hand raadde dennem fra denne Værfving og Anstalt, og sagde dennem, at de begyndte en Daarlighed at tænke paa Modværn imod Kongen, som ingen Krig mod dem hafde i Sinde, hvorfor deres Anslage faldt bort af sig self; faa og raadde hand dem at fatte et andet Sind imod de Skibe, som blefve lagte paa Elben, og advarede dem, at de bedre maatte overveye dend Skade de maatte frygte sig for, saafremt Kongen blef dennem længere fortørnet. Hvorfor de sluttede for Alvor at ydmyge sig og bede om Kongens Naade, paa det de igien funde erlange deres fri Handel udi Danmark og særdeeles udi Jylland, hvor dend

Derfor søge de at forliige sig med Kongen, og sender nogle af deres Øfrighed derom til Kongen. dennem allermeest var formeent. Thi sendte de til Kongen, da hand var udi Holsteen, nogle af deres Øfrigheds-Mand, som underdanigst ansøgte Hans Majestæt, at hand ey nogen U-villie eller U-naade længere imod dennem ville betee, men at hand dennem deres fri Handel udi Hans Kongel. Majestts. Riger og Lande herefter, som tilforn ville tillade. Kongen beskikkede nogle af sine gode Mænd og Raad, som og tillige med nogle af de Fyrstelige Gottorpske Land-Raad skulle handle med

Hamborgerne, efter deres Ansøgning, om deres Forsoning, hvilket begyndtes udi det gamle Ampts-Huus

Handling bevilges Hamborgerne med nogle af Rigens Raad paa det Ampts-Huus Steinborg i Holsteen. udi Steinburg Dagen efter St. Hans Dag udi Midsommer. De Hamborger begyndte vel at ville tale om dend Rettighed og Høyhed, som de hidindtil hafde tilegnet sig: Men det blef dennem strax negtet og afslaget, saa at de torde ikke lukke deres Mund op meere derom: Thi Kongen ingenlunde ville nogen tilstaa ringeste Høyhed eller

Side 457.

eller Rettighed paa Elb-Strømmen, saavidt dend paa hans Lande og Fyrstendom hafde Paaløb. Ey heller ville hand at der maatte tales om andet end om deres Pligt og Underdanighed, hvilken de hannem og Hertugen af Holsteen Gottorph, som deres rette og fødte Lands-Fyrster vare skyldige. Dette blef dennem saaledes sagt, at hvis de ikke det ville gjøre, maatte de vente sig, at der snart blef grebet til de Middeler, som allerede vare færdige og udi Beredskab; hvilke inden kort Tiid, og førend de det self kunde tænke, skulle blive større og stærkere. Derover maatte de Udskikkede begiere nogle Dages Opstand og Forlov til at hjemrejse, og hente deres Medborgeres Samtykke. Efter nogle Dages Forløb kom de tilbage igien dend 6te Dag udi denne Maaned eller Julio; da de efter trende Dages Imellemhandling omsider maatte indgaae det, som udi dend saa kaldede

Dend Steinburgische Fordrag med Hamborgerne sluttes, og dens Indhold: Særdeeles at Dommen til Speyer ikke skal præjudicere Kongen og de Holsteenske Fyrster i deres Ret.

Steinburgiske Fordrag findes indført, af følgende Indhold: Efterdi dend ved dend Keyserlige Cammer-Ræt afsagde Dom Aar 1618. dend 6 Julii udi dend der anhängig giorte Sag, anlangende Staden Hamborgs Frihed, af det Fyrstelige Holsteenske Huus udi rette Tiid og paa lovlig Maade er bleven imodsagt og indstæfnet til Keyserens og det Chur-Fyrstelige Forsamlings nærmere Paakiendelse, Staden Hamborger Stad derover hos benefnte Fyrstelige Holsteenske Huus er kommen udi høyeste Mistanke; ligesom dend skulle beflitte sig paa alle de Veye og Maader, samme Indstævning at hindre, hvorudover dend hidindtil for Staden dragne milde, fromme og gode Kongelige og Fyrstelige Naade meget er blevet forkølet og forandret. Da de efter megen U-mage og anvendte Fliid, samt forhen underdanigste og underdanige Ansøgning, Sagen hos de regierende Herrer og Hertuger henbeformiddelet, befordret og afhandlet, at tilforn høyst og høyt-bemeldte regierendes Øfrighed det til et got Forliig naadigst og naadig haver ladet komme. Hvorpaa de af Hamborg underdanigst og underdanig sig tilbyde, forbinde og love, saalænge Sagen hænger saaledes under Indstævning, saavidt dennem kand vedkomme, alle Ting udi forrige Stand at efterlade, og ikke gjøre dend Keyserlige Fiscal nogen Biestand dennem noget til gode, eller det Fyrstelige Holsteenske Huus til nogen Nachdeel at fordre, gjøre eller søge: Men alle Ting skal udi dend Stand, som det udi forrige regierende Hertuger til Holsteen deres Tider været haver, forblive gandske og u-formindsket, og at Staden herefter, som tilforn, indtil Sagen endeligen bliver afgjort, skal staa og forblive udi underdanigst og underdanig Devotion (Lydighed og Tienistfærdighed) til det Fyrstelige Holsteenske Huus, saaledes som det got Folk bør og vel anstaar. Derfor dersom Hans Kongel. Majest. ved Døden skulle afgaae, hvilket GUD dog længe ville afvende, og saafremt dend begierte Paakiendelse ey tilforn paafølger og afgjøres, da ville de til hans Søn Hans Durchleuchtighed Printzen og saaledes frem og frem Hans Kongelig Majestæts Arvinger, saavelsom og Hertugerne til Holsteen Gottorphske Linie, som paa dend Tiid regierende Hertuger til Holsteen kand

Side 458.

kand være, efter dend foregaaende Forsikring, som hidindtil skeet er, aflegge og gjøre dend sædvanlige Hylding og Antagelse: Saa at de tilforn og forrige imellem deres Lands Fyrstelige

Holsteenske Herskab og Staden Hamborg oprettede Recesser og andre udi Hænde havende Breve gandske og aldeles intet skal blive betaget: Men samme skal udi deres Slutninger, Indhold og Begreb forblive udi deres Magt og Fuldkommenhed u-krænket og u-formindsket i alle Maader. Hvormed de ville formode at ofte høyst og høyt-bemeldte regierende Herskab paa deres underdanigste og underdanige Ansøgning med denne deres Erklæring naadigst og naadig ville være tilfredsstillede. Derpaa har meer høyst og høyt-bemeldte Kongel. Majestæt og Fyrstelige Naade sig naadigst og naadig erklæret, herefter at ville forblive Staden Hamborg med ald Naade bevaagene; saaog at de ville friholde dennem for ald dend Fare, som formedelst denne deres underdanigste og underdanige Erklæring kand paakomme, og dennem tage i Forsvar. Af dette Fordrag er bleven oprettet tvende ligelydende Gienparter, som af dend Kongelige Stadtholder Amptmand og Raad, saaog af de fra Hamborg udsendte ere underskrefne og forseglede, hvoraf det eene skulle forvares udi dend fællis Hvelvning til Gottorph, og dend anden blev leveret de Udsendte, at de dend deres Øfrighed kunde indhændige. Saaledes sluttet udi Steinburg dend 18 Julii Aar 1621.

Hamborgerne give Kongen foræringer.

Efter at denne Handel var saa vel og lykkeligen afgjort, lod Kongen dennem herligen tractere; hvorimod de hafve igien ladet fee deres Taknemmelighed i adskillige kostbare Foræringer, som de ved Amptmanden over Steinburg Balthasar von Ahlefeld underdanigst lode overlevere.

Tidenderne komme til Danmark om det u-lykkelige Feldtslag ved Prag.

Det er u-fornøden her at fylde denne Danske Historie med det u-lykkelige Feldtslag i Bøhmen ved Prag, hvorved dend ny Konge Pfaltz-Grefve Friderich blev udjaget af dette Kongerige, saasom de fremmede Historier det overflødeligen fortælle. Ikke heller er det fornøden, at mand vil tvifle om, hvorledes Kongen siden blev med iidelige Bref-Vexling saavel fra dend ny Konges Gemahl, som var Kongens Syster-Daatter, som og af deres Tilhængere foruroeliget. Særdees bragte dend unge Holsteenske Printz Jochum Ernst (Hertug Hanses Søn af Holsteen Sønderborg, som siden blev Stam-Fader til dend Ploenske Linie) Kongen de visseste Tidender med deres Omstændigheder, saasom udi samme Feldtslag hans Mood og Mandighed var prøvet. Men det fornemmeste, som derhos fulgte, var paa dend u-lykkelige Konges Ansøgning om gode Raad om betimelig Undsætning baade af Folk og Penge. Vel vilde Tidernes Vanskeligheder ikke tilstæde dette sidste udi saadan en Hast at tilveye bringe, saa blev dog denne unge Fyrste ikke gandske Trøstløs tilbage sendt, i det Kongen fortrøstede dennem saaledes at tage Part udi deres tynde Skæbne, at hand ikke ville efterlade at

Side 459.

overlægge med Kongen af Engelland alle muelige Middeler til at hielpe deres Sag igien til rette, det beste og snarest skee funde.

Paa samme Tiid hafde trende Fyrster af dend Evangeliske saa

Tidender om de Unieredes Tilstand.

faldede Union i Ober-Tydskland, Markgrefven af Brandenburg, Hertugen af Wyrtenberg og Markgrefven af Baden Durlach hidsendt een af deres Oberster for at undskylde sig hos Kongen, at de Spanske under Spinola ey vare hindrede at indfalde udi Pfaltz, og sige, at Kong Jacob hafde forbuddet disse Giæster udtrykkeligen ald Modstand dette at afværge, stolendes paa Infantindens Løfter, og at intet skulle foretages, saalænge hand stod i Handel med Keyseren om hans Sviger-Søns Forsoning. Denne Officeer søgte ikke andet end Undsætning, og dersom det skeede, forsikrede hand Kongen at den Spanske Krigs-Magt snart af Pfaltz skulle blive uddrefven. Hand klagede og paa Frankerige, at Unionen derfra ingen Hielp bekom, alligevel de dertil i Begyndelsen hafde fat deres største Tillid.

Fra Keyseren self med dette Aars Begyndelse kom og Skrifvelse

Keyseren lader og Kongen viide det Pragiske Feld-Slags Udgang.

om Seyervinding udi Bøhmen, samt og dend Sachsiske Chur-Fyrstes Fremgang i Lausnitz; Disse blefve af Kongen besvarede med lige saadanne Høfligheder, som de andre vare opfyldte med. Ellers bad Kongen Keyseren, at hand ville erindre sine forrige Løfter, at Rigets Stænder ingen Afbræk udi Rigets Love, saavel udi Religion, som dend saa faldede Profan-Fred; eftersom hand paa Keyserens Ord derom hafde ved sin Bref-Vexling forsikret den Neder-Sachsiske Kredz paa det Segebergiste Møde, hvorom nu skal tales.

Kong CHRISTIAN, som hafde længe forud seet og sagt,

Kongen bebreyder de Engelske og Hollandske Gesandter deres Kaaldsindighed.

at det Bøhmiske Væsen ville slet udfalde; Hand bebreydede og tydeligen dend Engelske Gesandt Roblet Amstruther, saaog dend Hollandske Caspar van Bosborg, som vare i Kiøbenhavn, deres Forsømmelse, og formanede dem, at der maatte arbejdes paa udi Tide at frelse Pfaltz og de dertil hørende Lande. Det siuntes vel at Kong Jacob herved opvågnede af dend Søn, som hand sig ved de Spanske og Brabandste falske Løfter hafde ladet dysse udi, i det hand blef omhyggelig for at bringe hans Sviger-Søn dend u-lykkelige Konge udi ny Forbunde med andre, om hvis Hielp hand kunde best være forsikret. I særdeeshed blef Kong CHRISTIAN, som var Pfaltz-Grefvens Gemahls kødelige Morbroder, saaog Hertugen af Brunsvig Lyneborg Hertug Friderich Ulrich næfnt, som var hendes nærmeste Fætter, saaog de andre af dend Neder-Sachsiske Kredzes Fyrster. Holland lod sig og vel denne Herres Nød gaae til Hierte, men de self vare udi en blodig Krig indviklede mod de Spanske og det Østerrigske Huus, hvis Magt de heller faae forkortet, end tilvoxet. Frankerig, som mand altid hafde anseet at ville ansee baade de Spanske og Tydske Østerrigske Huuse med skeele Øyne, fornam mand nu ikke at have gifvet anden Tegn til deres Nidkiærhed, end at de ved en Gesandt til de Evangeliske for-

Side 460.

forenede Fyrster raadde dennem til Fred og Forsoning med Keyseren, og for det øfrige unddrog hand sig fra anden Hielp med Undskyldning, at dette Rige med indvortes Uroligheder hafde nok at drages. Overalt hindrede dend Paflige Nuncius det Franske Hof meget herudi, som siden i efterfølgende Aaringer fortrød denne forrige Forseelse, at de ikke tilforn hafde hindret det Østerrigske Huus udi deres Fremvext. Da Kongen dette altsammen med Fliid betragtede, og fornam, at paa de Kredz-Dage, som tilforn her og der i det Tydske Rige vare holdte, Sagerne noget løsligen og ikke med dend Eftertryk, som Noden udkræfvede, vare forhandlede, fandt

Kongen lader indkalde de Fornemste af Neder-Sachsiske Kredz til Forsamling udi Segeberg.

Hans Majestæt for got, førend en ordentlig Kredz-Dag udi dend Neder-Sachsiske Kredz blef besluttet af bemeldte Kredz, at indkalde de Fornemmeste af Kredzens Fyrster til sig udi Holsteen, udi Staden Segeberg, hvor hand dennem udi Begyndelsen af Foraaret ville imodtage. Did ankom og Gesandter fra Engelland,

De som til Segeberg ankom.

Sverrig, Holland og Brandenburg; desligeste mødte og der dend gamle Hertug Christian af Lyneborg og Biskop af Minden, som Kredzens Oberste, Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig og Lyneborg, og Hertug Augustus af Sachsen Lavenborg: Foruden disse vare her og Hertug Johan Casimir af Sachsen Weymar, en Fuldmægtig fra Bogislaus Hertug af Pomern, alligevel hand var af dend Ober-Saxiske Kredz, saaog en Fuldmægtig fra Land-Grefven Mouritz af Hessen-Cassel af den Vestphaliske Kredz. Dend Landflygtige Chur-Fyrst af Pfaltz indfandt sig sammesteds, med Hertug Joachim Ernst af Holsteen, og en temmelig Følge af Tydske Grever og Adel. Vel hafde hand fra Lybek ved Skrivelse begiert at tale med Kongen førend Forsamlingen skeede til Segeberg, hvilket Kongen undskyldte og bad at hand der ville indfinde sig; hvor hand og med ald Høflighed og Æres Beviisning blef undfangen; hvorfra hand reyste efter 6 Dages Forblivende, førend Kongen self derfra opbrød; og hand

med sin Følge tog sin Vey til Holland, hvor hand siden holdte sit Hof til dend Dag indtil hans Døds-Dag. Fra denne Forsamling blef sendt et Gesandtskab, som var Henrick Ranzov til Schmolo og Julius Adolph von Wittersheim.

En sar Samtale imellem Kongen og Churfyrsten.

Et maa ikke forgiettes at fortælle, som forefaldt imellem Kongen og dend Landflygtige Chur-Fyrst paa Segeberg Slot, da Kongen iblant andet foreholdt hannem udi Generum hvorledes hand hafde tilladt, at de Catholske Kirker udi Prag bleve saa meget ilde medfarne; særdeeles at Billederne som der fandtes, bleve stormede og sønderbrudte; nemligen at Chur-Fyrsten, da hannem blef viist et Crucifix af Sølf, som hængte paa Væggen udi Gemakket, af Kongen blef giort dette Spørgsmaal: Dersom dette hafde været udi Prag, monne det da tillige med andre hafde blevet sønderbrudt?

Hvad paa den Segebergske Forsamling skulde bestilles og foretages.

Om det, som udi denne Forsamling til Segeberg forrettedes kand ikke bedre Forklaring giøres, end at her indføres de Artikler, som Kongen hafde befalet sin Statholder i Holsteen og de andre Rigens

Side 461.

gens Raad, de der samtligen tilstæde værende Fyrster og Befuldmægtigede skulle forestilles: Nemligen. (1) At foreholde dennem, hvad Kongen tilforn dennem, som sine fornemmeste Venner efter Unions-Stændernes Anmodning udi Tydskland, saavelsom og efter de Herrers Staters i Holland deres Begiering hafde skrefvet, paa det nu, førend dend heele Neder-Sachsiffe Kredz med de andre blef forsamlet, funde om deres Tilgenegenhed og Meening være forsikrede. (2) Endsckiont Kongen sig ikke endnu haver villet indlade udi noget Forbund imod Keyseren, alligevel det tit og ofte af ham har været begiert: Ikke desto mindre dersom det var alles deres Alvor noget med samlet Magt og retskaffen Ifver at ville foretage; da ville Kongen baade for Religionens, da dend nu eftertragtes; saaog for dend Neder-Sachsiske Kredzes samt andre i Riget nødbrængende Fyrsters algemeene Beste iligemaade for sin Andeel giøre det, som hannem burde; men ellers ikke. (3) Hvad heller dette maatte gaae for sig, eller ikke, saa var det dog nødvendigt, at et sikkert Forsvars-Forbund kunde oprettes fornemmeligen med de Hertuger og Fyrster af baade det Brunsvigske og det Lyneburgske Huuse; og dersom dette ikke for anden Aarsag skeede, da var det dog got at det skeede i Synderlighed for Stædernes og andres skyld, som ved Leylighed af disse Tydske Rigets Uroligheder ville slaee sig til det contra Partie, og derved søge at erholde deres Paastand af Privilegier og indbildede Friheder. (4) Til samme Ende og af samme Aarsag maatte ogsaa søges et nærmere Forbund med Engelland. (5) Fyrsterne, som nu vare foreskrefne og indbudne, maatte ikke derover falde paa de Tanker, at Kongen derved ville søge hos dennem nogen Hielp: men at Kongen dennem haver samlet, er meest skeet for deres egen Beste; eftersom de ere nærmere ved dend befrygtede Fare og Ulykke, end Danmark. (6) De maatte ikke heller tænke at de ere blefne samlede, fordi deraf Kongen skal ønskes eller tilraades nogen Krig; thi Kongens Forsæt er tvert der imod, men hand vil, saafremt det kand skee, have, at alle Ting maa udfalde til Fred og Rolighed. (7) Dersom det og paa alle Sider skulle blive besluttet, at Krigs-Folk skulle værfves, saa skulle det dog skee i dend Meening, at mand derved desto snarere kunde komme til Forliig og Fred; og dersom (hvilket GUD forbyde) ikke saa snart faadan Forliig eller Fred funde naaes, saa burde mand dog ikke alle Tider, ey heller i alle Maader være u-bevæbnede. Disse Kongens Forestillinger fandt hos de forsamlede Herrer

Det finder Bifald af Forsamlingen.

saadan en almindelig Bifald, at de paa det høyeste takkede Kongen for hans reedelige Forsorg og Hiertelaug til at befordre saavel Religionens, som det almindelige Beste. Det blef og samtykket at Krigs-Folk skulle værfves; saaog besluttet, at hver af Fyrsterne skulle udrede en Fente-Part til Hest og Foods; og der sagdes, at Slutningen var om en Krigs-Magt af 6000 Mand til Hest, og af 20000 Mand til Foods, som ikke alleeniste skulle bruges her udi Neder-

Side 462.

Sachsiske Kredz, men fornemmeligen dermed at gjøre de Unierede der oppe i Riget Biestand: Eftersom saalænge de Unierede vare udi Stand til at udrette noget Tilstrækkeligt, og særdeeles til at befrie Pfalz, da hafde mand sig ikke meget at befrygte her udi Nabolaugget. Derforuden funde det ikke udtydes til det Værste, at mand holdte sig færdige og til reede imod ald indfald, naar mand ikke ville angribe Keyseren eller nogen anden. Kongen hafde ogsaa ladet de udsendte Capitainer, som i dette Aar vare uddeelte til det udi sine Værbings-Patenter, tydeligen sætte, at det skeede ikke til anden Ende, end til det Almindelige og Religionens Væsen til Beste. Dette samme befoel Kongen sine Gesandter, som allerede tilforn vare udsendte, at lade Keyseren forstændige; saa at og Keyseren lod Kongen viide, at hand ikke heller hafde nogen Mistanke derom enten til Kongen eller dend Neder-Sachsiske Kredz; og derhos lovede u-brødeligen at ville handthæve baade Religions og Profan Freden; saaog at hand til dend Ende hafde afskaffet de Krigs-Folk, som sig imod visse Fyrster og Stænder hafde forgrebne.

Segebergs Møde tager Ende.

Iblant andet blef og til Segeberg besluttet at Administratoren til Magdeborg skulle anmodes at udskrifve en almindelig Neder-Sachsiske Kredz-Dag, for at indrette det besluttede Forsvars-Forbund, til at forekomme ald befrygtende Krigs-Fare. Kredz-Dagen blef og ansat at skulle holdes dend 16 April udi Staden Lyneborg, hvor paa Kongens Vegne blef udsendt Sigvard Povisk og D. Johan Schonback, som og for sig fandt de andre Stænder, enten personligen eller ved Fuldmægtige. Derforuden indfandt sig og tvende fra Keyseren, nemlig Gref David af Mansfeld, og Hans von Werthern, for at ansee og anhøre, hvad der blef forrettet, hvilke og arbejdede paa at betage Kredz-Dagen ald Mistanke om Keyserens og de Catholskes Anklage, og formane dem til Roe og Tryghed. De samme bragte og Brevve til Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig, som formanede ham til, ikke at gifve sine Raad til noget, som det Tydske Rige funde foruroelige. Disse Keyserlige Udsendte blefve, da Kredz-Dagen var til Ende, med de beste Forsikringer om Stændernes Lydighed og Ærbødighed til deres ypperste Øfrighed, saaog allerstørste Tillid til Keyserens gifne Løfter afskeedet; og begierte ikke andet af dennem, end at Keyseren udi Gierningen vilde udviise hans Løfter, og self bringe Fred og Roelighed til Veye: Hvilket de Danske Fuldmægtig med fleere og udpryntede Ord igientoge.

Unionen i det Tydske Rige blef adskilt.

Sigvard Povisk og Schonback hafde derforuden Befaling, at paastaa det, som til Segeberg var sluttet, og særdeeles det, hvad som var lovet at skulle gøres til de Unierede Fyrsters Hielp og Biestand, maatte med Alvor sættes i Værk; saafremt Keyseren ikke ville afskaffe de fremmede Krigs-Folk ud af Pfaltz og næste Grændzer. Men dette blef af dem holdt tilbage, saafom mand samme Tider finge at viide, at det var til Ende med Unions-Væsenet, saaog at Fyrsterne af Anspack, Würtenberg og Durlach hafde forliigt sig, og deres

Side 463.

deres Baaben hafde nedlagt; desligeste at Land-Grefven Mouritz af Hessen og andre fleere udi Forliget vare indtagne. Hollænderne hafde og allerede tilbage kaldet deres Hielpe-Tropper; saa at det var forgieves derom viidere at tale.

Slutningen paa Kredz-Dagen blef, at Stænderne skulle blive hver for sig bevæbnet, og holde sig i Beredskab, saalænge indtil alle Ting blef roligt. Imidlertid flitteligen at anholde hos Keyseren at fuldbyrde sine Løfter, og at lade Pfalz-Grefven og hans Anhang komme til billig Forhandling.

Saaledes blef Kredz-Dagen endet: Nu maa og fortælles

Keyserens Svar givet de Danske Gesandter angaaende Pfaltz-Grefven.

hvorledes Kongens Gesandtskab til Keyseren afløb; hvorom da de hiemkom, gavfe Kongen saadan Underretning: Da de for Keyseren hafde andraget deres Ærinde, finge de omsider efter lang Ophold saaledes Svar; at Keyseren erkiendte med Taknemmelighed og Velgefald Kongens Medlidenhed og Omsorg for at hielpe det almindelige Beste til rette. Ellers hafde hand fornemmeligen Aarsag at klage over Pfalz-Grefven, at hand ikke hafde ladet see nogen Fortrydelse over dend Uret, som hand Keyseren hafde tilføyet, saa at Hans Keyserlige Majestæt var blefven nød og tvungen til ikke alleeniste at tage og bruge Vaaben, men endogsaa sig imod hannem med fremmed Hielp at betiene; hvorfor det var ikke Forseelse imod hans Haandfæstning at erklære og dømme hannem udi Rigets Acht, hvorudi hannem ey heller nogen Overiling var vederfaren, saasom med samme Achts Erklæring og Dom var blefven indeholdt Otte Maaneder; hvilket aldt omsider endeligen maatte skee, til Exempel for andre, at de og udi deres skyldige Pligt og Lydighed derved kunde tilholdes; thi Keyseren hafde ikke brudt enten dend Geistlige eller Verdslige Fred, men Pfalz-Grefven og hans Anhang hafde overtraad dennem begge. Dersom een eller anden Kredz-Stand vare enten af Keyserens eller af de Spanske Krigsfolk noget haardt eller u-sømmeligt betegnet, da var det imod udgivne strenge Forbudder og Befalinger, og det ikke var udi saadanne Krigs-Uroeligheder u-sædvanligt, at saadan U-orden imod Keyserens Villie forefaldt: Hvorfor formodedes at Kongen ikke for des Aarsag ville fatte andre Tanker, eller og besørge nogen Fare fra faa god og oprigtig en Ven, som Keyseren; og derfor lode dend udi Sindet fattede Krigs-Rustning efterblive. Særdeeles lod og Keyseren sig mærke, at dend sidste til Lyneborg holdte Neder-Sachsiske Kredz-Dag var hannem behagelig, og formodede derfor, at Kongen, som een udi samme Kredz fornemme Stand ville med hannem fremdeeles derved blive eenig. Da Gesandterne nu videre forestillede, at den Spanske Krigs-Magt under Spinola hafde paaført en stor Deel af det Tydske Rige saadan en Fordærvelse, og udi en anden stor Deel var indjaget saadan Skræk, at det ikke

Kongen formoder at den Spanske Krigs-Magt maa af det Tydske Rige aftrakkes.

kunde undskyldes; saa paastode de, at dend Krigs-Hær, saavel hans egen, som og dend fremmede maatte aftakkes, og ald Forbit-

Side 464

trelse maatte ved en almindelig Amnestie afskaffes. Naar dette skeede, hafde Keyseren sig ikke andet at vente end ald Lydighed og Hørsomhed, og Chur-Fyrsten af Pfaltz blef ikke dend sidste som faldt tilføye og beteede sin underdanigste Skyldighed. Men Keyseren derimod gaf dette at betænke, at det ikke anstod Hans Majestæt, som hafde liidt faa stor Uræt, at tilbyde sin halsstarrige og oprørske Underdan Forsoning. Ihvorvel og Gesandterne ikke udi deres Foredragende hafde foredraget nogen billig Middel, faa forklarede dog Keyseren omsider, gierne at ville tage imod aldt det, som Rigets samtlige Stænder paa første anbefalede Rigs-Dag til Regensborg, som af Chur-Fyrsterne og eendeel Fyrster tilkommendes September var anbefalet at skulle holdes, funde for got befinde hannem at foreslaae og beslutte, til dend forønskte Fred og Roelighed at erlange. Denne Keyserens Erklæring blef sendt til Pfaltz-Grefven, og Chur-Fyrst Friderich; med hvilken følgede og Kongens

Kongens Raad gifven Churfyrst Friderich.

Raad og Beskeed, som blef gifven hans Gesandt og Geheime-Raad Acatio Burggraf af Dhona, som raadde hannem at lade alle Krigs-Tanker fare, og ikke at arbejde paa andet, end at hand ved Venners Raad og Imellemhandling med sine Frender blef forsonet; hvortil og Kongen af ald Yderste sin Hielp u-fortrøden ville anvende; thi det ville ikke gaa hannem an, at Kong CHRISTIAN for hans skyld ville bryde Freden mod Keyseren, og for hans skyld en offentlig Krig begynde. Det blef hannem og raadet, ikke at forlade sig for meget paa Bethlem Gabor Fyrsten af Sibeborg; desligeste blef det hannem tilskrefvet, at af de fra Kongen af Engelland indkomne Skrivelser eller af hans hid til Danmark sendte Gesandte nogen tilforladelig Hielp funde mærkes. Altsaadan Formaning bragte nogen Frugt, saa at

Kongen blev paa det sidste nød til udi dette Aar, at aftakke de fleeste Ryttere og Soldater, som allerede vare værfvede, hvilket Exempel de Brunsvigske og Lyneborgske Fyrster efterfuldte. Disse aftakkede Folk, som vare Tienstløse blefve af dend unge Hertug Christian af Brunsvig og Biskop af Halberstad (som og var Kong CHRISTIANS Søster-Søn og som siden stor Allarm og Urolighed afstæd kom, hvorom paa sit Sted herefter skal tales) udi Tieniste antagne. Pfaltz-Grefven Friderich nødtes herefter at løbe sin egen Fare.

Udi dette Aar udsendte Kong CHRISTIAN desforuden sin

Kong Christian stadfæstes af den ny udvalgte Keyser Lehnene i det Tydske Rige.

anden Gesandt, nemligen hans Raad og Provst af Uttersen Sigvard Povisk til dend ny udvalgte Keyser Ferdinando Lehnene for Hertugdømmene Holsteen og Stormarn samt Stadfæstelse paa Dithmarsken, og desforuden Haabe-Bref eller Expectanz paa Grefdommene Oldenborg og Delmenhorst at antage; hvilket altsammen efter Ønske blev forrettet.

Printz eller Hert. Friderich stadfæstes af Capitulet i Brehmen om Bispe-Vallet i.

Forrige Aaringer er der nok talt om ald dend Hinder og Fortred dend gamle Erke-Biskop af Brehmen gjorde, for at hindre Kongens anden Søn Printz Friderich til at blive befordret, til at blif-

Side 465.

blive Erke-Biskop der sammesteds, naar dend Gamle døde; u-agtet dend beste og største Part af Capitulet var for at det skulle skee.

det hand bliver Coadjutor.

Om denne Erke-Biskopens Modvillighed vil her i dette Aar ey videre tales, end dette, at hand undsaae sig ikke heller i dette Aar, at gjøre alt det hand kunde paafinde, enten paa een eller anden Maade tvert imod hans forrige Ord og Tilsagn. U-agtet alle disse hans Kunster, blef det, som tilforn var aftalt med Capitulet og Dom-Herrerne, saavidt klart at de samtlige gafve deres Stæmme fra sig, og udnæfnte Printz Friderich at være Erke-Biskopens (saa faldede) Coadjutor, saaog, saafremt hand dend Gamle overlevede dend da værende Erke-Biskop, da ville de hannem udi hans Sted udvælge. Dette samme Løfte gjorde og Staden Brehmen, tillige med Land-Stænderne udi Biskops-Dømmet. Til dette at stadfæste blef nogle visse gode Mænd af de tilforn næfnte indsendte ved Martini Tider til Kongen, som med Hans Majest. udi Friderichsborg handlede om deres Friheders og Privilegiers Stadfæstelse og Forbedring, saa at alle Ting der sammesteds blef med dennem nogle Dage for Juule Helligt til allerstørste Fornøjelse afgjort. Hvorledes det og lykkeligen udfaldt med Vallet til det Stift Behrden, skal siden fortælles udi nestfølgende Aars Historie, saafom det dermed ey førend da kom til nogen Fuldkommenhed.

Kort tilforn er talt om Forbund med de Herrer Stater af de

Kongen fender Gesandt til Holland for at slutte et Forbund med Danmark.

forenede Neder-Lande at skulle sluttet: Hertil blef af Kongen udsendt Rigens Raad Jacob Ulfeld Rigens Cancellar. Deres mange Aars Stilstand med Spanien skulle med dette Aars Udgang ogsaa tage Ende, og Krigen nu igien med ald Kraft begyndes. Af det Forbund, som de hidindtil hafde staaet udi med de Unierede Tydske Fyrster, hafde de hidindtil enten liden eller snart ingen Frugt seet eller haft; og mindre funde de deraf herefter vente; saafom Spinola Krigs-Magt udi Pfaltz og der omkring var baade for stærk, saaog ved idelig Seyr for mægtig. Pfaltz-Grefven Friderich var nu ved det Pragiske Slag blefven ikke alleeniste fra Bøhmen, men endogsaa fra sine egne Arve-Lande landsflygtig. Med Sverrig hafde de nu paa nogle Aars Tiid været udi saa god Fortrolighed, at Spanien og det Østerrigske Huus ey skulle faa stor Nytte af deres Forbund, som var gjort med Kong Sigismundo i Pohlen. De Forenede Neder-Lande hafde forleeden Aar her indsendt een af deres ypperste Mænd af deres høye Raad Caspar von Vosborg, som ofte hos Kongen efter Printz Mauritzes og Staternes Befaling hafde gjort sig stor Umage at overtale Kongen til at antage sig det Pfaltziske og Bøhmiske Væsen og gribe

til Vaaben imod de Catholske, og hielpe de Evangeliske Unieredes fælles Sag udi det Tydske Rige. Hand med sin behagelige Omgængelse og Forhold bragte Kongen først paa de Tanker at forsøge hos sine Venner i dend Neder-Saksiske Kredz at tænke paa Middel at udrette noget til det Tydske Riges Rolighed; til hvilken Ende og det Sege-

Side 466.

bergske Møde blev foreskrevet, hvor og bemeldte von Vosborg sig indfandt. Heraf tog Kongen Aarsag og Anledning, at paa et Forbund med disse Herrer-Stater skulle arbejdes og sluttes, faaog at Ulfeld til den Hag skulle udsendes. Forbundet blev og der sluttet

Forbundets Puncter.

efter nogle Maaneders Forløb af bemeldte Ulfeld, og af de, som dertil med hannem vare befuldmægtigede, blev det underskrevet dend 14 Maji, hvis indhold derudi bestod: (1) Fred, Eenighed, god Forstaaelse og Venskab skulle være imellem Kongen og Herrer-Staterne og alle deres Lande, og alle deres Undersaatter, nu og herefter til Vands og Lands. (2) De skulle søge hinandens Beste med Raad og Daad. (3) Intet enten hemmeligen eller aabenbare maatte handles, gøres eller bevilges hinanden til Fare eller Nachdeel; men tvert imod hindre og aabenbare alt hvad, som saadant andensteds fra funde erfares. (4) De hverken aabenbarligen eller hemmeligen maatte styrke eller hielpe hinandens Fiender, det være sig med Folk, Penge, Skibe, Proviant, Udrustning eller i andre Maader, ey heller tillade at saadant fra deres Lande eller Hafne skulle skee. (5) Ingen Forbund eller Tractat maatte indgaaes med nogen imod hinanden, og de Forbunde som ellers tilforn med nogen funde være indgangne, eller herefter vorde indgangne, skulle ingenlunde være nogen af Deelene til nogen Forfang, Fare, Skade eller Afbræk. I særdeelehed skulle de Forbunde, som Aaret 1613. og nogle paafuldte Aar ere blefne sluttede med Kongens af Danmarks Naboer, eller herefter funde vorde sluttede, ey i nogen Maade forfange eller forkorte Hans Kongel. Majest. eller Kronen Danmark i deres Ret, Friheder, Høyheder og Regalier til Vands eller Lands, i Øster-Søen, Beltet eller Nord-Søen, eller i hvad Rettighed og Høyhed Hans Kongel. Majestæt og Riget haver. (6) At skaffe hinandens Undersaatter Ret i deres Sager, naar de sig noget haver at besværges. (7) Dette Forbund skal ikke ophæve eller udi nogen Maade fornærme noget Forbund eller Tractat, som nogen af Deelene have tilforn sluttet og oprettet med andre. (8) For at viide, med hvor stor Magt dend eene Deel skal staae dend anden bie, saafremt dend eene eller dend anden med aabenbare Kriig antastes, og paa hvad Maade og Vilkaar saadan Hielp skal skee; fra hvad Tiid det bør begyndes; samt og hvorledes og naar det skal tilbage gives; item angaaende visse Poster i Handelen og Seylatzsen, derom skal opsættes indtil en beleilige Tiid og Stæd, hvilken skal staae til Hans Kongel. Majestæt af Danmark at næfne, nærmere at træde udi Underhandling.

Vanskeligheder, som forhindrede dette, Et Forbund blev siden afhandlet udi een nye samling udi Staden Brehmen; men blev dog ikke siden ratificeret.

Der faldt vel af denne sidste Articul nogen saa stor Vanskelighed paa begge Sider, saavel Hielpen, som Handelen og Seylatzsen og meest paa Øst- og Vest-Indien angik; dog paa det derover Forbundet ikke skulle blive længere udsat eller gandske forsvinde, blev, saa snart Ulfeld hiemkom, en Forsamlings-Dag udi Staden Brehmen imod Enden af Julii Maaned nestkommende berammet, som dog

Side 467

dog siden til September Maaned blev opsat, og dertil udnæfnte Kongen paa sin Side fornemte bemeldte Rigens Cancellier Jacob Ulfeld og Rigens Raad Holger Rosenkrantz, og paa Hollændernes Vegne Reynard Pauw, Mark van Lyklama, Sweder van Haersolte, og Gosen Schaffer; af hvilke blev gjort og aftalt en Recess dateret dend 30 Septembris Anno 1621. bestaaende udi trende Hoved-

Articuler: Dend førstes Meening var, at Handel og Vandel med alle Commercier til Vands og Lands skulle for begge Deeles Undersaatter være fri paa alle Strømme, Stæder og Hafne, ingensteds udelukket eller forhindret, hvor de hidindtil hafde faret, handlet og søgt deres Næring; og at dend eene skulle derved hielpe dend anden til rette; Dog dend tilbørlige Rettighed paa begge Sider skal erlægges og betales, eenhvers Rettighed u-forkrænket. Dend anden Articul var om god Forstaaelse imellem begge Parters Undersaatter i alle Seylatzer og Handel til Vands og Lands, ey alleeniste i deres egne Lande, men endog udi alle andre Riger og Lande, særdeeles i Øst- og Vest-Indien, Africa, Guinea, Terra Australi og andre deslige udenlands Far-Vand; dog ey derudi nogen Indpas, i hvad særdeeles Forbunde og Contracter dend eene eller anden Part paa visse Stæder kunde have. Dend tredie Articul var, at befordre hinandens Sikkerhed, Velfærd og Fremvext saa meget mueligt var; og saafremt nogen høy Nød, (som GUD forbyde) det udkræfvede, at dend eene af Deelene begierte af dend anden en Sum Penge; da at forstrække hannem med 200,000 Rixdaler udi Specie (saafremt dog at dend som det begieres af, ikke self paa samme Tiid er med Krig beladen) og saadan Sum at betale i nest paa hinanden paafølgende Aar (faafremt dend Begierende saalænge dertil skulle have Trang) saa at hver Aar blev betalt dend tredie Deel af bemeldte Summa, uden nogen Jgien-Betaling. Viidere herom at tale, er ikke fornøden, thi intet af alt dette, enten

Det blef ey ratificeret.

Forbundet eller Recessen blef paa begge Sider stadfæstet eller ratificeret.

U-anseet at alt dette gik Krebsgang, vilde dog Kongen udviise

Gesandt til Spanien, at condollerre dend forrige Konges Død og for at gratulere dend ny Konge.

sit Venskab imod bemeldte Neder-Lande, i det hand befoel sin Gesandt Axel Ahrenfeldt, som dette Aar blef udsendt til Spanien for at tilkiendegive Kong Philip dend 4de hans Medlidenhed over hans Faders Død, iblant andet at foreslaae hannem, om det ikke var mueligt, at Stilstanden, som var med de Foreenede Neder-Lande sluttet og nu skulle endes, ikke kunde paa 7 eller fleere Aar endnu forlænges. Men saafom baade de Herrer General Stater saaog Printz Mauritz af Oranien siuntes ikke, at dette Forslag hos Spanien efter disse Tidens Tilstand skulle finde stor Bifald, blef det gandske efterladt. Ellers var Ahrenfeldts fornemmeste Ærinde *Item angaaende dend Ceylonske Handel og Seylatz.* udi Spanien at faa Frihed at beseyle dend Insul Ceylon, hvilket de Portugieser, som der hafde sat deres Colonie, ville hindre. Viidere her om at skrifve gøres ikke fornøden, saafom denne Seylatz strax faldt

Side 468.

faldt bort af sig self, efterdi dend Danske Ostindie-Farer under Admiral Ove Giedde der, da hand did landede, ikke fandt der nær sin Regning, eendeel fordi dend Efterretning, som een faa faldet Printz Migomme, og som ellers var af Fødsel en Hollænder, hafde givet fandtes falsk, eendeel og fordi Landets Indvaanere dertil af Portugieserne overtale, dend Danske Handel ikke ville der tillade.

Forbund sluttet imellem K. Jacob af Engelland om dend Ostindiske og Grønlandske Fahrt.

Rigens Raad Anders Sinklar, om hvem tilforn er talt, at hand var sendt Gesandt til Kong Jacob udi Engelland, stræbte samme Tiid at udi det der sluttete Forbund og skulle nogen Fordeel blive indført baade for de Danskes Ostindiske Fahrt, saaog deres Hvalfiske-Fangst under Grønland. Men de Engelske meente, at det var nok, som udi Forbundet var indført, at begge Nationers Undersaatter skulle være hinandens Venner paa alle Stæder og Lande, og hielpe og forsvare hinanden og ey tilføye hinanden nogen Skade: Og hvad Grønlands-Farten angik, da holdte de og for at det var nok, det som fandtes udi Forbundet, at de Engelske Undersaatter skulle holde sig fra de Hafne, som i forrige Forbunde dennem vare forbudne at søge med viidere. Omsider efter lang Handel herom, lod sig Kong Jacob befalde efter Kong CHRISTIANS Forslag at blef besluttet, at begge Nationers Undersaatter alleene skulle beholde fri Hval-Fiskerie i begge Kongernes Bilider paa de Grønlandske Far-Vande,

og hvor Hvalen fangedes, derfra skulle andre fremmede Nationer udelukkes; desligeste, at det som dend eene Konges Undersaatter fangede, maatte ikke indføres og selges i dend andens Lande eller Hafne. Dette, saavel som og Stadfæstelsen paa Forbunds-Artiklerne bragte Kongens Geheime-Secreterer Friderich Gunther hiem inden dette Aars Udgang.

Hanse-Stæderne fatter over denne Samling nogen Frygt at det imellem de Herrer-Stater og dessem sluttede Forbund skulle blive svækket.

Rygtet om dend Samling til Hag og Brehmen imellem Danmarks og de Foreenede Neder-Landes Gesandter, foraarsagede en temmelig Mistanke iblant Hanse-Stæderne, som for samme Aarsag holdte en Forsamling udi Lybek, eftersom de kunde ikke andet tænke, end at det skulle i visse Maader hensigte til at svække det Forbund, som de Aar 1613. med Herrer-Staterne hafde indgaaet. Hvilken deres Mistanke faa meget desto meere blef forøget, efterdi Tolden udi Danmark og Norge paa det Tydske Øll og de Rhinske Vine, som af dennem did blefve indførte, blef forhøyet; Hvorfor at de af Lybek, Brehmen, Hamborg og Rostok sendte nogle af

De sende nogle af deres Middel til Kongen for at faa Forlindring i Tolden.

deres Raad til Kiøbenhavn, for at bede om Toldens Forlindring. De blefve af Cancelleren, hos hvem de alleeniste vare til Forhør, forsikrede, at saa længe de holdte sig inden deres Grændzer, og ikke begyndte noget imellem sig selv, eller med andre, som kunde være Kongen eller Rigerne til nogen Mistanke eller Forfang i nogen Maade, ville Kongen med ald Naade være dennem bevaagen; Men hvad Toldens Forlindring angik, da funde Tidernes besværlige Tilstand ey taale at der udi skeede nogen Forandring. Med dette Svar maatte de lade sig nøye og tage Afskeed; dog blefve Brehmerne, for hvilke

Side 469.

Kongen hafde særdeeles Naade, alleeniste forsikrede om saadan Anstalt under Haanden ved Told-Stæderne at skulle giøres, at de over Toldens Forhøjelse ikke skulle klage; hvilken hemmelig Forsikring de ogsaa udi nogle Aar med Fornuft vidste at bruge sig til Nytte.

Dend Handel imellem Kongen af Sverrig og Hanse-Stæderne om nærmere Forbund gaar tilbage. Ellers var der i disse Dage et Forbund udi Giærde imellem Kongen af Sverrig og de Wendiske Hanse-Stæder, om fælles Handel og Seylatz; men formedelst bemeldte Stæder fornam, at Fortroligheden imellem Danmark og de Foreenede Neder-Lande dagligen jo meere og meere tilvoxede; bleve de noget frygtagtige, og derfor noget langsomme og seendragtige med dette Forbund at slutte: Hvorfor dend Svenske Konge og paa det sidste, da hand fornam deres Lunkenhed, gandske efterlod at drive derpaa, saa at dend Handel af sig selv forsvandt.

Friderichstad udi det Eyderstedske Land bliver anlagt.

Udi det Eyderstedske Land, blef i dette Aar anlagt en ny Kiøbsted, som kaldtes Friderichsstad, hvis Oprindelse var denne: Efter at udi Holland var opkommen nogen Stridighed udi Religionen ved Arminii Lærdom, saa at endog derover blef holdt et stort Kirke-Møde til Dordrecht Aar 1619., begyndte eendeel af samme ny Lærdoms Tilhængere at frygte, og tvivle om at nyde der udi Landene nogen Sikkerhed eller Rolighed.

Indvaanerne som der ville bygge og boe finge Religions-Frihed.

Hvorudover de søgte Tilflugt hos adskillige Fyrster udi det Tydske Rige, og bade om Frihed at sætte sig need hos dennem, og med Rolighed uden nogen Hinder øfve deres Religion. Eendeel af disse Folk kom og til Hertug Friderich af Holsteen Gottorph med samme Bøn og Begiering, som forsikrede dennem om sin Beskiærmelse.

Stadet hedde tilforn Sebul.

Derpaa udsøgte de sig et Stæd ved Eyderen som kaldtes Sebul, hvor de fandt god Bequemmelighed at bygge og boe; hvortil de og finge af Hertugen Frihed, naar de der holdte sig rolige, og uden Forargelse søgte deres Næring.

De leede dend Strøm Threnne til Staden med Diger og Dæmninger.

Da de dette hafde naaet, begyndte de sammestæd at leede dend Strøm Threnne eller Thræne, som tilforn løb igiennem et Stæd kaldet Risen-Kog udi Eydern, fra bemeldte Koge ind omkring det Stæd, hvor de deres Stad ville bygge, saa at Staden funde komme til at ligge midt imellem tvende Afsnitter eller smaa Strømme og Arme af bemeldte Threnne. Siden dæmmede de for bemæfnte Strøm, at hun ikke skulle finde sit forrige Løb med et stærkt Dige og Dæmning, men at dend skulle fordeele sig udi de tvende Arme, og søge Eydern som tilforn. Dette Værk finge de færdige udi dette Aar, og strax derpaa begyndte de at bygge Huuse og oprejse smukke Bygninger, samt kaldede Staden efter deres Lands-Fyrstes Navn, Friderichsstad. Siden søgte ikke alleeniste mange af deres Religions-Forvante did hen, og med god Rolighed der søgte sin Næring, men endogsaa mangfoldige Aar derefter, adskillige af de Secter som kaldes Mennister og Labadister, saa at samme Bye er bleven en vel bebygget og Folkeriig Stad.

Udi Høsten, da Kongen var kommen hiem fra Holsteen, da ankom en Gesandt her til Skibs udi Sundet, som fra Kong Sigismundo

Side 470.

Kongen vil ikke tilstæde at nogle Tropper som Pohlen i Engelland hafde værfvet, maatte passere Sundet ell. Kongens Strømme.

var sendt til Engelland for at værfve Krigs-Folk, som foregafves at skulle bruges imod Tyrken: Hans Nafn var Gregorius Ossolinsky Grefve af Tenezin og Woywod i Sendomir, som med sig bragte 300 Mand, fom begiernes fri at maatte passere Sundet; og derhos begierte fri Giennemfart endnu for 1700 Mand, som snart ventedes. Kongen ville ikke være meget vanskelig denne gang at lade de fri passere, som vare med Gesandten: Men de andre 1700 Soldater, som endnu ventedes ville Hans Kongel. Majest. ikke tillade at komme til Sundet, langt mindre at røre nogen af Kongens Hafne eller Strømme, med mindre de tænkte at ville tracteres som Fiender. Thi Kongen undrede sig over at saadan et Antal Krigs-Folk torde vove at indfinde sig udi Sundet, uden at derom tilforn var gifvet Kundskab, eller og nogen Begiering derom derfor var indkommen. De som vare med ham self ankomne, funde nu vel tillades for Venskabs skyld, som hand med Kong Sigismundo alle Tider hafde søgt at ville vedligeholde: Men at tillade fleere, var hans og hans Riges Høyhed imod og kunde ikke taales. Til dend Ende befoel Kongen Admiralen paa Bremerholm Steen Willemfon Rosenvinge med 4 Fregatter at krydze allevegne uden for Sundet, og forhindre deslige Durchfart, som ville komme fra Engelland, og dennem med det Gode uden nogen Persons Anseelse Veyen tilbage at viise, hvilket og skeede, ihvorvel Kong Sigismund med sin Skrifvelse det ansøgte.

Kongen forliger de Stridigheder som forefaldt om Lehn af Preussen at skulle tages.

Een anden Sag gaf og til en jævnlig Bref-Vexling her Leylighed udi dette Aar, angaaende Chur-Fyrsten af Brandenburg Georg Wilhelm, som efter sin Hr. Faders Død maatte udi Pohlen hos Kongen søge sin Forlehning paa Preusen, hvorved fandtes dend Vanskelighed at Kong Sigismund fordrede saa strenge Vilkaar, som dend anden ikke fandt sig skyldig at indgaae. Dette paatog Kong CHRISTIAN sig udi Venlighed at ville til god Endelighed bemægle; hvorom hand og af Chur-Fyrsten ved sin fornemmeste Raad Gref Adam af Schwarzenborg blef anmodet. Vilkaarene vare disse: Foruden store Summer af Penge, saaog u-sædvanlig Hielp af Tropper, som skulle udreedes, faalænge Pohlen var udi Krig med Sverrig begreben, blef og paastaaet, at Chur-Fyrsten skulle indeholde dend Brude-Skat, som hans Syster skulle have af Broderen, nu hun var bleven forlovet med Kongen af Sverrig, som var hans værste Fiende, og at dend siden til Kong Sigismundum skulle leveres. Her

imellem lagde sig Kong CHRISTIAN saaledes og med saadan en Fliid og U-mage, at hand formaaede Kong Sigismund til at afstaa ald saadan imod ald Folke-Ret stridende Forsæt, og derhos forsikrede, at Chur-Fyrsten for det øfrige ville indgaae alle rimelige Forpligter, og ikke udi ringeste Maade gjøre enten Kongen af Sverrig eller andre Pohlens Uvenner nogen Biestand. Dette lykkedes saavel, at denne Lehn-Sag fik sin Rigtighed, og inden dette Aars Udgang kom til en god Ende.

Side 471.

Det stod nu ellers ikkun slet til udi Pohlen; thi foruden at Tyr-
Slet Tilstand udi Lifland.

ken der forleden Aar med en stærk Magt var indfalden, og udi et Feldtslag hafde slaget dend Pohlske Krigs-Hær; saa var endogsaa de tvende Aars Stilstand sluttet med Sverrig nu til Ende, saa at Kong Gustav Adolph gjorde sig færdig med ald sin Magt baade til Lands og Vands at anfalde Lifland, og at beleyre Staden Riga; hvilken efter nogle Ugers Beleyring sig godvilligen overgaf; paaskyldendes, at de forgiæves ventede Undsætning fra deres Konge, som nok hafde at bestille med Tyrken; alligevel hand siden dette Aar udi et Feldtslag blef overvundet, saa at hand Fred paa nogle Aar med hannem maatte slutte.

Kongen ynsker Kong Gustav Adolph til Lykke over sin Seyr, og beder for Churland, at det maatte for Krigen forskaanes, saaog for det Stift Pilten.

Kongen ynskede Kong Gustav Adolph til Lykke over denne seyrerrige Fremgang, og derhos bad for Hertug Friderich af Churland, at hans Undersaatter og Lande udi denne Krig maatte forskaanes, saasom hand ey dertil hafde gifvet Aarsag; ey heller var det i hans Magt, at dend igien funde stilles. Desligeste bad Kongen og for det Stift Pilten, som var pantsat Markgrevinden af Onoltzbak, at det ikke heller noget Fiendtligt maatte tilføjes. Kong Gustav Adolph takkede for Lykønskningen, og bad derhos, at Staden Riga,

Kong Gustav Adolph begierer at dend indtagne Stad Riga maa i Danmark nyde lige Ret med de Svenske Undersaatter i Handel og Vandel.

som nu med Vaaben og Værge var vundet til Sverriges Rige, og derudi blevet indlemmet, maatte herefter udi Rigerne Danmark og Norge, samt deres Hafne og Strømme nyde samme Ret og Friheder udi Handel og Vandel, som alle Svenske Undersaatter efter Forbund og Fordrage med rette funde tilkomme. Hvad Hertugen af Churland angik, da hafde hand ynsket at Kongens Forbøn hafde bleven hannem indhændiget førend hand reyste til Mittov: Thi da skulle hand endda have anseet Kongens Forbøn. Men som samme Hertug

Men Kongens Forbøn for Churland afslaaes for visse Aarsager.

stedse imod hans Salige Hr. Fader hafde beteedet sig, som en Fiende, saaog nu imod hannem self ved Rigas Beleyring, hvor hand gjorde hannem ald dend Fortræd hand funde afstæd komme; og særdeeles da et Svensk Skib for kort Tiid siden med nogen Krigs-Rustning strandede under de Chursiske Kyster, bemægtigede hand ikke alleeniste sig Skib og Gods og fængslede Folkene, men endog da hannem blef raad at foreene sig med Sverrig, haver hand svaret sig at ville blive fast paa dend Pohlske Side; hvorfor hand var af Nød foraarsaget til paa alle Kanter at fee sig sikker. Kunde Kongen af Danmark overtale hannem til at sidde stille, og hverken det eene eller det andet Partie sig befatte, ville hand gierne for Kongens skyld efterlade, hvis som hidindtil var skeet, og saavidt mueligt var, hans Land og Undersaatter forskaane. Stiftet Pilten, kunde hand ey Kongen til

Stiftet Pilten vil hand forskaane paa visse Vilkaar.

Velgefal lade u-anfægtet, eftersom det udi dette Aar imod hannem en Fahne Ryttere, som kaldes dend Pilthiske Fahne, udi Marken har underholdt: Dog dersom Kongen og Enke-Markgrevindens Broder Biskopen af Minden Hertug Christian af Brunsvig og Lyneborg ville forsikre hannem, at samme Stift hverken ville gjøre hans Fiender Biestand, eller hannem self Modstand, da ville hand for Kongens

Side 472.

Forbøn holde det friit for fiendtlig Overlast; hvis ikke, kunde hand ikke fortænkes, at hand imodstod ald det, hans Fiende kunde forstærke.

Secreterer Peder Galt sendes til Sverrig for at være Resident.

Kongen hafde faaet en stor Erfarenhed af de mange Grændze-Møder, som hidindtil imellem begge Rigerne vare holdte, at de droge megen U-leylighed efter sig, særdeeles udi een og anden smaa Sager, som ey funde der afgiøres, førend nærmere Oplysning derom indkom; hvorved de komme udi stor Langdrag: Til saadant at forekomme, holdte Kongen det for tienligt, at holde en Betiente ved det Svenske Hoff, som de imellem begge Rigerne forefaldende Sager funde forrette, baade med at forestille Sagerne for Kongen eller Raadet, saaog deres Svar derpaa at imodtage; og naar nogen videre Oplysning udkræfvedes, enten her i Danmark eller der i Sverrig, da saadan at indhændte. Til saadan Forretning, fandt Hans Kongel. Majest. for got, en Adels-Mand ved Nafn Peder Galt, som ved lang Tieniste udi Cancelliet, saaog ved een og anden Erfaring om Floden og udi Søe-Sager dertil var beqvæm, at opsende til Stokholm; der stedse ved Hoffet til dend Ende sig at opholde under det Nafn af Resident. Thi gaf Kongen hannem baade Bref og troværdig Fuldmagt til Kong Gustav Adolph, saa at hand ikke alleeniste blef stad til Forhør hos Kongen, men endog af hannem til samme Forretning for fulde antaget. Denne Peder Galt blef siden mange Aar efter Admiral, og vil give Anledning imod Enden af denne Konges Regiering om hans bedrøvelige Endeligt at fortælle.

Store Herrers Død.

Dette Aar tilbragte trende store Hoveder deres Døds-Dage, saasom Kong Philip dend Tredie af Spanien og Erz-Hertug Albret af Østerrige, som var Statholder udi de Spanske Neder-Lande; hvis Enke Isabella Clara Eugenia efter hans Død i hans Stæd bemeldte Neder-Lande alleeneste længe regierede. Dernæst Pave Povel dend Femte.

Rigens Raad Envold Kruses Død.

Dend velfortiente Rigens Raad Envold Kruse, og som nogle Aar tilforn hafde været Statholder i Norge med Berømmelse, tog og dette Aar Afskeed fra Verden, og efterlod sig det Ryte, at hand var baade Kongen og Fædrenelandet en troe og oprigtig Mand.

Hollændernes Skibsfart til Westindien begyndes.

Hollænderne begyndte i Aar deres Skibsfart paa Westindien eller America.

Aar 1622.

Rigens Ret og Deelee udgives af Kongen.

Kong Woldemar dend Første hafde Aar 1180. udgivet en Lov, hvorledes de Domme, som paa Rigets Danne-Hoff bleve fældede over nogen Adels-Mand, enten for Gield at betale, eller og for et og andet at efterkomme skulle forfølges, naar de samme Domme sadde overhørige, og hvorledes de derfor skulle liide Deelee,

Side 473.

Ramb, og Udvurdering udi deres faste Middeler og Jorde-Gods, naar ey andet fandtes dend Sagsøgende til forstrækkelig Fornøylelse. Denne Lov stod fast indtil Kong Erick dend Femtes eller Plougpengets Tiid u-forandret. Men da formedelst Leedingen som deraf udi Krigs-Tiid skulle giøres, blef dend til et Danne-Hoff, som udi Nyborg Aar 1244. holdtes, af bemeldte Kong Erick baade forbedret og stadfæstet, og kaldes dend da Kong Erickes Haand-Fæstning, som indeholdte 32 Artikler. Siden dend Tiid findes ikke udi Historierne nogen anden Forandring mældet derudi at være giort, end hvis som udi Haand-Fæstningerne siden dend Oldenborgske Stammes Ankomst til Rigerne her og der

450

kand findes. Disse Forandringer bleve Tiid efter Tiid skrefne ligesom et Tillæg ved dend gamle Kong Ericks Haand-Fæstning; og vare de endnu aldrig blefne trykte, i hvor længe end Trykkeriet udi Danmark tilforn hafde været. Hvorudover de baade med Sprogets Forandring udi Halvfierde Hundrede Aar, saaog ved mangfoldige U-ligheder udi Udskrifterne vare blefne baade u-forstaaelige og u-visse. Derfor fandt Kong CHRISTIAN for got disse skrefne Udskrifter, saa mange som funde findes, at samle, og dennem at lade efterfee, rætte og indrette efter de Tiders Tilstand, som nu var, og dennem udi offentlig Tryk at lade udgaae; hvilke hand lod kalde Rigens Ræt og Deelee. Denne er nu ey meere udi Brug, saasom hans Sønne-Søn Kong CHRISTIAN dend Femte ved sin udgivne Danske Lov, dend gandske haver afskaffet; helst hans Fader Kong FRIDERICH dend Tredie, da hannem blef igien overdraget sine Forfædres gamle Arve-Rættighed og Enevolds-Magt over sine Riger, allerede længe tilforn tillige med Rigens Cancellers Bestilling, Titul og Forretning, hafde ophævet; til hvis Bestilling det hørte, udi saadanne Sager, som Adelens Jorde-Gods og deres Privilegier og Friheder angik, at domme, og Anstalt at gjøre til dend Forfølgning og Laas, som derpaa skulle falde.

Kongen udsendte under Admiral Henrick Winds Befaling en

En Orlogs-Flode sendes udi Vester-Søen for at leedsage Undersaatternes Skibe til Spanien og Portugal.

Orlogs-Flode af Otte gode Skibe, som skulle holde Vester- og Nord-Søen reen for dend Overlast som saavel de Spanske, som de Nederlandske Skibe gjorde paa de Danske: Thi de som seylede paa Holland, toge og de Spanske; og de Dynkerker, og de som seylede paa Spanien og de Spanske Nederlande, toge de Hollandske og Seelandske: Nu da Stilstanden, som hafde varet imellem Spanien og Holland udi Tolf Aar, var til Ende, foruroligedes de Danske Skibes Seyladz under det Skin, at de enten forstærkede dend eenes eller dend andens Fiende med Krigs-Rustning og Mund-Kost; eller og at de lode sig befragte til enten dend eenes eller dend andens Kiøbmandskab og Seyladz at drive. Denne Flode skulle ogsaa leedsage Undersaatternes Skibe til Spanien og Portugal og særdeelees giennem Canalem, saafom Frankerige søgte at hæfne sig paa de Danske Undersaatter for et Skib, som forleeden Aar blef opbragt paa sin Seyladz omkring Nord-

Side 474.

Nord-Kappen uden Kongens Pas og Tilladelse; desligeste og for Et, som Ove Giedde paa sin Ostindiske Reyse opbragte. Kongen lod derforuden sine Undersaatter advare, at de ey paa de Franske Kyster skulle seyle; paa det deres Skibe ikke der skulle blive fastholdne.

Tvende Skibe udsendes til at krydze paa Nord-Kappen og tvende sendes i Øster-Søen.

Iligemaade sendte hand og tvende dygtige Skibe til at krydze paa Nord-Kappen og de Iselandske og Færrøeske Fare-Vande. Derforuden blef udskikket trende udi Øster-Søen, med Befaling stedse at holde Søen fri under Borringholm, Gulland og Øsel. Dersom og under disse Kyster enten Svenske, Pohlske eller andre Skibe Søe-Farten skulle ville forurolige, da skulle de først dennem formane med det gode faadant at aflade, og hvis de ikke ville, da dennem dertil med Magt at tvinge; saasom Kongen ingen over de Fare-Vande og Strømme nogen Herredom eller Myndighed ville gestændige.

Tvende Skibe legges i Øresund for at optage de Pohlske Fribyttere.

Endnu blef der lagt tvende Skibe udi Øresund for at opagte, at intet Skib gik der igiennem med Krigs-Folk for Kongen af Pohlen; og saafremt saadanne skulde ville gaae igiennem Sundet, da skulle de med Magt derfra afvises; men alle Fribyttere til Kiøbenhafn at opbringes, af hvad Nation de vare.

Kongen med Printz Christian og nogle af sine Raad seyle til Bergen i Norge for at holde Herre-Dage.

Midt udi Julio seylede Kongen self og Printz Christian, saaog nogle af Rigens Raad, med fem Orlogs-Skibe fra Sundet til Bergen i Norge for at holde Herre-Dage, hvor de paa fiette Dag nest efter lykkeligen landede. Efter at Herre-Dagene hafde Ende og adskillige Anstalter udi Norge vare giorte,

seylede de derfra igien med saa god en Vind, at de paa dend ellefte Dag der efter ankrede udi Sundet, og traadde udi Land ved Slottet Kronborg.

Biskop Mester Anders Arreboe udi Trundhiem bliver paa disse Herredage dømt fra hans Biskops-Døm.

Til disse Nordiske Herre-Dage vare indkaldede Biskoperne udi Opslo, Stavanger og Bergen, for at de tillige med Kongen og Printzen samt de der tilstæde værende Rigens Raad, skulle forhøre og domme paa de klagemaale, som faldt over Biskopen i Trundhiem, Mester Anders Christenson Arreboe, af Amptmanden over Trundhiems Lehn Tage Tott Anderson, for nogen udi Giæstebud der given Forargelse og en Biskop u-anstændige Sæder; Sagen gik Biskopen under Øyene, saa at hand blef dømt fra hans Biskopps-Domme.

M. Peder Skielderup bliver Biskop udi hans Sted.

Udi hans Sted blef af Kongen kaldet Mester Peder Skielderup Sogne-Præst til vor Frue Kirke udi Kiøbenhafn. Mester Anders Arreboe efter at hand saaledes var sat fra Biskop-Dømmet, levede uden Kald udi tvende Aar; da hand imidlertid med sit skikkelige Lefnet, og særdeeles med en deylig Udsætning af Davids Psalmer paa Danske Riim og Sang-viis udviste saa sand en Omvendelse, at hand blef baade af Lærd og Leeg Mand høyt og meget elsket.

M. Anders Arreboe blef siden Præst udi Vordingborg i Siælland.

Ja Kongen self fattede nye Naade for hannem, at hand kaldede hannem til Vordingborg Præste-Kald, hvor hand levede og lærte til hans Døds-Dag, som et Lys og et Exempel af en retsindig og oprigtig Lærere. Hans Berømmelse baade for hans store Lærdom, saaog for hans store og artige Riime-konst udi det Danske Sprog, uddøer ikke, saalænge hans Skrifter ere til.

Side 475.

Kongen var kommen udi Erfaring, hvorledes Mynten udi det

Baade Sølv og Guld-Myndten udi disse tvende Riger bliver forhøyet.

Rige, og særdeles dend Neder-Sachsiske Kreds paa nogle Aars Tiid meere end tilforn udi deres saa kaldede Gehalt blefve for- ringede og forfalskede, at alle slags saavel til Lifvets som til Hande- lens og Commerciens Ophold fornøden Vahre, udi saadan en utilliber- lig og utallig Priis opstigede, at endogsaa hans egne Rigers og Fædrenelandets Undersaatter, med hvilke Hanse-Stæderne frem for andre fremmede Nationer drefve dend største Handel, der- over leed dend mærkeligste Forliis og Skade, i det dend Danske Mynt, som var af dygtigere og vigtigere Gehalt, blef for ringere Priis udsnegne og udtrokne: Thi vidste Hans Kongelig Majestæt ikke bedre Raad derimod at fatte, end at opsætte sin egen Myndt, som hidindtil af fiint og reent Metal til høyere Priis, end dend hidindtil havde været gængs. Af denne Aarsag blef en Rixdaler, som hidindtil ikkun hafde gieldet 84 Skilling Danske, befalet

En Rixdaler som tilforn gieldte 84 Skil: skal gielde 96 Skilling.

at skulle gielde 96 Skilling eller sex Mark Danske, Marken til 16 Danske Skilling beregnet. Og som de hidindtil myndtede gamle Marker vare iligemaade saa fiine og gyldige, at de nu efter Sølvets Fiinhed og Markets Gang vare meere værd end deres udvortes Præge udviiste, bleve de iligemaade opsatte og forhøiede til 20 Skilling Danske, og til Forskiel paa dennem, som efterdags skulle myntes, blefve de kaldte Rixmarker. Efter denne Priis bleve fremmede Mynter vurderede; saasom de Tydske Rixdalere som vare af lige Skrot og Korn med de Danske, blefve gængse for det samme, og de andre som ikke kunde veye op med dem, blef vurderet somme 4 Skilling og somme 8 Skilling ringere; ja vel andre fremmede Sølv-Pendinge, hvis Skrot og Korn Undersaatterne vare ubekiendt, bleve ikke udi Handel og Vandel forbudne, men de bleve befalede at skulle annammes efter Vægten udi half og heele Punde Tall, og betales efter Sølvets Godhed, som dend Tiid var, for et half Pund Otte Rixdaler. Efter Sølv-Myndten blef

Guld-Mynts Værdie.

-Myndten vurderet saaledes, at en Rosenobel blef sat for fire gode Enkende Rixdaler; En Ducat for halvtolvte Mark Danske; En Milreeß for halffierde Rixdaler; En Rhinsk Gold-Gylden for halfottende Mark; Men en Dansk Guld-Krone skulle gielde atten Mark eller tre Rixdaler, og en Sølv-Krone hvorpaa stod Corona Danica skulle gielde ni Mark Danske. Dette er nu med beste Fliid blevet optegnet, efterkommerne til Underretning, eftersom dette var dend første Gang en Rixdaler gieldte her i Rigerne 96 Skilling eller sex Mark Danske, hvilket er dend Priis som Rixdaleren er sat til, og siden dend Tiid stedse indtil denne Dag her i Riget haver gieldet. Udi Martio eller Tord-Maanet kom det Skib Elephanten hjem

Admiral Ove Giede kom hiem med nogle af de Skibe hand Aar 1619. seylede ud med fra Kiøbenhavn til Ostindien.

fra Ostindien, som Ove Giedde udseylede med Aar 1619. sidst udi Novembri eller Slagte-Maanet, og som var Admiral for de 5 Skibe som da bleve til Ceylon udsendte: Sidst udi April eller Faare-Maanet kom end et af samme Flode, kaldet Kong David, som Niels

Side 476

Rosenkrants førte. Det vil være fornøden at fortælle noget om samme Reyse, saasom dend lagde Grundvolden til dend Ostindiske Denne Ostindiske Reyse beskrives. Seylatz, og det derover udi Kiøbenhavn indrettede Compagnie, som endnu er i Velstand. Benævnte Ove Giedde seylede, som tilforn sagt er, Aar 1619. ud af Sundet dend 29 November, som Admiral over Floden, og Aaret derefter udi Blidemaanet kom hand forbie de Canariske Ølænder, saaog strax derefter til Capo Verde, hvor hand erobrede en Fransk Fribytter med tvende Priiser, som hand under bemeldte Africa hafde taget: Over dette Skib reysde sig den Usikkerhed for de Danske Skibes Fahrt paa de Franske Hafne og Kyster, som tilforn ommældet er. Siden kom hand første gang under Linien udi Begyndelsen af May Maaned, og omsider kom under For-Bierget af det gode Haab, eller Caput bonæ spei, som er dend yderste Odde af Africa, midt udi Høst-Maaned; Sidst udi October eller Sæde-Maaned gik hand anden gang under Linien, og siden faldt Seylatzsen for hannem noget tvert, saasom hand kom udi Utide, og udi dend stadige Modvind, som paa denne Aarsens Tiid ved de Maldiviske Kyster blæste: Thi paa de Bugter af Capo paa begge Sider falder der visse Vinde, som stadigen, ligesom Aarsens Tider ere, blæse; somme tre, somme sex Maaneder og vel længere uden nogen Forandring; hvilket kaldes af de erfarne Skippere og Styr mænd Monson; og der- som et Skib hændes at komme udi denne Modvind, er det meget u-lykkeligt, saasom de kand aldeles intet udi deres Kaas vinde, hvorfor de maa vel see sig for at de ikke af Vinden blive forsatte. Saaledes kom Admiralen ey paa sin rette Kaas igien, førend Aar 1620. sidst udi Blidemaaned eller Februario, da hand kom under Kysten af Abessynia, og derfra seylede hand, saa at hand midt udi Tord-Maanet 1621. kom forbie det Øland Sacatora uden for det røde Haf, og omsider midt udi May Maaned forbie det Øland Tanadara mod dend tykke Palme-Skov. Derfra viiste de Sorte hannem Kaasen til Mantecal, saa at hand satte sig uden for Matelo Matual, og hafde Høyden af 8 Grader og 17 Minuter. Imidlertid hand laae der og forfriskede sig, besøgte Kongen af Mantecalu med eendeel hans Printzer og fornemmeste Betiente hannem paa Skibet, som baade forærede Admiralen og de igien af ham blef foræret: Her bekom hand Folk og Lodsmænd med sig, for at ledsage Floden ind paa Riveren Triovilemare, hvor dend ankrede dend 12te Dag udi Junio eller Midsommer. Der fik hand Bref fra Roland Crape, som med de første Danske Skibe der udseylede 1618. var efterladt, for at handle med Kongerne udi de Egne til det Danske Compagnies Beste, at Kongen til Tanjur paa Kysten af Coromandel hafde foræret Kongen af Danmark og hans Undersaatter en Bye ved Søe-Kandten, kaldet Trangebar, hvor de Danske maatte bygge og boe, og handle efter egen Ønske og Villie. Iligemaade kom og til Admiralen tvende Gesandter fra dend store Madanna paa Ceylon, og tilbøde hannem paa deres Herres Vegne Halvparten af Landet, dersom hand hafde

453

Side 477

Behagelighed udi hans Lande at forblive. Saa kiær var denne Herre deres Ankomst, for at faae Kundskab og Venskab med andre gode Europæiske Folk, og derved at faae Hielp imod de Spanske og Portugieser, som formedelst deres voldsom og umenniskelige Medfart og Handel hafde gjort sig forhadte. Men som Admiralen der var ikke af sin Konge til hannem udskikket, undslog hand sig fra baade at ta- le eller at handle med hannem; tilmed var det ey heller tienligt at tage imod deslige Tilbud, for ey at indvikle sit Fæderne Land udi Europa i unødig Krig og Uenighed med Spanien: Dog steeg hand selv med sit Følge udi Land ved Trikiemare i Ceylan, reyste op til Candea for at aflegge sit Gesandtskab hos samme Candriske Konge, og efter 8te Dages Reyse kom omsider dend 15de Dag udi Høst-Maa- ned til Wenthanen, hvor Kongen hannem med største Pragt efter hans Lands og Hoffes Skik mødte og imodtog. Men da Admiralen mærkte at denne Candiske Konge intet synderligt formaatte, eftersom hand ikkun var en Vasal af Portugieserne, hand og udi eendeel hverken ville eller kunde stadfæste eller blive ved det, som hans Gesandte Printzen af Migomme her i Danmark tilforn hafde ind- gaaet; begaf hand sig tilbage igien efter venlig Afskeed til sit Skib, og seylede fra Ceylan dend 10 Septembris til Kysten af Coromandel, for at handle og slutte med Kongen af Tanjore om det Stæd hand hafde givet de Danske at beboe og bebygge, saa at hand dend 12te derefter satte under Landet uden for Negapatan. Efter at hand der nogle Dage hafde udspurt Lyligheden og forfaret samme Konges Magt og Kræfter, reysde hand til Trangebar, hvor hand steeg i Land, og siden efter 5 Dages Reyse kom til Tanjore, hvor Hoffet var, og hvor hand dend 2 Novembris med stor Pragt af Folk og Elephanter blev imodtaget og opført af Type Naiken til Kongen og hans tvende Sønner een efter anden; hvilken Type Naike og ald hans Følge af hannem blefve forærede med lange Bøsser og Krud-Flasker, Degener, bordyrede Gehænge, Seyer-Verker, Brænde- Glasse, Speyler og deslige. Derefter begyndte hand med Kongen at handle, og blev nesten hver Dag adskillige Poster imellem den- nem afgjort og sluttede indtil dend 18de i samme Maaned, da alle Ting kom til en klar og rigtig Ende. Siden forblef hand ved Hoffet en Maanets Tiid og opbar mangfoldige Høfligheder og Æres Beviisninger, og efter at hand hafde seet, alt hvad som var værd at see, og særdeeles hans Pallads og Skat-kammer fuld af Guld, Sølv og Klenodier (hvor iblandt Ædel-Steenene dog ikke vare af synderlig høy Værdie) tog hand sin Afskeed og forføyede sig igien til Trangebar, hvor hand efter sluttede Fordrag tog Roland Crape med andre Betiente paa Compagniets Vegne udi Eed, saa og an- lagde Fæstningen med sine Volde, Bolverker og Porte, desligeste med største Fliid og Vindskibelighed, anordnede hvorledes Handelen der skulle drives. Da Fæstningen var kommen til saadan Fuldkom- menhed, at dend nogenledes kunde forsvare sig baade til Lands og Vands,

Side 478.

kaldte hand dend Dannesborg, og reyste saa derfra til Ceylan, hvor hand forblef under Landet nogen Tiid, indtil hand med Skibet Elephanten alleene gjorde Seyl og begaf sig paa Hiemreysen til sit Fæderne Land. Seylede saa uden om de Maldiviske Ølande, og passerede Linien første gang paa Hiemreysen, og kom forbie Capo bonæ spei, som er dend yderste, hvor hand satte udi Taffelbay, og tog Forfriskning. Gik derfra til Seyls og kom under det Øland Sancte Helena, og derefter seylede hand anden gang under Linien paa samme sin Hiemreyse, og hafde Høyden Norden for Linien 8 Minuter, saa at hand dend 4 Novembris tabte Synet af Sydleedingen, som ellers kaldes paa Latin Polus Antarcticus, og igien fik udi Sigte Nordleedingen. Dend 13 Novembr. saae hand Azores el- ler de Flamske Ølande. Aar 1622. dend 2 Januarii forfaldt hand imellem Lözard og Falmuth, og dend 4 Februarii saae hand Næsset og det høye Land af Lister i Norge, ankrede 2 Dage derefter i Doe- bervigen; hvor hand laae lidet, for at forsyne Skibet, og derefter kom Skibet paa Kiøbenhavns Reed

dend 30 Martii. Maanedes Dagen derefter, kom det andet Skib, David, som løb ud efter han- nem fra Ceylan, under Niels Rosenkrantz, ogsaa paa Kiøbenhavns Reed.

Kongen med sin Son Printz Christian reyste med en liden Flode til Bergen i Norge.

Kongen selv tillige med sin udvalgte Printz og ældste Søn Printz Christian paatog sig en Reyse til Søes op til Bergen udi Norge med en Flode af 5 Orlogs-Skibe, for at anføre og venne høybemeldte Printz til at føre og befale en Flode. De føre ud af Sundet til Seyls dend 18 Junii, og ankrede for Bergen dend 26 Julii. Udi bemeld- te Bergen holdte Hans Kongel. Majest. imidlertid Herre-Dage for Riget Norge. De Tydske Kiøbmænd der paa Contoret forærede baade Kongen og Printzen med adskillige kostbare Velkomster af Guld eller Rosenobler, Viine, rare Foder-Barke, og andre Norske Vah- re. Dette høye Herskab seylede tilbage fra Bergen dend 2 Augusti, og landede igien udi Sundet for Slottet Kronborg tre Dage derefter nemlig dend 5 Augusti: Saa lykkelig var denne Reyse.

Contoires Gravamina og Kongens Beskeed derpaa.

Imidlertid Kongen var i Bergen erindrede de Contorske adskillige Besværinger for Kongen, som nogle fra Hanse-Stæderne afsend- te tilforn udi For-Aaret i Kiøbenhavn hafde forebragt, og som Kongen hafde optaget til videre Betænkning. Posterne vare disse: (1) At nogle Kiøbenhavnske Borgere, som hafde forpagtet Accisen af frem- med Øll i Danmark, iligemaade fordrede Accisen af det, som de Contorske lode udføre til Nord-Farene i Norge, under det Skin, at andre Skippere laante de Contorske Nafne til det at udføre, for at besvige Kongen sin Accise. (2) At paa eendeel fremmede Vahre var lagt dend 30te paa somme dend 10de Penge til Told, item 4 Rixdaler paa en Ahme Rhinsk Viin, 3 Rixdaler paa et Orehoved Fransk Viin, som var imod deres Privilegier. (3) At deres Privilegiers Confirmation maa dem ey længere forholdes. Disse blef af Kongen svaret: (1) At de udi dend Odenseiske Receß af Aar 1560. hafde erhholdet

Side 479.

Confirmation paa deres Privilegier til en vis Tiid, nemlig 34 Aar, som **1622.** er allereede forbie; længere kunde de ey blive confirmerede, saa- som Tiderne forandrede sig: De viide og at Hanse-Stædernes Privilegier siden udi Engelland, Sverrig, Nederlandene og anden- steds vare ophævede og gaaen til Grunde. De maatte og viide, at Hanse-Stæderne mange gange hafde beteed sig fiendtlig imod Riger- ne; og dersom de blefve tilbage viiste, da maatte de takke deres egen Daarlighed derfor. Kongen kunde ikke fritage dem Accisen, som hans egne Undersaatter maatte betale; og dersom dennem skeede no- gen Uræt af Told-Betienterne, da kunde de klage det, og faae Ret derfor til Herre-Dagene udi Bergen, hvor Lehns-Manden Knud Gyldenstiern det skulle udforske. Kongen ville sig siden betænke paa hvilke af Stæderne hand ville beviise nogen Kongel. Naade, og derom kunde de siden faae Beskeed.

Kongen legger tvende Roskilde Canike-Domme under Kiøbenhavns Academie, det eene til en Bogtrykker, og det andet til en Kaaberstikker.

Dend Forsorg Kongen drog for de Boglige Kunster og Lær- doms Forfremmelse lod hand see i det hand stiftede en vis Indkomst først for en Bogtrykker; dernest for en Kaaberstikker ved dend høye Skole udi Kiøbenhavn, hvilket hand tog fra tvende smaa Canike- Domme, som ved Roskilde Capitul bleve ledige. Bogtrykkerier fattedes vel ikke tilforn; saasom det for Reformationen alt udi Kiøbenhavn og nesten halvandet Hundrede Aar hafde været udi Brug; Men dette gjorde hand, paa det dend Høye Skole kunde have een udi Særdeeshed, som skulle være forbunden til, ikke alleeniste alle Tider at have et næt og ziirligt Tryk, men endog at have de Bogstaver som hørte til de fremmede Grædske, Hebraiske, Syriske og Arabiske Sprog, hvorpaa Ungdommen sig skulle beflitte; Hvad dend anden Kunst nemlig Kaaberstikkeriet angik, da saasom dette var en nyere og langt sildigere opfundet Kunst; thi faae Aar tilforn, vidstes ikke af andet end Træ-Former at sige, saa ville Kongen, at denne Kunst lige saa lidet skulle fattes her, som udi andre Riger og Lande; hvorfor hand og ville

skaffe dennem noget vist Brød, at de endog kun- de have noget at leve af, naar Folkes Begierlighed fattedes til at give dennem Arbeid, hvorudi de deres Kunst og Handverk kunde udviise.

Stridighed med det Holsteen-Gottorpske Huus om Svabested Amt kom til Ende.

Det er tilforn fortalt, hvorledes dend Stridighed, som nogle Aar hafde været imellem Kongen og det Fyrstelige Gottorpske Huus om det Ampt Svabested ved endelig Dom af de dertil efter dend imellem begge Huusene oprettede Arf- eller Stam-Foreening udnævnte gode Mænd er bleven afgjort. Og som det Fyrstelige Huus derefter var tilfundet at skulle fra sig til Kongen levere det Huus Svabested tillige med 190 Dematter Land; saa blev Hr. Albret Skeel dend Tiid Rigens Admiral befalet at forføye sig hen udi Amptet og forfare, om benævnte Dematter samme Huus vare indrømte og tillagt. Deslige skulle hand og forfare Sammenhengen om en Eng, som Huuset skulle tilhøre; og Hertugen for- meente sig Rættighed der til, fordi det laae udi hans Vildbane

Side 480.

Enke-Churfurstinden Anna af Brandenburg reyser igiennem Danmark til Sverrig for at besøge sin Daatter Dronningen.

Midt udi Sommeren kom Enke-Churfurstinden Anna af Brandenburg uformodentligen giennem Danmark, for at rejse til Sverrig, der sin Daatter Dronning Maria Eleonora at besøge. Hun blev imodtaget af Kongen self paa Anderskov, hvor hand først fik at vide hendes Ankomst over Beltet, og derfra af hannem self ført til Friderichsborg, hvor hun nogle Dage med alle optænkelig Ære, Kierlighed og Venskab blev undfanget. Da hun rejsde derfra, blev hun ikke alleeneste af hannem self ledsaget til Kronborg Slot og Sundet, men endogsaa tvende Rigens Raad bleve befalede at geleyde hende over Sundet og siden udi Skaane og Blekind, indtil hun kom til Grænzerne paa hin Side Christianopel; saaledes blev hun og holdt med ald Kongelig Underholdning Rejse-fri. Dette blev udi Sverrig saaledes baade af Kongen, saa og af Dronningerne saavel dend Regierendes som Enke-Dronningen optaget, at da hun af dennem blev imodtaget udi Calmar, hver af dennem sendte en af sine fornemmeste Hoff-Betiente til Danmark, for at aflegge derfor deres Taksigelse.

Adskillige Gesandtskaber fra den landflygtige Pfaltz-Greve og Churfurst.

Kongen hafde forleedne Aaringer noksom givet Chur-Pfaltz Friderich, baade ved det Segebergske Møde, med Gesandtskab til Keyseren, saavelsom og hans Svar givet hans Gesandt Achatio von Dohna tilkiende, at ingen Forsoning for hannem hos Keyseren var at vente, uden hand faldt til føye og bad om Forladelse; saa at hand ikke hafde haft fornøden atter i Aar at forurolige Hans Majestæt med Chur-Fyrstens af Brandenburg og Printz Mouritzes af Oraniens Anmodinger til at overtale Chur-Fyrsten af Saxen, til at forlade Keyserens og Ligisternes Parthie, og igien at antage sig de Pfaltziske Uroligheder, enten med Underhandling eller og med at være neutral. Bemeldte Chur-Fyrste kunde og have forskaanet Kongen udi dette Aar med hans Geheime-Raads Ludvig Camerarii Gesandtskab, baade om det samme, som tilforn er meldt, og særdeeles om Penge-Laan; hvilket ikke paa denne Tiid var Kongens Leylighed, eftersom det Svar, som bemeldte von Dohna var givet, var nok saa tilstrækkelig at hand dermed sig kunde have ladet nøye, heldst hand ogsaa nu lod hannem vide, at Kong Jacob i Engelland blev dysset i Søvn af Infantinden udi de Spanske Nederlande, som hafde faaet Fuldmagt at handle og tractere med hannem om hans Sviger-Søns Pfaltz-Grevens igien Indsættelse udi hans egne Arve-Lande, og om det Haab hand kunde have til hans Opkomst. For disse Chur-Fyrstens Udsendte hafde Kongen ogsaa ladet sig fuldkommen forstaa, at det var endnu langt fra hans Tanker at tage Vaaben udi Haanden, enten for de Bohmiske eller Pfaltziske Uroligheder; desligeste hafde hand og noksom tilkiende givet dend store Mishag, som Hans Majestæt Kongen hafde over det hans Syster-Søn dend unge Hertug Christian af Brunsvig og udvalgte Biskop af Halberstad nestforleeden Aar hafde slaget sig til Greven af Mansfeld, og med sin flyvende Krigs-Magt hafde fordristet sig, at indmænge sig saa vidt udi disse Uroligheder, med at indsætte Pfaltz-Grefven udi sine

Side 481

sine Lande, alligevel baade dend unge Hertuges Moder, som var Kongens Syster, saaog hans egen Broder dend regierende Hertug udi Brunsvig Hertug Friderich Ulrich, saa høyligen sig hafde umaget hannem fra saadant sit Forsæt med deres Raad og Formaninger at afalde; hand og allereede nu var falden saaledes udi Keyserens Unaade, at hand udi Rigets Act og Ban var erklæret. Med saadant Svar blef Cammerarius denne gang forafskeediget.

Kongens Gesandter til Keyseren og Chursachsen for Chur-Pfaltz.

Over saadan denne arme Landsflygtige Pfaltz-Grefves afladelige Anmodninger lod sig Kongen dog paa det sidste beqvæmme til igien at affærdige tvende Gesandtskaber, det første ved hans Holsteenske Land-Raad Henrich Rantzov til Chur-Fyrsten Johan Georg af Saxen, og det andet ved Sigvard Povisk, iligemaade hans Land-Raad i Holsteen og Proubst udi Utersen til Keyseren. Dend første, nemlig Rantzov, var befaleet at takke Chur-Fyrsten for hans Omhue og Attraa til at forskaffe Fred og Rolighed udi det Tydske Rige; saaog at beklage at i Stæden for at Kongen ved sin forrige Gesandtskab til Keyseren noget Frugtbarligt hafde ventet, meere Ondt var paafuldt; saa at Ilden Dag fra Dag nærmede sig alt jo nærmere ved hans Riges Danmarks og Landes Grændzer: Hvorfor hand var foraarsaget at bevæge Hans Chur-Fyrstelige Kierlighed, ved sin Mellemlhandling og et Gesandtskab til det Keyserlige Hoff udi Wien, eller i det ringeste ved Skrifvelse endnu formaa Keyseren, at hand vilde lade falde ald dend Missfornøjelse over Chur-Fyrsten og Pfaltz-Grefven formedelst dend Irring og fortrædelige Handel, som i de Bohmiske var forefalden. Dend anden nemlig Sigvard Povisk forsømte ikke heller nogen Tiid at forføye sig ud til Keyseren udi Wien, ikke heller med at spare alle de Bevægeligste Ord og Beltalenhed, som kunde paafindes, til at formaa Pfaltz-Grefvens Forsoning; saa at hand kunde ikke alleeniste igien udi sine Arve-Lande blifve indsat, men endog at dend Chur-Værdighed, som nu udi nesten tu hundrede Aar hafde fuldt hans berømmelige Stam-Fædre og velsortiente Afkom og Forældre, ikke saaledes paa Hertugen af Bayeren efter fattede Forsæt skulle forflyttes. Men hverken Chur-Fyrstens Umage, ey heller Gesandts Poviskes velbegafvede Beltalenhed udrettede noget, saasom altsammen af Keyseren blef henviist til dend Forhandling, som med hans Tilladelse allereede var paa Tapet udi Bryssel imellem Kong Jacob af Engellands Gesandter paa Pfaltz-Grefvens Side, og af Infantinden og Statholderinden over de Spanske Nederlande var begyndt og foretaget: I det øfrige lofvede Keyseren udi Gierningen at ville udviise hvad Agt og Ære hand bar for Kong CHRISTIANS Forbøn; saaog hvor fonyelige Tanker hand bar for at faae en god og fredelig Ende paa denne begyndte blodige Krig; hvorpaa hand for ald Verden hafde viist saa kiendelige Exempler med Bethlem Gabor Printz af Sibenborg, med hvilken hand uden nogen fremmed Potentats Imellemhandling Fred hafde sluttet.

Side 482

Forsonings-Negotiationen til Bryssel forsvinder af sig self. Hvorfor?

Imellemhandlingen til Bryssel forsvandt siden snart af sig self: Hvortil Pfaltz-Grefven self ikke lidet foraarsagede, i det hand tvert imod Kongens Raad til at holde sig i Stilhed, gik fra Holland til Frankerige, og derfra samlede sig med Grefven af Mansfeld ved Landou, saaog med ham gik over Rhinen og ikke alleeniste angrebe de Keyserlige Tropper, men endogsaa toge Land-Grefven Ludvig af Hessen Darmstadt og hans Søn fangen; hvilke hand siden efter Kong CHRISTIANS (som derfor høyligen var misnøyet) alvorlige Formaninger og Brevve igien paa fri Fod maatte sætte: Thi ved den hans ubetænksomme Forhold blef denne Brysselske Forhandling, som ogsaa fyntes at være et Skromptværk, ophævet, og Pfaltz-Grefvens Sag blef derfra henviist til Fyrsternes Forsamling paa en Rigs-Dag udi det Tydske Rige, hvor Sagen egentlig burde at paadømmes. Da Pfaltz-Grefven nu for sildig fornåm hvad Faut hand hafde begaaet, forføyede hand sig tilbage igien til Frankerige, hvorfra

hand atter ængstede Kong CHRISTIAN med sine Skrivelser om Hielp, og at noget Virkeligt imod Keyseren og de Catholske maatte foretages. Men Kongen svarte derpaa, som tilforn, at hand al- leene sig ikke saadan Byrde kunde paatage, ikke heller vidste hvorledes de andre Evangeliske Fyrster vare sindede.

Den unge Hertug Christian Biskop af Halberstad blander sig i de Bohmiske Uroligheder.

Nu maa her tales noget om dend unge Hertug Christian Biskop af Halberstad. Kongen i dette Aar saavel ved sin Raad Julius Adolph Wittersheim, som og ved sin Skrifvelse til Enke-Hertuginde af Brunsvig arbejdede paa, at bemeldte unge Hertug Christian skulle formenes og formaes til at aftakke sin samlede Krigs-Hær, med Forsikring at hand ville arbejde paa at faae hannem forsonet med Keyseren, saaog at faae dend over hannem besluttede Acht ophævet: Ja Kongen og self med et bevægeligt Bref førte denne unge Hertug til Gemytte, hvor høyt Keyseren var fortørnet over hannem, saaog de store Farligheder hand dermed ikke alleeniste sig self, men endog sine Slægt og Venner paaførte. Det er uformodent at skrive meere herom, saasom det intet hos denne unge forrige og selfraadige Herre frugtede. Det eeniste, som kand siges, at hos hannem blev formaaet var, at hand udi Undseelse for Kongen, som hans Morbroder, ikke med hans Streisserier udi dend Westphalske Kreds tilføjede Grefverne eller deres Undersaatter udi Oldenburg og Delmenhorst ringeste Overlast.

Oldenburg bliver af Krigen forskaanet.

Formedelst dend Brysselske Handel var blefven opbrudt, og at Pfaltz-Grefven maatte holde sig i Stilhed, blef saavel dend unge Hertug Christian, som og Grefven af Mansfeld snart tjenstløse og aftakkede: Ikke desto mindre holdte de deres Krigs-Magt tilsammen og ginge fra Frankerige til Nederlandene, og kom omsider til Øst- Frisland, hvor de ikke holdte ret got Huus; hvorofver Grefven af Oldenburg frygtede for Urolighed, men meest af de Spanske Generaler Don Johan Cordua og Gref Henrich von dem Berge, at de ikke ved de andres Uroligheder og Stripperie skulle foraarsages udi Gref-

Side 483.

Grefve-Dømmet at indfalde: Hvilket at hindre Grefven ikke hafde Magt til; hvorfor hand maatte søge Raad hos Kong CHRISTIAN, som og stod hannem saa trofast bie med sine Skrivelser og Breve, saavel til de Spanske Generaler, som og til Printz Mouritz af Oranien; hvilke allesammen udviiste saaledes deres Venskab og Ærbødighed imod Kongens Forskrivelsers, at Grefskaberne Oldenburg og Delmenhorst og deres Undersaatter ikke ringeste Overlast blef tilføyet, men at de holdte sig udi ald deres Adfærd ligesom neutrale. Kongen udsendte og Sigvard Povisk til bemeldte Gref-Domme, for at have derover et vaaget Øye, og ved hans flittig og bevægelig Ansøgning afværge ald fiendtlig Forhold, hvorved og Gref-Dommene fandt hos alle Parthier stor Lindring. Gref Mansfeld, som her hafde vel ventet sig feede Qvarteerer, og Penges godvillig Udsætning til hans Troppers Besolding, torde ikke heller understaa sig til noget imod Kongens Villie at vofve.

Printz Friderich bliver Coadjutor udi Verden.

Udi dette Aar kom det til Ende med Kongens Søns Printz Friderichs Val til Coadjutoriet udi Stiftet Verden, hvortil dend gamle Biskop over Stiftet Hertug Philip Sigismund af Brunsvig Lüneborg, som Kong CHRISTIANs trofaste Ven, længe nok tilforn med største Ifver hafde arbejdet, saasom hand derudi fandt dend største Modstand af det Lüneborgske Huus, saavel Hertug Christian dend Ældre og Biskop af Minden, som og af hans Brødre af dette Lüneborgske Huus, saasom de stræbte for at faae een af deres Brødre nemlig Hertug Friderich befordret til bemeldte Stift Verden. Denne Hertug Friderich var ellers Dom-Provst i Erz-Stiftet Brehmen, og alle Tider hafde beteet sig stridig udi Printz Friderichs Val til Coadjutoriet til samme Erz-Stift, udi de Tanker, self eengang dertil at ville gelange; hvortil hand fandt for sig alt for stærk Modstand, saavel af Danmark som af Holsteen: Men til dette

Coadjutorie udi Verden ventede hand sig ikke at Vallet hannem skulle saaledes forbiegaae, som det nu skeede. Aarsagen dertil maa her fortælles:

Gammel Stridighed imellem Stiftet Verden og det Lüneborgske Huus.

Stiftet Verden hafde for gammel Tiid Rettighed til at stadfæste Abbeden til St. Michaels Kloster udi Lüneborg, hvilken Rettighed de Lüneborgske Fyrster nu udi nogle faae Tider ikke have villet tilstaa det Verdenske Capitul. Og som bemeldte Fyrster derudi ere meget egensindige, saa vægrer sig og Dom-Herrerne at udvælge nogen Lüneborgske Fyrste til Coadjutor, og langt mindre til at give hannem noget Haab at blifve dertil Biskop; saasom de ikke ere forsikrede paa, naar de det blifve, de af det Lüneborgske Huus da ville forsikre dennem alle deres Rettigheder, og særdeeles det til St. Michaels Kloster. Af denne Aarsag ginge Dom-Herrerne eller Capitule udi Verden denne gang ogsaa det Lüneborgske Huus gandske forbi, og gave deres Val til Printz Friderich; saa at hand, som allereede var blefven Coadjutor til Erz-Stiftet til Brehmen, blef det og til Biskops-Dommet udi Verden, og gaf Kongen da paa sin unge Søns Vegne, som nu traadde udi sit fiortende Aar, Capitule og Stiftets

Side 484.

tets Undersaatter, sin Stadfæstelse og Beskiermelse paa alle deres Friheder.

Printz Friderich var og Coadjutor til Schwerin, men med visse Vilkaar.

Dette kand ogsaa her fortælles, at Printz Friderich var og blefven Coadjutor til Stiftet Schwerin, men med Vilkaar, at naar hand hafde forhvervet Coadjutoriet til Verden, da skulle hand afstaa det til Schwerin til hans yngre Broder Printz Ulrich, saaog saafremt benævnte Printz Ulrich skulle for Broderen ved Døden afgaae, da var bemeldte Schwerinske Capitul forpligtet til ingen anden i hans Stæd igien at tage eller udvælge, end forhen ommeldte Printz Friderich. Men hvorledes herudi Forandring er forefalden, skal her efter ved Printz Ulrichs Død vel blifve erindret. Det er ikke heller forgieves at fortælle, hvorledes at Kong CHRISTIAN forleeden Aar hafde forhvervet Samtykke af Chur-Fyrsten til Cøln (som foruden var og Biskop over Osnabrygge) at Printz Friderich der sammested og bekom et Dom-Herre Sæde, udi Haab at hand og derover i Fremtiden kunde blifve Biskop: Men det Catholiske Parthie, som udi Capitule vare de stærkeste, stræbte derimod af største Magt, saa at det ikke stod til at vinde, i hvor stærke Forsikringer af Kongen end tilbodes, at de der skulle beholde deres Guds-Tieniste uforkrænket, ligesom dend tilforn der hafde været. Men baade dette forhen omtalte, ikke alleeniste hindrede det, men Krigen ogsaa, som sig i dend Egn Tiid efter Tiid tilnærmede, forebragte langt fleere Vanskeligheder til denne Handel at udføre; hvorfor ald Tiltale, som dertil kunde hafves, faldt bort af sig self, og ingen sig derfor gjorde videre nogen Umage.

Printz Ulrich Christ. 4. næste Søn fik et Canonike-Dom udi Brehmen.

Endnu maa dette siges, at Printz Ulrich udi dette Aar tiltraadde det Canonike-Dom udi Brehmer Capitul, som af Kong CHRISTIAN var blefven for tu Aar siden paa Rigens Raads Just Høgs Nafn antaget, dog høystbemeldte Printz til Gavn og Beste. Iligemaade blef og Stæderne Brehmen og Stade af Kong CHRISTIAN med nogle Friheder og Privilegier til en Erkiendelse for deres villige Fønelighed til Printz Friderichs Val særdeeles benaadede.

Et anseeligt Gesandtskab fra den Russiske Czar Michael Federovitz.

til Danmark og til Vands fra Narva ankom tvende anseelige Gesandter fra Czaren udi Rusland Michael Federovitz; hvis Ærinde var, at faae dend gamle Tvistighed jæfnet, som fra mange Aar tilforn hafde været om Grændserne udi Lapland imellem Norge og bemeldte Rusland, og som Kong CHRISTIAN fra hans Regierings Begyndelse hafde ligget paa Hiertet, særdeeles siden hand blef underrettet om dend Freds-Tractat, som imellem Sverrig og Rusland til Teusin udi hans umyndige Aar var blefven oprettet, hvorom overflødeligen her og der er ommeldet udi denne vores Histories første og anden Part, og hvorom Kongen tit haver gjort sig Umage for, dog forgieves, at faae Underretning af Sverrig.

Thi Russerne søgte jo meere og meere at trænge sig ind udi Norges Krones Eyendomme, saa at de omsider paastode at giøre sig Lapland snart lige

Side 485 508

lige til Wardoe-Huus Skatskyldige, ligesom det dennem kunde til- høre. Denne Tvistighed kunde Kongen ikke synderligen siden dend forrige Czares Iwar Basilovitzis Død paatale, formedelst de forfærdelige Oprør og blodige Uroligheder, som udi Rusland indfaldt ved de mangfoldige falske Czarer, som een efter anden sig udi Regieringen indtrængte, førend nu, da Riget ved denne Czares Michael Federovitzis lovlige Val og Adkomst til Riget igien var kommen udi fast Stand og Rolighed: Men da det nu saaledes dertil var kom- met, forsømte Kongen ikke udi nest forgangne Aar 1620. og 1621. ved høflige og venlige Skrifvelser bemeldte nu regierende Czar at anmode, sig at holde fra dend Deel i Lapland, som ikke hannem tilhørte, og at det ham ey med Rette tilkom dets Indvaanere med nogen Skatskyldighed at bebyrde. Da paa disse Anmodinger fuld- te ikke fra Czaren nogen saadan Svar til Fornøyelse, tilbød Kongen hannem, til Retten at oplyse, et Grændze-Møde imellem Lapland og det Russiske Gebiet maatte tilstædes; saaog at dertil paa begge Sider maatte gode Mænd sendes, som kunde kiende, hvorledes Grændzer- ne udi gamle Dage hafde været, førend Russerne sig saa dybt ind over de Norske Grændzer hafde indtrængt. Paa denne Kongens Fore- stilling svarte Czaren: At udi Kong FRIDERICH dend Andens Tiid var giort alleene Aftale, at giøre Grændzerne rigtig til Lands og Vands imellem det Norske Wardoe-Huus og Russiske Malmus, (som ellers nu kaldes Kola) og at det Land Colmogra hafde hørt til Rusland baade til Lands og Vands lige fra 300 Aar af til Wardoe Huus, saa at hand ikke fandt fornøden noget af det store Land at burde afstaae: Hvorfor hand bad alleene at gode Mænd paa begge Sider maatte sammenkomme paa Grændzerne alleeniste til Skiel imellem Malmus og Wardoe-Huus at sætte. Imod dette Czarens Paastand forklarede Kongen ved ny Skrifvelse Sagen anderledes at sammenhænge: Saaog derhos klagede at een hans Undersaat imod ald Folke-Ret var blefven anholdet til Archangel, saaog ført fan- gen til Staden Muskov. Over denne Kongens Skrifvelse forleeden Aar 1621. udi Septembri skrefven fandt Czaren for got denne Ambassade

De Russers Prætension paa Lapland udi Norge.

her at indsende: Deres Hoved-Ærinde var ikke andet end at be- svære sig over Kongen i det hand udi sine forrige Anmodinger uformodentligen hafde giort nogle ny Anfodringer, søgende at udviide sine Lande med at jage Russerne ud, og tilbage af deres gamle Eyendom; hvilket var meere end det, hvormed hans Forfædre og forrige Norske Konger hafde ladet sig mærke: Men for at komme ud af denne Tvistighed, begierte disse Gesandter, at gode Mænd paa Grændzerne jo for jo heller maatte beskikkes til ligesom tilforn sagt er, imellem Malmus og Wardoe-Huus at sætte Skieler, saaog at en vis Tiid dertil maatte foreskrifves og fastsættes. Men Kongen strax udi sit Svar til Gesandterne forstod deres Forslag saavel og saaledes, at hand dennem tydeligen sagde, hvorledes de toge Feyl; i det de ville hannem indbilde, at udi det ved Eyler Hardenberg og Medforordnede

Side 486

Aaret 1563. sluttede Forbund saadan en Articul var indført, at Grændserne imellem Wardoe-Huus og Malmus skulle sættes, saasom Articlerne alleeniste sige, at Grændzerne ved Wardoe- Huus skal blive ved det Gamle: Thi udi Forbundet skal ikke nogen Articul findes, som sige, at Grænzerne imellem Wardoe- Huus og Lapland skal blive ved det Gamle, hvilket ikke kommer overens med Forbundets reene Ord, thi Ordene lyde i det Tydske Sprog saaledes: Was vor Lande des Groß-Fyrsten an den Grændzen wären zu hauffe kommen mit König FRIDERICHS Lande, mit dem Schlosse Wardhus, und mit etlichen andern Städten, so solte man die Gränzen auf beiden Seiten wissen nach dem Alten. Derudi findes ikke et Ord om Grændserne imellem Wardoe-Huus og Lapland at skal sættes, ey heller

460

kand forstaaes Wardoe-Huus og de andre Stæder med deres blotte Fortog og Omkredtz, men det heele og gandske der- til hørende Land og Gebiet. Det og hasteligen kand beviises, at gandske Lapland haver forðum hørt til Wardoe-Huus, og ikke er noget nyt Forebringende, men er en bekiendt gammel Sandhed. Det samme har og FRIDERICH dend Anden udførligen og vidtlofteligen beviist udi et Bref af 17 Decembr. 1585. til Czaren Fædor Ivanovitz; thi derudi skal findes, at for 100 Aar tilforne (nemligen at regne fra bemeldte Tiid) hafde Czarerne indtaget Neugaard, og siden Carelien, som ellers hørte under Sverrig, og paa de Tider da Sverrig laae under Kongerne af Danmark, ja førend Russerne finge Neugarden og Carelien, da hafde Russerne aldeeles slet ingen Pas eller Giennemfart til Lands haft til Lapland: Siden denne Tiid hafde de Czariske Undersaatter Tiid efter Tiid trænget sig der ind. Formedelst denne Aarsag paastod og høybemeldte Kong FRIDERICH, udi forrige Tider at naar noget Fornodent og Frugtbart til disse Stridigheders Endelighed skulle indrettes, da maatte der ikke det ringeste tales om at sætte Grændzerne imellem Wardoe- Huus og Malmus, men da skulle Sagen op af Grunden gandske tages: Thi saa længe Russerne ey ville blive inden deres egne Landemærke, og holde sig fra Lapland, saa blev ald Umage spildt og forgiæves. Foruden denne Grændze-Handel erindrede Kongen Gesandterne atter om nogen tilborlig Erstatning, at maatte skee for hans Tienere eller Norske Kiøbmænd, som var blefven anholdet og arresteret af Wøjwoden i Malmus og Colmogro imod alle Forbunde, som bevilger de Danske Undersaatter udi alle Russiske Hafne frit at handle; hvorfor endnu, alligevel Kongen derover tilforn hafde klaget, ingen Fornøyelse var skeet. Med saadan Beskeed paa deres Ærinde blev disse Gesandter afskeedigede, og efter at de tilforn fornøveligen med Ære-Skienk rigeligen vare blefne begafvede, blefve siden ved en udrustet Fregat til Narva hiembragte. Saa vidtlofteligen er nu denne

Side 487.

Russernes gamle Paastand paa Lapland til Efterkommernes Underretning blefven beskrefven.

Paa samme Tid, og førend de Russiske bortdroge, (som var i Aprili)

En Svensk Gesandt kom til Kongen. ankom en Kongel. Svensk Gesandt, som var Gabriel Oxenstiern Sverriges Riges Raad, Lands-Høfding og Statholder udi Stockholm, og hafde Audientz paa Friderichsborg Slot. Hans Ærinde var først, at tilkiende give Kongen Aarsagen til dend Krig og Vaaben-Skifte, som hand udi Lifland hafde begyndt; saaog at den tilforn sluttede Stilstand imellem Sverrig og Pohlen nu var til Ende. Dernæst at aflegge udi sin Konges Nafn sin Taksigelse fordi de Pohliske Skibe med Krigs-Folk, værvede udi Skotland, bleve forleden Aar viiste tilbage; saaog derhos at anholde, at Kongen ikke ville tillade Kongen af Pohlen herefter nogen Giennemfart udi Sundet for *Hand begierer fri Fart giennem Sundet for svenske Folk og Orlogs-Skibe, og at saadant maatte de pohliske formentes.*

Folk, Ammunition og Krigs-Behor, eller Orlogs-Skibe; Men derimod for det Evangeliske Væsens Beste lade for Sverrig saadan Giennemfart alle Tider staa aaben. Paa denne Anmodning gaf Kongen til Svar, at saasom hand ikke vidste at Kongen udi Pohlen udi nogen Maade hafde viist sig imod Danmark enten fiendtlig eller parthisk, langt mindre hafde brudt det allerringeste imod de Forbund og Foreninger, som vare imellem de tvende Riger, saa maatte Kongen af Sverrig ikke regne ham det til nogen ond Villie, men optage

Kongen svarer at hand herudi vil være neutral.

det udi beste Meening, at hand holdte sig udi u-parthiisk; og at hverken Sverrig ey heller Pohlen nogen fri Giennemfart eller Pas for Folk, Orlogs-Skibe, Krigs-Rustning eller saadant blef tilstæd. Hvilket Sverrig kand være til mindst Fortrydelse og uden Skade, eftersom det var Sverrig self langt lettere og forsvarligere, saadan sin Fiendes Giennemfart ved Elfsborg eller ved dend ny anlagte Fæstning Gotthenborg, førend de kom til Sundet, at kunde hindre; hvad der skeede forleden Aar, med de af Pohlen fragtede Skotske Skibe, som bleve tilbage viiste, hafde en anden Beskaffenhed, og sine

461

særdeeles Aarsager; hvilket skeede ikkun for eengang, og kunde ikke drages til nogen Efterfølg for alle Tider. Ellers var det Kongen meget kiært, at noget u-ombædet kunde skee her udi Riget, hvorudi Kongen af Sverrig kunde have nogen Velgefal og Tieniste. Da denne Gesandt med dette Svar var hiemkommen, kom der et Sende-Bref fra

Siden kom der Bref fra Kongen af Sverrig om fri Fart for Folk og Skibe giennem Sundet.

Kong Gustav Adolph til Kongen, hvorudi hand vel takkede, fordi Kongen ikke ville tilstæde Pohlen nogen saadan fri Giennemfart paa hans Strømme og udi Sundet; men saa ville hand dog ikke formode, at kongen ved dend hos hannem sluttede Uparthiiskhed ville forvegre hannem saadan fri Fart for hans Skibe med Folk og Rustning, efterdi saadan hans Begiering kom overeens med Freds-Fordraget sluttet imellem Danmark og Sverrig Aar 1613., og særdeeles med Forbundet, som blef paa Grændzerne nu sidst Ao. 1619. stadfæstet og fornyet. Særdeeles vidste og Kongen vel, at dend Krig, som hand førte imod Pohlen, var ikke hans Sag alleeniste, men angik ogsaa flere Evangeliske Fyrster og Potentater, dersom Lykken gik hannem

Side 488.

nem imod; hvilket de andre iligemaade maatte undgielde. Hvor- for hand ville forsee sig til at Kongen af Danmark tillod hans Skibe og Folk dend begierte Giennemfart. Lige saadan et Bref, og af sam- me Indhold kom der og til de Danske Raad fra Sverriges Riges Raad.

Kongens Svar.

Men Kongen svarte paa Kong Gustav Adolphs Bref: At hand ikke vidste, noget Forbund eller Afskeed, at opbinde hannem til saadan en Pligt meere for een Potentat, end for een anden. Men der- imod befindede hand sig, at saadan Giennemfart stedse og alle Tider at have først været af hannem søgt som en Trang, og da beroede det paa hans Villie, hvad heller hand det ville tilstæde eller afflaae. Hvorfor hand hafde nu langt større Aarsag til at afflaae saadan Begiering meere end tilforn, siden hand fornam, at Kongen af Sverrig vil tilholde sig denne Giennemfart, som en Rettighed. Begierte derfor venligen, at hand om saadant herefter ikke tiere maatte

Kongen af Sverrig sender her ind en Consul for at boe i Helsingør.

anmodes. Nogle Maaneder derefter, sendte Kong Gustav Adolph en Person her ind at opholde sig ved Øresunds Toldstæd, for at forhielp de Svenske Undersaatter, som der ankom med deres Ski- be, til rette, saaog om nogen Uræt dennem vederfores, eller og de nogen Hielp kunde behøve, da deres Tarf for det Danske Hoff at forebringe. Denne, da hand hid ankom, og hand af Kongen var ef- ter hans fremviiste Fuldmagts-Bref antaget, begierte tvende Skibes Giennemfart udi Øresund paa sin Herres og Konges Vegne, hvilket Kongen bevilgede, dog med de Vilkaar, at det maatte skee for denne gang, og saadant ikke tiere maatte begieres; dernest at denne Bevilling ikke maatte udi Fremtiden drages til noget Exempel.

Seylatzen for de Foreenede Nederlanders Skibe blef nu, siden at de tolv Aars Stilstand med Spanien vare endte, saa usikker paa Norge og udi Kattegattet, at de lode forbyde ingen maatte fare paa de Far- Vande, uden de hafde Orlog-Skibe i Følge med sig, som den- nem kunde geleyde og forsvare. Men naar der ikke var Leylighed til at faae Orlogs-Skibe, som dennem kunde geleyde, saa maatte de ikke seyle ud, uden de vare i det ringeste 40 Seylere tilsammen, hvor iblant skulle findes saa mange, som i det ringeste kunde tilsammen føre 60 Stykker, og da skulle de imellem sig self oprette et Admiralskab. Og skulle deres Sammel-Pladz paa Udreysen være Tessel eller Blie, men paa Hiemreysen skulle være Fleckerøen udi Norge, eller Sundet.

Hertug Hans af Sønderborg dør. Af ham kommer 5 Linier i Holsteen.

Udi dette Aar døde Kongens Far-Broder Hertug Hans af Sønderborg udi hans Alders 77 Aar: Hand var tvende gange gift, og var Fader til 23 Børn, som vare 11 Sønner og 12 Døttre, hvoraf de fleeste (nemlig de 19.) døde ikke, førend de vare komne en- ten til Mandig eller Mand-voren Alder, undtagen

dend yngste Søn og tre af Dottrene, som døde i deres Barndom. Og var hand Stam-Fader til dend Sønderborgske, Nordborgske, Glycks- borgske og Plønske Linie og Huuse, som endnu udi Slesvig og Hol- steen til ere.

Side. 489.

Først udi dette Aar døde ogsaa Gref Ernst af Schauenborg

Gref Ernst af Schauenborg dør; ham succederede hans Søn Jobst Hermand.

og Pinnenberg; om hvilken, og hvorledes hand sig af Keyseren forhvervede Fyrstelige Titul til Holsteen, saaog hvorledes hand samme Titul ikke siden maatte bruge, er allereede tilforn ved 1620de Aars Historie talt, saa at derom meere ikke fornøden gøres. Ellers var denne Herre berømmet af mange gode Egenskaber og Videnskaber, særdeles af det Academie, som hand til Rintelen stiftede, hvilket er endnu ved Magt. Hand efterlod sig en Søn ved Nafn Jobst Hermand, som strax efter Faderens Død antog sig Regieringen; dog antog hand sig ikke dend Fyrstelige Titul, hvorfra Faderen var blefven forhindret.

Hertug Carl Philip i Sverrig dør.

Iligemaade bortdøde og Kong Gustav Adolphs Broder Hertug Karl Philip udi Sverrig, som var u-gift.

Aar 1623.

De Danske forbydes at seyle paa Frankerige. vid. Ao. 1621.

Først udi Aaret blefve Kiøbmænd og Skippere udi begge Rigerne paa ny forbudne, at seyle paa de Franske Kyster, saafremt de ikke ville staae deres egen Fare for at blifve der i Hafnene anholdte; hvorved de ville søge Erstatning for dend Franske Fribytter, som Admiral Ove Giedde opbragte paa sin Hiemrejse fra Ostindien; saaog for et Fransk Skib, som forleden Aar blef opbragt under Nord-Kapen, hvor det uden Kongens Forlov og Pas laae og fiskede.

Skibe udsendes for at ledsage Undersaaternes Skibe til Spanien.

Iligemaade blef i Aar, som forleden Aar udsendt Orlogs-Skibe for at geleyde Kiøbmændenes Skibe til Spanien og Portugal, saaog paa Farten til Nord-Kapen for at hindre dem, som der uden Kongens Pas ville fiske og handle.

Skibe sendes paa Weseren Gref Anth. Günther i Oldenburg til Hielp og Forsvar.

Ligesom Kongen nu hafde saaledes forsikret sine egne Strømme, saa drog hand iligemaade Omsorg for sine Nærforbundnes, i det hand sendte Gref Anthon Günther udi Oldenburg tvende gode Orlogs-Skibe, hver paa 46 til 48 Stykker, saaog tvende maadelige Galeer for at skulle holde Weser-Strømmen, saaog de derved liggende Damme og Diger samt Passer fri for ald fiendtlig Overfald.

Soroe Academie stiftes.

Kongen hafde længe formærket, hvorledes dend unge Adel af deres Forældre med stor Bekostning og Tids-Spilde blefve sendte ud af Landet, for at lære, hvad dennem udi Fremtiden til Forfremmelse kunde være anstændig: For saadan Aarsag skyld fuldkommede hand i dette Aar sit Forsæt, udi Sorøe, hos dend af hans Hr. Fader der forðum oprettede Kongelige Skole, uden at dend ikke det ringeste udi sine Indkomster skulle blifve forkrænket, endnu med et Academie at stifte: Hvor udi hand indsatte baade Lærere, som dend unge Adel kunde oplære udi deres Guds-Frygt, Verdslig Viisdom,

Side 490.

dom, Historierne, Beltalenhed udi fremmede Sprog og det som kaldtes Mathesis, desligeste og Mestere som kunde undervise dennem udi Riiden, Fægten, Drillen, Danzen og andre Legemets Øvelser, hvorved de kunde blive anseelige og skikkelige. Dernest beskikkede hand og en Hoffmester,

463

som skulle have Opsigt saavel med Lærerne og Mesterne at de vare flittige, som og med Ungdommen at de udi deres Lærdom og Underviisning forfremmedes. Til dette Academiets Underholdning, blev anvendt det forrige Jomfrue-Closters Indkomster udi Mariboe, og til Hoffmesterens Besolding blev lagt Børglum Closter udi Jylland med des Tillæggelse, saa at intet fattedes udi nogen Maade, som til enhvers nødtørfdig Underholdning kunde udfordres. Hand gaf og Rigens Raad Forlov til at maatte for *Just Høeg blef Hofmester baade over Academiet og Skolen.*

hannem giøre Forslag paa trende Adels Personer, af hvilke hand self ville udvælge een, som hand til Hoffmester ville beskikke; og blev nu første gang paa denne Maade dertil beskikket Just Høeg til Gierslef, hvis Dygtighed vel var bekiendt. Hannem blev derforuden befalet, ogsaa at have Opsigt med Skolen, hvorover tilforn var sat en Forstandere, og var dend sidste Forstandere Mester Hans Steffansen en kostelig lærd Mand, som derfra nu blev forfløttet til Roeskild, hvor hand med et got Canike-Dom blev indtil hans Døds-Dag forsynet. Foruden dette lod Kongen forbyde at ingen ung Adel maatte rejse udenlands; førend hand hafde fyldet sine Nitten Aar. Saadan Omsorg hafde denne brave Konge for Ungdommen udi sine Riger; vel betragtendes det som een af de viise Græker i gamle Tider hafde sagt: At det fasteste Grundvold til et Rige og Regiering, er Ungdommens Optugtelse.

Glyckstad faar noget af den Islandske Handel.

Udi dette Aar bevilgede Kongen sin ny Stad Glyckstad ved Elben at maatte have Stabel af Islandske Vahre; hvorfor eendeel af Kiøbenhavns Kiøbmænd, som handlede paa Island, bleve befalede der at maatte indrette deres Pak-Huuse. Herved blef Hamburgerne afskaaren dend Lejlighed de hidindtil hafde haft, samme Islandske Vahre (som de hentede i Kiøbenhavn) paa Elben at udprange, eftersom de nu udi Glyckstad kunde kjøbes af første Haand.

Et Perlefangst bliver fundet udi Coldinghuus Ampt.

Udi Koldinghuus Ampt hafde Bønderne for nogle Aar fundet et Perle-Fangst udi een Søe, hvilket de formedelst dend Gevinst, de deraf hafde, holdte længe taust, men omsider blef det dog aabenbart; saa at Kongen, som det med Rette og alleene tilkom, sig det tilegnede. Men saasom hand mærkede, at de Folk som hand der over satte, ikke alt for vel vidste, at passe dend rette Tiid at fiske, ey heller kunde kiende paa Muslerne, naar Perlerne vare vel moodne; sendte hand en Indianer did, som forleeden Aar med dend Ostindiske Flode af Ove Giedde var indbragt, og som derpaa skulle have god Videnskab. Hand levede der ikke længe, saasom hand førend Aarets Udgang bortdøde. Hvorover dette Fiskerie siden blef forsømt, hvortil og de paafølgende Tidens Besværligheder maaskee meget haver hiulpet.

Side 491.

Bergen udi Norge overgik dend Ulykke paa Palme-Søndag,

Bergens Bye i Norge lider stor Skade af Ildebrand.

at der under Prædiken blef en Ild optændt, som udi en Hast og mindre end 24 Timers Tiid, lagde snart dend heele Bye udi Aske, saa at lidet eller intet blef tilbage.

Udi For-Aaret afgik ved Døden Hertug Philip Sigismund

Hertug Philip Sigismund Biskop til Osnabryg og Verden dør. Kongen sender sin Søn Hertug Friderich til Verden, hvor hand i hans stæd blef Biskop.

Biskop til Osnabryg og Verden Dom-Proust til Halberstad og Hertug til Brunsvig og Lyneborg af dend gamle Wolffenbyttelske Stamme. Saa snart hans Død blef Kongen tilkiende givet, sendte hand sin Søn Hertug Friderich, som allereede var bleven Coadjutor udi det Erz-Stift Brehmen, med fire statelige Gesandter ud til Berden, som vare Hr. Geert Rantzov Statholder udi begge Førstendømmene Slesvig og Holsteen, Henrich Rantzov Dom-Herre udi Slesvig, Christian Thomæson Sehested dend unge Printzes Hoffmester, og Martin von der Meden Raad og Cancellie-Forvante; hvilke saaledes anførte denne unge Printz og Hertug, at hand ved et eenstemmig Val og alle Stænders Samtykke blef

udvalt til at være udi dend afdødes Stæd Biskop udi Berden, og virkeligen dertil udi Begyndelsen af Junio indsat, da hand nu hafde indtraad sit femtende Aar. Til Biskop af Mindens og Hertug Philips Sigismundi Begrafvelse at beklæde Kongens Person blef, dend tilforn ommældte Sigvard Povisk som Gesandt udsendt. Dette maa og

Den Sal. Herre hafde og formaaet at Printz Friderich efter ham succederede udi Dom-Proustiet.

til dend Salige Hertugs og Biskoops Amindelse her erindres, at hand for hans Død hafde draget Omsorg for Printz Friderich, at hand blef hans Eftermand i Dom-Proustiet udi Stiftet Halberstad, hvor dend unge Hertug Christian af Brunsvig var Biskop, hvilket skeede med stor Besværlighed formedelst de Catholiskes Practiker.

Dagen for vor Frue Dag udi Faste skeede omkring Opsloe udi

Et skrækkelig Jordskielf udi Norge.

Norge saadan et forskrækkelig Jordskielf, som neppe nogen Norsk Mand kunde sig erindre. Ihvorvel dend strækkede sig til op imod Trondhiem, saa gjorde dend ikke stor Skade, uden dend her og der flakte nogle af de store Klipper. Men førend Aaret endtes og ved

En riig Sølv-Mine findes udi Sandsværd's Fogderie 4 Mile fra Opsloe, som nu er udi Floer og giver rigeligen, og nu kaldes Kongsberg.

Mortens-Dags Tider blef der af en Bonde-Dreng, som vogtede sin Faders Fæ, udi Opsloe Stift og Sandsværd Fogderie ved Grændzerne af Tellemarks og Nummedals Fogderie, 4 Miile baade fra dend Hafn Drammen, saaog fra Bragnæs Bye et kosteligt og rigt Sølv-Berg fundet: Hvor Statholderen Jens Juul, saa snart det blef hannem angivet, ved Bergkyndige Folk lod skurfve, saa at Gængene og Kløfterne blefve fundne, og Ertzen fandtes meget ædel og skøn. Da Kongen saae denne GUDS rige Velsignelse, holdte hand dette Stæd bygværdig, og derfor lod hand strax forskrive fra Chur-Fyrsten af Sachsen en kyndig og erfaren Stigere og fra Brunsvig en half Snees dygtige Huggere.

Ihvorvel forleden Aar er blefven beskrevet, hvorledes Grefdommene.

Neder-Sachsiske Kreds frygter for at uroliges af de omfavnende Krigs-Magter.

Oldenburg og Delmenhorst, udi Anseelse for Kong CHRISTIANs Anmodinger, af de deromkring sværmende Krigs-Magter blefve forskaanede; saa frygtede de sig dog ikke lidet udi dette Aar

Side 492.

for, at saadan Forskaansel længere skulle vedblifve: Hvilken Skræk ogsaa saaledes overfaldt Erkebiskopen Johan Friderich Hertug af Holsteen Gottorp, at saavel hand, som og Grefverne laae Kongen meget om Borde for tilstrækkelig Undsætning imod saa- danne Uroligheder at bekomme. Til saadan Nød at lade sig gaae til Hierte, paatog høystbemældte Konge sig udi de første tu eller tre Maaneder udi dette Aar, sit Hoff at holde udi Rendsborg og Steinborg, paa det hand kunde være desto nærmere til saadan af hannem forlangede Undsætning at gjøre nogen fornoden Anstalt, saaog at have et vaaget Øye paa dend Neder-Sachsiske Kredses

Kongen sender 2000 Mand til Undsætning udi Brehmen og Oldenburg.

Grændzer, hvoriblandt Holsteen var de yderste. Imidlertid hand sig her opholdte sendte hand ikke alleeniste 2000 Mand til Stiftet Brehmens Forsvar; ligeledes lod hand og de hans udi forrige Aaringer udi det Oldenborgske udsendte Tropper ey alleene mærkeligen forstærke, men endog befuldmægtigede Gref Anthon Günther til at værve endnu fleere dertil udi Nødsfald. Derforuden blefve og saavel General Tilly over dend Keyserlige Hær, som og Grefven af Mansfeld af Kongen flitteligen formanede Stifterne Verden og Osnabrygge, for Indqvarteringer og anden Overlast at forskaane, hvorudi hand og nogenledes blef hørt. Men for Hertugerne af Lyneborg og Brunsvig, og særdeeles dend gamle Hertug Christian Biskop til Minden og Neder-Sachsiske Kredzes Oberste, som *Neder-Sachsen begierer af Kongen Undsætning baade af Tropper og af 3 Tønder Guld.*

indstændigen bade ikke alleeniste om Hielp af Krigs-Folk, men endog- saa af anseelig Penges Forstrækning af 3 Tønder Guld imod Ren- te af 5 pro Cento til Kredzens Forsvar, undskyldede Kongen sig udi høieste Maade; først saasom hand ikke self kunde undvære sine Trop- per, saalænge hand ikke vidste, hvor bege begge fornævnte Parthiers Tropper sig ville vende; og særdeeles eftersom Stiftet Brehmen var hannem formedelst hans Søn Printz Friderich saa nær angaaende. Ikke desmindre tilbød hand dennem nogle Tropper til Hest paa sin egen Bekostning, naar Fornødenhed det udkrævede; om Fyrsterne sig derimod til lige saadan Hielp ville forbinde, naar Kongen dennem til sine Fyrstendomme kunde behofve.

Hert. Hanses af Sønderborg hans efterladte Sønner tager Lehn af Kongen.

Hertug Hanses efterladte og endnu efterlevende Sønner, som vare Hertug Christian, Alexander, Johan Adolph, Philip, Frid- rich og Jochum Ernst anmodede Kongen om Lehn af Slesvig at ta- ge ved deres tvende Gesandter Jochum Vitzlof og Christian Peters- borg, hvilket dennem og næstpaafølgende Herre-Dag næste Dag ef- ter St. Hans Dag udi Midsommer med dend sædvanlige Skik og Maneer høytideligen blev givet. Iblant disse sex Hertuger have ikkun de fire Sønner været gifte, og efterladt sig Mands-Arfvinger, hvilke blefve kaldede hver efter det Huus, som de besadde: Nemligen af Hertug Alexander kaldes dend Sønderborgske Linie, Hertug Friderich blev Fader til det Nordborgske Huus, Hertug Philip, som forplantede dend Glyksborgske Stamme, og Hertug Jochum Ernst, af hvem de Plønske Fyrster ere komne. Dend sidste, nemlig Joa

493.

chim Ernst formedelst Kongens Forbøn af Keyseren erholdte og dend Naade, at det blev hannem ikke hinderlig dend Forsømmelse med Lehns Tagelse af Holsteen, som var skeet, fordi hand udi forrige Aaringer saavel udi Venetianske, som og udi Chur-Pfaltziske sidste Krigs-Tieniste sig hafde opholdet. Saasom og begge Hertugdømmene Slesvig og Holsteen laae

En Land-Dag bliver holdt udi Holsten til Rendsborg, hvortil blef af Kongen sendt 4 fuldmægtigede Gesandter.

nærmest ved ald dend befrygtende Fare, som udi dend Neder-Sachsiske Kredz ligesom Ilden under Asken laae og mulmede; saa fandt de begge regierendes Herrer Kongen og Hertugen af Slesvig Gottorp, efter adskillige Brevvexlinger og Beraadslagen, for got en Land-Dag til Rendsborg udi Maji Maaned at holde, hvor- til Stænderne blefve henkaldede og forsamlede. Did udsendte Kongen fire sine Rigens Raad, nemlig Eske Brok, Rigens Canceler

Confirmation og Extension af den gamle Union imellem de tvende holsteenske regierende Huuse, Rendsborg dend 9 Maji 1623.

Jacob Ulfeld, Hr. Albret Skeel og Holger Rosenkrantz, og med dennem dend Tydske Canceller Johann Schonbach til at føre Ordet, naar Forslag skulde giøres. Disse paa Danmarkes Riges Vegne skulle stille Stænderne af begge Hertugdømmene for Øyne, hvor- ledes det Sammenskud, som Riget Danmark skulle gøre til Hertug-dømmenes, og Hertugdømmene igien til Rigets Hielp, Undsætning og Forsvar efter det gamle Forbund og Foreening, som imellem Riget Danmark og begge disse Hertugdømme var oprettet Aar 1533. udi Nødsfald skulle anskaffe, ingenlunde kunde efter disse Tidens Tilstand være tilstrækkelig: Hvorfor det ville være tienligt, at samme gamle Forbund og Foreening saavel som det Odenseske Fordrag af Aar 1578. udi Tide blef paa nye baade stadfæstede saaog forbedrede; og at dend der udi paa begge Sider tilsagde Undsætning kunde blive til et høiere Antal Folk formeeret: Desligeste skul- le de og handle, om hvis som Stænderne til Troppernes tilstrækkelige Underholdning, saavel udi Marken, som udi Borgereje eller Qvartererne, med andet meere, som Fornødenhed dertil udkrævede,

Slutningen paa denne Land-Dag.

skulle skatte og skyldte. Dette var alt forhen saa vel overlagt og betragtet, at det nu eenstemmig blef besluttet til Rendsborg dend 9 Maji i dette Aar, saaledes: Det Danmark herefter udi Nøds- fald skulle undsætte Hertugdømmene med 600 Heste i Stæden for de 300, som forrige gamle Forbunde tilholdte; og Hertugdømmene i Stæden for de forrige halfandet Hundrede Heste skulle nu herefter holde dobbelt saa mange; hvoraf de tvende Deelee skulle være Kyrasserer, og dend tredie Deel Bøsseskyttere. Saa blef og aftalt, hvorledes de skulle underholdes, og særdeeles med dennem forfares, dersom Ulykken sloges til, at de enten ved Feldtslag, Sygdom eller udi andre Maade bleve formindskede; saa at Antallet stedse kunde være fuldkommet; med andet meere som udi Agt skulle tages, og som, efterdi det i andre Skrifter er noksom be- kiendt giort, vil falde for vidtloftigt her at opregne. Hvilket For- bund baade af Kongen og Hertug Friderich, samt de andre Hertuger af det Holsteenske Huus, og af Danmarkes Riges Raad,

Side 494

saavelsom Prælaterne og Ridderskabet i Fyrsten-Dømmene blef underskrevet og forseglet. Dette er dend tredie Hoved-Pagt og Fordrag, som er bleven sluttet imellem Riget Danmark og Hertugen af det Gottorpske Huus, siden Kong CHRISTIAN dend Tredies Tiid, og siden benævnte Hertug-Domme imellem hannem og hans Brødre bleve deelte.

Kongen holder et Møde udi Odense med sine Rigens Raad, og hvad der blef sluttet.

Saa snart Kongen fra sin Holsteenske Reyse var hiemkommen til Danmark, befoel hand af sine Rigens Raad disse brafve Mænd, som vare Cancelleren Christian Friis, Oluf Rosenpar, Eske Brok, Christian Holk, Jacob Ulfeld, Albret Skeel og Holger Rosenkrantz, at de skulle møde hannem udi Odense dend 10 Martii, hvor, efter at de vare fuldkommen blefne underrettede om alt hvad tilforn udi Kiel var bleven sluttet, Beraadslog hand sig med dennem, først om adskillige Indenlandske Sager, saasom om Fæstningerne med fornødne Folk at forvare, om Kongelige Forordningers Overtrædelse at hindre og straffe, om Rettens Betiening og Handthævelse, om Handværkers og særdeeles om Enke-Besværiets Fremgang og andet meere, hvortil tienlige Middel skulle forskaffes. Dernæst bragte hand paa Tapetet for dennem andre Udenlandske Sager, hvor iblandt vare (1) Om Herrer Staterne udi de Foreenede Nederlande, som ved Skrifvelse hafde givet Kongen tilkiende deres store Betryk og Penge-Trang, og derfor indstændeligen begierte med anseelige Summer til Laans at blive hiulpne. (2) Om dend Neder-Sachsiske Kredzes skriftlige Begiering om nogen kraftig Undsætning til deres Beskiermelse imod ald befrygtende fiendtlig Anfald. (3) Angaaende de sex fornemmeste af Hanse-Søe-Stæderne, nemligen Lybek, Brehmen, Rostok, Hamborg, Vismar og Stralsund, hvilke Kongen hafde negtet Stadfæstelse paa deres gamle Privilegier; om det var tienligt og raadeligt, at Kongen med dennem udi disse vanskelige Tider skulle indgaae nogen Foreening; om Krigs-Folk og Skibe udi fornøden Tilfælde, saaog om fleere end disse fornævnte Kiøbstæder, eller og noglo omliggende Fyrster udi saadan Forbund med dennem skulle indtages. (4) Om Frankeriges u-billige Opførsel udi at søge, imod sin Tilsagn og Løfte Giengæld for det af en Hændelse opbragte Skib, ikke alleeneste udi de Danskes Gods, som de overkom, men endogsaa med at arrestere een ung Adelsmand, nafnlig Frantz Rantzov og hans Hoffmester paa hans Udenlandske Reyse, foregivende at de Franske ikke udi Danmark kunde nogen Ret vederfares, og (5) endeligen om Sverriges forhafvende Krigs-Rustning til Lands og Vands kunde ansees, hvorhen dend sigtede, og om mand kunde være forsikret paa, at dend imod Pohlen alleeneste skulle bruges. Udi disse 5 Posters Beraadslag blefve disse fornævnte Rigens Raad med Kongen saa eenige, at (1mo) Herrer Staterne efter deres høye Fortroende til Kongen, og efter deres indstændige Begiering kunde forstrekkes til Laans paa tu eller tre Aars Tiid dend Sum 70000 Rixdaler.

Side 495.

467

daler uden Rente, og dersom deres Tilstand fremdeeles saa slet skulle blifve, at de til rette Tiid igien ey kunde betale, da ville Rigens Raadene skaffe dem her af Riget betalt med sine Renter, at Kongen skulle vorde skadesløs: Dog skulle Herrer Staterne erindres, at Kongen fandt det meget sært, at de udi deres Skrifvelse ikke mældede et Ord, om hvad sidste gang imellem Kongens eller Rigens Raad og deres udsendte gode Mænd var forhandlet, men gaaet det stiltiendes forbi. Thi samme Tiid var og aftalt om saadan Pen- ge-Hielp hinanden at giøre, og dersom de endnu forblefve ved samme Accords-Puncter, som da blef giort, kunde Penge-Hielpen desto føyeligere efterkommes: Hvorpaa de formodede, sig Hans Kongelige Majestæt til Fornøyelse at ville erklære. (2do) Dend Neder- Sachsiske Kredz kunde forsikres om en Hielp af 300 Heste og et par Compagnier af Fodfolk. (3tio) Siuntes det got, at Kon- gen forundte de fornævnte sex Hanse-Stæder, men ikke fleere, hvad Privilegier Hans Majest. self for got befandt, og med dem giøre saadan Forbund, som var udi Forslag: Men andre Fyrster og Stæder derudi at indtage, meente de ikke raadeligt. (4to) Allarmen med Frankerig haabedes ikke skulle gaae videre, eftersom dend Franske Konge udi sin sidste Skrifvelse hafde erklæret sig til Billighed og Føyelighed, og at hand ville vedligeholde Venskabet med Kongen af Danmark. (5to) Endelig ihvorvel det ikke var at formode, mand dog ikke hafde noget Fast at bygge paa, hvor Sverrigs Krigs-Rustning hensigtede, saa kunde det ikke troes, at dend imod Danmark skulle bruges: Dog var det raadeligst, udi alle Tilfælde at holde Floden udi god Stand og vel forsynet med alt det, som udkrævedes til Rigets Forsvar, naar og hvor snart mand ville; men ikke at bemandes eller udrustes, førend (det GUD forbyde) nogen Nødvendighed paakom.

Albret Skeel siger sig fra sin Rigs-Admirals Bestilling, men bliver ved at være Rigs-Raad.

Denne Forsamling udi Odense giver Anledning, at Historien maa fortælle, hvorledes Rigens Admiral og Raad Albret Skeel glemte her udi sin Opførsel saaledes noget af dend Underdanighed, som hand sin Konge var skyldig; saa at hand kort efter maatte sige sig fra sin Rigs-Admirals Bestilling: Dog beholdte hand sit Sæde siden iblandt Rigens Raad, som hand tog nest efter dem, som haf- de været ældre Rigens Raad førend hand. Udi hans Stæd udvalgte Kongen siden Rigens Raad Claus Daa til Rigs-Admiral, som i sine unge Aar hafde viist sig at være en braf Søe-Mand.

Chur-Pfaltziske Gesandt klager for Kongen dend Uræt hans Herre var skeet paa Rigs-Dagen til Regensburg.

Kort efter de Dage da Odensees Forsamling endtes, kom dend ulykkelige Chur-Pfaltz-Grefves Gesandt Achatius, Burggraf af Dohna, igien til Kiøbenhavn, dog som en u-bekiendt, hvor hand hos Kongen hemmeligen androg hans Herres Elendighed, i det Kong Jacob af Engelland sig af de Spanske Løfter hafde ladet forleede til, at dend Undsætning, som hand sin Sviger-Søn skulle giøre, kom ikke alleeneste udi Langdrag, men endog derved overladte hannem udi saadan en fortviflet Tilstand, at der var mindre Haab til hans

Side 496.

Forsoning eller Fred, end der nogen Tiid tilforn hafde været; desligeste klagede hand over Chur-Fyrsterne, saavel af Sachsen, som af Brandenburg, fordi de udi Rigs-Forsamlingen til Regensburg hafde samtykket at Chur-Værdigheden var blefven overdraget til Hertugen af Beyerens; og paa det sidste brugte hand mange allerkraftigste Formaninger, til at overtale Kongen med større Ifver og Alvorlighed, end hidindtil udi Gierningen var skeet, sig hans Herres Sager

Kongens Medynck herover.

at antage. Kongen lod sig og vel af Medynk over dend Spot og Haanhed, som Chur-Pfaltz paa Rigs-Dagen var overfalden, be- væge, at erindre begge Chur-Fyrsterne til at overveye, hvad Ære de hos deres Efterkommere sig hafde indlagt med saadan deres her udi givne Medhold, hvorved baade Religionens og dend verdslige Fred, Tryghed og Velfærd ligesom var til Priis givet, og formanede dennem dog at stræbe saadant igien at rette, og forhielp dend arme Pfaltz-Greve igien til sin forrige

Værdighed og til sine Arve- Lande, paa hvad Maade det endog skee kunde. Men fra begge disse Chur-Fyrster herpaa faldt intet andet end Mangfoldige Undskyldninger, og at mand maatte lade det være giort, som nu giort var. Keyseren blef og herom med Skrifvelser fra Kongen anmodet; men herpaa fulgte ey andet end vidtløftig Opregning af Pfaltz- Grefvens forbiegangne Forseelser; hvorpaa meentes ikke at kunde falde andet, end som nu skeet var, og endnu fattedes ikke her nye Paaskud af det Nærværende; saalænge Grefven af Mansfeld og dend unge Biskop af Halberstad Hertug Christian af Brunsvig havde nogen Krigs-Magt paa Beenene.

Chur-Brandenborgske Gesandt, incognito, hans Ærinde.

Noget derefter kom fra Chur-Brandenburg en Afgesandt til Kongen med saadant hemmelig Forslag, at dersom Kongen sig ville paatage Krigen at føre udi Pfaltz, for at tvinge de Spanske og Bayeriske ud af Landet; da skulle Kongen blive forvisset paa 12000 Mand til Foods og 3000 Mand til Hest, som kom hannem til Hielp fra de Evangeliske Fyrster og Stænder paa deres egen Underholdning: Men saadan Forslag finge ikke hos Kongen dend Ge- hør, som ventedes; saasom Kongen derimod havde fattet bedre og grundigere Betænkninger, end strax en offentlig Krig derimod at begynde.

Grefven af Mansfeld og den unge Hertug af Brunsvig skaane Brehmen og Oldenburg &c.

Tilforn er lidet talt om hvorledes Grefven af Mansfeld og dend unge Hertug Christian af Brunsvig nogenledes blefve af Frygt for at fortørne Kong CHRISTIAN, hindrede saaledes at holde Huus udi Øst-Frisland, Stiftet Brehmen, Oldenburg, som de ellers havde i Sinde: Ikke desto mindre maa dog her i dette Aar noget videre om dennem tales, eftersom de vare dend Anstødelsens-Steen, som af Ligisterne sagdes, alleene at være Aarsage til, at Chur- Pfaltz ikke med Keyseren kunde blive forsonet. For at faae dette Paaskud af Veyen, efterlod sig Kongen endnu ikke ringeste Umage med Skrifvelser og Sendebudde saavel til adskillige Fyrster, Stæn- der og Stæder i det Tydske Rige, ja og til begge disse tvende Krigs-

Side 497

Helte eller Generaler self, for at faae dem overtalt til deres Trop- per at aftakke og deres Vaaben at nedlægge: Men ingen og ikke Kongen self med hannem kunde komme nogen Vey ud. Nu sagde hand sig at hand var udi Fransk, Engelsk eller Venetianske Tieniste; nu ville hand have sine Krigs-Omkostninger førend hand ville vige; nu lod hand, som hand ville med Keyseren forsones; men strax fattede hand andre Tanker, saa at ingen faste Tanker om ham kun- de fattes. Med dend unge Hertug Christian forefaldt ligesaadan Vanskelighed og Ustadighed; dog kom det saa vidt med ham, at da Kongen længe om længe saaledes havde hans Sag mæglet hos Keyseren, at hand paa meget billige Vilkaar, saa got som havde villet gienkalde dend Rigs-Act og Band, som over ham var falden; saa- og forladt ham og hans underhavende Krigs-Officerer, alt hvad de udi deres Orlog og Opstand havde forbrudt; saa fulgte hand dog paa det sidste sit eget Hoved, i det hand ikke ville holde noget af det, som hand havde lovet, og gaf hans Forhold Anledning, at de Kredser, hvor hand foer frem, derover maatte lide Krigens u-taalelige Last og hans Fienders yderste Forfølgning; saa at General Thilly med sin Krigs-Magt kom Kongens Riger og Hertugdømmets Grændzer alt nærmere og nærmere, end det vel kunde taales.

En Leyr af nogle tusinde Mand slages ved Grænzerne af Holsteen og ved Rendsborg.

Saadan Urolighed tvang Kongen til at sætte sig udi væbnet Stand, paa det hans næste Lande ved Grændzerne kunde være i Sikkerhed: Thi lod hand betimeligen udi dette Aar ved Rendsborg afstikke en Leyr paa nogle Tusinde Mand; hvortil alleeniste de Tropper, som imellem Kongen og Hertugen af Holsteen Gottorp efter de imellem dennem saa kaldede Unions-Pagter og Forbunde vare aftal- te, men endog Roß-Tienisten af Riget Danmark, foruden de Trop- per, som tilforn ere omtalte til Stiftet Brehmens og Grefdommernes Forsvar at være hensikkkede. Denne Leyr blef anbetroet under Got-

ske von Ahlefelds, som Feldt-Oberstes Befaling; hvilket udrettede saa meget, at saavel hans egne, som og hans næste Naboers Lande blefve udi Fred og u-overrumplede.

Kredz-Dag i Neder-Sachsen holdes til Brunsvig.

Fra Rottenberg i Berden lod Kongen dend Beyerske General Thilly, som trækkede sig, som tilforn sagt er, alt nærmere til det Neder-Sachsiske, venligen viide; hvorledes en Forsamlings-Dag til Brunsvig af dend Neder-Sachsiske Kredzes Fyrster og Stænder, hvoriblandt hand self og var et Lem, skulle udi førstkommende Julii Maaned holdes; ikke til anden Ende, end til Fred og Rolighed udi Kredzen at stifte, og sig self til Beskiermelse at erholde. Til dend Ende bad Hans Majest. Generalen, at Forsamlingen der maatte udi Rolighed holdes, og at intet Fiendtligt imod dennem der maatte foretages.

Hvad der blef beslut.

Forsamlings-Dagen begyndtes til Brunsvig dend 22 Julii, hvor hen Kongen paa sine Vegne udsendte og befuldmægtigede disse sine gode Mænd; nemligen dend tit tilforn vel bekendte Holsteenske Land-Raad Sigvard Povisk, Marqvard Pens, iligemaade Land-

498.

Raad, og Oberste Martin von der Mehden Raad. Her blef forhandlet og besluttet alt hvad til Kredzens Forsvar kunde angaae, og hvorledes dend kunde forsikres fra ald Farlighed, fiendtlig Giennemfart, Indqvartering og anden Lands Forderf. Paa det og Keyseren ey skulle faae nogen Anledning til Mistanke, blef og fast vedtaget, at Kredzen skulle forblifve ved Keyseren udi bestandig Troeskab og Lydighed: Men derhos ville eenhver anvende alle Kræfter til sine og sine Kredz-Forvandtes Lands Beskiermelse, og imodstaae saavel det eene som det andet krigende Parthie, som dend ville anfægte, eller med værfvede Krigs-Magt der igiennem ville trække. Der blef og sidst aftalt, hvor stærk dend Krigs-Magt skulle være, som fra samtlige Kredz-Stænderne nu strax skulle tilsammen bringes og udi Leyr samles, samt om deres Underholdning af Krigs-Cassen, som skulle indrettes, hvortil eenhver sin Andeel skulle erlægge. Til en Prøve af sin Forsorg og Omhu for det almindelige Beste tilbød Kongen sig at ville til Leyren hensende 3000 Mand til Fods og 600 til Hest paa sin egen Bekostning og Underholdning; hvoraf en eendeel strax blef affærdiget. Over denne Krigs-Magt blef Hertug Jørgen eller Georg udvalgt at være Feldt-Oberste: Thi hans Broder dend gamle Biskop af Minden, som tilforn hafde været Kredz-Oberste, undskyldte og unddrog sig derfra formedelst hans Alderdom. Til denne Kredz-Forsamling vare Chur-Fyrsterne af Sachsen og Brandenburg og venligen indbudne, og Kongen self udi egen Person var rejst til Brunsvig for at tale med dennem om denne Forsamling, og til at gjøre et med Kredzen, og særdeeles at formaa dennem, ved Gesandtskab nyttige Forestillinger til Keyseren at gjøre; men de begge funde paa een og anden Aarsag sig derfra at undskylde.

Kongen giver Keyseren Part af denne Kredz-Dag.

I Følge af Forsamlingens Slutning, paatog sig Kongen strax udi Augusto det Gesandtskab til Keyseren, som og med samme sig hos Chur-Fyrsten af Sachsen paa Udrejsen skulle indfinde. Til Anseende lod sig Keyseren det, som til Brunsvig var forrettet, vel befalde, og gaf at forstaa, at saa snart Mansfeld og de andre, som vare Aarsage til dette Onde, vare af Vejen ryddede, skulle ingen have eller faae Aarsag noget at klage over Thilly eller dend Krigs-Magt, som hand hafde at føre, saasom hand derforuden var befalet Keyserens trofaste Venner med ald muelig Forskaansel at begegne.

Keyseren lader Kongen vide at hand vil pardonnerer dend unge Hert. af Brunsvig ald hans Forseelse, men Hertugen fordrede det self.

Kongen var aldrig saa snart i Augusto fra sin Tydske Reyse hiemkommen, førend hand i Kiøbenhavn fandt for sig fra Keyseren en Udsendte med Brevve; hvorpaa u-fortøfvat blef svaret. Indholden var, at Keyseren paa Kongens Forbøn nu fuldkommeligen gaf og tilstod dend unge Hertug Christian

Biskopen af Halberstad dend forlangede Forsoning og Naade, saafremt hand dend med saadan Vilkaar imodtog, og sine Krigs-Folk gandske ville forafskeedige og aftakke. Kongen forsømte ikke at betakke Keyseren paa det høyeste for saadan Budskab, ikke heller ved Skrifvelse at lade dend unge Herre saadant vil

Side 499.

viide, om hand sig derefter ville holde efterrettelig. Sigvard Povisk blef ogsaa atter befalet paa ny at forsikre Keyseren, at de saa udi dend Neder-Sachsiske Kredz forsamlede Tropper alleeneste vare til Kredzens Beskiermelse, og ikke udi nogen Maade til nogens Under- trykkelse eller fiendtlig Forøvelse. Men det kom ikke til nogen Gier- ning: Hertugen self forbrød denne Keyserens Naade.

Rigs-Raads Meening, samt Raad given Kongen om Reisen at begynde mod Keiseren og de Raisons de dertil brugte.

Næst paafølgende Maaned forsamlede Kongen sine fleeste Ri- gens Raad, for at beraadslaae med dennem om Adskilligt, men for- nemmeligen om Middel at udfinde og forskaffe Underholdning til de 3600 Mand til Hest og Fods, som dend Neder-Sachsiske Kredz vare tilsagte. Rigs-Raadene blefve noget Raadvilde over det Kongen til Brunsvig saa hasteligen hafde indrømt Kredzens Be- giering med disse udlovede Troppers Undsætning, førend mand var vis paa, om denne Forsamling af Tropperne hensigtede til en Religions-Krig, eller ikke; saaog førend mand var forsikret paa, om de Evangeliske Stænder samtlige alle og eenhver vare eenige om saadan en Krig imod de Catholiskes Overvold til det Yderste at ud- føre: De ønskede ogsaa gierne, at Kongen hafde i det mindste, før- end dette var blefven besluttet, opbiet Chur-Fyrsten af Sachsen og dend Ober-Sachsiske Kredzes Samtykke, at dend af alle Kræfter herudi ville bestandeligen biestaae dend Neder-Sachsiske Kredz, el- ler ikke. Paa dend eene Side maatte de vel tilstaa (1) At Nøden siuntet at være saa nær for Haanden, at mand maatte tænke paa sit eget Riges Sikkerhed, og dersom mand undslog sig for at und- sætte sine Naboer udi Kredzen, da kunde dend blifve siden nød til at forliige sig med Keyseren, og maatte tage hans Parthie, og siden gjøre Fædernelandet dermed Skade, at hævne sig, fordi dend til- forn ikke blef undsat og hiulpen. (2) Blef og af Rigers Raad betænkt, dersom denne Undsætning blef tilbage holdt, da maatte mand frygte for, at Kredzen derover maatte aftakke deres egne Trop- per, og saa blef Døren for Religionens Forfølgelse aabnet, og Key- seren siden kunde efter egen Behag handle med dennem, som hand vilde. (3) De satte sig og for udi deres Tanker, at Keyseren og de Catholiske ved denne Krigs-Rustning kunde ogsaa holdes ligesom udi nogen Tvang og Billighed; thi de maatte dog slutte, at der- som Kredzen behøvede større Magt, end dend, som nu var rejst paa Food, til at holde dennem Stangen imod, da blef dog Kredzen ikke heller saa forlegen, at der jo fandtes vel andre og flere Poten- tater, som med Fædernelandet sig kunde forbinde til stærkere og for- nøden Magt og Hielp at biestaae. Saaledes bifaldte Tankerne hos Rigers Raad denne Kongens udlovede Undsætning. Derimod faldt deres Tanker imod dend paa dend anden Side saaledes: (1) Dend Neder-Sachsiske Kredz var alt for svag til at imodstaa Keyserens, de Catholistes og Spaniens Magt, som er og kand blifve mægtig og mægtigere; Kredzen er aaben og u-beqvem, baade til saadan Krig at forsvare, saaog at vedligeholde dend imod saa mange og

Side 500.

og over vældige Magter. (2) Over Mansfeld og dend unge Hertug Christian er general Thilly stærk og mægtig nok alleene at tvinge og fordrive, og naar de blifver slagne, saa er Kredzen saa meget svagere, og bliver udi slettere Tilstand at føre Krig imod Keyseren, heldst dersom Chur-Sachsen og Ober-Kredzen sidder stille. (3) Udi Kredzen ere adskillige Hoveder; dend eene Kredzens Lem eller Fyrste haver noget særdeeles Udstand med dend anden, og gierne opofrer dend eene dend anden for

noget at vinde. Paa de Tydske Fyrsters Viis og Maneer blifve de aldrig indbyrdes eenige; og hvo kand være forsikret paa, at eendeel af dem ikke ere i Hiertet god Keyserlige, og først færdige, for at fortiene Gunst hos ham, at aftakke sine Folk, og foregive, at de ey hafde slaget sig til denne Krigs-Rustning, dersom de ikke af Kongen af Danmark dertil vare styrkede. (4) Kunde det og ikke feyle at jo iblandt Kongens Naboer, Fyrster, Stænder og Stæder nogle fandtes, som misundte hannem udi Krigen stor Fremgang, men heller ønskede hannem at blifve svækket. (5) Er det og ikke formodentlig, at saavel inde udi det Tydske Rige, som uden fore ere mange Kongens beste Venner; men naar det kommer til Krig, da ikkun ville de udviise deres Venskab alleeneste udi en blot Neutralitet, heller end at de Hans Majest. til Tieneste vil giøre saa meget, som at lade en Hest opsadle.

Foreskrefne Sager fandtes af saadan Vigtighed, at efter at de af Rigens Raad grundeligen vare overveyede og pro og contra vare blefne betænkte, overgave de derom til Kongen førend Septembris Udgang deres Betænkning saaledes: Hvad angik Raad og Middel at udsende til dend Kredzen giorte Undsætning af 3600 Mand; da hafde Hans Kongel. Majest. ikke fornøden sig saa meget derom at bekymre, saasom dend noksom saaledes kunde findes, at dend endogsaa forud kunde blifve forstrakt: Men de kunde dog ikke finde raadeligt, at Hans Kongel. Majest. ved denne Krigs-Rustning og Undsætning, sine egne Rigers og Landes Stat udi Vosve og Fare skulle sætte; heldst ingen paa saadan Forbund med nogen Sikkerhed kunde bygge. Derfor var deres Raad, at hand med allerførste og allerforderligste paa god Maneer sine Tropper tilbage over Elben igien hiemkaldte, og lod dennem blifve paa sine egne Grændzer staaendes, paa det de, naar nogen høynødtrængende Tilfælde paakom, da kunde der være til Hielp og Beskiærmelse.

Kongen biefalder deres Raad.

Dette Raad befaldte Kongen saaledes, at det varede ikke længe førend det blef af hannem udi Novembri sat udi Verk, og efterfuldt, efterdi Tidenderne ankom fra Hertug Jørgen eller Georg af Lyneborg, at adskillige af Fyrsterne og Stænderne udi bemeldte Neder-Sachsiske Kredz deres Andeel af dennem der forsamlede Krigs-Magt aftakkede. Hvorfor hand og gaf til bemeldte Kredz-Oberste Hertug Georg Befaling de Danske Krigs-Folk at aftakke og dennem deres Afskeed at gifve; heldst eftersom dend Vished hafdes om Grefven

Side 501.

ven af Mansfeld, at det nu var hans Alvor, Øst-Frisland at qvittere, saa snart hand bekom de Penge, som Hollænderne hafde forbindet sig til at gifve hannem, at hand dermed sine Krigs-Folk kunde afbetale og aftakke.

En stærk Udskrifning skeer udi Sverrig.

Udi Sverrig blef en meget stærk Værvning og Udskrifning baade til Lands og Vands foretaget, u-agnet dend meget farlige smitsom Pest og Sygdom, som der i Riget over alt hafde taget Overhaand.

Besværingerne om Handelens Frihed imellem de Danske og Svenske holder endnu ved.

Ellers holdte de forrige Besværinger imellem Danmark og Sverrig værende endnu ved, anlangende Kiøbmandskab og Handel imellem begge Kroners Undersaatter, hvilken særdeeles reysde sig af en Stadga eller Forordning, som paa Rigs-Dagen udi Ørebroe Aar 1617. var udgivet, hvorved eendeel Kiøbstæder udi Sverrig var alleene tilegnet Frihed at handle med Fremmede: Hvorudover de Danske og Norske ikke kunde drive deres Handel der udi Riget saa friit som tilforn. Derimod beklagede de Svenske sig, at deres Skibe bleve tvungne og opholdte udi Øresund, med at fremviise deres Passer og Beviiser paa deres Ladinger, at de ingen anden end Svenske Undersaatter tilhørte, saafremt ikke Ladingerne skulle Priis dømmes. Over saadant at beklage, blef fra Kong Gustav Adolph hid indsendt een hans Raad, som var Johan Salvius, for at begiere, at et Grændze-Møde over disse Besværinger paa begge Sider maatte holdes, hvilket Kong CHRISTIAN ikke faldt beleyligt at bevilge, saasom hand formeente sig at have Ret og Føye til, at see andre Fremmede nøye paa Fingrene, som seylede

giennem Sundet under Svenske Undersaatters Nafne; hvorved Hans Majestæt udi dend Øresunds Told blev tilføyet stor Svig og Underslæb.

Dend Svenske Gesandt tilkiende giver at Kongen af Pohlen hafde brudt Stilstanden, og begierer at ingen værvede Folk for Pohlen maatte tillades at gaae igiennem Sundet.

Denne Gesandt hafde ellers udi Ærinde, at tilkiende give, hvorledes Kong Sigismund af Pohlen allerede hafde brudt dend Stilstand, som Kong Gustav Adolph forleden Aar 1622. hafde forlænget fra Høsten indtil dend 1 Junii Aar 1624, paa det imidlertid kunde handles om Fred. Desligeste hafde hand Befaling at formaa Kongen til at afværge en Skotsk Grefve Robert Stuart en- at føre nogle Krigs-Folk gennem Sundet, saasom hand var af benævnte Konge i Pohlen affærdiget til Engelland og Skotland der nogle tusinde Mand at være. Hvorpaa Kong CHRISTIAN *Kongens Svar:* svarte, at da denne Grefve reysde for nogen Tiid siden igiennem Riget, og derom anholdte, blev det hannem pladt afflaget med Advarsel, at hand saadan Giennemfart ey maatte vofve, saafremt hand ikke ville vente sig Modstand, og hvad videre derpaa kunde følge. Dette hafde Kongen u-ombedet allerede gjort, hvoraf Kong Gustav Adolph self kunde dømme, hvor nøye og fast hand ville holde sig ved det eengang fattede Forsæt, at hand ey udi ringeste Maade enten paa dend eene eller anden Side ville befatte sig med hvis, som imellem de tvende Riger Sverrig og Pohlen kunde stridigt være.

Side 502.

Gref Anthon Günther vinder Knyphausen.

Udi dette Aar kom til Ende en Proces, som udi 43 Aar hafde hængt under Keyserlige Cammer-Rettens Kiendelse til Speyr, angaaende det Herskab Kniphausen udi Øst-Frisland, som Gref Anthon Günther paastod sig arveligen at tilhøre, hvilket Herskab hannem og nu blev tildømt. Til samme Dom at sætte i Værk, og Grefven derudi til Eyendom at indføre, blev kong CHRISTIAN, som Hertug udi Holsteen, og Hertug Christian af Lyneborg Zelle af Keyseren beskikkede.

Gesandt fra Czaren i Rusland om Grændserne imellem Norge og Rusland.

Stort-Fyrsten eller Czaren Michael Federoviz besværede sig udi et Bref til Kongen, at under Nord-Landene var blefven anholdet nogle Russiske Fartøye, og at af nogle Hollændere, som handlede der omkring oven for Wardoe-Huus, var taget Told; hvormed hand formeente at være skeet Indpas udi hans Gebiet og hans Høyhed. Paa det første svarede Kongen strax, at det var skeet til at vedergielde dend Uræt, som Hans Majestæts Tienere var skeet tu Aar tilforn, og hvorfor saa ofte og saa længe forgiefves Erstatning var igienfordret og paaesket. Men hvad dend anden Post angik, da undrede Hans Kongel. Majest. sig høyligen over, at derom blev rørt; eftersom Høyheden paa de Strømme u-imodsigeligen Kongen af Norge tilkom. Herom er tilforn talt ved Aarets 1622. Historie; hvoraf let forstaaes, hvoraf denne Paastand har sin Oprindelse. Men siden imellem Michaelis og Martini Tider, kom hid til Kiøbenhavn en Russisk Afgesandt, nafnlig Bogdan Lupondin, med en Tolk kaldet Ignatius Cuzina, hvilke blefve førte for Kongen til Gehør paa Isstrup; disse undskyldede, at Czarens Betiente hafde anholdt Kongens Undersaat kaldet Clemend Blume og hans Reedere, ligesom de hafde brugt u-sommelige Ord og handlet paa u-tilladelige Stæder: Dog vare de dem fratagne Vahre udi Behold, og kunde afhændtes, naar de det behagede. Hvad Lapland angik, da tilbød Czaren det at afgjøre, naar mand Gesandter dertil vilde did hensende. Denne Afgesandt bekom saadan Svar: Clemend Blume var skeet Vold og Uræt, og Kongen var hans egen Med-Reedere, og derfor var tagen Vederlag; men eftersom det ikke tilstrækkede til Skaden at erstatte, maatte Resten tillægges og got gøres. De u-sommelige Ord, som hand skal have sagt, meldes ikke; men har hand sagt at Lapland hørte Kong CHRISTIAN til? da har hand talt hvad Ret og sandt var. At gode Mænd eller Gesandter skulle komme tilsammen, er u-fornodent, førend mand veed hvorfor. Thi meenes der at Grændzer skal sættes imellem Wardoe-Huus og Malmus, da er Kongen hannem derudi ey noget gestændig: Men Skiællet er alleeneste imellem Norge, hvortil det heele Lapland hører, saaog imellem Rusland. Til Slutning,

473

beder Kongen at Betienterne paa Malmus lade de Norske Betienter og Fogder med Fred, til Kongens Skat at indsamle, og holde got Naboeskab. I det øfrige henviistes Gesandten til det Svar, som de tvende Gesandter forleeden Aar udi Aprili hafde faaet.

Side 503.

Udi For-Aaret døde dend gamle Rigens Marsk Peder Munk,

Den gamle Rigens Marsk Peder Munk dør.

udi sit Alders 89de Aar. Om hannem er tilforn talt ved det Aar 1609, da hand formedelst Alderdom frasagde sig sine Bestillinger.

Udi dette Aar blef baade Danmark og Norge af GUD hiemsøgt

Stor Misvært og stor Mangel af Korn-Vahre i Danmark og Norge.

med stor Misvært, hvilket forarsagede dyr Tiid. Kongen lod derfor forbyde Korns Udførsel, saaog lod opkiøbe udi Sundet en stor Deel Korn, til at forsyne begge Rigerne med, som siden for en billig Priis blef her og der uddeelt og forsendt, saa at Undersaatterne ved saadan Kongelig og høypriiselig Forsorg bleve forsynede med aldt hvis de hafde fornøden, og dend befrygtende Nød hasteligen blef afvendt.

Aar 1624.

Børsen udi Kiøbenhavn blef opbyggt.

Udi dette Aar fuldkommede Kongen den skønne Bygning, som hand ti Aar tilforn hafde begyndt at anlægge til een saa kaldet Børs, hvor Kiøbmændene samles paa visse Timer om Dagen, baade for at slutte deres Kiøbmandskaber og Vexeler, saaog for at overlegge med hinanden, hvad som til Handelens Forbedring og Forfremmelse kunde være tienligt. Her maa og tales om de mangfoldige Pak-Huuse og Kramboder, som baade under dend første og udi dend mellemste Stok findes: Det er længe tilforn blefven fortalt, hvorledes dend store Konge nogle Aar tilforn ved en Dæmning og Vindebroe, som hand i det dybe Hav med stærke Pæle, Slyngeverk og Steen-Kar hafde anlagt og befæstet, hafde samlet og tilsammen bundet det Land Amager med Sælland og dend ny anlagte Kiøbstæd Christianshavn med Kiøbenhavn, saa at i Steden for tilforn Farten imellem disse tvende Øer og tvende Kiøbstæder skeede med Pramme, Baade og deslige smaat Fartøj til Vands, kunde dend nu skee med Vogne, og med større Magelighed og mindre Bekostning. Denne Dæmning blef ikke alleeneste forbedret og bredere gjort end dend var tilforn, men dend endogsaa blef udstrekket til Enden eller Pynten af Kiøbenhavns Slots-Pladz, paa hvilken Ende denne ny Børs blef bygt, saaledes, som dend endnu staar tilsuene. Dend er ikke alleeneste værd at see formedelst sin kostbare Bygning efter de Tidens Bygnings-Maade, men dend er og allermeest at rose formedelst dend skønne Udsigt, som sig paa dend Østre Side saa vidt udstrekker, at Kiøbmændene over 2 Miile langt fra kand see deres Skibe fra Sundet at komme, førend de paa Kiøbenhavns Reed ankre; og paa dend Vestre Side kand de see alle de Skibe, som komme fra Øster-Søen snart hen ved 4re Miile og naar de komme udi Kiøge Bugt. Foruden dette er og denne skønne Leylighed, at Kiøbmændenes Skibe kand ligge tæt ved begge Sider

Side 504.

af de under Børsen anlagde og med stærke Hvelfninger forsynede Pak-Huuse og Kjeldere, og uden nogen Besværlighed der baade kand inllade og udlosse deres Ladinger og Kiøbmand-Vahre, som enten ind- eller udføres; ja de ere der saa vel forvarede for Vand og Vædske, som de Vahre ere, hvilke af Skibene paa Lofterne ophidies og oplægges.

Ligesom Kongen forrige Aaringer forsynte sine Rigers Strømme med Vagt og Forsvar ved fornødne Skibe, ligesaa er dette ikke heller udi dette Aar blefven forsømt.

Kongens Broder Hertug Ulrich Biskop til Schwerin dør.

Kort for Paaske kom her Tidende, hvorledes Kongens Broder Hertug Ulrich Biskop til Schwerin var dend 27 Martii til Bützov udi hans Alders 45 Aar ved Døden afgang. Til hvis Lig-Begængelse Kongen lod giøre ald fornøden Anstalt, og som hand self formedelst hans Rigers Opagt udi disse vidt udseende Tider med sin høye Personlige og Kongelige Nærværelse dertil ikke kunde være tilstæde; sendte hand sin Søn Printz Christian did udi sit Stæd, med en anseelig Følge, som samme Lig-Begængelse udi Bützov dend 24 Maji, samt fleere Fyrster og Herrer vare overværendes.

Printz Ulrich Kongens yngste Søn bliver Biskop til Schwerin.

Til Stiftet Schwerin var allerede Kongens yngste Søn Hertug Ulrich for halfandet Aar til Coadjutor udvalt, saa at Biskops-Dømmet hannem nu at tiltræde tilfaldt: Hvorfor Dom-Capituleet ved Skrifvelse og nogle af deres udsendte Middel hannem dertil lode indbyde, og ombade de Kongen hans Hr. Fader, at saasom Printzen ikke hafde dend udfordrende Alder til det at forestaae, Hans Kongel. Majest. ville da beskikke en Statholder udi Stiftet, indtil hand sine 18 Aar opnaaede. Til dend Ende gaf hand de tvende nyligen giorde Rigens Raad Mogens Kaas og Tage Thot Befaling, som hafde geleydet dend udvalgte Printz Christian til dend afdøde Biskoops Lig-Begængelse, at de, naar dend var overstaaet, ikke alleeneste denne Post med Dom-Capituleet skulle afgiøre, men de og tillige med Doct. Leonhard Mentzer paa Kongens, og med Doct. Christopher von der Lippe paa Enke-Dronningens dend Afdødes Moders Vegne, dend bortdøde Biskoops Efterladenskab udi Rigtighed at bringe. Stadtholderskabet blef Dom-Prousten Otto von Estorph tillige med Dom-Herren Wolrath von Plessen betroet; og saasnart med Capituleet af disse udsendte Rigens Raad Capitulationen var færdig oprettet, udsendte Kongen udi Augusto dend unge Printz Ulrich self til Bützov, og med hannem fulgte hans Broders Printz Friderichs Hofmester Jørgen Schult, saaog dend tilforn omtalte Leonhard Mentzer.

Skib fra Ostindien.

Udi Midsommer kom et Skib fra Ostindien paa Kiøbenhavns Reed med en meget riig Ladning.

Kiøbenh. Borgere faaer Privilegie paa Hvalfisk-Fangst under Grønland og Spisberg.

Udi dette Aar gaf Kong CHRISTIAN paa nye Frihed til eendeel Kiøbenhavns Kiøbmænd, hvis Formand var Johan Braem, at udsejle med 3 a 4 Skibe til Grønland og Spisberg paa Hvalfiske-Fangst, uden nogen Afgift deraf til Kongen at gifve; men med dend

Side 505.

dend Forpligt, at de Seylatzen og Handelen herefter hvert Aar, ligesom de nu begyndte, med lige saa mange gode Skibe skulle fortsætte. Udi samme Frihed var dennem lovet, at disse Grønlands-Farer skulle bekomme Erstatning og Skade-Gield baade for hvis Hollænderne forleeden Aar af det Grønlandske Compagnie udi Amsterdam hafde imod ald Ret og Skiel dennem frataget, saaog for det de saa voldeligen tilforn dennem fra deres Reyse hafde tilbageviist. Foruden denne Vold og Uræt hafde Kongen af Herrer Staterne ved Skrifvelse æsket Erstatning og Fornøyelse i Særdeelehed fordi Kongens Passer og Flagge ey vare af dennem blefne udi Agt og Ære tagne. Hollænderne undskyldte denne Formastelse, at dennem ingen Kongens Passer vare blefne foreviiste, og at de tænkte dennem at have været Biskajer, som under Danske Flagge seylede og fiskede. Disse Tvistigheder henstode en lang Tiid bort, fordi de ved Lov og Dom maatte søges og afgiøres. Foruden dette hafde sig og tildraget, at nogle Danske Skibe vare forleeden Aar af nogle Dunkerkere ilde medfarne og borttagne, fordi de holdtes for, at de vare Hollændere. Saasom Seylatzen og Handelen saaledes paa alle Sider blef saa usikker, udsendte Kongen dend brave Søe-Capitain Jens Munk med 3 Skibe at udseyle i Vester- og Nord-Søen, for dend at holde sikker, og med det samme at søge alle Hafne omkring ved Wardoe-Huus, og gifve Agt paa dennem, som uden Kongens Pas der fiskede og handlede: Dog blef hand

befalet ikke noget Stridigt med Russerne at foretage. Kort derefter udi Maji Maaned udsendtes Søe-Capitainer Staller Kaas, Vogn Vognson og Jens Vognson med 3 Skibe udi Vester- og Nord-Søen at krydse paa Fribyttere nest ved Bergen og der omkring, om nogen der uden Kongens Pas kunde antræffes.

Christian Thomæsen Sehested sendes Gesandt til Holland, Brüssel og Spanien ang. Chur-Pfaltz. Sag. Udi April Maaned blev Rigens Raad og dend udvalgte Printz Christians Hofmester Christian Thomæson Sehested udsendt Gesandt, saavel til de Foreenede, som til de Spanske Neder-Lande, med saadan Befaling, at hand paa Veyen skulle tilligemed besøge dend Landflygtige Chur-Pfaltz-Grefve Friderich, som sig nu udi Holland opholdte, og fra Holland skulle hand gaae til Brüssel, og siden til Spanien. Det aabenbare Ærinde, som hand var skikket udi, angik Seylatzen og Handelen, hvilken saavel Hollænderne, som de Spanske Neder-Lande, hver paa sin Side, for de Danske og Norske gjorde saaledes u-sikre, at Gesandten saavel for Printzen af Oranien, og de Herrer Stater i Holland, som og for det Brüsselske Hoff skulle tilkiende gifve og erklære, at det var ikke Kongens Leylighed enten at kunde eller vilde fordrage. Thi vel gafve de for, at de gjerne vilde holde Venskab med disse Riger; men naar Hollænderne funde en Biskajer eller Dunkerkerer Matros eller Skibs-Folk, eller og naar de Dunkerkere, Biskajer, eller Spanske funde een Hollandsk Matros paa de Danske eller Norske Skibe, (hvad heller de i Kongens Riger mange Aar hafde boet og bygget, eller ikke) saa toge de, hver Mmm mmm 2 paa

Side 506.

paa sin Side Aarsag deraf, at opbringe og confiskere baade Skib og Gods. Denne Misbrug, da dend paa hver Stæd af Gesandten var blefven angivet og forklaret, blev dend nogenledes rettet

Gesandten Hoved-Ærinde.

og forandret, saa at saadan Klagemaal ophørte. Men det retteste og meest angelegne Ærinde, og det som Gesandten fornemmeligen var betroet, og hvorom Kong Jacob af Store Britannien, iideligen laae Kongen omborde med, var det Chur-Pfaltziske Væsen, hvormed hand saaledes blef ængstet, at hand med alvorligere Ifver og større Nidkiærhed, sig det maatte antage, end det tilforn var skeet: Thi nu var Høystbemeldte Kong Jacob paa det sidste blefven oplyst, at hand forrige Aar af Keyseren og Spanien hafde ladet sig, som seendes blind forleede udi nogle Stilstands-Articuler at indgaae alt hvad, som kunde være hans Sviger-Søn Chur-Fyrst Friderich til største Skade og Ulykke, alleeneste i Haab til at faae det Giftermaal imellem Printzen af Vallis og dend Spanske Konges Søster fuldbyrdet. Men saa følesløs bemeldte Kong Jacob var tilforn, saa hevngjerrig var hand nu blefven, i det hand ikke noget efterlod at overtale andre tillige med sig selv til at bryde Freden med Keyseren. Førend Kong CHRISTIAN hertil noget ville slutte, blef det Gesandten paalagt hos Herrer Staterne, som hans Venner, herudi at tage Raad, førend saadant blef begyndt; og særdeeles af dennem at blifve oplyst, hvad de om dette dømte; saaog om de derudi ville tage Haanden med hannem; desligeste i hvad Stand de selv vare udi til noget at gjøre, dersom det til nogen Vidtløftighed skulle komme. Men ved de Brüsselske og Spanske Hoffer skulle Gesandten fornemme, om hos dennem nogen Godhed fandtes imod dend ulykkelige Chur-Fyrste; saaog om hos dennem spurtes nogen Leylighed til at formaae nogen Forliig imellem Spanien og Engelland; desligeste om der kunde være noget Haab til at faae dend ulykkelige Chur-Fyrste, uden nogen lang Tids og for stor Omkostnings Spilde, hiulpen igien at komme til forrige Værdighed og til sine Arve-Lande.

Kongen holder forgieves at sende Gesandt til Keyseren.

Kongen holdt det ikke meget fornøden eller nyttigt videre enten med Gesandtskab eller ved Skrifvelser Forsoningen med Chur-Fyrsten af Pfaltz hos Keyseren at forsøge: Thi det nok siuntes, at hand sig ikke meget paa hannem kunde forlade, eftersom hand aldrig fattedes Aarsager og Paaskud til at beholde sin Krigs-Magt i de Lande og dend Egn omkring Elben og Wesern, u-anseet Kongen

hannem hafde ladet viide, at dend ved Brunsvig slagne og forsamlede Leyr og Krigs-Magt allerede var opbrudt, og at Folkene vare enten aftakkede, eller og tilbage kaldede; saaog at der dagligen arbejdedes paa, at de misnøiede Stænder udi dend Neder-Sachsiske Kredz deres Vaaben needlagde, hvortil hand og self hafde gjort en Begyndelse, og dennem med et got Exempel foregaaet; hvilket blef ligesom foragtet, og ikke udi ringeste Maade betragtet.

Side 507

Gref Anthon Günther af Oldenburg var allerede tilforn

Grefven af Oldenburg udsendes som Genfandt til Kongen.

Gesandtsvis fra Ferdinand dend Anden, saa snart hand var blefven Keyser, sendt til Kongen, eendeel for at tilkiende gifve sin Opstigelse paa Thronen efter Faderens Død, men allermeest at fraraade Kongen ikke at indgaae nogen Middel eller Forbund imod ham eller det Østerrigske Huus, og ey at lade sig indbilde noget, som kunde for- andre dend gode Fortroelighed og det Venskab, som alletider imellem dem og Danmark hafde været, og særdeeles ikke at indmænge sig med Chur-Pfaltzis oprørske Foretagende; hvorved kunde afvendes alt det, som kunde foraarsage aldgemeene Rigets Ulykke og Fordærf. Grefven saavel for sin egen høye Persons Dyder, som og for sit Ærindes Høfvigtighed, blef af Kongen prægteligen og vel imodtaget; og ikke heller feylede hand det ringeste udi ald sin Fliid til sin Forretning at anvende. Hand og paa det sidste udrettede saa meget, at hand til Beskeed fra Kongen bragte nogle Forslag til Fredeligheds og Roligheds Stiftelse, saavel udi det Tydske Rige, som og særdeeles udi dend Neder-Sachsiske Kredz; derudi bestaaende: At Chur-Pfaltz Friderich blef igien indrømmet hans Arve-Lande udi Ober- og Neder-Pfaltz; hvorimod hand skulle gjøre Keyseren Afbedelse for sine forige begangne Forseelser, saaog forpligte sig, aldrig meere herefter at tilegne sig Konge-Nafn, Titul eller Rettighed til Bøhmen: Dernæst at saafremt Hertugen af Beyerens skulle beholde sin Lifs-Tid dend Chur-Fyrstelige Titul og Værdighed, som han- nem var gifvet og Pfaltz-Grefven nu var betaget; saa skulle dend derimod, naar hand var ved Døden afgangen, hiemfalde bemeldte Pfaltz-Grefve Friderich eller hans Lifs-Arfvinger og nestforvandre Linie til ævig Tiid. Thi saafremt dette ikke skeede, og dersom bemeldte Pfaltz-Grefve hans Arfvinger og neste Forvandre skulle udelukkes fra dend Chur-Fyrstelige Værdighed, kunde Keyseren aldrig vente, at det Tydske Rige ville komme udi nogen bestandig Fred og Rolighed. Hvilket at forfremme Kongen tilbød ikke alleeneste største Tilgeneegen- hed og Umage; men endogsaa dertil skulle bruge ald dend Magt hand og hans Riger kunde formaae. Nest dette Ærinde var det

Grefvens particulaire Handel med Kongen om Tolden paa Weseren.

Grefven og for sig self angelegen, fornemmeligen med Kongen at tale om dend Told, som med Keyserens Bevilling af hannem var lagt paa Floden Weseren, hvorimod sig Staden Brehmen, med ald Magt imodsatte, og gjorde hannem denne Herlighed meest stridig. U-anseet Kongen baade tilforn, og siden herefter lagde sig her imellem, baade at formaae Staden her udi villig, saaog hos Keyseren, at erholde hans Beskiærmelse udi Toldens Opbørsel udi Rolighed; saa kom det dog dermed ikke til nogen ynskelig Endelighed, førend lang Tiid derefter.

Engelsk Gesandt vil overtale Kongen at bryde Freden med Keyseren.

Men som udi de samme Dage, og da Grefven af Oldenburg neppe var bortreyst, ankom til Kongen fra Engelland Kong Jacobs Gesandt Robert Amstruther, hvis Ærinde og Befaling var, saa- fremt ikke paa Chur-Fyrste Friderichs Forsoning og hans forrige

Side 508.

Stands og Arve-Lands Erholdelse hos Keyseren ved Imellemhandling og Forbøn meere kunde tænkes; at hand da af ald Kraft og Magt skulle arbeide paa at overtale Kong CHRISTIAN til at træde udi Forbund med Kong Jacob, som ikke kunde tilstæde at hans Sviger-Søn det allerringeste skulle

miste: Saa overvandt Kongen sig selv saaledes, at hand det ikke vilde gjøre, førend hand ved Skrifvelse lod ikke

Kongen lader Keyseren og Chur-Sachsen det viide. alleeneste

Keyseren, men endogsaa Chur-Fyrsterne af Sachsen og Brandenburg dette dend Engelske Ærinde viide, saaogfaa eenhver af dennem for sig derhos forestille, at dersom ikke Raad og Forandring herudi skaffedes, saa var det Tydske Riges Fordærf og Ødeleggelse visseligen for Døren at forvente. Thi mand og maatte sig forsikre, at adskillige og andre fleere Potentater jo udi dette Værk vilde blifve inddragne; og naar dette skeede, maatte mand og visseligen forsikre sig, at Freden hafde Ende; hvilket ville blive et haardt Ansvar for dend eller dennem, som ikke lode sig saadan almindelig Lands Fordærf og uskyldig Blods Udgydelse gaee til Hierte.

Hertug Christian af Lüneborg og Biskop af Minden siger sig fra at være Kredz-Oberste.

Hertug Christian dend ældre af Lüneborg og Biskop af Minden, som hafde udi sit Neder-Sachsiske Kredzes Oberstes Embede, særdeeles siden de Bohmiske Uroligheder, hafde haft saa stor Fortræd og Besværing formedelst de mangfoldige U-ordener, som hidindtil udi Kredzen udi Svang hafde ganget, og som hand forud saae herefter meere og værre sig ville yttre, og hand mærkede saadant nu paa hans Alderdom at vilde falde hannem for tungt, besluttede hand nu med samme Embede sig at affige, hvilket hand ey alleeneste med Skrifvelse gaf Kredzens Stænder, men endogsaa i særdeelehed Kong CHRISTIAN i henseende til Holsteen, som Kredzens mægtigste Lem tilkiende. Denne hans Skrifvelse kom med dette Nye Aars Begyndelse og dend Tids Lykønskning Kongen til Hænde, som med sit Svar tilraadde Hertugen sig herudi at betænke, heldst hand sig hidindtil med største Berømmelse derudi saa hafde forholdet, at hans Raad, hans Hielp og hans høypriiselige Erfarenhed allerbest og høveligst nu fornøden giordes. Hans yngre Broder Hertug Georg eller Jørgen,

Hans Broder Hertug Georg forlader og Kredzens Parthie.

som sig forleeden Aar hafde paataget sin ældre Broder udi Tienisten at gaee til Haande, lod sig og mærke, at være ikke heller vel tilfreds, over det de Danske Tropper forleeden Aar fra Kredzens samlede Leyr vare igien hiemkaldede, i det hand og ved sin Skrifvelse til Kongen bad, at hannem ikke maatte til det værdsteregnes, dersom hand hos een anden Herre Krigs-Tieniste tog. Ihvorvel Kongen heraf fornam, at Hertugen fra Kredzens Parthie ville frafalde og omsadle, saa svarte hand hannem dog med saadan Kaaldsindighed, at hand hannem udi hans Forsæt ikke ville være modstridig ey heller hinderlig. Paa saadan u-formodentlig Modgang, blef Kongen foraarsaget ved Skrifvelse til de andre Kredzens Lemmer at begiere en Forsamling at maatte udi Kredzen paa nye udskrives til en anden Kredz-Oberste igien at udvælge, hvortil at møde hand ogsaa nogle gode Mænd ville befuldmægtige. Til

Side 509

Tilforn er vel noget talt om dend Engelske Gesandtes Ærinde og Forslag til at bevæge Kongen baade at træde udi saadan et Forbund med Kong Jacob, hvorved Keyseren med tilstrækkelig Magt og velberustet Krig paa dend Tydske Bond til Forsoning med Chur-Pfaltz kunde tvinges; desligeste og at umage sig paa hvad Maade, som kunde paafindes, at bevæge Chur-Fyrsten af Sachsen til at lade sig dend andens Ulykke og Elendighed nærmere gaee til Hierte, til Keyserens Parthie at forlade, og iligemaade udi Forbundet at indtræde.

Dend Engelske Gesandt angriber Kongen nu meere end tilforn, til Krig at begynde.

Men disse Anmodinger funde ikke denne gang hos Kongen nogen Samtykke, saasom de af hans Rigers Raad vare saaledes med sine Farver afmalede, at de ey kunde blifve bevilgede.

Chur-Brandenburgske Gesandt raader og til Krig.

Kort herefter kom her ind fra Chur-Brandenburg hans Gesandt Christian Bellin, der ligesom dend forrige Engelske slog paa samme Stræng med Forbundet at indgaee. Men da hand her kom, fornam

hand strax at hand var for sildig kommen, hvorfor hand sig forføyede til Sverrig, hvor hand udi Stockholm fandt for sig een anden Engelsk Gesandt, ved Nafn Jacob Spens, som for Kong Gustav Adolph ligesaadanne Forslag gjorde, som udi Danmark vare gjorde; hvilke siuntes og forhaabedes at finde Fremgang, hvorom siden meere bliver fortælt.

En Fransk Gesandt ankom og hid til Kongen.

Fra Frankerige kom og een Gesandt, kaldet Monsieur de Hages Baron af Coumasin, som tilbod Kongen at indtages udi det Forbund, som nyligen imellem Frankerige, Engelland, Venetien og Savoyen imod det Østerrigske Huus saavel udi det Tydske Rige, som udi Spanien, dersom det forlangedes. Men derpaa gaf Kongen dette Svar, at Tiderne vare saa vanskelige og forvirrede, at mand sig ikke til noget fast kunde beslutte; men mand maatte vente og ansee Tiderne, hvad de og paa det sidste ville med sig føre.

Kongens første Rejse til Norge i dette Aar.

Kongen seylede dette Aar tvende gange til Norge: Dend første gang udi For-Aaret, da hand gik til Skibs i Sundet dend 24 Aprilis, hvorfra hand dend 26. nest efter ankrede ved Bragenæs, hvorfra hand faae Dage besøgte det ny anlagte Sølv-Berg ved Kongsberg, som hand lod maale og befandtes da at være udi Dyben 7 Alen $2 \frac{1}{12}$ Qvarteer, og udi Længden $17 \frac{1}{14}$ Alen.

Sølv Bergværk ved Kongsberg udi Norge kom udi saadan Skik, at der af det første udvikkede Sølv blef Rirdalere udmyntede.

Der hand nu paa nogle Dages Tiid hafde haft Fornøjelse med at see hvorledes Gangene baade faldte og stigede, saaog hvorledes de forandrede sig udi deres Godhed, saavel oven paa, som udi deres Middie og nederste Dybhed; desligeste hvorledes Gruberne, som af Markskiellerne vare anviste, med deres Lehne og Stolper baade af Naturen vare befæstede, saaog siden ved Kunsten vare forbyggede, lod hand sig og forlyste udi hans Overværelse at smelte og afdrive eendeel Sølv-Ertz, hvoraf hand bekom et Skippund og sex til 7 Lispund Blik-Sølv af Drif-Hærden, hvilket da det blef siungiort, indbragte fint Sølv 741 Mark lødig, hvoraf hand lod myndte de Rixdaler, hvorpaa findes disse Ord: Benedictio Domini facit divites,

Side 510

Kongen forføyede sig siden til Agershuus, hvorfra hand dend 1 Maji seylede igien hiem, og ankrede ved Kronborg dend 7 Maji.

Kongen rejser til Gulland.

Udi Enden af Augusto seylede Kongen fra Kiøbenhafn for at besøge Gulland, og hafnede lykkeligen dend 1 Septembres udi Sandvig, og derfra forføyede sig til Wisbye Slot, hvor hand nogle Dage holdte Ret og Dom over adskillige Landets tvistlige Sager, og siden foer hastig omkring paa Landet, tog alle Ting udi Øyesyn, og bestikkede adskilligt Gafnligt til Almuens Gafn og Opkomst. Fra Landet og Slyde-Hafn seylede hand saa lykkeligen, at hand med ynskelig Vind kom meget faa Dage derefter paa Landet Bor- ringholm ved Hammerhuus Slot, hvor hand skaffede Landet Ret og Retfærdighed. Siden mønstrede hand Land-Folket efter dend Inddeeling og Orden, som hand udi dend Calmarske Krigs-Tiid hafde sat dennem udi til deres eget Lands Forsvar.

Kongens anden Rejse til Norge i dette Aar.

Efter at Hans Kongel. Majest. var derfra kommen til Kiøbenhafn dend 18 Septembris, biede hand ikke længe, førend hand sey- lede anden gang i dette Aar fra Sundet til Norge, og efter een Dagens Seylas ankrede hand for Agershuus Slot, hvor hand strax var omhygelig og flittig med at besee dend Afstikning, som hand nest forrige Aar, saaog da hand sidst var paa Sølv-Verket Kongsberg, hafde befalet at anlegges til dend ny Kiøbstæd, som hand uden for Slottet ville have anlagt; hvilken hand efter sit Behag

Christiania Stad bygges.

fandt saa vidt at være kommen, at hand kaldte Kiøbstæden Christiania, saaog begavede dend med adskillige nyttige og skønne Privilegier og Friheder, som til dends Bygning, Beboelse og Opkomst kunde være tienlige. Hans Kongel. Majest. munstrede og ved Christiania dend Synderfieldske Krigs-Magt, som efter hans Befaling hafde sat sig ved Grændserne imellem Friderichsstad og Bahuus Lehn; hvilken hand fandt udi en god og forsvarlig Stand; hvorfra hand siden begav sig til Staværn, hvor alle de Syndenfieldske Galleer med deres Skot og fulde Besætning, beløbende sig til otte og tredive, vare forsamlede. Da disse iligemaade vare blefne munstrede, gaf Kongen baade Folkene saaog Galleerne Forlof at begifve sig hver hiem til sit Stæd; dog hosføyede hand dend Befaling og Anstalt, at de skulle stedse være udi saadan Bereedskab, at naar Befaling kom og Budstikken blef udsendt; de da udi tre Dages Tiid kunde være paa det Stæd, hvor Fornødenheden det udfordrede. Derefter drog Kongen til Lands igiennem Halland, besaae Fæstningerne Warberg og Halmstad, og endeligen kom hiem til Kiøbenhafn dend 19 Octobris.

De Svenske samle sig paa Grændserne imod Norge og Halland meere end sædvanligt.

Fra Begyndelsen af dette Aar indløb der adskillige Berætninger, saavel fra de Hallandske, som fra de Norske Grændser, hvor- ledes eendeel Svenske Tropper sig udi Vester Gothland forsamlede, saaog hvorledes Elfsborgs og Gottenborgs Fæstningers Besætning dobbelt meere, end som sædvanligt, vare blefne forstærkede, hvilket gaf Kongen Aarsag til, at lade alle sine Grændze-Fæstninger imod

Side 511.

Sverrig med meere og stærkere Mandskab besætte. Desligeste blef der og til Skaane fleere Folk oversendte, og udi Kiøbstæderne her og der forlagde, til ald uformodentlig Overfald at afværge. Iligemaade blef saavel Helsingborg som Ydstæd udi Skaane og sær deeles Ronnebye eller Rundebye udi Blegind med Skandzer og Ud værker meget vel forsiunede. Rigens Raad Hr. Anders Sinklar blef og oversendt til Christianstad, der stedse at forblifve og ald for noden Anstalt at giøre baade til Fæstningernes og Folkenes Under holdning, som og til ald Vagt og Modstand paa Grændzerne, dersom Fornødenhed det skulle udkræve. Derforuden blef ald Adelens Ross-Tieneste ikke alleeneste udi de paagrændzende, men endog udi de andre langt fra liggende Lande befalet, at holde sig færdige, saa snart noget Opbud skeede.

Eftersom det saae ud til nogen Vidtløftighed, alligevel mand her udi Rigerne ikke nogen Aarsag dertil kunde foresee; saa blef Rigens Raad udi de sædvanlige Herre-Dage af Kongen forestillede de nødvendige Udgifter, som dertil udkrævedes, med Begiering, at de ville udi Tide være betænkte, hvorfra de skulle tages, at dertil ey skulle fattes, naar det meest giordes fornøden. Til dette vare de og villige, saa at de bevilgede ikke alleeneste en Skat at paalægges alle Adelens Bønder, men de fandt og for got at Tolden og sær deeles Øren-Tolden blef forhøyet; dog blef Tolden udi Beltet og Øresund ligesom dend var tilforn.

Kongen bevilger omsider paa Sverriges Begiering et Grændze-Møde ved Knærød.

Kongen udi Sverrig, saavel forleeden, som udi nærværende Aar hafde tiideligen ængstet Kongen om et Grændze-Møde ved Knærød, for at afgiøre de imellem Rigerne svævende Irringer, hvilket blef og nu bevilliget. Dertil at møde, som Fuldmægtige paa Danmarkes Vegne, blefve udnævnte Kongens Cancellar Hr. Christian Friis, begge Rigens Raad Eske Brock og Christian Holk, og Rigens Can celler Jacob Ulfeld, som strax did hen med fornøden Befalinger blefve affærdigede; hvorom herefter videre skal fortælles.

Kongens Søstres Ankomst her i Riget.

Een Maanedes Tiid tilforne vare og ankomne Kongens begge Systre Hertuginde af Brunsvig og af Holsteen Gottorph for at besøge Kongen deres Broder paa Friderichsborg Slot, saavel som og deres Moder Enke-Dronningen, som holdte sit Hoff paa Nykiobing Slot udi Falster.

Grændze-Møde imellem de Danske og Svenske ved Knærød, og hvad der blef forrettet.

Historien, som ikke meere Mærkværdigt har at fortælle om det, som udi Aar inden for Grændzerne er foresaldet, maa nu begifve sig til det Grændze-Møde, som efter mange Brevvexlinger blef begyndt udi Sommerens Begyndelse imellem Knærød paa Danmarkes, og Ulfsbeck paa Sverriges Side; hvor begge Rigernes Fuldmægtige Raad mødte dend bestemte Dag, som var dend 20 Maji. De Danske Nafne ere tilforn optegnede, men de Svenske vare efterskrefne: Axel Oxenstierne Cancellor, Boe Ribbing Landshøfding over Wermeland, Gabriel Oxenstierne Fri-Herre til Mørbye og Lindholm Rigens Tøymester, Linorm Ribbing Landshøfding i

Side 512

Øster Gottland, alle Sverriges Riges Raad. Kong CHRI STIAN hafde alt en Maaned tilforn sendt Kongen af Sverrig sine Besværinger, paa det hand desto bedre kunde befale sine Fuld mægtige, hvad de til deres Afhandling skulle giøre; paa det Mødet desto lettere og snarere kunde fuldendes, med Formodning, at

De Danskes Besværinger:

Kong Gustav Adolph skulle have beviist hannem samme Føyelighed. Men dette slog feyl. De Danske Besværinger vare disse:

1. At de udi sidste Feyde-Tiid fangne Øselske Bønder, som tvert imod Freds-Fordraget tilbage holdtes, maatte igien overleveres; og dend deraftagne Skade, i det deres Gaarder saalænge vare ubeboede og deres Jorder udyrkede, maatte erstattes.
2. At dend Maade, som er for nogen Tiid siden begyndt udi Sverrig, at opbære Told af de Danske, maa ophæves og forandres, som bestaar derudi: At de Svenske, som handle med de Danske som fare paa Sverrig, naar de sælge dennem deres Vahre, sæl ge de dennem til de Danske saa meget dyrere, som Tolden sig belø ber; men kiøbe de noget af de Danske, da betales dem deres Vahre saa meget ringere, som Tolden kand sig bedrage; saa at ihvorvel der siges at ingen Told fordres af de Danske, og at de efter det sid ste Freds Fordrag ere Toldfri, saa betale de dend dog til sidste Skierf. Hvorfor begiertes, at hermed maa forholdes paa dend Maade som det var, førend Kong Karls dend Niendes Regierings-Tider. Derforuden blef begiert at bemeldte Told-Frihed udi Sverrig maatte strække sig til alle Kongens af Danmarks Undersaatter boende inden Danmarkes og Norges Grændzer, være sig udi Flensborg eller andre Kiøbstæder udi det Slesvigske Hertugdom.
3. At de Danske og Norske Kiøbmænd maa frit drive deres Handel i alle Kiøbstæder, og paa alle deres Markeder i rette Tiid; og ellers, naar det dem er best beleyligt. Hvilket formeentes at være efter alle Folkes Ræt og Brug, og at være overensstemmen de med alle Afskeeder og Fordrage.
4. At de Svenske ikke maa af deres Konge forbydes at søge Danske Kiøbstæder og Markeder udi rette Tider.
5. At de Svenske med rigtige beeedigte Søe-Breve beviise deres Gods, som igiennem Sundet eller til Lands igiennem Danmark fø res, at være deres eget; for at forekomme dend Underslæb, som tit med Fremmedes Gods under deres Nafn skeer.
6. At de Svenske, som eye Jorde-Gods i Danmark og sær deeles i Fyen, maa tilholdes eengang for alle, derom med deres Med-Arvinger udi Danmark at holde Skifte; paa det Kongen der af kand faae sin Skat og Rusthold, og deres Medejerer og de Danskes Skade kand forekommes.
7. At nogen Forklaring maa giøres for hvis Russerne til Sverrig haver afstaaet udi Norske Finmarken, som de ikke eyede.
8. At de Svenske, som reyse igiennem Danmark, maa tilholdes at tage Pas efter det Stetinske Fordrag, paa det de ikke udi deres Reyse skulle hindres.

Side 513.

Derimod bestode de Svenskes Besværinger udi Elleve Poster, hvilke ikke bleve indgifne, førend nogle Dage efter deres Samling paa Grændze-Stædet. Posterne vare disse:

De Svenskes Besværinger.

Iblant Svenske Konges Høyheder var det ey dend ringeste: At nogle af det Svenske Ridderskab, saavel af de fremfarne Kon ge, som af hannem self til Grefve og Friherre Stand fra dend anden Adelstand vare adskilte: Dog have de Danske Riges Raad til Svenske Konges Høyheds Forkleining og Sverriges Riges Foragt, paa faa Aars Tiid, alligevel imellem Rigerne ingen Udstand var, forandret og formindsket Sverriges Riges Raads Titul, som dog de Danske, i fra dend Tiid samme Stand i Sverrig noget nær for 60 Aarvar oprettet, dennem stedse givet haver; hvorfor de bade, at det som tilforn brugeligt været haver, maatte endnu agtes og holdes.

At i sidste FredsFordrag var Handel og Vandel paa begge Sider fri tilladt. Derimod var Kongen af Sverrig udtrykkeligen bleven formeent Krigs-Vaabn, Værge og anden Udrustning gien nem Sundet at føre, da dog saadant ikke er andet end et Kiøb mandskab og Handel, hvorved Kongen af Danmark ingen Nytte eller Skade kand have.

1. At Danmark nu tvende Gange har været tillukt og tilspærret for Svenske Konges Poster og Bresdragere til dend Danske Kon ge; og undertiden ere de blefne opholdne; ja eendeel ere tilbage vii ste: hvorudi Pesten, som grasserede i Sverrig, er vel bleven brugt til et Paaskud, enddog dend ikke i Smaalandene eller VestGothland grasserede; tilmed vare VeYene i Danmark aabne om Sommeren, da Pesten i Sverrig var hæftigst, og om Vinteren, da dend var lemfældig eller ophørte, vare de tillukte. Og enddog Sygdommen meest forleeden Aar tog Overhaand i Stokholm og Nordkoping, saa undsaae mand sig dog ikke udi Øresund, det derfra komne Svenske Gods at randsage under det Skin, at det ikke var didbragt fra Pestbesængde Stæder; da det i Gierningen skeede at deraf Told kunde tages.
2. At forleeden Aar blef der taget Told i Øresund af Svensk Gods; hvorimod ikke kand regnes dend paaklagte Tolds Opbørsel udi Sverrig: Saasom hiint er fast stridigt imod Freds-Fordraget; men om dette ere de endnu ueens, enten det er imod Fordraget eller ikke.
3. Efter Fordraget ere alle Sverriges Riges Lande fri for Told i Danmark og Norge; ikke des mindre tages der Told af de Nevelske, som Kongen af Sverrig med Sverdet til sit Rige hafde vundet, og derfor af ingen uden med Sverdet, kand Tolden dennem paatvinges.
4. Udi Fineller Lap-Marken skeer Sverrig for nær, i det Be falingsManden paa Wardoehuus for nogen Tiid siden er indfalden udi en Bye Enarbye, Sverrig tilhørende, og der ilde handlet dend Svenske Foget med Hug og Slag, og røvet Skatten af Lapperne med Volds-Verk. Saa lokkedes og FieldLapperne need til Vester

Side 514

Havet, og dermed betoges Sverriges Krone sin Skat og Herlighed, som altsammen skal undskyldes med, at Grændzerne ikke endnu ere lagte.

7. De Danske tilegne sig Skat af Lapper, som boe udi Fielden under Svenske Gebiet, fordi de fiske 8. udi Vester-Havet; eller komme der ind at kiøbslaae; hvilket er imod Fordraget, at de skal give Norge Skat, naar de boe til Fields; og af Alders Tiid have de Ræt til at fiske i Vester-Havet. 8. For kort Tiid har mand vegret Birkarlarne at komme over Fieldet, og efter gamle Sædvaane kiøbslaae med Søe-Finnerne.

9. Lehns-Manden paa Bahuus har for kort Tiid siden ødelagt den Vey, som Svenske Undersaatter har haft der ud med Elven, tvert imod Sverriges Krones Uhrmindes Rettighed; som og deraf kand ses, at Sverriges Konger alle Tider uden Leyde har draget og reyst dend Vey, uden nogen Paatale eller Indvending.

10. Samme Lehns-Mand tilvælder sig en Gaard paa dend Sven ske Side Elven, kaldet Skoraadal, som hidindtil har givet sin Skat til Sverriges Krone; under det Skin, at samme Gaard maaskee, formedelst de Svenske Befalings-Mands Forsømmelse, har gjort no gen Tiid sit Dags-Verk til Slottet Bahuus.

11. J Øresund var Svenske Borgeres Breve blefne opbrudte uden Sag, og der blef søgt allehaande Paaskud til at Priis gjøre deres Gods. Men naar saadant klages, svares der, at det er skeet ved Lov og Ræt, og at det er Kongen af Danmark tildømt: Hvormed mand maa lade sig nøye, og miste sit.

De Svenske paastaae at deres Imellemhandling skulle skee offentlig i alles Paahør.

Da nu Besværingerne saaledes paa begge Sider vare blefne ind gifne, paastode de Svenske, at deres Imellemhandling skulle skee offentlig, saa at alle Mand maatte det høre: Hvorfra de ingen lunde ville lade sig afstrænge, saa at de Danske dertil omsider maatte samtykke. Men siden mærkede de, at Kongen Gustaf Adolph, som self Personligen var udi Ulfsbek tilstæde, og hafde ladet en Telt op slaae paa Grændzen udi Soerød, self ubekiendt Forhandlingen vil le høre, som med megen Ord og Skrift-Vexling over en Maanedes Tiid blef fortsat.

De vanskelige Poster udi Handelen vare om Tolden, og handelen udi de Svenske Kiøbstæder.

Det som foraarsagede dend største Vanskelighed udi deres Sammenkomster, var anlangende Tolden paa begge Sider; i det baade de Raad og Middel, som af de Svenske bleve foreslagne til videre Stridighed at ophæve, vare værre og skadeligere end Besværingerne self; og adskilligt, som allerede udi de forrige Freds-Fordrage og Grændze-Afskiede vare aftalt, paa nye giordes striidigt. Derforuden paastode og de Svenske, at Told-Friheden, Kiøbmandskab og Mar keder til visse Kiøbstæder udi Sverrig at skulle være forbunden; hvilket de Danske sagde at være imod de forrige Forbunde, og at de ikke hafde Frihed derudi siden at gjøre Forandring; hvorudover de beklagede sig ikke at kunde viide eller være forsikret paa, hvad de kunde slaae deres Liid til. Hvorfor de Danske fandt paa

Side 515.

at gjøre det Forslag, at Told-Friheden paa begge Sider blef ophævet, hvilket de Svenske self paa det frugtesløse Grændze-Møde ved Flackebek Aar 1603., og siden ved Freds-Handlingen Aar 1613. self forestillede. Men da de dette hørte, svarede de, at de dend Tiid ikke vel hafde betænkt Sagen, og hvad derpaa ville følge, hvorfor det og begge fornæfnte Tider af de Danske blef forkastet, saasom det ville foraarsage større Misforstand end god Eenighed. Omsider faldt de Danske der hen, at denne Stridighed kunde henviises til en Opmand, hvortil de efter Hans Majests. Kong CHRISTIANS medgifne Befaling udvalte Kongen af Engelland, eftersom hand var Mæglere udi dend sidste Fred, som efter dend Calmarske Krig blef sluttet; men de Svenske ville ikke heller derudi samtykke. Endeligen da de Svenske udi de tvende Poster, saavel om Tolden, hvilken de Svenske betale af det Gods, som de i Sverrig selge til de Danske, og igien ved Prissens Forhøjelse annamme; desligeste om Frihed at handle udi alle Kiøbstæderne udi Sverrig uden Forskiæl, aldeeles intet ville lade dennem afstrænge eller noget eftergive; finge de

Danske afstaa deres Paastand paa disse tvende Poster.

Danske Befalning, at give tilkiende at deres Konge, for at lade see sin Tilgenegenhed til Fred og Naboelig Venskab med Kongen af Sverrig, ville ey meere herefter disse tvende Poster paastaae. Derpaa blef Afskeedet sluttet og forfærdiget af efterskrefne Indhold:

Afskeed paa de Danske Besværing.

I.

Anlangende de Øselske Bønder, som siden sidste Feide endnu udi

1. Om de øselske Bønder.

Lifland og andensteds tilbage holdes, da skulle over dennem forfattes en Rulle, som ved en Fuldmægtig skulle leveres til Landshøfdingen i Estland eller andensteds, hvor Bønderne kunde findes, og derefter skulle de med deres Qvinder og Børn opsøges, og til Fuldmægtigen leveres uden Vederlag og Besværing. Dog skal denne Efterfølgning ikke vare længere, end udi de 3 næstfølgende Aar.

2. Dend Striid som hidindtil har været om dend Told og Told-

Om Tolden og Toldens Maade i Sverrig.

Maade udi Sverrig, vil Kongen af Danmark aldrig meere paatale, saa at dend herefter skal være en død og aftalt Sag; derimod forbeholder Kongen af Danmark sig iligemaade lige Rættighed udi sine Lande af sine Undersaatter at opbære, hvad heller de handle med de Svenske eller andre. Dog er det aftalt og forbeholdet, at de Svenske skulle ikke desmindre for deres egne Personer og Gods blive Told- og Besværing-fri udi Danmark og Norge og giennem Øresund, og de Danske og Norske udi Sverrig efter Fordraget.

3. De Danske og Norske Indbyggere skulle fri og u-behindret

Hvilke Stæder i Sverrig som af Danske maa besøges og handles udi.

besøge efterskrefne Søe-Stæder i Sverrig og deres underliggende Lande, nemlig Stockholm, Nyköping, Norköping, Sönderköping, Westervick, Calmar, Gotthenborg, Aboe, Wiborg, Revel, Narven, og iligemaade besøge med deres Kiøbmandskab efter-

Side 516

skrefne Land-Stæder i Øster-Gothland og Smaaland, som ere Wexioe, Jönköping, Bogesund, Gambleløß, Bratto, Ludeköping, og der drive deres lovlige og ordentlige Handel, rettendes sig efter Sverriges Lov, Lands Forordninger og Stædernes Privilegier. Men alle andre Lands eller Opstæder, Søe-Stæder og Bergs-Lager skulle de entholde sig fra.

4. De Svenske maa frit handle udi Danmark og Norge.

4. De Svenske skulle være og blive fri og u-forbuddet at føre de- res Vahre over Grændzen til de Danske Stæder og Markeder, og bringe deres sædvanlige Kiøbmandskab, saasom af Alders Tiid har været og Ao. 1580. er afhandlet.

5. Svenske befriees udi Sundet at beeedige deres Certificater.

5. De Svenske som seyle giennem Sundet, skulle efter Afskeed Aar 1591. have nøyagtige Certificater paa hvad Gods de have inde, at de dennem selv tilhører, og ikke være pligtig dem med Eed at bekræfte.

6. Svenske Adel som eye Jordegods i Danmark skal deraf gjøre deres Pligt.

6. De Svenske Adel, som have Gods i Danmark, skal med første for deres Gods gjøre Rigtighed, at Kongen og Danmarks Krone kand skee sin tilbørlig Pligt, efter Danmarks Riges Lov og Kongelig Forordninger.

7. Anlangende de Stæder som Russere No. 1595. hafde afstaaet til Sverrig paa de Norske Grændzer.

7. Anlangende dend Russiske Afstaaelse given Sverrig paa een deel Norske Grændze-Stæder udi Finmarken eller Lapland, efter det Fordrag imellem Sverrig og Rusland Aar 1595., som Kongen af Sverrig udi det Sorødske Fordrag Aar 1613. til Kongen af Danmark maatte sig frasige, hvorfor og Kongen af Danmark en rigtig Vidisse og Act af Kongen udi Sverrig om samme Afstaaelses Fordrag haver været begierende; da efterdi de Svenske Commissarier paa det høyeste sig haver undskyldt, saadan Vidisse og Act for Aarsagers skyld ikke at kunde udgifve, saa haver Kongen af Danmark denne Besværing ophævet, og ladet falde; dog Afstaaelsen udi Fordraget hermed i alle Maade uforkrænket.

8. Enhver maa rejse frit giennem hinandens Riger naar de have Pas.

8. Med de Danske Rejsende giennem Sverrig og de Svenske Rejsende giennem Danmark, skal forholdes efter Afskeed 1580, saa at de Svenske skal give sig tilkiende og tage Pas i Kiøbenhavn: Sammeledes skal det og holdes med de Danske naar de rejse ind og ud af Sverrig.

Afskeed paa de Svenske Besværinges.

I.

1. Om Rigens Raads Titul i Sverrig.

Rigens Raad i Danmark skal herefter give Rigens Raad udi Sverrig Titul som udi forleeden Aar og i Sorødske Freds-Fordrag har været brugeligt, og Rigens Raad i Sverrig der imod give Rigens Raad i Danmark samme Titul, som disse give til de Svenske, og saaledes begegne hinanden med lige Ære.

2. Om Krigsrustning at fore giennem Sundet til Sverrig.

2. Saasom at føre Krigs-Rustning giennem Øresund henhører til Kongens og Rigets Danmarks Regale og Høyhed udi Sundet, og ikke bør giøres Kongen af Danmark disputerligt; saa er besluttet at ingen Striid derover skal af Sverrig yppes, og med saadan Krigs

Side 517

Rustnings Førsel igiennem Sundet holdes som altid tilforn bruge- 1624. ligt været haver.

3. 4. Passers Sperring etc.

3. og 4. Dend Besværing om Passens Sperring og dend Told som forleeden Aar er tagen af Svenske Undersaatter i Sundet er frastaaet.

4. 6. 7. 8. Svenskes Sejlags i Nord-Søen ved Lapmarken.

5. 7. 8. Anlangende dend Indtrang som klages over at de Norske Befalings-Mænd giøre Sverriges Konge og Krone ved Vester-Havet og i Lap-Marken; da vil Kongen af Danmark, som derom ingen Erfaring haver, lade derom flittig efterspørge, og saafremt det saaledes befindes, da skal der alvorligen befales, intet paa de Stæder at foretages, som kand være imod Afskeederne, Freds-Fordragne, og et hvert Riges Rættighed og Sædvane.

9. 10. Vejen ved Elfsborg, Gaarden Skaardalen.

9. 10. Anlangende dend Vey som løber fra Gammelløse til Elfsborg, og som klages over at være hindret af Lehns-Manden paa Bahuus, og at et Huus der skal være bygget, saaog dend Striid om dend Gaard paa hin Side Elven, som kaldes Skaardalen, da saavidt derom nu paa Grændzen haver været mueligt at erfare, skal dend tvistige Vey ikke være nogen alfar Vey, og det Huus skal ikke være sat paa Udmarken, og at dend Gaard Skaardalen skal høre Norges Rige til; men som om samme Sager ingen fast Underretning saa hastig nu kand have, saa vil Kongen af Danmark samme Sager lade forfare; saa at det med Veyen skal forblive som af Arilds Tiid været haver; og det nye Huus, saafremt det bliver bestaaendes, ikke skal komme Sverriges Krone til nogen Indtrang eller Forfang i nogen Maade; desligeste skal ey heller Sverriges Krone skee nogen Indtrang i Gaarden Skaardal, saavidt dend der-til med Rette er berettiget: Dog altsammen Norges Krone ey heller nogen sin Rettighed derved at betages eller udi nogen Maade at indtrænges.

Grændze-Mødets Ende.

Efter fem Ugers Forløb tog dette Grændze-Møde en ynskelig

Ende ved Knærød paa de Danskes Side dend 28 Junii, og ved Ulfsbek paa de Svenskes Side dend 29 Junii, da Afskeeden paa begge Stæder blef underskrevet. Fiorten Dage for Slutningen
Kongen af Sverrig maatte trække sine Folk fra Grændzen udi Norge førend de Danske ville slutte noget.

maatte Kongen af Sverrig lade sin Krigs-Magt, som for Mødet paa Grændzerne var samlet, begive sig giennem Jönköping imod Stockholm, saaog med en Hast lade indskibe eendeel af det beste Folk udi de Skibe, som laa ved Gotthenborg; thi hvis det ikke hafde skeet, hafde Grændze-Mødet, uden noget at forrette, hasteligen blefven opbrudt: Saasom de Danske Riges Raad ville ikke erklære sig til nogen Endelighed, saalænge disse Svenske Tropper stode saa nær ved deres Forsamling, paa det ikke skulle siges, at deres Føye- lighed blef dennem af Frygt for saadan Magt aftvungen. De Folk, som bleve indskibede udi Gotthenborg, foregaves at skulle gaae til

Kongen af Sverrigs Anslag paa nogle Pohlske Skibe bliver hindret af Kong Christian.

Danzig; men mand mærkede dog nok, at det skeede for at oppasse nogle Skibe med Folk og Rustning, som Kongen af Pohlen hafde bestilt udi de Spanske Nederlande at skulle gaae giennem Sundet til

518

de Preussiske Kyster. Dette hafde dog Kong CHRISTIAN til- forn hindret ved en Skrifvelse til Kong Sigismund, hvorudi hand lod hannem viide, at hand ingenlunde kunde eller ville saadanne hans Skibes fri Giennemtog udi Sundet tilstæde eller tillade, paa det ey noget Fiendtlig imellem hannem og Sverrig skulle forefalde paa hans og hans Rigers Strømme; saasom det baade var Hans Kongel. Høyhed til Forringelse, saaog kunde det omsider geraade hannem og hans Riger til Skade, Ufred og Urolighed.

Rigens Raad Oluf Rosenspar den sidste af den Stamme dør.

Udi dette Aar døde Oluf Rosenspar Rigens Raad, som var een Mand meget berømmelig for sin Ærlighed og Sandruhed. Ved hannem uddøde og denne Adelige Slægt og Stamme, hvoraf hand var dend sidste.

Ligesaa dør den sidste af dend Stamme Staverskov.

Derforuden udgik og en anden Adelig Stamme, som kaldtes Staverskov ved dend sidste af samme Nafn kaldet Fasti Staverskov.

Smitsom Sygdom.

Pesten hafde dette Aar udi adskillige Stæder baade udi Spanien, Italien, Sicilien, saaog her og der udi Tydskland borttaget mangfoldige Mennisker; og hafde dend og indsneget sig udi Stæderne ved Øster-Søen, særdeeles udi Rostok og Danzig; hvorfor Handelen paa begge disse Hafne udi Danmark blef forbudt. Det er og tilforn fortælt, om dend Elendighed, som dend foraarsagede udi Sverrig; Men i hvor forvarlig mand end var udi Danmark for at afværge, at dend ikke skulle indsnige sig her udi Riget; saa kom dend dog her ind udi Sielland, Falster, Lolland og Fyen efterfølgende Aar; saa at Hoffet maatte paa det sidste holdes udi Kolding.

Aar 1625.

Udi dette Aars Historie vil forefalde at beskrive, hvorledes vores brafve Konge udi dend vidløftige og u-lykkelige Tydske Krig blef indviklet; men førend dend dertil kand komme, maa endeligen først fortælles, udi hvad Til- stand disse tvende Nordiske Riger vare, førend Krigen begyndtes.

Hert. af Gottorph byder noget andet Gods til Magelag imod det Schwabestædske, men var det ikke værd.

Forleeden Aar er blefven sagt, hvorledes dend gamle Stridig- hed imellem de Kongelige og Fyrstel. Gottorpske Huuse om Schwabestæds Ampt, ved endelig Dom kom til en ynskelig Ende, i det, det

486

blef Fyrsten frakiendt. Men saasom Hertugen det ikke gierne ville gandske miste, gjorde hand Kongen dette Tilbud, at hand til Mageskifte imod det Schwabestædske Ampt, ville give Hans Kongel. Majest. det Aabenraaeste Ampt eller Closter Lohm eller Lugum Closter, som udi Pavedommets Tider hafde været lagt under Ri- bes Stift eller Biskops-Dom: Men saasom det ikke derimod vel kunde tilstrække, da ville hand det forbedre med dend Insul

Side 519.

Femern; hvilket tilsammen meentes imod Schwabestæds Ampt at skul le kunde opveye. Da det, som til Magelag var tilbuddet, blef til grunde overveyet; befandtes intet af det Tilbudne derimod være at regne: Saasom Schwabestæd kunde indbringe 10 pro Cento mee re og høyere end noget af det, som var tilbuddet: Hvorover Kongen ikke derom noget meere ville høre; men alleene svarte, at hermed maatte beroe, indtil bedre Leylighed gaves, og derom viidere sig at kunde raadføre.

Kongen tænkte vel, at de hidindtil imellem Danmark og Sverrig

Kongen af Sverrig. Mistanke Danm: Krigs Rustning.

værende Irringer, med det for omtalte og udi forleeden Aar holdte Grændze-Møde imellem Knærød og Ulsbek skulde have været needlagde: Ikke desto mindre kunde Kong Gustav Adolph ikke hindres, at fatte viidere Mistanke over dend Værbing og Krigs Rustning, som udi Danmark blef anstillet: Thi strax i Aarets Begyndelse ankom fra Sverrig Gesandtvijvs Sverriges Riges Raad og Tygmester Gabriel Oxenstierne, som forestillede Kongen, hvorledes Rygtet ikke alleeneste gik fra Pohlen, men endogsaa kom fra en Deel Borgere og Undersaatter udi Halland; at Kong CHRISTIAN over sidste Grændze-Mødes Afskeed havde fattet saa stor en Misnøyelse, at hand med Kongen af Pohlen, som var Sverriges Fiende, et stærk Forbund havde sluttet, og til samme Forbunds Fyldestgiørelse, blef dend nu værende Værbing og Krigs-Udrustning her i Danmark bestillet. Dette blef paa saadan en Maade af Gesandten forestillet, at Kongen havde Umage med sit mundtlige Svar, ikke alleeneste at bringe Gesandten, men endogsaa med sine fortroelige Skrifvelser at føre Kong Gustav Adolph paa andre Tanker: Ofver saadant maatte Kongen derforuden med Lifs-Straf offentligten forbyde sine Undersaatter saadan falsk Rygte at udstrøe. Dette var ikke

Det kosted Umage at bringe ham af Mistanken.

heller nok; thi Kongen af Sverrig, alle saadanne gifne Forsikringer u-agtede, begyndte at samle sin Krigs-Magt paa Grændzerne, saavel imod Danmark, som Norge, udi saadan Haabe-Tal: at mand havde Aarsag til at frygte for et u-formodentlig Overfald. Det værste var at Kongens Resident udi Stockholm Peder Galt var

Dend Danske Resident Peder Galt mistænkes.

mistænkt og beskyldt, for en hemmelig Bref-Vexling med Kongen af Pohlen; hvorover hand blef strax hiemkaldet, og udi hans Stæd blef igien udsendt en ny Resident Ove Høgh; som ikke alleeneste maatte undskylde og befrie Galt for saadan Mistanke; men endog saa bringe Kong Gustav Adolph paa bedre Tanker. Dette kunde dog ikke hielpe, førend Kongen maatte strax efter affærdige Rigers Raad Christian Thomesen Sehested, som Gesandt til Sverrig, ikke alleeneste for at underrette Kong Gustav Adolph udi Fortroelighed, hvortil hans Udrustning hensigtede; men endogsaa for at overtale hannem til at træde tillige med hannem self udi det Forbund, som med dend Neder-Saxiske Kredtz var paa Tapetet. Hertil toges og dend Anledning af det, dend forleeden Aar udi Kiøbenhafn værende Chur-Brandenburgske Afgesandte vilde forsikre Hans Majest. paa,

Side 520.

Kong Gustav Adolph dertil fast var geneegen, dersom hand for Pohlen kunde sidde udi Rolighed. Formedelst saadan Forsikring blef og Gesandten befalet, at giøre hertil Forslag, med adskillige Vilkaar, hvorledes Forbundet imellem dennem kunde komme til fælles Nytte.

Kongen af Sverrig kommer ud af Mistanken.

Paa denne Maade blef dend Svenske Konge saaledes tilfreds stillet, at hand lod ald Mistanke bortfalde, og forsikrede Kongen om et venligt Nabolag og et fredeligt Venskab; saaog undskyldede sin fattede Mistanke med dette, at Pohlen forvoldte, at hand maatte allevegne være aarvaagen. Hvad angik Forbundet med dend Needer-Saxiske Kredtz, da vidste hand ikke, om hand kunde sætte nogen fast Tillid til de Tydske Fyrster, alligevel de nu sadde Ilden og Faren nærmest, heldst hand fornåm dennem imellem sig selv allerede udi Begyndelsen at være u-eenige og u-samdrægtige. At hand hafde tilforngivet dend Brandenborgske Afgesandt nogen Fortrøstning om Undsætning, skeede udi dend Tiid, da hand ikke vidste, at nogen anden sig det Tydske Riges Fortrængelse ville antage: Men nu hand fornåm at Kong CHRISTIAN sig det algemeene Væsen med saa berømmelig Nidkierhed antog, saa giordes hverken hans Raad, eyheller hans Hielp meere fornøden. I det ofrige lovede hand saaledes af sin Magt at ville hindre Pohlen, hverken at giøre nogen Biestand; ey heller at giøre Kongen udi hans Forsæt nogen Modstand; saa at fra dem ikke til nogen Frygt skulle gives Aarsag.

Kong Christian udruster en Flode af 24 Orlogs-Skibe. Paa saadan Forsikring forsømte Kongen sig ikke at udruste sin Flode, saa at 24 store Orlogs-Skibe foruden 6 Fregatter med andre Last-Skibe vare udi Martio færdige udi Soen at udseyle.

Høyeste Ret udi Norge paabydes.

Kongen bestikkede og at betids udi Norge udi Skeen skulle holdes en Høyeste Ret, og dertil udnævnte begge disse Rigers Raad Claus Daae og Christopher Ulfeld, som dend tillige med Stadtholderen i Norge udi hans Fraværelse og paa hans Vegne skulle indrette og fuldende: Naar Retten var endt, skulle de sig til Danmark forføye, andre dennem der anbefalede Forretninger at besørge.

Kongen overlader dend Indenlandske Regiering over Rigerne udi hans Fraværelse til Printz Christian.

Dend fornemmeste Anstalt, Kongen gjorde for sin Udreyse af Riget til dend Tydske Bond, var at hans ældste Son og Printz Christian, som allerede tilforn af Rigerne var næfnt til, efter Faderens Død paa Thronen at opstige, skulle udi hans Sted og Fraværelse dend Indenlandske Regiering alleene føre, og derhos blef anbefalet af Hans Kongel. Majest., at Cancelleren Christian Friis, Rigers Admiral Claus Daae, og Rigers Raad Christian Thomasen Sehested, stedse skulle være tilstæde hos Printzen, og hannem at gaae til Raad og Haande udi alt, hvad Vigtigt, som udi Regieringen kunde forefalde, og hvorudi hand deres Raad kunde udfordre. Saa blef og saaledes af Kongen befalet, at dersom Printzen fik udi Sinde, at beordre nogen af disse trende brave Mænd til een eller anden Forretning, da skulle Printzen i dends Sted, som saaledes til anden Forretning blef beskikket, strax til sig kalde een anden af de andre Rigers Raad, som uden for Kiøbenhafn eller uden for Printzens

Side 521.

gens Hoff sig opholdte, som hos hannem stedse skulle forblifve, indtil dend, som af hannem til anden Forretning var beordret, sig igien til Printzen forføyede; saa at disse trende Mænd og Rigers Raad skulle alle Tider følge Printzen, hvor Hans Kongel. Høyhed sit Hoff forandrede. Endeligen maatte Printzen ikke bruge denne hannem gifne Myndighed, førend Kongen sig ud af Riget hafde begivet.

Nu maa og noget forud tales om Forberedelsen til dend tilstaaende Krig, førend Kongen derudi for Alvor blef indviklet. Forleeden Aars Historie hafver sagt hvorledes dend gamle og velfortiente

Dend forrige Kredtz-Oberste i Needer-Saxiske Kredtz Hertug Christian Hertug af Lyneborg og Biskop over Minden siger sig fra denne hans Bestilling.

Needer-Saxiske Kredtzes Oberste Hertug Christian af Brunsvig og Lyneborg og Biskop af Minden eendeel for sin Alderdom og eendeel for disse Tidens Vanskeligheder, sagde sig fra længere at være Kredtzens Oberste. Det er ogsaa sagt hvorledes hans Broder Hertug

Hans Broder Hertug Georg vil det ikke antage.

Georg, som strax efter af Kredtzens Stænder samtydeligen var tilnæfnt udi Broderens Sted at indtræde, sig det ikke ville antage; saa at Kredtzen endnu ingen Oberste hafde, som kunde regiere og anføre Kredtzens sammenskudte Tropper, som til Kredtzens Forsvar alleerede vare paa Beenene opreyste; hvorover og Tropperne, som forleeden Aar vare samlede, saavel af Kongen selv, som af de andre Fyrster i Kredtzen blefve igien kaldede. Men som Uroligheden nærmede sig Dag fra Dag eendeel ved dend unge Hertug Christians af Brunsvig og Lyneborg, samt Biskop over Halberstad, hans Ustadighed og Urolighed, eendeel og ved dend Keyserlige og Bayerske Krigs-Magts Indqvarteeringer udi de Westphaliske og Hessiske Grændzer, endogsaa paa Grændzerne af dend Needer-Saxiske Kredtz, blef det for got befundet, at een Needer-Saxiske Kredtzes Dag igien med dette Aars Begyndelse blef holdet udi Staden Brunsvig, for at udvælge en ny Kredtz-Oberste.

Kredtzen bestod af tolf Stæmmer, som til dette Val udfordredes; men det faldt saaledes tvende gange ud efter hinanden, at sex

Ueenighed udi Kredtzen om Kredtzens Oberstes Val.

Stæmmer udnæfnte een, og andre sex Stæmmer udnæfnte derimod een anden til at være Oberst, saa at de begge gange blefve om Vallet ueenige. Paa det sidste faldt det saaledes ud, at Kong CHRISTIAN blef udvalgt til at være Needer-Saxiske Kredtzes Oberste, saasom Hans Kongel. Majest. var udi henseende til Hertugdømmet af Holsteen een Rigs-Fyrste, og et mægtig Lem af Kredtzen. Imod

Kong Christian bliver udvalgt til Kredtz-Oberste.

dette Val skeede strax Imodsigelse af Keyseren, som paastod, at een udenrigs Potentat, om endskiønt hand foruden hans eget Rige hafde dend Lykke, og at være Herre og Eyermand af et Hertug-Land eller Mark-Grefdom udi det Tydske Rige, ikke burde eller kunde være tilligemed Directeur eller Oberste over dend Kredtz, hvor saadant et Hertug eller Grefdom var beliggende: Denne

Det bliver af Keyseren imodsaagt.

Imodsigelse blef og grundfæstet med denne Aarsag: At det kunde hændes, at saadan een Udenrigs Potentat kunde formedelst sit mægtige og eget Rige have stridige Interesse, enten imod det Tydske Rige, eller og imod dend Kredtz, hvorunder saadan et Hertug eller Gref

Side 522.

dom kunde være beliggendes. Men denne Keyserens Ind-eller Imodsigelse blef ikke for fulde antaget, eftersom der blef forebragt dend Høyløflig Konges, kong CHRISTIAN dend Tredies Exempel, som hafde paa een gang og een Tiid været dend Needer-Saxiske Kredtzes Oberste imidlertid hand ogsaa var Konge.

Da kong CHRISTIAN sig Kredtz-Oberstens Amt hafde paataget, varede det ikke længe, førend de fornemmeste af Kredtzens Lemmer (undtagen de Hertuger af Lyneborg Zell, nemlig Hertug Christian og Georg, om hvilke tilforn er blefven talt) tillige med Kongen blefve samlede paa det Slot Lavenborg, hvor da af de tilstæde værende Fyrster blef sluttet og fastsat, hvorledes saavel Kongen self, som og Fyrsterne og Lemmerne udi dend Needer-Saxiske Kredtz, sig udi dend farlige Tilstand og udi dend for deres Øyne svæfvende sørgelige Fare skulle forholde. Det som da udi denne Forsamling blef sluttet, blef forfattet udi et Skrift, som til dend Ende kaldtes Lavenburgske Fordrag; hvis Indhold herefter ikke skal forglemmes at blifve indført, naar Krigens Historie blifver anført, og naar dend til rette Tiid indfalder; thi dend er blefven sluttet Aaret 1625. dend 25 Martii.

Nu kand det først siges, at Kong CHRISTIAN udi dette Aar blef virkelig indviklet udi dend Tydske Krig, som udi Bøhmen for sex Aar tilforn var blefven begyndt; og som paa det sidste saaledes udi dend Needer-Saxiske Kredtz udi fuld Flamme opblussede, at dend ikke kunde blifve sluttet førend Aaret 1648, da Riget ved dend Vestphaliske Fred kom udi en almindelig Rolighed. Ved samme Krig blef Danmark og saaledes tvende gange indsnæret, nemlig nu udi dette indeværende Aar, og siden faae Aar førend bemeldte Vestphaliske Freds Slutning, at Fædernelandet mange Aar derefter fandt

Svie og Smerte. Det er tilforn, Aar efter Aar saa tilstrækkeligt blefven beskrevet, hvorledes Kong Jacob af Store Britannien sig sin Sviger Sons dend landsflygtige Chur-Pfaltz-Grefve Friderichs tynde Skæbne lod være angelegen, dog snart ikke paa anden Maade, end ved bevægelige Gesandtskaber til Keyseren; men allermeest ved at bringe Kong CHRISTIAN med udi Spillet, da hans Forbon hos Keyseren ikke det ringeste kunde dend imod hannem fattede Forbittrelse formilde eller forsone. Historien kunde vel spare dend Umage, med at beskrifve det, som fra Krigens Begyndelse indtil nu udi de sex forbiegangne Aar er forefalden, saasom vores Konge derudi ikke var noget deelagtig; saaog fordi andre mange og fremmede Sprogs Chroniker dermed ere opfyldte: Men dog alligevel eftersom ikke noget derom findes udi vores Danske Sprog opskrefven, saa holdes det for Efterkommerne meere fornøyleligt, at om bemeldte Krigs Begyndelse fra Uroligheden udi Bøhmen, og siden dends Bortgang udi det Tydske Rige indtil vores Konge sig dend saaledes, som sagt er antog, blifver noget beskreven. Dersom det ikke

Side 523.

ikke skeer saa udførligen, med alle sine Omstændigheder, da maa

Krigens Historie 1619.

det ikke med nogen Misnøydelse optages: Thi paa det, som siden i Krigen er forefaldet, fra dend Tiid vores Konge dermed fik at bestille, skal ingen Fliid eller Sandhed blifve sparet. Herpaa skal nu Krigens Historie alleeneste fra Aaret 1619. begyndes, og siden dermed fortfares.

Krigens Historie fra Aaret 1619. til Aar 1625.

Udi Begyndelsen af det 15de Hundrede Aar opkom først en Striid udi Religionen ved dend Martyr Johan Huss, som besynderligen bragte paa Bahnen: At udi Alterens Sacramente begge de derudi indstiftede Elementer eller Middeler, Brød og Viin, til dend gemeene saavel Lærd og Læg Mand skulle uddeeles; da det sidste nemlig Kalken blef Læg-Mand nægtet. Denne Stridighed, u-anseet dend sterk blef forfuldt, fastsatte saa faste Rødder, at dend og mange gange satte Regieringen udi saadan Allarm, særdeeles da Reformationen udi det 16 Seculo eller Hundrede Aar udi det Tydske Rige var blefven tilladt og antaget; at Keyseren een efter anden maatte tillade, at dend Evangeliske Religion ligesaavel, som dend Catholiske, maatte tillades og taales; saaog at derpaa Rolighed i Riget kunde stifte, maatte udstæde Privilegier. Men disse Privilegier funde siden mange gange særdeeles Anstød, dog ikke større, end da Keyser Ferdinand dend Anden skulle stige paa Thronen efter hans Fætter Keyser Matthias, som døde Aaret 1619: Thi da skeede der saadant et offentlig

Begyndelsen til Krigen Aaret 1619.

Oprør udi Prag, at de kastede Keyserens udsendte Fuldmægtige ud af Vindeverne, og Stænderne, som vare Protestanter forsamlede sig, for at udvælge sig een anden Konge over Bøhmen; hvilket Konge-Val og skeede dend 4 Septembr., saa at deres Val faldt paa Chur-Fyrst og Pfaltz-Grefven af Rhin, Friderich

Churfyrsten af Pfalz, Pfaltz-Grefve Friderich udvalges til Konge udi Bøhmen.

dend Femte, som sig ey heller meget lod bede til at antage Kronen. Saasnart Vallet hannem blef ankyndiget, forsømte hand sig ikke længe, at hand jo med sin Gemahl Prinsesse Elisabeta, fød Prinsesse af Engelland og Daatter af Kong Jacob dend 1ste, saaog hans ældste Søn Printz Henrich Friderich jo forføyede sig til Prag, hvor hand med stor Pomp blef kronet dend 25 Octobris, og bemeldte Printz blef tilligemed af Stænderne forsikret paa Thronen efter Faderens Død, (hvilket hand dog ikke oplevede, saasom hand af u-lykkelig Hændelse druknede ved Harlem Aaret 1629, da hand var udi hans 15de Aar). Chur-Fyrsten indbragte med sig af Pfaltz 10000 Mand, under Fyrsten Christian af Anholt Bernborg, som General, da de misnøydede Bøhmiske Stænder reysde derforuden

een Krigs-Magt paa Beenene til Hest og Fods af 22000 Mand, under dend Bøhmiske Greve af Thur. Denne Magt, saavel til Konge-Vallet

524.

Kr. Historie.

at forsvare, som til Keyserens Magt at imodstaae, meentes at være tilstrækkelig, heldst de vidste, at baade Ungern og Mæhren, saavelsom og Slesien, (som vare Tilhængere af Bøhmen) sig imod Keyseren og hafde opkastet formedelst det samme, som Bøhmen, nemlig fordi dend ny Keyser ville betage dem deres Religions-Frihed og Privilegier, som dennem siden Reformationen af de forfarne Keysere eller Konger vare forundte. Ungern og Østerrige hafde dend Siebenborgske Fyrste Bethlem Gabor ogsaa taget udi Forsvar; som og var kommen saa vidt, at dend Keyserlige Hoved-Stad Wien blef af de Misnøiede belejret. Keyseren imod saadan Magt, som fra saa mange adskillige Stæder blef overfaldet, søgte Undsætning fra Hertug Maximilian, Hertug af Bæyeren, hvis General og Feldt-Oberste var dend berømmelige og erfarne Johan Tzerclaes Grefve af Tilly, som med en mægtig Krigs-Magt ikke alleeneste befriede Wien fra Beleyringen, men og stillede Oprøret i Ungern, Østerrige og Mæhren. Imod Slesien og Lausnitz undsatte Chur-Fyrsten af Sachsen Johan Georg dend 1ste Keyseren med de Vilkaar, at dersom hand dette Hertugdømme kunde bringe til Lydighed og Rolighed, da skulle Lausnitz hannem tilhøre, hvilket hannem og blef holdt. Hvad Bæyeren til sin Belønning skulle have, skal siden udi Historien findes. Herved begyndtes Krigen udi det Tydske Rige, som siden saa længe varede.

1620. *Krigen begyndes udi Bøhmen eller Böhmer.*

Da nu Wien var blefven befriet, og Ungern og Østerrige var blefven sat udi Rolighed ved dend Bæyerske Undsætning, samlede Hertug Maximilian og General Tilly deres Krigs-Magt, og dermed hastede ind udi Bøhmen lige til Hoved-Staden Prag, hvor de fandt dend ny udvalgte Konge for sig udi fuld Rustning og Slagtordning under bemeldte Fyrste af Anholt og Grefven af Thur, saa at imellem dennem forefaldt strax et Feldtslag dend 8 Novembris, som udi Begyndelsen siuntes paa Kongens Side lykkeligen at ville

Det store Feldtslag ved Prag tabes.

udfalde; men formedelst Gref Tilly kloge Anføring vendte sig Lykken saa hastig om, at af de Böhmer paa Valstædet faldt over 9000 Mand foruden at mangfoldige blefve tagne til Fanger, hvoriblandt var og Fyrsten af Anholt. Alle deres Skyts og gandske Rustning, en stor Deel Fahner, Standarter, Hærpaukere, og mangfoldige Rust-Vogne opfyldte af alle slags, blefve de Keyserlige og Bæyerske Til Bytte: Med faae Ord, Slaget blef saaledes tabt, at Kongen af sine egne Generaler blef formanet, hasteligen at forføye sig ind udi Prag, for at være udi Sikkerhed. Kongen og Dronningen blefve Natten over udi Staden, hvor de af Fienden blefve opfordrede, til at strax overgive sig; hvortil de begierte Otte Dages Betænkning; men dennem blef ikke otte Timer tilsagt: Saa

Dend ny Konge fluer ud af Riget Bøhmen.

at baade dend ny Konge, hans Dronning med Grefven af Thur, tillige med de fleeste Krigs-Oberster og Befalingshavere om Morgenens tiilige derefter gave sig ud af Staden paa Flugt ind udi Slesien:

525.

Kongen hafde Dagen for Slaget udsendt sin ældste Søn og Printz ind udi Brandenburg.

De Keyserlige og Bæyerske forfuldte siden deres Seyer, at de

De Keyserlige og Bæyerske bemægtige sig Riget Bøhmen.

strax ikke alleeneste blefve Mestere af Staden Prag, men endogsaa af det heele Bøhmiske Rige, saasom de ingen Stæd fandt for sig nogen Modstand, undtagen af Gref Ernst af Mansfeld udi Fæstningen

Gref Ernst af Mansfeld gjør nogen Modstand.

Pilsen, hvilken de ey med ald deres Magt kunde tvinge, men omsider deraf blefve Mestere ved Betingning og Betaling af 140000 Rixdaler, saaog med fri Geleyde for hannem og hans underhavende Folk ud af det Bøhmiske Rige. Kongen og Dronningen med alle de andre flygtige opholdte sig nogen Tiid udi Breslau, hvorfra Staden og Borgerne omsider betingede og købte disse fremmede Giæster fra sig, hvilke siden begave sig ind i Brandenburg og kom til Cüstrin, hvor Dronningen kort efter kom udi Barsel-Seng med een Søn eller Printz, som blev kaldet Maurisius. Saaledes var denne Chur-Fyrst og Pfalz-Grefve ikke længere Konge over Bøhmen, end faae Dage over et Aar.

Hvad Slesien angik, da overgaf dette Hertugdøm sig kort efter fornevnte Feldt-Slag godvilligen til Chur-Fyrsten af Sachsen, som efter Keyserens Løfte det Lausnitzske og siden beholdte.

Imidlertid dette saaledes udi Bøhmen foregik, hafde Keyseren

Dend Spanske General Spinola indfaldt udi Chur-Pfalz og paa Keyserens Vegne bemægtiger sig een stor Deel deraf.

formaaet hos Kongen af Hispanien, at hans General Spinola, som dend Tiid førte hans Krig imod de Foreenede Neederlande, derfra med een temmelig Magt faldt ind udi Needer-Pfalz, hvor hand sig bemæstrede een stor Deel af Pfalz Chur-Fyrstendom og dets Arve-Lande. Printz Henrich Friderich, Broder til Printz Maurisius af Oranien ville vel hindre Spinola udi hans Fremgang: Men hand udrettede ikke meget, saasom Spinola der beholdte sine indtagne og skede Qvarteerer.

PfalzGref Friderich med sin Gemahl, Børn og Hof-Stat

1621.

reysde fra Brandenburg i dette Aar til dend Hag udi Holland,

Chur-Pfalz Friderich retirerere sig til dend Hag med ald sin Familie.

hvor de med stor Høytid og Ceremonie blefve imodtagne ikke alleeneste af de Herrer Stater, men endogsaa af de der værende fremmede Gesandter.

Dend Spanske General Spinola blev fra det Chur-Pfalske

Krig begyndes udi Chur-Pfalz.

igien til de Spanske Neederlande indkaldet, og udi hans Stæd blev udsendt Consalvus Corduba, til Krigen udi Needer-Pfalz ved Rhinen at udføre. Hand hafde vel saa meget Mood, som dend forrige; men ey lige Lykke. Hand fandt der for sig dend brave Pfaltziske Feldt-Oberste Johan Michael Obentraut, som samlede alle de Folk, som did kunde komme fra det Bøhmiske Slag, saa at hand dermed besatte og vel forsiunede alle Fæstningerne udi Pfalz: Saa bekom hand og nogle Engelske Tropper, med hvilke hand forsvarede sig det beste hand kunde imod dend Bæyerske Krigs-Magt, som kom der ind under Hertug Maximilian self og under Tilly, indtil Grefven af Mansfeld omsider med sine overblefne Tropper fra Pilsen udi

Side 526.

Gref Mansfeld antager sig Churf-Palz at forsvare paa den forjagede Churfpalz Friderichs Vegne imod Bæyeren og General Tilly.

Bøhmen, indfaldt udi Ober-Pfalz, hvilke saaledes paa hans Tog vare blefne forstærkede og formeerede af Tilløb, at hand med een Krigs-Hær af 20000 Mand til Hest og Foods vovede adskillige Skermytzeler med Tilly, og derforuden truede Biskops Dommene af Würzburg og Bamberg med Overfald; saa at Tilly maatte samle sig med nogle Würzburgiske Tropper under Oberste Baver, for at byde hannem Modstand: Men de blefve saaledes imodtagne af Mansfeld, at mange blefve afslagne, saa at Oberste Baver mistede sit Lif, og mange af deres Folk maatte tilligemed biide udi Græsset. Mansfeld forfulgte sin Seyer med Brand-Skatter, Plyndringer og Indqvarteeringer, saa at hand fattedes intet til sin Krigs-Magt at opholde. Herover maatte Hertug Maximilian samle paa ny en frisk Magt fra Bæjern, som hand bragte ind udi Pfalz imod Mansfeld, hvilke hand med iidelige gode Parthier

svækkede, saa at der ikke kunde forefalde noget Feldtslag. Men som Sygdom og Død overfaldt Mansfelds Krigs-Hær, fik Bæyeren Luft til at beleyre og indtage nogle Passer og sterke Stæder og særdeles Cham; hvorefter hand fortfoer, og tilbragte fleere Stæder udi sin Gevalt: Ligesaa gjorde og dend Spanske Feldt-Oberste Corduba. Ikke desto mindre kunde de dog ikke hindre Mansfeld, at hand jo med 4000 Mand indtog dend Stad Amberg, hvor Land-Gref Ludvig af Darmstadt holdte sit Hoff, hvis grove Skot og Stykker blefve tagne og førte til dend Mansfeldske Leyer. Ikke heller kunde de stutze hannem i det at hand holdt saa ilde Huus, alligevel Undersaatterne med Taare og Bonner raabte om Hielp. Og ihvorvel Corduba bemægtigede sig ikke alleeneste de fleeste faste Stæder udi Ober Pfalz saaog Bergstrassen tilligemed Lautern, saa vare dog de store Hoved-Fæstninger, Manheim, Frankenthal og det Pfaltziske Stamhuus Heidelberg med saa sterk Besætning og Forraad forsiunede af Obentraut, at ingen endnu torde vove sig til imod dennem noget at byde. Thi Frankenthal blef vel belejret og tit bestormet af Corduba, men Obentraut forsvarede dend, og Mansfeld undsatte dend saa vel, at Corduba omsider Beleyringen maatte forlade, da derved nogle Tusinde Mand vare spildte.

Hertug Christian af Brunsvig og Lyneborg bliver en ny Fiende paa Churfpalz Friderichs Vegne imod Keyseren og Bæyern.

Herforuden indfandt sig udi Tydskland udi sidste Høstens Tiid en ny Fiende imod Keyseren, men en trofast Ven af Pfalz-Gref Friderich, som var Hertug Christian af Brunsvig og Lyneborg og Biskop over Halberstad, en ung Herre, som var yngre Broder til dend regierendes Herre, Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig og Lyneborg og Kong CHRISTIANS Syster-Son, hvis Hierte var fuld af Mood, og hvis Bryst var saa haardfør, at hand kunde udstaa alt det Onde, som Krigen med sig førte, saasom Kummer, Mangel, Kuld, Aarvaagenhed, Arbeid og idelig Modhed, jameere end sig nogen kunde indbilde. Hand hafde saaledes lærdt Krigs-Væsenet ved nogle Aars Tieneste udi de Forenede Needer-Lande, at hand kunde agtes for een Feldt-Oberste, dersom hand hafde brugt mee-

Side 527

meere Forsigtighed og Sindighed. Hans underhavende Krigs-Folk, elskede hannem, saa at de ikke skyttede om med hannem ald Last og Brast at udstaa, og de skyede ikke Ilden, naar hand dennem det befalede: Med et Ord, de vare af samme Hierte, Mood og Haardhed, som hand self var. Denne unge Herre, som neppe var 23 Aar gammel, siges om at have giort Pfalz-Gref Friderichs Gemahl et Løfte, at hand med Sværdet i Haand ville hielpe hendes Herre igien til hans Chur- og Arve-Lande, og til en Forsikring paa sit Løfte, skal hand have taget een hendes Handske og sat dend i sin Hat, hvor dend skulle sidde saalænge indtil hand hafde sit Løfte fuldkommet; hvilket hand og saaledes strax begyndte: Med Pfalz-Grefvens, eller rettest at sige, med Engelske Penge, samlede og vervede hand udi Holland 3000 Mand til Foods og 1500 Mand til Hest, med hvilke hand rykkede ind udi det Halberstadske udi Novembri, hvor hand af dend Needer-Saxiske Kredtzes Tropper blef overrumplet og mistede nogle Folk. Over saadan Forliis maatte hand oprykke, og faldt ind igiennem Hessen udi Chur-Mæyntz, hvor hand med Snarhed og Krigs-List indtog det faste Slot Amæneborg, liggendes paa en høy Klippe, og dend nær hos værende Stad; hvor hand fandt og bekom baade en god Sum af Penge, saasog en stor Forraad af Proviant. Derefter bemægtigede hand sig adskillige Stæder, saasom Neustad og dets Ampt med fleere Adelige Slotte og Huuse, Land-Greven af Darmstad Ludvig tilhørende; hvorimod bemeldte Land-Grefve søgte Undsætning af Land-Grefve Mouris udi Hessen-Cassel, som slog hannem feyl; saa at hand hafde Leylighed og raadrum til at holde Huus som hand self vilde, indtil General Tilly fra Ober-Pfalz (hvor hand maatte forlade Grefven af Mansfeld og hvor Hertugen af Bæyeren self, som forsagt er, imod hannem med de Spanske maatte holde ud) kom ind udi Needer-Pfalz, og siden udi det Mæyntziske tvang Hertug Christian baade at forlade Amæneborg saaog Landet; desligeste at hand maatte gaae tilbage igien udi det Paderbornske. Herved blef Chur-Mæyntz befriet, som maatte udi Indqvarteering tage Keyserlig Forsvar under Etz-Hertug Leopold. Paa saadan

493

Maade gik Hertug Christians store Anslag tilbage, som hand hafde for med at indbryde og at samle sig og sin Krigs Magt udi Ober-Pfalz med Grefven af Mansfeld. Og endtes saaledes, dette Aars Krig udi det Tydske Rige. Nu vil mand gaae til det paafølgende Aars Krigs-Tog.

1622. Forleeden Aar blef Grefven af Mansfeld efterladt udi Ober

Grefven af Mansfelds videre Fremgang imod Keyseren og Bæypern.

Pfaltz, og dend Spanske Corduba udi Bergstrassen: Men imidlertid bemeldte Corduba var udi Vinter-Qvarter, var Mansfeld ikke stille, men faldt ind udi BiskopDommet Speyer, og borttog Deidesheim, og der brød hand op fra Germersheim, een Pfaltziske Stad ikke langt fra Phillipsborg, og faldt ind udi et Lands-Fogderie udi Elsas, hvor hand sig bemægtigede Hagenav, og der særdeeles piinte ud af Joderne meere end een Tonde Guld, og siden

Side528

beleyrede hand Zabern en Grændze-Stad imod Lothringen, hvor til hand fra Hagenav lod hendte Stykker og Canonner. Men imod dette Stæd stødte hand Panden, saasom Stædet med en tilstrækkelig Undsætning var blefven forseeet; hvorudover Mansfeld, med u-forrettet Sag, maatte gaae tilbage til Hagenav, hvorfra hand siden udi Elsas gjorde stor Skade med Brand, Plyndring og des lige: hvilket de Bæyerske igien med lige Myndt betalte, udi de Pfaltziske Lande. Fra Hagenav gik Mansfeld siden igien ind udi Speyers Biskops-Dom, hvor hand lod beleyre Møydeborg ved sin Oberste Grefve af Lovenstein; men dend forsvarte sig mandeligen, alligevel Clerisiet i Biskops-Dommet hafde skattet og betalt anseelige Penge, saaog forsiunet Krigshæren med overflødig Viin og Korn. Mansfeld hafde og Anslag paa Keyzers Lautern, men hand blef forekommet af General Tilly, som slog ham nogle Folk fra, og fra ham bekom et got Bytte. Derpaa beleyrede Tilly Nefermude en liden fast Stad, en Miil eller lidet meere oven for Heidelberg, saasom hand søgte at gjøre sig vel fast af nest omliggende Stæder, for desto snarere at blifve Mester af denne Hoved-Stad: Men dend Pfaltziske Commandant Obentraut, holdte sig saa vel, at Tilly maatte qvittere Beleyringen og efterlade meget Storm-Redskab og eendeel Proviant, som siden kom denne liden Stad til stor Nytte. Meget her til hialp ikke alleeneste Undsætningen, som kom fra Obentraut udi Heidelberg, men endogsaa et sterk Rygte, at Pfalz-Grefven Friderich var paa Veyen fra Holland til sine Chur- og Arve-Lande.

Gref Mansfeld fører Infantinden, som var Gubernantinde over de Spanske Nederlande.

Imidlertid handlede Infantinden udi Bryssel ved sine tvende udskikkede Krigs-Oberster med Grefven af Mansfeld udi Germersheim, at hand med sin underhavende Krigs-Hær skulle gaae over udi hendes Tieneste. Tractaten, som bestod udi sex Poster, var alt forfattet og de derover vare eenige, hvilket skeede paa Skrympt af Mansfeld, og ikke med Alvor. Da det nu var færdigt at skulle underskrifves, bad Mansfeld dennem, at de ville bie lidet hos ham og drikke et Glas Viin med hannem, thi nu strax kom PfalzGrefven, saa kunde hand self slutte Tractaten med dennem. De hafde gierne taget Afskeed, men de maatte bie, og kom siden til Taffel med Pfalz-Grefven, som blefve dog med fri Passer fra ham til Infantinden forafskeedede.

Chur-Pfalz Friderich kom self ind udi Needer-Pfalz til Gref Mansfeld og hvorledes.

I det samme, som sagt er, kom Pfalz-Grefven, hvis Reyse var saaledes: Hand hafde begivet sig fra Holland til Søes, og landede i Frankerig; hvorfra hand reysde giennem Riget til Lothringen og faldt under nogle Østerrigske Soldater ved Bitst ved de Elsatziske Grændser, hvor hand med een Tiener, som een Kiøbmand fra Strasburg gjorde sig med Soldaterne ret lystig, og iblandt andet talte med dennem det spotteligste om sin egen Person. Men om Natten kom hand med Tieneren paa en Omvey til Tveybrück, men gaf sig ikke kiendt, førend hand kom dend 12 Aprilis til Landav, hvor

Side 529.

hvor hand først aabenbarede sig for Grefven af Lovenstein, som strax

Kr. Historie 1622.

lod Mansfeld det viide, og at hand ville møde hannem udi Germersheim samme Dag.

Dagen efter at Pfalz-Grefven var kommen, gaf Møydeborg

Chur-Pfalz og Mansfeld levere et Feldtslag imod General Tilly, hvorudi de beholdte Seyer.

sig over til Mansfeld, hvor hand bekom meget Kostbart, og mange Penge, som fra Landet derom var indbragt og sat udi Forvaring. Dend 14 Aprilis gik Mansfeld og PfalzGrefven lidet oven for Germersheim over Rhinen med dend heele Krigs-Hær udi fuld SlagtOrdning igiennem Biskop-Dommet imod Tilly, som stod vel posteret og beskanset ved Wisseloch; hvor Mansfeld ligesom med et Parthie lokkede hannem ud af sin Fordeel, og da hand nu saae sit Hold, lod hand sit grove Skot brænde los paa de Bæyerske, saa det kom til en haard Træfning, hvorved Tilly mistede over 2000 Mand paa Val-Stædet, og 4 Canonner tillige med 13 Corneter og 4 Fahner, foruden mangfoldige høye Officerer, som faldt udi Mansfelds Hænder, men hand paa sin Side ikke savnede snart et Hundrede af sine Folk. Af denne Seyer blef Mansfeld saa modig, at hand strax opfordrede Ladenburg, som var dend Wormske Biskopelige Residentz; og siden beleyrede og sterk bestød dend; saasom Commandanten sig der inde ville forholde, som en braf Soldat. Efter at en stor Deel af Fæstningen var nedskudt, blef dend indtaget og plyndret, og alt hvad som satte sig til Modværn, blef nedkablet, siden blef Fæstningen nedslæbet.

Dette nederlag hævnede Tilly fiorten Dage derefter paa Mark

Tilly hævner sig paa Chur-Pfalz og Gref Mansfeld.

Grefven af Baden Durlach, som var oprykket med en sammensanket temmelig KrigsMagt for at samle sig med Mansfeld imellem Wimpfen og Heilbrun, hvor hand indtog dend ved en Aa med alt sit Artillerie bestaaende af 20 Stykker, og snart 200 Rust-Vogne sig havde leyret. Dend samme Aften kom dend Spanske General Corduba med sin Hær til General Tilly, u-viidendes af Mark-Grefvens Leyr; hvor disse begge Feldt-Oberster overlagde, hvorledes de om Morgenens tiilig deres Fiende ville angribe, hvilket og saaledes skeede. I Begyndelsen spillede de paa hinanden los med Stykkerne, og alligevel Tilly ikkun havde otte Feldt-Stykker, saa gjorde de faae dog stor Skade, og mange brave Karle blefve nedlagde, fordi de stode udi blot Feldt u-beskandzet. Canoneringen varede nogle Timer, fordi Tilly og Corduba ikke ville forlade dend Fordeel de havde af en Skov, hvoraf de vare fra dend Dags store Heede beskiermede, i hvorvel Mark-Grefven alle sine Kunster derimod brugte. Men om Eftermiddagen rykkede Tilly og

Mark-Grefven af Baden Durlach og hans Armee blef gandske slaget.

Corduba ud med Alvor imod Mark-Grefvens Leyr; hvor hand og med sine u-forskrækket mødte, ja saaledes, at de Bæyerske og Spanske maatte nogle gange sætte sig, for at drage Aanden: Men siden gjorde de saadan et Anfald, at Mark-Greflige Rytterie blef adsplidt, og bragte udi U-orden, saa at de maatte tage Flugten; hvorover Food-Folkene stode alleeneste udi Stikken blotte. Forst

Side 530

blefve tre Regimenter gandske ruinerede, og Ulykken strax derpaa fulgte, at fem Krud-Vogne blefve af en Stok-Kugle antændt, hvorved en mægtig stor Omkredtz udi Linierne blef aabnet, og Borgen med Folk, Heste og andet blef sprænget og forbrændt; hvorover dend gandske Mark-Greflige Krigs-Magt blef slaget og paa Flugt jaget. Det var en stor Jammer at see Val-Stædet opfyldt med Forbrændte og Slagne, saa der fandtes over 5000 Døde og Qvæste: Snart 800 Officerer blefve fangne, Artilleriet og alle Rust-Vognene faldt i deres Seyerrige Fienders Hænder. Feldt-Slaget varede fra Morgenens tiilig til Aftenen sildig; og maatte de Bæyerske og Spanske self bekiende, at dersom de hafde fundet for sig i Begyndelsen af Krigen saadan Modstand, da hafde de ikke sat deres Fødder saa langt eller dybt ind udi det Tydske Rige. Da dette Slag var skeet imellem Wimpfen og Heilbrun, tvang dend

Schwabilke og Frankiske Kredtz Mark-Grefven at nedlægge sin Magt, saasom de ville have Fred med Keyseren, som de ingenlunde ville meere fortorne.

Grefven af Mansfeld ruinerede Erz-Hertug Leopoldi Magt.

Paa de Tider da Grefven af Mansfeld indtog Ladenburg og undsatte Heidelberg, kom Erz-Hertug Leopold Keyserens Broder ind udi Elsas, med en Krigs-Magt, dermed at studze Mansfeld udi sit Foretagende. Hans KrigsTog begyndte hand med at beleyre Hagenav, som Mansfeld hafde inde; hvortil hand stormede tre gange, men blev hver gang med blodig Pande afviist; og paa det sidste fattedes hand baade Proviant, Krud og Lod, hvilket hannem fra Strasborg blev sendt, men kom ham dog ikke til gode; thi det faldt Mansfeld i Hænderne, da hand var paa Veyen med at undsætte Byen. Herover maatte Leopold ophæve Beleyringen, og sendte hand 1000 Kürasseer og Kroatter ud, for at afskiære hannem Passen. Disse blefve angrebne af Obentraut saaledes, at 500 faldt fra Hestene, og de ofrige enten blefve fangne eller splidte ad, saa at faa kom tilbage. Derover kom saa stor en Skræk udi Leopolds Leyer, at dend blef af dem self anstukken, og de udi saadan Uordenning brød op, at de fleeste Rust-Vogne, Stokker, Granater, Rustning, Gevær og Proviant blef ladet tilbage for Mansfeld, som faldt dem i Ryggen, og dennem enten nedhuggede eller jagede, saa at de paa det sidste sig paa Baade over Rhinen maatte frelse. Bischweil, hvor der var Keyserlig Besætning, overrumplede Mansfeld med en Hast, og fandt der en stor Mængde af Bly, Krud, Harnisker, Granater, Artillerie, Kugler og Tælder.

Gref Mansfeld indfalder udi Hessen, vinder Darmstadt og Churfpalz Friderich bliver Mester over Landet.

Derefter faldt Mansfeld ind udi Hessen Darmstad, hvor hand tillige med Pfalz-Grefven, strax angreb HovedStaden Darmstad, som af Forskrekkeelse strax overgaf sig, og blef det gandske Land gifvet til Priis udi otte Dage derefter, da Rofven og Plyndring uden Barmhiertighed gik fort, men intet blef brændt, saasom det af Pfalz-Grefven strængeligen var forbudt. Efter dend Seyer, som Mansfeld hafde vundet, gik ChurPfalz-Grefven med hannem ind

Side 531

ind udi det Darmstadske med 16 til 18000 Mand, hvilke plyndre

Krigens Historie 1622.

de og brændte hvor de fore frem, og siden finge de Land-Grefven Ludvig fangen, som de med sig førte. Tilly og Corduba satte efter dennem med ald Magt udi Tanker at de Land-Grefven skulle frelse; men forgieves, ihvorvel de nogle gange faldt dem ind udi Ryggen og udi Trosset, og meente at de ville afskiære dennem Passen ved Manheimer Broe, som de sig bemægtigede; men Mansfeld brød for tiilig op og kom igiennem Bergstrassen; dog hastede Tilly efter, og forfulgte ham til en Skov, kaldes Lorsker Wald, hvor de antreffede og sloge hannem, og særdeeles faldt Skottet og Trosset med stor Bytte dennem udi Hænderne.

General Tilly og den Spanske Gen: Corduba sætter efter Chur-Pfalz og Mansfeld forgiaves.

Alligevel slap Chur-Pfaltz-Greven og Mansfeld igiennem, og kom til Manheim, hvor dend Pfaltziske General Obentraut vendte sig imod de Spanske og Bayerske, og med dennem skarmytzerede, saa at paa begge Sider blefve mange.

Chur-Pfalz Friderich og Mansfeld antreffes og toges af Tilly, dog slap de begge ud og kom til Manheim.

Her udi Pfalz maa Chur-Pfaltz-Grefven, Mansfeld og Obentraut nogen Tiid forblifve; imidlertid fortælles, hvorledes Hertug Christian af Brunsvig og Lyneborg sit Tog begyndte og fuldførte, siden hand forleeden Aar maatte opholde sig udi Stiftet Paderborn.

Hertug Christian af Brunsvig falder ind udi Westphalen.

Januario faldt hand ind igiennem udi Westphalen, hvor hand brugte sit forrige Haandværk med Plyndring og Brænden. Omsider lagde hand sig for det faste Slot Soest, som hand med Ild Kugler beængstede, og sig det siden bemægtigede. Derefter angreb hand Paderborner Stad, som hand sig og bemæstrede; hvor hand udtog St. Liborii Guld-Billede, som veyede 80 Pund; desligeste og fandt hand Biskop Diderichs Skat, som blev beregnet nesten til halvffierde Tønde Guld, hvoraf hand lod slaa de Rixdalere, med dend Opskrift: GOTTES Freund und der Pfaffen Feind.

og fanger et stort Bytte over Tre Tønder Gulds Værdie.

Dend Tillyske Oberste Erwitte satte hannem vel efter og slog hannem nogle Ryttere fra og fik Oberste Carpezan fangen, tilligemed et got Tal af Rust-Vogne:

hand eftersættes.

Dog kom hand ud af Westphalen over Weseren med sin Krigs-Magt, ungefehr beløbende sig tilsammen 17 a 18000 Mand, med hvilke hand gik til Hochst.

hand gaar ud af Westphalen over Weseren.

Hand blev vel eftersat af de Keyserlige, Spanske, Colniske og de Pfalts Neuborgiske Tropper, men de kunde ikke saa hastig komme ham nær, fordi hand alle Stæder hafde afbrudt Broerne, og de maatte tage en anden Omvey.

Bliver paa ny eftersat af de Keyserlige, Spanske, Colniske og Neuborgiske Tropper.

Men saasom Hertugen kom noget for nær de Chur-Sachsiske Lande; nødtes Chur-Fyrsten at besætte sine Passer, hvorfor hand med største Fredelighed tog sit Tog igiennem Sachsen.

Hand kom igiennem Sachsen til Fulda.

Men da hand kom til Stiftet Fulda, beskattede hand det med stor Brand Skat, og derefter uden Modstand gik ind udi det Chur-Mæyntzilke, hvor hand slog en Broe over Mæynen for at samle sig med Chur-Pfalts-Grefven og Mansfeld: Imidlertid lod hand vel Oberst Kniphausen berende og beleyre Hochst, at dend hannem udi hans Tog ikke skulle være hinderlig, som, alligevel dend blev indtaget, de dog siden maatte forlade.

Derfra ind udi Maynz..

Det Chur-Mæyntzilke, og de ved Franckfurt

Side 532.

og Hagenav omliggende Stæder blefve meget ilde medhandlede, hvor ikke spartes enten de vare Frende eller Fiende tilhørende. *Kr. Historie 1622.*

Omsider rykkede Tilly og Corduba med fuld Magt ud ved Askaffenburg for at ødelegge Hertug Christian, førend hand kunde samles med Chur-Pfalts-Grefven og Mansfeld. De kom endeligen udi Midsommer nær ved Franckfurt, hvor de sloge deres Leyr ved Nidda;

Generalerne Tilly og Corduba følge efter ham med fuld Magt.

hvorover det kom til et Feldtslag strax ved Hochst, hvilken de først beskøde og indtog, fordi dend udi deres Forbitog gjorde dennem Skade af Stokkerne; og ihvorvel Besætningen var lovet fri Udtrækning, blev dend dog nedsablet. Derpaa rykkede Tilly og Corduba frem, da der blev en haard Træfning, som varede over 6 Timer, ihvorvel Hertugen ikke hafde fleere end tre Stokker, hvoriblandt det første sprang udi Begyndelsen af Træfningen.

De komme til Feldtslag med ham ved Hochst.

Hertug Christian holdt sig længe mandeligen, men da Hertugen beføel sin Magt, at rykke lidet tilbage med god Maneer, for at komme ud af Faren, kom først Rytteriet udi nogen U-orden, og siden dend heele Krigs-Hær udi Flugt over Broen, som de hafde slaget over Mæynen; hvorover snart lige saa mange, formedelst Broen var dem for smal, druknede, som der tilforn blefve slagne.

Hertug Christian holdte sig i Begyndelsen vel. Men kom siden udi U-ordning og Flugt.

Formedelst samme Aarsag torde Tilly ikke forfølge de Flygtige, som hand heldst ville. Ellers kunde Tilly eller Corduba ikke rose sig meget af denne Seyer, ihvorvel de havde et got Artillerie med sig, hvilket Hertug Christian fattedes. Siden blefve Hertugens Folk, hvor de kunde antræffes, u-barmhierteligen og ikke som Krigs-Fanger medhandlede, saasom de dennem ingen Qvarteer ville give. Land-Grefven af Darmstad Ludvig blef og siden given los af Chur-Fyrst Friderich af Pfaltz, som derom fik Brevve og Advarseler fra Kong CHRISTIAN og fra adskillige andre Herrer.

Efter dette Feldtslag tog Hertug Christian ind udi det Darmstadske, hvor hand mønstrede sin overblefne Krigs-Magt, og befandtes der til overs 5000 Mand til Hest og 7 a 8000 til Foods.

Hertug Christian retirerede sig ind udi det Darmstadske.

Men Tilly drog ud af det Mæyntzilke igiennem Bergstrassen ind udi Pfaltz, og Corduba med sine Spanier gik til Oppenheim.

Herpaa samlede Mansfeld og Hertug Christian deres Krigs-Magt og ginge dermed ind udi Elsas, hvor de gjorde ald dend Skade som de kunde gjøre, og Mansfeld beleyrede Zabern, hvor hand fandt en tapper Modværn.

Hertug Christian og Mansfeld samles udi Elsas.

Imidlertid kom der Brevve hisset og her fra til Chur-Pfalts-Grefven, hvorudi hand af alle blef formanet og raad, at hand hans Krig skulle indstille og indholde, saafremt hand kunde nogen Tiid vente med Keyseren at blifve forligt og forsonet. Kong Jacob af Engelland begyndte at tractere med Infantinden udi Bryssel for Churpfalts-Grefvens Fred; Kong CHRISTIAN gjorde sig stor U-mage baade med Brevve, saaog med kostbare Gesandtskaber til Keyseren, for at faae hannem overtalt til det Gode; men Forbittrelsen var saa stor imod hannem, og særdeeles

Side 533.

efter at Pfalts-Grefven self var kommen udi Pfaltz og bragt han- *Kr. Historie 1622.* nem saa mange fiendtlige Parthier paa Halsen. Chur-Fyrst Johan Georg af Sachsen efterlod ikke heller nogen Umage hos Keyseren, for at bringe hannem til Naade imod Pfalts-Grefven; men alle Ting vare forgieves. Hertug Christian og Mansfeld bade og paa

Hertug Christian af Brunsvig og Mansfeld søge at forlige sig med Keyseren; ligemaade forgieves. De ginge siden ind udi Lothringen.

det sidste om Naade og Fred, ja de endogsaa erbøde sig til med deres Magt at ville træde udi Keyserens Tieneste; og dersom dette Tilbud ikke maatte imodtages, da ville de gandske gaae ud af det Tydske Rige, naar Keyseren ikkun ville ophæve Rigets Ban, som var over dennem fældet. Men intet af alt dette blef hørt, og langt mindre er noget Got for dennem paafuld. Paa det sidste ginge de ud af Riget med ald deres Magt og komme ind udi Lothringen.

Chur-Fyrst eller Pfalts-Gref Friderich, efter Kong Jacobs iidelige

Chur-Pfalz Friderich efter Kong Jacobs Raad af Engelland, takker sine Folk af, og retirerer sig igien ind i Holland til dend Hag.

Formaninger, afstakkede sine Folk, og gaf sig og hemmeligen ud af Riget, hvorfra hand u-bekendt tog igiennem Frankerig, indtil hand derfra kom ind udi Holland, hvor hand fandt sin Gemahl med hans Born for sig udi dend Hag.

Efter at Neder-Pfalts nu saaledes var erleediget fra de for-

Gen: Tilly bemægtiger sig alle faste Stæder udi Neder-Pfalz.

mældte Krigs-Magter, (thi Ober-Pfalts var alt tilforn af Keyseren overladt udi Bæyerens Magt) og Chur-Fyrst Friderich hafde aftakket sine Folk, blef General Tilly mægtig over Heidelberg og Manheim; men Frankenthal beholdt endnu nogen Tiid dend Engelske Besætning under Obentraut, indtil dend blef med Kong Jacobs Tilladelse overladt eller betroet udi Infantindens Hænder; hvortil Kong Jacob vel i een god Meening, men ey med dend beste Forsigtighed, lod sig overtale.

Da nu Grefven af Mansfeld og Hertug Christian vare komne

Hert. Christian og Mansfeld byde Kongen af Frankerig deres Tieneste til, men de opbiede ikke Kongens Svar.

Lothringen, og Keyseren ikke ville antage deres Tieneste, begyndte Kongen i Frankerig at frygte sig, at de hafde noget imod hannem udi Sinde, heldst dend Tiid var der en stor Tvedragt udi Frankerig imellem Kongen og de af hans Undersaatter, som vare af den Reformerte Religion. Paa det sidste tilbode de begge Kong Ludvig deres Tieneste; men formedelst de ikke finge saa hastig Kongens Slutning om de Poster, hvorefter deres Tieneste skulle antages, blefve de u-taalmodige; saa at Hertugen og Mansfeld paa det sidste blefve derover u-eenige; dog det varede ikke længe førend de indbyrdes blefve forliigte. Meget er ikke fornøden herom at skrifve, saasom denne Historie ikke har foreskrevet sig til at tale om anden Krig, end dend som blef ført udi det Tydske Rige. Alligevel vil Efterkommerne dog finde Fornøjelse i at læse, hvorledes baade dis- se tvende Krigs-Hælte gave sig udi Tieneste under Printz Mourits

Siden gave de sig udi Printzen af Oraniens Tieneste, og Hertug Christian mistede sin Arm udi et Feldtslag imod de Spanier i Nederlandene.

af Oranien. Af hannem blefve de befalede at undsætte Bergen op Zoom, hvorover der forefaldt imellem dennem og de Spanske Feldt-Oberster Corduba og Werdugo et Feldtslag, udi hvilket Hertug Christian blef skudt udi sin venstre Haand, hvortil sloges Kaald-Brand, saa at hand maatte lade Armen afsave, hvilket skeede ved

Side 534.

een Musik af alle hans Trompeter og Herpauker: Siden bar hand een Sølf-Arm, som med saadanne kunstiige Fiedre holdte fast ved Legemet, at hand Armen kunde røre og bøye.

Udi Begyndelsen af dette Aar ventede mand snart Rolighed

Kr. Historie 1623.

udi det Tydske Rige, siden baade Hertug Christian og Grefven af

Hertug Christian og Mansfeld vogner igien op udi Tydskland.

Mansfeld nogenledes siuntes at ville beqvemme sig til at være stille; men det varede ikke længe: Thi ihvorvel Mansfeld var tvungen til at forlade dend Tydske Bond, saa tumlede hand sig dog om i Ost-Friisland, og derfra foruroligede Grændzerne paa Weser-Strommen. Hertug Christian hafde ogsaa paa ny samlet sig een ny Krigs-Magt, med hvilken hand self ikke snart vidste, hvad hand ville giøre. Thi Kong Jacob i Engelland hafde alleerede formaaet Pfalts-Grefven Friderich til at aftakke sine Tropper og gandske at needlægge alle sine Vaaben. Mansfeld blef af Printzen i Oranien foreholdt, at Holland hafde Aarsag at frygte sig, at hans Maneer udi Ost-Friisland kunde snart trække General Tilly med ald sin Magt som hand stod med udi det Wetteraviske og Hessiske, over Grændzerne ind i Holland, og derfor formanede hannem til at søge Forliig med Keyseren: Hertug Christian, som med sin Magt alleerede var indtrækket udi det Halberstadske Stift, hvorover hand self var

Hertug Christian faar ved store Intercessioner Forsoning med Keyseren.

Biskop, blef saaledes af hans Broder Hertug Friderich Ulrich, af hans Frue Moder, ja endog af Kong CHRISTIAN med Breve og Budde overilet, at hand skulle søge sin Forsoning hos Keyseren, saa at hand een temmelig Tiid derover blef hindret fra at være urolig, og omsider fuldte deres Raad og bad om Keyserens Naade; med hvilken hans Ansøgning fulgte hans Broders og Kongens For- skrifvelser baade til Keyseren og General Tilly, saa at hand først blef af forbemeldte General forsikret at dend skulle komme, vilde hand ik- kun sidde stille; ja det og udvirkede saa meget, at Forsoningen omsider, efter Hertug Christians Paastand blef stillet baade paa han- nem self, saaog paa alle, som vare af hans Anhang. Men hvad skeer derpaa, Hertug Christian kunde ikke tvinge sig saalænge, ind- til Keyserens Forsonings-Bref ved Posterne kunde hannem tilkomme

Men hand kunde ikke sidde saa længe stille indtil hand kunde faae dend, at hand jo overrumplede et Sachsiske Lavenburgiske Regimente til Hest, som laae udi det Brunsvigske, hvormed Krigen igien paa ny blev begyndt: Thi General Tilly med sin Krigs-Hær gik los paa hannem, og følgede hannem i Hælene over Weseren og an- træffede hannem ved een Pass kaldet Aahuus, og slog hannem først ved dette Stæd; og siden forfuldte hannem over 6 Passer eller Skantzer,

Tilly forfølger hannem udi tu Dage efter hin- anden over sex Passer, og blev slagen af Marken gandske.

et efter andet, indtil hand ved det sidste Pass, ved Statlov udi det Münsterfke slog hannem saaledes, at Tilly paa det sidste af Medynk forbød sine Tropper længer at holde ved dette Slagterie, som var begyndt. Dette Feldt-Slag varede uden Ophold udi tu Dage; saa at Hertug Christian ikke kom derfra med 15 a 16000 Mand Forliis, da de vare i Begyndelsen 20000 Mand, deraf blefve 4000 døde, Resten blefve qvæste, fangne, adspredte og

Side 535

og bortflyede; ald hans Artillerie, Rust-Vogne, Fahner,
Krigens Historie 1623.

Heste, faldt udi Seyer Herrens Hænder. Eendeel, som vare undflye- de, toge Tieneste hos Mansfeld, som var kommen over Weseren, men noget for sildig, til at samle sig med Hertugen, og strax da hand spurte Hertugens Nederlag, maatte søge at komme tilbage igien over Weseren ind i Ost-Friisland. Hertug Christian var nu saa elendig, at de faa Tropper, som følgede ham paa Flugten, an- pakkede det lidet, som var blefven frelst fra Feldtslaget, fordi hand dennem deres tilbage staaende Sold ikke kunde betale. De Fangne blefve sendte til Østerrige, hvor de enten med Bøn og Forbøn maat- te tage deres Frihed, eller og dend dyre maatte løse og betale. Af de Flygtige blefve de fleeste, hvor de fandtes af de forbittrede Bøn- der u-barmhierteligen døds slagne. Hertug Christian self søgte paa det sidste sin Tilflugt med een liden Opvartning udi Gelderen til Arnheim. Hvad angaar Grefven af Mansfeld, da hand søgte sin *Mansfeld bliver allevegne, hvor hand kom forfuldt, saa at hand maatte afstakke sine Folk.*

Tilflugt ind udi Ost-Friisland, brød alle Broerne af efter sig, naar hand var kommen over dem, for at hindre General Tilly, som var i Hælene paa ham; og da hand var kommen over, blef hand baade af de Spanske udsendte Parthier overfaldet, saaog leed hand af Land-Folkene her og der stor Modstand og Nederlag; hvorover hand paa det sidste maatte gandske afvige og sine Folk aftakke. Saa- ledes blefve disse tvende flyende Krigs-Hære, som vare een Skræk alle Stæder hvor de komme, denne gang gandske bortsmæltede.

Her kand ikke forbiegaaes at fortælle noget om Gref-Dommers

Mansfeld hafde tilforn begyndt at forurolige Oldenburg, men Kongen af Danmark truede hannem derfra.

Oldenborgs Skæbne, da Mansfeld var udi Friisland, nemlig: Mansfeld anmodede Gref Anthon Gynther om et stort Penge- Laan, eller og at indrømme hannem Ellenserdam, under det Skin at Gref Tilly, som var i Westphalen, sig ikke denne Pass skulle bemægtige. Da Gref Anthon Gynther undskyldte sig for Penge-Laanet, forraskede Mansfeld Skandzen, og derudi indlagde 9 Compagnier Soldater. Herover beklagede Gref Anthon sig for Keyseren, Chur-Fyrsterne, saavelsom og for Herrer Staterne udi de Forenede Neederlande, hvorfra Indbruddet skeede: Men allermeest klagede hand sig for kong CHRISTIAN, fra hvem, som sin beste og meest tilforladelige Ven, hand alleeneste ventede Hielp og Biestand. Kongen sendte og strax Sigvard Pogvisk ud til Gref Mansfeld, hannem med det Gode at overtale til at romme Skandzen og dend til Grefven af Oldenburg tilbage levere: Der- som dette ikke strax skeede, hafde Kongen anbefalet 5000 Mand, som stode færdige i det Holsteenske, at de skulle komme og dend fra hannem igien med Magt indtage. Dette frugtede saa meget, at Mansfeld

500

paa Anmodingen overgaf Skandzen til Grefven af Oldenburg, som uden Forsømmelse med dend udsendte Danske Und- sætning kommen fra Holsteen, lod dend besætte og tilstrækkeligen forsiune.

Side 536.

Saaledes var nu dend Nedr-Saxiske, Westphaliske og Wetterauske

Kr. Historie 1623.

paa nogen Tiid blefven befriet, og saaledes var og Chur-Pfalz, som forhen er fortalt, gandske indtaget, og maatte lide og

Den sterke Fæstning Frankenthal udi Chur-Pfalz, blef efter Kong Jacobs i Engelland, overleveret til Infantinden udi Bryssel og hendes Tropper.

imodtage alt Ondt, som Undersaatterne kunde vederfares af Indqvarteeringer og Udpresninger. Dend stærke Stad og Fæstning Frankenthal var det eeneste Stæd, som var fri for Fienders Magt, og mandeligen blef til det Yderste forsvaret af dend brasve Pfaltziske Feldt-Oberste Obentraut; men dend blef omsider af Kong Jacob i Engelland paa Chur-Fyrst Friderichs Vegne betinget, at skulle leveres til dend Spanske Infantinde udi Flandern eller hendes Besætning, til een Forsikring, at dend Stilstand, som hand og Pfalts-Grefven hafde samtykket, skulle holdes, paa det desto sikkert paa een stadig Fred kunde mages og handles: Dog med de Vilkaar, at dersom Freden ikke paafuldte forend Stilstandens Aftale og besluttede Tiid var ende, skulle samme Fæstning til Kong Jacob, som Mæglere, Tropper og Besætning uskad med aldt af Skot og Mundering udleveres. Stilstandens Tiid tog Ende, og om Freden blef snart lidet eller slet intet handlet. Kong Jacob affordrede Fæstningen betimeligen, men hand maatte lade sig afspiise med dette slette Svar: At det ikke var meere udi Infantindens Magt, saasom Fæstningen var ikke længere udi hendes Hænder, men udi Keyserens og Bæyerens Befalning og Besætning. Paa denne Maade beholdte de Fæstningen udi mangfoldige Aar, ja indtil dend først efter de Westphaliske Freds-Tractater af dend Spanske Besætning blef befriet, og dend Chur-Fyrsten af Pfaltz igien blef indrømmet.

Over disse nu alleerede opskrefne Uroligheder forefaldne ved

Neder-Saxiske Kredtz var udi stor Frygt.

Weseren, udi Westphalen og udi Neder-Saxiske Kredtz, var særdeeles denne sidste Kredtz hver Time udi Frygt og Fare, og derfor maatte dend være færdig og aarvaagen paa sine Poster. Der var ellers alleerede udi dette Aar holdt en Land- eller Kredtz-Dag udi Staden Brunsvig, hvis Henseende var meest for at faae Sikkerhed og Fred for Mansfeld, samt for at faae dend unge Hertug Christian Biskop af Halberstad stillet og omvendt fra hans urolige og Kriggierlige Forhold, og for at faae de af hannem mange oprørte Allarme enten paa een eller anden Maade stillede, som mand af Udgangen siden fik at viide, og siintes snart at være umueligt. Ellers blef der af dend Neder-Saxiske Kredtz-Oberste Hertug Christian af Lyneborg Zelle begiert, at hand fra sin Kredtz-Oberstes Bestilling, som hand udi Elleve Aar hafde forvaltet, maatte vorde erleediget. Dette blef hannem endeligen samtykket, og derhos lagt Taksigelse og Roos for hans beviiste Sindighed og fornuftige Forhold, som Kredtz-Stænderne alle og eenhver var beviist.

1624. Udi dette Aar forefalder ikke meget Krigs-Væsen at fortælle,

Intet Sønnerligt udi Krigs-Væsenet forefaldt i dette Aar.

saasom Mansfeld og Bispen af Halberstad vare nu saa slet afslagne, at de ingen meere Folk hafde, og Chur-Fyrst og Pfaltz-Gref Friderich hafde forleden Aar maattet lade sig befalde at hans Sviger-

Side 537

Fader Kong Jacob af Engelland vilde, at der ey meere med Baaben

Kr. Historie 1624.

og Feyde skulle forsøges, men meere at hand skulle søge ved det Gode med Keyseren at blive forsonet, hvorfor hand derved saa got som blev tvunget til at søge sit forrige Herberg og Huuslye udi Holland til dend Hag, og der med sin Familie sidde stille. Ellers mødte hannem Dag efter Dag større Viderværdigheder end tilforn. Dend Stilstand, som Kong Jacob paa hans Vegne hafde sluttet med Infantinden udi Bryssel, udi Tanke at derpaa skulle komme Fred, blev aabenbare brudt, ved det at hans Fæstninger udi Pfaltz komme udi Fremmedes Hænder. Hans Sviger-Fader Kong Jacob *Kong Jacobs Søn Printz Karl af Walles haver Giftemaal for med Kongens Datter udi Spanien, som gik tilbage.*

saae sig og nu bedraget, baade med denne Stilstand, saaog med det Giftemaal, som forehafdes med hans eneste Son Printzen af Walles og Kongens Syster af Spanien, til hvilket hand, da hand saa, hvorledes de groveligen imod ald Ærbarhed dermed skiemptede, maatte sig derfra begive, og siden gaae til Skibs til sit eget Fæderne Rige.

Til Regensburg i Begyndelsen af dette Aar blev af Keyseren paabuddet en Chur-Fyrst Forsamlings-Dag, hvor de

Chur-Fyrst og Pfalz-Gref Friderich blev afsat fra hans Chur-Værdighed og hans Arve-Lande udi Pfaltz, udi hans Stad blev Hertug Maximilian af Bayern Chur-Fyrste, og Erz-Truchses, og hand blev belehnet med dend forrige Pfaltz-Landes.

Geistlige Chur-Fyrster self personligen mødte, men Chur-Fyrsterne af Sachsen og Brandenburg lode deres Gesandter møde. Der blev Pfalz-Gref Friderich pludseligen sat fra sin Chur-Værdighed og Myndighed, saaog fra alle hans Arve-Lande udi Pfaltz, og udi hans Sted indsatte Keyseren Hertug Maximilian af Bæjern, til at være Chur-Fyrst og Rigets Erz-Truchses, og derforuden blev lehnet med Pfalz-Gref Friderichs Arve-Lande. Saaledes blev forflyttet Churet fra dend gamle nærmeste og rette udstammede Rudolphinske Chur-Linie, paa dend længere frastammede Ludviglske eller Bæyerske Linie; foruden udi Agt at tage dend afsatte Pfalz-Grefves Broder, Hertug Ludvig Philip af Pfaltz Zimmern, eller og andre hans nærmeste Fættre og Forvandre af dend Neuburgiske og Zweybrüglske Stammer, som vare uskyldige, og intet hafde forbrudt enten imod det Romerske Rige eller imod Keyseren. Dette Hertug Maximiliani Val blev af begge Chur-Fyrsterne Johan Georg til Sachsen og Georg Wilhelm til Brandenburg ved deres Gesandter rundt ud og stærk imodsaagt, og at de aldrig dette Val ville gyldig kiende, saasom det uden deres Minde og Samtykke var skeet. Lige saa imodstridige vare og mange andre Fyrster og Rigs-Stænder, men ingen meere end de Swabilke og Frankiske Stænder. Til alt dette kunde hverken Pfalz-Gref Friderich, ikke heller Kong Jacob slaae deres Tillid, saasom Chur-Fyrst Johan Georg der efter, paa dend Forsamling til Schleusingen i det Grefskab Henneberg, lod sig af Chur-Fyrsten af Mæyntz overtale til at samtykke det. Men Chur-Fyrsten af Brandenburg, saasom nærmere i Forvandskab

Side 538.

skab og Forbund vilde ikke beqvemme sig dertil, men hafde tvert

Kr. Historie 1624.

imod gandske andre Forehavende, Pfaltz til Tienest, thi hans Gemahl var Chur-Fyrst Friderichs Syster.

Kong Jacob af Engelland begynder ved Krig at ville hafve Chur-Pfaltz-Gref Friderichs Afsættelse fra Chur- og hans Arve-Lande.

Af alt hvis som nu fortalt er, kunde nok kong Jacob udi sit Sind blifve oprørt til Vrede og Hævn, heldst alle hans forrige fredsommelige Anslag og Forslag ikke alleeneste vare blefne slagne bort udi Veyret, men de endogsaa blefve optagne med Spot og Foragt. Derfor kaldede hand tilsammen sit Parlament udi Engelland, og dennem forestillede alt hvad, som af det Østerrigske Huus, saavel udi

det Romerske Rige, som og udi Spanien var vederfaret; desligeste og begierte af sine Undersaatter Hielp og Undsætning til saadant at hævne. Parlamentet beteede sig strax derudi villig, og *Hertil sammenkaldede hand Parlamentet i Engelland, og fik Løfte af dennem til Assistance.* tilsagde hannem deres Hielp af Folk, Penge og alt andet, som kunde være fornødent til en Krig imod hans Fiender baade til Vands og Lands at udføre. Men saasom hand vel vidste, at foruden hvis Parlamentet hannem hafde lovet, endnu udfordredes Undsætning og Ryggestod fra sine Venner og Medforbundne, heldst saasom Krigen skulle udføres imod hans Fiender udi andre, og maa skee udi adskillige Lande. Derfor sluttede hand med Frankerig, Vene-
Hand slutter Forbund med adskillige Potentater imod det Østerrigske Huus. tien og Saboyen, desligeste med de Foreenede Neederlande Forbund, og særdeeles med de sidste til Søes.

Forbunde med Frankerig, Venetien og Saboyen tilgemæn; de til Krig.

Med Frankerig, Venetien og Saboyen var og Forbund sluttet, som dog meest udgik paa at holde Søe-Kysterne paa Frankerig, Italien og andenstæds for de Spanske udi Sikkerhed og Rolighed. Til de Foreenede Neederlande var derforuden Aarligen lovet 6 Tønder Guld eller 1500000 Hollandske Gylden, hvor *Maaden som skulle bruges imod de Spanske Neederlande.* imod de igien skulle alle Tider holde 6000 Mand paa Beenene til Pfaltz-Grefvens Tieniste imod de Spanske Neederlande. Til dend Neder-Saxiske Kredtzes Tieniste skulle een Krigs-Magt udi Engelland og Frankerig oprettes: Hertil udsaaes Grefven af

Magten opreystes i Engelland og Frankerig imod de samme Neederlande.

Mansfeld og Hertug Christian af Brunsvig og Lyneborg, som tvende velbekiendte, brave og moodige Feldt-Oberster. Ihvorvel begge disse Krigs-Hælte vare forleeden Aar saaledes afslagne, at de vare tvungne til at falde Keyseren til Food og Foye, saa blefve de begge dog med stor Glæde strax udi Engelland antagne; thi Mansfeld blef erklæret til at være General over dend Engelske Hær, som Pfaltz-Grefven til Bistand udi Tydskland skulle oversendes: Og Hertug Christian blef forskudt tilstrækkelig Penge til at værbe Ryttere i Frankerig, hvorover hand tillige med Mansfeld skulle have Befalingen. Alligevel ingen af disse tvende fattedes noget til at sætte dette udi Værk, saa kunde de dog ikke blifve færdige dermed førend nestfølgende Aar. Hvad Lykke og Ulykke dennem herudi følgede, skal herefter Tiid efter Tiid blifve fortællt.

Førend dette Aars Krigs-Historie endes, maa dette dog erindres, at tilforn udi pag. 508. er der talt om hvorledes Hertug Christian Hertug af Lyneborg og Biskop af Minden sagde sig fra læn-

Side 539.

længere at være den Neder-Saxiske Kredtzes Oberste, og at hans Broder Hertug Georg det ikke ville antage; hvilket alleeneste her erindres.

Aar 1625.

Indgangen til dette Aars begyndte Krigs-Beredelse.

Forrige Aaringer have overflødeligen fortællt, hvorledes kong CHRISTIAN saavel af Kong Jacob, som og af andre dend Landsflygtige Chur-Fyrstes Venner og Forvandte ved Brevve, Budskaber og Gesandter er blefven anmodet, at formaa Keyseren imod hannem formildet; Men da nu alle saadanne Bekostninger og ald dend Umage, som baade de og hand self derpaa hafde anvendt, skinbarligen fandtes at være spildte og forgiaves; blef Hans Kongel. Majest. af dennem udi dette Aar anmodet, for Alvor at klæde sig udi Harnisk at klæde, saavel til bemeldte Chur-Fyrst til sin forrige Chur-Værdighed og Arve-Lande at forhielpe; som og til at undsætte Neder-Saxiske Kredtzen, hvilken Faren og Krig siunt dagligen nærmere og nærmere at ville overfalde. Til dette at afvende, arbeidede ikke alleeneste

503

dend nogle gange tilforn hid indsendte Engelske Afgesandt Robert Amstruther, men endogsaa Chur-Brandenburgs Geheime-Raad Bællin; dertil indkom og siden Kongens af Frankerigs Ambassadeur des Hayes, saavel som og een af de Foreenede Neder-Landes Lemmer Ridder Caspar von Vosberg, hvilke eenhver for sig, og eenhver paa sin Side, ikke efterlode deres Fliid Kongen dertil at overtale; eftersom Hans Majestæt alleerede nogle Aar tilforn hafde given ald Verden Prøve af hans Medlidenhed ey alleeneste for dend u-lykkelige Churpfalz-Grefve; men endogsaa af hans Forsorg for Kredtzen, særdeeles paa det Mode, som Aaret 1621. udi Segeberg holdtes; da med Kredtzens samtlige Fyrster og Lemmer blef fastsat een Anstalt til bemeldte Kredtzes Forsvar, men endogsaa i det Hans Majest. siden uden Fortrydelse, hver gang det blef opbuddet, udsendte til Kredtzen sin Tilskud af Tropper til dend at beskierme. Til dend Kredtzes Land-Dag, som blef holdt udi Brunsvig, forsømte sig og ikke heller dend Engelske, Hollandske og Chur-Brandenburgske med at forestille de dertil forsamlede Fyrster og Stænder dend Landsflygtige Chur-Pfaltz-Grefves u-lykkelige Tilstand; hvilket de og gierne hafde ladet sig gaae til Hierte til hans Tieniste, dersom de ikke derfra hafde været hindrede, af Frygt for Keyseren; og dersom de fra nogen mægtig Potentat dertil kunde sig nogen Hielp og Rygstød vente.

Den Franske Ambassadeur gaaer fra Danmark til Sverrig, for at overtale Kong Gustav Adolph til Kredtzens Forsvar.

Saasom og dend Franske Ambassadeur var i særdeelehed befalet, at hand sin største Fliid skulle anvende, at begge de Nordiske Kroner kunde tilbringes denne dend u-lykkelige Chur-Fyrstes Rod at antage; saa gik hand udi samme Værk og Ærinde lige her fra Danmark til Kongen af Sverrig, til Kong Gustav Adolph, det at forsøge, om det hannem kunde gelinge, begge disse Potentater

540.

dertil at bringe; hvortil bemeldte Engelske Afgesandt og dend Chur-Brandenburgske, som med hannem vare udi Følge, deres yderste Fliid ogsaa brugte: Men dersom det med dennem Begge ikke kunde gelinge, da var hans Forsæt i det ringeste, een af dennem dertil at formaae.

Kong Gustav Adolph ytrer vel nogenledes herom sin Meening.

Kong Gustav Adolph siuntes nok dertil at være villig, hvorom dend Brandenburgske meente sig tilforn at være forsikret; men da det med hannem kom udi Forhandling, blef dennem forebragte saa mange Vilkaar og Omstændigheder, som Kongen først, førend hand sig det ville paatage, skulle tilstaaes; saasom hand der udi maatte være betænkelig og agtsom: Saasom; hand ville alleene hafve Magt og Myndighed over ald Kredtzens Krigs-Magt; hand ville være tilstrækkeligen forsikret, ikke alleeneste at alle de Nødvendigheder, som til Krigen at føre udfordredes, dertil alle Tider og udi rette Tider vare udi Bereedskab, paa det ikke derefter noget skulle opholdes; men hand ville og tilstrækkeligen være forsikret paa, at de Omkostninger, som af Kredtzen skulle tilskyndes, saavel til hans egne Tropper, som hand self udi Marken alle Tider ville føre, som og paa de, som Kredtzen skulle underholde, ikke maatte fattes; Hand ville og, at hannem forud af det Tydske Rige skulle indrømmes tvende faste Stæder, een udi Øster- og een udi Vester-Søen, hvor hand med hans Tropper udi Nods-Tiid kunde have Tilflugt; Desligeste at hand ville være forsikret, at Kongen af Danmark, imidlertid Krigen førtes, ikke skulle finde Aarsag til at være ilde tilfreds med Kongens af Sverrig Opførsel og Myndighed; thi ellers ville det gandske Værk derover blifve fordærfvet: Naar aldt saadant var aftalt og forud var blefven sat paa fast Food, ville hand sig Krigen med Kredtzen paatage at føre, og dertil ville hand paa sin Side forskaffe 12000 Food-Folk og 2000 til Hest med Kanoner, Stokker og tilhørende Rustning, som skulle være tredie Deelen af dend heele Krigs-Magt, nemlig af 36 Regimenter Food-Folk og 6 a 7000 Ryttere, som efter dend Segebergske Moodes Slutning udi Marken skulle føres. Ved disse Forslage og Vilkaar funde de fremmede Udsendte, saadanne Vanskeligheder,

saa de frygtede for, at de dennem udi deres udsendte Ærinde Forvirringer og Forbinding ville foraarsage.

Kongens af Danmark Tilbøyelighed til at hielpe Kredtzen.

Da nu saaes at Anslagene ikke udi Sverrig ville lykkes; vendte saavel dend Engelske som Chur-Brandenburgske sig derfra til Danmark, hvor Kongen, da hand af dennem blef om Kong Gustav Adolphs Svar underrettet, beteede sig meere tilbøyelig til deres saa ofte giorte Forslage at anhøre; heldst hand, imidlertid de vare

Besværingerne indkomne af den Neder-Saxiske Kredtz over den Tillyske Armee.

udi Sverrig, hafde faaet at viide, hvorledes Gref Jobst Hermann af Schauenborg var blefven truet, kort før forleeden Aars Udgang, at af Klosteret Mollebek de Lutherske skulle udjages og igien med Munke besættes; iligemaade hvorledes dend Keyserlige Feld-Marskalk af Anholdt af Stiftet Brehmen ville udjage dend læn-

Side 541.

længe tilforn udvaldte Dom-Proust Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig, og igien med Magt vilde indsætte en Catholisk Proust kaldet Hasenbak; desligeste hvorledes baade Administratoren af Magdeborg Hertug Christian Wilhelm af Brandenburg havde klaget, at de Keyserlige udi de Magdeburgske Gebiether udi dend Neder-Saxiske Kredtz beliggende, vare indqvarterede; saaog Hertugen Christian af Lyneborg og Biskopen af Minden iligemaade besværede sig over de Keyserlige Indqvarteeringer udi Grefdommet Hoya; og Kong CHRISTIAN self maatte og taale, at de Keyserlige paa samme Maade havde indlagt sig udi Amptet Sick ved Stiftet Verden beliggende, som Hans Kongl. Majest. nogle Aar forend Uroligheden opkom, for en Sum Penge var gifvet til Underpandt. Foruden saadanne klagemaal anholdte og Hertugen Christian Biskopen af Minden ved Brevve paa Brevve om Undsætning fra Kongen; hvorfor Hans Kongl. Majest. maatte undskylde sig, saasom hand ikke endnu var udi saadan bereed Stand, at hand dend strax til Veye kunde bringe: Derforuden var hannem ikke heller Kredtzens Oberstes Ampt endnu blefven paalagt. Det kunde og fortælles, hvorledes fra de Stifter Halberstad, Mynster og Osnabrügge blef klaget, at der skeede store Forfølgelser over de Lutherste uden ald Skaansel og Undseelse; men dermed vil Historien ikke opfyldes.

Over saadanne og andre deslige dagligen indfaldne Besværing

Neder-Saxiske Kredtzens Fyrsters Samling paa Lavenborg Slot.

blef Kongen af eendeel af de fornemmeste Lemmer udi Kredtzen formaaet, efter deres Begiering een Samling Hans Kongl. Majestæt udi egne Personer paa et vis Stad, efter egen Behag at maatte holdes; hvortil og blef udvaldt Slottet Lavenborg, saaog at dertil blef Tiden, nemligen, udi Martio udi indeværende Aar besluttet. Historien kand ikke bedre berette det, som der blef bestillet, saaog om dennem, som dertil blefve samlede, end at det Instrumente, som kaldtes Lawenburgsche Vertrag, her Ord fra Ord bliver indført udi det samme Tydske Sprog, hvorudi det blef forfattet; eftersom det her i Danmark snart ligesaavel, som Fædernelandets eget Sprog er forstaaeligt; og lyder det saaledes:

Lawenburgischer Vertrag.

ZU wissen, Nach dem der Durchlaughtigster, Grossmächtigster Fürst und Herr, Herr CHRISTIAN der Vierdte, zu Dännemarck, Norwegen, König, auch die Hochwürdigste, Hochwürdige, Durchlaughtige, Hochgebohrne Fürsten und Herrn, Herr Christian Wilhelm zu Magdeburg, Herr Johann Friderich zu Brehmen, Ertz-Bischoffe, Herr Friderich Ulrich zu Braunschweig, Herr Adolph Friderich, und Herr Hans Albrecht, beyde zu Mecklenburg, und Herr Friderich zu Hollstein, Hertzoge den jetzigen gefährlichen Zustandt des Heiligen Römischen Reichs, und die

Side 542.

505

hero entspringende, und sich immer weiter ausbreitende Unruhe, Gefahr und Beschwerligkeit des löblichen Nieder-Sächsischen Creyses, mit hohem Bedencken und Mitleiden erwogen, und darneben befunden, dasz nicht allein bey wehrenden jetzigen Krieges-Empörungen, die gantze Nieder-Sächsische Landschafft, mit groszer Einquartierung, Durchzugen und anderweitigen unerträglichen Lasten und Gravaminibus harttes Bedenckens beschweret; sondern auch bey so gestalten Sachen, die gemeine Ruhe, der Religions-Friede, das Justiz-Wesen, und alles, wasz in einem wohl-bestalten Regimente hoch von nöthen, bey solchen Landen und Ständen, gänztlich in Abfall und Untergang zu gerathen, scheint.

Demnach haben sich auff deszwegen angestelltes gütliches Zusammenkommen, zu Lauenburg am Elbe-Strohm, am 20. 21. 22. 23. 24. und 25. Martii, gegenwertiges Jahres 1625. höchst-gedachter Herr König, alsz Hertzog zu Hollstein, und die anwesende Fürsten desz Creyses, nachfolgender Puncten miteinander verglichen und abgeredet.

Erstens. Dasz sothane Zusammenkunfft keines weges darauff gerichtet, dasz jemand, wer der auch sey, dadurch beleidiget, oder von dem H. Römischen Reiche abgezogen, oder die Reichs-Satzungen, der Religions- und Prophan-Friede, oder die Union und Bündnüsze, welche ein jeder Standt insonderheit mit andern rechtmäsziger weise auffgerichtet haben möchte, dardurch in etwas geschwächt, oder denselben praejudiciret werde; sondern vielmehr dahin gemeinet, wie die gemeine Ruhe, der Religions- und Prophan-Friede, der Nieder-Sächsischen Crey-Satzung nach, vermittelst Göttlicher Hülffe, im Schutze erhalten, und fernerer drohender Gefahr, Gewalt und Unrath, zeitlich und beständiger weise begegnet werden möchte.

Zweytens. Als ist zwischen Ihr. Königl. Majest. alsz Hertzogen zu Hollstein, und den anwesenden Creys-Fürsten einhellig beschloszen, dasz hinführo die Ordnung desz Crey-Ausschusz-Tages, im Nieder-Sächsischen Creyse, wie dieselbe in den Reichs-Exequutions-Ordnungen, und andern Reichs-Abschieden verfasset, nach der Gebühr in Acht genommen, und beständig gehalten werden solle.

Drittens. Weiln auch derselbe Creyse ein Haupt und Obristen von nöthen hat, so ist durch einhellige Stimmen und Wahl der anwesenden Stände, der Durchlauchtigster, Groszmächtigster Fürst und Herr, Herr CHRISTIAN der Vierdte, zu Dännemarck, Norwegen, König, Hertzog zu Hollstein, &c. zu einem Creys-Obristen erwählt und angenommen; Welcher auch aus mitleidender Vorsorge, solcher Wahl und Amptes sich gnädiglich beladen, und solches auff sich genommen hat; jedoch mit der Condition, dasz Ihr. Königl. Majest. dieses Ampt länger nicht, alsz bisz auff den künfftigen Crey-Tag, so am 1. Maji, zu Braunschweig angesetzt, zu verwalten schuldig seyn sollen.

Viertens. Damit aber auch sothanes löbliches Vornehmen mit der That befördert werden möchte, ist einhellig für gut befunden, dasz ein jeder Standt, seine, nach dem Segebergischen Schlusze, auff- ge-

Side 543.

Damit nun diefe Kriegs Expedition und Verfassung desto 1625. fruchtbarlicher fortgänglich seye, so wollen Ihre Königl. Majestæt und F. F. G. G. selbige der Röm. Käyserl. Majestæt, zu vermeidung allerhandt geschopften Verdachts wolmeintlich entdecken, wie auch auswärtigen Potentaten eröffnen, und zumahlen Chur-Sachsen, und dem Ober-Sächsfischen Crayse durch ein ansehnliche Legation oder bewegliche Schreiben disponiren; dasz sie sich sämptlich selbigen wolgefallen lassen, und insonderheit der Ober-Sächsfischer Crayz, sich auch zu folcher Defension und Verfassung ihres Theils verstehen und bequemen mögen; da auch Ihr Königl. Majestæt etwa werden bewogen, sich in friedliche Tractaten einzulassen, dasz folches ohne ausdrücklichen Confens, Ratification und Beliebung ihrer sämptliche F. F. G. G., wie auch hergegen ohne Vorwissen und Confens Ihr Königl. Majestæt nicht geschehen, sondern selbige mit einheiliger Bewilligung vollzogen und effectuirt werden sollen.

Damit nun alles Obgeschriben nach alter löblichen Observanz dieses Crayfes, auf öffentlichen Crayz-Tage ferner solenniter deliberirt, berahschlaget und vollzogen werden möge, so haben Ihr Königl.

506

Majest. und F. F. G. G. ihre Deputirte, diefer vereinigten Puncten halben instruiren und befehlen wollen, obangefagter Maszen ihre Vota zu richten, und darüber endlichen Crayz-Schluss zu verfassen, und anzurichten. In mittelft haben Ihr Königl. Majest. und F. F. G. G. zu fläter und felter Haltung diesen Recefz. der bisz zu allgemeinem Schluss in Geheim gehalten werden foll, mit eignen Händen unterschrieben, und mit der Königl. und Fürftl. Infigeln bevestiget. So geben Lawenburg den 25 Martii Anno 1625.

Oversættelse via AI:

Lauenburg-traktaten.

GØRES VITTERLIGT, at efter at den stormægtigste fyrste og herre, hr. CHRISTIAN den Fjerde, konge af Danmark og Norge, samt de højværdigste og højbaarne fyrster og herrer, hr. Christian Wilhelm til Magdeburg, hr. Johann Friderich til Bremen, ærkebiskopper, hr. Friderich Ulrich til Braunschweig, hr. Adolph Friderich og hr. Hans Albrecht, begge til Mecklenburg, og hr. Friderich til Holsten, hertuger, med stor betænkelighed og medfølelse har overvejet det Hellige Romerske Riges nuværende farlige tilstand og den

Side 542.

deraf opståede og stadig mere udbredte uro, fare og besværlighed for den lovpriste nedersaksiske kreds, og derved har befundet, at ikke alene bliver hele det nedersaksiske landskab under de nuværende krigsuroligheder tynget af omfattende indkvartering, gennemmarch og andre utålelige byrder og besværligheder; men det lader også til, at den almene ro, religionsfreden, retsvæsenet og alt, hvad der er højst nødvendigt i et velordnet styre, står til helt at forfalde og gå under i disse lande og stænder.

Derfor er den højstnævnte herre konge, som hertug af Holsten, og de tilstedeværende fyrster i kredsen, ved et i den anledning arrangeret mindeligt møde i Lauenburg ved Elben, den 20. 21. 22. 23. 24. og 25. marts i indeværende år 1625, blevet enige om og har aftalt følgende punkter.

For det første. At dette møde på ingen måde er rettet mod, at nogen, hvem det end måtte være, derved skal fornærmes eller drages bort fra det Hellige Romerske Rige, ej heller at rigets love, religions- og profanfreden, eller de unioner og forbund, som hver enkelt stand for sig måtte have oprettet med andre på lovlig vis, derved på nogen måde skal svækkes eller forulempes; men det er snarere hensigten, hvorledes den almene ro, religions- og profanfreden, i overensstemmelse med den nedersaksiske kredslovgivning og ved guddommelig hjælp, kan bevares i beskyttelse, og hvorledes yderligere truende fare, vold og ulykke rettidigt og varigt kan imødegås.

For det andet. Således er det mellem Hans Kongelige Majestæt som hertug af Holsten og de tilstedeværende kreds-fyrster enstemmigt besluttet, at kredsudvalgsdagens orden i den nedersaksiske kreds fremover skal overholdes og fastholdes på behørig vis, således som den er fastlagt i rigets eksekutionsordninger og andre rigsafskeder.

For det tredje. Da denne kreds har brug for et hoved og en øverste, er den stormægtigste fyrste og herre, hr. CHRISTIAN den Fjerde, konge af Danmark og Norge, hertug af Holsten osv., ved enstemmig stemme og valg fra de tilstedeværende stænder, valgt og antaget som kredsøberst; hvilken også af medfølelse omsorg nådigst har påtaget sig dette valg og embede; dog med den betingelse, at Hans Kongelige Majestæt ikke skal være forpligtet til at forvalte dette embede længere end til den kommende kreds-dag, som er fastsat til den 1. maj i Braunschweig.

For det fjerde. Men for at dette prisværdige foretagende også kan fremmes med dåd, er det enstemmigt fundet godt, at hver stand, i henhold til Segeberg-beslutningen, opstillede...

Side 543.

For at denne krigsekspedition og forfatning i 1625 kan fortsætte desto mere frugtbart, vil Hans Kongelige Majestæt og de fyrstelige nåder (F.F.G.G.) velmenende afsløre dette for den romerske

kejserlige majestæt for at undgå alskens mistanke, samt åbne det for udenlandske potentater, og især disponere kurfyrstendømmet Sachsen og den oversaksiske kreds gennem en anselig legation eller bevægende skrivelser; således at de alle lader sig dette behage, og i særdeleshed at den oversaksiske kreds også for deres del vil forstå og indvillige i en sådan defensiv og forfatning. Såfremt Hans Kongelige Majestæt skulle blive bevæget til at indlade sig i fredstraktater, skal dette ikke ske uden udtrykkeligt samtykke, ratifikation og godkendelse fra alle de fyrstelige nåder, ligesom det omvendt ikke skal ske uden Hans Kongelige Majestæts forvidende og samtykke, men skal fuldføres og effektueres med fælles godkendelse.

For at alt ovenstående kan blive yderligere højtideligt drøftet, rådslået og fuldført på offentlige kredsdays efter denne kreds' gamle, lovlige sædvane, har Hans Kongelige Majestæt og de fyrstelige nåder villet instruere og befale deres deputerede angående disse forenede punkter, at afgive deres stemmer på fornævnte måde og derefter affatte og iværksætte den endelige kredsbeslutning. I mellemtiden har Hans Kongelige Majestæt og de fyrstelige nåder, til stadig og fast overholdelse, underskrevet denne reces, som skal holdes hemmelig indtil den endelige beslutning, med egne hænder og bekræftet den med de kongelige og fyrstelige segl.

Givet i Lauenburg den 25. marts anno 1625.

Kredtz-Dag holdes udi Brunsvig.

Kort derefter blev en Kredtz-Dag holden udi Brunsvig, hvor Kredtz-Dag holdes udi Brunsvig dette Fordrag blev af andre og flere Kredtzens Stænder underkrefven; faa blev der og een og anden god og nyttig Anordning til Kredtz-Troppernes Mundering, Underholdning og Befolding reguleret, som ikke er fornøden at Historien dermed skal opfyldes.

Kongen sender en Afgesandt til Sverrig for at formaae dend Svenske Konge til at indtræde udi det Lauenborske Forbund.

Saa snart dette var fluttet, fandt Kongen for got udi Aprili Kongen sender en Afgesandt til Sverrig for at formaae dend Svenske Konge til at indtræde udi det Lawenburgske Forbund. ved sin ældste Printzes Hofmester Christian Thomæson Sehested til Stokholm udi Følge med dend Chur-Brandenburgske Gefandt at udfende, for at gifve Kong Gustav Adolph Part af dette, som til Lauenborg var fluttet, faa og at lade Hans Majest. viide, hvor stærk Kongen agtede, med Guds Hielp, midt udi tilkommende May, sig udi Marken at ville indstille ved Weseren, hvor Fiendens Magt var staaendes, og derhos atter at erindre dend Svenske Konge om hans forrige Lofter til dend Franke Ambassadeur, faa og til dend Chur-Brandenburgske Gefandt, om Tropper til Kredtzens Tieniste at indfende: Delligeste og at forklare, at hans Herre og Konge, sig ikke hafde paataget dette Værk udi dend Meening, det alleene at ville udfærdige og udføre, langt mindre at afvende Kongen af Sverrig fra sit gode Forfæt til at gjøre Kredtzen nogen Bistand

Side 544.

hvilket efter disse Tidens Omstændigheder ikke kunde falde hannem meget vanskeligt, da hand allerede imod Pohlen udi nogle Aar saa mægtig een Krigs-Magt havde haft paa Beenene og udi Baaben; saa og at det eragtedes raadeligere, efter dend Franske Konges og Herrer-Staternes Raad, at udi det Tydske Rige imod saa mægtig en Fiende paa adskillige Stæder og Tider fandtes tvende Krigs-Magter end een alleene. Hand skulle og derhos lade dend Svenske Konge viide, at Hans Kongel. Majest. med Guds Hielp, agtede udi May Maaned med 24000 stridbare Mænd til Hest og Foods ville være udi Marken ved Weseren, hvor Fiendens Magt sig stærkest opholdte. Paa dette skulle Sehested med sig Kongens

Dend Svenske Konges Svar tydeligere end tilforn.

skriftlige Svar og udførlige Meening tilbage bringe. Det Svar, som udi May Maaned blef hiembragt ved Sehested, fra Kong Gustav Adolph, var meget vidtløftigt, men bestood meest af denne-Indhold: At forleeden Aar af dend Britanniske og andre Venners Gesandte var vel til hannem talt om et Forbund med hannem til det almindelige Beste udi det Tydske Rige at oprette, hvortil hand sig og endeligen havde beqvemmet og besluttet, i hvor vanskeligt det end vilde falde hannem, formedelst Uroligheden med Polackerne; dersom ingen anden fandtes, som det sig bekvemmeligere kunde paatage; men nu var det hannem kjærere, at Kongen af Danmark dertil sig nærmere ville forstaaa; saasom formedelst hans Riges og Fyrstendoms nærmeste Nabolaug derved best kunde finde

Kongen af Sverrigs Vilkaar, hvormed hand vilde sende sine Tropper til dend Neder-Saksiske Kredtz. sin Interesse. Ikke desto mindre, dersom tvende Krigs-Magter dertil skulle giøres fornøden, da ville hand sig dertil ogsaa lade beqvemme, med saadanne Vilkaar: (I) At af samtlige Bunds-Forvandte blefve oprettede tvende lige stærke Krigs-Magter, dend eene under Kongens af Sverrig, og dend anden under Kongens af Danmark Befaling og Regiering, hvoraf 20000 Mænd til Foods og 5000 til Hest. (2) At dend Penge-Hielp og Udrustning, som af Bunds-Forvandterne skulle til Veve bringes, maatte udi betimmelig Tiid være færdig, fra hvem de endog skulle betales, og at de udi lige Parter til dennem betales. (3) At ingen Fred eller anden Handel med Keyseren og hans Anhæng maatte anfaanges og ind- gaaes, uden med alle samptlige Bundts-Forvandtes, og i særdeleshed med Sverriges Minde og Samtykke. (4) At Kongen af Sverrig maatte blive indrømmet een beqvæm Hafn og Stæd udi det Tydske Rige med Eyernes Villie og Samtykke; hvor en Krigs- Flode og andre fornødne Skibe kunde hafne, og hvor Folk kunde sæt- tes i Land, Magazin kunde oprettes, og udi alle Tilfælde en sik- ker Tilflugt kunde have; hvortil Wismars Hafn og Stæd særdeles blef næfnt, og som med Hertugernes Minde af Mecklenborg, maatte hannem overlades, saa længe Krigen varede. (5) At alle Ting mod deres Fiende maatte med Styrke og Magt foretages udi hans egen Reede, uden sig udi de nærmeste Qvarteerer at opholde; hvortil af hannem blef foreslaget fiire Veve: Dend første op ad

Side 545.

Weseren igiennem Westphalen til Hessen og Pfaltz; dend anden op ad Elben igiennem Sachsen til Rhein-Strømmen; dend tredie op ad Oderen igiennem Pommeren og Mark Brandenburg; og dend fiirde igiennem Cassuben ind i Slesien. Til dend tredie Vey vilde hand self ikke raade, saasom dend vilde falde igiennem og ind udi de beste Venners Lande, og fra dennem maatte formodes stor Modstand, at deres Lande derover ikke skulle blive fordærvede. Dend første og anden Vey maatte Kongen af Danmark overlades til at udvælge, for hans Krigs-Toge; men paa dend fiirde Vey vilde hand sig self begive, formedelst dend Krig, som nu udi nogle Aar imod Polakkerne førtes: Men igiennem hvilken Vey, som af dennem udvaltes, maatte af samptlige omliggende Fyrster og Naboer formages fri Lobe-Pladser og Giennem-Toge. (6) Saasom det vilde falde alt for vidtløftigt og ubeqvamt, at sende sine Gesandter omkring til hver Bunds-Forvandte, saa maatte Kongen af Danmark formaaes, at alle Bunds-Forvandtes Fuldmægtige indfunde sig udi Stokholm, udi Midsommer eller Junio næstkommendes, med endelig og tilstrækkelig Fuldmagt til at beraadslaae, slutte og aftale alt hvad, som dette forehavende Værk tilhørte og udfordrede.

Dette Svar, som Sehested fra Sverrig med sig bragte udi

Kong Christian giver den Svenske Konge tilkiende, at hand var færdig med sin Armade at opbryde. May, satte ikke alleene Kongen, men endogsaa Kredtzen udi større Uvished og mindre Forsikring om nogen Hielp fra Sverrig at bekomme, end de ventede. Herforuden fandtes der udi denne Vanskelighed: At dersom der med efter de der udi mældte Vilkaar skulle omgaaes, da maatte dette Aar frugtesløs forløbe, heldst Hans Kongl. Majest. self allereede var, saa got som færdig udi Marken med sin Krigs-Magt at udgaae. Dette lod og Kongen kort derefter

Dend Svenske Konge med sin Armade gik til Seyls at indfalde udi Lifland.

Kong Gustav Adolph viide, som og strax derpaa forfuldte sit Forsæt med at gaa til Seyls udi Midsommer til Lifland, for at forhindre Polakkerne, som havde udi Sinde at indfalde udi Brandenburg, derved at undsætte Keyseren, og at forstyrre Kong CHRISTIANS Forsæt, at gaa ind udi Neder-Sachsen dend at forsvare.

Eftersom dend Lavenborgske Fordrag tilholdte, at hvad som

Hvorledes det Lavenb. Forbund af Keyseren optages.

der udi var sluttet, skulle forstændiges Keyseren, for at betage ald dend Mistanke, som kunde fattes baade om Kredtzen og særdeeles om Kong CHRISTIAN, at de sig ikke andet vilde foretage ved deres Forbund og ved deres Værvninger og Troppers Opretning, end til deres Forsvar og til at afvende de Besværinger og Overvold, som Kredtzen baade af General Tillys Krigs-Magt blefve truede med, saa og dend nu derfra allerede begyndte Overfald; saa maa Historien nu og noget derom tale, eftersom Fienden ikke efterlood nogen Umage til at bringe ald Verden udi andre Tanker og Meening. Thi saavel Keyseren, som og General Tilly, som nu ved og paa Grændtzerne med sin Krigs-Magt stood, formanede

Side 546.

med udsprede Placater Kredtzen at blive ved deres Troskab, og ikke at oplegge nogen Krigs-Forfatning og skadelig Forbund, saasom de ikke havde noget at frygte for, eftersom de ikke noget Ont imod dennem vilde foretage, og at de ikke andet havde at forvente, end Beskiermelse. Ligeledes kom og Skrivelse fra Keyseren selv til Kongen, opfyldte med de beste Ord og nye Forsikringer om Belvillighed, til at afhielp alt hvad, hvorover mand sig kunde besvære. Desligeste lood hand og viide, at hand havde berammet een almindelig Rigs-Dag til Ulm, udi Høst-Maaned at skulle holdes, for at til Veye bringe en almindelig Fred og Rolighed udi det Tydske Rige; hvorfor hand bad Kongen om hans Befordring dertil maatte giøres, og i sær at overtale Kongen udi Engelland til, sig ikke derimod at sætte, paa det Sagerne ikke dermed fremdeeles skulle meere forvirres og forværres.

Kong Christians Svar til Keyseren.

Paa deslige Anmodinger svarede Kongen: at det var hannem kiært, at Keyseren ville lade sig være angelegen Freden igien til Veye at bringe; ellers bad hand Keyseren at erindre sig de billige Freds-Midleler, som hannem af Kongen, isærdeeshed ved Greven af Oldenborg vare foreslagne, hvorpaa Hans Kongl. Majest. ikke med ringeste Ord eller Svar var bleven beæret: Hvoraf ikke andet kunde sluttes, end at saadanne billige Forslage vare blefne foragtede: Derfor trostede hand sig og ikke til, nu til Kongen af Store Britannien nye Forslag at gjøre, heldst hand fandt sig tilforn ved Stilstand, ved dend Brysselske Freds-Forhandling, ved de Pfaltziske Fæstningers Overtrædelse, og andre Freds-Tegn og Erbydelse bedragen: Dog vilde Kongen ikke lade Haabet falde, at jo Keyseren sin Medliidenhed vilde lade see imod dend Landflygtige Chur-Fyrst af Pfaltz, som een ung Herre, og som af onde Raadgivere til dend Forseelse var bleven forført; thi ved saadan en høy og mægtig Potentats medfødde Mildhed og Fredfærdighed kunde det Tydske Rige forskaffes Fred og Rolighed, og Keyseren sig selv et berømmeligt Navn af Sagtmodighed og Fromhed.

Kong Christians andet Bref til Keyseren, som lader hannem vide, at hand af Kredtzen var udvalgt til Oberst.

Tillige med dette Bref skref og Kongen et andet Bref af dend 18 May til Keyseren, hvorudi hand gaf tilkiende, hvorledes Hans Kongl. Majest. af samptlige Neder-Sachsiske Kredtz var bleven udvalgt til at være Kredtzens Oberste, med Forsikkring, at hand udi saadant Embede sig derudi saaledes ville forholde, som Rigets og Kredtzens Love kunde gemæs være. Saasom det og var at befrygte, at Keyseren maatte forebringes nogen urigtig Beretning om de Anstalter og Krigs-Rustning, som nu skeede udi Kredtzen, da vilde hand det hermed berette saaledes, som det sig forholdte;

desligeste om dend Utrustning, som skeede udi Kredtzen.

nemlig: Efterdi eendeel af Kredtzens Stænder vare ved haarde og tunge Indqvarteringer og Krigs-Byrder fast blefven fordærvede, og fleere iblandt dennem af dend Bayerske General Gref Tilly selv vare truede med samme slags Haardhed, tvert imod Religionens Fred, og Rigets Love, ved hvilke dend Evangeliske Guds-Tieniste skulle beskiermes;

Side 547.

da er det af Kredtzen blefven agtet at være høyt fornødent, sig udi nogen Beredskab at sætte; heldst da det saaes, at ikke eengang de Stæder, hvor Kongen selv havde Rettighed til, blefve for saadan Haardhed forskaanede; og naar der over blef klaget, blef det af Generalen henviist til Hertugen af Bæyeren, hvis General hand var; og da der blef klaget, at hverken de Keyserlige, ikke heller de Bæyerske Befalinger blefve efterlevede, og da de begierte at de Stæder, som vare med Indqvartering belagde, maatte derfra befries, blefve de haanligen med saadanne Ord afviiste, at de kunde ikke lefve i Luften. Formedelst saadan Medhandling havde Kongen og Kredtzens Stænder maattet tænke paa Middel til at forsikre sig Landes Fred. Hertil og ikke til andet sigtede ald dend Udrustning og Tilberedelse, som nu udi Kredtzen foretoges.

Det maa og fortælles, at Chur-Fyrsterne af Sachsen og Brandenburg blefve meddeelte Kundskab af dette Lavenborgs Fordrag, hvorpaa deres Svar til Kongen følgede, at de sig paa dend til dennem giorte Anmoding, om de med Kredtzen derudi ville indtræde, høfligen undskyldte; og er det ikke fornødent, at derom nu videre skal tales.

Chur-Fyrsterne af Sachsen og Brandenb. unddrage sig fra det Lavenborgske Forbund.

Dog kand ikke Chur-Fyrst Johan Georg nok roses, for dend Flid hand anvendte baade hos Keyseren og General Tilly for at faae dend landflygtige Chur-Pfaltz-Grefve forsonet: Men hand kunde ikke overtales til dend Forbindelse, som imellem dend Ober- og Neder-Sachsiske Kredtzer saa høyligen ønskedes.

Af det udi Kongens Svar til Keyseren kand nok sees, at adskillige tilforn udi Tryk udgangne Skrifter have under uliige Domme og uden Ret og Aarsag vrangeligen underkastet denne af Kongen udi det Tydske Rige førte Krig, som alleeniste paa dends ulykkelige Udgang ere grundede.

Dend sande Aarsag, hvorfor Kongen sig foretog, Kredtzen at forsvare.

Historien derfor forhaaber, at det ikke mistykkes, dersom dend her forud taler noget om de Leyligheder, som Hans Kongl. Majest. bragte og bevægede til dend at begynde: Thi det skal ikke befindes, at nogen være sig Partisk eller Uvenner, som denne Krig haver understaaet sig at beskrive, haver tordt skrive eller sige, at hos denne brave Konge udi nogen Tilfælde fandtes ringeste Gierighed eller Begierlighed, ved Krigen sit Rige saa meget at tilvinde, som et Fodsbredt stykke Jord, eller og det, som kunde være af ringeste Værdie til hans Rigers og Landes Gavn eller Nytte. Hans Kongl. Majest. blef fra Begyndelsen af Uroligheden Aar 1620. nok af Kongen af Britanien, saa og af Frankerige, Holland, Chur-Fyrsten af Brandenburg og fleere dend u-lykkelige Chur-Fyrst Friderichs Venner, iideligen og ofte anmodet, at forhielp hannem til hans forrige Værdighed og Arfve-Lande; men hand derforuden og mærkede for vel, at af dennem ikkun maadelig Tilhielp kunde forventes, og derfor holdte det for vovvligt sig udi Harnisk at føre. Da det nu kom dertil, at Kredtzen, som før er sagt, saa nær paa Grændserne af dend Bæyerske Krigs-Magt under General Gref Tilly blef angrebet og antastet, og da hand nu af dennem var

Side 548.

blefven udvalgt til deres Oberste; saa ville hand nu udi alle de Raadslage, som til Brunsvig med Kredtzens Stænder blefve holdte, aldrig tillade, at dend Anstalt og Beredelse, som til Værbing og Udrustning giordes, maatte kaldes eller holdes for andet, end til Kredtzen at forsvare og dends Fordærf at afværge. Alle de Patenter, som til Oberster og Capitainer og andre blefve udi saadan

Tilfælde af Kongen udgifne, ikke førte andet udi Pennen, end til Kredtzens Tieniste og til at forhindre og afværge dend Fare og Ulykke, som Kredtzen nu over Hovedet hængte.

Kong Christians eget Bref til den Brunsvigske Kredtz-Dag, vidner nok udi hvad Intention denne Udrustning skeede.

Intet kand tydeligere beviise denne brafve Konges Forsæt med denne Krigs Udrustning, end det Bref, dateret Rotenburg dend 1 Decembr. 1625., som fra hannem ved hans udsendte Fuldmægtige til det af Kredtzens Stænder og andre, særdeeles Chur-Fyrstelige, Sachsiske og Brandenburgske Gesandter, udi dette Aar til Brunsvig holdte Forsamling blef udsendt; hvorudi Hans Kongl. Majest. erklærede, at der ikke blef sigtet til andet ved det Forbund, som nu til dend Hag udi Holland var paa Tapetet at sluttes, end at det Tydske Rige, saavel sin Religions, som Lande-Fred virkeligen kunde nyde; og dersom noget andet derved skulle søges, saa vilde hand langt heller saadan Forhandling gandske dæmpe, end dertil lade dend ved sine befuldmægtigede Gesandter bivaane. Og dersom iblandt andet maatte spørges, hvad hannem tvang til saadan Forbund at indgaae? Da vilde hand dertil at skulle svares: At dend højeste og u-omgiængelige Nød hannem dertil havde bragt, i det Kredtzen saaledes u-advaret og u-formodentligen imod ald Krigs-Maneer og Sædvane, saa og imod Rigets Afskeeder vare overfaldne. Dersom og hans Modstandere, de maatte være, hvo de vilde være, kunde sige, at Kredtzen eller og hand selv havde handlet noget imod Keyseren, da skulle det, som hand nu havde sagt og erklæret, være som af hannem usagt.

Hertugerne af det Zelliske og Hannov: Huuse erklære sig, at ville være neutrale.

Nu maa ey heller forbiegaaes her at fortælles, hvorledes strax udi Begyndelsen af dette Aar forrige Kredtz-Oberste og hans Hr. Broder Hertug Georg Hertuger af de Lyneborgske Zelliske og Hanoverske Huuse erklærede sig, at de udi disse Trouble-Tider lige saa lidet vilde tillade, at igiennem de dennem tilhørende Herredømme maatte af de udi Kredtzen oprettede og reyste Tropper besværes med Indqvartering, Giennem-Toge eller anden Udskatning; ligesaa vilde de og ikke gjøre andre fremmede Tropper, være sig enten Keyserlige eller Bayerske, som Generalen Tilly anførte, nogen Biestand: Thi de ville udi alle Maader være u-parthiske. Dette biede dog ikke længe efter, førend de sloge sig til Keyserens Parthie, i særdeeles Hertug Georg, som siden lood sig allevegne finde med een anseelig Krigs-Magt, som een Fiende imod Kongen.

Bref-Vexling imellem Keyseren og Kongen, saavel imellem Kongen og General Tilly.

er at opholde Historien med dend Bref-Vexling, som skeede saavel imellem General Tilly og Kredtz-Forsamlingen til Brunsvig, som og imellem Keyseren og Kongen, for at viide, hvortil dend Udrustning og de Krigs-Anstalter hensigtede. Paa dend eene

Side 549.

Side blef vel lovet, at intet skulle spares til det Tydske Riges Roelighed, og paa dend anden Side blef talt om de Forslage, som tilforn vare giorte, saaog at ingen Udrustning skeede til nogen Krig, men alleeneste til Forsvar imod ald Overfald; hvorfor dend Neder-Sachsiske Kredtz frygtede; heldst dends Grændtzer ikke endnu derfor var befriet.

Ligesaa vel, som Rye og Rygte blef udspreed om dend Krigs-Rustning, som af Kongen og dend Neder-Sachsiske Kredtz skeede;

Keyseren lader under Hertugen af Friedland oprette en ny Armee imod Kong Christ. 4de.

saa gik der og iligemaade Rye og Rygte af dend ny og stærke Krigs-Rustning, som under Hertugen af Friedland og dend Keyserlige General Albret Wallenstein blef nu udi Bohmen og andre Keyserlige Arfve-Lande opreyst: Det kand ikke være forgiæves at om hannem noget maa tales. Hand var en fød Bohmiske Adelsmand, som fra Ungdoms Tiid havde fuldt Krigen, og udi alle Leyligheder, saavel udi Bohmen, som udi Østerrige og Ungern, sig saaledes tapper havde udviist, at hand blef agtet for at

512

kunde være baade udi Raad og Daad en tapper klog General. Da nu udi det Keyserlige Hoff om Middel og Magt blev raadslaget til en ny Krigs-Magt at oprette, indfandt sig denne bravve Mand, og foreslog at til Roligheden udi

Hertugen af Friedlands Forslag og Tale.

Riget at forskaffe, i det mindste udfordredes 50000 Mand. Da hans Forslag blev af Hoffet fundet saa vanskeligt, fordi mand ikke udi disse Tider vidste Middel til at opbringe 20000, end sige 50000 Mand, og dennem siden at besolde og underholde; blev hand dog saa stadig ved hans Forsæt og gjorde Foreslage, at hand uden mindre Magt og Styrke sig ikke saadant kunde antage. Omsider efter lang Raadslag og Betænkning blev det sluttet, at hand først skulle dertil hverfve og samle 20000 Mand, og siden derefter fleere. Over denne Krigs-Magt blev hannem af Keyseren kort derefter gifven saadan uindskrænket Befaling, som snart ingen General før havde haft. Samme Tiid blev hand af Keyseren udi dend Fyrstelige Stand ophøyet, og benaadet med Titul af Hertug af Friedland, som er et stort og meget frugtbar Land-Gods beliggende udi Bohmen ved Grændtzerne af Over-Lausnitz. Med denne af hannem forehavende Keyserlige Krigs-Magts Værfving hand ikke saa hastig kunde blive færdig, at hand dermed imod en Fiende kunde gaae i Marken: Men da hand var blefven færdig, som siden skal fortælles, forte hand saadan en Befaling, at hand ikke alleeneste af hans, men endog omsider af Keyseren selv blev frygtet, saa at hand maatte af Veye skaffes. Og som hand ikke saa hastig dermed kunde begynde Krigen, blev dend begyndt af dend Bayerske General Tilly, som nu skal fortælles; naar først noget er sagt; hvor nær Kong CHRISTIAN var færdig med dend Magt, som hand til Kredtzens Forsvar havde samlet.

Dend Krigs-Magts Generalitet, som Kong Christian oprettede til Kredtzens Forsvar; beskrives.

Saa snart Kongen med denne sin Magt var færdig, lood hand dend udi Holsteen saa Dage for May-Maaneds Udgang, udi en ved Itzehoe forsamlede og slagen Leyr mynstre; saaog med Hertugen

Side 550.

Friderich Ulrich af Brunsvig og begge Brøderne de Hertuger af Meklenborg, hvilke hannem af Kredtzen vare til Medhielpere forordnede, om Armeens Udtog at raadslaae. Hans Krigs-Magt ved Munstringen befandtes virkelig en at bestaa af 25000 Mand, hvoraf de 10000 Mand vare til Hest.

Generalen over Food-Folket Hr. Joh. Phil. Fuchs.

Over Food-Folket og Artilleriet beskikkede Kongen Hr. Johan Philip Fuchs, Ridder, og en fornemme Frankiske og berømt Cavalier, til at være General, og

Markgraf Christian Wilhelm General Lieutenant.

Markgrefven Christian Wilhelm Administratoren over Ertz-Stiftet Magdeborg til at være General Lieutenant.

Hertug Johan Ernst af Sachsen Weymar General over Rytteriet.

Over Rytteriet blev Hertug Johan Ernst af Sachsen Weymar forordnet til at være General, hvortil siden udi Høst-Maaned kom dend for sin forrige Tieniste under dend u-lykkelige Chur-Fyrste udi Pfaltz med stor Berømmelse vel bekiendte Feldt-Oberste Johan Wilhelm Obentraut, som derover blev General Lieutenant.

Johan Wilhelm Obentraut Gen. Lieutenant.

Til at være General Krigs-Commissarier blefve foruden dennem, som siden af Kredtzen dertil vare forordnede, nu af Kongen beskikkede Rigers Raad Sigvard Pogvisk, og de tvende Holsteenske Land-Raade Marqvor Pens og Wulf von Buchwaldt.

General Krigs-Commissarier.

Regimenterne saavel til Hest, som til Foods vare blefne forsynede med bravve Danske og Fremmede, saavel udi dend Bohmiske, som Pfaltziske Krig vel forsøgte Officerer, som denne Armee udi Haabet søgte; hvilket og de gemeene Ryttere og Food-Folk efterfuldte, som for en maadelig Værfve-

Penge glædeligen antog Tieniste. Hestene vare meest af dend Danske og Holsteenske Art, og der iblandt vare ikkun faa Fremmede, som ogsaa vare udsøgte.

General Tilly begynder først Krigen udi den Neder-Sachsiske Kredtz.

Imidlertid denne Magt blev sammensanket baade fra Danmark og Fyrstendømmene til Leyren udi Itzehoe, begyndte General Tilly med sin Magt først Krigen udi Kredtzen, i det hand trækkede sine Tropper sammen need til sig udi det Halberstadtske og Hirssfeldiske over de Neder-Sachsiske Grændtzer, indtil Stiftet Minden og udi det Brunsvigske; hvor hand med List meere, end med Magten bemestrede sig først en stærk Pas ved Höchster udi Stiftet Paderborn, og strax derpaa en gammel Stad liggende ved Weseren, kaldet Holdzemunde; hvilke begge Stæder i de Tider det Brunsvigske Huus tilhørte. Paa dette Tog blev dend Tillyske Magt meget forstærket ved et stort Tilløb baade af de Spanske-Nederlandske Soldater formedelst Staden Breda, som faa Dage tilforn efter lang Beleyring af de Spanier blev overvældet og indtaget; saaog ved eendeel Pohlske Ryttere, som en Pohlsk Oberste ved Navn Radzevil hannem tilbragte.

Mansfeld og den unge Hert. Christian leede et stort Skibbrud.

Dette Indbrud over Grændzerne ville General Tilly besmykke med det Indfald, som Gref Mansfeld og dend unge Hertug Christian forrige Biskop af Halberstad gjorde udi Cleveland med 12000 Food-Folk og 2000 Ryttere, hvilke vare blefne til overs fra de store Skibbrudde, de begge leede, dend eene ved Calais udi Canal en og dend anden udi Zyder-Søen, paa dend store Krigs-Hær, som

551

som de ved Engelske Penge havde værvet og samlet til dend Landflygtige Chur-Fyrstes Tieniste. Udi disse Skibbrudde blefve af 200 Skibe ikke snart 70 fra Storm og Uvejr frelste; hvilke siden udi Zeeland landede, hvor begge deres Folk formedelst mangfoldig Snee og Iis leede saa stor en Kuld og Frost, at mange af dennem bortsmeltede. Dog blefve der frelste disse nu nyligen ommældte Tropper og 14 Stykker; med hvilke de begge brøde ind udi Cleve, hvor de satte sig ved Strømmen Moselen, hvilken de siden kom over, og befæstede sig ved Rhin-Strømmen imellem Wesel og Rees; hvor deres Tropper formedelst Mangel baade af Proviant og Penge til deres Besolding, forløbe deres Leyr og plyndrede og røfvede hvor de kunde komme. Ikke desto mindre vovede Hertug Christian sig med 4 Compagnier Ryttere og 600 Soldater med en Sprægebuk eller Petard til at indtage en Pas udi det Cølniske Stift kaldet Ordningen, hvor hand bekom et stort Bytte, og særdeeles af Ranzons-Penge af fremmede Folk, som der hen sin Flugt havde taget. Grefven af Anholdt, efter General Tillys Befaling, jagede vel efter disse tvende Krigs-Helte, men de med deres liden flyende Hær holdte sig saa tæt inde udi deres vel befæstede Skanzer, at hand med temmelig Tab og u-forrettet Sag omsider maatte afvige. Hermed undskyldte og General Tilly sig at Krigen var begyndt, saasom hand med Krig af disse blef først angreben, og derfor kunde ikke sidde stille.

Formedelst saadan Tilly uformodentlig Indbrud, maatte Kongen haste med sin Magt over Strømmen Elben at overføres;

Kongen haster med sin Krigs-Magt over Elben

thi brød hand op med 25000 Mand, hvoraf dend tredie Deel var til Hest, dend 7 Junii fra Itzehoe, og gik over Elben og kom ved Hasseldorp udi Stiftet Brehmen ikke langt fra Stade, hvorfra de ginge og satte sig paa Hymmelheede, hvor blef holdt dend første Munstring.

Derfra brød hand op og gik til Verden, eller som paa Dansk kaldes Ferden, og siden over Floderne Allern og Wesern ind udi Grefdommet Hoya, forbie Nienborg og Stolzenav.

Hans videre Krigs-Toge.

Paa Vejen munstrede hand de Neder-Sachsiske Tropper paa Kokammer-Heede, som did vare beskeedigede, og som befandtes imellem 6 a 7000 Mand, alligevel de efter Afskeed burde have været 10000 Mand; og ihvorvel nogle fleere dertil siden stødte, blef dog det belovede Tal aldrig

514

fuldkommet; hvormed Kongen ikke var tilfreds. Fra Stolzenav brød Kongen op med Leyren St. Hans Dag til Wiethem, hvor Kongen tog sit Hoved-Qvarteer der omkring, saaog ved Staden Minden slog Hæren sin Leyr, hvor de laa stille indtil dend 6te Dag udi Julio, da de brøde op først til Oldendrup i Grefdommet Schauenborg, og siden til Staden Hammeln. Her befoel Kongen tre Regimenter til Foods og et til Hest, at sætte sig paa hin Side af Wesern at forvare Passen og at opagte Fienden, som allerede var Mester af Höchster og Holtzmunden.

Kongens Hoff-Leyr udi og omkring Hammeln ved Hameln.

Resten af Hæren laa uden for og omkring Hammeln, hvor Kongen med sit Følge holdt Hoff, og hvor Hertug Friderich Ulrich udi egen Person, saaog et anseelig Gesandt-

Side 552.

skab fra Landgref Mouritz af Hessen Cassel tilkom. Baade Kongens og dend Tillyske Leyr laa hinanden saa nær, at snart ingen Dag gik forbie uden Skarmytzeller; hvor somme Tider dend eene, og somme Tider dend anden tabte: Dog kunde Fienden ikke endnu komme videre, end hand tilforn var.

Kongen kom udi Fare og udi Ulykke paa Hammelns Vold den 20 Julii.

— Imidlertid Kongen var udi Hammeln kom hans høye Person dend 20 Julii udi en stor Lifs-Fare og Ulykke, hvilken lige saa vel af hans Venner, som hans Fiender blef optaget og udtydet, som et Forvarsel til dend begyndte Krigs u-lykkelige Fremgang og Udgang: Ja Modet udi kongens Leyr derover meget faldt, og det derimod igien hos Fienden vorte. Ulykken tildrog sig saaledes: Da Kongen dend 20 Julii om Aftenen kort før Solen dalede, udi Svalingen vilde ride omkring paa Stadens Volde, hændede det sig at hand kom til et Stæd, hvor Volden og Tyngen af Jord havde udaf Linien udtvunget Ring-Muuren, som der omkring var opmuuret; og hvor Volden var opgravet, var Pladzen eller Hullet med tykke Planker og Tømmer bedækket, saa at mange tilforn derover uden Fare og med Sikkerhed kunde baade gaae og ride. Da Kongens Hest kom paa disse Planker, blef hand, som var vandt til Ild, Skud og anden Allarm, imod sin Sædvane af dend Klammer, som Plankerne under Hestens Fødder fra sig gaf, gandske skye, og Plankerne ved hans Springen og Trampning kom af deres Lave og af deres Lager, saa at der blef en Aabning, hvor igiennem Kongen med Hesten faldt til det Allernederste udi Grøften, som var 22 Fødder dyb. Hesten brød Halsen og blef død paa Stædet. Men da Kongen, det allersnarest mueligt var, blef optagen, blef hand holdt saa got, som for død: Thi Mælet var hannem gandske betaget, Øynene vare tillukkede; hand kunde intet høre af alt hvad hannem udi Ørene med høyeste Røst blef tilraabt; meget lidet af Følelsen kunde mærkes at være tilbage; og neppe kunde der findes Aande hos hannem. Saaledes laae Kongen stille hen paa tu Dages Tiid, indtil dend almægtigste GUD ved Lægernes Omhue og Flid, hialp ham saa viit, at hand dend tredie Dag begyndte lidet og sagte at tale, og undertiden oplukkede Øynene for at see sig omkring, og ved Tegn give tilkiende, at hand hørte hvad til ham blef sagt. Det er u-nødigt at beskrive dend Forvirring og Forfærdelse denne ulykkelige Hændelse bragte baade udi Raadstuen og udi Leyren; som var udi største Frygt og Skræk, at Fienden, som ikke langt derfra stod, og Rygtet dend anden Dag derefter hos dem var udspreed, skulle deraf søge dend Nytte og Fordeel, som af slig en Elendighed og forvirrede Tilstand kunde vindes. Omsider fattede Hertug Friderich Ulrich med de høyeste Generaler til Raads, at saavel Kongens høye Person, som og dend heele Krigs-Magt blef tilbage trukket, og udi større Sikkerhed henbragt og forflyttet. Thi først blefve alle de tilforn indtagne Passer og næstliggende faste Stæder, saasom Wolffenbüttel, Nyenborg, Stolzenav og andre med største Omhyggelighed

Side 553.

og Agtsomhed, og med større Besætning, saaog med ald tilstrækkelig Krigs og Munds Fornødenhed forsynede. Derefter blef Kongen, i hvor svag hand end var, med ald Ømhed og Varlighed stille forflyttet fra Hammeln imod Aftenen dend 25 Julii til Riimen. Dagen derefter kom hand til

515

Petershagen, hvorfra hand blev ført til Bands paa Weseren til Hoya, og derfra ankom Hans Majestættend 28 Julii til Staden Verden, hvor Lægerne finge Haab og Mood til at holde hans høye Person uden Fare for Døden, og haabede at Svagheden med Guds Hielp ved Raad og Tiid vel skulde forvindes. Næste Dag derefter at Kongen var forflyttet, brød dend gandske Leyr udi Stilhed op fra Hammeln og Minden, under forhen opregnede Generalers Befaling; og gjorde de udi saadan deres Tog en forsigtig Anordning, at dersom Fienden havde udi Sinde, at ville forfølge dem, da havde hand alle Tider fundet dennem udi en fuldkommen og og velbestikket Slagtordning.

Bref fra General Tilly til Kongen samme Aften Ulykken skeede

Samme Aften da Ulykken skeede, kom fra General Tilly, hvis Hoved-Qvarteer var udi Holtzmynden, een Trompetter med et Brev; hvorudi efter først aflagte Forsikring paa Keyserens Vegne, at ikke skulle foretages noget hverken imod Religionens ey heller imod Land-Freden, begierte hand at ald Krigs Rustning endnu udi Tide maatte indstilles og ophæves; og undskyldede hand derhos sit Forhold og Indfald udi Kredtzen med Keyserens strenge Befalinger, som hand med Lydighed maatte efterkomme.. Paa dette Bref kunde ikke formedelst forommeldte Ulykke noget Svar følge: Men Trompetteren blev Dagen derefter alleeneste tilbage affærdiget med et Beviis fra Generalitetet, at Brefvet hvormed hand var udsendt, var blefvet vel indhændiget.

Blef ikke, ey heller kunde besvares.

Anden Dagen derefter reiste Sigvard Pogvisk og Marquard Pens til Fiendens Leyr, og hos General Tilly undskyldte med Kongens Svaghed Trompetterens Affærdigelse uden Svar; og derhos forklarede, at hverken Kongen ey heller dend Neder-Sachsiske Kredtz havde optaget Vaaben for at begynde nogen ny Urolighed, men for at sætte sig i Forsvar imod dend Overlast og haarde Medfart, som allerede var brugt, og de endnu blef truet med, paa det Religions-Freden og Lande-Freden ikke skulle blive forstyrret.

Pogvisk og Pens reiser til Tillys Leyr, og undskylder at det ey blef besvaret med mere.

Paa det og General Tilly maatte være forvisset at Kongen og Kredtzen ikke sigtede til andet, ville de paa Deres Konges Vegne gierne tage imod de billige Forslag, som kunde giøres til Kredtzens Sikkerhed og Befrielse. Hvorom Administratoren af Magdeborg, som nu udi Kongens Svaghed havde Kredtz-Tropperne under sin Befaling, tillige med Kredtz-Stænderne var villige til Forhandling og endelig Slutning at imodtage.

Gref Tillys Svar.

Herpaa gaf General Tilly til Giensvar; at hvad hand havde gjort, var hand tvungen til efter Keyserens Befaling: Thi Kredtzens Maade med at optage Vaaben kunde ikke ansees at komme overeens med det Romerske Riges Love og Afskeeder, og var imod dend

Side 554.

Lydighed og Pligt, som de deres Keyser vare skyldige og pligtige. Anden Forslag kunde hand ikke gjøre, end at Kongen og Kredtzen maatte afskaffe og ophæve dend begyndte Krigs-Rustning: Thi førend dette skeede, ville hand ikke rykke saa meget, som et Foodsbredt eller Skridt tilbage, men ville fare fort, og vendte efter hvad GUD og Lykken ville gjøre. Ellers beklagede hand Kongens Ulykke og Svaghed, som hand vel havde spurt, men Omstændighederne og Tilstanden var hannem ikke fuldkommen bekiendt. General Tilly blef og samme Tiid tilbragt et Bref fra Kredtzen af samme Indhold, som hvis hannem af de forrige mundtligen var blefven forebragt, hvilket og skriftligen blef besvaret paa samme Maade, som forrige Svar, dog med en strengere og skarpere Pen, at de skulle nedlægge deres Vaaben, og uden nogen Forbehold indkaste sig udi Keyserens Naade.

Gen. Tilly skref Chur-Fyrsten af Sachsen til, at formaa Kredtzen til at aflægge sine Vaaben.

Derefter skref General Tilly til Chur-Fyrsten af Sachsen Aarsagen, hvorfor hand saaledes udi Neder-Sachsiske Kredtz var indfaldet, og begierte at Chur-Fyrsten ville formaa Kredtzen deres Vaaben og

Rustning at nedlægge. Dette lood Chur-Fyrsten sig og være angelegen, og omsider udlod sig med dette Spørgsmaal til Kredtzen: At dersom General Tilly kunde formaaes til at ville indstille sin Fremgang, som hand allerede havde begyndt udi det Brunsvigske; om Kredtzen da ogsaa ville indeholde ald Modstand, og derforuden formaae og overtale Kongen til ligemaade sine Vaaben at nedlægge. Til hvilken Ende hand vilde arbejde paa en Stilstand, at derved en god Forstand og Freds Stiftelse kunde indhentes. Men da General Tilly spurte Kredtzens Samtykke hertil, blef det af hannem ikke antaget saa; thi hand ved sit eengang fattede Forsæt ville fast staae, og af ingen Forandring derudi ville viide.

Forbud fra Keyseren at Kongen ikke maa være Kredtz-Oberste.

Kort derefter kom et skriftlig Forbud fra Keyseren selv til Kongen, at hand imod det Romerske Riges Afskeeder og Beslut ikke maatte være Kredtzens Oberste; eftersom de forbyde, at ingen dertil maatte antages, som regierede over noget Rige eller Land, som ikke var Keyseren eller det Romerske Rige underdanig, omendskiøndt hand derforuden var Herre over et andet Herredom, Hertugdøm eller Grefdom, og som var et Lem eller Lehn af det Tydske Rige.

Kongens Svar her paa.

Men Kongen derimod fremførte nogle Exempler af Kong CHRISTIAN dend Tredie, som Aar 1556. u-paataalt og u-paaanket var dend Neder-Sachsiske Kredtzes Oberste; desligeste af Hertug Adolph af Slesvig og Holsteen, som i Henseende af Slesvig var Lehnpligtig til Danmark; saaog af adskillige Markgrefver af Brandenburg, som vare derforuden Lehnpligtige til Pohlen formedelst Preussen. Aldt dette u-agtet kom dog omsider en Keyserlig Befaling til dend Neder-Sachsiske Kredtz, at de skulle opsiges Kongen det hannem anbetroede Kredtz-Oberstes Ampt, og at de igien skulle antage Hertug Christian af Lyneborg og Biskop af Minden, som sig tilforn formedelst Alderdom Bestillingen havde frasagt: Men Udgangen beviiste at heraf intet blef efterkommet.

Side 555.

Imidlertid Kongen laae svag til Verden, fuldførte Tilly sine foresatte Anslage, og efter at hand udi Minden og Hammeln, som

Gen. Tilly farer fort med sin Armee.

af Kongen var forladt, stærke Besætninger havde indkastet, rykkede hand fort need ved Weseren; hvor adskillige Skarmytzeler forefaldt og særdeeles ved dend fordeelagtige Paß Rohberg udi en Moraß beliggende, hvor de Danske afviiste et Regiment Ryttere, som

Skarmytzel imellem de Parthier ved Passen Rohberg.

af General Tilly var udsendt, og dennem 300 Mand frasloge. Derimod gik Tilly selv fra Stolzenav, hvor Besætningen, uden at høre et Skud, paa første Opfordring uden ringeste Modstand opgaf *Stolzenav opgiver sig uden at høre et Skud.*

Fæstningen og blefve Krigs-Fanger. Dend Capitain, som saaledes forræderske Viis opgaf Fæstningen, blef dømt til Galgen. Her fandt Fienden ogsaa for sig en stor Mængde Proviant og eendeel Stokker.

Kong Christ. 4. bemestrer sig Hoya.

Kongen derimod, da hand, GUD være lovet, var kommen af sin Svaghed saa vel, at hand kunde sidde til Hest, og holde sig udi Marken, bemestrede hand sig Hoya, en nafnkyndig og fast Stad ved Weseren, som hand med god Besætning og Proviant vel forsynede. Men Tilly forfuldte des u-agtet sin Vey fra Stolzenav

Gen. Tilly berender og beleyrer dend igien.

til Nienburg, liggendes ikke langt fra Hoya, som hand meente med en Hast at ville bortsnappe, fordi hand vidste, at der tilstrækkelig Krud og Proviant fattedes. Men Commandanten med et saa kæk Mood holdt Fienden udi tre Uger ude, at dend blef undsat med Folk og andet, som der fattedes; og Tilly der ved Undsætningen, som Hertugen af Saxen Weymar anførte, mistede meere end 2000 Mand; da af de

Danske ikke mistedes meere end lidet over 150 Mand. Dog lod Tilly sig ikke derved forskrække, at hand jo forfulgede Beleyringen langt knappere og strængere end tilforn, saa at hans Løbe-Grave og Værker hart ad vare komne nær til Voldene, og Byen med Ild blef ængstet: Dette u-agnet, maatte hand dog omsider forlade Beleyringen; da hand spurte, Kongen var paa Tog imod hannem.

Men med sær Tab maatte forlade dend.

saa at hand maatte vige 10 Miile tilbage til Stolzenav, og maatte lide, at de Danske med god Lykke og uden at miste en Mand

Og hans Bag-Tropper blefve af de Danske overfaldne.

giorde Indfald udi hans Bag-Tropper, hvor et par hundrede Ryttere maatte bide i Græsset.

Imidlertid Tilly saaledes ængstede Nienburg, stod Kongens

Kongens Forsat ved Stolzenav mislykkes.

Attraae og Flid til at overrumple Stolzenav, hvilket hannem mislykkedes, formedelst at Passerne alt for vel vare besatte, og Besætningerne vare alt for vaagene paa deres Poster. Ikke heller *Calenberg vunden og beleyret af Gen. Tilly.* kunde Kongen hindre Tilly, at hand jo paa hans Tog fra Nienburg ved Betingning u-formodentligen blef Mester af det faste Slot Calenberg. Lige saadan et Anslag havde hand paa Hanover, hvor

Tilly havde Anslag paa Staden Hanover, men blef hindret af Kongens udsendte Tropper.

Besætningen, som ville lukke Portene op for hannem naar hand kom, var udi god Forstand med Fienden: Men siden blef hand hindret paa sit Tog ved et Udskud af 5000 Mand, som Kongen imod Tilly havde udskikket, og som mødte hinanden paa een Miils Vey. Tilly selv anførte sine Tropper, som blefve beregnede at være 7 til

Side 556

8000 Mand, og over de Danske var General Lieutenant Obentraut, og Obersten Hertug Friderich af Sachsen Altenburg. Ihvorvel de Tillyske vare langt stærkere af Mandskab, saa vovede *Herover forefaldt et lidet Feldt-Slag, hvor udi Gen. Lieut. Obentraut blef slaget og Hertug Friderich af Sachsen Altenborg blef fangen.* Obentraut dog et Feldt-Slag, som hand derforuden ikke kunde undgaae; hvilket udi Begyndelsen afgik saa lykkeligen, at Fienden maatte begynde at viige. Men til Ulykke kom Grefven af Anhold Tilly til Hielp med 800 Ryttere og 1200 Soldater, saa at Fienden blef dobbelt stærkere end de Danske, som blefve bragte udi Forvirring; hvorover Obentraut maatte lukke Øynene og Hertug Friderich blef fangen. Paa Walstædet blefve 5 til 600 Danske døde: Resten blefve her og der adspreede, hvoraf en stor Deel kom dog tilbage til Kongens Leyr, og safnedes udi alt imod 3000 Mand. Af denne Seyervinding kunde Tilly ey rose sig meget: Thi ihvorvel at hand beholdte Marken, saa hverken torde ey heller kunde hand hindre Kongen, at hand jo tu Dage derefter bemestrede sig Stolzenav, som var hannem høyeste Magtpaaliggende.

Baade Kongen og Tilly søge Vinter-Qvarterer.

Alt dette skeede faae Dage før Mortens Dag; hvorefter Tilly først, og siden Kongen søgte Vinter-Qvarter; hvorom de med hinanden ofte droges; og kom stundum det eene, og stundum det andet Parthie hiem med blodige Pander.

Fyrsten af Friedland eller Wallenstein med sin nyligen opreyste Krigs-Hær af 24000 Mand falder ind udi det Brunsvigske.

Nu maa Historien fortælle, hvorledes Fyrsten af Friedland eller Wallenstein med stor Arbeyd havde samlet og reyst sin ny Krigs-Magt udi Bohmen saaog udi de Swabiske og Frankiske Kredtzer, hvormed hand ikke blef færdig, førend udi Enden af Høsten, da Tilly stod for Nienburg. Saa snart hand var færdig med sine 24000 Mand, faldt hand ind udi det Brunsvigske ved Staden Gothingen, hvor hand strax afslog og bortjog de Brunsvigske Tropper og Bønder, som Hertug Friderich Ulrich havde posteret til Hinder og Modstand. Gothingen gaf sig godvilligen over, hvorefter hand gik videre

518

fort til Embek, og siden igiennem det Grubenhagiske, og faldt ind udi det Biskopdom Halberstad. Hertugen af Sachsen Weymar, som Kongen havde udsendt med 10000 Mand, studsede saaledes Wallensteens Fremgang, at hand med Fægtning maatte vinde hver Foodsbredt Jord, som hand kunde staae paa.

Hand indtager Dessav og Broen saaog Halle, og tog derefter sit Vinter-Qvarter udi det Magdebürgiske og Halberst: Biskopsdomme.

Magten fik dog omsider Overhaand, saa at Wallenstein blef mægtig først over Dessav og dends Broe, som var befæstet, saavog over det platte Land baade udi det Halberstadtske og Magdebürgiske, hvor hand tog sit Vinter-Qvarter, efter at hand først havde indtaget Staden Halle, som først pukkede paa, at dend ville til sidste Mand forsvare sig, og dog siden, saa snart de saae Fienden uden for Volden, paa gode betingede Vilkaar gafve sig over.

Dend unge Hertug Christian og Gr. af Mansfeld som igien frem udi Marken.

Imidlertid dette baade med Tilly og Wallenstein forlob, vaagnede Grefven af Mansfeld og Hertug Christian af Brunsvig og Lyneborg op igien, siden sidste overstandne Nederlag. Mansfeld havde fra adskillige Stæder faaet nogen Tilløb til sig og sine Skibbrudne Folk, og deraf reyst en Magt af 2000 Ryttere og 8000

Side 557.

Food-Folk, med hvilke hand under Hollandske Geleyde, eller (rettest sagt) Oppasning, at hand paa sit Tog ikke skulle være for meget selvrådig, brød op, og kom til Santen udi Cleve Land, hvor hand indskibede Food-Folkene paa Rhinen, og derfra sendte dem need til Stiftet Brehmen: Men med Rytteriet gik hand self igiennem Westphalen, og iligemaade samlede sig med Food-Folkene udi Stiftet. Derfra udi Octobri tog hand med sin Magt til Veys ind imod Lybek og udi Egnen der omkring tog sit Vinter-Qvarter; hvor hannem blef nægtet Proviant. Hvorimod hand Kiøbmændenes Gods og Bogne til og fra Markederne optog og anholdte, saa at Lybeckerne blefve vrede og opirrede til at reyse et Rytterie af nogle hundrede Mand, hvilke udfaldte og foruroligede Mansfelds Vinter-Qvarter, og baade sloge hannem nogle Ryttere fra, saaog bragte hen ved 200 Heste og anden Bytte hiem med sig, hvorved Mansfeld sig ingen Ære indlagte: Dog beholdt hand sine Vinter-Qvarterer, som tilforn, og hvorledes Tropperne kunde blifve provianterede, maatte hand see til at faae forsynet.

Mansfelds March til Stiftet Brehmen og siden til Lybek, hvor omkring hand tog sit Vinter-Qvarter med ti Tusind Mand.

Dend unge Hertug Christian af Brunsvig Lyneborg kom og igiennem med Resten af sit fra Skibbruddet frelste Rytterie til Kongen, hvortil hand stødte 1000 Mand til Hest og Foods, dermed at undsætte det Brunsvigske, hvor hand imidlertid andensteds fra fik en temmelig Mængde Folk samlet paa Beenene, som maatte frygtes og ikke foragtes. Hvorledes siden er tilgaaet med disse tvende Krigs-Helte og deres flyende Krigs-Hære, blifver siden Tiid efter Tiid noksom aabenbaret.

Dend unge Hertug Christian stødte med sine Tropper til Kongens Leyr.

Dend Engelske Afgesandt reyser til Dresden for at overtale Chur-Fyrsten, at hand tillige med Ober-Sachsiske Kredtz træder i Forbund med Neder-Sachsiske Kredtz, men forgiæves.

Det er nok bekiendt, hvorledes Kongen snart fra dend første Time hand med sin Krigs-Magt satte sig over Elben, søgte at Kredtzen med det Gode kunde komme udi Roelighed; i det hand stedse ikke alleeneste gaf tilkiende Aarsagerne til hans Krigs-Udrustning; men ogsaa særdeelees lood see sit fredelig Gemyt, da hand midt i Sommer nogle Dage udi Wintheim sig opholdte, formaaede dend Engelske Afgesandt Robert Amstruther at reyse til Chur-Fyrsten Johan Georg udi Dresden, og hannem til Gemytte føre dend Fare, udi hvilken dend Evangeliske Religion var bestod, at hand dend, som samme Religions fornemme Støtte ville lade sig gaae til Hierte: I særdeelehed forebragte hand, at det ikke saae anderledes ud, end at dend Neder-Sachsiske Kredtz, ved de tvende nu samlede

mægtige Krigs-Magter jo maatte udi Grunde ødelægges: Hvorfor hand paa Hans Kongl. Majests. Vegne indstændig ombad, at dend tilforn foreslagne og begierte Forbindelses og Venskabs Pligt imellem dend Ober- og Neder-Sachsiske Kredtz maatte jo for jo heller blifve befordret; at de hinanden med Raad og Daad dend fornødne Biestand kunde gjøre. Desligeste var hannem paalagt at formaae Chur-Fyrsten paa dend af Keyseren bestæmte Forsamlings-Dag udi Augusto vilde arbeyde paa, at dend Landflygtige Chur-Pfaltz-Grefve Friderich maatte komme til sin forrige Chur-Værdighed og sine Arfve-

Side 558.

ve-Lande. Paa dette kunde Amstruther ey bringe andet Svar fra Dresden, end at hand vilde anvende ald Flid og Umage paa Krigen udi Neder-Sachsen at faae dæmpet, og at Religionen blef forsvaret: Men til nogen Forbindelse eller Venskabs Pligt var Chur-Fyrsten endnu som tilforn heel kaaldsindig. *En ny Forsamlings-Dag udi Augusto berammet til Brunsvig af dend Sachsiske Chur-Fyrste, hvor Kongens og Gen. Tillys udsendte Fuldmægtige mødte at handle om Fred.*

Ikke desto mindre umagede Chur-Fyrsten sig, at overtale de krigende Parthier, saavel Keyseren, som og Kongen og Kredtzens Fyrster at beramme en ny Forsamlings-Dag i Høst-Maaned udi Brunsvig, til at handle om Fred og Vaabens Nedlæggelse. Derhen affærdigede Kongen paa sine Vegne sin Rogens Raad Sigvard Pogvisk, og af Generalen Gref Tilly blef udsendt tvende Bayerske Herrer, Gref Jobst Maximilian af Grønsfeldt og Johan Christopher Ruppe: De Chur- og andre Fyrsters Gesandter lode sig og der udi een god Antal indfinde. Mand hørte i Begyndelsen paa begge Sider ikke andet, end at Skaden skulle Keyseren erstattes, saasog at dend eene og dend anden udaf Kredtzen maatte vige.

Sammenkomsten adskilles.

Ihvorvel de Tillyske Gesandter toge derfra deres Afskeed strax i Begyndelsen af Septembri, saa at baade Kongens og de Chur-Sachsische Fuldmægtige maatte ogsaa derfra skilles; saa opholdte dog ikke Chur-Sachsen, førend en ny Sammenkomst med Novembris Maanedes Anfang igien til Brunsvig med stor Umage blef bevilget, og dertil blef udgifvet Passer og Leyde-Brefve; hvortil Kongen paa ny befuldmægtigede forbemeldte Sigvard Pogvisk, saasog hans Raad Jockum Mißlev: Did kom og Fuldmægtige baade fra Hertug Friedland eller Wallenstein, saasog fra Generalen Gref Tilly.

Chur-Fyrsten formaaer en ny Sammenkomst. Fuldmægtige kom og did baade fra Friedland og Tilly. Der blef vel talt noget om Stilstanden til Freden at befordre: Men Pogvisk ville dertil ikke samtykke, førend hand hørte, hvorudi Generalernes Paastand bestode. Da Friedland med sine Poster dermed fremkom, befandtes de saa stolte og udi alle Ting saa overmodige, at ikke een af dennem kunde antages. Tillys Poster vare snart af samme, dog ikke af saa stolte Indhold. Forsamlingen blef dog ikke derover brudt, thi dend varede Aaret ud, og siden tu Maaneder i efterfølgende Aar: Alligevel Stilstanden ved denne Forsamling af Kongen ikke var blefven bevilget længere end paa en Maanedes Tiid.

Forsamlingen blef forgiæves.

Kongen sender 6 Orlogs-Skibe paa Elben, og lige saa mange paa Weseren.

Udi Høsten sendte Kongen 6 Orlogs-Skibe paa Elben under Admiral Jørgen Ulfeld, saasog lige saa mange paa Weseren under Henrik Wind og Jens Munk for at agte paa fremmede Skibe, og særdeeles for at hindre Tilførsel til Fienden fra Brehmen, Hamborg og andre Søe-Stæder. Brehmen særdeeles lod sig vel derover mærke misnøyet, ligesom Commerciens derover blef forhindret, men de blefve strax tilfredsstillede.

Hvorledes Tilstanden i dette Aar var udi Neder-Sachsiske Kredtz.

Saaledes haver Tilstanden udi dette Aar været udi dend Neder-Sachsiske Kredtz, siden Kongen med sin Krigs-Magt gik over Elben, hvorudi hand ikke var meget lykkelig; saasom hand her forsøgte, hvad

det var at forlade sig paa sine Venner og Bunds-Forvandte: Særdeeles erfoer Hans Kongel. Majest. dend Seenhed, som

Side 559.

som fandtes endogsaa hos de velvillige Kredtzens Lemmer og Stænder med deres Tropper, Rustning og Penge-Hielp at udreede. Hos de fremmede og mægtigere Bunds-Forvandte, som med store Lofter meest havde arbejdet paa, at faae hannem udi Harnisket, fandtes der ikkun maadelig eller ringe Frugt; Thi af de Engelske Penge, som vare lofvede til Værfvingen, fremkom snart ikke det, som er værd at næfne. Med dend Undsætning, som skulle vendtes at komme ved dend unge Hertug Christian og Mansfeld, efter de Bestillinger, som de derpaa baade af Frankerige og Engelland udi Hænderne havde, forløb Tiiden, og da de efter lang Tiid vare ankomne, fandt Kongen endnu ikke dend Nytte af deres Tieneste, som hand vendtede, hvorom allerede noget er blefven berettet, og siden videre i næstfølgende Aaringer skal berettes. Da Kongen nu i

Kongen af Frankerige sender K. Christ. 4. 80000 Rixdaler til Undsætning.

Sommer var udi Staden Verden, ankom vel til hannem en Fransk Gesandt Montr. de la Barriere med Forsikring, at hans Herre Kongen udi Frankerige ville til Hielp udi denne Krig til førstkommende Nyt-Aars Dag udi Holland lade betale 200000 Gylden, eller 80000 Rirdaler, og at de ikke kunde vendtes. Men til noget aabenbare Forbund imod Keyseren at indgaae, kunde Frankerige af visse Aarsager udi denne Tiid ikke overtales.

Da Kongen saae sig saaledes udi Betryk, at tvende stærke og

Kongen forstærker sig med nye Forbund.

store Krigs-Magter, dend eene under Hertugen af Friedland, og dend anden under General Tilly, som hannem paa eengang ville falde paa Halsen, fornam Hans Kongel. Majest. vel, at dend Krigs-Magt, som alleeneste til Kredtzens Forsvar og ikke til fiendtlig Modstand var opreyst, ville derimod blifve for svag imod Keyseren, som dend værste Fiende, der ville drifve hannem ud af dend Tydske Bond; faldt hand til det Raad ved stærkere Forbund, end tilforn skeet var, sig at befæste. Til dend Ende raadførte Hans Kongl. Majest. sig herom med dend tilforn ommeldte fra de Herrer Stater General, Gesandtviiis udsendte Raads-Herre og Ridder Caspar von Vosberg, som sig endnu hos hannem opholdte, og med hans Raad og efter alvorlig Eftertanke udsendte hand først betimeligen sin Rigens Raad Jacob Ulfeld til dend Hag udi Holland, som

Rigens Raad Jacob Ulfeld sendes til dend Hag Gesandt til Holland.

foruden at slutte om nogle Regimenter Ryttere, hvis Overførsel og Underholdning udi de første tre Maaneder under Oberste Hatzfeld skulle besørges; ogsaa skulle formaae at bane Veyen til et fastere Forbund, saavel med Engelland, som og med de foreenede Nederlande kunde sluttet. Det første, som hannem var befalet, blef inden kort Tiid fuldkommet. Til det andet gafves der ogsaa god Leylighed, i det, at kort Tiid efter hand did var kommen, blef der udi Høst-Maaned sluttet udi Holland til dend Hag en Tractat, at Engelland skulle udsende een Flode af 24 Orlogs-Skibe til at angribe Cadix udi Spanien til Bands, desligeste og at kort efter imellem Engelland og Holland, udi Septembri til Southampton udi Engelland blef sluttet een saa kaldet Ligue offensive og defensive;

Side 560.

saa at Ulfeld derved vidste vel at bruge Tiiden til at anbringe hans Forslag til det forehavende Forbund: Hvormed det og kom saa vit, at Kongen til dend Ende siden udsendte til dend Hag Christian Thomæson Seehested, med Befaling, at være Ulfelds Medhielp til at slutte een Forbunds-Tractat baade med Engelland og Holland, og derved desto fastere at sætte, hvad som tilforn imellem disse trende Potentater var aftalt og sluttet.

Kort efter sendes og Rigens Raad Christian Thomæson til dend Hag tillige med Ulfeld at arbeyde paa Forbund.

Iligemaade blef og til denne Forhandling udsendt fra Kong Carl af Store Britannien Hr. Georg Fyrste af Buckingham og Store Admiral af Engelland, Henrik Grefve af Holland, og Dudley Carleton, som nogen Tiid var Ordinarie Gesandt hos de Herrer Stater General:

Gesandter Engelland sender til samme Ende.

Hertil blef og af Stater General befuldmægtigede efterskrefne 7 Raads-Herrer: Floris Grefve af Culenburg, Nicolas von Bukenhorst, Simon von Boumont, Gisbert van Hartevelt, Christian Osterzen, Thomas Varwer, og Gossen Schaffer.

Syv Raads-Herrer af de General Stater til dend Hag udsendtes til dette Forbund at slutte.

Af disse brafve Mænd blef Forbundet saaledes sluttet dend 9 Decembris udi indevære Aar 1625. Forbundet begyndtes af en skarp Fortale, om de farlige og vidt-udseende forehavende voldsomme Undertrykkelser, som baade hemmeligen, og siden ved offentlig Krig blef øfvet Tiid efter Tiid af Keyseren, tvert imod det Romerske Riges Love og Afskeeder, hvilke de vare pligtige til formedelst deres fælles Nytte, sig at imodsætte. Nok er det at Artiklerne korteligen herefter blifve indførte, lydende saaledes: (1) Der skal være imellem Kongerne af Danmark og Engelland, saavog de Herrer Stater General af de Forenede Nederlande et fast, stadigt og stedsværende Forbund.

Forbunds Poster og Artikler.

(2) For at faae de befrygtende Ulykker dæmpede, skal Kongen af Danmark holde en Krigs-Hær paa Beenene af 28 til 30000 Mand til Foods og af 7 til 8000 til Hest, hvortil hand af hans Medforbundne (dend Neder-Saksiske Kredtz) skal tilbørligen og tilstrækkeligen blifve biestaaet. (3) Hvortil Kongen af Engelland skal hver Maaned, beregnet til 32 Dage, komme Kongen af Danmark til Hielp med 300000 Gylden (tu og en half Hollandske Gylden gjør een Rixdaler) hvilke Maaned efter Maaned udi Hamborg skal hannem betales. (4) Kongen af Store Britannien skal i Følge af dette Forbund, som er sluttet imellem hannem og de Stater General holde endnu een Flode udi Søen, foruden dend, som nu holdes, paa det Fiendens Magt des snarere kand dæmpes. (5) De Herrer Stater General skal iligemaade komme Kongen af Danmark til Hielp med 50000 Gylden om Maaneden, beregnet til saa mange Dage, som tilforn sagt er, og derforuden, saafremt deres Tilstand vil tillade det, og Fienden med sin Magt skulle ville søge dend Danske Krigs-Hær, da ville de med deres Krigs-Magt stræbe at trække og vende hannem derfra. Saa ville de og derforuden gjøre deres Tilskud efter forrige sluttede Forbund til dend Engelske Flode udi Søen at holde; desligeste ville de tilkommende Sommer, komme saa stærk udi Marken, som kand være meest

Side 561.

mueligt for at hindre deres Fiende udi Nederlandene, at hand ikke skal komme Danmarks Fiender udi det Neder-Sachsiske til Undsætning. (6) Ingen af dennem maa vige fra dette Forbund, førend de ved Guds Biestand har sat det Tydske Rige i forrige Stand og Roelighed. (7) Ikke heller maa nogen af dennem tage imod deres Fienders Forslag til Forlig eller Fred, uden det skeer skriftligen; hvorpaa hand ikke heller maa gifve noget Svar førend dennem deraf er blefven meddeelt Gienpart til alle deres Medforbundnes Gesandter eller Fuldmægtige, som sig til dend Hag skal opholde, og deres fælles Samtykke derpaa er blefven indhændte. (8) Dersom enten dend eene eller dend anden af disse Medforbundne, skulle herefter enten paa een eller anden Maade blifve besværet, foruroliget eller overfaldet udi sine egne Riger, Lande, Herligheder eller Stæder til Lands eller Bands formedelst dette Forbund; da skal de andre Medforbundne være forpligtede at komme ham til Hielp baade til Lands og Bands, ikke alleeneste med dend Hielp, som tilforn sagt er, men endogsaa med ald deres Magt, for at befrie hannem for saadan Overlast og Undertrykkelse. (9) Alle disse Poster og Forpligter, som nu ere tilsagte Kongen af Danmark, skal hand iligemaade være forbundet til imod de andre at beviise,

522

saafremt de hannem blifve tilbørligen og tilstrækkeligen af de andre holdte. (10) Saasom Kongen af Frankerig ved tvende Gesandtskaber haver tilbudt at formaae Kongen af Danmark til at antage sig dette Gemeene Væsen og det store Nød, hvortil og ere blefne giorte adskillige Tilbudde af Hielp til at udstaae Krigens Omkostninger: Saa skal Hoybemeldte Konge med allerførste anmodes om at indtræde i dette Forbund, eller og i det allerringeste om en god og tilstrækkelig Tilskud til Kongens af Danmarks Krigs-Magt at underholde, efter hans Kongelige Lofter, som kand være lige med de andre Medforbundnes, som sig lader dette algemeene Væsen være angelegen. (11) Og som Kongen af Sverrig adskillige gange har iligemaade hertil giort et og andet Tilbud, og sig ladet mærke med at være geneegen til lige saadant et Forbund, saa skal Hans Majestæt iligemaade anmodes der udi nu at indtræde, og det efter sine Tilbudder at undsætte. (12) Iligemaade skal Republiqven Venetien og Hertugen af Savoyen anmodes om der udi at indtræde og Part at tage. (13) Chur-Fyrsterne og alle andre Fyrster, Stater og Stæder udi det Tydske Rige, skal og tilbydes der udi at indtræde. (14) Fyrsten af Sibenborg skal dette Forbund kundgiøres, og hos hannem fornemmes, om hand vilde udi indtræde, og dertil at gjøre hvad mand med hannem kand derom foreenes. (15) Ved dette Forbund skal de Forbunde, som særdeeles imellem Kongen af Store Britannien og de Herrer Stater General tilforn ere indgangne, hverken være fornyede ey heller forandrede; men de skal forstaaes og efterkommes udi alle de Ting saaledes og efter dend Maade, som de ere sluttede og forfattede. (16) Dette Forbund, Fordrag, og disse Artikler skulle saaledes, som de

Side 562.

ere forfattede, ved de udsendte Gesandter fra Store Britannien og Danmark, og ved de Herrer Staters Generals Fuldmægtige inden dend 10 Martii førstkommende Aar 1626. eller og før, og saasnart det kand lade sig gjøre, udverles imellem forbemeldte Gesandter og Fuldmægtige udi dend Hag med eenhvers deres Herrer Stadfæstelse og Bekræftelse udi alle tilstrækkelige og gyldige Maader. Sluttet saaledes udi dend Hag dend 9 Decembris Aar 1625.

Forbundet sluttet dend 9 Dec. 1625. og siden ratificeret udvexlet i dend Hag.

Forbundet blev saaledes underskrevet af Gesandterne og Fuldmægtigerne eenhver, som tilforn ere nævnte i denne Orden. Først af de Engelske, dernæst af de tvende Danske, og allersidst af Staternes Fuldmægtige. Paa ret bestæmte Tiid blev det af Kong CHRISTIAN udi Wolfenbüttel dend 28 Februarii næstfølgende Aar 1626. underskrevet, saaog udverlet til dend Hag imod Kong Karls Konge af Store Britannien, og de Herrer Staters General Original, stadfæstede Forbunde.

Kongen af Frankerig unddrager sig fra dette Forbund.

Dette Forbund, saasnart det var sluttet, blev af de samptlige forbundne Gesandter tilstillet dend i den Hag værende Franske Gesandt Feldt-Marschalk Chastillon med Anmodning og i Forhaabning, at hans Herre og Konge derudi vil indtræde: Men Gesandten undskyldte og undslog sig derfra, fordi hand endnu fra hans Konge dertil ikke havde bekommet Befaling eller Fuldmagt. Imidlertid at Forbundet stod udi Handel og Værk, kom dend Svenske Gesandt til dend Hag, nemlig Baron Gabriel Oxenstiern, for at undskylde, at de Tropper, som Sverrig efter forrige Forbund til Hielp skulle sende Holland, ikke var ankommen. Da hannem Forbundet blev tilstillet, for derudi med de andre at indtræde, undskyldte hand sig at Tiiden dertil alt for knap var taget.

Kongen af Sverrig undskylder sig derfra.

Forbundet blifver ey efterkommet af Engelland.

Af dette Forbund, saavidt som Engelland angik, kunde Kong CHRISTIAN sig ikke meget rose, formedelst dend store U-eenighed, som kort efter imellem Kong Karl og Parlamenterne baade i Engelland og Skotland begyndte; hvilket hindrede, at ikkun lidet eller snart intet deraf blev efterkommet. Udi en stor Deel blev det og hindret, at Fyrsten af Bukingham, som var Kong Karls fortroligste Mand, og som til dette Forbund var fornemmest Ophovved, blev kort derefter ved en

fortvivlet Skielm og Morder bortrøfvet. Herimod bør de Herrer Stater General berømmes, fordi de Forbundet stedse rigteligen til rette Tiid og Sted fuldbyrdede.

Trubler høyt oppe udi Tydskland og udi Ungern.

De Trubler, som udi dette Aar hørtes høyt oppe i Tydskland og Ungern formedelst Religionen, hvis Frihed Undersaatterne blef betaget, og andet meere paa samme Stæder følgende Forfølgelse, og samme Stæders Oprør, vilde blifve alt for vidtløftig, om de skulle beskrifves. Og endeligen saavel dette sidste, som alt andet der er forefaldet udi Frankerig, Valteline, Italien, de foreenede Nederlande og andensteds, vedkommer ikke denne Historie, som sig ikke til andet haver bundet, end til Kong CHRISTIANS Regiering at beskrifve.

Side 563.

Her maatte vel og efter denne Histories Sædvane noget for- **1625.** tælles om dend Ild, som blef optændt udi Naboernes Vegge, nemlig om dend Krig, som efter at dend sluttede Stilstand imellem Sverrig og Pohlen udi dette Aars Tord-Maaned tog Ende, blef af dend Svenske Konge Gustav Adolph igien begyndt udi Lifland, i det hand udi een Hast udsendte een stærk Orlogs-Flode og over Hundrede store Lastdragere med Soldater og Ryttere, saaog ald anden Krigs-Rustning opfyldte; hvormed hand udi Julio eller Orme-Maanet baade landede ved Riga, saaog siden med de af Skibene udlossede Krigs-Hær og Rustning rykkede over 20 Miile ind udi Lifland, førend Polakkerne saae sig om, og der uden ringeste Modstand de beste og stærkeste Passer og Fæstninger sig bemægtigede; saasom Kockenhuusen, Danneberg, Selborg r. Imod Sverriges lykkelige Fremgang fandt Kong Sigismund sig alt for svag; hvorfor hand søgte dend forrige Stilstand at faa forlænget. Imidlertid herom ved Fuldmægtige paa begge Sider blef handlet, og da de Svenske det mindst ventede, streiffede nogle Pohlske Tropper over Floden Duna, og overfaldt de Svenske Tropper, hvor de fandt dem indqvarterede.

Stilstanden imellem Sverrig og Pohlen endes, og Kong Gustav Adolph begynder Krigen paa nye udi Lifland, hvor hand fik en stor Fremgang.

Saasnart Kong Gustav Adolph dette spurte, samlede hand eendeel af sine Folk, hvormed hand først bortjagede og ødelagde de streiffende Polakker; og strax derpaa beleyrede og indtog dend Grændze-Fæstning ved Lithaven Pissa, med en stor Deel af det Pohlske Artillerie og anden Krigs-Rustning og meget Proviant, som der i Forvaring var indsat og indlagt, og strax derpaa i det heele Aar vældeligen forfulgte Lifland med Krigen, hvor Svensken ikke ville høre meere at skulle tales om Stilstanden.

Kong Gustav Adolph indfalder og udi Lithaven.

Nu skal til Slutning paa dette Aar tales noget om store Personers Død: Kong Jacob dend Første af Store Britannien døde paa et Kongeligt Huus kaldet Theobald eller Tybald, udi Enden af Tordmaaned, udi hans Alders 59 og et halv Aar. Hand var fød i Edingborg i Skotland Aar 1566. Hand blev kronet Konge i Skotland et Barn lidet over 11 Aar; thi hans Moder regierendes Dronning Maria, Kong Jacob dend Femtes eeneste Daatter og Barn, var først giftet med Kong Frans dend Anden af Frankerig, som døde Barnløs; og siden blef hun anden gang giftet med Henrik Stuart Grefven af Lenox, som blef Fader til denne Kong Jacob; hvorfor hand gemeenligen kaldes af Historierne Jacob Stuart. Dronning Maria blef af Stænderne siden truet og tvunget til at oplade Regieringen, Riget og Kronen til Sønnen, da hand var ikkun lidet over 3 Aar gammel, og var imidlertid under Formyndere til Aar 1576. da hand var noget over 11 Aar, og da hand blef kronet til Konge over Skotland.

Kong Jacobs Død udi Engelland.

Efter Dronning Elisabeths Død, blef hand Konge udi Engelland; hvortil hand af hende kort før hendes Død blef erklæret at være næste og retteste Arving: Hvorefter hand samlede begge disse tu Riger under det Nafn

Side 564.

Britannien. Hans eeneste efterlevendes Son Kong Karl underskref og stadfæstede det Forbund, som til dend Hag udi dette Aar Decembri eller Christ-Maaned blev sluttet med Kong CHRISTIAN dend Fierde, som forhen er indført.

Hertug Philip Julius af Pommern dør.

Udi dette Aar døde og Hertug Philip Julius af Pommern, og ved hans Død udgik dend Wolgastiske Linie; saa at nu gandske Pommern igien blev samlet under een Herre, Hertug Bogislaus, som var dend eeneste overlevendes af alle de Pommerske Hertuger.

Printz Mauritz af Oranien og Stadtholder udi de foreenede Nederlande dør.

De foreenede Nederlande mistede dend brafve Stadtholder Printz Mauritz af Oranien, som med Ære og Rettighed kand kaldes deres Camillus; som havde alle de Dyder, der af en klog og ærlig Raads-Herre, eller og een stor General kand udfordres. Efter ham blev hans Broder Friderich Henrich Stadtholder, som iligemaade var en lykkelig og braf Herre.

Gref Enno af Friesland dør.

Gref Enno af Friisland, som udi de forvirrede Tider megen Fortred havde udstaaet, efterlod ved sin Død Grefdommet til sin Son Gref Rudolph Christian.

Rigens Raad Hr. Anders Sinclar udi Danmark dør.

Foruden de brafve Feldt-Herrer, som tilforn ere ommeldte, og som blefve slagne udi Marken, mistede Kongen Hr. Anders Sinclar Rigens Raad, som var en braf Mand baade udi Raadstuen og udi Marken: Hand var een fød Skotsk Adel-Mand, men til Danmarks Tieniste havde hand Lyst, formedelst hand blev giftet med Jomfru Anna Kaas, som fuldte med Kongens Syster Prinsesse Anna, da hun herfra blev ført Dronning til Skotland.

I dette Aar begyndte Bethlem Gabor Fyrste udi Siebenborg, ved sin Afgesandt Mathias Qvad, imidlertid Kongen stod med sin Armee ved Wesern og ved Nienborg, at besværge sig om et Frierie til Churfyrstens Syster af Brandenburg, som var dend Høyl. og Sal. Dronnings Anna Cathrines Broder-Daatter, som ikke blev hannem tilsagt, førend Kongen dertil havde gifvet sit Samtykke; hvilket og med Lykønskning paafuldte; saa at hun blev hannem udi For-Aaret nestester hiemført. Hvorledes hand siden med Vilkaar udi Forbund kom med dend ulykkelige Chur-Pfaltz Grefves Venner, blifver tilkommendes Aar vel erindret.

Aar 1626.

Historien vil i dette Aars Begyndelse fare fort med at beskrifve dend begyndte Kriig udi Neder-Sachsen, og hvad dertil egentligen tilhører, paa det Læseren ikke skal hindres udi dends Sammenhæng, om noget nu ikke blifver efter forrige Sædvane først opskrevet om det, som her inde udi Rigerne og Indenlands er forefaldet.

Side 565.

Forleeden Aar blev der sagt, at Kreditsens Forsamling udi Staden Brunsvig, som Chur-Fyrsten af Saxen og Brandenburg, som

Chur-Fyrsterne af Sachsen og Brandenb. formaa een Samling med Generalen til Brunsvig til Fred, forgiæves.

Mæglere til Freds-Handlingen, havde formaaet, ikke blev opbrudt; men at dend holdte ved dette Aars tvende første Maaneder, endogsaa af begge Generalernes udsendte Fuldmægtige, saa at alle de, som fra Begyndelsen did vare ankomne, holdte denne Tiid ud; undtagen at Kongens Raad Mislav blev hiemkaldet, og igien udi hans Stæd blev Rigens Admiral Hr. Claus Daae udskikket. Tiiden blev imidlertid anvendt paa iidelige Skrifter imod hinanden, ved hvilke et hver Parthie sin Paastand og Imodsigelse søgte at forfægte. Men paa det sidste blefve Generalernes haarde Paastand af Kredtz-

525

Stændernes Fuldmægtige blefne drefne; og derpaa omsider blef af dennem indgifne ny Artikler; hvilke vare med kraftige Skiel og Grunde, med Rigets, saaog med almindelige Folkes Rette bestyrkede; hvorudi og indeholdtes deres endelige Resolution, som var dend 15 Februarii udi dette Aar skrefvet, hvorpaa og dend 28 i samme Maaned, Tillys sidste Erklæring fuldte, hvilke begge blefve trykte og endnu mangestæds findes. Hermed endtes denne Forsamling og Freds-Forhandling, imod ald det Haab, som Mæglerne, og særdeeles Chur-Fyrsten af Sachsen, sig for ald sin Flid og Umage havde ventet. Kongen for at uviise sin Uskyldighed, og at hand ikke efterlod alle de Middeler til Freden at forfremme, lood forfatte een udførlig Beretning, hvorudi hans Sags Retfærdighed og Krigens Øyemærke og Henseende blef forklaret; dernæst blef det falske udspreede Rygte, at hand ikke søgte andet, end dend Catholiske Religion og de ved dend anhängende Fyrster og Stænder at undertrykke, derved til intet giort; hvilket Skrift ved Skrivelser over alt til Chur og Fyrsterne Geistlige og Verdslige blef udsendt. Saalænge denne Forsamling fra forrige Aars November begyndtes og til dend nu endtes, blef efter de krigende Parthiers Vedtægt efterlevet een Art af Stilstand udi Kredtzen saaledes, at ingen af Parterne maatte noget Fiendtlig imod hinanden foretage, og eenhver maatte ubehindret reyse frem og tilbage, hvor hand vilde: Hvilket dog ikke efter at dend Maanedes Stilstand, som Kongen havde underskrefvet, var endet, hverken af Hertugen af Friedland paa de Keyserliges Side, ikke heller af dend unge Hertug Christian paa dend anden Side, saa nøye blef udi Agt taget.

Saasnart denne Forsamling udi Brunsvig ophørte, lod Kongen

Kongen lader udgaa Avocatoria.

strax udi Tord-Maaned saavel allevegne udi Kredtzen, som og særdeeles udi Hanse-Stæderne forkynde og paa offentlige Stæder opslaae sine Afmanings-Brefve; hvorved blefve alle formanede, at tage sig udi Agt og ey at gaa Fienden udi nogen Maade til Haande; men at holde sig inden tilbørlige Lydigheds Grændzer, imod dennem, som deres Religions og Lands Fred udi Forsvar toge.

Kongen lood og nu ved ny Værfvinger forstærke sin Krigs-Magt

Kongen værger Folk paa ny.

Magt baade til Hest og Foods. Hand indrettede og sine Food

Side 566.

Folk udi Compagnier paa dend Tydske Food, saa at hver Compagnier skulle bestaae af 300 Mand; desligeste lood Hans Majest. og fra Holland til sig bringe een stor Mængde af Harnisker og Musqvetter, saaog adskilligt andet, som til Rustningen horte.

Kong Christian gjør Anstalt hvorledes Krigen udi dette Aar skulle føres.

Forend Kongen ville bryde op af sine Vinter-Qvarterer udi Stiftet Brehmen, foranstaltede hand ogsaa, hvorledes hand sine Krigs-Toge tilstundende For-Aar ville anstille. Gref Mansfeld og Hertug Christian dend Yngre af Brunsvig og Lyneborg med deres flyende Hær, skulle nu, som sagt er efter Befaling fra Engelland herefter staa under Kong CHRISTIANS Befaling og Tieneste, og med dend Danske Krigs-Hær være indlemmet.

Hvad Gref Mansfeld med sin flyende Hær skulle gjøre. Derefter giorte hand denne Anstalt saaledes; at Gref Mansfeld med sin flyende Krigs-Hær og Tropper, skulle, naar hand var blefven forstærket, af ald Magt og Fliid hindre Fyrsten af Friedlands Fremgang, saavel ved Oderen, som og ved Elben, og særdeeles bruge baade ald hans Magt og Kunster det meeste skee kunde, til at vende hannem fra de Poster, hvor hand nu stood, andensteds hen, og allerhelst til at trække hannem indtil og need udi Keyserens egne Arfve-Lande.

Hvad Hertug Christian med sin flyende Hær skulle gjøre.

Hertug Christian beordrede hand flitteligen med sin flyende Hær at oppasse General Tilly, udi det Osnabryggeske, Hildesheimiske og Mindenske, hvor hand nu stood, og holde hannem varm med Parthier, Skarmytzeler og listige Anslage og Angribelser.

Hvor Kongen self ville agere. Dend tredie og Hoved-Magten ville Kongen self anføre og oppasse alle Passer ved Weser-Strømmen, og hvor dend største Fiendens Magt sig opholdte. Om denne sidste Post skal først tales, hvor udi Hertug Christians Bedrifter og vil indløbe; dog maa her noget andet først fortælles.

Hertug Georg af Lyneborg Zell tager Keyserens Parthie, desligeste Hertug Christian forrige Krigs-Oberst.

Snart fra Aarets Begyndelse spurtes det, at Hertug Georg af Lyneborg Zell lood værfve meget Krigs-Folk, hvilket Kongen, som nu var Kredtzens Oberste, retteligen tilkom at lade spørge, hvorpaa saadan Værfving var anseet? Herpaa faldt saadan Svar: At det var for Keyseren, hos hvem hand nu havde taget Tieniste. Over saadan u-formodentlig Forandring kunde Kongen sig ikke noksom forundre; heldst Broderen Hertug Christian udi Begyndelsen, saavel af dend Bohmiske, som og af dend udi de Chur-Pfaltziske Uroligheder, lood sig bruge for dend udi Tydskland sluttede Union, som een Gesandt eller Middel hos Kongen, og sig hæstigen bemøede, for at faae Kongen udi samme Uroligheder indviklet. Udi saadan Betænkning over denne Forandring sendte Hans Kongel. Majest. sin Krigs-General-Commissarie Povisk til hoybemeldte Hertug, at fraaade hannem og Broderen fra ald Medhold, enten med General Tilly, med hvem der vidstes at være god Forstaaelse, saaog med Hertugen af Friedland; og særdeeles efter vedtagne Beslutninger at gjøre tilborlig Hielp, saafremt de ikke herefter for aabenbare Fiender ville ansees

Side 567.

Imidlertid Vinter-Quarteerene varede, var Kongen, foruden, som tilforn om Forbundet er sagt, ogsaa omhyggelig for, naar Tiden kom, at hand da kunde saaledes komme udi Marken, at hand

Kongen er omhyggelig for Mansfeld, at hand faar Undsætning.

kunde see de tvende mægtige Krigs-Magter under Øynene, som baade Hertugen af Friedland og Gref Tilly imod hannem ville anføre. Det første, som hand tænkte paa; var hvorledes dend Haandfuld Folk, som Grefven af Mansfeld fra Skibbruddet udi Kredtzen hafde indbragt, og hvormed hand sig nogen Tiid omkring Lybek udi det Eutinske hafde opholdt, kunde baade med fleere Folk bestyrkes, saa og med Penge og Proviant udi Tide forsiunes, at hand dermed kunde skaffe Friedland noget at bestille, paa det kongen ikke af hannem skulle hindres, imidlertid Hans Kongel. Majest. self med Tilly ville drages. Fra Holland til hannem kom det Rytterie, som efter Accord med de Herrer Stater General under Oberste Hayfield skulle hidsendes: Dernest skulle og fra Engelland komme 3000 Skotske Soldater; men de landede saa sildig paa Elben, at hand af dennem ikke nogen synderlig Tienste kunde bekomme. Kongens Anslag var saaledes, at Mansfeld saa snart hand kunde formeere sin Magt til 12 a 13000 Mand til Hest og Foods; da skulle hand, for at trække Friedland tilbage fra Neder-Kredtzen, gjøre et hastig Indfald udi Slesien og de Keyserlige Arve-Lande; hvor Fyrsten af Siebenborg Bethlem Gabor, efter Aftale, sluttet forleeden

Fyrsten af Siebenborg, Bethlem Gabor kommer udi Forbund med Kongen.

Aar med hans herind udsendte Afgesandt Mathias Quadt, med een stærk Magt ville sig med Mansfeld samle; hvortil Gabor ved Budskab og Breve var blefven til dette Værk forsikret om een anseelig Penge-Forstrækning, som Engelland og Holland til dend Ende efter forommældte Forbund skulle gjøre. For at sætte dette Anslag paa een visere Food, befoel Kongen baade Lorentz Wen- sin og Friderich Uhrne, som begge vare hans Cammer-Junkere, (som udi dette Ærinde vare udsendte med Stadfæstelse paa det til dend Tractat og Forbund sluttet forleeden Aar udi Decembri og hvorum er talt tilforn pag 564) at de saavel udi Engelland, som udi Holland skulle forestille, hvorledes bemældte Gabor udi dette ommældte Forbund kunde indbegribes. Gabor og self ved bemældte Quadt lood det samme for Herrer Staterne i dend Hag foreslaae: Men Tractaten, hvor meget Kongen derpaa dref,

kom ikke til sin Fuldkommenhed førend udi Septembri, og efter at Feldtslaget ved Luther var overstaaet. Ved Tractaten, som da blev sluttet, blev Siebenborg forbundet

Offensive Forbund med Bethlem Gabor Fyrste af Siebenborg.

og forpligtet til at forskaffe og underholde 15000 Mand til Hest, og med dennem enten at samle sig til Mansfeld og Kredzens Krigs-Magt; eller og at hand self skulle anfælde deres fælles Fiende: Hvorimod hand skulle opbære Maanedligen 40000 Rixdaler, hvoraf Kongen af Danmark skulle betale dend fierte Part, Kongen af Store Britannien dend halve Part, og af de andre Bunds-Forvandte skulle det øfrige udreedes. Hvorledes med dette

Side 568

te Anslag, og med dend derpaa fuldte Tractat med Gabor aflob, ville siden af Historien fornemmes. Imidlertid Generalen Tilly udaf det Hessel Casselske Land ved

Kongen begynder Krigen udi det Hildesheimiske, og indtager Peina og Steuervold.

sine Tropper og udsendte Parthier foruroliger og udpresser de under ErzStiftet Coln beliggende Lutherske Qvarteerer med Udskatninger, Indqvarteeringer og deslige; samler Kongen udi Begyndelsen af May-Maaned sine Tropper, og efter at de vare munstrede og deres tilbagestaaende Sold dennem var blefven betalt, bryder hand op med dennem, og først bemægtiger sig det faste Huus Peina, samt Slottet Steuervold udi Stiftet Hildesheim og ChurColn tilhørig, hvor een kaastelig Forraad af Korn og anden Proviant

Hand bemægtiger sig og adskillige Stæder og Passer udi det Mynsterske Stift.

fandtes: Iligemaade blev hand og uden stor Umage Mester af adskillige Passer og Skanzer udi Stiftet Mynster, saasom Wecht, Quackenbrog, Weidenborg og andre. General Fuchs indtog med *Osnabrügge indtages.*

een Hast Osnabrügge, hvor Capitulet, som er half Luthersk og half Catholisk, hafde udvaldt Kongens anden Søn Hertug Friderich til Stiftets Coadjutor, saasom saafremt Grefven af Wartenberg, som Aaret tilforn var udvaldt til deres Biskop, sig til een vis bestemt Tiid ikke indstillede; da ville de hannem og til deres Biskop kalde. Men saasom Grefven af Wartenberg indstillede sig siden, og Tilly derforuden blev igien Mester af Staden, blev Grefven og udi sit Bisps

Kongen gik og noget ind udi det Magdeb: Stift.

Sæde indsat. Kongen gik og ind udi Stiftet Magdeborg, hvor hand af eendeel Stæder uddref de Keyserlige Besætninger, som Hertugen af Friedland hafde efterladt, førend hand gik ind udi Slesien, for at oppasse Grefven af Mansfeld, som allerede udi disse Qvarteerer hafde indbrudt.

General Tilly derimod, for at hindre dend Fortrædelighed, som

General Tilly beleyrer Minden hvor den Danske Besætning holdt sig mandeligen.

dend Danske Besætning udi Staden Minden ved deres daglige og tidelige Udfald og Parthier hannem tilføjede, gaar med sin Magt for Staden, og først opfordrer dend med Løfter, siden med Truseler; hvilke baade Oberste Clout og dend gandske Besætning med et meget kiæk Mood ikke eengang ville høre. Hvorfor Tilly ved Gref Fyrstenborg stillede saaledes Stykkerne imod Voldene, at Oberste Clout med sine Folk maatte søge ind paa Slottet, hvorfra hand sig paa een fortvislet Maade, saaledes forsvare, at mangfoldige af

Omsider blev Staden og Slottet med Storm vundet, hvor et stort Blod-Bad skeedte.

de Tillyske maatte bide udi Græsset. Endeligen tog Tilly, (som var Slottet med Magten overlegen) det med Anløb og Storm ind, og derefter baade udi Staden og paa Slottet forøfvende saadan et Blod-Bad, at af 3000 Borgere, Soldater, og indflugtede Bønder, neppe 50 blefve tilovers, hvilke faae tillige med nogle Qvinder og Børn nogle Dage derefter kom krybendes ud af Kieldere og Huller, hvor de sig hafde skiult og forborgen. Tilly safnede over 5 a 600 af sine, hvoraf kand dømmes hvorledes de

Danske sig hafde forsvaret. Strax derefter begyndte General Tilly at forfølge efter Keyserens Befaling een Spieriske Cammer-Rets Dom, falden udi een

Side 569

Arve-Trætte imellem Land-Grefven Mouritz af Hessen Cassel imod Land-Grefven Ludvig af Hessen Darmstad; eftersom hand

Dend langvarige Trætte imellem Land-Grefverne af Hessen Hessen Cassel blef endet ved Gen. Tillys Indfald udi Hessen Cassel og ved et Stratagem.

sig for at Land-Gref Mouritz siden skulle henfalde til Kongens Parthie: Derfor gik hand tilbage igien ind udi Hessen, og med ald sin Magt lagde sig for Cassel, som hand opfordrede, at dend sig til hannem skulle overgive; hvilket Land-Grefven afslog. Men Tilly, som vel saae at dette ville blive hannem en haard Nød at bide, fandt paa Raad, at hand sammenkaldede Stænderne til en Land-Dag udi Gutthenberg, hvortil hand og med List magede, at Land-Grefvens ældste Søn Hertug Wilhelm sig indstillede. Her blev det saaledes forhandlet, at de fra Land-Dagen udsendte Fuldmægtigede overtalte dend gamle Land-Grefve Mouritz disse Vilkaar at indgaae: At hand som en tro og lydige Rigets Fyrste ikke med Raad eller Daad skulle gjøre Keyserens Fiender nogen Biestand eller Hielp, og allermindest tillade dennem at komme ind udi nogen af de trende Fæstninger Cassel, Ziegenheim og Reinfeld; men derimod tillade Keyserens Folk, naar det begiærtes, fri Ind og Udtog: Hvorimod hand og hans Lande skulle nyde dend samme Beskyttelse og Beskiermelse, Fred og Leyde, som andre Chur-Fyrster og Fyrster nøde, hvilke sig ikke i denne Krig imod Keyseren hafde indviklet. Paa denne Maade kom Staden St. Goer med Fæstningen Reinfeld, og Grefdommet NederCatzenelbogen til Land-Grefven Georg af Hessen Darmstad, som var Land-Gref Ludvig Trofastes Søn, og hannem blev det gandske indrømmet og overleveret.

Derefter indtog Tilly Weidenborg, hvorfra hand hastede til

Gen. Tilly indtager Weidenb: efter lang Beleyring med Accord. Gottingen,

hvor hand fandt større Modstand, end hand ventede: Thi de udholdte Beleyringen 6 Uger over de 6 Dage, som hand gjorde sin Reigning paa dend at vilde indtage. Med 300 Berg-Knaber lood hand Voldene undermiine, men fleere end Halfparten af dem gjorde Luft-Spring, hvorover de øvrige hverken med det Gode, ey heller med det Onde kunde tvinges til viidere at arbejde. Derfor maatte hand angribe Staden med Canonering af hans Skyde-Skanzer, hvorpaa mangfoldige Stykker vare plantede, saa at hand fik et Hul paa Volden saa stor, at de der igiennem kunde indbryde. Men da Besætningen saae Storm-Stier og Broer blefve tillavede, betingede de sig Opgivelsen, med de allerstørste Æres-Tegn, som Soldater kunde begiere; og Borgerne blefve om deres Lif og Gods forsikrede. Tilly blev af Besætningen tilbage gifven 200 Fanger.

Imidlertid General Tilly var for Minden og Gottingen, kom til hannem fra Fyrsten af Friedland under Gref Merode 6000

Hertug Georg af Lyneborg cojungezer sin magt med Tillys Har.

Mand fra Slesien: Og da hand stod for Gottingen, stødte Hertug Georg af Lyneborg Zell med sin heele Magt, beløbende sig hen imod 10000 Mand, til Tilly; hvormed hand mærkelig blev forstærket, saa at hand torde vofve imod Kongen et Feldtslag.

Side 570.

Derimod var Kongens Magt svækket eendeel ved de mange Besætninger hand maatte beskikke til de adskillige Passer, Skanzer og Fæstninger, som hand i dette For-Aar hafde indtaget, men allermeest ved dend brafve og unge Hertug Christians uformodentlig Døds-Fald; hvilket passer sig her til at fortælle.

Saasnart det rygtedes, at Hertug Georg af Lyneborg Zell,

Dend unge Hertug Christian gaaer med sin flyvende Hær udi det Grubenhagiske.

værfvede og samlede een Krigs-Magt til Keyserens Tieneste imod Kongen, saae Hertug Christian sit Hold, og trækkede med sin flyvende Hær ind udi det Grubenhagiske Land, hvor hand ikke alleeniste Hertug Georgs Værfving og Soldaters Opbudde spildte, men hand endog efter hans Maneer holdte ilde Huus, dend korte Tiid hand sig

Hand falder hastig udi Sygdom og døer 27 Aar gammel af et fart Tilfælde.

der opholdte. Men der paakom hannem een hastig Svaghed, som i Begyndelsen mistænktes at være af Forgift; thi maatte hand tage til Wolffenbyttel, hvor hand strax ved Døden afgik udi hans Alders 27 Aar. Da hans Legome blef aabnet, fandtes en lang Orm udi Magen, som kaldes FolkeOrm (og paa Latin Taenia eller Lumbricus Latus) 14 Alen lang, saa at dend forrige Mistanke om Forgiftet forsvandt. Hans Død gik Kongen nær til Hierte, ikke alleeniste for hans Forvandtskab, men endogsaa for det kiække Hierte og Mood, hand udi Brystet bar. Hand hafde fuldt Krigen stedse fra hans syttende Aar, hvorudi hand hafde udviist sig at have været een uforsagt og klog FeldtOberste. Hans mandige Idrætter ere nok tilforn her og der saaledes berettede, at det er uforfødt, at det her igien til hans Berømmelse skal fortælles.

Uagtet dend Afgang, som tilforn er omtalt, at Kongen hafde

Kongen bliver hindret udi sit Tog med Calenberg, hvorover forefaldt et lidet Feldtslag, hvorved paa begge Sider snart lige mange faldt.

liid paa sine Tropper, satte hand sig dog for at ville beleyre Calenberg udi Hanover; men dette blef hindret af Grefven af Fyrstenberg, som General Tilly udsendte med een anseelig Magt baade for at undsætte Calenberg, saa og for at hindre Kongen ved Passerne, naar hand derfra ville tilbage trække. Kongens For-Tropper, som vare udsendte til Calenbergs Berending, som bestode af 45 Standerter til Hest og 4 Regimenter til Foods, mødte Fyrstenberg uformodentligen een Miil uden for Staden udi een fuldkommen Slagt-Ordning med 14000 Mand, og dermed rykkede hand saaledes de Danske imod, at det kom til et Feldt-Slag; hvor de, ihvorvel de ikke vare nær saa stærke, som deres Fiender, gjorde dygtig Modstand: Men efter tre Timers Fægtning blef der dog af dennem 700 paa Balstedet, hvor iblandt var Oberste Freytag og sex Ritmestere; og af de Keyserlige blefve een Oberst Vagtmester, tre Ritmestere og 2de Capitainer til Foods. Hermed blef Calenberg fra Beleyringen befriet.

General Tilly meente siden at ville borttage Nordheim; Men

Kongen hindrer Gen. Tilly at borttage Nordheim, og Tilly igien hindrer Kongens Indfald udi Eysfeld og siden udi Thyringen.

Kongen kom hannem for i Veyen, og forsiunede Fæstningen baade med Folk og Proviant, saa at Tilly maatte vige. Derefter rykkede Kongen med ald sin Magt udi det Eyssfeldiske, som tilhørte Chur-Mæyntz, udi Tanker at borttage Staden Duderstad, og siden at

Side 571.

gaae ind udi Thyringen; og derefter videre at indtrænge sig i de Catholiskes eller Ligisters Lande og Stifter: Men Tilly mærkede vel,

Begge Armeerne stode imod hinanden udi tre Dage og saae paa hinanden.

hvad dette ville blive for et Spil for dennem, i hvis Tieneste hand stod, og derfor med ald sin Krigs-Magt, som var forstærket af nogle Friedlandske Regimenter, hindrede dette, saa at Kongen maatte vige tilbage ind udi det Brunsvigiske. Omsider kom de begge hinanden saa nær, at tre Dage efter hinanden her og der forefaldt tidelige Skiermytzeler. Endeligen kom det dend 17 27 Augusti ved det Brunsvigiske

Den 17 27 Augusti kom de til et større Feldtslag ved det Huus Lutter udi det Brunsvigiske. Slaget gik vel i Begyndelsen for Kongen.

Amphthuus Lutterved-Barenberg til et fuldkommen Feldt-Slag, hvor de Danske i Begyndelsen fægtede saaledes, at Seyren nogle Timer siuntes at være paa deres Side, og eendeel af de ældste og beste Keyserlige Tropper begyndte at vende Ryggen og tage Flugten. Men General Tilly foor efter dennem og baade med det Gode og det Onde bragte dennem igien til Stand, saa at de derefter under Tillys egen Anføring, fægtede med dobbelt meere Mood end tilforn: Thi en vis Deel af det Danske Rytterie, som ellers fægtede overmaadig vel, baade blev forladt af de Tydske Ryttere, saa og af Hertug Georg af Zells Rytterie, som kom bag paa dennem fra et

Men Hertug Georg af Lyneborg faldt fra et Baghold ind udi Kongen paa Kongens Rytterie, som blev adsplit, og Kongen tabte Slaget, og maatte retirere sig til Wolffenbyttel.

Baghold, blev adsplit; hvorover FoodFolket, som nu af ald Rytteriet var forladt, leed et meget stort Nederlag, og de fleeste maatte tage Flugten til Wolffenbyttel, og der søge deres Frelse. Herved tabte Kongen Slaget, som tilforn holdtes saa got som vundet. Paa Val-Stedet fandtes hen ved 9000 Mand; hvoriblandt vare snart ligemange, saavel af de Keyserlige, som af de Danske; men Tilly hafde de fleeste Fanger; iblandt hvilke var Kongens Stald-Mester Wenzel Rottkirf, som de længe holdte for at være Kongen, fordi de saae at hand gaf til Kongen sin Hest i Stæden for dend, som under hannem var skudt. De fleeste Fanger blefve tagne udi Lutter, hvor de endogsaa fægtede, førend de ville sig overgive. Tilly bekom 22 Stykker, 36 Fahner og 6 Standarter. Kongen mistede udi Slaget dend brafve General Fuchs, dend unge Land-Gref Phillip af Hessen, sin Krigs-Commissarie og Krigs-Raad Sigvard Povisk, Oberste Marqvard Pens, foruden mange andre brafve Oberster og Befalingshavere. Kongen vilde holde Slaget ud til det sidste, hvorved hand og kom udi dend Fare, at hand eengang self tredie maatte slaae sig igiennem een Trop af 40 Ryttere, hvorfra hand endog kom uskad.

Det som hialp General Tilly til denne store Seyer, var at

Nogle Aarsager at dette Feldtslag blev tabt.

dend største Deel af Kongens Rytterie, hvoraf de fleeste vare Tydske, raabte paa deres Sold og Penge, alligevel det dennem hver Maaned rigtig var betalt, hvortil Kredtzens Tilforbundne endnu ikke nogen Undsætning hafde gjort. Food-Folket derimod fægtede mandeligen, saa at det hafde blefvet vanskeligt for Tilly, dersom Hertug Georg af Lyneborg ikke var kommen hannem til Hielp med sine 4700 Heste, som faldt ind paa det Danske Food-Folket: Foruden dette var hverken Vinden de Danske med, ey heller var Stæden

Side 572

hvor Stykkerne vare plantede, alt for meget beqvæm. Derforuden hafde Gref Tilly plantet 12 grove Canoner paa et høyt Stæd, for hvilke hand hafde plantet og bedækket med een Hob Busker af afhugne May-Træer, hvilket og bragte de Danske Food-Folk udi Uorden. Feldt-Slaget varede fra Otte Klokke-Slet om Morgen en til Fem om Eftermiddagen. Efter Slaget munstrede Kongen sin Krigs-Hær ved Wolffenbyttel, da hand, som derfra fire Uger efter ville opbryde, safnede halvfemte Tusinde Mand af sine Food-Folk og 1600 Mand til Hest. Af de forstrøede kom siden udi Hobetal til Kongen, og særdeeles af de Fangne udi Huuset Lutter, og som iblandt de Keyserlige Tropper siden vare understukne; hvilke naar de saae deres Hold, forløbe og søgte deres Konge; hvortil meget hialp, at de, som kom tilbage med Gevæhr, finge strax paa Haanden 6 Rixdaler, og de som kom uden Gevæhr 4 Rixdaler. De Keyserlige lood udspreede at de udi dette Feldt-Slag ikkun hafde tabt 500 Mand, alligevel det var vitterligt at ved Middags-Tiid tu heele Regimenter til Hest og tre til Foods gandske vare kuldcastede, og hvorfra faae med Livet eller heele Lemmer tilbage kom.

Kongen forsuiner Nienborg og Stolzenau, og tog sit Vinter-Quarteer udi Stiftet Brehmen, og befæster Staden.

Efter Munstringen, som sagt er, var overstaet, brød Kongen op udi Octobri med sin Krigs-Hær, og paa Veyen forsiunede hand Nienborg og Stolzenau, siden gik hand ind udi Stiftet Brehmen, hvor hand,

efter at Vinter-Qvarterene vare inddeelte, befæstede Staden saaledes, at dend, førend Vinterens Strengthed paakom, sig kunde forsvare.

Efter Slaget bemestrer sig Tilly adskillige faste Stæder, som hafde Danske Besætning inde.

General Tilly forfuldte sin Seyer med at bemestre sig alle de faste Stæder og Skanzer, som Danske Besætning indehafde, saasom Neustad ved Rutenberg, Verden, Steinbrygge, Hanover, Langvedel, Steuervold, Rotenberg og andre. Men da hand fornåm at Kongen var opbrudt fra Wolffenbyttel og gaaet ind igien udi Stiftet Brehmen, begaf hand sig selv med 12000 Mand for bemælde Wolffenbyttel, som hand opfordrede.

Tilly beleyrer Wolffenbyttel, men maatte dend forlade.

Men Gref Phillip Reinhard af Sollms, var udi Fæstningen efterladt, som Oberst Befalings-Mand og som General Vagtmesteter, med een stærk Besætning, samt med Overflødighed af Lod og Krud, og ald fornøden Proviant; Hand agtede ikke Tillys Opfordring meget, og svarte ey heller anderledes derpaa, end med Canonere, som hand lood lønbrænde, saa at Tilly maatte Beleyringen ophæve; dog truede hand, at naar beqvæmmere Tider indfaldt, ville hand komme igien.

Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig forlader Kongens Parthie, og underkaster sig Keyserens.

Neppe var Kongen kommen ind udi Stiftet, førend de fortrædelige Tidender spurtes, at Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig og Lyneborg hafde forladt Kongens Parthie, og underkastet sig Keyserens Lydighed. Hand efter Generalens Tillys Befaling maatte opbyde een Land-Dag til Brunsvig, hvor baade Hertugen selv og Land-Stænderne betingede sig deres Religions Frihed imod deres Forsikrings-Brefve paa deres Troskab og Lydighed imod Keyseren: Herimod gaf Generalen Tilly dennem paa Keyserens Vegne sit Gienbref, at

Side 573.

de skulle blive beskyttede fra ald Krigs-Fare og Ulykke af Plyndring, Mord og Brand, og saavidt mueligt være kand befries fra alt for strænge Indqvarteeringer. Desforuden betingede Hertugen med General Tilly, at de Danske Folk, som laa udi de af hannem indtagne Fæstninger, lemfældeligen skulle medhandles, og at de med sikre Passe og Leyde-Brefve maatte forsynes til de Stæder, som de sig betingede. Paa disse Vilkaar indromte Hertugen Friderich Ulrich til Generalen alle sine faste Stæder, som med Danske Folk vare besatte.

Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig, med Utaalmodighed paastaaer at Wolffenbyttel ham af Kongen maa overleveres, men forgieves.

Hertugen Friderich Ulrich Kongens Syster-Søn umagede sig derforuden med Bud og Brev, at anholde om Stadens Wolffenbyttels Entleedigelse fra dend Danske Besætning, som hand med Utaalmodighed paa det sidste paastod: Men som Kongen forud vel vidste, at saadan een fordeelagtig Fæstning, naar Besætningen var udrokken, kom strax udi Fiendens, og ikke udi Hertugens egen Vold; fandt det derfor ikke billig, dend paa saadan een løs Paafordring at overgive, med dend Undskyldning: At saasom Hertugen nu sig under General Tillys Magt og Befalinger hafde kastet; saa stod det ikke udi hans Magt, til intet at gjøre det, som hand udi det Lavenborgske Fordrag sig hafde tilforpligtet.

Strax herefter kom een Keyserlig Befaling til dend gamle Hertug Christian, Biskop over Minden, at hand uden Undskyldning skulle antage sig Kredtz-Oberstes Ampt, som hand sig tilforn hafde frasagt: *Keyseren befaler Hertug Christian Biskop over Minden, at hand igien skal antage sig at være KredtzOberst, hvorfra hand sig tilforn hafde afsagt.* Iligemaade kom Keyserens Befaling til dend Neder-Saksiske Kredtz, herefter under høyeste Straf ikke at kiende Kongen for deres Oberste, og langt mindre at gjøre hannem nogen Biestand eller Hielp, Raad eller Daad; Men at de derudi skulle følge Hertug Friderich Ulrichs Exempel. Derimod blefve de udi Keyserens Bref forsikrede, at hand som een Fader dennem og deres Lande ville haandthæve og forsvare, og dennem efter deres Privilegier og Friheder efter det Tydske Riges Love og Afskeeder vedligeholde; saa at dennem

532

hverken udi deres Religions, ey heller udi deres Lande-Fred skulle skee ringeste Hinder eller Forfang i nogen Maade, saa længe de derimod deres Pligt, Huldstab og Trostab ville beviise.

De fleeste Fyrster og Stænder udi Kredtzen, saaoog Stæderne Goslar og Mylhausen, ja endog Lybek, Capitulet udi Magdeborg, de udi Halberstad antoge disse Vilkaar:

De fleeste udi Neder-Saksiske Kredtz antoge Iligemaade Keyserens Parthie.

Hertugerne af Sachsen, Lavenborg og Pommern, ligeledes begge Hertugerne af Meklenborg Adolph Friderich af Schwerin, og Hans Albret af Gustrav vare ikke heller de sidste, som toge imod Raaden; *Begge Fyrsterne udi Meklenborg forekommes af Kongen.*

men da deres Stæder skulle indtage Keyserlig Besætning, var Kongen kommen dennem for udi Veyen, og hafde allerede indtaget og besat med sine Soldater de fleeste af de beste Stæder, og besynderligen de, som hafde gode Hafne ud til Øster-Søen; saa at Tillys Forsæt derved udi lang Tiid blev hindret. *Siden derefter kom de fra deres Lande.*

Herover geraadede disse Hertuger udi største Uleylighed, saa at de siden kom fra deres Lande, eftersom

Side 574.

det i blev dennem tilregnet, at det ligesom var skeet med deres Villie.

Chur-Fyrsten af Brandenburg tager Keyserens Parthie og kiender Bayern for Chur-Fyrste udi hans Svogers Stæd.

Chur-Fyrsten af Brandenburg Georg Wilhelm, som ikke alleeneeste var af dend Ober-Saksiske Kredtz, men endogsaa hafde dend Landflygtige Chur-Fyrstes Søster til ægte, og derfor hidindtil hafde været baade dend nærmeste til at antage sig dend Landflygtige Chur-Fyrstes Sag, og dend ifrigste til at tilskynde dend nu begyndte Krig til dend Neder-Saksiske Kredtzes Forsvar, var nu saaledes blefven forandret, at efter Exempel af de nest tilforn ommældte Fyrster og Stæder, begyndte ikke alleeneste at afsige alt, hvad som var tilforn arbejdet og gjort Keyseren imod; men hand endogsaa beqvæmmede sig til at erkiende Hertugen af Bæyeren for Chur-Fyrste udi Riget. Til saadan hans uformodentlig Forandring sagdes vel, at Frygten for at fortørne Keyseren hafde hannem dertil bragt; men det var vel bekienet, at Gref Adam af Schwarzenborg, Chur-Fyrstens ypperste, og alle Ting hos hannem formaaende, Geheime-Raad, een offentlig Papist, og som foruden var til Keyseren udi sit inderste Hierte hengiven, ved List og Practicker Chur-Fyrsten dertil bragte. Over saadant var herefter ikke nær saa megen Fortrolighed imellem Kongen og Chur-Fyrsten, som tilforn hafde været.

Hertugen af Holsteen Gottorp blev af Keyseren forskaanet, og hand tilbød sig at være Mæglere imellem Keyseren og Kongen til Fred.

Hertugen Friderich af Holsteen Gottorp gjorde og sin Fred saaledes, at hand vel med de andre hafde underskrevet dend saa kaldede Lavenborgske Recess, saa var dend dog ikke til viidere, end til Kredtzes Forsvar og ikke til nogen Krig, (Dette var det samme, som baade Hertugerne af Meklenborg og alle andre i Kredtzen sig med undskyldede) dernest hafde hand ikke endnu udrustet udi ald forbigangne Tiid een Mand eller Hest viidere, end hvad de gamle Arf Forbunde imellem Riget Danmark og Hertugdømmet hafde hannem tilforbundet; saa at hand hafde handlet meere uparthisk end Parthisk. Hand ogsaa erbød sig nu til, at hand, som een Mæglere, Fred imellem Keyseren og Kongen ville sig paatage at arbejde. Dette, saavel som og maa skee nogle særdeele Afsigter, som Hertugen af Friedland hafde i dette Væsen, gafnede hannem saa meget, at hans Andeel udi Hertugdømmene Slesvig og Holsteen blev siden af de Keyserlige, da de udi Jylland hafde gjort Indfaldet, det allermeeste forskaanede, saavidt Krigs-Ræt og Fornødenhed ville tillade.

Kongen fatter Mod efter Feldt-Slaget at holde Krigen ud.

Ihvorvel Kongen nu ikke alleeneste ved Feldt-Slaget hafde lidt saadan Nederlag, men endogsaa af Kredtzen og andre Venner saaledes var blefven forladt; saa undsaae hand sig dog ikke for overalt ved

Brefve og SendeBud til sine Bunds-Forvandte det at tilkiende gifve; hvilket skeede med saa kiæk et Mood, at hand derfor ikke ville lade det almindelig Værk staae udi (saa kaldede) udi Stikken, men ved Guds Hielp til Skaden igien at oprette, alle tienlige Middeler ville foretage. Det første som Kongen herefter begyndte, var at hand igien bragte sit Rytterie i een god Orden; dernest forsiunede hand

Side 575.

hand de fornemmeste Stæder og Passer udi Stiftet Brehmen, med saa tilstrækkelig Besætning, at dend Tillyske Krigs-Magt maatte søge deres Vinter-Quarteerer andensteds.

Kongen befoel sin forleeden Aar til det da sluttede Forbund didsendte Gesandt og RigsRaad Christian Thomæsøn Sehested, sig endnu nogen Tiid udi dend Hag at opholde, hvor hand, da det ved Lutter ulykkelige Feldtslag var overstaaet, bekom Befaling, hos de Herrer Stater General at formaae ey alleene af dennem selv nogen Undsætning baade af Folk og Penge; men endogsaa at overtale andre deres Bunds-Forvandte, saasom Frankerige og Venetien, at de hannem til det almindelige Beste Haanden ville række.

Christian Thomæsøn Sehested søger Undsætning af Holland for Kongen.

Denne Kongens Frimodighed lode de Herrer Stater sig saa vel befalle, at de ikke alleene strax rigtigen indstillede sig med dend Penge-Hielp, hvortil de efter Forbundet vare pligtige, men endogsaa at de, før Vinteren med sin Frost paakom, til Elben sendte et Antal Compagnier Food-Folk, dermed at formeere Kongens Magt, som udi Slaget største Afbræk havde lidt. Men for hans Begiæring om at overlade til Kongen paa et Aar Tiid een af deres Generaler, nemlig Gref Ernst Casimir af Nassau, som nu var Stadtholder udi Friisland, og som havde Kongens Syster-Daatter Princessen af Brunsvig til ægte, til at være hans General over hans Krigs-Magt, undskyldede de sig, saasom de selv havde hannem meget fornøden.

Engelland blev nu meere end tilforn udi denne Trang kræfvat og erindret om dend PengeHielp, som derfra til denne Krig efter Forbundet skulle tilskydes; thi Summen, som allerede resterede, løb sig op til nogle Tønder Guld.

Fra Engelland kand Kongen sig ikke vente Hielp.

Derforuden vare endnu ikke heller de 200000 Banco Rixdaler, som Kong Jacob mange Aar tilforn havde laant af Kong CHRISTIAN og hans Frue Moder Enke-Dronning Sophia, ikke heller endnu betalte; alligevel Amptmanden over Vordingborg Palle Rosenkranz derhen var udsendt dennem at affordre; thi Engellands Huusholding var udi een stor Forvirring, eendeel formedelst deres Indlandske Uroeligheder, og eendeel formedelst de sig udi adskillige fremmede Kriger Udenlands sig havde indviklet, særdeeles imod Frankerige og Svoien.

Frankerige sender Kongen tre Tusind Mand

Fra Frankerige ventede Kongen vel nogen Penge-Hielp, men dend kom endeligen een god Deel mindre end dend var lovet. Kongens Resident Johan Zebol, som didhen var udsendt, formaaede saa meget, at Kong Ludvig overlod til Kongen omtrent 3000 Krigs-Folk, som Aaret nest efter under Anføring af Grefven Montgomery blefve her indførte.

Venetien vil ikke sende nogen hielp saa langt i Norden.

Saavel Engelland, som Holland begyndte og paa Kongens Vegne at overtale Venetien, med hvilken de begge stode udi et stærkt Forbund, at denne Republiqve ville komme Danmark til nogen Hielp udi denne Krig; men de finge ingen anden Beskeed, end at de ikke ville lade deres Penge vandre saa langt hen i Norden, førend de

Side 576.

de vare forsikrede paa, at Kongen igien var kommen paa Foode udi Tydskland.

Rigs-Raad Christian Thomæsøn fanges af et Spansk Partie og opbringes til Bingen, men gives strax løs igien.

Imidlertid Rigs-Raad Christian Thomæsøn Seehested, som for er sagt, var udi dend Hag, blef hand befalet af Kongen at afgjøre dend Sag hos de Herrer Stater, angaaendes de Danskes frii Søe-Fart paa de Franske Hafne formedelst nogle Franske Skibe, som paa dend Ostindiske Reyse af de Danske vare opbrugte. Denne Stridighed var med begge Kongernes Samtykke blefven for nogen Tiid siden given under Prinz Friderich Henrichs af Oranien og de Herrer Staters Generals Dom og Kiendelse. Men saasom til denne Sags Oplysning fattedes nogle Brefve; da blef Sagen opsat til nestkommende Aar, saa at Seehested derfor sig ikke længere til dend Hag kunde opholde. Paa hans Hiemreyse til Danmark fra dend Hag, var hand saa ulykkelig, at hand paa Veyen imellem Lier og Stikhausen ved Grændzerne af Oldenborg af et Spansk Partie blef fangen, og bragt til Bingen; hvor hand maatte nogen Tiid sidde, indtil der kunde komme Skrifvelse fra Kongen til Infantinden Isabelle udi Bryssel, som derpaa strax befoel, at hand med ald sit Reyse-Tøy skulle frigifves.

Een Land-Dag holdes udi Holsteen om Middeler til at modstaa Fienden, som der ville indfalde.

Her maa og fortælles om en Land-Dag i Sverrig og Holsteen, hvortil Kongen opbød Stænderne at møde udi Rensborg, om Raad og Middeler til at afværge ald Overlast af Fienden, som sig meere og meere nærmede. Stadtholderen Hr. Geert Ranzov, som saavel for sin store Forstand og Dyder, som og for sin høye Alder hafde stor Myndighed, formanede Stænderne, at de, (da Faren var saa nær ved Døren) skulle reyse ald dend Magt, som paa Beenene kunde sættes, og foreholdte dennem, at hver retskappen Ridder og Adelsmand burde, (om Svaghed og andet dennem ey derfra hindrede) self med saa mange dygtige Knægte og Heste sidde op, som de afstæed kunde komme, under Straf, at dend Efterladende skulle have forbrudt Gods og Ære. Hvortil Stadtholderen lagde disse Ord:

Dend gamle Stadth:

Geert Ranzovs talle Mood.

At Land-Stænderne maatte forsikre sig, at ihvorvel hannem som en gammel Mand var tienligt at sidde i Roelighed, vilde hand dog ikke være dend sidste, men den første at sette sine graa Haar imod Fienden; hvorfor hand formodede, at eenhver reedelig Fædernelandets Elskere deres Forfædres og hans Exempel ville efterfølge. Derforuden skulle eenhver Hofner eller Frii-Bonde skaffe udi Marken een dygtig Knægt, som af fire Kotener skulle udreedes. Kiøbstæderne paatog sig af hver Ploy at opbringe een Soldat, som de self med Sold ville forsiune.

Undsætningen hindres ved Stadtholderens Geert Ranzovs hastige Død, og siden ved Fiendens indfald udi Landet.

Disse Opbudne blefve strax udi Regimenter fordeelte og hver Ampt vidste sit Regimente med Underholdning at forsiune. Disse Anslage begyndtes vel at sættes udi Værk, men blefve hindrede ved dend gamle Stadtholders for hastigen paafaldne Død, saaog ved Fiendens Ind- og Overfald i Begyndelsen af paafølgende Aar, saa at det dermed ikke kom til nogen Fuldkommenhed; dog var der allerede 1000 Heste og 2000 Soldater kom-

Side 577.

komne paa Beene; hvilke som raae og til Krigen uvandte meere fyldede Tallet, end de Magten styrkede.

Prinz Christian kom udi Novembri sin Hr. Fader Kongen til Hielp udi Brehmen med 4000 Mand friske Folk baade til Foods og Hest fra Danmark, hvormed hand strax efter Kongens Befaling maatte undsætte Nienborg baade med Folk og Proviant, hvilket Prinzen og med saa god Mood og Fornuft saa vel udførte, at General Tilly, som neppe en half Miil derfra stod med 10000 Mand det ikke kunde hindre, men self dertil maatte være Vidne.

Prinz Christian kom hans Fader til Hielp med fire tusind Mands Undsætning og hand derforuden undsatte Nienborg baade med Folk og Proviant.

Kongens Vinterlager blev meget foruroliget af dend Keyserlige Besætning udi Hoya, hvilket Grefdom General Tilly sig hafde bemestret. *Kongen indtager Hoya udi dend anden Storm.* Dette tvang Kongen til at bryde op med 6000 Mand, med hvilke hand først med List meente at faae Staden Hoya: Men det slog hannem feyl, hvorfor efter at dend første Storm hannem mislingede, ved dend anden Storm indtog dend, og Besætningen, som for sildig ville betinge sig frii Udtog, blefve Fanger, og de Danske finge et got og kosteligt Bytte. Slottet blev med Stormen saa got, som ødelagt, og Broen over Weseren blev gandske opbrændt. Kongen blev skudt i sin venstre Arm, men Beenene i Armen blefve uskade, saa at det derpaa strax blev læget.

Kongen blev skudt i dend venstre Arm, men blev hastig læget.

Hermed endes Kongens Krigs-Tog i dette Aar, og forføyer Historien sig derfor til at fortælle hvad Gref Mansfeld imod Hertugen af Friedland eller Wallenstein udrettede.

Udi dette Aars Blide-Maaned eller Februario brød Gref Mansfeld op med sin Krigs-Magt fra Stiftet Lybek igiennem Meklenborg, og ved Veyens Vanskeligheder kom hand over Elben ind udi Marck-Brandenburg; hvor hand indtog Havelberg og derpaa gammel Brandenburg, og siden derefter een Morgen tiilig forraskede Zerbst udi Anholdt, som Wallenstein kort tilforn hafde befæstet og med Folk hafde besat.

Gref Mansfeld indfaldt over Elben udi Marck Brandenburg og indtog adskillige Stæder og Passer. Udi bemældte Fyrstendom Anholdt opholdte hand sig nogen Tiid for at fuldføre sit Forsæt imod Dessaver Broe og Skanzer, som nyeligen vare anlagde, og hvor var indlagt Altringer, som Commendant, een dygtig og erfaren Krigs-Oberste, og som Mansfeld ikke torde angribe, førend dend Undsætning kom fra Kongen, som hand med Længsel ventede efter.

Mansfeld hafde foresat sig at beqvemme Dessaver Broe.

Wallenstein eller Hertugen af Friedland paa Oberste Altringers Anmodning sendte først Grefven af Schlick med nogen Undsætning, men strax kom hand self derhen, førend Mansfeld derom hafde Kundskab. Men da hand det fik at vide, tænkte hand med Magt og med et hastig Anløb at ville forekomme Altringer, og forraske Udværkerne for Skanzen; Men hand fandt større Modstand, end hand ventede; og hand blev saaledes afslagen, at Gref Schlick blev sat udi ald Stilhed med sit Rytterie udi et Hinderhold udi en Skov, som laa bag derved. *Hand blef derfra slaget af Gref Schlick.* Derpaa beskød Hertugen af Friedland, og med saa stærk Ild ængstede saaledes Mansfeld, at ihvorvel hand betalte sin Fiende med dend samme Myndt, maatte hand dog paa *og siden af Furst Wallenstein eller Friedland blef angreben.*

Side 578.

et sidste rykke ud af sine Skanzer, og sætte sig udi dend fri og slette Mark. Da Friedland hafde faaet Mansfeld ud af sin Fordeel, brød hand med sit gandske Food Folk udaf Dessaver Skanze, og befoel Gref Schlick tillige med paa eengang at rykke ud med sit Rytterie af sit Hinderhold, saa at Mansfeld paa begge Sider kunde angribes. Mansfelds Food-Folk holdte sig længe vel, og med et tapper Mood gjorde Friedland om Seyeren tvislagtig, men paa det sidste maatte hans Rytterie tage Flugten; hvorpaa hans Food-Folk, som ikke vare meget stærke, med en læt Umag blef adspredt; og hvad som ikke blef needhugget, blef taget til Fange, som siden under de Keyserlige Regimenter blefve understukne.

og omsider maatte tage Flugten, og mistede udi et Feldtslag 3000 Mand foruden Fanger.

Her bekom Hertugen af Friedland et Bytte af nogle og tredive Fahner, 7 store Canoner; og 3 Ild-Morseler foruden een stor Mængde af Krigs-Rustning. Paa Valstædet fandtes over 3000 Døde, hvor iblandt var mange Oberster, og Oberste Kniphausen blef fangen. *Wallenstein eller Friedland tabte*

og eendeel Folk, dog beholdt Marken. Seyeren kostede og Friedland mange brafve KrigsHoveder, som laae iblandt over halfandet tusinde Mand paa Valstædet.

Mansfeld tog sin Flugt ind udi Marck-Brandenburg, hvor hand samlede sine adspreede Ryttere og Soldater, hvor til ham kom 3000 Skotter, som vare de Folk, hvortil Kongen hafde i Aarets Begyndelse ladet giøre Anstalt i Engelland

Mansfeld flyer ind i Marck-brandenburg og fik der 3000 Skotter til Undsætning.

Kongen sendte hannem og af sine egne Folk 2000 Musqveteerer, saa at det varede ikke længe førend hand hafde een Magt af 12000 Mand paa Beenene.

Og siden 5000 Mand fra Kongen, og siden samler een Magt af 12000 Mand.

Her holdte hand saaledes Huus, at Chur-Fyrsten af Brandenburg maatte opbyde sine Folk, for at tvinge hannem til at forlade hans Lande. Men hand var saaledes blefven indsnøret af Hertug Friedland, at hand ikke kunde komme derfra, førend Kongen sendte hannem endnu 6000 Mand til Hielp under Hertugen Johan Ernst af Weymar, saaog siden 2000 Mand til at forvare Passen ved Tangermynde, førend hand kunde udslippe. Ved St. Hans Tiid slap baade hand og Hertugen af Weymar ud, i det de uformærket komme over Oderen ved Frankfurt ind udi Slesien, som Friedland ikke spurte førend tre Dage derefter, da hand var udi stor Frygt, at hand vilde indfalde udi Keyserens egne ArveLande, og samle sig med Bethlem Gabor Fyrste udi Siebenborg, paa hvis Fred Keyseren ikke meget kunde bygge, eftersom hand allerede hafde begyndt at røre sig.

Mansfeld voldes slap dog ud over Odern.

Udi saadan Frygt udsendte Friedland først udi en Hast fem Regimenter til Hest og tu Regimenter Soldater, som hand lood sætte op bag Rytterne paa Hestene igiennem Lausnitz ind udi Slesien, for at studze Mansfeld og Weymar, indtil hand self kunde komme efter med Resten af sin Krigs-Magt. Paa denne Maade blef dend Neder-Saksiske Kredtz denne gang befriet fra Hertugen af Friedland og hans vældige Magt, for hvilken alle frygtede.

Saaledes blef Neder-Sachsen befriet fra Wallensteens Indfald denne gang.

Da Mansfeld og Hertugen af Weymar vare komne over Oderen, ginge de ind udi Slesien lige paa Crossen, Grosalgav,

Side 579.

forbi Breslav og andre Stæder, indtil de komme til Jabelunka, Grændze-Stædet imellem Slesien og Ungern. Hvor de kom, fandt de aaben Taffel, paa det Rygte, som de allevegne udspreedede, at det var dend Danske Krigs-Hær, som de førte til Religionens Forsvar. De finge og Tilløb af Folk og Tilførsel af Proviant saa meget, som de forlangede. De hafde faaet langt meere, om Friedlands Tropper ikke stedse hafde hastet ind paa dennem udi Hælene, saa at de ingen Stæd kunde faae Roelighed til at fæste Food, men iideligen med Hunger og Kummer maatte oprippe, og aldrig nogen Nat kunde slaa deres Natte-Leyr udi Sikkerhed og uden Vognborge.

Hert. af Weymar og Mansfeld falde ind udi Schlesen og ginge til Grændze-Stædet Jabelunka imellem Schlesen og Ungeren.

Dend Lykke alleene hafde de, at Hertugen af Friedland kunde ikke komme saa hastig fort, som hand vilde, formedelst hans Krigs-Rustning og Tros var tung og for stor, hvilket hindrede hannem, at hand ikke saa snart kunde komme til et Feldt-Slag.

Siden leede de stor Urolighed af Wallensteens Tropper.

Ved Jabelunka, som de stærk befæstede, finge de af Folk et stort Tilløb, og af Proviant nok Tilførsel baade fra Ungern og Mæhren.

U-eenighed kom imellem Hertugen af Weymar og Mansfeld.

Men Ulykken tiltoge, at der imellem disse tvende Krigs-Hælte kom Spliid og U-eenighed, saasom Weymar ikke kunde biefalder Mansfelds Forvovenhed, hvorudover Weymar brød op fra Mansfeld

med de Tropper, som hannem vare anfortroede, og dermed gik udi Septembri tilbage ind igien udi Schlesien.

Weymar gaar tilbage ind i Schlesien med sine Tropper.

Om hans Bedrifter skal siden fortælles, naar Mansfelds først ere til Ende.

Mansfeld med sine egne Tropper, saaog af Østerrigske og Ungerske mægtige Tilløb gjorde et mærkeligt Indfald udi Mæhren, hvor hand anfaldt og udplyndrede Fyrstendømmet Lichtenstein og Cardinal Didrichsteins Gods.

Mansfeld gjør et Indfald udi Mæhren.

Efter hannem udsendte Hertug Friedland 15 Standarter Ryttere og et par Regimenter Soldater, som sadde op bag Rytterne, under Hertugen af Saren Lavenborg og Oberste Polland. Disse komme vel noget for sildig, men endog saa tiilig, at de omsider kom udi Træfning med hannem for Lopnik, hvor hand mistede 2 a 300 Mand, og maatte af sine beste Stykker lade 4 blive staaendes formedelst onde Veye.

Mansfeld kom udi en Træfning med Wallensteens Tropper, hvor han mistede nogle Folk og 4 stokker, og hand retirerede sig ind i Ungern.

Derfra vendte hand sig imod Krennissier, men da hand der fandt Broen for sig afbrudt, og at hannem der blef buddet Spidzen og Modstand, tog hand sin Vey imod Ungern, hvor hand meente, at ville støde med sine Folk til de Siebenborgske Tropper. Hand kom til Trenskin fire Miile fra Ungerske Neustadt, hvor hand besatte Broen med nogle Dragoner, men de blefve af tvende Keyserlige Oberster enten nedsablede eller fangne, og Mansfeld maatte begive sig ind udi de Ungerske BergStæder, hvor hand nær hafde kommen til kort, fordi dend Ungerske Woywode Esterhassi hafde afkastet Broerne ved et Stæd kaldet Schytte, og dersom Bethlen Gabor ikke hafde sendt hannem 3000 Ryttere til Undsætning, saa hafde hand ikke sluppen udaf Fælden. Bethlen Gabor

Side 580.

kom og omsider med en temmelig Krigs-Magt til Caskav, hvor de Siebenborgske Stænder vare forsamlede, at raadslaae baade om Krig imod Keyseren, saaog hvorledes mand skulle forholde sig med dend ny Giæst Grefven af Mansfeld.

Wallenstein samler sig med dend Ungerske Woywode Esterhassi og forfølger ham.

Men Hertugen af Friedland samlede sin Magt med dend Ungerske Woywode Esterhassi, og forfulgte Mansfeld saaledes fra et Stæd til andet, at baade Mansfelds og Friedlands Magt ved saa mange tunge og vanskelige Togge blefve saaledes svækkede, at snart intet meere paa begge Sider kunde giøre. Men Friedland kunde dog noget hielpes af Ungern, men ikke saa meget som hand ønskede, eendeel fordi Bethlen Gabor brod Freden med Keyseren, saa var der og een Bonde-Krig og Oprør udi Østerrige.

Mansfeld maatte betro sine Læfninger af hans Tropper udi dend Siebenborgske Fyrstes Bethlen Gabors Forsorg og forlod Kongen.

Men Mansfeld saae sig self saaledes udi dend yderste Nød og Ulykke, at hand ingen anden Raad eller Udveye vidste (thi hans Tropper, som ikke kunde i Siebenborg saaledes holde Huus, som de vare vandte, forløbe hannem og blefve mærkeligen tynde) end at overgive de faa Læfninger hand til overs havde, udi Bethlen Gabors Forsorg, for at giøre en Reyse til Engelland, for at søge Penge og Undsætning. *Hand vil reyse til Engelland igiennem Tyrkiet, derfra til Venetien, og siden til Søes til Engelland.* Reysen torde hand ingensteds vofve igiennem det heele Tydske Rige, hvor hand overalt var for vel bekiendt: Men hand tog Veyen til Constantinopel, udi Meening derfra at gaa til Venetien, og siden derfra til Skibs til Engelland.

Paa Veyen giennem Bosnien bliver hand syg og døer. Paa Reysen kom hand saa vidt, at hand kom udi Bosnien til en Flekke kaldet Rackav, imellem Zara og Spalata, hvor hand først fandt sin Svaghed. Efter tu Dages Stilhed forfattede hand der sit Testamente, med een god Fornuft, og siden een

Beskrivning over alt hvis hand sig kunde efterlade, og strax derpaa endte hand sit Lif og Levnet, ikke paa sin Død-Seng, men ret op staaende imellem tvende Oberster, som med hannem fuldte. Hand var een stor Krigs-Hælt fuld af Mood, snart til at fatte Raad, fix og færdig udi Gierning. Alle maatte give hannem dend Berømmelse, at ingen var hans Mester enten udi snarere eller bedre at sætte een Krigs-Hær udi Slagt-Orden, men derimod var hand meget ulykkelig udi Feldtslag. Hand vidste sig ligesaavel at skikke udi Ulykke, som udi Lykke, og hand fattedes ey noget uden Middeler og Evne til sit høye Mood at udføre. Med et Ord, hvor hand kom frem, maatte hans Fiender frygte sig for hannem.

Hertugens af Weymars Forhold og Tog udi Slesien.

Nu maa her tales noget om Hertug Johan Ernst af Weymar, siden hand forlod Grefven af Mansfeld ved Jabelunka. Da hand kom tilbage udi Schlesien, maatte hand underholde sig og sine Tropper meest med Brand-Skatning; Jægerdorph og Oppelen overrumplede hand og besatte dem forsvarligen. Imedens Hertugen af Friedland forfuldte Mansfeld, var Grefven af Schlick befalet med nogle Croater under dend unge Grefve af Serin at angribe Hertugen af Weymar; men hand var dertil for svag: Thi Weymars Magt tilvorte dagligen saa stærk, at Land-Stænderne maatte opbyde hver femtende Mand udi Hertugdømmet Oppeln under Fyrsten af

Side 581

af Ligniz, som var Ober-Hopmand udi Slesien, for at giøre hannem Modstand. Derimod lod Weymar kundgiøre ved trykte Placater, med hvilke Placater dend Kongelig Ober-Krigs-Commissar Joachim Mezlau reyste omkring og forkyndte, at dend Kongelige Danske Krigs-Hær ikke var kommen for at fordærve Landet, men for at beskiærme dennem ved deres Privilegier, og for alle Ting ved deres Religions Frihed, saa at en stor Mængde kom godvilligen under hans Fahner, og tilbragte hannem saadan Overslodighed af alle Slags, endogsaa af Gevæhr, Lod og Krud, at hand ikke torde noget feyle; hvilket Fyrsten af Ligniz kunde ikke med ald sin Magt og Myndighed hindre. Paa saadan Maade blef Weymar udi een kort Tiid Mester af mangfoldige Stæder, hvor de fleeste self oplukkede Portene for hannem.

Grefven af Schlick og Forstier sig imod hannem.

Nogle Keyserlige og Slesiske Oberster, Dona, Schaffgotsk, Colloredo og Hertel, hafde samlet et stort Parthie af Tropper, hen ved 6 Regimenter, hvoriblandt var 7 til 800 Polakker under et Ober-Hovet af Nafn Kukinski, dermed at angribe en Skanze eller Pas ved Liebshytzer Strom, som Weymar hafde inde. Men de blefve af 7 Fahner saaledes imodtagne, at de med 900 Mands Forliis toge Flugten.

Men de blefve imodtagne saaledes af Hertug Weymar, at de med Forliis maatte tage Flugten. Polakkerne blefve af de andre Slesier bebrændte, at de vare de første som lode sig jage, hvorover de blefve saa forbittrede, at Kukinski self og alle de andre baade Officerer og Gemeene, uden at tage Afskeed eller sige far vel, vendte sig fra dennem og ginge over Grændzerne ind udi Pohlen: De andre Polakker, som vare udi Leyren, vilde sig ikke heller lade holde, men strax derpaa efterfuldte de andre. Saa snart Stilstand var blefven sluttet imellem Keyseren og Bethlen Gabor, Gik Hertugen af Friedland ud af Ungern ind i Slesien, udi Forsæt at hand snart ville befrie dennem fra Hertugen Weymar; men hand fandt Mand for sig; thi Weymar vidste saavel at holde sig inde udi sine Fordeele, at Friedland mærkede, at der udfordredes baade Kunst og større Magt til at faae hannem uddresvet, eftersom hand lærte at hand ikke kunde vinde et Foodsbredt Jord, uden med Staal-Handske, hvortil ogsaa skulle bruges Fornuft og Forvarlighed; saa at hand self ofte sagde, at hand nu en ret KrigsOberst for sig hafde fundet; og saaledes som hand self var; saa vare de og, som hannem efterfuldte.

Stilstand blef sluttet imellem Keyseren og Siebenborg, at Friedland eller Wallenstein kunde faa Luft til at forfølge Hertugen af Weymar udi Slesien.

Thi strax efter det, som skeede ved Liebshytzer Strom, begaf sig Oberste Baudis efter Weymars Befaling udaf Troppav med 4 Compagnier til Hest og Foods paa et vist Anslag, hvorom de Keyserlige

hafde faaet Kundskab, saa at de hannem med 16 Compagnier Passen ville afskiære, som ogsaa skeede. Da Baudis forgiæves maatte gaa tilbage, og fandt for sig udi Veyen de Keyserlige meere end dobbelt stærkere end som hand var, vilde hand dog ikke lade Modet falde, men efter at hand sine Folk hafde behiertet, faldt hand med saadan Hast og Mood disse 16 Compagnier ind udi

Side 582.

udi Flanken, at de maatte løbe af Marken, og sig baade Døde og Fanger efterlade.

Imidlertid blifver Hertugen af Weymar strængeligen truet af Keyseren med Rigets Agt og Ban, saafremt hand ikke forlod sit Handverk med Krigen imod hannem at føre: Men saasom baade hans høye Herkomst, saaog hans store Dyder og Tapperhed Keyseren saavel vare bekiendte, og hvorpaa hand stor Priis satte, saa ville hand først forsøge, om hand med det Gode sit Sind ville forandre, førend dend store Torden-Steen, som hand truedes med, blev nedslagen.

Hert. af Weymar trues af Keyseren med Rigets Ban, for at forlade Krigen, som hand paa Kong Christians Vegne førte.

Til hannem dertil desto snarere at bringe, lood Keyseren skrive Brevve til Churfyrsten og andre forvandre Fyrster af Saxen, for at overtale og formaaa hannem dertil, som de dog siden undskyldte sig fra at gjøre, og fraraadede lligemaade Keyseren fra saadan Haardhed. Omsider forekom Døden alt dette, saasom hand udi Begyndelsen af Decembri maatte nedlægge sig paa sin syge Seng: Hvormed dend imod hannem optændte store Vredes Ild, førend dend kunde opblusse, blev udslukket ved hans dødelige Afgang.

Men hand døde førend det dertil kom.

Efter hans Død blev Oberste Baudis af Kongen sat til General over disse Tropper udi Slesien og Oberste Holk, tillige med Marquard Ranzov blefve hans Medhiælpere.

Oberste Baudis udi hans Stæd blef befalet Commando over disse Weymars Tropper af Kongen. Saasom intet siden Hertugens Død forefaldt uden nogle faa og smaa Skiernytzeler om Vinter-Qvarteerene, saa er det ikke værd noget herom at opskrive. Men i Stæden derfor bør dette Aars Krigs-Historie sluttes med denne brafve Heltes Berømmelse.

Hertugen af Weymars Berømmelse.

Hand var een kiæk og moodig Krigs-Hælt, derhos saa sindig, at naar hand saae ringeste Tegn til at hans Forsæt ikke ville lykkes, da var hand Mester til at trække sine Soldater udaf Faren og Ulykken; dersom et Anslag slog ham feyl, var hand strax betænkt paa et andet. Hans Fiende hafde saadan Frygt for hannem, at hand maatte være aarvaagen paa sin Post; Thi naar de tænkte sig at være længst fra ham, da vidste de ikke, førend hand var dem nærmest. Hand vidste saavel med Krigs-List, som med Magt at svække Fienden. Hand døde udi dend feyreste Alder, neppe 32 Aar gammel. Hafde hand levet længere, da hafde mand fundet ventet, at hand hafde blefvet een af de største Feldt-Herrer, som Europa kunde hafve roset.

Førend her endes at tale om dette Aars Krig, maa og mældes noget om Infantinden Isabella og Gubernante over de Spanske Nederlande, hvorledes hun med hendes meget høflige og venlige Brevve hafde tilbuddet sin Tieneste med at mægle Fred imellem Keyseren og Kongen. Kongen svarede denne Prinsesse med samme Høflighed, og derhos aflagde Taksigelse for saadan Venskabs Tilbud, og naar hand kunde forsikre sig paa, at det var Keyserens Alvor, og at noget Fast, Trygt og Tilforladeligt udi saadan Fred kunde forhverves, da skulle hendes Mægling derudi imodtages. Men saasom hendes Forslag var ikkun almindelig, uden at derved ikke

Side 583.

ikke næfntes nogen Vilkaar eller Puncter; da ville Hans Kongel. Majest. vente, at Vedkommende sig herover noget tydeligere ville forklare.

Nu herefter skal tales noget om hvad som inden Rigerne er forefaldet Mærkværdigt.

Herre-Dagene holdtes udi Kolding.

Herre-Dagene begyndtes i Kolding udi dette Aar i Begyndelsen af April-Maaned, og endtes tu Dage for Julii Maanedes Udgang. Siden blefve og andre Indlandske Sager af Prinzen og Rigens Raad besorgede: Men det fornemmeste hvorom der blef raadslaget, var om Middeler til at befordre Kongens Tieniste udi Tydskland, at de deres allerunderdanigste Pligt og Skyldighed med Redebonhed kunde udviise: Hvortil og Prinz Christian paa Kongens Vegne adskilligt dertil hørende erindrede, som og blef vedtaget; og hvortil strax efter, ved Befalinger og Anordninger blef gjort Anstalter.

Anstalt til Fagernes Landets Forsvar.

Thi blef der befalet og forordnet, at hver formuende Bonde skulle forskaffe sig een Musqvette med fornøden Lod og Krud; men de mindre Formuende een Pik; saaog at alle skulle have et got Side-Gevæhr, hvormed ikke alleeneste hver Bonde-Lægsmand over sit Læg, men endog hver Adelsmand over sine Bonder skulle have flittig Opsium: De tvende Fynske Compagnier af Land-Ryttere skulle holdes baade udi flittig Øvelse, saaog at have dygtige Heste og Gevæhr. Hver Kiøbstæd skulle af Amptmændene og Øfrigheden taxeres for et vist Tal af Borgerskab til Musqveterer, og at de alle skulle have got sædvanligt Gevæhr. Alle, saavel paa Cronens, som paa Adelens Gods fødte Bonde-Karle skulle udskrives til Soldater for at være færdige naar paabydes; undtagen de som enten tiente Adelen self, deres Sæde-Gaarde, eller Borgerne i Kiøbstæderne. Der blef og forordnet over det bevæbnede Land-Folk et Hundrede Capitainer med deres Under-Officerer. Der blef og erindret, at ikke alleene alle Fæstningerne udi Riget strax skulle tilstrækkeligen forsiunes, og hvor nogen Brøst fandtes, der skulle det igien udi tilborlig Stand sættes; dersom og nogle fleere var fornøden paa sine Stæder at skulle anlægges, da maatte det ikke forsømmes. Til alt dette, som nu er opregnet, lovede saavel Rigens Raad, som og Adel-Standen af yderste Æfne at skatte og skylde.

Alle Stænderne udi Riget Danmark sammenkaldes for at gifve Skat til Kongens-Undsætning udi Krigen.

Prinz Christian lod og efter hans Hr. Faders Kongens Befaling udi Efter-Høsten forskrifve ald Adelen udi Sielland, Laaland, Falster og Skaane til Alle Helgens Dag at møde udi Ringsted, og de udi Jylland og Fyen blefve sammenkaldede at møde udi Odense, for at tilkiende gifve hvad eenhver af dennem til dend udi det Tydske Rige af Kongen begyndte Krigs Bekostning ville skatte og udgifve. De Jydske og Fynske ginge de andre for med saa got et Exempel, at de sig beqvæmmede paa hver Hest, som efter Ros-Tienisten skulle udreedes enten af deres Lehne, eller af deres Arfve-Gods, ville de betale sex Maaneders Sold og Underholdning. Men Adelen af Halland og Bleginde blefve ikke anseete høyere end

Side 584

for Halvparten imod de andre. De Geistlige i Danmark gafve og dette Aar til Krigens Udforsel een temmelig Skat frem for udi forrige Tider: Hvilket Borgerskabet udi Kiøbstæderne ligesaa gjorde. *Norge contribuerer og hertil.*

Adelen, Geistligheden og Borgerskabet udi Norge lode og see deres Reedebonhed efter de Skatte-Brefve, som derom fra Prinzen udi Kongens Nafn udginge.

Efter Forbundet og Tractaterne sluttede med de foreenede Nederlande blef under Jørgen Ulfeld, som Admiral, udsendt een Flode af 8 Orlogs-Skibe foruden Galleer, for at holde Rigernes Strømme udi Vester-Søen reene, hvorudi Duynkerkerne og de Spanske Nederlande udsendte et Admiralskab paa 12 Skibe; hvilke saaledes af dend Danske Flode blefve imodtagne, at fire blefve skudte udi Grund, tu blefve opbrændte, og de Øfrige saaledes tilredte, at de udi dette Aar ey meere udi Søen kunde seyle. *Kongen udsender en Flode udi Vester-Soen, for at holde Kongens Strømme reene imod een Spansk eller Duynkerkers Flode, som blefve af de Danske slagne.*

Bemældte Ulfeld opbragte og nogle Lybske Skibe, som kom seylendes med Krud og Stykker, hvilken Ladding de til de Spanske Nederlande ville føre, og hvilke blefve til Priis dømte.

Holland klagede for Kongen over Hamborgerne, at de ogsaa førte jæfnligen Krigs-Rustning til dend Spanske Leyr udi Nederlandene, og bade Kongen, at dennem saadant maatte hindres.

Holland klagede over Hamborg fordi de førte til de Spanske vare udi Nederlandene Munition. Hvorpaa Kongen sendte 5 Orlogs-Skibe paa Elben, hvortil og stødte tvende Skibe fra Holland, hvilke blefve saa lykkelige, at de betimeligen antrassede over een Snees af saadanne tilladte Skibe uden for Munden af Elben liggendes for Anker, hvilke blefve undersøgte og af deres Søe-Brefve blefve befandene, at de ville seyle paa saadanne forbudne Hafne, hvorefter de blefne optagne og straffede paa Skib og Gods.

Kongen sender et Parthie Orlogs-Skibe paa Elben, som opbragre de Hamborgers Skibe, og straffede dennem paa Skib og Gods.

Prinzen lod og udi Kongens Nafn giore dend Anstalt udi Øresund, at de Hollandske Koffardi-Skibe fra Øster-Søen did kommende, naar de sig paa Toldboden angave, og de Tolden hafde erlagt, skulle forbydes strængeligen, at de ey maatte udaf Sundet udløbe, men der skulle blive liggendes indtil de vare alle samlede, og indtil Orlogs-Skibe kom fra Holland, som dennem til deres Fæderneland udi tryg Hafn kunde leedsage.

De Hollandske Koffardi-Skibe som af Kongen udi Sundet fra Øster-Søen blef arresterede, maatte ikke udseyle til Holland førend de finge Convoyer til deres Sikkerhed.

Paa det de og ikke sig skulle udsnige, blef dennem ingen Told-Seddel meddeelt, førend dend Hollandske Convoy-Flode var ankommen.

Udi nogle Aar hafde der været een Misforstand imellem Kongen og Frankerige over tvende Franske Skibe, det eene som var opbragt af det Ostindiske Compagnies Flode paa Hiem-Reysen til Fædernelandet for nogen Forseelse, som meget vel paa en anden lempæltigere Maade kunde have blefven straffet; og det andet, som hafde understaaet sig, at fiske og handle udi een forbuden Hafn under Findmarken og Nord-Kappen.

En gammel Misforstand om tu upbragte Skibe med Frankerig, og som hindrede de Danskes Fart paa Frankerig, blef forligt.

Denne Misforstand blef udi Danmark lang Tiid forsømt, hvorover det nu udi Frankerig udbrod saaledes, at intet Dansk eller Norsk Skib kunde komme ind udi Fransk Hafn, at

Side 585.

at det jo blef optaget og til Priis giort, hvorom Kongen og hafde ladet Undersaatterne advare, at de sig fra saadan Fransk Fart skulle enthalde, indtil dend Sag var blefven afgiort og dæmpet. Denne Sag blef nu i dette Aar med begge Kongernes Samtykke Voldgifvet under Herrer Staternes Dom; hvilke bielagde og forligte Sagen, saa at ald Tvistigheden derom til begge Parternes Fornøylelse blef ophævet.

Forrige Aare er blefven talt om dend ny Stad Kongen lod anlægge uden for Aggershuus eller Slottet udi Norge udi dend gamle og opbrændte Stads Opsloes Stæd.

Dend ny Stad Christiania, som Kongen hafde begyndt at anlægge udi den afbrændte Opsloe Byes Stad udi Norge, blef i dette Aar færdig.

Denne ny Stad blef i dette Aar med sine Befæstninger og Volde færdige. Dend ny opbygte Dom-Kirke blef og af Biskopen udi Opsloe M. Niels Simonsen Glostrup indviet, hvorind ikke alleeneste det forrige Capitul og Canikerne, men endog Borgerne maatte indflytte, hvor de og fandt for sig deres Raadhuus og Ting-Stuer opbygte, saavelsom Toldboden ved Hafnen. Denne ny Stad blef kaldet Christiania, og blef nu sat til at være Hoved-Staden for Riget Norge: Saablef og Stiftet, som kaldtes tilforn Opsloe Stift, nu gifvet det Nafn af Christiania Stift.

Kongens Proviant-Huus i Kiøbenhavn hafde dend Ulykke i dette Aar, at det med dend største Deel af Mund-Proviant for Kongens Flode blev af VaadeIld opbrændt.

Proviant-Huuset i Kiøbenhavn blev af Vaade-Ild opbrændt. Dog blev Ilden paa det sidste af Kongens Skibs-Folk dæmpet, og derved hindret, at det ikke kom i Tøyhuuset, som stod nest derved. Herved stood Kongens Slot, ja snart Kiøbenhavns Stad udi største Fare for Ulykke, som GUD enddog naadeligen afvendte.

Her kunde vel meldes, hvorledes Kongen sendte Jørgen Seefeld Christophersen til Kong Gustav Adolph af Sverrig, som dend Tiid var udi Elbingen, hvilken hand sig denne Tiid hafde bemægtiget. *Jørgen Seefeld sendes Gesandt til Kong Gustav Adolph for at faae hannem udi Forbund imod Keyseren.* Seefeld blev meget vel og med Stats indhentet; hans Ærinde var at formaaa Kong Gustav Adolph til et Forbund, hvorefter een Krigs-Magt kunde indsendes udi det Tydske Rige og giøre et Indfald udi de nær ved Oderen liggende Keyserlige Arve-Lande. Det giøres ikke fornøden, at her skal fortælles aldt hvad som hertil er blefven foresat, og hvad derpaa er blefvet svaret: Thi det er nok at der siges at dette Forslag af Kong Gustav Adolph ikke blev antaget, men gandske undskyldt. Ellers skeede dette kort førend det store Feldtslag ved Luther blev holdt.

Foruden de mange brafve Hældtes dødelige Afgang, som tilforn er ommældet, maa her til Slutning paa dette Aar og mældes Hertuginde Elisabeths til Brunsvig og Lyneborg hendes Død.

Kongens ældste Søster Elisabeth, Hertuginde til Brunsvig og Lyneborg, og Moder til Hert. Friderich, Ulrich og Christian, som og her til Hert. Friderich Ulrich og Herr. Christian, dør.

Hun var kongens ældste Søster, og Moder til Hertugerne Friderich, Ulrich og Christian, som nok tilforne ere bekiendte giorte; hun var een Prinsesse af stor Dyd, og god Fornuft, hvilket hun ogsaa tit udi disse Trouble-Tider i Gierningen udviiste.

Side 586.

Tilforn er der og lidet talt om dend brafve Statholder udi Slesvig og Holsteen Gerhard eller Geert Ranzovs dødelig Afgang, som indfaldt udi een u-beleylig Tiid for Kongen og Landet: Hans Berømmelse for Troskab, Fornuft og Ærlighed imod Fædernelandet og Undersaatterne er u-dødeligt. *Statholderen Geert Ranzov udi Holsteen døde.*

Aarhus Stift mistede sin Biskop Mester Jens Godesen eller Ægidison, som der udi Sædet hafde siddet over 31 Aar, siden Aar 1595.

Ligesaa den brafve Biskop udi Aarhus Mester Jens Godesøn dør.

Hand var udi Lif og Lærdom een anseelig Mand: Hans høye Alderdom faldt hannem saa besværlig, at hand tu Aar for hans Død, bad Kongen, at hand fra Embedet maatte forløves. Men hertil gaf Kongen hannem dette Svar, at dend samme GUD, som hafde kaldet hannem til Embedet maatte ogsaa kalde hannem derfra igien. Dog beskikkede Kongen det saaledes, at hans tvende Naboe, Biskopen Doctor Hans Wandel udi Wiborg og Doctor Isver Hemmet Biskop udi Ribe maatte deele hans Forretninger imellem sig, og udi hans Embedes største Forretninger gaa hannem til haande, saa længe hand levede. Udi hans Stæd kaldte Kongen igien sin Skrifte-Fader og Hof-Prædikant Doctor Morten Madsen, som var een velbegafvet Mand, og blev hand derpaa udi Aarhus til Biskop indviet af D. Hans Wandel. *Doct. Morten Madsen Kongens Skrifte-Fader kom udi hans Stad.*

Udi Doctor Morten Madsens Stæd udvalte Kongen Mester Christen Jensen, hidindtil Sogne-Præst udi Weyle udi Jydland, til at være Hans Majests. Skrifte-Fader og Hof-Prædikant.

Udi hans Stad igien blev Mester Christen Jensen Kongens Skrifte-Fader.

Til Slutning paa dette Aar maa her optegnes den 7de Dag udi Decembri eller Christ-Maaned, som en mærkelig Dag, eftersom paa denne Dag blev Kong Gustav Adolph til Sverrig hans Daatter og eeneste efterladte Arving til Riget fød til Verden, som siden efter Faderens Død blev Dronning, og een mægtig Regenterinde.

Dronning Christine Fødselsdag udi Sverrig.

Om Hendes Majestæt haver ikke alleeneste denne Historie, men endogsaa ald Europa nok at fortælle.

Aar 1627.

Nest forleden Aars Krig i det Tydske Rige endtes med dend brafve Hertug Johan Ernst af Sachsen Weymar hans Død.

Hvorledes Krigen siden Hertug Johan Ernst af Sachsen Weymar hans Død udi Slesien af de Danske blef ført.

Efter hans Frafald blef dend Krigs-Magt, som af Kongen udi Schlesien var udsendt, betroet General Major Baudisen tilligemed Marqvard Ranzov, saaog General Major Karpezan over Artilleriet, samt dend brafve Oberste Henrich Holk og andre fleere; hvilke ikke nogen Tiid forsømte Leyligheden med dend dennem betroede Magt deres Pligt at udviise. Faa Uger efter Nyt-Aar indtog de Staden Kleine Glogav, hvor de baade gjorde et stort Bytte og nedsable-

Side 587.

sablede Besætningen af Cosacker og Valske Soldater; men de Tydske gafve de Qvarteerer. Siden deelte de her og der Tropperne i Længden og Breeden, for at tilfsperre Veyen for ald Undsætning, som fra Ungern og Pohlen ventedes. De hafde og vel Oye paa Staden Neis, men formedelst dend ankomne Oberste Pechmand fra Breslav, blev dend frelst fra Beleyringen. Derved blefve de Danske enddog ikke hindrede, at de jo kort derefter indtog Koselen, hvor de ikke alleeneste gjorde et stort Bytte af Penge og arbeydet Solf; men de endogsaa ødelagde tvende Compagnier Cosacker, som Staden til Undsætning vare sendte. Siden overrumplede og bemestrede de sig Ovest og Gleibiz; hvilken sidste sig i Begyndelsen tapperligen forfvarte. Ved Staden Oppelen ville de sig ikke opholde med at beleyre, fordi dend nyligen hafde faaet frisk Undsætning; men derimod hastede de udi April med at indtage Thust tilhørende Fri-Herren af Roderen, som de besatte, og siden ginge de los paa Store Straliz, hvorfra det der liggende Rytterie toge Flugten; saa at dend kom i de Danskes Gevalt. Udi Mayo bemægtigede de sig det Herskab Goldstein, og kort derefter i samme Maaned ligeledes Staden Rosenberg. Men deres Anslag paa Kreuzberg udi Fyrstendømmet Brieg ville dennem ikke lykkes.

Aarsagen til de Danskes Fremgang.

I Stæden for at tage sig Hvile i Vinter-Quarteererne, toge de Danske Tropper Leylighed til saadan Fremgang, formedelst de Keyserlige udi dette Hertugdom hafde ikkun et maadeligt Antal af Tropper til at giore Modstand; thi hertil kunde de ikke fra Hertugen af Friedland faa hastig faae Undsætning, saasom hand imod Enden af forleeden Aar maatte bruge sin Krigs-Magt til at bringe dend Siebenborgske Fyrste Bethlen Gabor til at qvittere Ungern, og med hannem slutte een Stilstand, hvorved de Mansfeldske Tropper blefve udi Stikken efterladt. Ved disse udi Ungern forefaldne Togge og Contra-Togge, saavel som adskillige Parthier, og særdeeles ved smitsomme Sygdomme blef og Hertug Friedlands Krigs-Magt saaledes formindsket og snart ødelagt, at hand maatte saa got som oprette een ny Magt paa Beenene, saafremt hand skulle udrette det, som begyndt var. *Dend Siebenborgske Fyrstes Bethlen Gabors Ustadighed.*

Hertug Friedland var nær ved at falde i Keyserens Unaade, men kom dog siden udi større Naade.

Saavel Slesiens Overfald, som og denne ny Krigs-Magts Opretning blef ved det Keyserlige Hof saa slet optaget, at Hertugen af Friedland blef kaldet til Wien for at forsvare sit Forhold udi Adskilligt, i særdeelehed at hand hafde ladet Gabor undkomme, som de meente at hand lettere kunde hafve faaet i sin Vold, end med hannem een Stilstand at slutte: Desligeste at Slesien saaledes hafde været forsømt

med at blive undsat, og de Danske derfor huserede med Magt efter egen Behag; saa at der droges Betænkning at skulle indrømmes hannem hans Begiæring med dend ny Krigs-Magt at opreise. Hand blef saa hart eftersat, som vel kunde skee; men hans store Anseelse og u-gemeene Myndighed over Krigs-Folket, saaog hans hidindtil førte Forstand og Klogskab udi hans

Side 588 .

Commando bragte det derhen, at Keyseren maatte indgaae alt det hand begierte; saa at dend ny Krigs-Magt kom paa Beenene, alligevel dermed een temmelig Tiid bortgik. Herudi var hand baade saa lykkelig og flittig, at hand blef færdig til dend Tiid, som hand hafde lofvet, med een Krigs-Magt af 40000 Mand; hvorover Keyseren blef saa fornøyet, at hand forlehnte hannem det Hertugdomme Sagan, som grændzer med Lausnitz, Marck-Brandenburg og Glogav, og er for sin Frugtbarhed meget berømmet.

De Danske forsømte ikke ringeste Modværn.

Saasnart dend Danske Magt udi Slesien spurte Hertug Friedlands Opbrud og Anmarsch, forsømte de ikke mindste Time eller ringeste Fliid, til de af dennem der indtagne Stæder baade med Krigs-Rustning og Mund-Kost at forsiune, saaog at lafve sig til ald muelig Modværn. Hertug Friedland kom med sin Magt udi Midsommer ved Neis; da de der omkring liggende Fæstninger med Folk vare forsiunede, holdte hand sin Munstring, og strax derpaa udi Julii Maanedes Begyndelse gik hand for Lischwiz, som blef saa stærk bestormet og beskudt, at dend Danske Besætning sig maatte opgive, og nogle, undtagen Ober-Officerer og Ryttere, blefve under de Keyserlige understukne.

Friedland indtager Lischwiz.

Jægerdorff blef strax derpaa bemæstret.

Ligesaa Jægerndorp.

Derfra gik hand fort for at beleyre Koselen, paa hvilket Tog nogle af hannem udsendte Regimenter blefve af de Danske saaledes overrumplede, at ikke alleeneste over 1000 Mand maatte bide i Græsset, og at derforuden een stor Deel Feldt-Bogne med Penge og andet kostbart Bytte ved een Krigs-List dennem blef fratagen.

Hand lider Skade ved Koselen.

Ved Koselen hafde vel dend beste Deel af dend Danske Magt, bestaaende af 4 Regimenter til Foods og 4600 Mand til Hest sig vel forskandset, men Mængde af de Keyserlige fortrængte dennem saaledes, at Rytteriet efterlode Oberste Carpezan Fæstningen til at forsvare, som hand dog paa det sidste til dend Keyserlige Grefve Schlick maatte overgifve med Betingning, u-behindret at afdrage med fuld Mundering; dog ey udi nestfølgende sex Maaneder imod Keyseren sine Vaaben at føre.

Hand faar Koselen ved Betingning.

Derefter ginge de løs paa Troppav, som Marqvard Ranzov hafde udi Befaling; hvilken de med saa stræng Beleyring og Ild beængstede, at dend sig maatte ofvergifve, dog meest formedelst Mangel af Vand, hvortil Renderne af Fienderne vare afskaarne. Af Besætningen, som blef tilladt at udtrække med deres Side-Gevæhr, toge de fleeste af de Gemeene Tieneste under de Keyserlige. Iblandt de Friedlandske Tropper indfandt sig og Hertug Adolph, Broder til Hertug Friderich af Holsteen Gottorp med twende Regimenter, et til Hest og et til Foods, som hand hafde værft, men hand blef med sine Folk, af Generalen Baudisens Rytterie overfaldet og paa Flugt jaget.

Hertug Adolph af Holsteen Gottorp tiene under Friedland med 2 Regimenter: et til Hest og et til Foods.

Pitschen, som de Danske med List indtog, blef udplyndret og siden forladt.

De Danske Tropper maa forlade Slesien

Saaledes maatte dend Danske KrigsMagt, som af deres forrige Anførere, men nu afdøde Johan Ernst Weymar udi Slesien med.

Side 589.

med Berømmelse, sig et helt Aar hafde opholdt, paa een Maanedes Tiid dette Hertugdom forlobe. De satte deres Tog giennem de Pohlske Grændzer over Floden Warte for at komme i MarckBrandenburg, til dend Kongel. Danske HovedLeyr; paa hvilken Reyse det dennem ikke meget gik efter Ønske, saasom de maatte lide stor Afgang formedelst de fandt for sig de Brandenburgske Grændzer besatte, og derfor maatte søge andre Udveye.

Deres u-lykkelige Tog

Foruden dette blefve de og, da de udtrækkede af Slesien, udi Hælene forfuldte af 7000 Ryttere og Dragoner, som Hertugen af Friedland under Grefven af Merode og Oberste Pekmand vare udsendte; hvilke med dennem kom udi een stærk Træfning ved Landsberg, eller ved et nær hosliggende Stæd kaldet Friedensborg. Udi Begyndelsen hafde Baudissen faaet de Keyserlige paa Flugten; men da de hafde faaet Undsætning af 700 Croatier og 500 Soldater, maatte de Danske tage Flugten. Men derved blefve de dog ikke frelste; thi Bønderne lagde dennem ikke alleeneste øde, hvor de kunde dennem overkomme, men de og derforuden gafve de Keyserlige Anviisning paa de Tropper, som hafde samlet og skiult sig udi Skoven, at de dennem der skulle indsperre: Hvorofver de sig maatte lade fange, og sig siden iblandt de Keyserlige lade understikke. Oberste Pekmand blef dog udi disse forefaldne Træfninger skudt og saa Dage derefter døde.

Baudissen, Carpezan, Holk og Marqvard Ranzov kom omsider efter ald denne og meer udstandne Modgang med nogle faa Overblefne udi Begyndelsen af Septembri til Kongen, da hand var udi Glykstad.

De overblefne Danske komme omsider til Kongen udi Holsteen.

Iblant anden Underretning, som Kongen bekom om disse Krigs-Toge, beskyldtes meest dend dennem medgifne Krigs-Commissarie Jochum Mitzlof for at hafve været Aarsag til deres Ulykke, i det hand siden Hertugen af Weymars Død tilegnede sig dend største Myndighed, og fordærfvede alle Ting med sin Gierrighed og daarlige Ifver og Strængthed, som forbittrede baade Soldaterne og Landets Indbyggere: Hand blef og beskyldt for at hafve forfalsket Mynten, hvormed Soldaterne blefve betalte.

Krigs-Commissarius Jochum Mitzlof dømes fra Æren.

Af slige Aarsager blef hand efter Kongens Befaling arresteret, og siden for een KrigsRæt ofverbeviist og dømt fra Æren.

Bethlen Gabors Forhold imod det sluttede Forbund.

Hvor nær det Slesiske Krigs-Togs u-lykkelige Udfald gik Kongen til Hierte, besværede Hans Majestæt sig i sine Skrifvelser til een og anden, men særdeeles til Herrer-Staterne. Foruden dette fortrod Kongen og meget over Fyrsten af Siebenborg Bethlen Gabors Forhold, i det hand hafde forladt det Forbund, som med hannem udi sidst forleeden Aar til dend Hag var sluttet, om det Indfald, som hand burde gjøre udi Keyserens egne Lande, u-agtet, at Kongen i dette Aar til hannem hafde ladet betale een stor Deel af de Penge, som hannem tilkom efter benæfnte Forbund at skulle betales; hvilket Administratoren af Magdeborg Markgref Christian Wilhelm nu først fornåm, da hand af Kongen var udsendt udi dend

Side 590

dend afdøde Hertug af Sachsen Weymars Stæd, Krigs-Magten udi Slesien og deromkring at antage og anføre.

Saasom Historien nu aldeeles maa ophøre med at tale meere om det Slesiske Krigs-Tog, saa maa dend blive ved at fortælle, baade hvorledes Krigen førtes fra Kongens egen Hoved-Leyr, saaog hvorledes

der blev tænkt paa Freden at forsøge; helst dend Brunsvigske Forsamling, siden det store Feldtslags u-lykkelige Udfald var overstaaet, nu gandske var ophævet og adsplit.

Kongen arbeyder paa at faa Fred stillet ved Chur-Fyrsten af Sachsen.

U-agtet dette, efterlod dog ikke Chur-Fyrst Johan Georg af Sachsen sin Fliid og Nidkierhed, ey heller forsømte hand sin Tiid for at bringe Freds-Handlingen igien paa Beenene.

Infantinden Isabella tilbyder sin Mægler-Tieneste, men undskyldes af Kongen.

Infantinden Isabelle Stadtholderinde over de Spanske Nederlande siuntes og derfor at være omhyggelig, i det hun sin Mægler-Tieneste ved Skrifvelse lod Kong CHRISTIAN tilbyde: Hvorudi hun og til Handels-Plads Staden Bryssel foreslog. Hendes Tilbud blev af Kongen besvaret paa det venligste med største Berømmelse for saadan hendes priiselig Forsæt: Men det dertil foreslagne Stæd holdtes for at være aldt for langt fraliggende og dertil ubeqvæm for Befalinger og andre Brevfe, som til Forhandlingen frem og tilbage skulle sendes. Derimod blev Chur-Fyrstens Mægler-Tieneste ved Hertug Friderich af Holsteen Gottorps Imellemhandling uden ringeste Modsigelse antaget; hvortil og Kongen foreslog Stædet, enten Bremen eller een anden af de Neder-Saksiske Stæder. Til dend Ende udsendte Hertug Friderich sin fornemste Raad og Ober-Hofmester von der Lanken, som derforuden var Dom-Provst udi Lybek, til Chur-Fyrsten, som siden frugtede saa meget, at der siden imellem Kongen og Chur-Fyrsten gik flittige Sende-Bud og Brevfe med Underretninger om hvis, som imellem det Keyserlige Hoff og Chur-Fyrsten til denne Forhandlings Begyndelse kunde foresalde; saa at Kongen paa det sidste skikkede til Chur-Fyrsten de Puncter, som hand meente at Freden paa beste Maader for sig og sine Medforbundne Venner og Evangeliske udi Riget kunde være tryggeste og sikkerste. Men ald denne Umage og Tiid blev dog for indeværende Aar forgiæves, hvormed baade de Keyserlige saavel i Raadstuen, som ved Generalitetet ikke siuntes at ville haste.

Udi Begyndelsen af Februario lod General Tilly med strænge Brevfe af Truseler med Straf og Hæfn formane Adel-Standen udi Hertugdømmet Holsteen til at frafalde og afstaa nogen Undsætning til Kongen at giore efter de hannem forrige Land-Dag giorte Lofter.

General Tilly strangeligen forbyder dend Holsteenske Adel at giore Kongen nogen Biistand. Derforuden skref hand og særdeeles til Hertugerne af Holsteen Gottorph, at hand ikke udi samme Undsætning vilde samtykke, men tvert imod, sig som een tro Keyserens og Rigets Fyrste forholde, gifvende ham derhos Part af hvad, som til Adel-Standen var skrefvet.

Hand roser de Meklenborgske Stander fordi de ikke ville giore Kongen Biistand.

Paa samme Tiid rosende General Tilly ved Brevfe dend Meklenborgske AdelStand, fordi de udi dend til Rostok nyligen holdte

Side 591.

Forsamling hafde forsikret dend Keyserlige Gesandt Husan paa ald Troskab og Lydighed imod Keyseren, som kunde udkræfves; og særdeeles at de Keyserens Fiender ingen Hielp ville giøre: Derforuden formanede hand dennem, at de sig ville holde fra det, som den Holsteenske AdelStand forleeden Aar sig hafde tilforbundet; men at de derimod ville fremture udi deres Pligt til det Romerske Rige og deres Over-Herre.

Dend haarde Vinters Tiid hindrede Kongen ikke strax efter Nyt Aar udi Holsteen saavel over Adelskabet, som andre Landsaatter at holde Munstring: Ikke heller at forførge Fæstningen Nyenborg ved Weseren udi Grefdommet Hoya med Gevæhr, frisk Proviant og anden Fornødenhed; særdeeles blev der indlagt 4000 Ryttere og 1000 Dragoner.

Kongen undsætter Nyenborg.

Disse Folk, saa snart de did vare komne, overfaldt de udi et Udfald nogle Keyserlige, med faa Compagnier, som laa i een Flekke kaldet Obernburg, hvor de ødelagde et gandske Compagnie, og derfra førte et got Bytte. Derimod hafde de Keyserlige strax efter een Fordeel saaledes, at de i

Forstaden for Wolfenbyttel overfaldt een Dansk Oberst-Lieutenant med 200 Ryttere, som de sloge; hvilket de Danske gierne vilde hafve hæfnet paa nogle Keyserlige, som udi Konigs-Lutter vare indqvarteerede; men forgiæves; thi de fandt dennem paa deres Poster aarvaagne.

Ved For-Aarets Begyndelse blev Kongen fra Holland oversendt til Stiftet Brehmen 6000 Engelske og Skotske Soldater under Oberste Morgan, som fra Kong Carl af Store Britannien Aaret tilforn vare sendte til Holland, og af Engelland der skulle beholdes.. Denne Oberste var een Skotte og hafde i forrige Aaringer udi Hollands Tieneste viist sig at være een erfaren og klog Krigs-Hælt.

Engelland sender Kongen een Undsætning af 6000 Mand under Gen. Morgan

Dend Neder-Saksiske Kredtz blev denne Vinter ynkeligen overlastet med Giennem-Toge, Indqvarteeringer, Brand-Skatte, Plyndring og deslige, som Krigen med sig fører; saa at mange velhavende gode Folk med Bettel-Staven deres Huus og Hiem maatte forlade.

Neder-Saksiske Kredtz handles ilde med af de Keyserlige.

Til det Onde udi Kredtzen at afværge og forhindre, efterlod Kong CHRISTIAN ingen Tiid at gjøre ald fornøden Anstalt, ved Befalinger til alle Oberster og andre som over nogen hafde at befale, at de skulle ikke efterlade u-afladeligen at holde skarp Ret iblant Soldaterne, og under allerstrængeste Straf at tilsee, der ingen Skade skeede enten paa Sæden og Markens Frugter, ey heller paa Folkets Qvæg og ald anden Boehave, samt at de Reysende være sig Kiøbmænd eller andre, ingen Overlast tilføjedes.

Anstalt under hans Armee imod saadan haard Medhandel.

Dette kunde dog ikkun lidet hielpe, fordi de Keyserlige, Lyneborger og andre fordærvede det meste, som dennem forekom.

Gen. Tilly vil forsikre sig paa Nordheim.

Førend General Tilly ville foretage viidere i dette Aar ville hand være sikker paa de ofverblefne Fæstninger udi Kredtzen, som de Danske endnu hafde, nemlig Nordtheim, Nyenborg og

Side 592.

Wolfenbyttel, hvilke hand ventede, at, naar de blefve opfordrede, de da skulle oplade Portene for hannem. Hand begyndte først at beleyre Nordtheim, men dend Danske Commendant holdte Stædet saa mandeligen, at hand maatte ofvergifve Beleyringen, som med mange Linier vare trofne, og med mangfoldige Skanzer vare forsiunede, og dend ofverlod til General Tøygmeister Grefven af Fyrstenberg, dend at fuldføre. Vel hafde de Danske i Sinde efter lang Anstrængning, Staden at opgive paa gode Vilkaar efter Krigs-Maneer: Men da det blef afslaget, lode de Fyrstenberg ved een Trompetter viide, at hand nu maatte komme naar hand vilde; thi Commendanten og hans underhavende Besætning vilde viise sig imod hannem, som dennem nu hafde opirret, at de ville fægte paa deres Poster indtil de derpaa blefve needlagde døde.

Men Besætningen holdte sig mandeligen.

Derpaa vofvede Fyrstenberg dend Dag, saa længe Solen var paa Himmelen, et Anløb og Storm paa det andet; men saaledes forgiæves, at hand mistede een General Vagtmester, sex Capitainer og otte Fendrikker, med mangfoldige Gemeene døde, og derforuden 9 Capitainer og 500 Soldater blefve liggendes ilde saarede under Voldene: Hvorover hand maatte begiere Stilstand i 3 Dage til at begrave de Døde og bortføre de Saaede; hvilket Commendanten bevilgede med disse Ord, at hand og Besætningen imidlertid ville tillave hannem et heedere Bad end det forrige. Paa dette Svar blef Fyrstenberg meere spagfærdig, og tilbød dennem de beste og største Vilkaar, som Krigs-Maneer kunde tillade, dersom de sig godvilligen ville ofvergifve. Commendanten efter at hand med Besætningen hafde holdt Krigs-Raad, antog de tilbudne Vilkaar, som dennem ærligen blefve holdte, og de derefter blefve geledyede til Wolfenbyttel. Commendanten bragte neppe fire Compagnier ud

548

med sig, thi saa nær vare de bortsmeltede. Fyrstenberg derimod mistede ikke langt fra 200 Mand. Dette skeede i Junii og Julii Maaneder.

Men maatte omsider overgave sig med god Accord.

Desligeste blev og Wolfenbyttel belejret, hvormed dette sig saaledes tildrog: Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig og Lyneborg, da hand, som tilforn sagt er, hafde ofvergifvet og underkastet sig og sine Lande udi Keyserens Naade, begierte hand af Kongen ved adskillige Sende-Budde og Brevfe, at Staden, som ikkun med hans Tilladelse var med Kongens Folk besatte, maatte hannem godvilligen overgives, eftersom dend ikke med nogen Krigs-Magt af Kongen var indtaget, paa det hand kunde fyldestgiøre dend Pligt, hand sig til Keyseren og Tilly hafde forskrefvet, og at hans Lande for ald Krigs-Ofverlast kunde blifve befriet.

Wolfenbyttel bliver anfægtet først af Hertug Friderich Ulrich forgiaves.

Kongen lod hannem svare, at det sig ikke kunde lade giøre, fordi hand ikke vidste, hvad hans Fiende hafde i Sinde; hvorfor hand endnu maatte have nogen Taalmodighed, helst der begyndtes paa Fred at handles. Kort derefter skeede et stort Udfald af Wolfenbyttel, som indbragte et stort Bytte af Viin og anden Forfriskning, som

Side 593.

formedelst Tilførselen dennem var fraspærret. Dette ville Tilly hæfne med een stor Magt, og hvormed hand meente Staden at ville forraske: Men Grefven af Solms, som var Kongens Stadtholder og Commendant i Staden, efter betimelig bekomme Kundskab posterede udi Grøfterne og Buskene uden for Staden et anseelig Baghold, hvorefter hand udsendte een Trop af 400 Ryttere, for at gifve sig udi Skærmytzel med Fiendens For-Tropper, hvilket Ritmester Skenk saa vel forrettede, at hand med at fægte og vige tilbage lokkede tu Regimenter ud til det Stæd, hvor Bagholdet laae, saa at de saaledes for og bag blefve imodtagne, at ikkun faa af dennem kom tilbage, og Skenk bragte et stort Bytte ind med sig af Heste, og mange Rust-Vogne opfyldte med Lod og Krud, samt anden Rustning. *Siden af Gen. Tilly, men hans udsendte Tropper ved et Strategema blefve slagne.*

Over saadan Forhold blev Hertug Friderich Ulrich mistrøstig over det hand ikke kunde blifve sin egen Fæstning mægtig; hand holdte derover een Land-Dag udi Staden Brunsvig, hvorfra Stænderne skrefve til Commendanten Grefven af Solms, at hand dennem Staden skulle indromme, og saafremt hand det ikke ville, skrefve de een Befaling til Geistligheden og Præsterne der inde, at de af Prædik-Stolene skulle læse et Bref til Øfrigheden og Borgerskabet, som blefve hart befalede og forbuddet, at gaae Stadtholderen udi noget til Villie, og allermindst at forskaffe Besætningen noget til Underholdning eller anden Fornødenhed.

De paa ny ansattes af Hert. Frid. Ulrich ligemaade forgiaves.

Disse Brevfe, som en Trompetter frembragte, tog Grefven til sig, og dem som vare til Geistligheden understak og fordulte hand. Trompetteren affærdigede hand med mundtlig Beskeed, at hand hverken kunde ey heller vilde levere Fæstningen til anden end til Kongen, som dend hafde hannem betroet. Siden holdte hand ved med at forurolige baade Landet og Fienden med udsendte Parthier det beste hand kunde, og de Udspreddinger, som Landet udstod, undskyldtes med dend store Nød, som ham dertil dref. Med saadan Mood og Myndighed, holdte hand Fæstningen til Aarets Ende, da hand af høy Trang dend til de Keyserlige og ikke til Hertug Friderich Ulrich maatte opgive.

Om Nyenborg findes siden hvorledes med dend afgik; men dend var saaledes af Kongen blefven forsiunet baade med Mund-Kost og Krigs-Rustning, at dend var færdig til at tage imod Fienden, naar hand kom.

Oberste Limpak forsvarer Nyenborg.

Oberste Limpak var af Kongen sat til at være Commendant. Hand hafde allereede i May-Maanet et Anslag for at ville have bortsnappet Hoya, som General Tilly faa Maaneder tilforn hafde sig bemægtiget; thi hand udsendte et stort Parthie for at borttage deres Qvæg, som græssede under Fæstningen, hvilket hannem og vel lykkedes; men med Fæstningen Hoya slog det hannem feyl, alligevel Udfaldet af Hoya, til at forsvare Qvæget, blev mestendeel nedfældet.

Side 594.

Kongen staar med sin Leyr ved Ottersberg, for at oppasse Gen. Tilly, som ville falde ind i Holsteen. Kongens Leyr beskrives.

Kongen stod denne Tiid med sin Leyr udi Stiftet Brehmen ved Ottersberg, for at oppasse General Tilly, som mærkedes at ville indfalde over Elben ind udi Kongens egne Lande, og hans Heste ved Holsteens Krybbe at opbinde. Det er ikke af Veyen om nu noget om Kongens Krigs-Magt tales, eendeel fordi derudi var skeet Forandring, som med de Engelske og Skotske Regimenter var forstærket, eendeel og fornemmeligen, fordi der og skeede nogen Forandring med de fornemmeste Befalingshavere, som Krigs-Magten skulle anføre: Thi Administrator af Magdeborg, Mark-Gref Christian Wilhelm, hvorom tilforn er nældet, blev forsendt til at være General over dend Slesiske Krigs-Magt: Derimod indfandt sig noget derefter, dend gamle Grefve af Thurn, som siden det Pragiske Slag, hafde gifvet sig i Venetianske Tieneste, og nu derfra hafde faaet sin Afskeed, blev af Kongen gjort til General Feldt-Marskalk: Mark-Grefven af Baden Durlach Georg Friderich, som een lang Tiid hafde været hos Hertugen af Savoyen, saaog udi Frankerig, Engelland og Holland hafde omreyst, søgte med stor Ombyggelighed Tieneste hos Kongen udi denne Krig, og blev gjort til General Lieutenant: Dend Engelske General Charles de Morgan, blev gjort til General over Food-Folket og Artilleriet. Hoved-Leyren, som nu stod udi Brehmen ved Ottersberg, bestood af 24000 Mand til Foods og 5000 Mand til Hest.

Kongen opkaster Skanzer alle vegne for at hindre Tillys Indfald.

Fra Begyndelsen af For-Aaret befæstede Kongen Langevedel, som ligger tvert over for Staden Brehmen ved dend Arm af Weseren, som kaldes Allen, med 5 Hornværker, hvilke hand sluttede fra Sumpf indtil die Ader med en Hoved-Skanze. Desligeste opkastede hand og Skanzer fra Insulen Stilhorn paa Elben ved Tollenspikker ved Norder-Elben, saaog tvert over for paa et andet Stæd kaldet Zum pav. Iligemaade hafde hand opkastet anseelige Skanzer ved Weseren tu Mile Veys oven for Staden Brehmen.

Gen. Tilly indfalder først over Elben ved Tangermunde ind i det Brandenb:

Uagtet alt dette, ginge enddog nogle Tusinde Mand af de Keyserlige under Qvarttermester Wurmb og Oberste Altringer over Elben ved Tangermunde, og bemægtigede sig een fast Pas ved Floden Havelen ikke langt fra Staden Brandenburg, hvis Besætning, som bestood af tu eller tre Compagnier blev slagne, og siden

Siden til Havelen og Havelberg.

trængte sig ind i det Brandenborgske, hvor de af adskillige Stæder blefve Mestere; og hvorfra de igien vendte om til Havelen, og indtog ligeledes Staden Havelberg med hosliggende Skanze. De Danske under General Major Schlammersdorffs Anføring toge deres Tilflugt til Dom-Kirken, som laae paa et høyt Bierg, paa dend anden Side af Havelen, hvor de sig forskansede, og derfra søgte de at skyde need i Staden af deres Stykker, for at hindre Fienden at slaae Broe over Floden; hvortil og Mark-Grefven af Baden Durlach kom med nogle Tusinde Mand til Undsætning.

Hvor til Hertug Georg af Lyneborg og kom.

De Keyserlige forsømte ikke heller ved Hertug Georg af Lyneborg at sende dennem een Undsætning af 4000 Mand, saa at paa begge Sider

Side 595.

Sider foresaldt adskillige Skiermytzeler; thi de Danske fægtede for at hindre Overførselen, og de andre for at forfremme dend. Paa det sidste fandt Hertug Georg et andet bekvemmere Stæd imellem Havelberg og Ratenav, hvor een Skibs-Broe hasteligen blev slagen, saa at Overførselen blev fuldført midt udi Høst-Maaneden. Saa snart dend gandske Magt til Hest og Foods var samlet, satte Hertug Georg sig udi fuld Beredskab Dagen derefter at bestorme Bierget og Dom-Kirken, hvor de Danske sig temmeligen vel hafde befæstet. Men Mark-Grefven med samtlig Besætning og Rustning om Natten tilforn udi saa god Orden og Stilhed afvegede, saa at Hertug Georg ingen fandt for sig, uden nogle faa Indvaanere.

og blef det mægtig.

Imidlertid dette ved Havelen forefaldt, begaf Kong CHRISTIAN sig med nogle Tropper for det stærke Slot Blæckede, som ligger i det Lyneborgske ved Elben; men da hand spurte, at Stædet var betimeligen forsiunet med een ny Undsætning og anden Forraad, efterlod Hans Majest. sit Forsæt at forfølge. Ellers streiffede de Danske Parthier siden saaledes i det Lyneborgske, Landmanden til stor Skade og Besværing.

Imidlertid aldt dette sig tildrog, som sagt er, gik General Tilly med ald sin Magt ind udi Brandenburg, hvor hand bemestrede sig adskillige Stæder, saasom Byen Brandenburg, Rattenav, Perleberg og andre fleere. Herved fandt sig Chur-Fyrsten af Brandenburg, som hidindtil hafde holdt sig u-parthisk (omendskiønt hand var Kongens Bunds-Forvandte) nu udi saadan een Tilstand, at hand, som med saadanne Krigs-Besværinger blev begegnet, til sit Forsvar maatte reyse og samle sine Tropper. Ikke desto mindre, og u-agtet denne Chur-Fyrstens Anstalt, som hand gjorde, samlede Hertug Georg, da hand var blefven Mester af Havelberg sig med General Tilly, og kort derefter kom og General eller Fyrsten af Friedland, som ellers kaldes Wallenstein, af Slesien, med sin Seyerringe Krigs-Magt bestaaende af 46000 Mand stærk, ind udi Brandenburg; saa at dend Tiid udi Brandenburg og deromkring var 80000 Mand samlede.

Chur-Fyrsten af Brandenburg samler om sig og erklærer sig Keyserlig imod Kongen. Dend Keyserlige Magt under Friedland og Tilly blef holdt for at være tilsammen 80000 Mand stærk.

Da Kongen, som tilforn sagt er, maatte forlade Blæckede, slog hand sin Leyr med eendeel Tropper udi een Skanze ved Elben, tvert over for Boyzenborg, hvor hen hand lood kalde alle de andre Regimenter, som her og der omkring vare lagde; hvorfra hand siden gik over til Stilhorn udi Meening Passen for Fienden at afskiære:

Kongen slager sin Leyr ved Elben tvert over for Boyzenborg og ved Lavenborg

Hvorfra hand sidst udi Junii Maaned gik til Lavenborg, hvor hand paa een fiorten Dages Tiid forblef, indtil General Tilly var kommen over Elben, hvorom herefter skal tales. Imidlertid Kongen sig opholdte til Boyzenborg og Lavenborg, efterlod Hans Majestæt ikke det ringeste til Fienden at udeholde, i særdeleshed besørgede hand Besætningerne i Wolfenbyttel og Nienborg med Penge og ald anden Fornødenhed at undsætte.

Side 596.

Bref-Vexling imellem Kongen og Chur-Sachsen, samt imellem Keyseren og andre Chur-Fyrster.

Her kunde vel tales noget om dend Bref-Vexling, som forefaldt i disse Tider, imellem Kongen og Chur-Sachsen, samt imellem Keyseren og Chur-Sachsen og andre Chur-Fyrster, angaaende een almindelig Freds-Handling: Thi saavel Hertugen af Friedlands, som ogsaa General Papenheims Krigs-Magt foraarsagede i adskillige Kredtzer, saavel hos de Evangeliske, som hos de Catholiske Fyrster, stor Klage over Skade og Fordærvelse, fra hvilke de ynskede eengang qvit at blive: Men i de

samme Tider blev der talt om een Churfyrstlig Forsamling strax efter Michels-Dag til Mühlhausen at skulle holdes, hvor saadan Freds-Forhandling skulle henviises.

Chur-Fyrsternes Samling til Mühlhausen.

Da Kongen om denne Churfyrstelige Forsamling var blefven baade af Chur-Sachsen, saaog af Hertugen Friderich til Holsteen Gottorp underrettet, lood Hans Majestæt sig af dennem overtale ved Skrifvelse til Keyseren selv at erklære sig intet heller at ynske, end at saadan Sammenkomst til een almindelig Fred maatte udvirkes. Hertil erbød hand sig ikke alleeneste sine Gesandter at udsende, men endogsaa at formaaa, baade Engelland og Pfaltz-Gref Friderich, dertil sine at udsende, og at de skulle lade sig finde villige til at indgaae, alt hvad som billigt kunde være; saaog det, som kunde være det Tydske Riges Grund-Love, samt Keyserens Haandfæstninger gemæs. Dette Bref, som Kongen skref fra Boyzenborg dend 6 Junii, saaog et andet af samme Meening til Chur-Sachsen, hafde Hertug Friderich af Holsteen Gottorp paataget sig ved een at affærdige til General Tilly, for at formaaa hans Tilladelse, at de desto sikkere skulle blive forfremmet; men Tilly opholdte Buddet hos sig over tre Uger. Ikke desto mindre fandt Kongen for got, een Maaned derefter om samme Materie fra Lavenborg igien at skrifve baade til Keyseren, og til Chur-Mayntz: Men det gaf sig noksom tilkiende, at det var langt fra baade Keyserens og hans Generals Tanker, enten at samtykke udi Kongens Begiering, eller nogen Gesandt fra ham eller hans Bunds-Forvandte til dette Rigs-Mode at antage.

Altsammen forgiæves.

Gen. Friedland og Tilly overlegge hvorledes Indbrudet skulle skee i Holsteen og siden i Danmark. Friedland eller Wallenstein ville nogen Tiid lade sine Tropper, som meget strænge og iidelige Togge hafde udstaaet, udi Brandenburg udhville. Imidlertid lagde samtlige Generalerne over, hvorledes Krigen mod Danmark med samlet Magt skulle fuldføres; thi blev der da sluttet at begge Generalerne Wallenstein og Tilly skulle gaae over Elben med 50000 Mand ind udi Holsteen, og siden Krigen udi Danmark at udføre. Generalen Grefven af Anholdt skulle indfalde udi Stiftet Brehmen og der bemestre sig alle de faste Stæder, som med Danske Folk vare besatte, hvoriblandt var særdeeles næfnt Nyenburg. General Papenheim, som nu nyligen var kommen fra BondeKrigen i Østerrige, som hand hafde dæmpet, da hand igiennem Bæyern, Schwaben og Frankenland var ventendes, blev det paalagt, at hand skulle beleyre Wolfenbyttel og med ald Magt og Fliid denne Stad udi Keyserens Vold bringe.

Side 597.

bringte. Hertug Georg skulle udi denne Neder-Saksiske Kredtz med sin Magt holde et vaagendes Øye, at der imidlertid ikke noget Nyt begyndtes, og dersom noget skeede, da hand dend første at være, som skulle være færdig til sligt at dæmpe. Men førend denne Inddeling skeede, var General Tilly allerede i Julio brudt op og gaaet los paa dend Skanze, som Kongen hafde ladet kaste ved Ludershausen, hvilken med 350 Mand, uden at løse een Musqvæt, overgaf sig paa Betingningen af fri Geleyde til Kongens Hoved-Leyr.

Gen. Tilly indfalder udi Holsteen udi Julio.

Skanzen ved Arneborg ved Elben udi Marck-Brandenburg fuldte dend forriges Exempel, hvor Generalen slog een Broe ved Blækkede med een Hast, hvor hand oversatte et stort Antal Folk. De Danske, som stode forskandzede paa hin Side af Elben begafve sig strax over paa denne Side, og gierne ville have kastet Broen af efter sig: Men Tilly lood sit Rytterie saa hastig over sin Broe sætte, at de anfaldt de Danske førend de det ventede, og eendeel blefve slagne, eendeel fangne, og Resten, som vare overkomne blefve forjagede til Boyzenborg, hvor Kongens Hoved-Qvarter stood. Her maatte Kongen rykke op med ald sit Folk, og søge sin Frelse ind udi Holsteen. Udi denne Hast blev der sat Ild udi Kruud, saa at deraf opslog over 40 Tønder, og noget maatte de kaste i Vandet, saaog fordærve een stor Deel Krigs-Redskab, at det udi Fiendens Hænder ikke skulle komme. Strax derpaa

bekom Tilly Boyzenborg, Lavenborg og det faste Slot Neuhaufen, som var Fyrsten af Meklenborg tilhørig, hvor Mængde af Stykker, Gevæhr og anden Krigs-Rustning af Kongen var indlagt.

Da Tilly, efter at hand saaledes var blefven Mester baade af Elben og Havelen, hafde fri Pas lige til Hamborg, hvorhen hand og strax ville forfølge sit Tog, dersom ikke Mangel af Brod hannem derudi hafde hindret; thi hans Leyr var ikke meere forsiunet med Brod end paa halfanden Dags Tiid. Saasnart Hamborg finge Tidende af denne Mangel, oplode de for hannem deres Proviant-Huuse, at hand fik saa meget, ikke alleeneste af Brod, men endog af Lod og Krud, at hand dermed sin gandske Magt i tu Maaneder kunde underholde.

Hamborg oplader for General Tilly deres Proviant-Huus.

Derpaa forsømte hand ikke sin Tiid eller Lykke, men med ald Magt satte over Elben, og derpaa strax indtog Trittov udi Holsteen, og søgte dend Danske Magt, som da efter Munstringen var 30000 Mand, og sig hafde sat imellem Hamborg og Pinnenberg, hvor dend ikke ville opbie Fiendens Ankomst.

Kongen hafde kort førend Tilly faldt ind i Holsteen, indlagt dend gamle Grefve af Thurn, som hafde været Pfaltz-Gref Friderichs største Mand og Ven udi dend Bohmiske Handel og Krig, men nu (som før sagt er) var Kongens Feldt-Marskalk udi Pinnenberg, med 600 Mand at hindre Fiendens Fremgang, som hand best kunde; men nu da Kongen med nogle tusinde Mand vigede af til

Side 598.

Marsch-Landene udi Ditmarsken, for at forsvare de tvende Grændze-Fæstninger Kræmpe og Glykstad og de derhos liggende Passer og Diger, ville Tilly ikke lade denne Pas ligge urørt paa Ryggen af sig, hvorfor hand dend og strax beleyrede, som var fastere befænget, end hand ventede. Grefven af Thurn holdt sig vel og mandeligen i otte Dage, men da hand ikke længere kunde, betingede hand sig og sine Soldater fri Udtog med deres Gevæhr og sikker Leyde til Kræmpe, som hannem og blef holdt.

Gen. Tilly faar Pinnenberg ved Accord, men blef skudt i Laaret.

Udi denne Beleyring blef General Tilly self skudt i hans venstre Laar, saa at hand derfor maatte antvorde sin Befaling over Armeen til Grefven af Fyrstenborg og Schlick, som skulle forfølge de Danske fra et Stæd til det andet.

Chur-Fyrsten af Brandenburg spurte aldrig saa snart, at Gref Tilly hafde fæstet Food paa de Holsteenske Grændzer, at hand jo strax aflagde Masken, og erklærede sig at være Keyserlig, og at hand ey vilde længere holde det med Kongen tilforn sluttede Forbund; og med det samme indeholdte hand dend Maanedtlig Undsætning af 15000 Rixdaler, som hand ved hans Gesandt Christian Bellin hafde Kongen tilsagt.

Chur-Fyrsten af Brandenburg forlader Kongens Parthie og blef Keyserlig.

Hertil blef Chur-Fyrsten særdeeles tilskyndt af hans fornemmeste Raad Grefven af Schwarzenborg, som sig alle Tider imod de Danske hafde holdt Fiendtlig. Over saadan Chur-Fyrstens Forhold maatte Mark-Grefven af Durlach, som nu var General Lieutenant, med alle sine underhavende Tropper til Hest og Foods forlade det Brandenburgske, af Frygt, at hannem af de Keyserlige enten Passen skulle afskiæres, eller at hand uformodentlig skulle ofverfaldes.

Mark-Grefven af Durlach maa retirere sig.

Hand maatte nu efter Kongens Befaling trække sig nærmere hid og sætte sig først med eendeel af Tropperne paa dend Insul Poel ved Wismar, hvilke strax blefve førte til Heiligenhafen. Kort derefter maatte hand samle alle sine Tropper, sommeest bestood af 6000 Mand til Hest og de faa Food-Folk, som hand hafde beholdne, hvilke hand derfra maatte indskibe, og landede omsider med dennem udi Wagerland ikke langt fra dend gamle Stad Oldenburg. Her opholdt Mark-Grefven sig ikke længe, førend hand blef forrasket af Gref Schlick, som af General Tilly dertil med en stærk Magt var udsendt, og fandt dennem udi saa stor een Forvirring, eendeel fordi de hafde forsømt at forskandze sig, eendeel

og fordi de intet Lod og Krud hos sig hafde udi Beredskab, saa at der var ingen ret Commando, og eenhver maatte redde sig det beste hand kunde

Hand forraske af Gref Schlick og slaaes

. Ikke desto mindre fægtede eendeel dog mandeligen, saasom Hertug Bernhard af Sachsen Weymar med sit Regimente til Hest, General Major Conrad Nelle, saavel som og dend Holsteenske Adels Rytter-Fahner, desligeste de Skotske Food-Folk, indtil de saae sig af Fienden omringede; dog forsvarte de sig saalænge, indtil de med stor Nød kunde faae nogle Fartøyer, hvorpaa de til dend anden Side lode sig oversætte.

Eendeel give sig fangne, og Artilleriet faldt i Fiendens Haand.

Een stor Deel af de øfrige Regimenter gafve sig til Krigs-Fanger.

Side 599.

Fanger. Fienden bekom alt Artilleriet bestaaende af 32 Canoner, saaog 43 Fahner, foruden adskilligt Bytte. Aldt dette foresaldt i Begyndelsen af Septembri, som foraarsagede hos Kongen een større Fortrydelse, end kunde tænkes, helpst efterdi de fleeste Ritmestere og Capitainer, som vare undkomne, og til Kongen, som dend Tiid stod i Fyen, vare ankomne, saavel de Tydske, som de Skotske med Utaalmodighed begierte, at Kongen ved sine Rigens Raad ville lade udforske, hos hvem Skylden til saadan een Ulykke fandtes, at det for ald Verden maatte blive bekiendt. Mark-Grefven, som samme Tiid udi Fyen var tilstæde, høyligen paastod, at hand som een Rigs-Fyrste af det Tydske Rige ikke ville, ey heller kunde lade sig af Rigens Raad i Danmark dømme, men hand hafde alleene at staa til Ansvar for Kongen, som sin Generalissimo.

Mark-Grefven beskoldes haardeligen af Tropperne.

Ikke desto mindre maatte Mark-Grefven med Stiltienhed optage og fordøye mange u-behagelige Beskyldninger af Forsømmelser og Forseelser, som hannem blefve forekastet og for Øyne lagte af dennem, som under hans Befaling hafde staaet. Kongen gaf hannem ald Leylighed og Tiid til at forsvare sig, men paa det sidste, da Mark-Grefven og hans Søn dend unge Mark-Grefve Christopher af Baden Durlach begierede deres Afskeed af Kongens Tieneste, blef dend dennem gifven udi ald Naade, saa at de strax derefter ginge til Skibs fra Sundet til Holland.

Mark-Grefven tager sin Afskeed fra Armeen og Kongens Tieneste.

Paa samme Tiid begaf og dend gamle Grefve af Thurn sig herfra til Holland, saasom hand fornam at hans General-FeldtMarskalks-Tieneste var Kongen ikke til synderlig meere Gafn, saasom Fienden nu spillede Mester baade i Fyrstendømmene og udi Jylland.

Grefven af Thurn tog og sin Afskeed fra Kongens Tieneste.

Gen. og Hertug af Friedland bryder ligemaade ind i Holsteen udi Augusto

Hertugerne af Meklenborg befales at udjage de Danske af Meklenborg

Tu Dage efter at General Tilly hafde sat over Elben udi Holsteen, nemlig sidst i Augusto, satte og Fyrsten af Friedland over Strømmen med ald sin Magt ved Winsen, og ødelagde hand først Skanzerne paa Tollenspicke, hvorfra de Danske blefve forjagede, og meeste blefve tagne til Fanger. Derefter, da hand var kommen ind udi Holsteen, søgte hand strax med ald sin KrigsMagt at komme efter Kongen, som da var udi Glykstad. Hans Armee blef ligemaade med alt Fornødent af Hamborgerne forsiunet, som kom hannem ogsaa vel til pas.

Lybek forbydes strængeligen at hverken den eller de andre Hansee-Stæder maa giere de Danske nogen Hielp.

Dette Indfald var aldrig saa snart skeet, at jo begge disse høye Generaler sendte egenhændige Keyserlige Befalinger til Hertugerne af Meklenborg, at de under høyeste Unaade skulle med største

Magt udjage alle de Danske af deres Lande, som sig der ind hafde begifvet, og der hafde søgt deres Sikkerhed. Iligemaade kom og et Keyserlig Forbud til Staden Lybek, som Hovedet for Hansee-Stæderne, at hverken de self, ikke heller de andre Stæder, og særdeeles Brehmen og Hamborg under deres Privilegiens Forliis maatte lade dend Danske Krigs-Magt bekomme ringeste Tilførsel eller Undsætning af Mund eller Krigs-Fornødenhed. Desligeste blefve de befalede af ald Magt at

Side 600.

at drifve alle fremmede Krigs-Skibe af Elben og Weseren.

Og at drifve alle fremmede Skibe af Elben og Weseren: Hvortil de vare for svage.

Men disse tvende svarede, at de dertil vare alt for svage, saasom ikke alleene de Danske, men endogsaa de Engelske og Hollandske Skibe hafde belagt begge Strømmene for at hindre ikke alleeneste de Keyserlige, men endog de Spanske Seyladzen.

Kongen, som nu af Wallenstein blef forfulgt, overlod Fæstningerne Glykstad og Kræmpe, som med alle Ting vare fuldkommeligen forsiunede, til de derover tilforordnede Commendanter og Obersters Troskab og Mandighed.

Kongen retirerer sig med sine Tropper til Kolding udi Jylland.

Derefter gik hand til Tonningen, udi Meening at hand i det Slesvigske Hertugdømme ville samle sine flygtige Tropper, og dermed at legge sig udi Veyen for Fienden, og ved Skanzer, Diger og Grøfter at hindre deres Overfald; hvortil de mange store og smaa Strømme, Aa-er og Bække meget kunde hielpe. Men hand fandt Soldaternes Hierter af Flugten saa nedslagne, at hand til dennem ingen Tillid kunde sætte: Derfor maatte hand imod sin Villie vige for Lykken, som hafde vendt hannem Ryggen, og med Resten af Tropperne, som hand hafde med Magt og Myndighed samlet til 14000 Mand, gaae til Kolding udi Jylland, hvor hand først gjorde Anstalt, hvorledes de Tropper, som der stode under hans Søns Prinz Christians Befaling, sig skulle forholde; siden forføyede hand sig selv med de ommældte Tropper over til Fyen, hvor hand slog sin Leyr, hvortil blef samlet fleere Tropper fra Fyen, Sielland og de andre smaa Lande, og selv tog hand sit Hoved-Qvarter paa Dalum Closter.

Siden derfra over til Fyen.

Kort derefter sendte Chur-Fyrsten Johan Georg af Sachsen de Forslage til Kongen, som Keyseren hafde forfattet til Freden, hvilke vare saa u-taalelige, haarde og stolte, at Kongen lod Chur-Fyrsten tilkiendegifve, at førend hand saadanne Vilkaar ville antage eller indgaae, ville hand vove alle Ting, og nu ville hand befale GUD sin Sag.

Chur-Fyrsten af Sachsen sender Keyserens Forslag til Fred til Kongen, men de vare u-antagelige.

Efter at General Tilly hafde indtaget Stilhorn og Pinnenberg, og hand nogenledes af dend Skade udi Benet var blefven lægt, blef hand uden mindste Skud at skyde, af Itzehoe og Rendsborg mægtig; af hvilken sidste, saasnart de Keyserlige kom lidet nær eller for Porten ved Land-Siden, Besætningen hverken med gode Ord, ey heller med Truseler eller Myndighed kunde tilbage holdes fra at gaa skammeligen ud af dend anden Port ved Vand-Siden; og saaledes faldt denne stærke Fæstning udi Fiendens Haand med et stort Bytte af Krigs-Rustning, Proviant og andet: Thi hafde de blevet der inde og holdt sig, som ærlige og brafve Soldater, da hafde de ey alleene kundet holde Fienden ude; men endog hindret meget af hans Fremgang og Overlast.

Gen. Tilly bliver mægtig over Itzehoe og Rendsborg.

Dette skeede nogle Dage for Michels-Dag.

Fyrsten af Friedland med sine Tropper falder ind udi Ditmarsken

General Wallenstein eller Friedland, da hand var kommen over Elben, hastede hand efter Kongen ind udi Ditmarsken, og paa Veyen angreb hand det Adelige Huus Hesseldorp, som var befæstet og

Side 601.

og med Folk besat, hvilket ved Betingning strax blev overgivet, og Besætningen med sit Gevæhr blev leedsaget til Kræmpe. Derpaa gik hand los paa Breedenborg; hvor til hannem Lod og Krud udi Overflødighed fra Hamborg blev tilsendt. Her fandt hand for sig større Modstand end hand ventede; hvorfor, da det blev overvundet, det saaledes maatte undgælde, at alt voxen Mandkion gammel og ung blefve nedsablede.

Udi Wilstermarsken.

Derefter sendte hand 2000 Croater ind udi Wilstermarsken, at de skulle ødelegge eller fordrifve de Danske Dragoner, som der vare indlagte, hvilke søgte deres Frelse udi Fæstningen Glykstad og Kræmpe. Imidlertid aabnede Indbyggerne baade der og andensteds i Ditmarsken alle Vand-Sluserne, for at sætte det heele Land under Vand; men de tideligen og stedse blæsende Synden-Vinde førte Vandet fra Landet, og gjorde saadanne lave Bande, at de over alle Stæder kunde gaae tørskoede. Paa denne Maade gik dette Element tillige med Lykken Fienden til haande. Grefven af Thurn, som denne Tiid commanderede i Ditmarsken og der omkring, forsøede sig derfra til Kongen, som var i Fyen.

Hand lader berende Glykstad og Kræmpe.

Derpaa lod Friedland berende begge Fæstningerne Glykstad og Kræmpe, som vare de eeneste øfrige Fæstninger udi Holsteen, at Fienden ikke vare Mestere over; dernæst rykkede hand fort ind i Holsteen med sin heele Magt, saa at alle de Danske, hvor de laae, ikke biede længe, førend de rykkede op og vigede for hannem; saa at hand paa sit heele Tog ikke fandt een vred Mand for sig, hvor hand kom frem; men i Stæden derfor, fandt et feedt og rigt Land.

Hand er staaen som over Hert. af Gottorp Andeel i Fyrstendømmene.

Paa dette sit Tog var hand dog temmelig skaansom over alle de Kiøbstæder og Lands-Byer, som Hertugen af Holsteen Gottorp tilhørte; saa at om de end ikke blefve friholdte for ald Paalæg og Indqvarteeringer, blefve de dog forsiunede med, saa kaldede Salvogardier, som skulle holde dennem paa Giennemtogene fri for Overrumpling. Ved Flensborg og Kiel satte hand sig med sin største Magt, og Friedland self holdte sig op udi Slesvig, som een Giest af Hertug Friderich og ikke som een Fiende; thi dette maatte ikke siges at hand der hafde sit Hovet-Qvarteer.

De Danske Tropper selv holder ilde Huus ved Kolding og udi Jydland

Saa snart de Danske Krigs-Folk spurte General Friedlands Opbrud og Ankomst paa Veyen, samlede de sig nogle Miile fra Flensborg, og satte sig igien ved Kolding i Jydland: Men da det igien rygtedes, at Fienden hafde slaget sin Leyr ved Flensborg, brød de op, og efter at de hafde udplyndret Kolding Slot og Bye, flyede de ind i Jydland, alligevel ingen dennem efterjagede, og stille sig ikke, førend de kom midt udi Landet til Wiborg.. Paa deres Flugt fore de frem med Røfverie og Plyndring, som Fiender, udi Meening, at de ligesaavel kunde have, som Fienden, naar de der ankom, skulle tage det.

De Danske Troppers Flugt udi Jydland.

Denne deres Flugt rygtedes aldrig saa snart, at Friedland jo strax befoel Gref Schlick med 8000 Mand til Hest at indfalde i Jydland.

Side 602.

Jydland, og uden Ophold at forfølge dem indtil hand fandt dennem. Gref Schlick hastede ogsaa Nat og Dag udi Haab, at hand ville overfalde dennem, førend de hans Ankomst spurte. Dog kom Rygtet om Fienden til Wiborg om Aftenen tilforn, som hand selv kom om Morgen derefter, saa at de Danske finge Leylighed til at rykke op, og nogle søgte Veyen til Aalborg, og nogle til Aarhuus.

Til Aarhuus.

De som ginge til Aarhuus kom strax paa Skibe og Fartøyer, som de i Naboolauget kunde sammensanke, og søgte deres Frelse paa Vandet, nogle til Smaalænderne og nogle til Fyen: Iblandt hvilke vare Hertug Bernhard af Weymar, Baudissen, Holk og Otto Ludvig Rhin-Grefven, saaog tvende Danske Regimenter.

Og til Aalborg.

Men de andre, saasom Hertug Frantz Carl af Sachsen Lavenborg, General Major Nelles, Callenbergs og de fire Slesvigske og Holsteenske Regimenter toge Veyen til Aalborg, hvor de, dend korte Tiid de der vare, holdte ilde Huus med Borgerskabet. Saa snart Gref Schlick spurte om Morgenens deres hastige Flugt, efterlod hand alt sit Tros udi Wiborg og hastede efter dennem, og da hand fandt dem at være gaaet over Limfiorden ind i Vendsyssel, satte hand og uden Ophold over Limfiorden, og giennede dennem allesammen ind udi Hals Skanze, hvorfra de sendte een Trompetter og gave sig godvilligen paa Naade og Unaade.

De sidste blefve alle fangne udi Vendsyssel.

Obersterne blefve tagne til Fanger, men af de fire Tusinde Gemeene blefve de, som vare dygtige, velbereedne og munderede, under de Keyserlige Regimenter stukne; og de, som ikke saaledes vare, toge de Gevæhr og Hestene fra, og dennem siden bortjagede. Her toge de Keyserlige fra dennem alt det, som de tilforn hafde rovet, saa at de bekom et stort og meget kostbart Bytte meest bestaaende af Penge, arbejdet Solf og andre kostelige Sager.

Hert. Friedland med sin Krigs-Magt kommer efter og overvasker ald Jydland.

Strax efter faldt Friedland ind i Jydland med sin heele Krigs-Magt, dog ikke saa fort, som Gref Schlick; thi hand gaf sig Tiid til at indtage hver Pas, Kiøbstæd og Flekke; thi Landet, som stood ham aabet for, blef ligesom af een Vand-Flood oversvømmet, og hvor hand kom, fandt hand snart et hvert Huus opfyldt med GUDs Velsignelse, saa at hand selv bekiendte, at hand aldrig hvor hand hafde været, hafde fundet for sig, saa feede Qvarterer, og derfor kaldte hand Danmark et Solf-riigt Rige.

Gen. Tilly regierer alleene over Hertugdømmene.

General Tilly blef med sin Magt tilbage udi Slesvig og Holsteen, hvor hand og vel fandt allesteds opfyldt, dog ikke saaledes, som i Jydland, thi Indvaanerne hafde udi Tide deres Middeler til Lybek og Hamborg forslottet.

Det er tilforn sagt, hvor skaansom Hertug Friderich af Gottorps Anpart udi disse Hertugdømme blef medfaret af begge disse Generaler; dog kunde de ikke forskaanes, at deres Tropper jo maatte indqvarteres her og der, eftersom deres Tal var saa stor, at de dog hos dennem endeligen maatte forsiunes med saa kaldede Tag og Fag, eller Huus-Lye. Slottet Gottorph blef betaget med

Side 603.

med half Keyserlig og half Fyrstelig Besætning.

Slottet Gottorp besættes halvparten af Keyserl. og halvparten af Fyrstelige.

Til Insulen Nordstrand udi Nord-Friesland blef og hendsendt af Hertugen til Stalleren eller Amptmanden et hundrede Keyserlige og lige saa mange Fyrstelige Soldater, med Befaling, at de der skulle forlægges: Men da de ankom, ville Indvaanerne dennem ingenlunde imodtage, sigendes at deres Lands-Fyrste var sig ikke selv mægtig, og derfor ville de nok selv forsvare sig imod saadanne selvbudne Giæster: Ja de torde og vel være færdige til at myrde Stalleren, om hand ville ikke lade dennem blive i Fred.

Nord-Frisland vil selv forsvare sig imod Fienden, og vil hverken indtage Keyserlige eller Fyrstelige, og begynder ligesom et Oprør.

Omsider da Oprøret saaledes voxte og tiltog, maatte Hertugen selv forføye sig til Insulen for at forlægge de Keyserlige iblandt dennem, som sagdes, at skulle være deres Salvegarder: Men Indvaanerne glemte dend Lydighed, som de deres Lands-Fyrste vare pligtige, saaledes at hand omsider maatte see sit Hold, hvorledes hand fra Landet kunde komme.

Hert. af Holsteen Gottorp gnister Hæfn over dem.

Over denne deres Modtvillighed og Opsætsighed blef Hertugen saa forbittret, at hand offentligens ynskede GUDs Hæfn og Straf over Landet, som og siden nogle Aar derefter kiendeligen paafuldte.

Da nu Jydland tillige med Hertugdømmet Slesvig var af de Keyserlige indtaget, sendte (efter Kongens Villie og Befaling) de Danske Rigs-Raad ved en Adelsmand, som var Caspar von Buchwald Kongens Cammer-Junker, een Skrifvelse til Fyrsten af Friedland; hvorudi de forestillede, at Riget og Hertugdømmet Slesvig ikke det ringeste var deelagtig udi dend af Kongen begyndte Krig imod Keyseren udi Neder-Sachsen, hvorfor de ville formode at Generalen ville forskaane Riget for saadan Overfald og Krig, som allerede imod et u-skyldigt Folk var begyndt; og derhos bade de, at hand med sin Fiendtlig Overfald ville ophøre, og sine Tropper af Riget og Hertugdømmet udføre.

De Danske Rigs-Raads Breef til Hert. Friedland vil afbede Krigen og Indfaldet udi Danmark, men forgiæves.

Cammer-Junker Buchwald, som med Brevet var udsendt, blev taget fangen og opholdt paa Veyen af General Commissarius Altringer udi Ni Maaneder, fordi hand uden Pas og Geleyde var kommen: Hand blev ikke heller tilladt at komme for Fyrsten af Friedland, som dend Tiid hafde sat sit HovedQvarteer paa Kolding Slot, og ikke heller bekom hand andet Svar end dette, at hand vilde forfølge sin Fiende, hvor hand var at finde.

Land-Stænderne udi Brunsvig undskylder hos Kongen deres Hertugs Frafald fra det Neder-Saksiske Forbund.

Fra Land-Stænderne udi Brunsvig kom atter Bref til Kongen, hvorudi de formedelst nødtvængende Aarsager undskyldede Hertug Friderich Ulrichs Affald fra Kongens Parthie udi dend Neder-Saksiske Krig, med hvilken fulgte Landets Ulykke med Brand og Plyndring, hvilket de ikke længere kunde udstaae; og derfor maatte de føre Magten, som var dennem overliggende, og som de ikke kunde modstaa, men maatte tage imod de billige Vilkaar, som dennem blev budne. Derefter bade de Kongen ydmygeligen, at Staden Wolfenbyttel maatte blive deres Lands-Fyrste indrømmet: Paa dette Bref fulgte intet Svar.

og beder at Wolfenbyttel maae deres Fyrste indrømmes, forgiæves.

Side 604.

De Keyserliges Krig i Brunsvig imod Kongens Tropper under den brafve Skotske Gen. Morgan.

Nu maa Historien begynde at fortælle Krigen, som General Anholdt førte udi Stiftet Brehmen, hvor hand med 15000 Mand ligesom var indfalden. Stiftet forsvarte dend brafve Skotske General Morgan med 6000 Engelske og Skotske, foruden fire Regimenter Dragoner og et Regimente Soldater, som Kongen hannem efterlod under General Lieutenant Johan Norprecht, saaog nogle Feldt-Canoner, da Hans Majest. fra Stiftet opbrød. Udi Høst-Maaneden brød Gref Anholdt ind ved Tidenhausen og faldt an paa Norprechts Rytterie med 13 Fahner, som frelste sig vel, men 2000 Mand af Food-Folk blefve fangne. Morgan, denne Ulykke u-agtet, og som bedre Forhold af Norprecht hafde forventet, forskandzede sig vel ved Staden Brehmen, hvor hand holdt Marken udi ti fulde Maaneder med Skiermytzeler paa begge Sider snart hver Dag. Men saasom Staden Brehmen leed Mangel af fornøden Tilførsel, og dend derforuden frygtede, at de Keyserlige, som var Morgan for mægtige, paa det sidste skulle indknibe hannem under Stadens Volde, og at de, som stedse hafde holdt sig u-parthiske, skulle paa det sidste komme imod deres og hans Villie med udi Spillet, anmodede de Morgan, at hand ikke ville holde sig saa nær ved deres Volde, paa det de ikke til sidst skulle nødes til Stykkerne paa Volden imod hannem at stille. Over saadant maatte Morgan forandre sine Tanker, og forlade sine forrige Fordeele omkring og ved Staden. Derforuden spurte hand, at Anholdt nyligen hafde faaet een temmelig Undsætning fra Friedland; hand ogsaa mærkede at hans Tropper af de mange smaa Træfninger og iidelige Vagthold vare svækkede og aftagne. Thi efter at Passerne særdeeles Jegesach ved Weseren var forsiunet, hvorved og Samqvæmmen med Nienburg, (hvilken Fæstning dend brafve Oberste

Morgan retirerede sig udi Stade

Limpah over fire Maaneder hafde forsvaret) var vedligeholdet, gaf hand sig ind udi Stade, som meget stærk blef forskandzet. Samme Tiid var Coadjutor af Stiftet Brehmen Prinz Friderich udi *Prinz Friderich gaar fra Bremen over til Holland.*

Stade, hvor hand sin Hof-Stat holdte; men da det lood sig ansee, at Staden vilde blive beleynet; forfojede hand sig betimeligen paa et Skib til Holland, hvor hand forblef til Aarets Udgang, da hand sig til Hans Hr. Fader udi Danmark begaf. Dann Gref Anholdt herved hafde faaet Luft, indtog hand Achim og Ottersberg, og overfaldt hand de andre Passer, som her og der vare forlagde, og søgte Leylighed at undkomme. Til saadant at hindre,

Morgan angriber Gref-Anholdt. gik Morgan en Morgen tiilig ud med 23 Compagnier Ryttere, med hvilke hand slog Gref Anholdt fire til fem hundrede Ryttere fra, og fik hannem saaledes indknebet, at hvis en Bonde ikke hafde viist hannem paa en Udvey omkring en Moras om Natte-Tiide, hafde

Anholdt faaer Undsætning fra Friedland.

hand ikke uden stor Nederlag undsluppet. Derpaa bekom hand strax fra General Friedland eller Wallenstein een ny Undsætning af 1500 Ryttere og 3000 Soldater fra Holsteen hannem tilsendt, og som kom til hannem een Miil Veys fra Staden Brehmen; hvor hand

Side 605

samlede alle sine Tropper. Med disse gik hand strax løs paa Stade og greb det første Dige an, forbi hvilket Vandet leedes fra Byen ind udi Elben, som Morgan længe med stor Fliid forsvarede. Dog efter dend forrige Bondes Anviisning kom Fienden med 2 à 300 Mans Forliis ind over Digen, og efter een haard Fægtning, som varede een half Dag, blef hand deraf endeligen Mester: Hvorpaa hand strax beleyrede Byen Stade, og dend haardeligen anstrængede.

Anholdt beleyrer Stade.

Saasnart Borgerne udi Burtehude hafde spurt det foromtalte Norprechts Nederlag, brugte de ald Modtvillighed og Opsætsighed imod dend derudi af Morgan indlagde Besætning, og omsider een Nat bemægtigede sig deres Gevær og jøge dennem Bærgesløse ud af Byen om Morgen: Men da de alle vare udkomne, sendte de deres Gevær efter dennem uden for Byen med haanlige Ord. *Burtehudes Borgere om Natten desarmeret dend Danske Garnison, og om Morgen jage dem ud af Staden.*

Disse kom dog lykkeligen og betimeligen over Elben ind udi Kræmpe.

Grefven af Anholdt, som nu var Mester af Stiftet, undtagen Stade, siuntes ikke tienligt at spille sine Folk paa Storme imod Byen, som var meget vel forsiunet, og som kiendte Morgans kiække Mood og Mandighed, satte sig for med een lang Beleyring at ville dend udmatte og udhungre.

Anholdt overlader Stades Beleyring til Grefven af Fyrstenborg.

Til dend Ende indspærrede hand saa stærk alle Passer og Adgange, at Byen blef betaget ald Haab baade for Undsætning af Folk, og ald anden Nødvendighed. Da hand nu hafde efter hans Meening indknebet Stade saa stærk, som hand kunde, og hand hafde besat Linierne og Skanzerne med tilstrækkelig Mandskab, overgaf hand Beleyringen til Fyrstenborgs Forsorg; Self brød hand op med 3 à 4000 Mand for at angribe Nienburg, som Oberste Limpach saa længe mandeligen hafde holdt og forsvaret, og som spurtes at liide Mangel, saaog at der Pest og Sygdom grasserede, hvoraf og dend brafve Commendant nyligen var bortdød.

Anholdt angriber Nienburg.

Ikke desto mindre holdte Besætningen sig vel, og gjorde ald forsvarlig og kiæk Modstand udi 2 à 3 Uger: Men som det var et fortvislet Værk, heldst de ingen Undsætning kunde vente sig fra deres Konge, som selv var udi Betryk, maatte de opgive Fæstningen paa de Vilkaar, at de med ald Æres-Tegn efter Krigs-Maneer maatte udgaae og leedsages med Sikkerhed til Wolfenbyttel.

Sa faar den omsider ind ved Accord.

De Tydske Historier fortæller at Gref Anholdt, da hand var blefven Mester af Stædet, lod tage Oberste Limpaks Døde Legeme, som var begrafvet udi dend største Kirke, og siden lood det udi een Ager uden for Byen needgrafve. Hvad Ære og Priis Gref Anholdt ved saadan u-menniskelig Forhold imod et dødt Liig, og heldst imod saa braf og berømmelig een Krigs-Hældt har indhændtet, vil Efterkommerne hannem ikke misunde. Da hand det mandige og berømmelige Stykke hafde forrettet, og hand hafde besat Fæstningen med 600 Mand, som neppe kunde forslaae til dend daglige Bagthold, vendte hand om igien til Beleyringen for Stæde.

Anholdt forføyer sig igien til Stades Beleyring.

Side 606.

Wolfenbyttel angribes og beleyres af Gen. Papenhejm.

Wolfenbyttels Skiebne blef ikke heller meget bedre end Nienburgs, som nu er sagt, alligevel Stadtholderen Grefven af Solms nok viiste Generalen Papenhejm, som nu fra Østerrige did var ankommen udi Høst-Maaned med een frisk Magt af 12000 Mand, hvad Mood og Hierte hand hafde til at giore hannem Modstand. Forst hafde Papenhejm Umage og Fortræd nok for at komme Fæstningen saa nær, at hand der sine Linier og Skyde-Skanzer kunde anlegge, hvorover hand mange af sine Soldater maatte tilsætte. Dog kom hand saavidt, at hand indspærrede Byen saa knap, at dend derover leed Mangel; og om endskiøndt der nogen Forraad kunde faaes, saa fattedes der dog Penge til at kiøbe for.

Commandantens Gr. af Solms Forhold.

Hidindtil hafde Grefven af Solms ikke sparet Byen og de omliggende Egne med at udskatte saavidt hand kunde komme; men da det hannem var formeenet, tog hand hvor hand kunde finde noget, hvoraf hand Penge kunde giore. Hand hafde allereede bemægtiget sig Hertug Friderich Ulrichs Sølf-Taffel, og adskilligt andet arbeydet Guld og Sølf, som der paa Slottet stod i Forvaring; hvoraf hand lood mynte enkelte Rixdaler, som paa dend eene Side var præget Kongens Nafn saaledes C. 4. med denne Omskrift paa Randen: Quid non pro Religione 1627. Men paa dend anden Side var Grefvens eget Stamme-Vaaben med denne Omskrift: Monet: R. D. Vic: Philip: Reinh: C. S. eller Moneta Regis Daniæ Vicarii Phillippi Reinhardi Comitiss Solms. Ligeledes lood hand og myndte een liden firkantdet Myndt, eendeel i Sølf og eendeel i Guld (hvilke sidste veyede Stykket imod 3 Ducater) begge hafde denne Paaskrift: 12 Gl. Wolfenb. Gvarnis. 1627. Med disse Penge fornoyede hand sine Soldater, saa at de blefve velvillige til at fægte. Men det varede ikke længe, førend Papenhejm fandt paa een anden og bedre Maade til at tvinge Staden, end med Magten, hvilken hand opfandt af Stædets Leye og Leylighed: Thi dend ligger ikke alleeneste udi et Morazig Stad, hvor der er et Dige eller een Dam-Fæstning, men endogsaa dend Flood Ockeren deeler sig udi adskillige Arme, baade omkring Staden og uden for.

Papenhejms Strategema.

Disse Bande lood Papenhejm med stoor Umage og mange Barker og Diger, saa hoyt uden for opstæmme, at Byen deraf blef oversvømmet saaledes, at Indvaanerne hverken kunde opholde sig paa Gaderne eller i deres Huuse og neppe paa Tagene. Over saadan Umagelighed maatte Grefven af Solms efter fire Maaneders Beleyring og efter skriftlig indhændtet Tilladelse af Kong CHRISTIAN udi Decembri opgive Staden og Fæstningen med disse Vilkaar: (1) At Fæstningen skulle overleveres til Hertug Friderich Ulrich af Brunsvig (hvilket blef ikke holdt, thi de Keyserlige, da de der vare indkomne, beholdt dend mangfoldige Aar derefter) (2) At Besætningen maatte med Sæk og Pak udrykke, flyvende

Wolfenbyttel bekommer Papenhejm ved Accord.

Side 607.

Fahne, i fuld Gevæhr, med brendende Lunte, med Kugle i Munden og med Trompetter og Tromme Spil. (3) Fiendens Soldater maatte ikke tilføye dennem ringeste Fortræd i nogen Maade enten de udtrække, eller paa deres Tog. (4) De skulle leedsages til Lybek, og derfra til Søes oversættes til Danmark.

Saaledes siintes nu dend paa tredie Aars Tiid udi dend Neder-Saxiske Kredtz paa hin Side af Elben førte Krig at ville snart tage sin Ende, saasom de Keyserlige der vare udtrukne, og holdte sig vel ved Stiftets Bremens og Holsteens, samt Danmarks feede Qvarterer.

Krigen i dend Neder-Saxiske Kredtz vaar vel Ende, men dend trækkes ind udi Pommern eller den Ober-Saxiske Kredtz.

Men de kunde ikke lade sig dermed nøye, at de jo ogsaa udbeedede sig i dend Ober-Saxiske Kredtz. Hermed meenes Pommern, hvor Hertug Bogislaus den 14de blef af de Keyserlige saa meget ængstet, at hand omsider blef tvunget til at indtage otte Keyserlige Regimenter udi Vinter-Qvarter paa nogle Ugers Tiid, med de Forord, at de under strængeste Krigs-Ret og Tvang ikke maatte fordre meere eller andet, end Fag og Tag; og naar For-Aaret gaf Græs paa Jorden, da skulle de deres Qvarterer udrydde og afvige, hvilket ikke i det ringeste blef holdt: Thi i Stæden for nogle Uger, varede det i tre gandske Aar, førend Landet blef fra disse Gæster befriet: Og i Stæden for at de skulle nøyes med Tag og Fag, blefve af Landet nogle Millioner Rixdaler udsuede, foruden anden Overlast og haard Medfart, som Landet uhørt maatte udstaae og taale.

Hert. Bogislaus af Pommern tvunges at overlade de Keyserl. Vinter-Qvarter.

Men de bleve der snart i 3 Aar. Ja dette varede saa længe, indtil de af dend Svenske Konge Gustav Adolph blefve udjagede.

Med Seyeren og Lykken voxte og Moodet saaledes paa Hertugen af Friedland, som nu ingensteds fandt nogen Modstand for sig, uden af Øster-Søen og det vilde Hav, at hand ikke videre kunde komme: Dog kom Lysten hannem over, at hand vilde være ligesaavel General til Vands, som hand var til Lands.

Hert. af Friedland vil oprette og rejse en Orlogsflaade udi Øster-Søen, og derover være Admiral

. Hand pynfede paa at faae een Orlogs-Flode udi Søen, hvilket hand tænkte ikke vel at ville gelinge, uden Hanse-Stædernes Hielp og Biestand. Hand begyndte vel at stille sig venlig for de saa kaldede sex Vendiske Sø-Stæder, nemlig, Lybek, Hamborg, Rostok, Bismar, Straalsund og Lyneborg; dog imod ingen af dennem saa meget, som for Lybek, som var Hovedet for de andre Stæder, saaog for Bismar formedelst dend skønne Hafn, hvilken hand hafde udseet til een Stabel for dend Flode, som hand saa længe hafde ponfet paa.

Hand søger hertil Hielp hos Hanse-Stæderne.

Did hensigtede og hans Indqvarteering i Pommern, saavelsom i Meklenborg, hvor hand agtede at rodfæste sig, og begyndte sit vidtudseende store Herredømme; hvorom i næste Aar skal mældes.

Hertil sigtede Indqvarteeringen udi Pommern og Meklenborg.

De Løfter, som til disse sex Hanse-Stæder blefve giorte om store Friheder hos Keyseren at forhverve dennem; de forestillinger af de store Nytter og Fordeele, som hand forsikrede dennem at ville forskaffe udi deres Seylaz og Handel paa Spanien, saaog de store Ord om et anseeligt og Keyserligt Gesandtskab, som de skulle bæres med, for at begiere deres Venskab og Forbund, og

Store Løfter til Hanse-Stæderne

Side 608.

og andet meere, begyndte at falde disse Stæders eenfoldige Borgemestere og Øfrighed, saaog Borgerne paa Hiertet saaledes, at det var nær ved at hand hafde naaet sit Forsæt; hvilket saaledes paafuldte, som nu skal fortælles.

Udi dette Aar blev særdeeles Hoved-Staden Lybek af det Keyserlige Hoff bragt til saadan Lydighed, at de ikke skulle gjøre Kong CHRISTIAN udi denne Krig nogen Biestand, hvilket var tvert imod det, som de sig tilforn hafde tilfobundet.

Lybek var nær ved her af at blifve forført.

Denne deres Forhold optog Kongen ikke alleeneste med største Fortørnelse, men allermeest blev Hans Majestæt fortørnet, da hand een Maaned eller længere, førend General Tilly indfaldt udi Holsteen, fornåm at Lybekkerne hafde sendt deres Syndicum Schabbel til Hamborgerne, for at overtale baade Bremerne og Hamborgerne til at tage Parthie imod Kongen, og at aabne baade Elben og Weseren for de Keyserlige. Dette Anslag hindrede Kongen ved betimelige kraftige Forestillinger, saavel til Hamborg, som og til Bremen; men allermeest og allerbest ved hans her og der udsendte OrlogsSkibe og Fregatter, som optog alle de Lybske Skibe og Gods, som de kunde overkomme, baade paa Traven og udi Sundet; saa at de maatte falde til Fode og afbeede deres Forseelse, saaog med stor Møye og Besværing betinge sig een parthisk Neutralitet.

Men de tvinges derfra, eendeel ved Magt, eendeel ved ny Forbund og Forpligter.

Dog blefve deres Skibe ikke fri gifven, førend de lang Tiid derefter ved stærk Forpligt maatte forbinde sig til, ikke herefter at styrke Fienden udi noget, ey heller at gjøre noget, som Kongen udi denne Krig kunde være til Skade. Af hvilket nok mærkedes, at de ey hafde megen stor Attraa til noget nyt Herskab udi Søen. De brugte og siden denne deres strænge Forskriftelse til Undskyldning og Paaskud, naar de og de andre Hanse-Stæder blefve af Friedland anmodede om Skibe til hans Anslag at forsætte; hvortil det og hialp, at Kongen saa snart, og saa tit, hand spurte dem af bemeldte Friedland at blifve anmodede, ved sine Raad og Betiente med kraftige, ja endog med haarde Forestillinger, holdte dem fra, at hielpe Keyseren med nogen Sø-Magt; thi det paa det sidste skulle foraarsage deres egen Ruin og Ødelæggelse.

Hvorledes Kongen omdeeler sin Orlogs-Flode udi Øster- og Vester-Søen, for at holde Strømmene fri fra de Keyserlige.

Det kand ikke være af Veyen, at Historien her fortæller den Anstalt, som Kongen gjorde, hvorledes hand omdeelte sin Flode af større og mindre Orlogs-Skibe udi Øster og Vester-Søen paa Strømmene. Paa Weseren var udsendt Henrik Wind og Capitain Jens Munk, med 6 Orlogs-Skibe for at oppasse de Skibe, som udi Vester-Søen omsværmede; og særdeeles for at hindre Dunkerkernes Friebyttarie. Admiral Gabriel Kruses Post var Elben som og med de bevæbnede Fregatter paa Eyderen og med de tvende ved Warnemünde skulle have Øyne med, at ingen uden Kongens Pas paa samme FarVande seylede. Efter St. Hans Dag blev hand med sin Flode udsendt til de Pommerske Kyster, der at hindre Fienden, ey fra de Pommerske eller andre Stæder nogen Til

Side 609.

Tilførsel at kunde bekomme. Foruden disse vare og paa Elben baade fra Engelland og Holland nogle Skibe udsendte, paa det at de Keyserlige, dersom de noget til Søes ville foretage, kunde finde behorig Modstand. Vel fandt de Hamborger sig nogenlunde besværede, men det blef baade u-agtet og foragtet.

Engelland og Holland sender og Skibe paa Elben.

Her maa og korteligen noget røres om dend Penge-Hielp, som Kongen efter Forbundet burde fra Engelland hafde ventet; hvilken saaledes slog feyl, at dersom de Skotske Tropper, som under Morgan vare udsendte, skulle gjøre Kongen Tieneste, da maatte Hans Majestæt dennem selv underholde, alligevel Engelland dertil var forbundet; u-anseet at deraf hos dennem stood Restance over een Million for forrige Aaringer, som længe tilforn burde hafve været betalt; hvilket Kong CHRISTIAN ey heller forglemt Kong Karl at forekaste.

Kongen maa selv besolde de Hielp-Tropper, som fra Engelland hidsendtes.

Da Fienden nu var blefven Mester baade af Hertugdømmene og Jydland, og da Kongen stood med sin Leyr udi Fyen, kom til hannem fra Kong Karl een Gesandt, som var Ridder Edvard Klarke ved Michelsdags Tiid, hvilken forkyndede at een ny Undsætning af 1400 Mand, med een Maanedes Sold til de forhen hidsendte 4 Regimenter skulle ankomme, og lovede med første fleere Penge, som nu med Fliid meentes at skulle kunde samles. For at giøre Kongen trohierrtig, at disse Restancer lettere herefter kunde samles og betales, berettede Gesandten at hans Konge var nu finddet det snarest skee kunde, at slutte Fred med Spanien, hvortil begierres Kong CHRISTIANS Samtykke: Desligeste berettede hand, at Holland og Savoyen lagde sig imellem Engelland og Frankerige, for at forlige dend Krig.

Kongen retirerede sig til Fyen.

Kong CHRISTIAN kunde udi sit Svar ikke efterlade at betee sin Misfornoyelse over at Engelland nu først ville være omhyggelig for at samle de Penge, som for nogle Aar tilforn burde hafve været betalte, og saa tit vare paakræfvede, heldst de vidste, at hans Riger og Lande nu over saadan PengeMangel var blefven til et Rof for hans Fiender. Ellers var det nok paa Tiden, at hand maatte eengang vente Betalingen. Freden med Spanien ville Kongen ikke være imod, naar derudi ikke blef noget indført hans Riger til Skade. Fred med Frankerige var meget ynskelig iblandt saa nær gode Venner og Svogre, og ville det være een Glæde, at dend jo snarere jo heller kunde forfremmes.

Kongens Misfornoyelse over Engelland.

Denne Fred imellem Engelland og Frankerige kom dog hverken udi dette ey heller nestfølgende Aar til nogen Fuldkommenhed, ved hvilken Krig alt hvad Kong Karl i Engelland kunde samle til at betale Danmark, blef u-nytteligen anvendt. Dette blef og af dend Franske Ambassadeur Bassompierre udi London forekastet, at Engelland saaledes hafde feylet at betale Danmark til dend Krig, som af Keyseren imod Kong CHRISTIAN førtes, hvortil Forbund og deres fælles Interesse dennem forbandt. Og som denne Fred med Frankerige blef draget paa dend lange Bænk, beordrede Kong CHRISTIAN et Gesandtskab ved Christian Thomæson.

Kongen sender til Engelland Gesandter, for at overtale dem til Fred med Frankerige.

Side 610.

. Seehested og Jorgen Brahe for at overtale Kong Karl udi Engelland sig denne Fred og Forlig nærmere at antage. De blefve vel imodtagne, men ey udrettede noget, saa at de siden droge derfra til Holland, der andet at forrette.

Engelske Skibe opbringer Skib, som førte fra Frankerige Folk, som Kong Christian der havde værget. Det hændede sig imod dette Aars Ende, at nogle Skibe, som til Danmark skulle føre 800 Mand, hvilke een Fransk Oberste og Grefve af Montgomery paa Kong CHRISTIANS Regning i Frankerig hafde værget; foruden de tilforn ommældte, og ankomne 1400 Mand, blefve udi denne værende Krig imellem Engelland og Frankerige udi Søen opbragte til Engelland; hvilke efter Kongens Ansøgning blefve strax løsgifne.

Kongen af Frankerige betaler K. Christian Subsidier.

Kongen af Frankerige var ikke alleeneste saa føyelig, at hand midt i denne Krigs-Tiid tillod denne Værfving; saaog tilstædede een og anden fornemme Officerer at træde udi Dansk Tieneste; men hand endog betalte dend Deel af Penge-Hielp, nemlig een half Million Franske Gylden, som udi dette Aar var forfalden: Herfor blef bemældte Kong Ludvig særdeeles ved dend Danske til Paris værende Raad Johan Zobel meget venligen betakket.

Kongen af Sverrig synes at inklinere til Forbund med Kong Christian imod Keyseren.

Kong Gustav Adolph af Sverrig, ihvorvel hand self med Krigen imod Polen hafde nok at bestille, lod sig dog Kong CHRISTIANS tynde Lykke gaa til Hierte, i det hans Fiender nu saaledes var indfalden udi Danmark, og der sin Magt til det yderste øfvede; hvortil toges vel nogen Anledning, særdeeles af

det kort tilforn fortælte om Jorgen Seefelds Christophersons til hannem forrettede Gesandtskab, til at eftertænke om noget Middel kunde træffes til Forbund, hvorved Keyserens Magt kunde tvinges. Til dend Ende sendte hand her ind sin Agent Jonam Buræum, som sit Ærinde for de udi Kiøbenhavn tilstæde værende Rigers Raad foredrog, hvilket hand self sig paatog for Kongen at anbringe, som da var udi Fyen; hvorpaa dog ikke noget Virkeligt fuldte, fordi Kong Gustav Adolph ikke med de Bunds-Forvandte udi dend NederSaxiske Kredtz ville have noget at bestille; og Kong CHRISTIAN ville ey heller holde for raadeligt at indgaae noget Forbund med Sverrig imod andre Catholiker; formedelst med dennem Danmark stod forpligtet udi baade gamle og ny Pacter: Over alt saadant blef denne gang ey videre forhandlet.

Kong Christian overlegger med Kongen af Sverrig, at hindre Keyseren at faa Magt over Øster-Søen. Ihvorvel det, som nu fortælt er, var Frugtesløs, saa holdte dog Kong CHRISTIAN det fornødent, med Kong Gustav Adolph at overlegge; hvorledes det af de Keyserlige fastsatte Haab, ved dend Lykke, som dennem hidindtil i denne Krig fuldte, at erobre Herredømmet over Øster-Søen, kunde udi Fødselen qvæles. Thi ved det Wienske Hoff var allereede giort saadan een Regning paa mange Millioner over denne Krigs Omkostninger, at de ikke kunde betales med ringere, end med Øresundet og med een god Deel af dend Danske Orlogs-Flode, som nu var udi saadan een god Tilstand, som dend tilforn hidindtil ikke hafde været. Naar dette skee-

De Keyserliges Intriguer til at faa Herredømmet og Magten.

Side 611.

skeede, kunde det Romerske Rigs-Admiralitet baade med Titul og Befaling lætteligen indrettes. Det var og blefven bekiendt, at det Keyserlige Hoff hafde i Forslag, at ville foreene Kong Gustav Adolph med Kong Sigismundo af Pohlen saaledes, at Kong Gustav Adolph skulle beholde Lifland og Preusen til evig Eyendom, for at hielpe dem til at indtage Danmark; og naar det var skeet, ville de overlade Kong Gustav Adolph Danmarckes Krone til et Lehn af Keyseren: Disse Forslage blefve Kong CHRISTIAN hemmeligen aabenbarede ved Chur-Fyrsten af Brandenburg, nogle Maaneder førend Keyseren det Meklenborgske Hertugdømme til Hertugen af Friedland overdrog. Efter saadanne Kundskaber og andre, som var uden Grund, saasom at Skibe udi Spanien blefve udrustede og deslige fleere, fandt begge disse Nordiske Konger raadeligt at gaae Faren udi Mode med een fælles Hielp, og fornemmeligen til Søes. Til dend Ende hidskikkede Kong Gustav Adolph til Danmark sin Cammer-Herre Karl Banner og sin Geheime Hoff-Raad Christian Ludvig Rast, at begiere af Kongen ufortøvet at forordne nogle af sine beste Raad med Fuldmagt, til et Forbund og tilstrækkelig Undsætning at raadslaae, som begge Rigerne til Gavn og Forsvar kunde geraade. Hertil udnæfntes Cancelleren Hr. Christian Friis og Rigers Raad Tage Thot, som strax udi Decembri med behørig Befalinger og tilstrækkelige Fuldmagter blefve til Stokholm opsendte: Hvad der da blef sluttet og forhandlet, blifver udi nestfølgende Aar fortællt.

Herimod samles Danske og Svenske Fuldmægtige at raadslaa udi Stokholm.

Historien er kommen udi dend Bane, at fortælle noget om Sverriges Senerrige Vaaben imod Pohlen, ved hvilken dend ogsaa endnu korteligen maa forblifve.

Sverriges Krigs-Progresser imod Pohlen.

Dend Pohlske Feldt-Herre Stanislaus Konieposki bemægtigede sig i For-Aaret dend faste Skanze Puzik. Hand passede og paa at hindre een anseelig Svensk Forstærkning af ny sammenværfvede Tydske, som bestod af 5600 Food-Folk og 3000 til Heste under tvende Oberster og Anførere Struff og Teuffel paa de Pommerske Grændzer ved Hammerstein, at de hverken kunde undkomme, ikke heller slaae sig igiennem; men nogle maatte tage Tieneste under Polakkerne, og nogle maatte forpligte sig i Aar og Dag ikke imod Polakkerne at tage nogen Krigs-Tieneste; og begge Anførerne blefve tagne til Fanger.

Kongen af Sverrig bliver saaret tvende gange

Siden da Kongen udi Majo fra Sverrig var kommen, forefaldt der adskillige Træfninger, hvor iblandt tvende vare de mærkværdigste; Udi dend eene blev Kongen self saaret udi Lifvet, og udi dend anden Træfning under dend venstre Arm udi Brystet. Dend unge Grefve Thurn, som var een tapper Krigs-Hælt, blev og qvæstet. Saarene vare ikke saa smærtelige for Kongen, som blev lægt, som dend Undsætning Keyseren hafde sendt Pohlen under dend unge Hertug Adolph af Holsteen Gottorps Anføring, hvorved de Svenske blev tilføyet een temmelig Afbræk.

Side 612.

Kongen af Sverrig (som ey vilde taale, at Dantzig maatte laane Kongen af Pohlen sin Hafn til de Pohlske Orlogs-Skibe, ey heller at Stadens Skanzer og Udværker maatte være nogen til Tieneste imod Sverrig) udsendte dend Svenske Admiral Carl Carlson til at angribe 7 Dantzigers Skibe imellem Staden og Weichselmünde, som og blev Mester af tre, skiød een udi Synk og forjagede de øfrige.

Kongen af Sverrig fører Krig imod Dantzig til Søes, men Sejeren var dyr.

Kort der efter erholdte Kongen een tæmmelig Sejer til Lands, hvorudi og dend Pohlske Feldt-Herre blev qvæstet; men Sejeren blev Kongen noget kostbar.

Ligesaatil Lands.

Derefter foretog Kongen sig Dantzig baade til Lands og Vands at indspærre, saaog ved otte OrlogsSkibe at krydze udi Søen, for at hindre Stadens Tilførsel. Omsider kom det og til et Søe-Slag imod de Pohlske og Danziger Orlogs-Skibe, hvilke vare 10 udi Tallet, og som varede udi tre Timer, udi hvilket dend Svenske Admiral Niels Stiernskiold blev skudt og hans Skib blev taget og opbragt til Dantzig. Dend Svenske Under-Admiral, da hand saae sig overmestret, stak hand Ild udi sit Skib og lood sig og Folk opspringe; men fire Skibe bleve paa Flugten jagede. Dette Søe-Slag kostede Danzigerne een stor Hob Folk, og deres Admiral Arendt Deichman udi Fægtingen maatte ogsaa Lifvet tilsætte. Dend Urolighed udi Øster-Søen søgte Kongen af Danmark, eendeel formedelst dend store Afgang, som Øresunds-Told i disse trange Tider derved leed, eendeel og efter Danzigernes Begiering, gierne at forekomme og afværge: Men ingen fandt sig meere derved fornærmet, end Holland eller de foreenede Nederlande, hvis Seyladz og Commerce udi Øster-Søen blev hindret og studtset.

Holland søger ved Gesandter at formaae Fred imellem Sverrig og Pohlen for at befrie Dantzig.

Hvorover de efter overlagte Raad med Kong CHRISTIAN, sendte et anseeligt Gesandtskab til begge Kongerne af Sverrig og Pohlen, derved at formaae enten Fred eller Stilstand. Dette Gesandtskab kom i Begyndelsen af Sommeren til Søes udi Sundet, hvor de for dem af Kongen udi hans Fraværelse efterladte Rigs-Raad Cancelleren Christian Friis og Stadtholderen Frantz Rantzov vel berettede deres Ærende; men formedelst at de særdeeles hastede, saasom Danziger Hafn da af de Svenske var indspærret, seylede de bort først til Danziger Reed, hvor de hos Kong Gustav Adolph, alligevel hand endnu af sine Saar laae svag, kom til Forhor, og siden derefter til Kong Sigismund af Pohlen, hvor de ligeledes blefve imodtagne.

De arbejdede paa Fred eller Stilstand, men forgiæves.

Derefter begyndtes vel imellem dennem enten om Fred eller 30 Aars Stilstand at tracteres fra Julii Maanedes Begyndelse indtil MichelsDag; men det kom dog ikke til nogen fast Slutning. Hertil fornåm mand vel Aarsagen at skulle have været een Spansk Commissarius ved Nafn Gabriel de Roy, som til Pohlen tillige med een Polsk til Spanien udsendt Gesandt, saaog een fra Spanien kort efter ankommen Afgesandt Baron d'Aussy; hvilke begge med deres store Ord om Keyserrens og det Østerrigiske Huuses Sejerrige Vaaben, fraaadede Kong Sigismund fra Fred

Det blefforhindret af den Spanske til Pohlen udsendte Agent.

Dertil brugte og denne Gesandt tillige med Gab

Side 613.

briel de Roy deres store Ord, om det visse Haab, som de hafde om Lybek og Straalsund inden kort Tiid at blive bemægtiget; saaog om een Flode af 24 OrlogsSkibe under Hertugen af Friedland, som Admiral over ØsterSøen, med een Krigs-Magt af 12000 Mand, som Sverrig skulle overfalde; hvortil og de rosende sig, til dette Krigs-Tog Vexeler paa nogle Tønder Guld med sig at have didbragt.

og Hertugen af Friedland.

Disse store Spanske Løfter og Ord troede saaledes Sigismund, at ald viidere Freds-Handel blef afslagen, og derimod oprettede hand een Flode bestaaendes af 9 Orlogs-Skibe udi saa god een Stand, at dend kunde være færdig at samle sig med Friedlands Flode, naar dend ankom. Historien vil ikke opfyldes med fleere saadanne falske Løfter og Rodomontader om Skibe, som fra Lybek og Rostok skulle kjøbes: Men dette maae dog fortælles, at da Kong Sigismund begierte at hand af de store hidbragte Vexeler maatte bekomme 200000 Rixdaler, saa vilde hand self drage Omsorg for at indkiøbe og forskaffe sig de fornødne Skibe, bekom hand det Svar, at hand maatte have Taalmodighed at bie saa længe, indtil Keyseren i sin Bold og under sin Magt Lybek og Straalsund hafde bekommet.

Item falske Løfter om store hidbragte Vexeler. Imidlertid Kong Sigismund lood sig saaledes snakke for, faldt Kong Gustav Adolph ind udi Stiftet Bermeland, som laae strax ved Dantzic, og der bemægtigede sig Wormdit; da dette var skeet, hiemsendte hand til Sverrig.

Kong Gustav Adolph faldt ind udi Bermeland.

Her maa og kortelig noget tales om Chur-Fyrsternes Forsamling til Mühlhausen, eftersom dend nogle gange tilforn er næfnt her udi Historien. Dend blef vel holdt udi Octobri, hvor dog ingen fleere af Chur-Fyrsterne kom udi egne Personer, end Chur-Fyrsterne af Mæyntz og Saxen, de øfrige ved deres Gesandter. Did kom og dend Franske og andre Gesandter. Keyseren self hafde og ved et Bref udi Julio til Kong CHRISTIAN gifvet Forhaabning, at saavel de Danske, som de Engelske og Pfaltziske til det Moode skulle nyde Adgang: Men hverken de Danske ey heller de Pfaltziske, som Sagen meest paagieldte, blefve hverken tilladte did at komme, ey heller at imodtages.

Chur-Fyrsternes Forsamling til Mühlhausen. Hensigten skulle vel være alleeneste til paa denne fordorsvelige Krig een ynskelig Ende at søge; hvortil og ald Tale, Skrifter og Forhandling, som der foresaldt, var stillet. Ikke desto mindre blef Forsamlingen til ingen anden Nytte, uden at de Evangeliske Tydske Fyrster, som der hafde indgifvet deres Klagemaale og Besværinger, blefve saaviit bedre oplyste, hvorledes de udi deres godtroende Eenfoldighed vare blefne bedragne, og frygtede, at større Ulykke og længere Krig dennem ville overfalde.

Chur-Fyrsten af Brandenburg erkiender Hertugen af Bayern for Chur-Fyrste.

Derom maa og Efterkommerne underrettes, at udi disse Tider tilstood Chur-Fyrsten af Brandenburg Georg Wilhelm, som hafde dend u-lykkelige Pfaltz-Grefves kiødelige Syster udi sine Arme, og som hidindtil derimod hafde stræbt, nu tilstood, at ville erkiende Chur-Fyrsten af Bæjern for Chur-Fyrste udi hans Svogers Stæd, ligesom Chur-Fyrsten af Saxen tilforn hafde gjort.

Side 614.

Dend ulykkelige Pfaltz Chur-Fyrste søger til Fred forgiæves.

Det maa og her viides, at Hertugerne af Lothringen og af Würtenberg nogen Tiid paa Forsoning og Forliig for dend u-lykkelige Chur-Fyrste hos Keyseren hafde arbejdet, hvorom og udi dette Aar Hertugerne med Pfaltz-Grefvens Fuldmægtige til Colmar særdeeles vare forsamlede, og hvor dend u-lykkelige Herre sig med Ydmyghed, Afbigt og Aftrædelse af anseelige Stykker af sit Land tilbød, ja end og at ville deelee med Chur-Fyrsten af Bæjern dend Chur-Fyrstelige Titul og Høyhed: Men uagtet aldt dette som blef paa Pfaltzes Vegne handlet, som u-gjort.

Stændernes Forsamling udi Odensee.

Udi Odensee blev udi dette Aars Februario alle Stændernes Fuldmægtige sammenkaldede, hvilke bevilgede med allerunderdanigste god Villie det, som til Rigets Forsvar, Fæstningernes Forbedring og Land-Folkets Bevæbning og Munstring udfordredes; hvortil og dend Indlandske Told maadeligen blev forhøyet. Udi Novembri blefve de atter forsamlede paa Andvordskov Slot, særdeeles om Hielp til Kiøbenhavns Befæstning ved St. Anna Broe; til hvilket og til Flodens Fornødenhed Tolden blev over alt forhøyet een half Rixort paa hver Læst af alle slags, som dog ey skulle fordres længere, end denne besværlige Orlog paastod. Der blev ellers i Kiøbenhavn holdt de almindelige saa kaldede Herre-Dage, til Landets Sager at paadømme.

Der var og berammet een Land-Dag til Rendsborg udi Augusto, hvor efter Aftale med Hertug Friderich af Holsteen Gottorp skulle skee et Opbud af Adel-Standen og Hertugdømmernes Mandskab imod Fiendens Anfald. *Holsteensk Land-Dag udi Rendsborg.* Men jo nærmere Faren kom ved Døren, jo kaaldere siintes Hertugen dertil at være sindet: Hvad heller det skeede af Skræk for General Tillys haarde Brefve, eller efter dend Chur-Saxiske Raad, eller anden Aarsag, kand ikke viides.

Hertug Friderich af Holst. Gottorp vil ikke gjøre nogen Hielp til Krigen. Ellers vilde Hertugen bruge denne Undskyldning, at saasom hand hafde paataget sig om Freden med Keyseren at arbejde, saa kunde hand ikke bevilge noget, som Freds-Handlingen kunde anstøde. Ellers blev bemeldte Hertug i de samme Tider giftet med Chur-Fyrstens Daatter af Saxen. Tilmed indfaldt samme Land-Dag kort for General Tilly med sin Krigs-Magt brød op over Elben ind paa Grændzerne, saa at ikke nogen Nytte af Land-Dagen kunde ventes.

Hert. Alexander af Sønderborg døde.

Udi For-Aaret døde Hertug Alexander til Slesvig Holsteen af det Sønderborgske Huus, dend unge Hertug Hanses Søn og Kong CHRISTIANS dend Tredies Sønne-Søn; fød Aaret 1573.; giftet med Dorethea Grevinde af Schwarzenborg; efter hannem vare af 11 Børn, 6 Sønner og 3 Døttre levende.

Side 615

Om Prinz Friderich, som allereede var Coadjutor af Erts-Stiftet Bremen, er allereede fortælt af hvad Aarsag hand sig til Holland forføyede: Hand holdte sig dend meeste Tiid udi Groningen: Siden fandt hans Hr. Fader for got, at kalde ham hiem til sig udi Danmark.

Prinz Friderichs Reyse til Groningen.

Dend yngre Prinz Ulrich sendte Kongen under dend hannem tilforordnede Hof-Mester Jorgen Schult til Frankerige, for at øfve sig, eendeel udi alle Fyrstelige Videnskaber, og eendeel udi Sproget.

Prinz Ulrichs Reyse til Frankerige. Hand af hans Hr. Fader forlehnes med Svabested udi Slesvig. Kongen forlehnte hannem derforuden med det Ampt Svabested; hvormed hans Far-Broder Hertug Ulrich forudm Biskop udi Sverin tilforn hans Livs-Tiid var forlehnet. Imod denne Forlehning maatte kongen gifve Rigens Raad sin Revers, at dend ikke udi Fremtiden skulle komme Riget til nogen Afgang.

Saasom udi forrige Aaringer adskillige gamle Rigens Raad af Alderdom og Svaghed ved Doden vare afgangne, saa faldt det Kongen behageligt udi Begyndelsen af Aaret andre udi deres Stæd igien at forordne, som vare disse: Sigvard Grubbe, Hans Lindenov, Otte Skeel, Just Hog, og Frantz Rantzov, som og blef beskikket til at være Stadtholder udi Kiøbenhavn.

Adskillige blive af Kongen gjorde til Rigens Raad.

Desligeste antog Kongen samme Tiid til sine Raad udi Hertugdømmerne, Wulf von Buchvald og Kay von Ahlefeld, og til sin Land-Canceller beskikkede hand Johan Eberhard Sohn zu Elfs. Endeligen beskikkede Kongen til Rigens Marskalks Bestilling, som udi nogle Aar hafde staaet leedig, Jorgen Skeel, hvilket Hans Majest. vel vidste at være Adelen behageligt; hand hafde ellers beviist sig udi dend Calmarske Krig at være een braf Krigs-Oberste.

Udi Begyndelsen af For-Aaret kom baade fra Holland og Engelland et Rygte, hvorledes tvende Tyrkiske Søe-Rofvere fra Algier hafde faaet Lyst og Anslag paa at besøge de under Nordleedingen beliggende Insuler, Island og Færøe, og derfra et stort Rof at hente.

Tyrkiske Søe-Røfvere seyle paa Island og Færøe, hvor de røve, og derfra bortføre mange Folk af begge Kion.

Imod disse udsendte Kongen under Capitain Pinces Befaling 5 vel seylendes og tilstrækkeligen bemandede Skibe, for dennem at efterjage, og siden opbringe. I Begyndelsen af April udseylede vel disse Skibe, men de kom dog noget for sildig, efter at disse nyligen hafde været paa begge Landene, hvor de hafde røvet og plyndret, og derfra mange Folk baade af Mand og Qvinde-Kion bortført.

De blefve efterjagede af udsendte Orlogs-Skibe.

Ikke desto mindre opnaaede hand dennem, da de vare paa Jagt efter nogle Engelske Russefarer; men da Søe-Røfvere saae denne Danske Flode udi Søen, toge de Flugten; dog blefve de forfuldte forbi Hetland, hvor de siden med en anden Engelsk Flode kom udi et lidet Søe-Slag, hvorved de udi Thunis af dennem blefve indjagede. Med dennem hafde de haft een Dansk eller Norsk Fange til Veyviisere, som vidste og viiste dennem Kaasen. Denne, da de kom til Island, og hand med dennem var kommen paa Landet, forstak sig saa, at hand med dennem ikke kom tilbage.

Side 616.

Ny Indskud blef gjort til det Ostindiske Compagnie udi Kiøbenhavn.

Udi ald denne Krigs Urolighed og besværlige Tilstand glemte dog ikke denne brafve Konge, som Landets Fader, at drage Omsorg for Handelens Flor og Velstand, i det Hans Kongelig Majestæt opmuntrede sine Undersaatter, saavel af Adel, som andre Kiøbmænd til dend Ostindiske Handel nye Indskud at gjøre. Som Rygtet gik fra Holland, skal Kong Gustav Adolph udi Sverrig hafve begyndt udi dette Aar een Handel paa Vestindien, men dog ikke er blefven lykkelig, fordi Spanien hafde dertil udsendte Skibe paa Veyen opbragt og anholdt.

Aar 1628.

Historien forhaaber ikke at forsee sig, imidlertid dend Friedlandske eller Wallensteenske Krigs-Magt sig udi sin mægtige og selffraadige Rolighed forlyster udi de feede Vinter-Qvarteere, saaog imidlertid dend Tillyske sig med sine Sejermødige Tropper sig udi de Holsteenske, Bremiske og de ved Elben og Weseren lystige og angenemme Orter holdte Huus, at dend begynder udi dette Aar først at tale noget om tvende synderlige Forbunde, som Kong CHRISTIAN i disse Tider blefve tilbudne; det eene af Sverrig, og det andet af de foreenede Nederlande, eftersom de denne Krig vedkommer.

Kongen af Sverrig tilbyder Kong Christ. 4. et nyt Forbund.

Det er ved nestforrige Aars Histories Slutning sagt, hvorledes Kong Gustav Adolph ved tvende udi Danmark indsendte Gesandter foreslog et nyt Forbund at ville slutte, hvilket ikke dend Tiid kunde formedelst Kongens Fraværelse saaledes strax beraadslaages eller slutes. Men paa det at dermed kunde udi Værk sættes, vilde Kongen sende sine Gesandter og Fuldmægtige til Sverrig, at derom ved det Svenske Hof kunde tales og udvirkes: Hvortil og de forhen omtalte Danske Rigens Raad sig og strax udi dette nye Aars Begyndelse udi Stokholm indfunde.

Det er ufornodent med Vidtløftighed at fortælle aldt hvad som imellem Kong Gustav Adolph og disse udsendte Danske Gesandter udi deres Samtale forefaldt til dette forehavende Forbunds Fuldbyrkelse; thi det bestood ikke slet udi andet, end Kongen af Sverrig forebragte hvor tungt og vanskeligt det var for hannem at træde i saadant et Forbund til Danmarkes Undsætning, formedelst dend Krig, som hand nu udi nogle Aar maatte føre imod Polen; hvilken og nu hafde draget hannem ind udi dend vidtløftige

Beleyring og Krig imod Staden Danzig; til hvilken at udføre, Middelerne vare blefne saa knappe, at hand neppe kunde paatage sig dend Byrde andre nogen Undsætning at giøre.

Forbund sluttet med Sverrig, som dog af bemældte Sverrig blef ikke udi ringeste Maade holdt.

Dog maa det fortælles, at saasom dend Svenske Konges Øyemærke meest hensigtede til

Side 617.

til Staden Danzig, som hand nu med sin Krigs-Flode hafde indspærret og beleynet, paa alle Veye og Middeler ikke alleeneste fra ald Handel, men endogsaa fra ald Undsætning at udelukke; saa var ikke alleeneste de Danske udsendte Gesandter meget vanskelige til saadant imod dend at indgaae, men endogsaa Kongen af Danmark ved sine Brevve til Sverrig forestillede Kong Gustav Adolph dend Fare og Ulykke, som derpaa ville følge, nemlig, at mand ville giøre sine beste Venner, saasom Frankerige, Engelland og Holland til sine største Uvenner, som Øster-Søens Seylaz, Handel og Fart med væbnet Haand ville tage udi Forsvar. U-agtet aldt dette, samtykkede dog Gesandterne paa det sidste med deres Konges Tilladelse Forbundet, som derudi bestood: (1) At Sverrig saalænge Krigen imod Keyseren varede, hvert Aar, fra dend 1 Junii til dend sidste Octobris Dag paa sin egen Bekostning skulde undsætte Danmark udi Øster-Søen, og ikke andensteds, med 8 Skibe af 120, til 300 Læster, og som skulle være bemandede af Sø-Folk og Soldater, saaog med 140 Stykker af adskillige Størrelse, efter Skibenes Drægtighed. (2) Vice-Admiralen, som denne Svenske Flode skulle føre, skulle staa under Kongens af Danmarks egen Befaling; men dersom dend Svenske Flode blef stærkere udi Antallet, da beholder dend Fortoget og Admiralitætet. (3) Hvis Kongen af Sverrig nogen stor Nød paakom, sine egne Skibe til hans Landes Forsvar at bruge, maatte hand dennem igien hiemkalde: Derimod dersom Sverrig kunde miste fleere af sine Skibe, end disse otte, skulle de staae Kongen af Danmark til Tieneste. De maatte ikke heller deeles eller adskilles fra hinanden, men de skulle alletider være samlede, til Landenes og Hafnenes Forsvar, og til at forhindre ald Tilførsel til de Fiendtlige Stæder. (4) De maatte ikke bruges til nogen Hanse-Stad, som sig ikke fiendtligen i nogen Maade forholder; og dersom det skulle befrygtes, da maatte Forhindringen skee under dend Danske Konges Nafn og Flag. Herimod skulle dend Danske Orlogs-Flode (1) forfølge og antaste de Polske og Danziger Fribyttere, hvor de fandtes i Soen, som Sverriges Fiender. (2) De Svenske Forbuds-Brevve imod Danzigernes Fart udi Soen anslaaes her i Riget Danmark, og ingen tilstædes igiennem de Danske Strømme til og fra Danzig at seyle, uden de hafde Svenske Passer. (3) Ligeledes skal Kongen af Sverrig paa sine Strømme forfølge Kongens af Danmark hans Fiender, hvortil og de Kongl. Danske Passer imod Danziger Fart skal gielde til dend at antaste. (4) De Svenske Orlogs-Skibe maa udi Nødsfald søge ald Hielp og Bistand udi de Danske Hafne, for billig Betaling; det samme de Danske tillades udi de Svenske Hafne. (5) Sverrig tilstædes igiennem Øresund at føre baade Krigs-Folk, saaog Krigs-Rustning, naar det tilforn bliver tilkiendigifvet; hvilket ingenlunde maa tilstædes Sverriges Fiender: Hvorimod Sverrig forpligtes paa samme Maade at hindre ald Danmarks Fienders saadan Tilførsel

Side 618.

(6) Hvad Skade, som de Svenske Skibe ved denne Danmarks Undsætning og i Danske Tieneste tilføyes, vederlægger Danmark med skiellig og billig Betaling. (7) Denne Hielp og indbyrdes Vederlag skal vare udi 3 Aar efter Ratificationen, og dersom nogen Fred eller Stilstand paa nogen af Siderne imidlertid, nemlig af Danmark med Keyseren, og af Sverrig med Polen og Danzig oprettes, da skal dend anden Part tilligemed derudi indtages. Saaledes var korteligen Indholden af dette Forbund, som blef af Kong CHRISTIAN befæstet og underskrevet udi Kiøbenhavn dend 19 Aprilis, men af Kong Gustav Adolph dend 28 nest efter udi samme Maaned: Dog hafde Kong CHRISTIAN een Maaned tilforn ladet Staden Danzig advare om dette Forbund, og paaminde, at dend sig fra de

569

Danske Lande og Strømme sig skulle enthalde, saalænge denne Urolighed paastood; undskyldendes derhos, at saadant Forbund formedelst Krigens med Keyseren var uforbigængelig.

Dette Forbund blev ikke siden af Sverrig holdt eller efterkommet; thi ikke saa meget som et eneste Skib fra allerførste Tiid, indtil dend sidste blev til Danmarkes Tieneste udrustet eller udi Søen udsendt, uanseet at Danmark paa sin Side efterkom og fuldførte Forbundet. Kongen af Sverrig undskyldte dette Forbunds Forsømmelse og Foragt udi et høfligt Brev af dend 21 Septembri nest efter, i særdeele med Undsætning sendt til Straalsund, som af Hertugen af Friedland haardeligen med Beleyring var beængstet, desligeste med Krigens imod Polen og Danzig og deslige: Hvad Undskyldning kand der ikke paafindes, naar mand ikke vil holde det, som var lovet? Dog hafde Dannemark denne Nytte, at Rygtet af dette Forbund, som fløy omkring baade i det Tydske Rige og overalt andensteds i Europa, blev saa taus holdt, at Kongens Fiender ikke kunde faae det ringeste om Forbundets Vilkaar og Omstændigheder at viide; saa at de Keyserlige Generaler, baade Friedland og Tilly, ja og Keyseren Ferdinand self blefve siden meere føyelige end tilforn; thi de frygtede for at de vilde faae een haardere Nød at bide, end de tilforn hafde søgt; heldst da de fornåm, at een hver baade Danmark og Sverrig med saadan Flid og Magt undsatte Straalsund, at Hertugen af Friedland der først fornåm, hvad det var med Panden imod een fast Muur at løbe.

Hollænderne tilbyder og Danm.: et Forbund om Øresunds Told, som med Unaade forkastes.

Det nu omtalte Forbund giver og Anleedning at tale om et andet Forbund, som de forenede Nederlande iligemaade tænkte lætteligen af Kongen at skulle kunde udvirkes, da hand nu var udi saa stor Nød og Trang bestædiget. Herrer-Staterne udi Nederlandene toge Anleedning af det store og vidtløftige Anslag, som Fyrsten af Friedland hafde paa Tapetet, med at ville oprette een Flode udi Øster-Søen; saa at de til Kongen udsendte een af deres fornemmeste Betiente, for at beraadslaae hvorledes samme Friedlands Anslag kunde hindres: Men da det blev siden fornummet, at

Side 619

Denne udsendte Hollænder leed Skibbrud og blef fangen af de Keyserlige, som holdte ham i haardt Fængsel længe.

at hand blev til deels udsendt for at fornemme Kongens Magt, om dend var saaledes, at dend kunde imodstaae Fienden; saaog om der var imellem Kongen og Rigens Raad nogen god Fortroelighed; desligeste og, at hans rette Ærinde var, ved Leylighed at giøre Kongen et Tilbud af een Undsætning af 1500 til 2000 Mand til Øresunds Forsvar; dog at imod denne Undsætning skulle førtes deres Underholdning, saa meget, som dend sig kunde beløbe, af de Penge, som Staterne efter det med Kongen udi Aaret 1625. indgangne Forbund aarligen til Krigens Udførsel skulle betale. Kongen gaf denne Hollandske Udsendte strax dette korte Svar, at hand ey kunde nægte, sig formedelst dend Undsætnings Betaling, som af Engelland til Krigens Udførsel skulle betales, ikke vare blefne erlagte, jo meget at være sat udi Forvirring med Krigens: Men saa var det dog ikke kommet til dend yderste Nød, at hand jo self imod hans Fiende vel saa kiært og saa dyrebart et Klenodie, som Sundet var, kunde forsvare: Hvortil hannem ikke skulle fattes saa mange egne indfødde og trofaste Soldater, som dertil kunde fornøden giøres. Denne udsendte Lorenz Real, som hafde tilforn været de Hollænders General udi Ostindien, kom til dend Ulykke paa sin Hiemreyse, at hand leed Skibbrud ved Jydland, under Skager Rif, hvor hand blev kastet udi Land, og der af de Keyserlige blef fangen, som hannem tæmmeligen hart og fast fængselede, under Mistanke, at hand hafde noget her udi Riget til deres Skade at forrette; hvilket de endeligen ville aftvinge hannem, imod alle Folkes Ret, til at bekiende; og da hand intet ville bekiende, sendte de hannem fangen til Østerrige, hvorfra hand ikke kom løs, førend Aaret efter, da Freden udi Lybek stod udi Forhandling.

Den Engelske General Morgans Forhold i Bremen imod dend Keyserlige Beleyring for Stade. Stade

Det erindres vel, hvorledes dend fra Engelland sendte Skotske General Morgan forleeden Aar hafde inddraget sin Krigs-Magt fra Staden Bremen hen til Stade, og de derom liggende Egne; hvor hand strax af de Keyserlige blef berendt og beleynet, som varede dend gandske Vinter over; men det gik ikke an for Alvor, førend General Tilly alle sine Linier og Værker til Beleyringen ved Stade vel hafde forsiunet. Morgan holdte sig self mandeligen, saaog satte saadant Mood udi sine Soldater, at de ingen Tilbud eller Betingning, som skeede, ville høre; udi det Haab, at de visseligen fra Danmark ventede Undsætning. Kongen lood og samme Undsætning saa nær gaae sig til Hierte, at hand self med 13 Orlogs-Skibe seylede udi Martio ud fra Kiøbenhavn for at komme paa Elben til at bringe dennem Folk, Penge og Proviant.

. Stades Beleyring var strang.

Men General Tilly, som af opbragte Brevve ventede Kongens Komme, var ikke seen med at samle alle sine Tropper ind fra Stiftet Osnabrügge, Brunsviger Land, Grefdommene Schaumborg og Ravensborg, for at fuldende Beleyringen ved Stade, førend Kongen kom; saa at hand med een Hast fik tre store Skyde-Skanzer opkastede til at beskyde Voldene, saaog andre Skanzer mod Landingen af Elben færdige

Side 620.

Imidlertid kom Kongen paa Elben med sin Flode; men hand fandt Beleyringen saaledes forskanzet, at hand ikke kunde komme Fienden nær med Stykkerne: Hvorfor hand med u-forrettet Sag maatte vige af Elben.

Kongen søgte forgiæves den at undsætte.

Underveys antraf Kongen 14 Skibe med Proviant til dend Keyserlige Magt udi Holsteen, hvilke hand opbragte, og med deres Ladding Fæstningen Glykstad forsiunede. Da nu Morgan hafde tabt Haabet til Undsætning, betingede hand, ved Staden Bremens Imellemhandling med General Tilly, Fæstningen Stade at ville overgive, med disse Vilkaar: (1) At hand og hans Soldater med ald Æres-Tegn, rørende Spil og Tromme, flyvende Fahner, Over og Under-Gevæhr, tændte Lunter, og Kugle i Munden, skulle udtrække af Fæstningen, og tage sit Udtog ind i Holland, og derfra igiennem det Brabandske.

Stade opgives til de Keyserlige med Accord

. (2) Tilly skulle forskaffe hannem og hans Folk fri Pas og Sikkerhed igiennem Brabrand, og fri Qvarter af Infantinden. (3) De Tydske Folk skulle det staa frit for enten at følge ham eller forføye sig til deres Hiem: Tydske Capitainer og Befalings-Havere maatte det være frit at gaae til Kongen af Danmark, om de vilde. (4) Naar Morgan kom til Holland, og hand der fik Befaling fra Kongen af Danmark, at hand der med sine Folk skulle blive, da maatte hand ikke gjøre bemældte Konge nogen Tieneste udi de første 6 Maaneder. (5) Blifver hand kaldet tilbage af Kongen af Engelland lige til Engelland, da er hand for denne Betingning befriet. Morgan udtrækkede af Stade den 7 May med 2500 friske Folk, og Staden blef igien besat med 1200 Mand. Tilly forblef noget udi Staden Bremen, hvor hand beviiste Morgan stor Ære.

Med denne af Morgan giorte Accord, var Kong CHRISTIAN ikke for vel tilfreds, formedelst derudi blef forglemt de Stykker og Krigs-Rustning, som udi Stade var, og som de Keyserlige saaledes beholdte; dernæst formedelst Tiden, at der udi dend fiende Post var sat i Steden for sex, tre Maaneder; hvorover Folkene finge for lang Tiid at forløbe, saa at af dem siden ikke kom tilbage udi Kongens Tieneste fleere end 1200 Mand eller lidet derover.

Morgan kom siden udi Kongens Tieneste.

Morgan, da de sex Maaneder vare til ende, blef indkaldet til Glykstad, da dend var blefven befriet fra Beleyringen: Men hand blef der ikke længe; thi hand siden kom til Kongen, og blef brugt til noget Vigtigt, hvorom siden blifver fortælt.

Nu skal fortælles om Beleyringen imod Glykstad, som Marqvard Rantzov, saaog om Beleyringen imod Kræmpe, som Jorgen Ahlefeld udholdte.

Beleyringen imod Glykstad og imod Kræmpe.

De Danske Skibe, som Kongen hafde lagt paa Elben, tilføyede Fienden med deres Stykker saa stor Skade, at de udi Glykstad jagede Fienden fra tre Skanzer, som de hafde kastet op ved Floden Stor. Begge Fæstningerne holdte sig vel og finge Proviant nok til Vands igiennem een Fart, som de nyligen hafde opkastet; dog maatte de forsiune sig med nye Udværker. Fienden leed Mangel paa Proviant, hvorover mange af deres Folk

Side 621.

overløbe til Glykstad. Paa det sidste fattedes og Kræmpe Proviant, men af Folk hafde de nok; hvorover mange Tydske og Franske, naar de saae deres Hold, ginge over og toge fri Pas af Tilly til Hamborg, men siden sneege de sig paa smaa Baade over til Glykstad, hvor der var god Forraad. Thi Besætningen gjorde mange Udfald til Vands og indhentede de Skibe, som komme paa Elben, hvor de dennem kunde antræffe; hvorudover de alle Tider hafde nok Forfriskning baade af Fatallie og af Kruud. Over saadant vare Soldaterne lystige og færdige til at oppasse, hvad som kom paa Elben; hvortil de Fregatter, som af Kongen vare lagde paa Strømmen, blefve dennem saaledes behielpelige, at de erobrede tvende store Dunkerkiske Skibe, som vare opfyldte med Stokker, Kruud og Lod, desligeste med Meel og andet Kostbart, som til dend Keyserlige Leyr fra Braband skulle føres. De vofvede sig og udi et stort Udfald, at jage de Keyserlige ud af deres Vagt-Huuse, og at angribe tvende Rytter-Vagter, som de udi fuld Skarmunzel optog og fangne indbragte, hvorved de ikke mistede tu Mand. Naar de udi Glykstad ville giøre store Udfald, gave de dennem udi Kræmpe et Løsning eller et Tegn, og paa dend Maade strax derpaa ginge de løs med 1600 Mand paa andre tvende fiendtlige Skanzer, og efter at de hafde nedsablet 200 Mand og paa Flugt jaget tvende Regimenter, som mod dennem vare udsendte, nedsblede de begge Skanzerne og finge 18 Fahner til Bytte.

Beleyringen for Glykstad ophæves.

Udi disse Anfald finge de en Hob Fanger, iblant hvilke var General Vagtmester eller Gen. Major Hannibal von Schawenborg og adskillige andre høye Officerer. Hafde de udi Kræmpe passet paa dette Tegn, og kommet udi rette Tide, hafde de af Glykstad lætteligen aabnet Passen til Kræmpe: Denne Fægtning varede udi 5 Timer, og derover maatte Fienden ophæve Beleyringen for Glykstad, som fra midt udi Aprilis indtil Julii Maanedes Ende hafde varet paa 15 Uger.

Hert. af Friedland hielper Grefven af Anholdt med Folk for at forfremme Kræmpe Beleyring.

Kræmpe opgives til de Keyserlige med Accord og Æres-Tegn, formedelst Hunger.

Da Hertugen af Friedland spurte denne kække Tapperhed fra Glykstad, ville hand self være med hos Papenheim, som laae for Kræmpe, og forhielp hannem til dend at indtage. Hand bragte med sig sex Hundrede friske Folk; saa at de begge ængstede Fæstningen, hvor Oberste Jorgen Ahlefeldt holdte sig mandeligen: Men som hand begyndte at mangle Proviant, og dend forventede Undsætning fra Danmark ikke kom, blef hand nødt til, da Fienden var færdig til med Storm at anløbe, Fæstningen ved Betingning, efter 7 Maaneders Beleyring, at opgifve midt udi Novembri, da hand udtrækkede med de største Æres-Tegn paa Krigs-Maneer og med 4 Stokker, ja endog blef med Frihed til Glykstad geleydet.

Kongens Undsætning kom formedelst Modvind for sildig.

Otte Dage derefter kom Kongens Skibe med Proviant, men for sildig, saasom Vinden dennem derfra hafde hindret, og tre Dage efter de paa Elben vare komne, brød een stærk Vand-Flod igiennem alle Dæmninger og Diger; saa at, dersom dend hafde kommet 3 Dage tilforn,

Side 622.

forn, da hafde dend ødelagt dend gandske Friedlandske Magt, som ved Glykstads og Kræmpes Beleyringer derforuden meere end Halvparten var blefven svækket.

Fæstningen Glykstad blef siden Beleyringen hiemsøgt af een Sygdom, som udi dend Keyserlige Leyer tilforn hafde yttret; hvorved dend Danske Besætning hasteligen saaledes blef formindsket, at Kongen maatte fra Holland derind igien indkalde General Morgan med sine Folk, da de sex Maaneder, hvorudi hand var forpligtet ikke at giøre Kongen nogen Tieneste, vare forbi.

Friedland opbyder den Holsteenske Adel til Møde udi Rendsborg for at hylde Keyseren, men ikke fleere fordi saa sig dertil lode indfinde.

Længe førend Kræmpe blef overgifvet, nemlig in Junio, opbød Friedland ald dend Holsteenske Adel til at møde udi Rendsborg for at hylde Keyseren. Men da Tiden kom, lode der sig meget faae indfinde; hvorfor Friedland befool at deres Adels-Gaarde udi Hertugdømmet med tre dobbelt Mandskab skulle belegges, hvoraf de deres Sold udpressede.

Nu er blefven fortælt, hvad General Tilly i dette Aar udi Bremen mod Stade, og hvad General Friedland eller Wallenstein og Pappenheim udi Holsteen mod Glykstad og Kræmpe have forrettet. Nu maa her beskrives, hvorledes Kong CHRISTIAN sig imod sine Fiender haver forholdt.

Hvorledes Kongen fordeler sin Orlogs-Flode paa alle sine Strømme udi Øster og Vester-Soen. Saasnart Soen udi Februario var blefven seylbar og fri for Iis, fordeelte Kong CHRISTIAN sin gandske Orlogs-Flode baade udi Øster- og Vester-Soen; men særdeeles for at hindre Fienden i Øster-Søen, som udi de Meklenborgske og Pommerske Hafne hafde samlet mangfoldige Skibe og Fartøye til at oversætte hans Krigs-Magt derfra paa Fyen, Laaland og Sielland.

Keyserlige jages af og fra Femmern.

Fienden hafde allereede fæstet Fod paa Landet Femmern: Men Kongen self gik til Skibs med een Flode af 12 til 14 Orlogs-Skibe til bemeldte Femmern, og efter at hand i een Hast hafde bemægtiget sig Landet, og 500 Soldater derover vare blefne tagne til Fanger, ødelagde hand med Skud og Ild alle de derhen bragte Fiendens Skibe, som vare nogle og firgetiuge Last-Skibe. De som ikke blefve ødelagde, bemæstrede hand sig. Fem Hundrede Soldater, som toges fangne blefve mestendeel af Bønderne paa Landet siden ihielslaagne, da Kongen var derfra bortseylet.

Capitain Hartvig Saxe Actioner.

En anden Capitain Hartvig Saxe hindrede Fienden med sine udsendte fire lette Orlogs-Skibe og tu Fregatter udi Middelfart-Sund og liden Belt, saaledes, at hand ved flittig Krydsning opbragte ald Fiendtligt, som hand kunde overkomme.

Admiral Pros Mundt Action ved Warnemünde.

Kongen hafde og faaet vis Kundskab, hvorledes de Keyserlige lode forsamle et stort Antal af Folk, som de ved Haanden hafde, og dem dagligen formeerede; desligeste og at Fienden sig udi Februario hafde bemæstret Warnemünde. Hvorfor Under-Admiral Pros Mundt blef udi Februario befalet ufortofvet, Hullet og Indløbet dersammesteds at tillukke og med Skibe opfyldte af Steen at tilstoppe, saa at Fiendens Anslage med Ind- og Udførsel blef denne gang forgiæves og unyttige.

Side 623

tige. Nogle Pramme blefve og opbrændte. Desligeste krydsede Under-Admiral Gabriel Kruise med otte Orlogs-Skibe og tvende Fregatter udi Vester-Søen, og holdte det at gaae ved Elben og der omkring, saa at ikke saa meget, som een Skibs-Baad kunde komme enten ind eller ud paa Strømmen, med mindre hand fremviiste Kongens, Engelske, Svenske eller Hollandske Passer.

Admiral Gabriel Kruuses Actioner paa Elben og der omkring.

Hand optog og de Skibe, som ville tilføre Fienden i Holsteen ringeste Krigs-Redskab eller Proviant. Trende Orlogs-Skibe og tvende Pincker blef siden af Under-Admiral Pros Mundt udsendte, til at legge

sig uden for Insulen Ruden, for at optage Told af alle Skibe, som ind og ud ginge, saaog at opbringe alle de Skibe, som gjorde Fienden udi Pomern Tilførsel.

Toldsted oprettes ved Insulen Ruden af Pros Mundt.

Derefter lagde Kongen sig med sin Flode for Ekernforde, hvor der vare indlagt 300 Lyneborgske Soldater, hvilke hand saaledes overrumplede, at de sig paa Naade og Unaade maatte lade fange og give, hvorefter Hans Majestæt sig videre forføyede, som herefter skal siges.

ProsMundts Actioner ved Ekernforde.

Udi Angelen forsamlede sig Bønderne imod de Keyserlige, hvor een stor Deel af Fienden, som laae der i Amptet blefve ødelagde. *Bønderne udi Angelen gjør de Keyserlige stoor Skade i Amptet.* Imod dennem samlede sig de Keyserlige Oberster med deres Tropper, udi Meening at faae dennem adspreedede: Da de fandt dennem udi Marken samlede, anstillede de sig, ligesom de vilde give sig paa Flugten: Men da Fienden formedelst Forfølgningen var kommen ind udi en snæfver Vey og een æng Pas, vendte Bønderne sig snart om, og toge saaledes imod Fienden, at nogle Hundrede Mand faldt, og ikke 50 Mand kom levendes derfra tilbage. Ligesaa gjorde Bønderne udi Ditmarfken, som ødelagde ikke alleeneste Fienden paa deres Tog og Reyser, men endogsaa udi deres Qvarteerer. *Bønderne gjøre lige saa udi Ditmarfken. Usikkert for de Keyserlige overalt.*

Med et Ord sagt, det var overalt udi Holsteen saa usikkert, at ikke een Oberst eller Ritmester, eller anden af de Keyserlige torde reyse i begge Hertugdømmene, uden med saa stor Følge, at hand kunde viide sig saa stærk at være, at hand torde mode imod et Parthie Bønder.

vid: Winkel. Hist. Oldenb.

De smaa Insuler Vesten for Hertugdømmene, Romme Sild, Fanø og deslige, ødelagde og en heel Deel af de Keyserlige. Disse Øe-Boere tillige med de Eyderstædske og Ditmarfke, bemægtigede sig 2 Skibe, som førte hver 12 Stokker, hvilke de Keyserlige tilforn hafde bemægtiget sig fra de Bremere, og som nu vare fyldte med Proviant, Lod og Krud. De hafde og samlet sig mangfoldige store Fartøyer og Last-Skibe, af hvilke de nogle hafde udrustet med Stokker, som de paa Øerne fra Fienden hafde taget: Med disse optog de udi Vester-Soen mange af Fiendens Proviant-Skibe, som komme seylendes fra Bremen, Braband, Dynkerken og andenstads.

Kongen lader antaste Kiel, men mislykkies.

Kong CHRISTIAN, efter at Femmeren og Eckernforde var indtaget, forsøgte at angribe Kiel til Vands; hvortil hand og udrustede Skibe og Skiær-Baade med Stokker og Canonner til at beskyde Slottet, men dette mislykkedes ved et stort Udfald af de

Side 624.

de Keyserlige; saa at paa begge Sider mange blefve slagne. Derfra gik Kongen i Land ved dend Bye Oldenborg, hvor hand opkastede een fast Skandse. Men da hans Majestæt var bortseylet derfra, blef denne Skandse af de Keyserlige indtaget, og Besætningen ihielslaagen, til hvis Hielp nogle Ryttere af Glykstad vel var udsikket, men kom for sildig. Men disse Glykstadiske Ryttere overfaldt siden Paaske-Natten de Keyserlige ved Bramstæd, ødelagde 2 Compagnier og bekom et stort Bytte af Sølf og andet Kostbart, som tilforn fra Undersaatterne var udpresset. Ved Pinnenberg overrumplede de Danske et Compagnie Ryttere, som blefve fangne, og et Compagnie Croater, som blefve nedsablede: Hvorover Fienden udi begge Hertugdømmene kom udi saadan Allarm, at de alle samlede sig ved adskillige forordnede Samle-Pladzer her og der, for at være færdig naar nogen Allarm paakom.

De Keyserlige, for at hæfne alt dette, satte sig for, atter at ville gjøre een Land-Gang paa Laaland og Falster, fra Pomern, Meklenborg og Holsteen, hvortil vare allestæds samlet mange Skibe og Fartøyer, og fra Hamborg hafde de faaet tre til fire Hundrede Skibs-Folk, hvor iblandt var eendeel erfarne Styrmand; Men disse Skibe, som seylede ud fra Bismar, faldt saaledes udi Admiral Pros Mundts Hænder, at de blefve skudte i Synk, og af Folkene blefve ikkun meget faae frelste.

Admiral Pros Mundt ruinerer den af de Keyserlige forehavende Transport paa Laalland og Falster.
Udi Jydland holdte de Keyserlige sig lystige udi deres feede Qvarteerer; ja de vare der saa sikre, at de vidste ikke af ringeste Modstand. Og paa det de ikke skulle med Tiden fattes noget af den Overflødighed, som de nu hafde faaet Smag paa, tvang de self Bønderne til at dyrke deres Jorder, tillige med det i rette Tiid at høste. Borgerne tvang de til deres Handel og Kiøbmandskab at drive, og gave de self dennem Søe-Passe og fri Passe paa deres Skibe, som blefve udsendte, for at forskrive og indhente alle flags Vahre, som de hafde fornødne. Deres Kirker og Skoeler lode de være udi een temmelig Roelighed, ihvorvel snart alle Regimenterne bestode af ifrige Papister, og Landet var opfyldt af Munke. For alt andet, naar Indqvarteeringerne og Udpresningerne undtages, omgikkes de Landet saaledes, ligesom de kunde have været Eyer mænd der af, eller ligesom de skulle have beholdt det til evindelig Eyendom.

Hertug Friedlands og de Keyserliges Forhold udi Jydland var meget sikker.

Her kunde vel endnu fortælles flere Krigs-Anstøde, som i Hertugdømmene Slesvig og Holsteen ere forefaldne ved Parthie-Gængere og deslige Leyligheder, som Krigen med sig fører, hvorved Fienden meest kom til kort; men det forbiegaaes, for at fortælle noget om de store Anslage, som General Friedland eller Wallenstein forleeden Aar hafde faaet udi Sinde her i Øster-Søen at ville oprette een anseelig Krigs-Flode; hvorom tilforn udi Historien er blefven næfnt. Til denne store Flode og Magt udi Øster-Søen hafde Friedland tilforn gjort mange og adskillige Forslag og An-

Her tales om de store Anslag Hertugen af Friedland hafde for at oprette og oprejse een mægtig Søe-Magt udi Øster-Søen.

Side 625.

Anslag til Keyseren; til hvilke at udføre, hand særdeeles de sex Vendiske Hanse-Stæders Hielp behøvede. Med disse hand saaledes om borde, at faae dem overtalt til at række hannem der udi Hænderne, ved de store Gevinster, som dennem ved deres Handel og Seylaz paa de Spanske Nederlande og Spanien self skulle falde udi Hænderne, hvilke vare dennem blefne saa søde forestillede, at de siuntes derpaa deres Casteller snart at ville bygge. Kongen af Spanien hafde et Aar tilforn oprettet et Admiralitets og Commerce-Raad udi Staden Brygge i Flanderen, hvor Hanse-Stæderne for et halvhundrede og flere Aar tilforn hafde haft et Nederlag eller Kontor. Dette ny Admiralitet blef nu befaleet at skulde holde flittig Fortrolighed og Gemeenskab med det Admiralitet og Over-Raad, som Aar 1624. udi Sevilien var stiftet, hvor store Friheder for Undersaamerne udi de Spanske Nederlande til Seyladzens og Handelens Forsættelse udi Spanien vare udgifne. Om disse Forslag hafde Hertugen af Friedland formaat de Vendiske Hanse-Stæder at holde et Moode eller Sammenkomst udi Lybek.

Hanse-Stæderne holde et Møde udi Lybek om denne ny Søe-Magt udi Øster-Søen, hvortil kom og faren og fra Spanien. Item deres Forhandling.

Til dette Møde kom fra Keyseren Grefven af Schwarzenborg og Johan Menzel Keyserens Hof-Raad, saaog fra Spanien Gabriel de Roy, som med deres største Veltalenhed forestilte Hanse-Stæderne, at dersom Øster-Søen, Danmark, Sverrig, Engelland, Frankerig, Holland, eller andre Folk hafde Spanske Bahre fornøden, da skulde de tages og afhændtes fra nogle af disse beqvæmme Hanse-Stæder; og dersom de Spanske behøvede Øster-Søens Vahre, da skulde de dennem fra disse Stæder til sig igien indhændte. De blefve og forsikrede om Beskyttelse og Beskiermelse, og allermeest, iblandt andet meere, om større Frihed udi Øresund, end de hidindtil hafde haft.

Kongen ved sine udsendte Tienere stræber paa dette Lybske Møde imod hvad de Keyserlige og Spanske frembragte.

Herimod hafde Kong CHRISTIAN og udsendt, ligesom i forleeden Aar, tvende af sine Tienere til dette Lybske Moode, hvilke begyndte at forestille dennem de Vanskeligheder, som udi Fremtiden baade ville koste dennem Umage, saaog som ville tilføye dennem mangfoldige Fortrædeligheder, til

deres Fordærvelse og endelige Undergang. De Danskes Forestillinger udvirkede saa meget, at disse Kiøbstæder udbade af de Keyserlige Gesandter, nogen Tids Frist, til at reyse til deres Hiem, for at raadslaae med hver Stads Øfrighed hvad derudi kunde være tienligt og nyttigt. Imidlertid sendte de nogle af deres Lemmer ud til Keyseren, som var udi Prag, hvilke for hannem andrage de høye Nødvendigheder, hvorfor de endeligen maatte beflitte sig paa, at holde Venskab med mange Potentater, hvis Strømme de maatte forbi seyle; saafremt de deres Handel udi saa vidt fra liggende Riger, til Skibs med Sikkerhed skulle drive, og deres Næring derfra hændte: Desligeste at de derforuden frygtede for, at deres Kræfter vare for svage til saadanne vidtløftige Anslage at udføre: Tilmed kunde de ikke heller bryde de Forbunde, som de nu udi nogle Hundrede Aar med adskillige Riger og Lande vare

Side 626.

Spansk udsendt Baron d' Aussy, søger Alliance med Staden Danzig om dend Spanske-Handel.

sammenknyttede udi. Ved samme Tider er og een Spansk udsendt Baron d' Aussy kommen til Danzig med anseelige Forslag til et Forbund om Handelen med denne Stad at drifve, og med Løfter af store Friheder udi de Spanske Hafne; samt Forsikringer baade om Keyserens, og dend Spanske Konges Beskyttelse og Beskiermelse: Men i hvor skønne og anseelige disse Løfter og Forsikringer blefve forestillede, saa blef dog ald dend Umage forgiæves.

U-anseet disse Anslage om dend Spanske Handel og Seyladz nu vare blefne af de sex Vendiske Hanse-Stæder forkastet, saa var Hertugen af Friedland dog voret til det Mood, at hand ikke alleeneste tilbragte sig af det Keyserlige Hof Titul af Keyserrens over det Oceaniske og Baltiske Hav velbestalter General: Men hand endogsaa self begyndte at lade sætte Orlogs-Skibe paa Stabelen udi Bismars Hafn, hvilken hand for sin skønne Beqvemmelighed udvalgte til at være dend rette og fornemmeste Hoved-Lager og Sammel-Pladz for dette Admiralitet og dend Flode, som hand agtede at oprette; hvortil hand baade med Bon og Tvang hafde tilbragt og tilkiøbt sig alle de store Kiøbmænds-Fløyter og Skibe, som til Stokker og Skot at føre vare bekvemme.

Hvorledes hand bemægtigede sig Bismar, hvis Hafn hand ville bruge til Flodens Stabel.

Hand hafde ogsaa i Begyndelsen af Aaret ved een Foreening med Hertug Johan Adolph af Meklenborg, saaog Skyts-Herre over Bismar, tvert imod Borgernes og Indvaanernes Imodsigelse formaaet, at 1000 Mand udi Byen Bismar var indlagt til Besætning; saa at hand paa saadan Maade var blefven Byen overmægtig. Dog nød hand ikke af Hafnen stor Nytte, thi Admiral Pros Mundt, som tilforn sagt er, var udi Tide med dend Danske Flode kommen hannem for udi Veyen, og allereede hafde Hafnen indspærret, som saaledes siden af Floden blef beskudt, at ikke alleeneste mange af Skiberommene, som der inde laae, men endog de tvende Skibe, som stooede paa Stabelen, og som allereede vare færdige til at udløbe, gandske blefve opbrændte.

Admiral Pros-Mundt ruinerer Hafnen og Skibene, som der vare bygte.

Foruden disse store Anslage til Søes, kunde Hertugen af Friedland eller Wallenstein ikke stille sit store Mood og Ærgierighed, at hand jo bragte det saa vidt hos Keyseren, at begge Hertugerne af Meklenborg Adolph Friderich af Schwerin og hans Broder Hans Albret af Güstrov med deres Gemahler og Børn blefve af hannem, som nu var vældig Herre over det gandske aabet Land, saaog Mester af Bismar, gandske drefne udi Landsflygtighed:

Hert. af Friedland formaar af Keyseren at begge Hertugerne af Meklenborg blive stødte fra deres Hertugdøme, udi Landsflygtighed.

Hertil brugtes denne Beskyldning, fordi de baade hemmeligen holdte med Kongen af Danmark, saaog at de hafde været Aarsag til at Krigen udi dend Neder-Saxiske Kredtz saa længe med deres

hemmelige Undsætninger var blefven forlænget, og som Keyseren med saa mange Tønder Gulds Bekostning maatte udholde; hvormed de efter de Tydske Riges Afskeeder og Love deres Lande hafde forbrudt. Kort efter at de vare i Landsflygtighed drefne, blef bemældte Fyrste Albret af Friedland strax af Keyser Ferdinand dend Anden udi Byen

Side 627.

Byen Brandeis i Bohmen, ophøyet til at være een Rigs-Fyrste; hvorpaa og strax udi Begyndelsen af April hannem blef til Prag gifvet og forlehnet udi Pandt det gandske Hertugdøm Meklenborg, med alt hvad dertil hørte, for hans udi Krigen anvendte Omkostninger; hvilket Keyseren ved tvende af sine Hof-Raad Hr. Johan Altringer og Reinholdt von Wallmeroed lood Ridderskabet og Landstænderne udi Hertugdømmet tilkiendegifve med Befaling, at de nu herefter skulle staae udi bemældte Hertug Friedlands Pligt og Eed.

Hert. af Friedland bliver Rigs-Fyrste, og Meklenborg gifves hannem, som en Forlehning udi Pandt for hans paa Krigen anvendte Omkostninger.

Hvorpaa og strax een Land-Dag udi Güstrov blef paabudet; hvortil alle Land-Stænderne maatte møde. Ihvorvel de længe undskyldede sig for deres Eed til hannem at aflegge, saa maatte de dog uden videre Modstand hannem for Lands-Fyrste hylde og svære; hvorpaa hand strax antog Hertugdømmet til Besiddelse. Ellers er det noget sært, at udi Pandte-Brefvet, som af Keyseren herpaa var udgifvet, ey næfnes nogen vis Sum Penge, men alleeneste i Almindelighed, at det var for giorte og forstrakte Krigs-Omkostninger, at bemældte Hertugdøm skulle være pandtsat, saaog for Hertugens af Friedland troe Tieniste, og paa det at Keyseren kunde herefter være forsikret om Landet Meklenborg, og ingen Fare sig derfra hafve at befrygte.

Hertugdømmet Meklenborg maa holde Hertugen af Friedland.

Over denne Friedlands store Magt og Myndighed, saavel som over de fordrefne Hertuger af Meklenborg deres haarde Skiebne og u-børlige Forurettelse, begyndte Rigets Chur- og Fyrster, at blifve meget fortrydelige. Der var og ingen, som jo lod sig bevæge af deres Klage, til at skrifve til Keyseren, og bede for dem, at de maatte komme til deres Land igien. Dette gjorde saavel de Catholske Chur-Fyrster, som og i særdeleshed Chur-Fyrsten af Saxen. Hvilken sidste ogsaa, ved de samme Tider, fik en anden og nye Aarsage til at besvære sig over Friedland, nemlig derover, at hand med u-taalelige Indqvarteringer belastede det Hertugdøm Pomeran. Thi dette kunde Chur-Fyrsten, som Hoved over dend Ober-Saxiske Kredts ikke lade u-paaklaget. Hand forestillede derhos Keyseren, at den Pomerske Hertug hafde jo aldrig det mindste forbrudt eller forskyldt, at hand skulde saa haardelig medfares, og at det ey alleene var Pomeran, som derover blef ilde medfaren og øde, (idet at 13 Regimenter af de Keyserlige laae bemældte Land til Besværing) men og at Handel og Vandel i Øster-Soen blef forhindret, og at dend Ober-Saxiske Kredts vilde snart blifve et Sæde for Krigen, hvis ikke de allerede derudi indqvarterede 40000 Mand blefve tilbagekaldene, og de medfølgende store Trængseler ophørte. Hertug Bugislaus af Pomeran forsømte ikke heller ved Sendebud og Brevve saavel til Keyseren, som til Chur-Fyrsten, sig over denne Medfart at beklage: Men Tidernes Vanskelighed, og Friedlands Magt gjorde ham alting besværligt, saa at hand maatte med Taalmodighed føye sig i Tiden, og tage imod hvad, som paakom, som nu herefter skal fortælles.

Side 628.

Af saadant General Friedlands Overmood, og de Keyserlige Troppers Udbreidelse udi Pomern, hvor dog tilforn alting hafde været roeligt, rejste sig een nye Krig, som Kong CHRISTIAN maatte tage sig an til at imodstaae, lige saavel som hand sine egne Riger og Lande maatte forfegte. Hanse Stæderne erfore nu først, hvorhen forbemældte Generals Øyemærke med de store Løfter om deres Seyladses og Handels Befordringer hensigtede, da hand nu, som sagt er, var blefven Mester af Meklenborg og

577

af Bismar; og hafde strax derpaa tvungen Staden Rostok til, at indtage 1000 Mand Keyserlige Folk til Besætning. Hvorfor de andre Hanse Stæder begyndte stærk at værve Folk til deres Stæders Forsvar, samt deres Volde og Fæstninger at forbedre og forstærke. Men ingen var derfor meere omhyggelig end Staden Straalsund, hvilken tog Forargelse af Bismars og Rostoks Medfart.

Hert. af Friedland forsøger, at overtale Straalsund til at indtage nogle Keyserlige udi Indqvartering, forgiæves

General Friedland lod bemældte Straalsund først venligen anmode, at de efter deres Skyldighed og Pligt imod Keyseren, ville indtage Besætning af 1800 Mand, med saadan Vilkaar, at de skulle staae under deres egen Stads og Oberstes Befaling, hvilket hannem rundt ud blef nægtet. Siden begierte hand, at de i det ringeste ville tillade et vist Antal af 4 til 5000 Mand igiennem Staden maatte trække, for desto lettere at oversættes paa det Land Rügen; hvilket de og afsloge. Over saadanne Anmodninger blef Straalsund ikke alleeneste bange, men endogsaa meere forvarlig end tilforn, saa at de med ald Flid og Magt arbejdede paa deres Volde og Muure, for at gjøre dem fastere end tilforn.

Straalsund befæster sig stærkere, og begierer af Kong Christian Hielp og Undsætning, som de bekomme.

De sendte ogsaa hemmelig Bud til Kong CHRISTIAN om Hielp af Folk, Krud og Lod, som de ey alleeneste bekom, men dend brafve Oberste Henrich Holk blef dem ogsaa tilsendt at forsvare dem og Byen. Admiral Pros Mund blef og befafalet at holde Søen omkring Byen reen, iligemaade at tage Hafnen og Landet Rügen udi Forsvar; hvilket hand og med saadan Flid gjorde, at ikke alleeneste ald fiendtlig Overlast til Søes blef forhindret, men der kom endogsaa fra Danmark ald dend Undsætning, som derfra kunde ventes, som herefter skal fornemmes.

Admiral Pros Mund tager Hafnen og Landet Rügen med sin Flode i Forsvar.

Men længe førend der blef tænkt paa nogen Undsætning fra Danmark, hafde dend Keyserlige Oberste Arnheim fordret af Staden halfanden Tonde Guld, dermed at tilfreds stille Tropperne, som omkring Staden vare indqvarterede.

Danske Undsætning kom, capitalerer Straalsund med de Keyserlige for 80000 Rdlr. at de ikke skal uden for Byen foruroliges.

Om denne Udskatning skeede imellem dennem paa begge Sider adskillig Betingning, indtil de omsider lovede 80000 Rixdaler, hvoraf de 30000 Rdlr. strax skulle betales: Dog vilde Borgerne ikke betale disse Penge, førend de finge fast Forsikring af Obersten Arnheim, at Staden for ald Urolighed skulde vorde befriet; hvorom nogle Borgere blefve udsendte, og imod disse blef een Oberste Lieutenant til Gissel indsendt, indtil de udsendte Borgere igien hiemkom. Imidlertid dette paastood, kom det visse Rygte om dend Danske Undsætning og Oberste Holkes An- *Danske Undsætning med Oberste Holk ankommer, hvorover de Keyserlige berender Staden.*

Side 629.

Ankomst.

Staden betaler ikke Capitulationen, men sætter sig til Modværge

Herover bemægtigede sig Obersten Arnheim dend Øe Dænholm imellem Staden og Rügen, og derpaa opkastede hand Skandser, hvilket Borgerne og Staden optog for een Berendning, og derover ikke alleeneste indeholdte de udlovede Penge, men endogsaa nogle Stokker, som Arnheim der i Staden for reede Penge hafde af Kiøbmænd tilkiøbt sig og betalt: Ja de ogsaa ved et stort Udfald tvang de Keyserlige til, bemældte Dænholm at forlade. Da hand nu saa at det var Stadens Alvor at forsvare sig, indspærrede Fienden alle Passer, Veye og Indgang til Byen. Byen derimod forsømte sig ikke heller med at besætte deres Volde med Canonner, saaog at afbryde Tagene af de høyeste Huuse, hvilke de igien med Jord imod Fiendens Ildkugler bedækkede: Med eet Ord, de gjorde alle Anstalter til at udstaae een haard Beleyring.. Staden lod og Hertugen af Pomeran Bogislaus viide, at saafremt hand

578

lod Fienden noget tilkomme, hvormed dennem nogen Skade kunde tilføyes, vilde de sig een fremmed Potentat underkaste, som dennem kunde i Beskyttelse tage. De affærdigede og hemmelige Sendebud til Kongen af Sverrig, da hand laae med sin Flode ved Danzig, om Hielp af Kruud og Stokker: Fra hannem bekom de og een Læst Kruud, med Løfte, at de med det første skulle faae meere, saasom hand paa dend Tiid ikke kunde miste meere. *Staden tilkiendegifver Hertugen af Pomeran, at de maatte søge sig een anden Skyts-Herre.*

Staden faar og Undsætning fra Sverrig.

Pros Mund indbragte i Hafnen tvende store og rigeligen tilladde SpanieFarer, Byen til ikke liden Hielp: Hvoraf Oberste Holk igien udrustede andre tvende lette OrlogsSkibe, hvilke blefve sendte til Grypsvald, hvor de over een Snees Pramme og Skibe, som Arnheim der hafde samlet, gandske ruinerede og opbrændte.

Oberste Holk og Pros Mundts Actioner.

Chur-Fyrsten af Brandenburg, Hertugen af Pomeran og de andre HanseStæder, sendte deres Gesandter til Arnheim, for at overtale hannem til at afstaa hans Fiendskab imod Staden; men hand foreslog Staden nogle Freds-Puncter, hvilke de afsloge, og derhos lod hannem viide, at de heller for deres Frihed ville fægte.

Gen. Arnheim begynder Storm imod Staden, som bliver afslaget med stor Tab.

Derpaa greeb Arnheim Staden an for Alvor med Storm; Dend første Dag tvende gange, og Dagen der efter een gang om Morgenan tiilig: Men Oberste Holk anførte Borgerne og Besætningen saaledes, at Fienden mistede næsten 2000 Mand, som blefve liggendes døde under Voldene, og hen ved 1000 saarede: Disse sidste blefve førte til Grypsvald, og de Døde blefve begrafne uden for Valstædet, hvortil Oberste Holk og Staden bevilgede hannem tre Dages Stilstand, med Vilkaar, at hand ikke maatte jorde dennem nærmere end een Fierding-Vey fra Byen.

Dend samme Dag, som Stilstanden var endt, kom nogle af Kong CHRISTIANS Orlogs-Skibe med ny Undsætning af 1200 friske Soldater, Proviant og Kruud. Iligemaade kom og fra Lybek og Hamborg to Dage derefter 600 Soldater og Kruud.

Nye Undsætning fra Danmark.

Fra Lybek og Hamborg.

Imod disse sidste udsendte Arnheim 400 Baade og andre store Fartøyer, allevegne fra de Pomerske Søe-Kyster sammensankede, og med

Side 630.

med 800 Soldater bemandede; med hvilke hand agtede dennem at overrumple: Men Admiral Pros Mund og Oberste Holk, som i Tide derom hafde faaet Kundskab, gjorde baade af Floden og af Staden saa god Anstalt, at de skøde de fleeste udi Synk, og nogle bemæstrede de sig, som til Straalsund blefve indbragte, og ikke een eneste Baad eller Mand kom tilbage.

Oberste Holk og Pros Mund ruinere Fiendens Skibs-Baade.

Da Oberste Holk hafde faaet denne anseelig Undsætning, lod hand alle Borgerne paa nye svære Byens Øfrighed, at de til dend sidste Blods-Draabe ville fægte: Hand lod og bygge Hytter langs med Gaderne for Soldaterne, dermed Indbyggerne fra Indqvartering at forskaane.

Staden sværer deres Troe-Stad paa nye.

Een Maanedes Tiid derefter kom atter fra Fyen 500 Soldater, og kort derefter sendte Kong Gustav Adolph til Skibs fra Preussen et Hundrede feede Oxen, og et Hundrede Tønder Kruud, saaog sex halve Cartouer, hvilket altsammen de høyligen behøvede: Thi snart ingen Dag gik forbi, at Fienden jo henved 100 IldKugler indkastede, som dog ingen synderlig Skade gjorde, fordi Staden med idelig Skyden holdt Fienden langt fra sig, og den var og saaledes med Vand og Moratzer omringet, at de ikke kunde plante deres Stokker saa nær, som de agtede.

Undsætning af Folk kom igien fra Danmark og Sverrig.

Efter disse udstandne Prøver, saavel af Oberste Holkes agtvaagene Agtsomhed, som ogsaa af Borgernes og Soldaternes kække Mood, faldt Arnheim paa de Tanker, at hand ville forsøge om hand Staden med adskillige fordeeltige Løfter og Betingninger kunde vinde, og til dend Ende begierte nogle Dages Stilstand. Imidlertid dend paastood, sendte Øfrigheden af Straalsund nogle af deres beste Mænd til Keyseren, som var udi Prag, for hannem at klage over Hertug Friedlands og Oberste Arnheims haarde Medfart og store Trængsel.

Staden udsender nogle brafve Borgere til Keyseren, for at beklage sig over de Keyserlige.

Disse Udsendte bragte med sig fra Keyseren Befalinger baade til Friedland og Arnheim, at ald Fiendskab imod dennem skulle ophøre og Beleyringen strax at ophæves.

De bringe Keyserrens Befaling at ald Fiendskab imod dem skal ophæves, men det bliver af Friedland ikke agtet.

Iligemaade sendte Hertugen af Pomern nogle af sine Raad til Hertugen af Friedland med dette Tilbud, at dersom Staden Straalsund fra Beleyringen maatte befries, og ald fiendtlig Vold maatte ophæves, ville hand skaffe tilforladelig Forsikring baade fra Danmark og Sverrig, at de Keyserlige en med nogen Krig for Stadens skyld skulde blifve besværede. Disse Keyserlige Befalinger tilligemed Hertugens Udsendte mødte Friedland paa een Dag, da hand var udi fuld Antog med 1000 Ryttere og mange Rustvogne fyldte med Kugler; over hvilke hand blef saa forbittret, at hand foer een skrækkelig Eed, dersom Straalsund end hængte udi Jernkiæder ved Himmelen, saa ville hand dend enddog have. *Friedland continuerner Beleyringen og vil have Staden, om dend end hængte i Lænker under Himmelen.*

Hvorudover, da de kom i Leyren til Arnheim, blef Straalsund alt haardere og haardere ængstet og angrebet. Hand sendte og haarde Bud og Trusler til Hertugen af Pomern, som var udi Stetin, at hand strax af hans Tøyhuus skulle sende hannem Kartouer, Lod og Kruud med ald anden tilhørig Fornødenhed: Hvoraf hand hannem ey meere

Side 631.

meere sendte end 4 Cartouer og 600 Kugler. Derpaa udi Julio begyndte hand atter af ald Magt, at sætte hart an paa Byen, saa at dend var udi største Nød.

Staden var i nød.

Dette spurtes aldrig saa snart, at jo Kong CHRISTIAN sendte dennem tre OrlogsSkibe, som lagde sig udi Munden af Oderen, for at friholde ald Tilførsel til Bands, og med dennem kom igien paa nye 600 gamle og velforsøgte Soldater med 3 Maaneders Proviant.

Ny Undsætning fra Kongen af Danmark.

Kongen af Sverrig sendte dennem 1000 Mand. Lybek og Hamborg sendte dennem 60000 Rixdaler i Penge, 4 Compagnier Soldater og een tilstrækkelig hob Proviant.

Ligesaa af Kongen af Sverrig.

Ved denne Undsætning fik Oberste Holk Lyst til at gjøre et Udfald, hvormed hand gandske ødelagde Fiendens Værker udi det gamle Dyb, saaog kulkastede det gamle Tiesenbackes Regimente af 1200 Mand saaledes, at det ikke siden kunde igien oprettes: Derforuden indbragte hand med sig tu halve Kartover.

Oberste Holk i et Udfald ruinerer Liefenbachs gamle Regiment gandske.

Hvad Friedland ikke tilforn var forbittret, saa blef hand nu jo meere og værre, og allermeest over det Tiesenbackeske Regimente; og intet ifrigede eller harmede hand sig meere over, end at hand torde ikke forbigaae, ved Hertug Frantz Albret af Saxen-Lavenborg, at give Keyseren Underretning om denne store Forliis. Faaer Dage derefter yttrede sig udi Byen et stort Forræderie hos tvende RaadsHerrer og tvende Borgere, som vare underkiøbte af Friedland til at stikke Ild udi noget Kruud

og andre Krigs-Rustninger, som var indsat udi een gammel ubrugelig Kirke, saa at imidlertid Borgerne løbe til Ilden at slukke, bemægtigede Fienden sig et stort Reveliin og eendeel af Bolden.

Forræderie i Staden opdages og straffes.

I hvor ilde det saae ud med Branden for Staden, forlode dog Borgerne og Soldaterne Ilden, fattede Mood, søgte Bolden, og holdte sig saa mandeligen, at de Keyserlige maatte forlade Revelinet og Bolden med 500 Mands Forliis: Borgerne overlode til Soldaterne det Bytte, som de fandt hos mange brafve Karle, hvilke laae udi Græsset. Ilden blev slukket, Forræderne opdagedes, og efter deres Fortieneste blefve de haardeligen til Dode straffede. Siden lod Fienden dennem aldrig have nogen Rat eller Dag Rolighed, saa at ingen Dogen gik forbi, at der jo paa Byen blev giort 2 til 300 Skud. Siden lod hand løbe tvende Storme til Staden efter hinanden, saa store, at naar 2 Regimenter hver gang hafde giort Anløb, blefve de strax igien med tu andre friske Regimenter afløste. Men de Beleyrede værgede sig saa braf og tapperligen, at de drefve Fienden need igien: Hvorover paa begge Sider meget Folk maatte falde.

Staden udholder tre Storme.

Da de tu Storme sloge Hertug Friedland feyl, søgte hand ved 957 Kanon-Skud at needskyde Bolden ved tvende Porte, for at endnu løbe den tredie Storm, som dog mandeligen, og til det Yderste blef afslagen. Over disse Storme begyndte Byen at liide Mangel paa Kruud.

Denne Angst, som Byen hafde udstaaet, gik Chur-Fyrsten af Brandenburg og Hertugen af Pomern saa nær til Hiertet, at de self

Side 632.

self med Friedland udi hans Leyr handlede om Fred, hvorom ogsaa nogle Articler udi Pennen blefve forfattede.

Ny Undsætning baade fra Sverrig og Danmark.

Men samme Dag da disse Articler blefve indsendte til Byen og til Oberste Holk, kom 9 Svenske Skibe for Staden med Folk, Kruud og Proviant; og Dagen derefter kom atter 8 Danske Skibe med 800 Soldater og tilstrækkelig Krigs- og LefnetsForraad; hvorover Oberste Holk Freds-Puncterne med Foragt tilbage sendte.

Friedland vil undermine Staden, men finder stor Modstand.

Friedland, som nu tilforn hafde forsøgt saa megen Magt, ville nu forsøge at undermine Voldene; Men et Udfald af Byen blef med stor Gevalt Mester af Minerne, hvorved forefaldt een haard Træfning: Ved hvilken og et nyt Udfald giort fra Staden, saa at Friedland fandt saadan een Modstand, at hand maatte forlade eendeel af hans Skanzer og Værker, hvilke de Straalsunder indtog; hvorfra de dog tu Dage derefter med nogen Forliis blefve uddrefne; hvortil Friedland siuntes at have Folk nok at spille. Kort Tiid derefter kom Kong CHRISTIAN self med sex Orlogs-Skibe og halffandet Hundrede Fartøyer med Soldater og Kruud opfyldte til Undsætning; hvorpaa Oberste Holk self udi et stort Udfald dref de Keyserlige een Miil ud fra deres Værker og Skanzer, hvilke de needsløbede, og et anseeligt Bytte af alle Ting i Overflødighed blef udi Byen indbragt: Hvorover Friedland Beleyringen, som udi fem Maaneder fra Martii Maanedes Begyndelse hafde paastaet, nu gandske maatte ophæve; hvilket skeeden den 29 Dag udi Julii Maaned. Siden denne Tiid hafde Staden nogen Rolighed. Kongen hafde udi sidste Undsætning tilbragt Byen tvende Regimenter som vare under Rhin-Grefven Otto Ludvig, hvilke hand ikke længere udi sin Tieniste ville have, formedelst de tvende gange i Leyren udi Fyen hafde begyndt nogen Mytterie; saa brugte Oberste Holk dennem nu til at giøre et stort Udfald, hvorudi de holdte sig mandeligen, saaog til at indtage dend liden Stad kaldet Barth, tre Miile fra Straalsund ved Øster-Søen beliggendes.

K: Christ: kommer selv med sin Flode til Undsætning for Staden. Friedland maa ophæve Beleyringen.

Friedland, da hand saae sig ikke at have Rolighed fra Byens Udfald, efter at hand dend første Beleyring hafde ophævet, sattes de hand Mood til Staden paa nye igien at beleyre, for at skaffe sig self Rolighed; hvilket begyndtes den 3 Septembr. nest efter, da hand med langt fleere Værker og Skanzer, end tilforn, alle Passer indspærrede.

Friedland begynder en ny Beleyring.

Straalsund slutter Forening med Kongen af Sverrig.

Men der fattedes meget udi, at Staden, som allerede hafde udstaaet saa mange Angester, var nu nær saa frygtsom som tilforn: Eftersom den nu var forsikret om en bestandiger Hielp og Forsvar, end hidindtil. Thi dend hafde for meer end tu Maaneder, førend denne nye Beleyring begyndte, sluttet een Forening med Kongen af Sverrige, ved hvilken de ansaae hannem som deres SkytsHerre, og holdte sig desto tryggere for Friedlands Overlast. Til saadan

Side 633.

dan Handling og Forening var bemældte Stad Straalsund deels af sin egen høye Nød, deels af Kong Gustav Adolphs giorte Tilbud blefven bevæget. Hertugen af Pommern, som var deres rette SkytsHerre, var saaledes af Fienden indsnæret, at hand self kunde slet intet giøre eller udrette. Der var vel ellers ingen Potentat, som de hafde større Fortrolighed til, end til Kongen af Danmark, formedelst de store og mange Undsætninger af Folk, Krigs-Rustning og Lefnets-Middeler; saa at de ikke alleeneste elskede hannem, som deres Fader, men endog vel vilde betroe hannem deres og deres Byes timelige Velfærd. Men dette stod dem for Øynene, at ihvorvel dend brafve Herre fattedes hverken Mood ey heller Forstand, saa siuntes det dog, at Lykken hannem alle Tider i denne Krig hafde været imod, og ihvorvel hand baade udi Øster som udi Vester-Søen, saaledes hafde ført sit Flag, at ikke Fiendens, eller nogen anden Potentats Skibe imod hannem udi Soen torde opdukke; saa fattedes hand dog baade Middeler og Folk til Fienden udaf sit eget Rige at uddrive: Hvorfor de ikke heller fra hannem kunde vente dend Undsætning af Folk, som de meest trængte til, og Kongen self ikke vel kunde miste. Derfor fæstede de deres Øyne og Tanker allermeest paa Kong Gustav Adolph udi Sverrig, som stedse udi sin Krig hafde været sejerrig og lykkelig; af hvem de ogsaa store Belgierninger og Undsætninger i deres Nød hafde opbaaret. Dette var og Aarsagen, hvorfor de ikke længe betænkte sig, dend Tiid høytbemældte Konge af Sverrig lod dennem saadan sin Skyts og Forsvar tilbyde. Ja hertil vare de saa færdige, at de, uden videre Raadføring med nogen, enten Hertugen af Pommern eller andre, sluttede en Accord og Forening i ald Hemmelighed med dend Kongelig Svenske Secreterer Philip Satler i Staden Straalsund St. Hans Aften eller den 23 Junii i dette Aar. Med hvilken Forening de strax derpaa sendte nogle deres fornemmeste Tilforordnede til Kong Gustav Adolph, som dend Tiid hafde sin Leyr ved Dirschau, hvor dend blef af hannem self stadfæstet; Og var kortelig af denne Indhold: (1) Forbundet skulle staa fast udi 20 Aar. (2) Dette Forbund skulle være til Stadens Forsvar imod ald fiendtlig Overlast.

Forbundet imellem Sverrig og Staden Straalsund.

(3) Ved dette Forbund maatte ikke dend Underdanighed og Lydighed, som Staden var det Romerske Rige og deres Hertug over Pommern, som deres umiddelbar Øfrighed skyldige, udi nogen Maade være til nogen Nachdeel eller Forringelse. (4) Dette Forbund maatte ikke heller være Staden udi deres itzige Tilstand, Jurisdiction og Privilegier til ringeste Hinder, eller Formindskelse, men til dens Nytte, og særdeeles til deres Forsvar imod deres Uvenner og Fiender. (5) Det maa være Kongen af Sverrig imidlertid tilladt, alle nye Anstalter at giøre, som Fornødenhed kunde udkræve til deres Forsvar, naar det ikkun skeede ved venlig Underhandling, saaog at dend Undsætning, som Kongen af Sverrig Staden gjorde, derved ikke blef hindret eller fornærmet. (6) Dette Forbund maatte ikke

Side 634.

tilføje andre Forbunde, som med andre og særdeeles med de andre Hanse-Stæder vare sluttede, nogen Skade eller Nachdeel, men at de blifve ved Magt og deres Hæfde beholdne. (7) Kongen af Sverrig kommer Staden med det allerførste til Hielp og Undsætning udi det ringeste med 600 Mand, og siden med fleere, om fornøden gøres; hvilke tillige med deres Officerer af Staden forsiunes med Indqvarteering og tilborlig Underholdning, hvortil Raadet og Meenigheden stiller god Anordning. (8) Dersom til Staden at befrie fra værende Beleyring udkræves større Magt og fleere Folk, da skal Staden drage Omsorg, naar de ankomme, at de blifve forsiunede med Lefnets-Middel og anden Fornødenhed for Betaling, saavidt Staden uden sin Mangel kand miste og frembringe. (9) Dersom Kongens Orlogs-Skibe der i Hafnen maa overvintre, da skal Staden sørge for hans Søe-Folkes Herberg og Nødtorft for billig Betaling. (10) Dersom Nøden det udfordre, da maa Staden lade deres Porte staa aabne til Ud- og Giennemtog, saaog til Retirade, naar det kand skee uden Stadens Fare og Ulykke. (11) Staden skal beholde deres Privilegier, Jurisdiction og Ret u-beskaaren. (12) Kongen vil stadfæste de gamle Stadens Privilegier, som dend haver faaet af de forrige Svenske Konger, naar hand derom sømmeligen erindres og underrettes, og dersom nogen Forhindring sig derudi yttre, da vil Kongen derom høre Stadens og de andre Hanse-Stæders Betænkning. (13) Udi dette Forbund maa indlades andre Potentater, Fyrster og Republiquer, naar de det ansøge. Dette Forbund blef underskrevet af Kongen og de af Staden udsendte Fuldmægter udi Feldt-Leyren ved Dirschau dend 22 Julii Aaret 1628.

Saa snart dette Forbund var sluttet og underskrevet, sendte Kong Gustav Adolph sin Cantzler Axel Oxenstiern til Straalsund, baade for at gjøre de behovfende Anstalter, saaog fornemmeligen for at faae samtykt af Hans Majestæt Kong CHRISTIAN, hvad som imellem Kongen af Sverrige og Staden var sluttet. Thi Kong CHRISTIAN befandt sig paa samme Tiid (som var i Begyndelsen af Augusto) paa de Pomerske Kyster. Hans Majestæt lod sig paa Forestillingen vel befale, hvad skeet var, paa det at mand paa alle Sider kunde være desmere forsikret, at een saa vigtig Stad og Havn i Øster-Søen ey skulde geraade i Keyserens og de Ligisters Magt. Men til at afgjøre de Poster, som ved denne Forandring forefaldt imellem begge Kongerne og Staden, saavel i henseende til Omkostninger, som Kongen af Danmark hidindtil hafde gjort paa Undsætninger, som og i henseende til det derinde liggende Danske Krigs-Folk, med videre, fandt Kongen for got, at bemældte Cantzler Oxenstiern maatte gjøre en Reyse til Kiøbenhavn, og indtræde i Forhandling med de der værende Rigens Raad, hvor Hans Majestæt og inden faa Uger vilde indfinde sig. Og blef saa derpaa den 17 Septembr. i Kiøbenhavn sluttet saadan Foreening,

Side 635.

angaaende oftbemældte Stad Straalsund, hvilken var af efterfølgende Indhold: (1) At saasom Kongen af Danmark med stor Besværing og Bekostning hafde undsat Straalsund Bye imod de Keyserlige, saa vil Kongen for samme Undsætning have sig forbeholden sin Tiltale for Bekostningen hos Byen; hvorudi Kongen af Sverrig ikke skulle være hannem hinderlig. (2) Saasom dend Danske Besætning nu af Byen skulle udtrække, da de Svenske Folk nu ere ankomne, saa skal der dog tilbage blive 300 Mand af Foed-Folket, som skal staa under dend Svenske Konges Befaling, og under hans Krigs-Ret til Byens Forsvar; hvilke Kongen af Sverrig skal besolde og underholde; dog skal med dennem ingen Udfald skee eller gøres. (3) Det skal staa Kongen af Danmark frit for, at udtage disse 300 Mand, og legge lige saa mange der ind igien, naar Kongen af Sverrig og Byen Straalsund tre Maaneder tilforn er blefven advaret. (4) Derimod lover Kongen af Sverrig, at vil holde Straalsund Bye til Forsikring, for begge Rigerne Danmark og Sverrig, saavelsom Øster-Søen, saaledes, at Kongen af Danmark og Danmarks Krone og Strømme, af samme Hafn eller Bye ikke skal foruroliges eller beskadiges. (5) Paa det Straalsund ikke skal geraade udi Keyserens eller de Ligisters Vold og Magt, da vil Kongen af Sverrig nu strax udi denne Høst, det første mueligt er, med nøyagtig Besætning Byen forsyne, og siden paa egen Bekostning saaledes undsætte og forsvare, at saavel Danmarks, som Sverriges Krone

583

og Undersaatter maa være forsikrede. (6) Straalsund skal af begge Konger handthæves ved deres gamle Friheder.

Denne Forening blev af Kong Gustav Adolph ratificeret i Elbingen den 26 Octobr. næst efter. Imidlertid hafde høytbemældte Konge, efter sit Løfte og Forbund forsynet Staden Straalsund med adskilligt til dens Forsvar behøvende, og nogle Dage efter Michels-Dag sendt 4000 Mand FoedFolk og 1000 Ryttere derind til Besætning. Og saa snart de vare ankomne, aftakkede Oberste Henrich Holk, efter Kong CHRISTIANS Befaling, de tvende Regimenter Ryttere, som for er omtalt, hvilke strax blefve antagne i Svensk Tieneste. Saaog blev Fæstningen af bemældte Danske Commendant overlevered til dend Svenske nu bestikkede Commendant, tilligemed de 300 Danske Soldater. Med de øfrige Tropper lod Holk sig sætte over til Lolland. Staden blev derpaa af de Svenske befæstiget med flere Skanser og Udenværker, og Denholmen ligeledes gjort fastere. Hvilket da Hertugen af Friedland hafde mærket, blev hand keed af dette Spil, og paa eengang stod af fra Beleyringen, stak saa sin Leyr i Brand, brød op, og afførte sin gandske Magt.

Friedland ophæver Beleyringen for Straalsund.

Straalsunderne dreve siden deres Handel til Bands u-behindrede, under Dansk og Svensk Beskyttelse. De hafde ogsaa udi denne gandske Beleyrings Tiid nydt dend Naade af Kong CHRISTIAN at være Toldfrie med deres Vahre baade i Danmark og Norge.

Side 636.

Her faaer Sverriges Konge først paa dend Tydske Grund sin Food.

Paa denne Maade satte Kongen af Sverrig først sin Food paa det Tydske Riges Grund, hvilket hand fra første Begyndelse af dend Neder-Saxiske Krig stedse hafde ønsket, hvilket nok kand mærkes af hvis, som tilforn udi de forrige Aar er blefven her og der skrefvet og optegnet.

De Danskes videre Fortgang udi Pomern.

Længe tilforn burde vel her have været fortælt, ved dend store Undsætning, som Kong CHRISTIAN self bragte til Straalsund udi Julii Maaned, og førend Friedland maatte ophæve Beleyringen, hvorledes Kongen holdte det med sin Flode gaaendes langs ved de Holsteenske saaog Pomerske Kyster. Hvor og Hans Majestæt lod omkringlægge dend Insul Rügen med eendeel af sine KrigsSkibe, og afskar Fienden ald Adgang at betiene sig af bemældte Land. Siden satte Kongen sig med dend øfrige Flode for Insulen Usedom, hvor hand kastede 5000 Mand i Land, og udi Hast bemægtigede sig Staden Usedom, siden Wolgast, Peinemynde og dend Anklamske Fart. Hvad Besætning hand paa disse Stæder fandt for sig, blefve eendeel ihjelslaagne og eendeel fangne; men Peinemynde Skandze lod hand needslæbe. Over dette samlede General Friedland 8000 Mand, hvormed hand først gik for Wolgast, som hand første gang bestormede forgiæves, men førend dend anden Storm skulle begyndes, afvigede og forlode de Danske Stædet med nogen Forliis. Derefter faldt Greven af Solms, som tilforn var Commendant udi Wolffenbyttel, med sit Rytterie ind udi Flanken af Friedlands Tropper, og slog dennem paa Flugten, efter at een haard Træfning med dem var overstaaet. Da dette var skeet, indtog de Danske igien Slottet Wolgast, hvor de fandt for sig nogle og tredsindstyve Metal Stokker smaa og store, og over 8000 Kugler, saaog snart et half Hundrede Tønder Kruud, med mangfoldige Musqvetter; hvilket altsammen hafde tilhørt Hertugen af Pomern. Da kongen hafde været paa Wolgast Slot i tre Dage, stak hand Ild udi Forstaden, fordi hand desto bedre kunde trække ud med sine Folk og indskibe det Bytte, hand paa Slottet hafde bekommet, hvormed hand seylede til Kiøbenhavn. Paa dette Tog var med Kongen sin Hr. Fader dend unge Printz Hertug Friderich.

Hertug Adolphs af Holsteen Gottorp Skæbne.

Historien vil fornøye dennem, som dend læser, at her fortælles noget om Hertug Adolphs Skæbne, som var Broder til Hertug Friderich af Holsteen Gottorp, helst hand fattede Haab til at vinde noget ved denne Krig, som af de Keyserlige imod Kong CHRISTIAN førtes. Hand var fød Aaret 1600, og

saasom hand var yngre end hans Broder Hertug Friderich, saa kunde hand ikke vente sig nogen Arf eller Deel udi begge Fyrstendømmene Slesvig eller Holsteen; efterdi Førstefødsels-Retten, som nu udi dette Gottorpske Huus var indført, tilegnede hans ældre Broder ald dend Andeel, som bemældte Huus udi Fyrstendømmene fra Kong

Side 637.

FRIDERICH dend Førstes Tiid var tilfalden; hvorfor hand fik Lyst til at følge Krigen, derved at søge sin Lykke. Aaret 1623. gaf hand sig først udi Krigs-Tieniste under Keyseren med tvende Regimenter til Hest, som hand med stor Omkostning hafde oprettet, baade udi Ungern, saaog udi dend saa kaldede BondeKriig, hvor Lykken hannem ikke synderligen føyede; saa at Lysten til Krigen hos hannem meget formindskedes; hvorfor hand derimod ville forsøge, om Lykken hannem bedre ville føye, dersom dend ved flittig Opvartning udi Keyserens Hof søgtes. Til dend Ende opholdte hand sig baade udi forrige, saaog udi dette Aar ved det Keyserlige Hof til Prag. Anleedningen hertil tog denne unge Herre deraf, da hand fornå, hvorledes eendeel af de Keyserlige Oberster, som udi Krigen imod Danmark hafde gjort god Tieniste, og særdeeles hvorledes Hertugen Frantz Albrecht af Saxen Lavenborg, som allereede var blefven General-Vagtmester eller Major, var af Keyseren, udi Hadersleben Amt blefven anviist at søge sin Betalning, eendeel for hans giorte Omkostninger paa Værfvinger, og eendeel for hans resterende Besoldning; saa haabede hand ogsaa ved hans Broders Hertug Friderichs Hielp og flittige Imellemhandling, at hand af Keyseren dend Naade skulle erholde, med Kongens Andeel udi Holsteen, som nu af de Keyserlige Tropper var overvældet, at skulle blifve forlehnet: Men hans Ansøgning blef een og anden gang af Keyseren baade mundtlig og skriftlig saaledes afviist, at hans Troeskab og Krigs-Tieniste var allernaadigst baade kiendt og erindret, men hans Begiering var af saadan Vigtighed, at der behøvedes Tiid til, sig derpaa at erklære.

Hand søger at blive af Keyseren forlehnet med den af Kongens Andeel i Holsteen, som af de Keyserlige var overvældet, forgiæves.

Da Hertug Adolph mærkede, at hans Haab om denne Kongens Andeel ville slaae hannem feyl, blef hand siden ved hans første Tanker, at hand lige som tilforn sin Lykke ved Krigen udi Keyserens Tieneste endnu ville efterstræbe; hvilket hand og vedlige holdte, indtil hand udi Feldtslaget ved Leipzig Aaret 1631, blef af de Svenske baade saaret og fangen, hos hvilke hand og faa Tage derefter af hans Saar bortdøde.

Hans Død.

Hamborg tilsuærer sig et særds Privilegium fra Keyseren over Elben, som siden faldt bort af sig self. Denne Historie giver og Anledning til at fortælle hvad Fordeel Hamborg og i denne KrigsTiid søgte at vinde ved Kongens Modgang. Det var bemældte Hamborg ikke Fornøjelse nok, at de stedse udi nærværende Krigs-Tiid, tvert imod dend Erklæring, som de tillige med alle de andre HanseStæder til Kongen hafde udgifvet, at de ville være upartisk, ikke alleeneste gjorde hemmeligen, men endog aabenbarligen Hertug Friedland og General Tilly ald dend Undsætning som de kunde gjøre, med alt det de til Krigs og Livs Ophold fornøden hafde; men de endogsaa nu i Aar, da med Hanse-Stæderne efter General Friedlands overmooodige Forslag blef handlet om det store Commerce-Forbund med Spanien, saaog om dend store Søe-Magt og Handel udi Øster-Søen,

Side 638.

toge Leylighed, sig at tilsnige, ved Friedlands Imellemhandling, et Keyserligt Privilegium; hvis Indhold bestod i efterfølgende trede Hoved-Poster: (1) At ingen Fæstning, Slot eller Skanze paa de udi Elben liggende Øer, og langt mindre paa Landet af begge Sider ved Elben fra Hamborg af, og indtil det vilde Haf, ikke heller paa 5 Miile nær oven for bemældte Stad maatte anlegges eller bygges. (2) At ingen Orlogs-Skibe maatte legges paa Elben og Elb-Strømmen, hvorved Staden udi nogen

585

Maade udi deres Handel og Fart kunde besværes eller hindres. Og (3) at ingen herefter af Keyseren eller hans Efterkommere skulle tillades Frihed eller Privilegium paa nogen Told at fordre, paalegge eller opbære paa Elben fra Hamborg af, til Søen eller Havet, hvor dend udløber. Og saafremt saadan Frihed nogen herefter skulle blifve bevilget, da skulle det ikke være af nogen Kraft, men død og magtesløs; og om nogen Skanze, Fæstning eller Slot giordes fornøden, eller og Orlogs-Skibe paa Elben skulle legges, da skulle det Keyseren og hans Efterkommere alleene være frit forbeholden. Imod saadan Frihed skulle Hamborg pligtig være, at holde Elben fra Staden af, liige ud til Udløbet fri for alle Skibe og Søe-Røfvere, som Keyserens og det Romerske Riges Fiender og Modstandere kunde udsende eller oplegge; dernest at Hamborg, saavidt det udi deres Magt og Formue kunde staae, Strømmen derfor beskytte og beskierme. Dette Privilegium er udgifvet og underskrevet af Keyser Ferdinand dend Anden udi Prag dend 3 Junii Aar 1628.

Gammel Stridighed med Frankerig blef forligt og afhandlet.

Udi dette Aar blef ved Rigens Raad Christian Thomæson Seehested, som til Frankerig var Gesandt, ved Forliig og nye Pagter afhandlet dend Misforstand og Stridighed, som for nogle Aar hafde reyst sig imellem Danmark og Frankerig, over de tvende Franske KossardiSkibe, hvoraf det eene var af Admiral Ofve Giedde paa Hiem-Reysen fra Ostindien blefven opbragt; og det andet paa samme Tiid af Norske Skippere under Nord-Kappen: Hvorom ofte i forbigangne Aaringer er blefven mældet.

Det er uformodent at Historien her skal opfyldes med at fortælle om de her og hisset af Kongen udsendte Gesandtskaber, saasom det ved Palle Rosenkrantz til Engelland, for at indfordre de for nogle Aar til Kong Jacob forstrakte tre Tønder Guld, saavel som dend Penge-Hielp, som Engelland, efter forrige Forbunde til Krigens Udførsel at tilskyde sig hafde bepligtet, hvilken sig nu allereede over een Million beløb, og som ikke formedelst Parlamentets Uroelighed kunde bekommes: Langt mindre skal her tales om dend Ansøgning, som giordes til Holland, hvorfra ingen større Undsætning kunde bekommes, end dend som af dennem efter sidste For-

Side 639.

bund kunde ventes. Historien vil heller begynde at fortælle det, som her i FæderneLandet udi dette Aar passerede.

Printz Christian belehnes af Kongen hans Hr. Fader med Malmø Huus og Lehn.

Printz Christian blef af hans Hr. Fader Kongen belehnet med Malmø Huus og alle de der under liggende Ampter og Lehne udi Skaane, med samme Vilkaar, som dend høyloflige Konge Kong CHRISTIAN dend Tredie i forrige Tider hafde forlehnet hans Son Kong FRIDERICH dend Anden med, da hand var Cron-Printz, med samme Huus og Ampter.

Printz Friderich fulgte med hans Hr. Fader udi Krigen.

Printz Friderich, Kongens anden Son, fulgte ofte med hans Hr. Fader udi de Udtoge, som Hans Kongel. Majestæt self, saavel til Bands, som til Lands udi dette Aar gjorde Kongens yngste Son Printz Ulrich, saasnart hand fra Frankrig var hjemkommen, blef med et skikkeligt Følge udsendt til dend Svenske Konges Kong Gustav Adolphs Leyr, som da stod ved Danzig, der, udi hans Ungdom at lære, hvorledes een KrigsMagt siden skulle regieres og anføres.

Printz Ulrich blef sendt til den svenske Leyr udi Preussen. Printzen blef der, ikke alleeneste af bemældte Svenske Konge meget afholdt, men endogsaa af dend gandske Leyr høyt elsket, agtet og æret.

I Norge udi Christiania blef Herre-Dagene holdte, hvortil og nogle af Rigens Raadene blefve opsendte.

Herre-Dage holdes udi Norge.

Indeværende Aar blef udi Christian-Stad, som strax efter dend Calmarske Kriig paa de yderste Grændzer udi Bleginde imod Sverrig var blefven anlagt, dend store Kirke gandske færdig, saa at dend

af Biskopen Doctor Mads Jenson Lund strax til GUds Ære og Dyrkelse blef indviet. *Den store Kirke udi Christianstad bleffærdig.* Saaledes vilde kongen, i hvor haardt hans Hierte af Sorg og Bekymring over Krigen og hans Fienders Vold og Overlast var beklemmt, dog ikke forsømme dend Pligt, Ære og Frygt, som hand sin GUD var skyldig.

De tre første Dage udi Begyndelsen af dette Aar indfaldt over alt i Danmark, men særdeeles udi Sælland, saa stoor og forstrækkelig Storm og Vinde, at mange grundmurede Huuse og Lader blefve omkuld-kastede, saasom Kongens Stald paa Cronborg, og Kiøbenhavns Ladegaard, hvorved mangfoldige Heste og adskilligt Hornet Qvæg blefve ihielslaagne;

Farlig Storm og haarde Vinde med Jordskælf i Sælland.

Det høye Spiir paa St. Nicolaj Kirke-Taarn i Kiøbenhavn blef nedblæst og faldt paa Kirken, hvorover eendeel af Hvælfningerne udi Kirken blefve brækkede: Mange Adels-Gaarde paa Landet blefve omkastede og ruinerede. Skovene over alt udi Landet leede een usigelig Skade ikke alleeneste ved Vindfælde, men endogsaa ved det, at mange store Træer blefve med Rødderne af Jorden opkastede, og det siintes at med Stormen fulgte et Jordskælf.

Til Rigs-Dagen udi Stokholm blef Prinsesse Christina erklæret efter hendes Hr. Faders Død at skulle være Arfving til dend Svenske Crone.

Forleeden Aar kort for Juule-Tiid begyndtes een stoor Rigs-Dag i Stokholm udi Sverrig, som ikke fik Ende forend i Februario indeværende Aar; hvorom Historien ikke kand forbigaae noget at for-

Side 640.

fortælle saaledes som følger: Aaret 1604. var allerede oprettet een Arfve-Ret, af Kong Carl dend Niende, hvorefter Sverriges Crone og Regiering skulle falde paa hans ægte Lifs-Arfvinger og Afkom: Denne Arfve-Ret blef paa denne Rigs-Dag, som nu udi Aar blef holdt, af Kong Gustav Adolph saaledes stadfæstet og fornyet, at udi fald høybemældte Konge, uden Mandelige Lifs-Arfvinger sig at efterlade, skulde bortdøe, da skulle hans Daatter Prinsesse Christina, som var fød Aaret 1626. dend 7 Decembris, efter hans Død og Afgang være dend nærmeste til at bære dend Svenske Crone, og til at træde til Regieringen over Sverriges Rige og dets tilhørende Lande.

Dend Svenske Krig imod Danzig og udi Preussen.

Efterdi der er begyndt noget at tales om Sverrig, saa maa her og korteligen tales om dend Krig, som Kong Gustav Adolph hafde begyndt imod Polen og udi Lifland. Danzigers Hafn blef forleeden Aar meget indspærret af dend Svenske Flode under Admiral Karl Karlson, hvorudover der og forleeden Aar udi Novembri forefaldt et temmelig stort Søs-Slag imellem dend Svenske og de Danzigers Flode, udi hvilken dend Svenske Flode kom meget til kort, saavel paa Skibe, som paa Folk: Ikke desto mindre kom dend Svenske Flode igien udi Soen udi dette Aars For-Aar, som lagde sig udi Indfarten af Danzig, og hvorfra dend derved værende Skanze, saaog Huusene udi Weichsel-Münde blefve beskudte, og Indfarten saaledes tillukkret, at fremmede Skibe maatte gaa til Konigsberg; hvorved denne Stad kom udi een stor Flor og Velstand. Ellers spillede Lykken udi Krigen saavel forleeden Aar, som dette, saaledes paa begge Sider, at undertiden vare de Polske og undertiden vare de Svenske Mestere. De Svenske blefve dog ved dend fra Sverrig ankomne nye KrigsMagt med Besværing mægtige baade af Strasborg og af Neumark, saaog omkring Danzig beholdte de Vinter-Qvarteererne. Ellers fortælle adskillige disse Tidens Historier, hvilket de Svenske self ikke heller nægte, at Kong Gustav Adolph self udi de forefaldne Skiærmytzelere blef saaledes ilde saaret, at hand derefter nogen Tiid ved Sengen maatte holde.

Kong Gustav Adolph blef saaret.

Ellers stræbte Staden Danzig meget med at overtale Kongen af Polen til at slutte med Sverrig enten Fred eller Stilstand:

Mode imellem Sverrig og Polen til Fred eller Stilstand forgiæves. Det kom og saa vidt dermed formedelst de Herrer-Staters Imellemhandling, at imellem begge Parter blef sluttet et Mode eller Sammenkomst; hvortil paa de Polskes Vegne nogle Polske Staroster komme, men paa Sverriges Vegne kom ingen uden Cancellere Axel Oxenstierne: Hvor ikke andet udi een lang Tiid blef omtalt, end om at Kong Sigismundus maatte føre Titulen af Konge til Sverrig; saaog om Kong Gustav Adolph, foruden at kaldes Serenissimus, maatte kaldes Potentissimus: Med et Ord kand det siges, at denne Sammenkomst blef gandske forgiæves, saa at Hollandske Gesandter og Mæglere, som derhos vare forsamlede, maatte udi For-Aaret sig derfra til deres Hiem for-

Side 641.

forsoner. Ellers blef Sammenkomsten imellem de Svenske og Polakkerne igien imod Aarets Udgang i Novembri foretagen.

Den store Fortrolighed imellem Kongerne af Danmark og Sverrig forvirrer Keyserens Concepter, saa at deraf frygtes for en større Kriig.

Dend store Fortrolighed, som forleeden Aar yttredes imellem Kong CHRISTIAN og Kong Gustav Adolph, men særdeeles dend oprettede Forening om Straalsunds Opladelse under dend Svenske Konges Beskyttelse, forvirrede saaledes ikke alleneste Keyserens og de i Tydskland kaldede Ligisters Raadstuer, men end ogsaa de andre Tydske Fyrsters Hoffe, saa at de alle frygtede for, at de maatte vente sig een stærkere Fiende end dend de hidindtil hafde haft, som ville blifve Sverrig, Chur-Fyrsten af Brandenburg og Land-Grefven af Hessen-Cassel, som hidindtil hafde siddet stille og med Taalmodighed hafde taget imod hvad Krigen udi deres Naboelag med sig førte, sagde, at de maatte være paa deres Vagt, for at afvende dend Fare og Ulykke, som ufeilbarligen deres Lande ved denne nye Kriig ville overfalde. Særdeeles kunde de ikke begribe, til hvad Ende dend Krigsmagt, af de 16000 Mand udi dend Swabiske Kredtz af de Keyserlige eller Ligistiske var blefven opreyst, eller og hvortil dend skulle bruges. Brandenburg stødte sig nu allermeest paa, hvorfor Pomerensaa fiendtliggen blef medhandlet af Hertugen af Friedland, da det var et Hertugdømme udi dend OberSaxiske Kredtz, og dog nu snart af 40000 Mand var blefven oversvømmet, ja og hvoraf nogle Millioner Guld var udpresset.

Pomern, som var een af den Ober-Saxiske Kredtz, blef af 40000 Mand Keyserlige oversvømmet.

Alle Lutherske Fyrster udi det Tydske Rige blefve ikke heller lidet forvirrede over det udgifne Keyserlige Patent og Paabud, hvorved det geistlige Gods, som efter det Passaviske Fordrag 1552. og dend Augsborgiske Beslutning af Aaret 1555. var gjort verdslig, nu igien skulle til geistlig Brug tilbage kaldes, hvormed og een Begyndelse var gjort udi Schwaben og Hirschfeld.

Keyseren ved Patenter paabyder at alt geistligt Gods, som efter den Passaviske og Augsb: Tractat var seculariseret nu til geistlig Brug skulle igien kaldes.

Over alt saadant og andet meere deslige, blef det af alle i det Tydske Rige betænkt, at det var høy Tiid, at der blef arbeydet paa, at Freden udi dend Neder-Saxiske Kredtz og særdeeles imellem Keyseren og Danmark kunde blifve sluttet.

Over saadant og andet mere søger det Tydske Rige at Fred blef stiftet imellem Keyseren og Danmark. Det stod længe i Beraad, hvo der skulle bruges hertil at gjøre Anslag.

De fleeste fæstede Øynene paa Chur-Fyrsten Johan Georg af Saxen, som i Begyndelsen af dend Tydske Kriig, og af de første Uroligheder udi Bohmen, sin Nidkiærhed baade med Raad og bevæbnet Haand for dend Keyserlige eller Østerrigiske Familie hafde udviist; ja de og saae paa hannem, som paa een Herre baade af Magt og Forstand, at Hans Durchleuchtigheit dertil skulle formaaes og overtales; heldst de vidste at hand var een Fyrste og Herre, som ald Verden kiendte for een god Ven af Kongen udi Danmark.

Chur-Fyrst Johan Georg af Saxen her til blef udseet, men hand unddrog sig der fra.

Det var vanskeligt at faae hannem dertil overtalt; heldst hand fandt det Keyserlige Hof til Freden meget vanskeligt, formedelst de haarde og meget utaalelig Vilkaar, som de paastoode, hvorpaa Freden skulle grundes: Thi de vilde at Kongen strax efter Freden skulle aftakke alt sit Krigs-Folk; at frastaae alle de Biskops-Domme

Formedelst de Keyserliges haarde og utaalelige Paastand til Freden.

Side 642.

og Stifter, som hans Printzer og Sønner vare udvalgte til; og at de indtagne Fyrstendømme og Lande skulle indløses med 40 Tønder Guld. Foruden disse og andre fleere utaalelige Paastand, blef Chur-Fyrsten afskrækket fra Freds-Mæglingen sig at paatage. De Keyserlige lode sig og mærke, at een Chur-Fyrstelig Forsamlings-Dag maatte sættes, hvor Freden skulle afhandles; saa at det saae ilde ud til, at Freden saa lætteligen skulle kunde erholdes.

Hert. Friderich af Holsteen Gottorp kied af Krigen vil arbeyde paa Freden.

Hertugen af Holsteen Gottorp, som siden de Keyserliges Indfald hafde antaget Keyserens Parthie, og tillige med hafde samlet sine Tropper med Fienden, begyndte og nu at kiedes ved Krigen, formante de Danske Rigens Raad, at de ved deres Skrifvelser til Keyseren self skulle bede om Fred, og ved sin Over-Hofmester Ægidius von der Lancken raadførte dennem, hvorledes Fredens Forhandling best kunde begyndes, og udi Værk sættes. Kort efter saadan hans Raadføring, som Rigens Raad efterfuldte, i det de ved deres Skrifvelse til Keyseren begierte Fred, kom Rygtet ud, at Keyseren hafde udnæfnt begge Generalerne, Hertugen af Friedland og Grefven af Tilly til Freden at handle; hvilket dog udi lang dend meeste Tiid af Sommeren sig udi Bøhmen opholdte: Men da hand nu udi Pomeranien var igienkommet, og da hand maatte ophæve Beleyringen for Straalsund, som nu af dend Svenske Konge var tagen udi Beskyttelse, saaog med tilstrækkelig Svensk Besætning imod de Friedlandske Tropper var forsikret, begyndtes der at handles baade om Stædet og om Tiden, naar og hvor Freds-Handlingen skulle foretages.

Rigens Raad udi Danmark begiære Fred af Keyseren, hvor til hand samtykker, i det hand udnævner hans tvende Generaler til Freden at forhandle.

Friedland hafde gjort Forslag paa Osnabrüg, og Hertugen af Gottorp foreslog enten Kiel i Holsteen, eller Lavenborg udi Neder-Saxen: Men Kong CHRISTIAN ville ikke til nogen af disse Stæder samtykke, og langt mindre til nogen Stilstand, imidlertid Forhandlingen paastood; thi hand ville udføre sine Tanker og sit Forsat med sin Krigsmagt at indfalde udi Holsteen, og Fienden deraf med ald Magt at uddrive. Ellers gjorde Kongen for at udviise sin Geneegenhed til Freden andre Forslag paa een af de tre Stæder, Lybek, Hamborg eller Staden Bremen.

Generalerne gjøre Forslag om Staden og Tiden til Fredshandlingen. Kongen gjør Forslag paa Lybek, som antages.

Efter lang Vanskelighed forblef det dog ved Lybek, hvortil meget hialp Gref Tilly, som frygtede for at een større Kriig udi Fremtiden skulle opvaagne.

Tiden der til næfnes, men omsider forandres.

Dend blef berammet at skulle begyndes dend 16 Januarii 1629.

Tiden til Freds-Tractaten at begynde, blef ogsaa sat og næfnt at skulle være ved Junii Maanedes Udgang; saa at der og fra Keyseren til Hertugen af Friedland blef sendt Leyde-Bref udi blank for de Danske Gesandter, som dertil skulle bruges, hvilke vare af Keyseren underskrefne og daterede den 10 Junii; hvilke blefve gienforte og forstukne af Friedland indtil November Maaned indfaldt, da baade Gref Tilly først, og siden Hertugen af Gottorp drefve paa, at det blef aabenbaret; saa at dend derudi foreskrefne Tiid maatte forandres; da dend omsider blef fastsat til 16 Januarii

Side 643.

des Aar; thi kortere Tiid ville ikke Omstændigheden tillade. Der blef og vel skrefvet og tænkt at Mæglere til Freden skulle søges: Men Kong CHRISTIAN hafde hertil ingen Lyst, og Hertugen Friedland var der over saa spodsk, at hand ikke eengang ville høre, at derom skulle tales. Paa det sidste blef Kongen advaret, at disse fornævnte tvende Generaler hafde fra Keyseren bekommet Fuldmagt, at de maatte udvælge og befuldmægtige andre udi deres Sted til Freds-Handelen, dersom de ikke agtede self udi egne Personer dertil at møde, hvilke blefve kaldte med det Nafn Subdelegerede. Hermed maatte saavel Kongen self, som hans Gesandter sig lade nøye; men de blefve dog siden tilholdte, at deres Fuldmagt blef saa tilstrækkelig, at de med Sikkerhed Tractaten derpaa kunde bygge og fuldføre.

De Keyserl. Generaler hafde Fuldmagt, at de i deres Sted kunde udnæfne andre til Freden at forhandle, som blefve kaldede Subdelegerede.

Dette Aars Historie maa nu sluttes med dend brafve og velbekiendte Søerfarne Capitain Jens Munkes dødelige Afgang, som skeede dend 3 Junii, faa Dage efter at hand hafde viist sin Tapperhed udi Floden, som under Pros Mundt blef anført: Hvorom tilforn udi dette Aars Historie nok er blefven skrefvet.

Den berømmelige Søe-Capitains Jens Munkes Død.

Aar 1629.

Med Aarets Begyndelse arbeydes paa Fred. De Danske Fuldmægtige næfnes dertil.

Saasnart dette Aar begyndtes, begyndte de paa begge Sider udnævnte Gesandter at samle sig til Lybek dend 6/16 Januarii, for at arbeyde paa Freden: Hvortil af Kongen vare befuldmægtigede Cancellere Hr. Christian Friis, Jacob Ulfeld Rigens Cancellere, Rigens Raad Hr. Albret Scheel, Tydske Cancellere Levin Marskalk, Hr. Ditlof Rantzov Land-Raad og Amptmand over Steinborg, og Henrik Rantzov Land-Raad og Amptmand over Rendsborg.

De Keyserlige næfnes her iligemaade.

Disse hafde ikke Titul af Gesandter, ey heller af Ambassadeurer, men alleeneste af Befuldmægtigede eller Commissarier. Paa Keyserens Vegne indfunde sig sammestæds Johan von Altringern Friherre af Kostiz, og Lipener, Keyserlig Krigs-Raad, Oberste og General-Vagtmestter, dog kom hand ikke her til førend længe efter udi Martii Maanet, Just Maximilian Grefve til Gronsfeld og Bronkhorst, Friherre til Battenborg og Limborg, Keyserlige Oberste og Chur-Bayerske Kammererer, Johan Balthasar Friherre af Diderichstein, Raben og Freyenstein, Keyserlige Kæmmererer, og Oberste-Lieutenant Johan Christopher von Rupa Chur-Bayerske Hof-Cammerer KrigsRaad og KrigsCommissarie, saaog Reinhart von Walmerode, Keyserlige Hof-Cammerer Raad. Disse blefve ikke kaldede anderledes, end Subdelegerede; hvorom tilforn er talt.

De Keyserlige næfnes her iligemaade.

Side 644.

Historien vil nu lidet opholde her med at fortælle hvorledes denne Freds-Forhandling blef begyndt og siden forfuldt, saasom det meenes, at derom paa beleyligere Maade kand tales, naar ald Krigs-Handelen, som udi dette Aar kunde være forefalden, imidlertid der om Freden handledes, er endet, paa det at det ikke skulle forvirre dem, som det læse, naar det eene udi det andet blef behandlet.

Kongen begynder Krigen imod sine Fiender i dette Aar.

Efterdi Kongen ved denne Freds-Handels Begyndelse, med Kaarden i Haanden ville søge Freden, og ingenlunde nogen Stilstand ville indgaae; saa lod Hans Majestæt sig ogsaa være angelegen at sætte sig i saa god Stand, ikke alleeneste til betimeligen at forsvare det, som endnu ikke af hans Fiender var betraadt, men endogsaa at foretage noget Vigtigt, med sine Vaaben igien at erobre det, som Fienden

sig hafde bemægtiget. Kongen hafde i særdeelehed foresat sig, efter Mark-Grefvens Christian Wilhelms Administrators udi Magdeborg hans første Raad og Anslag, at bemægtige sig Eyderstæd og Nordstrand, og de der omkring beliggende Øer og Holme, paa det, naar hand derover var blefven Mester, hand derfra kunde have Leylighed hver Time at overrumple Fienden, og hannem ald Tilførsel fra Vester-Søen at hindre, og plage hannem saaledes, at hand ikke længe kunde udholde i Fyrstendømmene, men tvertimod blifve fra sin Magt udi Jylland afskaaren. Bel hafde Kongen hertil ventet nogen Hielp fra Holland, men de hafde deres Aarsag, hvorfor de ikke dermed ville have at bestille.

Kongens Anslag var, først at angribe det Eyderstædske og Nordstrand.

Kongen hafde og forleeden Aar begyndt at forsøge noget med Eyderstæd, da hand var Mester af de smaa Insuler Sildt og Foer; men at fuldføre det i Nordstrand, som udfordrede een større Magt og Modstand, blev Hans Majest. forhindret, formedelst de Undsætninger, som Straalsund fra hannem saa høyt hafde fornøden; saa at hand det ikke paa een gang kunde overkomme: Thi ihvorvel Indbyggerne paa disse Lande vare saaledes misnøiede over deres Fyrste Hertugen af Gottorp, fordi de fornåm, at bemældte Hertug meest holdte med de Keyserlige imod Kongen, og at dend Spanske Admiralitets og CommerceRaad Gabriel de Roy drog omkring udi det Eyderstædske og søgte dagligen fortroelig Omgængelse med de Keyserlige, saa at det i bemældte Nordstrand udsaae til et Oprør, saa fik Hertugen det dog stillet og dæmpet, saaog udi een Hast med Magt lod opkaste Skanzer her og der paa Nordstrand, meest af Frygt for de Danskes Overfald; til hvilken Ende hand besluttede i forleeden Aar sig self nogle Maaneder der udi Landet at opholde.

General-Lieutenant Morgan med nyligen varvede Skotske og Franske Folk udnæfnes og befales til at udføre Krigen imod det Eyderstædske og Nordstrand.

U-agnet alle saadanne Befæstninger lod Kong CHRISTIAN sig ikke afskrække fra sit Forsat; men saasnart Fæstningen Glykstad paa nye var forsiunet med Lod, Krud og tilstrækkelig Fatallie og Proviant; saaog efter at Fæstningens Værker, som ved Vandflod i Vinter-Maanederne vare beskadigede, ved Gouverneuren Marqvard Rantzov vare forbedrede, forsøgede Hans Majestæt sig

Side 645.

sig fra Fyen over til Skaane, hvor hand gjorde ald fornøden Anstalt til at imodtage nogle Skotske og Franske værsvede Soldater, som siden derfra til Nordstrand skulde udskibes. Til dette Anslag at udføre blev dend Skotske General Morgan udnæfnt, efter at hand allerede tilforn med forbemældte Gouverneuren Marqvard Rantzov og General-Krigs-Commissarien Kay Ahlefeldt hafde overlagt, hvad Anstalt de fra Glykstad til dette Anslag skulle gjøre, saa at dette med Begyndelsen af April-Maaned kunde fuldføres; hvilket dog formedelst adskillige Tilfælde ikke skeede før denne Maaned var til Ende; saa at Hertugen af Gottorp, som allerede var bragt udi Frygt og Allarm, hafde Leylighed og Tiid nok til at forsikre sig paa tilstrækkelig Undsætning fra de Keyserlige, som hannem blev tilsagt. *Hertug. af Holsteen Gottorp blef herover sat udi Frygt.*

Hertug Friderich var noksom med sig selv videndes, at Kongen var hannem ikke meget got skyldig, for hans Opførsel i denne heele Tiid, nemlig i de tvende sidste Aar. Thi hand hafde gifvet Kongen alt for megen Aarsag til, at være ikke meget om over hannem, eller at spare hannem, at hand jo ogsaa skulde forsøge, hvad Krigen med sig førte. Det kunde ikke saa læt gaae Hans Majestæt af Hukommelse, hvad der skeede i det Aar 1627. dend Tiid Kongen vilde hafve heele Landskabet opbuddet til at holde de Keyserlige ude, at de ey skulde indtrænge sig i Fyrstendømmene, nemlig, at Hertugen dend Tiid afslog det aldeles, saa at Opbuddet ey gik for sig, og ingen Modværn af Landskabet skeede. Det var og ikke heller nok at bemældte Hertug Friderich i mange Tilfælde og i betydelige Poster føiede de Keyserlige Generaler, om endskiønt hand af dennem ikke nød saadan

Forskaansel for sine Undersaatter, som hand ventede; men hand hafde og ladet anlægge Skandser i det Eyderstædske og andre Stæder, hvoraf vel kunde befrygtes, at Fienden sig herefter vilde betiene. Saa hafde hand ogsaa, imod sin Lehns-Pligt, indtaget fiendtlig Besætning i dend Fæstning Tonningen. Hans Ober-Hofmesters von der Lancken store Fortrolighed med Hertugen af Fridland var og blefven Kongen bekjendt, og agtet for heel mistænkelig. Thi endskiønt mand paa dend Holsteenske Side gaf for, at dend Fortrolighed sigtede alleene til at befordre Freden, saa vidstes dog vel, at der laae andet derunder forborgent, hvorfore, deels til at hefne det forbigangne, og deels til at forekomme, hvad Hertug Friderich og hans Raadgifvere videre kunde hafve foresat sig og hemmeligen overlagt med Fienden, skyndede Kongen paa, at Indfaldet i hans Andeel af Fyrstendømmene kunde jo for jo heller gaae for sig.

Endeligen brød da dette Anslag saaledes ud, at een KrigsMagt af 6000 Mand til Foods og 6 stærke Compagnier til Hest, saaog 8 Feldt-Stykker og 4 Fyrmøsser, tillige med anden fornoden Rustning blef samlet paa Ford, hvorfra denne Krigs-Magt blef sat i Land paa et Stæd kaldet Klunde, ikke langt fra Rørbek, udi Bes-

Side 646.

Begyndelsen af Maji Maaned; hvorpaa Landet udi Kongens Nafn blef opfordret. De Fyrstelige, som hafde faaet 200 Keyserlige Soldater og eendeel Stokker til deres Forstærkning og Besætning udi Lither-Skanze, vegrede sig imod Opfordringen: Men Skandzen, som bestood af fire Bolværke og andre Udværker, blef af de Danske, efter halfanden Dags Beleyring, med Kaarden udi Haanden indtagen, og saavel de Fyrstelige, som de Keyserlige blefve Krigs-Fanger, saa at de Danske gjorde et stort Bytte af Kruud, Lod, Canonner, Kugler og Proviant, og derforuden 16 skønne Metal-Stokker, som sagdes at være vel saa gode, som de Kongen hafde mistet udi Slaget for Lutter.

De Danske opfordre Landet.

Skandzen indtages.

Dend Fyrstelige Stadholder udi Friderichsstad Adolph von den Wahl til Morsbergen var iblant Krigs-Fangerne, som hafde forstukket sig iblant Trosset, men blef dog opspurt, thi hand var meget hadet af Landet; foruden at iblant hans Sager, efter Folke-Sagn, skulde der være funden nogle Skrifter om Landet at forraade.

Dend Gottorpske Stadholder fanges.

Da Skandzen saaledes var indtagen, lod Morgan iblant andet fordre af Stalleren over Nordstranden Augustus Bestenbortsel, at de Nordstrandinger, som Hertug Friderich forleeden Aar hafde sat udi Fængsel paa Slottet Gottorp, fordi de vare beskyldte for, at holde med Kongen af Danmark, strax maatte løsgifves, og til deres Huus og Hiem igien at komme: Hertil ville Hertugen sig ikke forstaa, men derimod ved et Bud og Skrifvelse formanede Morgan strax at forlade Nordstranden, som hand ikke kunde troe, saaledes med Kongens Villie og efter hans Befaling at være blefven indtagen.

Hertug Friderich af Holsteen Gottorp vil afvende Gener. Morgan fra Nordstranden.

Men Morgan svarede, at hand forundrede sig over, at Hertugen ville bære Tvivl, at hand uden sin Konges Befaling saadant skulle foretage, hvorom Hertugen videre kunde self fornemme hos Hans Kongel. Majest. som allerede var for vel blefven underrettet, hvorledes Hertugen hafde indlagt hans Fiendes de Keyserlige Tropper udi det Eyderstædske og andenstæds, imod den Slesvigske Lehne-Skyldighed og Pagter, hvorved Kongen, som Lehns-Herre var høyligen blefven forurettet. *Morgans Svar.* Derpaa foer Morgan fort med at indtage Bupthenger Skandse, saaog Suder-Siel paa Pilvormen, hvor alle de Fyrstelige Værdslige og Krigs-Betientere, som fandtes, blefve bortførte. *Bupthe. Skandse indtages.*

Derpaa opbød hand, tillige med de Kongelige Commissarier, Ditlof Broktoft og D. Jac. Steinberg, alt det, som kaldes Nord-Friisland at møde dend 9 Maji paa Gucken Bupthemgerhalz, men blef opsat til

dend 14 Maji næst efter, hvor ald Almuen, Herred efter Herred, svore Kongen Hyldskab og Troeskab, hvorimod dennem blef lovet Beskyttelse og Beskiermelse: Mange af dem holdte ogsaa ærligen deres Eed, at de optoge sig selv Vaaben og samlede sig nogle Hundrede Mand med de Danske, som ikke alleeneste med sig bragte Lod og krud, men endog bode til at underholde sig med Proviant, ja hvo som kunde udruste sig til Hest, gjorde det og godvilligen: Saaledes vare de paa de Keyserlige forbittrede. *Nordstranden hylder Kongen.*

Side 647.

Derpaa hafver General Morgan skicket 600 Mand for Westerhesver Skandse; men de komme for sildig, da de Keyserlige alt hafde ladet samme Skandse nedrifve, og med stoor Angest og Banghed vare lobne derfra. Af samme Keyserlige komme 300 Mand dend 10 Maji om Aftenen for Slesvig, og bade om Qvarteer i Byen, hvilket Hertug Friderich bevilgede dem, men Borgerne vilde ikke tage dennem ind. Morgan vendte sig selv hen imod Norden, hvor hand indtog Skandsen Detenbull, som var meget stærk; dernæst jog hand de Keyserlige og Fyrstelige ud af Risemohr, Ockeholm, Ruttebull og Bredstede, saa at 1200 Mand maatte bide i Græsset.

Morgan indtog Detenbul Skandse og de Keyserlige og Fyrstelige jages ud.

Endelig efter nogle Dages Beleyring indtog hand Slottet Tondern, hvor hand, foruden et stort Bytte af Sølv og Barskaber, bekom 150 Heste med fuld Mundering, som hand deelte ud blant sit Rytterie. *Slottet Tondern indtages.*

Imod disse samlede de Keyserlige og Fyrstelige sig ved 5000 Mand til Hest og Foods ved Husum; imod hvilke General Morgan strax rykkede ud, og satte sig imellem Hatstæde og Skovbull, for at overfalde dennem, forend de blefve stærkere. Men da de begyndte at viige af, forfulgte hand dennem efter udi Hælene, Stæd fra Stæd, tre Dage efter hinanden, indtil hand omsider fik dennem paa et Stæd indjaget, hvor de hverken kunde komme frem eller tilbage, saa at de enten maatte blifve slagne eller fangne.

Morgan forfølger de Keyserlige og Fyrstelige tre Dage efter hinanden.

Tvende Dage efter denne Forfølgning, og da hand stod for Friderichsstad, kom der Bud fra Kongen, som allerede med sin KrigsMagt stod udi Beleyringen for Gottorp, at Freden allerede til Lybek var sluttet; hvorpaa ald Fiendskab strax blef indeholdt.

Morgan faar Bud fra Kongen, at Freden til Lybek var sluttet.

Det maa og ikke forglemmes, hvorledes to Dage forend Freden blef sluttet, Stadtholderen i Glykstad Marqvard Rantzov angreb dend Keyserlige Oberste Herman Frencke, som med nogle Compagnier blef slagne.

Commandanten Marqvard Rantzov af Glykstad slog en Keyserlig Oberste.

Nu følger herefter at fortælle Kong CHRISTIANS egen Feldt-Tog udi dette For-Aar, som begyndtes faa Uger efter at Morgan med sin anbetroede KrigsMagt var seylet ud i Vester-Søen til Jorde og det Eyderstædske. Thi Kongens Anslag var at anfælde begge Siderne af Hertugdømmene; thi de Keyserlige holdte sig ingensteds meere sikkere, end udi Hertugens Andeel udi Fyrstendømmene, hvor de hafde forsiunet sig med Skandser, i særdeeshed ved Gottorp, som de med Folk til deres Forsvar hafde besat.

Kongens egen Indfald paa den anden Side udi Holst: og Slesv:

Hans Kongelig Majest. lander under Angelen.

Kongen self seylerde derfor ud fra Fyen den 19 Maji med een Flode af 150 Skibe store og smaa; hvor udi var indskibet 8400 Mand til Hest og Foods, med hvilke hand landede under Angelen, og slog sin Leyr ved een Adels-Gaard paa et lidet half omflødt Land, som kaldes Ohe an der Mafe, hvor hans Majest. begyndte at forskandse sig, og hafde General-Major Schlammersdorf paa sin høyre og Oberste Henrich Holk paa sin venstre Side: Men

Side 648.

Oberste Oynhausen med Artilleriet i Mitten. Eendeel af Tropperne sendte Kongen længere op i Landet til dend nye Cappel. Hans Kongelige Majestæt brød dend 28 Maji mod Aftenen op af sin Leyr med sin KrigsMagt, og satte sig for Slottet Gottorp, som med adskillige Skandser var sat udi god Forsvar, og med Keyserlige og Fyrstelige stærk var besat.

Kongen sætter sig for Gottorp, som hand beleyrede.

Da hand hafde plantet sine Stokker paa beleylige Stæder, og posteret sine Soldater, og hand var færdig til at lade et stærkt Bolværk undermine, spurte hand at tu Keyserlige Regimenter og nogle Compagnier til Hest vare udi Vente til Slottets Undsætning; thi udsendte Hans Majest. derfor strax Oberste Holk, som med tilstrækkelig Mandskab mødte dennem saaledes paa Halvveyen, at deraf mange blefve slagne, og eendeel fleere fangne indbragte. Kongen, efter at hand hafde ladet Skandserne indtage, som de Keyserlige indehafde, gjorde dernæst Anstalt til at beskyde Slottet; saa at det saae ud, ikke at ville gaae af uden Blods Udgydelse: Thi Besætningen, som var heel stærk, lavede sig til ald Modstand.

Førend Slottet stormes udfalder Kongen tre Fyrstl. Raad af Fæstningen, med hvilke aftales Forlig.

Men da nu alting var til Storm færdig, udsendte Kongen een Trompetter til Hertug Friderich, som var paa Slottet, og af hannem fordrede, at nogle af hans Raad maatte blifve til hannem udsendt, hvilke hand ville tilkiendegifve sine Aarsager og Paastand, hvorfor hand paa saadan Maade Slottet ville angribe. Strax derpaa blef og trende af Raadene udsendte, med hvilke, efter lang Samtale, blef saadan Aftale og Forliig giort, at saasom der var imod Hertugens Lehns Forpligt at styrke Kongens Fiender imod Riget Danmark, saa skulde hand uden nogen Ophold afskaffe og bortforlove alle de Keyserlige, som hand hafde forlagt og indqvarteeret saavel paa Nordstranden, som og paa Slottet Tondern og paa Slottet og Fæstningen Gottorp: Hvorimod Kongen ogsaa ville ophæve Beleyringen og derfra opbryde; saaog ikke noget ville videre imod hans Slot og Residenz foretage. Denne Afskeed blef paa begge Sider saaledes fuldbyrdet, og Kongen strax opbrød, og igien begaf sig til sit forrige HovedQvarteer, som var Ohe an der Mafe.

Bud kom fra Lybek at Freden var sluttet.

Dagen derefter kom fra Lybek et vis FredsBudskab, saa at Freden efter Krigs Maneer ved Skud og Trompetters Klang først af Kongens Leyr, og siden af Slottet Gottorp over alt blef kundgiort.

Printz Ulrich var med paa dette Tog

Paa dette Tog, som Kongen self udi Fyrstendømmene gjorde, var Kongens yngste Son Printz Ulrich, som imod slutningen af nest forrige Aar var hiemkommen fra Kong Gustav Adolphs Leyr imod Danzig, og siden førte hand et Regimente til Hest, som Kongen hans Hr. Fader hannem hafde betroet; hvorved hand lod see de Prøver af dend Mandighed og dend Forstand, hvoraf høybemældte Konge af Sverrig hannem paa det højeste hafde berømmet.

Side 649.

Imidlertid alt dette forefaldt til Lands baade her og der udi Fyrstendømmene, og førend Freds-Buddene vare fra Lybek komne, maa det her iligemaade fortælles, hvorledes Kongens Flode til Søes var til reede og færdig, saavel til at forsvare de Danske Strømme, Tilførselen at befordre til de Stæder, hvor det udkræfvedes, som og Handel og Vandel udi Sikkerhed at sætte.

Dend Kongelig Flodes Action udi Søen før Freden blef sluttet.

Til dend Ende blef een Esqvadre sendt udi Vester-Soen, foruden de, som paa Elben under Kongens Flagge vare sendte for at krydse langs med Kysterne af Jylland og Fyrstendømmene:

udi Vester-Soen.

Udi Øster-Soen blef og een Esqvadre udsendt for at krydse der omkring og holde dend reen for ald Anslag.

udi Øster-Søen.

Men særdeeles blef udi Øster-Søen Admiralen Henrik Vind med 9 Orlogs-Skibe og 3 Galeyer udsendt, at legge sig uden for Wismar, og der saaledes at indspærre og forhindre de Keyserlige, at af samme Hafne ikke et Skib kunde ind eller ud komme.

Wismars Hafn indspærres.

Denne Wismarske Hafn maatte nødvendig saaledes passes paa, formedelst at de Keyserlige der eendeel store Skibe hafde samlet, hvortil særdeeles ved Nyt-Aars Tiid 7 Orlogs-Skibe fra Danzig did vare indkomne.

Hvor 7 Orlogs-Skibe fra Polen vare indkomne, hvorover alle Danziger Skibe og Gods over alt i Danmark arresteredes.

Over disse fremmede Skibes Ankomst var Kongen saaledes blefven fortørnet, at Hans Majest. hafde befalet, at alle Danziger Skibe og Gods skulle anholdes, hvor de udi Hans Majest. Riger Lande og Strømme kunde antræffes. Saasnart dette udi Danzig spurtes, foresbragte Staden ved ydmygst og underdanig Skrifvelse hos Kongen deres Uskyldighed, i det at disse Skibe ikke vare deres, men at de tilhørte Kongen af Polen, og at de vare udsendte, var skeet efter den Polske Konges Befaling: Og derfor med største Underdanighed bade de, at Kongen udi Betagtning af deres Uskyldighed, ville lade sin Vrede imod dennem falde, og deres Skibe og Gods loslade og frigifve.

De Danziger ville der undskylde, men ikke antages.

Kongen lod dem derpaa strax svare og vidtløfteligen foreholde, at hand sig mindst kunde have indbildet, at Staden, som alle Tider saavel udi hans Forfædres Kongernes Tider, som og af hannem self siden hans Regierings Begyndelse udi adskillige Tilfælde saa mange Belgierninger hafde opbaaren, nu til deres egen Religions og almindelig Freds Fiendes og Forfølgeres Beste, hafde ladet og tilstædet udaf deres Hafn at udløbe een Skibs-Flode imod Kongen, hans Riger og Lande, og samme Flode, hvorom hand forud alt for vel var underrettet, med Krigs-Rustning og fornoden Mund-Forraad var forsiunet. De siuntes vel at ville skyde Skylden paa deres Konge, af hvilken Kongen af Danmark det lige saa lidet, som af Staden hafde fortient; saa var derved dog ingen Forskiæl, enten det var skeet af deres Konge eller og af dem, som hans Underdanere, efterdi Kongen formedelst deres Tilskud og ved deres Tilladelse, var blefven angrebet, som hand kunde have været deres arrigste Fiende, hvorfor de og efter alle Folkes Ret burde at undgiælde. Hand kunde og derforuden forekaste

Side 650.

kaste Staden Danzig, hvorledes de i forbigangne Aaringer hafde ilde medhandlet de Danske Søfarende og Undersaatter, ja, at de tvert imod Kongens Skrifvelse til dennem, om saadan deres Forhold, det saa ringe hafde agtet, at de udi saadan deres Modtvillighed fremturede; hvilket Hans Majestæt med meere andet i disse vanskelige Tider hafde maattet forlsmete: Men de maatte forsikre sig at saadant med største Føye og efter algemeene Folke-Ret skulle blifve ihukommet; hvilket og strax paafuldte, i det Hans Kongel. Majest. lod siden indtil Aaret 1638. alle de Danzigers Skibe og Bahre med dobbelt Told i Danmark belegge; hvorom med Tiden blifver videre omtalt.

Kongen lægger Danzig dobbelt Told paa at betale udi Øresund af deres Skibe og Bahre, hvilket varede indtil Aaret 1638.

Efterdi nu intet videre forefalder om Krigs-Forretninger i dette For-Aar, saa vil Historien træde igien til Freds-Forhandlingen, og hvad derved fra Begyndelsen indtil Enden forefaldt, fortælle.

Historien hvorledes Freden udi Lybek blef forhandlet, og hvad derved forefaldt.

Det er u-fornodent her at igientage, hvorledes de, som paa Keyserens Vegne til Freds-Handelen udi Lybek vare udsendte, vare af begge Generalerne Hertugen af Friedland og Grefven af Tilly dertil

befuldmægtigede, og derfor vare kaldte Subdelegerede, saasom der om er nok udi forrige saavelsom dette Aars Historie skrefvet.

Hert. af Holsteen Gottorp vil og hafve sine Fuldmægtige ved freden, men afvises.

Foruden disse tilforn benæfnte Befuldmægtigede, lode sig og indfinde fra Hertug Friderich af Holsteen Gottorp, tvende af hans fornemmeste Raad, nemligen hans Ober-Hofmester Ægidius von der Lancke og hans Cancellar D. Erick Hedeman, hvortil Hertugen hafde faaet Tilladelse af General Friedland, for at forsøge, om de til dette vigtige Værk nogen Tieneste kunde gjøre; men de funde ikke hos de Danske dend Fortroelighed, som de ventede, saa at de snart deraf blefve saa keede, at de efter første Maanedes Forløb derfra toge deres Afskeed: Dog lode de sig efter de Keyserliges Forlangende nogle Uger derefter igien indfinde; da de snart ikke lode sig til andet bruge, end til imellem begge Parterne deres Ærinder at gaa og forrette.

Forhandlingen om Freden til Lybek begyndes den 15/25 Januarii med Udvexling af Creditiver.

Intet synderligen blef til forhandlingen foretaget førend dend 15/25 Januarii, da alle saavel de Danske, som og disse Subdelegerede vare ankomne og forsamlede. Fuldmagterne blefve paa begge Sider udverlede med ingen anden Skik eller Ceremonie, end at de Keyserlige Subdelegerede sendte ved een Secreter baade Keyserens egen Fuldmagt til de tvende Generaler Friedland og Tilly, saaog begge Generalernes Fuldmagter til disse nu fornæfnte Subdelegerede, allesammen udi Originaler til de Danske Befuldmægtigede; hvorimod hand og begierte af de Danske deres Fuldmagter. Men de Danske lode strax derpaa sende deres Konges Fuldmagt ved Johan Schonbach Kongelig Raad og Nicolaj Eggebrecht Tydske Secreterer til de Subdelegerede og dend dennem self tilstillede. De Danskes Fuldmagt funde de Keyserlige saa tydelig og fuldkommen, at ikke det ringeste Ord derimod kunde indvendes eller siges: Men de

Side 651.

de Danske der imod funde desto meere udi de andres Fuldmagter at sige, saasom (1) At Hertugen af Friedland førte Titul af General over dend Oceaniske og Baltiske Søe, hvilket var et Indgreet udi Kongens Høyhed og Rettighed over de til Rigerne Danmark og Norge hørende Strømme.

Hvad de Danske hafde at sige imod de Subdelegeredes Fuldmagter.

(2) At Keyseren ville handle Fred med de Danske Rigens Raad eller deres Fuldmægtige, og ikke saasom med Kongen selv, eller med dem, som af Hans Majestæt dertil vare forordnede og udnæfnte: Hvortil disse Keyserlige sagde sig at have Aarsage; eftersom Danmarkes Rigens Raad alleeneste ved deres Skrifvelse forleeden Aar 1628. og som til Keyseren ved Hertug Friderich af Holsteen Gottorp var blefven fremsendt, hafde ansøgt denne Freds-Forhandling, og ikke Kongen. (3) At derudi mældtes Keyserens retfærdige og seyerrige Vaaben, og særdeeles at Krigen var Keyseren paanød og paatvungen. (4) At disse Subdelegerede intet fast og fuldkommeligt kunde slutte; men det skulle ikke alleeneste beroe først paa Hertugens af Friedland og siden paa Keyserens Samtykke og Stadfæstelse. Og saasom iblant disse Poster dend anden og fierde vare de utaaeligste, saa undskyldte de Danske sig, at de ingenlunde udi Forhandlingen med disse Subdelegerede kunde indtræde, førend det var deres Konge allerunderdanigst blefven berettet, og de derom fra Hans Kongel. Majest. videre Befaling hafde bekommet.

De Subdelegerede overtales omsider til at forskaffe sig andre Fuldmagter. Stilstand imidlertid Freden forhandlede ville de Danske ikke tilstaa.

Paa disse Mangeler at afgjøre, spildtes nogle Dages Forløb, fordi de Keyserlige udi deres Paastand beteede sig meget halsstarrige, førend de af de Danske derfra kunde overtales: Men saasom de paa begge Sider fornam, at dersom dend nu, til Freden at forhandle, begyndte Forsamling skulle formedelst disse Stridigheder blifve adskildt, da ville det foraarsage ikke alleeneste meere Blods Udgydelse ved Krigen, men endog største Umage, Fortræd, Omkostning og Forhindring til ny Freds-

Handel at anstifte; saa blefve dog paa det sidste begge Parter saaledes foreenede, at de Subdelegerede forpligtede sig til, inden 8 Ugers Tiid at forskaaffe sig enten Keyserens egen fuldkomne Erklæring over disse Stridigheder, eller og nye Fuldmagts-Brefve udi saadan Form og af lige Indhold, som de Danskes var. Da denne Afskeed eller Reces af dennem alle dend 1 Februarii var underskrevet og stadfæstet, stod endnu tilbage og uafgiort det Spørgsmaal, om nogen Stilstand giordes fornøden, og om dend skulle imodtages: Hertil hafde allerede tilforn de Danske Befuldmægtigede givet dette Svar, at efter deres Fuldmagt kunde saadan Stilstand vel tilstaaes, men ikke længere end udi Januarii og Februarii Maaneder; hvilken Tiid de meente var tilstrækkelig nok til Hoved-Sagen eller Freden at afhandle, saafremt det var de Subdelegeredes Alvor sig til en ærlig og oprigtig Fred at beqvemme. Til videre at indgaae hafde de ikke Fuldmagt; men nu ville de hermed paa nye indgifve de Puncter, som

Side 652.

som de til Freden at indgaae vare med affærdigede: Hvilke Ord efter Ord lyder saaledes:

De Danske indgifve deres Poster til Freden.

(1) At Hans Kongel. Majests. indtagne Fyrstendømme og Lande med deres Fæstninger, Slotte, Passer, Hafne, Skanser, Kirke-Ornat, Skytt, Krud, Lod, Rørende og Urørendes, i hvad Nafn det endog med næfnes kand, Hans Kongel. Majestæt gandske igien skal tilstilles.

(2) Ald beviislig Skade, som Undersaatterne er paaført, igien betales.

(3) Fangerne paa begge Sider friit løsgifves uden Besværing og Ophold.

(4) Fyrsterne og Stænderne udi dend Neder-Saxiske Kredtz, at blifve ved Religion, Land- og algemeene Fred, saaog dend Augsburgiske Confession, og at det Romerske Riges Ordning og Skik, Keyserlig Tilsagn og Haandfæstning udi det forbemældte skulle efterkommes.

(5) Naar herefter imellem Keyserlig Majestæt og Kongelig Majestæt i Danmark eller deres Efterkommere sig tildrager nogen Misforstand, da skulle de sig upartiiske Dommere, som paa begge Sider skulle næfne, undergifve, og sig med deres Dom i alle Maader lade fornøye.

(6) Hans Kongel. Majests. Undersaatter udi det Romerske Rige, og andre Hans Keyserlige Majests. Gebiet ikke med nogen Arrest maatte besværes, (dog grove Mishandlinger hermed ikke at være meent) ikke heller een eller anden, som Hans Kongel. Majestæt tient hafver, eller nogen Anfordring hafver paa sin efterstaaendes Rest.

(7) Et almindelig Afkald og Forglemmelse skulle sluttes; hvorudi Fyrsterne og Stænderne i dend Neder-Saxiske Kredtz skulle indtages, og forsikres, at de efter de gamle Forordninger, Viis og Skikke, som i det Romerske Tydske Rige udi de fremfarne Keyseres Tider brugeligt været hafver, skulle alle Tider forsvares og ved Magt holdes.

(8) Hans Kongel. Majest. tillades, sine Venner, nemlig Kongerne udi Frankerige, Store-Brittanien og Sverrige, saavelsom og de General-Stater udi Freden at indslutte, saafremt de det begiere, hvorpaa de sig inden een vis Tiid skal erklære.

(9) Dersom Hans Kongel. Majest. for denne gjorde Fred og Foreening af nogen fiendtligen angribes, da skal bemældte Hans Kongelig Majest. med een anseelig Krigsmagt, som snarest kommes til Hielp.

De Keyserl. Subdelegerede begiere Dilation, indtil de finge ny Ordre fra deres Principaler.

De Keyserlige, da dennem saadanne Artikler blefve lagte for Øyne, studsede de noget, og kunde ey andet end lade sig mærke med nogen Forundring, over Kong CHRISTIANS usvækkede Mood og høye Hierte. De erklærede derhos, at hvis de Danske ingen anden Vilkaar hafde med sig, end disse, saae de ikke, hvorledes

Side 653.

ledes der kunde blifve nogen Fred af: Saa stor var Forskiællen imellem hvad, som de her maatte høre, og de Befalninger, som dem vare medgifne. Hvorfore de saae sig nødde til at bede om Tiid, indtil de finge nogen nærmere Ordre fra deres høye Principaler.

De Subdelegerede fra Hert. af Friedland fremkom med deres Poster, som de ville overgive til de Danske, men der over kom Splid, i det de Tillyske Subdelegerede ville at de skulle først communiceres deres General Gref Tilly.

Faa Dage forløbe derefter, førend derpaa af de Subdelegerede blef noget forrettet; men kort derefter kom fra Hertugen af Friedland dend Keyserlige General Vagtmester Hannibal von Schaumborg, med de Puncter og Artikler, hvorefter paa Keyserens Vegne Freden skulle foreslaaes; hvilke de Friedlandske Subdelegerede vare færdige til de Danske Befuldmægtigede strax at overlevere: Men de Tillyske Subdelegerede satte sig derimod, og paastood, at disse Freds-Poster burde først sendes til Tilly, og hannem deraf gifves Part, førend de til de Danske blefve overleverede, og det sidste ikke, førend hand derudi med Friedland hafde samtykket. Hvorfor de paastood, at det dermed burde saa længe heroe, indtil de fra bemældte Tilly hafde derom faaet Besaling, ligesaavel, som de andre fra Friedland nu hafde bekommet: Thi de, som fra Tilly vare Subdelegerede, ville ikke forstaa, at det, som fra Hertugen af Friedland blef fremsendt, skulle agtes for fulde, ligesom det fra Keyseren self kunde være kommet. Over disse Tvistigheder blef Overleveringen saa længe opholdt, indtil Begyndelsen af Martio. Imidlertid reyste Walmerode til Hertugen af Friedland, og Hans Christopher von Ruppaa reyste til General Gref Tilly, for at indhente nærmere Befalninger fra begge Generalerne. *Herved forhindredes Freds Handelen indtil Begyndelsen af Martio.*

Imidlertid Freds-Handlingen saaledes laae, ligesom udi Dvale, hændede det sig, at imellem Kong CHRISTIAN og Kong Gustav Adolph skeede een Personlig Sammenkomst paa Grændserne af Halland, hvilken siden foraarsagede hos Hertugen af Friedland een større Frygt, end det Forbund gjorde, som for et Aar siden imellem begge disse tvende Nordiske kronede Hoveder var blefven sluttet, og hvorom tilforn er blefven talt.

Imidlertid skeede een Personlig Forsamling imellem K. Christian og Kong Gustav Adolph af Sverrig paa Grændserne af Skaane

Ja Frygten blef saa meget des større, da det nu var kommen dertil, at Kongen af Sverrig hafde fattet fast Food udi det Tydske Rige, i det hand over Straalsund var blefven Skyts-Herre. Det er derfor nødigt at Historien noget om denne disse begge Kongers Personlige Sammenkomst taler. Anledning hertil gaf een Gesandt sendt til Danmark fra Sverrig, som var een af Kong Gustav Adolphs fortroeligste Raad ved Nafn Hr. Christopher Rask, som iblandt andet hemmeligt Ærinde, ligesom af sig self foreslog Sammenkomsten med saadanne Ord; at hand ikke tviflede paa, at dersom der kunde findes Leylighed til, at begge disse høye Personer kunde samles, da skulle det blifve dennem begge til stor Gavn og Fornøjelse: Hvortil Kong CHRISTIAN og gaf sit Svar efter Ønske. Strax derefter udi Januario kom fra Sverrig et andet Bud, som aftalte Tiden naar det skulle skee, som skulle være dend.

Anledning til dend Personlige Sammenkomst.

Side 654.

være dend 23 Februarii, saaog hvorledes Leyde-Brefvene dertil skulle indrettes. Nogle Dage for dend bestæmte Tiid reysde Kong CHRISTIAN til Malmoe, for at besøge sin ældste Printz, Printz Christian, som holdte sit Hof paa Malmoe Huus, havende med sig udi Følge Rigens Marsch Jorgen Skeel, Rigs-Admiral Claus Daa og Rigs-Raad Christian Thomæson Seehested; hvorfra hand med dennem forsøiede sig paa Grændserne af Skaane. Dagen for Sammenkomsten, som var dend 22 Februarii, skeede efter de Tidens Leyligheder Ceremonierne paa hver Side saaledes, at Kong CHRISTIAN fra Malmoe udsente til Kong Gustav Adolph, som var paa Grændserne udi Sverrig kommen til Ulfsbek,

598

Rigs-Admiral Claus Daa og Rigs-Raad Christian Thomæson Seehested. Men fra Kong Gustav Adolph kom Hr. Peder Banner Ridder og Sverriges Rigens Raad, og Erik Jorgensen Stadtholder over Øster Gylland, og at hand til dend bestæmte Tiid, sig hos Kong CHRISTIAN ville indfinde. *Sammenkomsten skeede dend 23 Februarii.*

Dagen derpaa den 23 Februarii mødtes begge disse kronede Hoveder sammen udi een liden Bye kaldet Markerød paa Grændserne af Skaane og Sverrig. Om det som egentligen imellem dennem er blefven talt og forhandlet, blef ikke mange fortroet, ikke heller lader det sig her skrives eller fortælles med nogen Vished; thi saadanne store Herrers Sammentale kommer ikke gierne til tredie Mands Kundskab; og dersom end noget skulle skrives eller fortælles, saa kunde dog ikke andet fremkomme, end det, som af de Tiders Omstændigheder alleeneste kunde giættes. Efter fire Dages Samqvæm skiltes begge disse Konger med saadan fortrolig Venskab fra hinanden, at det siden, saa længe Kong Gustav Adolph levede, imellem dennem blef bestandigt.

Disse kronede Hoveders Sammenhandling vil Historien ikke tale om.

Forend denne Sammenkomst hafde Kongen af Sverrig sendt sin Secreterer og begiert, at hans Konge maatte indtages i Freds-Handelen.

Kort førend denne Sammenkomst blef holdt, hafde Kong Gustav Adolph sendt sin Geheime Rigs-Secreterer Johan Salvium til Kong CHRISTIAN med dette Ærinde, at saasom nu til Lybek een Freds-Forhandling skulle holdes imellem Keyseren og Kongen, saa hafde Kongen af Sverrig hos sig besluttet, til samme Freds-Handel sine Sendebudde at ville udsende, saaog at de vare allerede paa Reysen. Thi hand meente intet derom udi Lybek kunde sluttet, med mindre Straalsund derudi iligemaade blef indsluttet; ey heller kunde det skee uden Kongens Viidenskab og Samtykke, hvilket ogsaa det sidste Forbund og Afskeed imellem disse Nordiske Riger til deres fælles Nytte udkræfvede: *Hvilket K. Christian hafde samtykket.*

Derfor ville Hans Kongel. Majest. og nu hos Kong CHRISTIAN sig lade underrette, om hand sig først for Mæglere skulle anmelde, for at forssøge hvortil de Keyserlige vare findede. Skulde Kong CHRISTIAN ellers for got ansee, at de Svenske anmeldede sig udi Freds-Handelen, som Mæglere og Underhandlere, derved Danmarkes Nytte at befordre, og Keyseren til billigere Vilkaar og hastigere Afhandling derved at bevæge, naar hand saadan fortrolig Venskab

Side 655.

imellem disse Nordiske Riger spurte; da skulle det dend Svenske Konge være angenemt at fornemme, hvilket hand og ville forrette. Derforuden overleverede hand til Kongen nogle Puncter og Poster, hvortil Straalsund hafde begiert dend Svenske Konges Forbøn: Hvilke Poster meest angik de udi Straalsund tilbage-blefne 300 Soldaters Underholdning; dernæst at dend ny Told paa Rueden maatte afskaffes; desligeste at ald Tilførsel og Forstærkning til de Stæder, som de Keyserlige indehafde, maatte forbydes og hindres; iligemaade at Straalsund til sin Handels og Vandels Befordring i denne Krigs-Tiid maatte fremdeeles nyde og være forsikret om dend forundte Tolds Frihed, og at de af Kongens Skibe paa Strømmen ey maatte opholdes eller besværes; og endeligen om Betalingen til Kongen for de til Byens Frelse allerede giorte Forstrækninger. Paa disse Puncter gaf Kong CHRISTIAN strax fornøvelig Svar og Beskeed: Men paa Hoved-Ærindet svarede Kongen saaledes, at hand takkede Kong Gustav Adolph for hans Tilbud, om at være Mæglere imellem sig og Keyseren, og tviflede ikke paa, at det jo skulle være Keyseren behageligt, ald dend stund Kong Gustav Adolph lader sig forstaa til Fred og een god Tilstand i det Romerske Rige at have Lyst og Attraa. Desligeste saae hand gierne at de Svenske Udsendte kunde tilligemed afhandle de Irringer, som var imellem Keyseren og Kongen af Sverrig. Til dend Ende hafde hand allerede sendt Befaling til sine Fuldmægtige ved Freds-Handelen udi Lybek, at naar de Keyserlige ville antage de Svenskes Forslag,

da skulle de Danske sig derefter saaledes lempe, at Kong Gustav Adolph ingen Aarsag skulle gifves til at blive uforuøyet.

De Svenske Gesandter, som Kongen af Sverrig hafde udnæfnt til at sende til Lybek.

Gesandterne, som Kong Gustav Adolph hafde udnæfnt paa hans Side, at være ved Freds-Handelen, vare tvende Sverriges Riges Raad, først Hr. Gabriel Oxenstierne, men formedelst hans Svaghed, kom igien udi hans Stæd Hr. Karl Banner, og dend anden Hr. Johan Sparre foruden forbemældte Geheime-Rigs-Secreterer Salvio. De tvende første opholdte sig nogen Tiid paa hin Side af Øresund, indtil Salvius var kommen tilbage fra sit hemmelige Gesandtskab udi Danmark, og da hand hafde banet Veyen for dennem, og ladet forsøge, hvorledes de Subdelegerede udi Lybek imod dette Gesandtskab ville tage.

De Keyserl. Subdelegerede haanligen afviise det Gesandtskab.

Til denne Ende begaf og benæfnte Salvius sig til Langeland, hvorfra hand sendte Bud til bemældte Keyserlige Subdelegerede udi Lybek med een Skrifvelse, hvorudi hand begierte et Pasport og Leyde-Bref for det gandske Gesandtskab: Men de ville ikke værdige Buddet noget skriftlig Svar, men gaf hannem det plumpe mundtlig Afskeed, at de Svenske Gesandter kunde blive hvor de vare, saasom de udi deres Forsamling intet hafde at bestille, og at de gjorde vel, at de ikke alleeneste holdte sig fra Lybek, men endogsaa fra dend heele Tydske Bond. Salvius lod sig derfor ikke skrække, men paa ny skref udi det heele Ge-

Side 656.

Salvius lader sig ikke derved afskrække, men skref til de Subdelegerede et sundigt Svar.

Gesandtskabs Nafn til de Subdelegerede et Bref af efterfølgende Indhold: At vel ikke med Kongen af Danmark nogen Fred kunde sluttes, med mindre Staden Straalsund jo derudi blef indbegrebet; og saasom dend nu var under Sverriges Beskyttelse, saa maatte Kongen af Sverrig og derudi med indsluttes. Hvorfor hand vilde formode, at Hans Kongel. Majest. ogsaa dertil blef indladt, ja endog hafde forhaabet at hand dertil skulde have blefvet indkaldet, heldst det angik saa mange af hans Venner, Slegt og Forvandte, ja Naboer baade ved Øster og Vester-Søen. Hand maatte derimod høyligen forundre sig over, at det til dennem udsendte Bud var givet saadant Svar, og at Geleyds-Bref dennem blef nægtet, ja endogsaa dennem deres Ankomst til Staden Lybek med saadan haard Trusel var blefven forbuddet: Thi andre Folk, i hvor barbariske de end ere, pleje ikke alleeneste vel at imodtage andres Gesandter, som Fred ville forhandle og tilbyde, men de endogsaa imodtage og høre Herolder, som dennem Krig ankyndige, og dennem med sikker Geleyde forafskeedige. Men saasom det udsendte Bud intet skriftligt Svar fra dennem hafde med sig bragt, saa kunde de ikke overtale sig til at troe deres Svar at skulle være af saadan Meening; og vilde de endnu fornemme deres frii og aabenbare Erklæring, om de holdte det for nytteligt og gavnligt nogen Underhandling med dennem (nemlig med de Svenske Gesandter) at pleje og med deres Nærværelse Sagerne til en ønskelig Ende og Fred at befordre, saaog om de dennem dertil behørig Geleyds-Bref ville lade tilkomme: Eller og om de ville lade dennem vide, om deres alvorlige Meening er saaledes, som det dennem af deres udsendte Bud tilbage bragte Svar lyder. Dette haver hand paa de andre Med-Gesandters Vegne, som endnu ej ere saa nær ved Haanden, vildet fornemme, paa det ej Tiden unyttigen skulle spildes, men at med Sandhed kunde siges, at der med dennem paa god Tydsk og oprigtig Maneer var bleven handlet. Dette er Indholden af Brefvet, hvorudi ellers de Keyserlige Commissarier bleve begægnede med ald Høflighed af Titler, som dennem meest kunde tilkomme.

De Subdelegerede vilde derpaa ikke noget svare

Salvius reyser til Sverrig.

Paa dette Bref ville de Keyserlige ikke det ringeste svare; dog blef det antaget og holdt for saadant et Svar, at disse Svenske Gesandters Reyse til Lybek maatte tilbage holdes, og at deres Gesandtskab

ikke blev antaget. Saasnart Kong Gustav Adolph herom blev viidendes, fordrede hand sine Gesandter igien hiem, og lod sig saadan Afviisning igien gaa til Hierte. Noget derefter, dog temmelig sildig, besindede de Keyserlige sig, og sendte til Salvium, som allereede var til Sverrig hiemkommen, et kort skriftlig Svar, som var af saadan Indhold: At Keyseren hafde befalet dennem, at handle med Kongen af Danmark om Fred, hvorfor det anstod dennem ikke, uden Keyserens nærmere Befaling at indlade sig udi Handel med nogen anden, eller meddeele Leyde-Bref.

Derefter besindede de Subdel. sig, og gaf Salvius Svar paa hans Bref.

Side 657.

Bref til nogen Sammenkomst: Men hvis de Svenske Gesandter hafde noget Got og Frugtbarligt at andrage til det almindelige Beste og Fredens Holdelse, tvifledede de ikke paa, at de, som til denne Freds-Forhandling vare befuldmægtigede, jo finge fra deres Keyser, efter Sagernes Beskaffenhed, saadan tilstrækkelig Befaling, at de derefter kunde vide, hvorledes de sig udi saadanne uformodentlige Tilfælde skulle forholde. Ellers blev særdeles udi det Svar mærket, at ikke det ringeste Ord der udi om Staden Straalsund og dens Beleyring blev mældet, da det dog var dend eeneste Magtpaaliggende Aarsag, som gaf Kongen af Sverrig Adgang til at paastaa, hvorfor hand udi denne FredsForhandling maatte og burde indtages.

Historien continuerer nu med at fortælle Freds-Handelen.

Nu vil Historien igien forsøye sig til at fortælle, hvorledes Freden til Lybek imellem de, som paa begge Sider dertil vare befuldmægtigede blev forhandlet; hvilket siden Februarii Maanedes Begyndelse, indtil nu udi Martio var blefven opholdt.

De Keyserliges Poster til Freden overleveres først nu til de Danske.

Da den imellem de Keyserlige Generaler forhen omtalte Ueenighed var stillet, blefve omsider de fra Hertugen af Friedland overskikkede nye Artikler til de Danske overgifne, med saadanne Ord, at de meente nu at dennem var gifven Leylighed til at svare og forklare sig noget billigere og mildere (som de kaldte det) end de sig udi deres forrige indgifne Paastand hafde ladet mærke. Disse Artikler vare underskrefne af de tvende Friedlandske nemlig Diedrichstein og Balmerode, saaog af de tvende Tillyske Gronsfeld og Ruppa, og deres Fortale var besmykket med alt det, som dennem siintes paa deres Maade at kunde være billigt og taadeligt. Ellers vare de af denne Indhold: (1) At Hans Kongel. Majest. af Danmark sig ikke herefter befatter eller indmænger udi det Romerske Riges eller dets Kredtzers enten dend Neder-Saxiske Kredtzes eller andre Naboe-Kredtzers Handel, og til dend Endegandske afstaaer Holsteen, Slesvig, Ditmarsken og de dertil hørende Lande. (2) At Kongel. Majest. af Danmark skal frasige sig ald Ret og Rettigheder, som hand eller hans Sønner haver eller formeene sig at have til eendeel ErzStifter, Stifter, Fyrstendømme, Lande eller Herskaber udi dend Neder-Saxiske, Bestphaliske, eller andre Kredtzer, og sig saaledes begifve fra ald Anfordring udi det Romerske Rige. (3) Jydland skal indrømmes til Chur-Fyrsten af Saxen, at hand derfor kunde indløse begge Lausnitzer, hvilket, nemlig Jydland, Chur-Fyrsten beholder til Besiddelse, indtil hand for dend Gield, som hand haver at fordre hos Keyseren, enten bliver stillet tilfreds, eller og hannem derfor paa andre Maader skeer Fornøjelse. (4) Alle Krigs-Omkostninger skal af Hans Kongel. Majest. betales til Keyseren, saaog til andre Rigets Chur-Fyrster og Stænder, som Keyseren udi denne Krig haver været behielpelige. (5) Ald beviislig Skade, som bemældte troe og lydige Chur-Fyrster og Stænder i sær dennem, som have gjort Hielp, samt og Hertu-

Side 658.

gerne af Lyneborg, Pomern, og Hertug Johan Friderich af Holsteen Gottorp, er af Danmark blefven tilføyet, skal dennem igien erstattes. Saa skal og Insulen Femmern tilbage leveres. (6) Sundet skal for Keyseren og det Romerske Riges Venner stedse være aabent, og derimod for Keyserens og hans

Huuses Fiender alletider holdes tilspærret: Saa skal og Tolden saaledes nedsættes, som dend haver været af gammel Alders Tiid, og ingen Forhøyelse derpaa herefter foretages. (7) Udi denne Fred skal Spanien, Polen, Infanten, Chur-Bayern og de troe lydige Rigets Chur-Fyrster og Stænder være indbegrebne. (8) Forsikringen skal gifves, at Hans Kongel. Majest. til Danmark og Norge eller hans Hielpere skulle hverken paa dend ene eller anden Maade det Romerske Rige med noget Fiendtligt skade eller anfalde, saaog at ingen Værfving, Samling eller andet, som kand være det Tydske Rige skadeligt, bliver tilladt, eller udi Værk foretaget.

Paa disse utaalelige Poster gafve de Danske deres Svar.

Tre Dage derefter indgafve de Danske Befuldmægtigede til de Keyserlige deres høystbillige Klagemaal over et saa haardt og imod ald Forhaabning utaaleligt Skrift og Paastand deres Svar, hvoraf Meeningen korteligen var, som følger.

Til det første, at Hans Kongel. Majest. sig intet udi det Romerske Rige og dets Tilhørige, saavelsom dend Neder-Saxiske og andre Naboe-Kredtzers Handel indmænger, saaog af Holsteen, Slesvig, Ditmarsken, med deres Tilhørige gandske afstaaes: Da forseer sig de Kongelige dertil, at de ikke om saadant bliver anmodet; hvilket at bevilge ikke staar udi deres Magt, og ikke heller hos Hans Kongel. Majest. staar til at erholde; eftersom Hans Majest. aldrig med nogen Overtrædelse af det Romerske Riges Love og Forordninger haver foraarsaget dette fiendtlige Indfald udi fornæfnte Hertugdomme. Derimod forhaabede de Danske, at de af dennem først overgifne og paastaaende Forslag, saavel udi denne, som alle andre Maader og Tilfælde ere retmæssige, og at samme Lande fra deres Tropper og Krigs-Folk uden Ophold blive befriede. (2) At Kongen og hans Sønner skal frasige sig ald dend Ret og Rettighed til eendeel Erz- og Biskopsdomme, Fyrstendømme, Lande og Herskaber i dend Neder-Saxiske, Bestphaliske og andre Kredtzer, og saaledes begive sig ald Anfordring til noget i det Tydske Rige, er ikke i Kongens Magt, saasom hand aldrig har tilegnet sig udi Stifterne nogen Ret eller Anfordring. Thi det med kraftige Breffe og Decretis Electionum & Postulationum overflodeligen kand bevises, at de ved retmæssige og ordentlige Val til saadanne Coadjutorier og Tiltrædelser til samme Erz- og Stifter ere udvalgte, og eendeel ved deres lovlige Leedigblivelser allerede virkeligen have besiddet. Hans Sønner ere og af Hans Majest. for nogen Tiid siden blefven myndig giorte, hvorfor de ikke nu af deres erlangede og forhverfvede Ret kand enten udstødes, eller noget deraf udi ringeste Maade betages. Derforuden

Side 659.

uden ere og de udi det Romerske Rige om Stifterne reysde Tvistigheder samtlige Chur- og Fyrster og de andre Rigs-Stænder egentlig vedkommende; hvilke til een anden slags almindelig Rigs-Forsamling og til et forhaabentlig christelig Forlig maa udsættes. Keyseren har og self kiendt Hans Majests. Sønner for retmæssige udvalgte Erz- og Biskoper ved sine sædvanlige Beskiermelses-Breve gifne Aar 1625. dend 27 Julii; hvorved hand til alle Fyrster og Stænder udi dend Neder-Saxiske Kredtz skriftligen paa Hans Keyserlige Ampts Vegne haver tilbuddet og tilsagt dennem sin Beskyttelse og Forsvar. Hvorfor de Kongelige Danske Befuldmægtigede holde sig fast ved de unge Printzers til samme Biskopdomme erlangede og saa kaldede Postulation, saavelsom og til deres i det Romerske Rige tilkommende Ret, saasom baade Hans Majest. og de, have sig nu værende, og i Fremtiden tilstundende tilhørige Anfordring og Rettighed, ved hvad Nafn de næfnes kand, udtrykkeligen forbeholden, og ikke det ringeste sig deraf ville begive. (3) Gandske fremmed kommer det de Kongel. Befuldmægtigede, at Hans Chur-Fyrstelige Durchleuchtigheit af Saxen skal indrømmes Jydland, for at entleedige begge Lausnitzer, og at hand saa længe samme Land skulle besidde, indtil dend Gield, som hand hos Keyseren har at fordre, enten bliver klar giort, eller og hand paa anden Maade bliver tilfreds stillet. De lade dend Chur-Saxiske Fordring og Gielden, for hvilke Lausnitzerne ere behæstede, staae ved sit Værd, og sig derom saasom een Sag dennem gandske u-vedkommende

aldeeles intet bekymre; men at bebyrde Danmarkes Crone og Jydland, som eendeel af samme Crone, med denne Gield, som dend intet hafde med at skaffe, kunde de aldeles ikke tillade eller være gestændig. (4) At Keyseren og hans Medhielpere Chur-Fyrster og Rigets Stænder af Kongen skal erstattes, og igiengieldes alle deres Krigs-Omkostninger, kand ikke med nogen Ret eller Føye paafordres; saasom Hans Kongelig Majestæt af Nødvendighed til sin og sine Medforenedes Forsvar og Ofverfalds Afvending anstillede denne Krigs-Rustning og Tilberedelse, og ikke til nogen forsætlig Overfald eller Fortræd at gjøre. (5) Dend Erstatning udi Almindelighed for de Chur-Fyrster og Stænder paastaaes, for dend Skade, som de ved Krigen have liid: Da forseer de Kongel. Befuldmægtigede sig stadeligen dertil, at saafremt mand i forehavende Handling vil lade see een u-sminket og u-farvet Alvorlighed til Fred, de da derudi ikke blande saadanne private Præensioner, hvorved det commune og publicum pacis Bonum kand forhindres. (6) At Sundet skal tilspærres for alle Keyserens, hans Huuses og det Romerske Riges Fiender, og derimod friit aabnes for Keyserens, hans Huuses og Rigets Venner, saavog at Tolden udi Sundet blifver nedsat: Derudi holde de for, at deres Konge lige saa lidet, som andre

Side 660.

Potentater lader sig noget foreskrifve, udi hvad, som Hans Majestæt og Cronens Høyheder og forbeholdne Herligheder sømmer og tilkommer. (7) Naar GUd velsigner denne Freds-Handel med een lykkelig Udgang, blifver det vel Kongen ikke imod, at de omrørte Potentater, Chur og Fyrster udi denne Fred indsluttes. (8) Kongen vil nok paa sin Side fyldestgiøre alt hvad paa begge Sider udi Freds-Handelen blifver for got besluttet, og det vil hand med sit Kongelig Ord og Haands Underskrift forsikre. (9) Slutteligen formeente de nu, at de Keyserlige paa deres Poster var gifvet fornøvelig Svar; hvorfor de og fortrøstede sig til nogle taaligere og billigere Vilkaar at maatte bekomme: Da de vare ærbødige sig derpaa i alle forsvarlige Maader at erklære saaledes, at dend gandske ærbare Verden derover skulle blifve fornøyet.

De Subdelegerede biede noget længe førend de derpaa replicerede.

Efter at de Keyserlige hafde bekommet dette de Danskes Svar, og det dennem ved dend Gottorpske Over-Hofmester von Lancken var tilstillet, biede de noget længe, og snart imod Maanedens Udgang, førend de fra deres Generaler noget Svar herom kunde bekomme; hvilket, da det kom, var vel saa stolt og skarpt, som det første: Dog fandtes de Poster om Jydland og Øresund noget forandrede. Svaret var af efterskrefne Indhold: (1) Kongen af Danmarkes fiendtlige Forhold imod det Romerske Rige kand ikke finde nogen Grundvold udi bemældte Romerske Riges Constitutioner. At Hertugdømmene Slesvig, Holsteen og Ditmarsken, som nu jure belli per arma ere vundne, og som mand nu som Rigets Lehne jure devoluti haver inde, skulle derfor nu igien afstaaes. Slesvig hørte og ikke heller fra gammel Tiid (efter deres Meening) under Danmarkes Rige: Og førend derom kom anden Underretning, ville Keyseren ikke saa lætteligen afstaa sit Jus Quæsitum. Derfor maatte de Kongel. Danske Befuldmægtigede efterlade saadanne deres Extremiteter udi deres Paastand. Naar det skeede, vilde de Keyserlige lade see deres Velvillighed til Freden at slutte. (2) Mand vidste vel, hvorledes Kongen sig hafde anmasset Erz og Stifterne udi det Tydske Rige; og hvad de forrige Keysere derom tilforn til dend Neder-Saxiske Kredtzes Stænder hafde ladet skrifve; men det blef ikke nu anseet ey heller antaget. Thi kunde det nu ikke tilstædes, at enten Kongen eller hans Sønner sig længere quovis modo udi disse Stifter indmænge; hvorom og Keyserlige Anordninger allerede ere giorte. (3) Imod Jydlands Afstaaelse fordres fem Millioner Rixdaler, saasom Keyseren efter retmæssige Krigs-Regler har maattet af Landet uddrifve sin Fiende. (4) Kongens Hostiliteter lader sig ikke med nogen Defension besmykke, eller bedække: Thi de Fredløses og Rebellers Machinationer, hvorudi de have været Kongen til Medhielp, hafve afstrængt dend Modværn, som er giort, hvilken haver kostet Keyseren og Rigs-Stænderne mange Millioner,

Side 661.

som igien burde erstattes. Dog dersom de Kongelige ville gaae nærmere til Værk med Freden, ville mand derudi lade sig finde til mueligere Fornøyelighed. (5) Naar de see, hvorvidt de Kongelige ville beqvemme sig i Freds-Handelen, vil Keyseren see til, hvorledes de ved Krigen forurettede og Skadelidende Rigets Stænder for dend dennem tilføyede Skade ved et og andet taaleligt Middel, uden andres Fornærmelse kand fornøyes. (6) Anlangende Sundet og dets Kron-Regalia, da var det ikke udi Keyserens Tanker, Kongen af Danmark noget vist derudi at foreskrifve. Dog vilde de haabe, at de Danske sig derudi til det, som eendeel af det Romerske Riges Stænder hafde Privilegier paa, til Commerciens Befordring og til Billighed vilde erklære. (7) Ligesom de Kongelige ville antage de Potentater, som Keyseren udi denne Fred paastod at skulle indtages, saa vil Keyseren sig ogsaa skikke med at antage dennem, som Kongen vil foreslaae paa hans Side herudi at skulle begribes og indstilles, saalænge der ey gafves Aarsag til andet. (8) Hvad som til Forsikring for Tractaternes Fuldbyrkelse loves, bliver in eventum antaget. Ellers lades Krigs-Fangerne imod hinanden paa begge Sider paa frii Food. Dersom Kongen formedelst denne Tractat af nogen skulle blifve overfaldet, saa loves derimod Keyserens Bistand, hvilket og vice versa skal efterkommes. (9) Til Slutning ombedes de Danske, at de fra extremis ville afstaae, og træde nærmere til Maalet; derimod love de Keyserlige sig til alle christelige, billige og taalige Middeler at ville lade beqvemme.

Af saadant stolt og strængt et Paastaaende kunde de Kongelige Danske Fuldmægtige ikke slutte andet, end at det maatte for dennem være for tidligt paa Freden at tænke; og derfor maatte de haabe og vente andre Middeler fra GUD i Himmelen til dend at bekomme, hvilke Pennen ikke siuntes stærk nok at kunde til Veye bringe.

De Danske frygtede for at Fred-Handelen ville gaa tilbage.

Thi hastede derfor Kongen desto meere med at udføre dend Magt baade til Bands og Lands, som hand allerede Vinteren tilforn hafde tillavet imod sin Fiende at ville bruge: Derfor blef saavel nu i dette Foraar begyndt med det Krigs-Tog, som Kongen udførte fra VesterSoen, ved General-Lieutenant Morgan udi det Eyderstædske, som og det Tog, som Hans Kongelig Majest. self Personligen fra Fyen og fra Øster-Søen udi det Gottorpske indbragte; hvorom allerede tilforn omstændeligen er blefven fortæller.

Hvorfor Kongen og hafde med sine Indfald imod Fienden udi Fyrstendømmet.

De Keyserlige og andre deres Venner toge deraf Anledning, at udspreede et falskt Rygte, ligesom det ikke var Kongens Alvor, sig til nogen Fred at beqvemme: Derfor agtede Hans Kongel. Majest. fornødent, ved et saavel paa Dansk, som paa Tydsk præntet Skrift, saadan falsk Eftertale og Rygte til intet at giøre; hvorudi og fandtes raadeligt at indføre de FredsForslage, hvorpaa de Danske Raad og gode Mænd til Freds-Forhand-

Kongen ved et præntet Skrift vælter Skylden fra sig, at Freden opholdes, og at hand maatte blive ved Krig.

Side 662.

handlingen vare affærdigede; Iligemaade til hver Mands Efterretning og til sin egen Undskyldning Ord efter Ord lod kundgiøre de Subdelegeredes Indlæg, saaog de Danskes Svar derpaa, som nu i Begyndelsen af Martio imellem dennem til Lybek var passeret; hvilket ogsaa udvirkede saa meget, at eenhver, som længtes efter Freden, domte at Kongen hafde største Aarsag til saadanne utaalelige Vilkaar ikke at indgaae.

Subdelegeredes Ukindighed om Fyrstendømmene Etat.

U-anseet dette, vare dog disse Subdelegerede saa egensindede, at de ikke kunde bringes udi andre Tanker, om Hertugdømmet Slesvig, at det aldrig tilforn hafde hørt til det Tydske Rige, men at det var een Deel eller Part af Danmark, og som mange hundrede Aar tilforn af Kongerne i Danmark, som et

Lehn af Riget var blefven overdraget, snart til Danske Printzer, snart til de forrige Grefver af Holsteen, som vare af det Danske Kongel. Blod eller nær Forvandtskab; ikke heller ville de sig lade overtale af forrige Keyseres og mangfoldige egne Tilstaaelser, da endogsaa gandske nyligen tilforn een Keyserlig Cammer-Ræts Dom i Aaret 1624. udi een Sag var falden; hvorved Hertug Friderichs af Gottorps Andeel i det Slesvigske blev fra dend Keyserlige CammerRæt, som een det Tydske Rige u-vedkommende og fremmed Sag, til dend Danske Lov og Ret henviist. Med saadanne og fleere Disputer fordrog sig Tiden, og Freds-Værket var moren blefven til intet i denne Samling, hvis ikke Friherre og General-Vagtmester

Den Subdelegerede Altringers første ankomst til Fredshandelen udi Lybek.

Johan von Altringern (som og var een af Hertug Friedlands fortroeligste Venner) nu først fra sin Bohmiske Reyse til denne Freds-Forhandling var ankommen: Thi hand tillige med General-Vagtmester Hannibal von Schauenborg og dend Gottorpske OverHofmester von der Lancken reysde, de andre Keyserlige u-viidendes, til bemældte Friedland, som da var udi Güstrov, og med største Umage førte hannem paa bedre Tanker.

Hand saaog von Schauenborg først underretter Hert. af Friedland om Slesvigs Beskaffenhed.

De forestillede hannem, hvad der vilde følge udaf det forestaaende Danske Indfald udi det Slesvigske og Holsteenske, som der blef hørt Rygte om; desligeste af de tvende Nordiske Kongers Personlige Sammenkomst paa Grændserne af Skaane; ja og desforuden af det Svenske Gesandtskabs Afviisning fra Lybek. Og disse Betænkninger forandrede ikke alleeneste Friedlands, men endogsaa de Subdelegeredes forrige haarde og stolte Tanker og Paastand saaledes, at de blefve saa sagtmodige, at de nu snart ønskede, at Freden længe tilforn hafde med Danmark blefven sluttet: Hvorfore de nu blefve betænkte paa andre Vilkaar at foreskrifve de Danske Befuldmægtigede, end de, som hidindtil vare foreslagne.

Baade Hertugen af Friedland og Gref Tilly fortræde nu dend skeeede Ophold med Freden.

Det hændede sig ogsaa, at Generalen Tilly fra hans Herre Chur-Fyrsten af Bayern nye Befaling bekom, heller at eftergive, end imod Freds-Slutningen Buen for haardt at opspænde; desligeste at hand skulle see til, at ey dermed blef længere forhalet. Desligeste sendte og Chur-Fyrsten af Mæyntz, som det Tydske Riges

Side 663.

Canceller, tvende af sine Raad, til Hertugen af Friedland, for at drifve hannem til Fredens Endskaab at befordre; saasom overalt befrygtedes, at Sverrig tillige med udi Spillet ville komme: Derforuden blefve begge disse Generaler, saavel af Kong CHRISTIANS Indfald i Holsteen, som og af saadanne mange Paamindelser af de u-interesserede Chur-Fyrster saaledes overvundne, at med deres Samtykke og med et samlet Raad imellem dennem til Gústrov blef ved Altringern og Schouvenborg forfattet nogle andre og mildere Puncter til Freds-Slutning; hvilke af dennem til de Subdelegerede udi Lybek blef henbragt af Altringern, som nu tillige med de andre udi Freds-Forhandlingen skulde indtages.

Der forfattes ny og mildere Forslag til Freden, og til Lybek hensendes.

Kort derefter blefve disse nye Freds-Puncter de Danske Befuldmægtigede overleverede; men ihvorvel de derudi funde meget stor Forskiæl fra de forrige, vilde de dog ikke noget slutte, førend de dertil hafde bekommet deres Herres og Konges Samtykke: Hvorfore de af de Subdelegerede begierte nogen Tids Opsættelse, at nogle af dennem kunde reyse til Kongen og fra Hans Kongel. Majest. self indhændte videre allernaadigste Befaling.

De blefve overleverede til de Danske.

Det blef dennem ogsaa tilstædet, saa at Cancelleren Friis, Jacob Ulfed og Albret Skeel med tilstrækkelige Reyse-Passer paa nogen Tiid til Kongen forsøvede; men Marskalk og Rantzov blefve udi Lybek saa længe tilbage.

og de bekom Reyspit til at reyse til Kogen, for at fornemme hans Kongl. Majests. Villie derom.

Paa denne deres Reyse hændede det sig, at de udi Soen bleve af en Svensk Søe-Capitain opbragte til Wismar, hvilken Capitain efter Commandanten Gref Philip af Mansfelds Ordre strax skulde været ophængt, fordi hand u-agtet det Keyserlige Pas endogsaa hafde hindret de Kongelige Gesandter; hvis ikke Gesandterne selv for hannem hafde bedet.

De Danske blive paa Reysen til Kongen opbragt af en Svensk Capitain til Wismar, hvor hand nær hafde blefven hængt, dersom de Danske hafde ikke bedet for han liv.

Da Gesandterne nu vare komne til Kongen, som da var udi Kiøbenhavn, funde de Hans Kongel.

De Poster udi Forslaget, som Kongen stødte sig paa, at hand dennem ikke ville samtykke. Det var meget vanskeligt, at overtale Kongen til at samtykke Forslaget.

Majest. meget misnøyet og fortrydelig, endogsaa over disse sidste Freds-Forslage; men i særdeleshed over tvende Poster: Dend første var om det Tydske Riges Væsen, hvorfra Kongen skulle udelukkes saavidt, at Hans Kongel. Majest. ikke maatte tage nogen Part udi det, som enten udi dend Neder-Saxiske eller de andre Kredtzer var skeet; og at hand maatte aldt det, som af Keyseren og Chur-Fyrsterne indtil denne Dag enten var sluttet, eller og herefter maatte foreløbe, sig lade befalde, ligesom noget hannem u-vedkommende. Dend anden Post angik Stifterne Bremen, Verden, Halberstad og Schwerin, til hvilken de tvende Kongelige Printzer Friderich og Ulrich vare udvalgte eller postulerede; hvis Ret Kongen sine Printzer ikke ville fraskrive. Hvad de andre Poster angik og særdeles om Hertugdømmet Slesvig, da hafde de Keyserlige selv erkiendt dend Uræt, hvormed de tilforn hafde vildfare. Ingen kand indbilde sig, hvad Umage disse tre Befuldmægtigede tilligemed de hos Hans Kongel. Majest. tilstæde værende Rigens Raad anvendte, for at

Side 664.

overtale Kongen til at bifalde disse nye Freds-Forslag; brugende særdeles dertil de Bevægelser af de Neder-Saxiske Fyrsters og Stænders Uagtsomhed og Forsømmelse udi deres egne Sager, i det de ikke eengang i ald dend Tiid Freds-Forhandlingen udi Lybek paastod, enten ved Skrifvelse eller ved ringeste Bud hafde gjort nogen Ansøgning om at blifve derudi indtagne; og hvad de unge Printzer angik, da maatte Hans Kongel. Majestæt nu lade dette meere beroe paa GUds Forsiun, som nok siden udi Fremtiden vilde beskikke andre og bedre Tider, saaog andre Leyligheder, hvorved Printzerne noksom udi deres Haab til disse Stifter igien kunde blifve fastere forsikrede og stadfæstede. Nu maatte derfor ikke dend Tiid og dend Leylighed forkastes, som GUD beskikkede til at sætte hans egne Riger og Lande igien udi een sikker Fred og Rolighed.

Omsider samtykkes de, og Kongen gifver sine Befuldmægtigede ny Ordre.

Med saadan Umage og ved saadanne Forestillinger blef Kongen omsider overtalt til at samtykke til denne Fred: Dog befoel hand sine Befuldmægtigede et og andet at skulle tages udi Agt, og som hand udi Freds-Artiklerne vilde have forandret, tilsat og frataget: Udi særdeleshed paastod hand udi dend femte Artikel at skulle ændres og tales om dend Fliid og Omhue, som Kongen hafde haft og anvendt for de i Tydskland over Ret og Billighed besværgede og fornærmede Stænder: Herved meentes fornemmeligen dend ulykkelige Chur-Pfaltz-Grefve og de Hertuger af Meklenborg, som fra deres Lande vare udstødte i Landflygtighed. Imidlertid disse Danske Befuldmægtigede lavede sig tilbage paa Reysen til Lybek, var Kongen allerede færdig med begge sine Floder udi Vester og ØsterSoen at overfalde Fienden udi Fyrstendømmene, hvorom tilforn omstændeligen er fortæller, og hvortil Læseren henviises.

Friedland haster paa de Subdelegerede at slutte Freden.

Disse Herrer Befuldmægtigede vare aldrig saa snart komne til Lybek, ey heller var Kongens SøeMagt saa snart udkommen, at jo Hertugen af Friedland hastede paa von Altringern, udi Lybek at legge dend sidste Haand paa Freds-Handelen. Det varede ikke heller længe, at de Subdelegerede udi Lybek jo

samtykkede og indrømmede de Danske alle de Forandringer og Tillæg, som de efter Kongens sidste Befaling skulde paastaa.

Freds-Tractaterne blef sluttet udi Lybek.

Derpaa blef Freds-Tractaterne sluttede og i Pennen forfattede, og deraf tvende ligelydende Exemplarer udi Lybek dend 12/22 Maji af disse der paa begge Sider værende Gesandter underskrefne og forsegles. Med det eene reysde von Altringern strax tilbage til Hertugen af Friedland, som var udi Meklenborg, og med det andet forsøede de Danske Befuldmægtigede Cancellier Friis og Rigs-Raadene Jakob Ulfeld og Albret Skeel sig til Kongen, som allerede fra Leyeren for Gottorp hafde begifvet over til Fyen; og efter faa Dages Forløb bragte de igien med sig til Lybek een under Hans Kongel. Majests. egen Haand og Seigl gifne Forsikring, at saasnart Keyserens Ratification kom tilstæde og dennem blef

Side 665.

overleveret, skulde og Kong CHRISTIANS Stadfæstelse derimod være tilreede at udverles. Imidlertid skulle alleting blifve bestaaende udi Stilstand, og ald Krig og Feyde skulle ophøre. Lige saadan een Forsikring blef af Generalerne Hertugen af Friedland og Grefven af Tilly gifven med fast Løfte om Keyserens Stadfæstelse; saa at intet fattedes, som til een sikker Stilstand udkræfvedes. Disse Forsikringer vare daterede dend 27 Maji/6 Junii.

Og der udi Staden udraabt.

Morgenens strax derefter ved 8 Klokke-Slæt blef Freden udi Lybek ved Trompetters Klang af alle Stadens Taarne udraabt, og første Søndag derefter blef der udi Kirkerne holdet Taksigelse med Sang, Prædiken, Lov og Taksigelse; med Klokkerne blef ringet een heel Time efter Prædiken; Stokkerne omkring Stadens Volde løsnedes tre gange; og af Soldater blef paa Torfvne iligemaade gifvet trende Salver; siden blef og udi Kongens Leyr, saaog over alt i Hertugdømmene og i Jydland, og særdeeles hvor de Keyserlige hafde deres Qvarterer, Freden forkyndt ved Skud og Trompetters Klang; saa at ald Fiendskab paa begge Sider blef ophævet.

Ligesaa udi Kongens Leyr.

Nu stod intet tilbage, uden at de Keyserlige Tropper skulle over alt oprykke og pakke sig ud af Landene over Grændserne; hvortil paa begge Sider blef forordnet gode Mænd, som med deres Udtog skulle have Indseende, saavel til at skaffe dennem hastig og fornøden Befordring, som og til at hindre ald Overlast og Fortræd fra Undersaatterne; hvormed det dog ikke aldeeles til Ende kom, førend kort for Mikkels-Dag, da Riget Danmark og Hertugdømmene kom til deres forrige Fred og Rolighed.

Anordning gjøres til Fiendens udtog.

Efter at alle Ting nu saaledes var sat udi Rolighed, blef een almindelig Taksigelses-Fest over begge disse Riger og underliggende Fyrstendømme og Lande holdt dend 28 Septembris; da ikke alleeneste dend gamle Lov-Sang O GUD vi love dig, udi alle Kirkerne og Huusene med Glæde og Fryd blef siunget, og en sær dertil forordnet Taksigelses-Bøn af alle PrædikeStolene blef oplæst: Men end ogsaa derforuden blef af Kongen befalet og anordnet, at derefter Aarligen hver St. Michels-Dag bemældte Taksigelses-Bøn og Lov-Sang til een evig Ihukommelse for denne ønskelige Fred og til et Tak-Offer til GUD for sin naadige Beskiemmelse over Rigerne og for sin naadige Befrielse fra det Papistiske Aag, som dend Evangeliske Kirke her i disse Lande blef truet med, skal igientages. Hvilket og endnu i denne Dag med største Høytid og Guds frygt andægteligen blifver udi Agt taget og efterkommet.

TaksigelseFest udi begge Rigerne for Freden holdes.

Slutningen paa denne femte Krig.

Saaledes blev denne blodige Krig, GUD være lovet, til Ende bragt, og Fred og Rolighed igien her udi Riget og Hertugdømmene stiftet. Erfarenhed hafde nu lært Kongen, at Hans Majestæt ikke kunde sætte nogen fast Tro og Tillid til sine Venner, med hvilke Forbund til denne Krig at udføre var sluttet. Den Hielp, som Kongen skulle vente sig fra Engelland og Frankerige, gik meere Rygte af, end dend blev udi Gierningen befunden. De foree-

Side 666.

nede Nederlande vare de eeneste, som holdte deres sluttede Forbund, og om de end ville have giort meere, som Nøden udfordrede, da kunde de det ikke afstaa komme, saasom de hafde saa mægtig een Fiende paa deres Grændser, som var Spanien: Og det, som de gjorde, kunde ikke forslaae noget, fordi de andre, som lovede deres Tilskud, feylede udi deres Tilsagn og Lofter. Paa Sverriges Forbund fulgte ikke heller noget udi Gierningen: Dog gjorde Rygtet om dette Forbund saa meget, at de Keyserlige blefve meere sagtmodige, end de vare tilforn. Kongen derforuden hafde erfaret Lykkens Modgang, som fra første Begyndelse af Krigen fulgte hannem til Enden. Af alle disse Aarsager betænkte Hans Majest. sig ikke længe, som hannem af hans Raad blefve forestillede, og tilforn ere blefven mældede, men tog imod de Middeler, som af GUD til hans og hans Undersaatters Frelse blef opvækket, saasom hand hafde vel forsøgt, at GUD alleene var hans eeneste Tilflugt og trofaste Beskiermelse. Denne Fred var saa meget meere sikker, berømmelig og høyanseelig, som dend bragte en mægtig og en Sejrrig Fiende ud af hans Riger og Lande, uden at hand kunde rose sig af, at have beholdt saa meget, som et stykke Jord, hvorpaa eer Food kunde sættes, alligevel hand hafde oversvømmet Hans Majests. Lande med saa stoor een Magt, at snart ikke een Fugl paa Marken kunde opdukke eller bygge sin Reede med Sikkerhed.

Gref Tillys Berømmelse over Kongen.

Ingen af Efterkommerne maa tilskrifve dend Vanskelighed, som fulgte Kongen udi Krigen til Lands (thi til Vands spillede hand alletider Mester) at dend kom fra nogen Uerfarenhed eller Forsagthed: Her imod indføres dette, hvad dend gamle vidtberømte og brasve General Tilly self, endskiøndt hand var hans Fiende, om Kongen domte: Thi hand saavel udi hans Skrifvelse til Keyseren self, som og udi hans Samqvæm med andre brasve Feldt-Oberster alletider bekiendte og vedstood, at Kong CHRISTIAN fattedes intet af det, som hos en stoor Feldt-Herre udfordredes, uden den bare Lykke. Ja hand og udi hans Skrifvelse til Chur-Bayeren om Slaget ved Lutter maatte bekiende, at udi atten Feldt-Slage, som hand, som General udi det Tydske Rige, Frankerige, Italien, Spanien, Böhmen og Ungern imod Tyrken enten hafde bievaaet eller self anført, hafde hand endnu ikke fundet for sig een Fiende, som med bedre Sindighed hafde stillet sin Krigs-Hær udi Slagt-Ordning, og dend saaledes baade med Mood og med Sagtmodighed til Fægtning hafde anført, eller med større og snarere Forsigtighed de svage Fløye hafde undsat, saavel som og de forvirrede Tropper udi deres Orden og Linie igien hafde samlet, end som Kong CHRISTIAN. Hand skammede sig ikke heller om samme Feldt-Slag at skrifve, at hvis ikke Hertug Georg af Lyneborg med sit Baghold af nestliggende Skov hafde kommet hannem til Hielp, da hafde hand maattet overladet Kongen baade Marken og Seyeren.

Side 667.

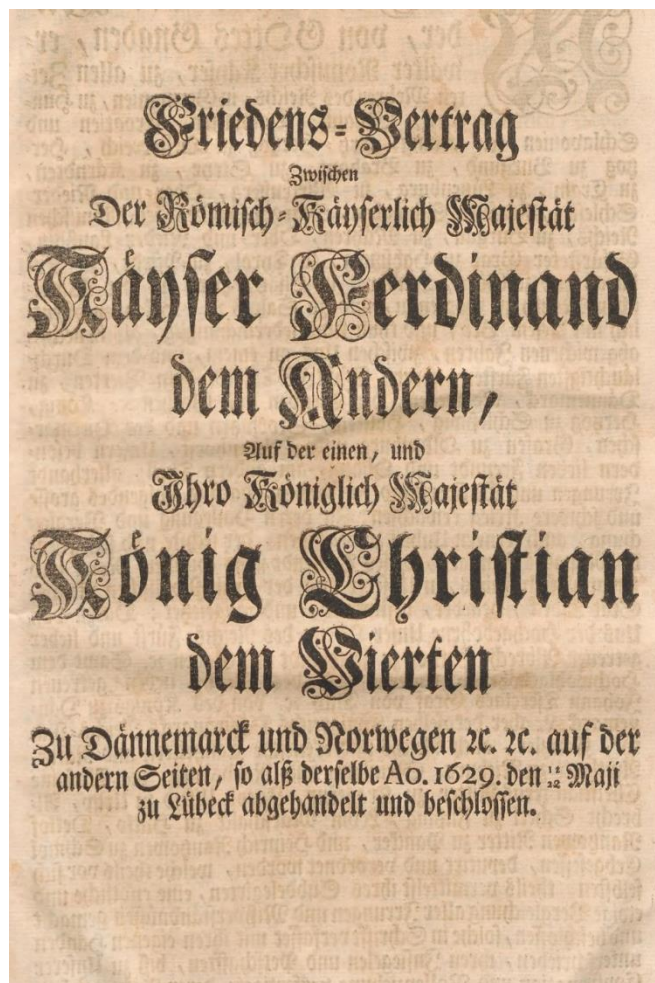
Saa stoor Magt ligger der paa det, som kaldes Lykken udi Krig, som dog ingensteds kand komme fra, end fra dend HERre GUD, som kalder sig selv dend HERre Zebaoth. *Sejren kommer alleene fra Gud.* Derfor er det og raadeligst, at Konger og høye Potentater legge vel Vind paa baade at kiende denne GUD, og at kiende sig selv: Thi ihvorvel dend store og almægtigste GUD dennem frem for andre Mennisker baade med Naturens og Naadens Gaver kand hafve velsignet, saa at de udi deres Raadstuer kand være klogere end deres Raads-Herrer, og udi Marken kand være kækkere af Mood og hastigere udi Daad end deres Strids-Kæmper, saa maa de dog ikke derpaa stole, men tage hannem udi Raad

608

med sig, og vente fra hannem Lykken; ikke fordristende sig paa deres egne Tanker og Indbildinger, om Krigen forsigteligen begyndes med Retfærdighed og Billighed eller ikke. De skulle og betænke at de ere ikkun Mennisker, alligevel GUD selv kalder dennem i sit Ord Guder paa Jorden: Paa det deres GUD og HERre ikke skal faae Aarsag til at tugte dennem med det, som kaldes Lykken. Ingen Konge maa derfor borge for meget paa deres egen Viisdom, ey heller driste sig paa deres Hestes Styrke; langt mindre stole paa deres Venners Hielp og Forbund: Men de bør kaste deres Villie under HERrens Villie, og fra hans Haand vente Sejeren, og siden give hannem og hans hellige Nafn ÆREN.

FriedensVertrag Zwischen Der RömischKeyserlich Majestät Keyser Ferdinand dem Andern, Auf der einen, und Ihro Königlich Majestæt König Christian dem Vierten Zu Dännemarck und Norwegen &c. &c. auf der andern Seiten, so alß derselbe Ao. 1629. den 12/22 Maji zu Lübeck abgehandelt und beschlossen.

Oversæt:

Fredstraktat mellem Den Romersk-Kejserlige Majestæt, Kejser Ferdinand den Anden på den ene side, og Hendes/Hans Kongelige Majestæt, Kong Christian den Fjerde af Danmark og Norge osv. osv. på den anden side, således som samme blev forhandlet og besluttet i året 1629 den 12./22. maj i Lübeck.

Side 670

Wir Ferdinand der An-

der, von GOTTES Gnaden, erwählter Römischer Kayser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, in Germanien, zu Hungarn, Böhaim, Dalmatien, Croatien und Schlawonien &c. König, Ertz-Herzog zu Oesterreich, Herzog zu Burgund, zu Brabant, zu Steyr, zu Kärndten, zu Crain, zu Lützenburg, zu Wirtenberg, Ober- und Nieder-Schlesien, Fürst zu Schwaben, Marggrafen des Heil. Römischen Reichs, zu Burgau, zu Mähren, Ober- und Nieder-Laußnitz, Gefürsteter Graf zu Habsburg, zu Tyrol, zu Pfirdt, zu Kyburg, und zu Görz, Landgraf in Elsaß, Herr auf der Windischen Markh zu Portenau, und zu Salins &c. Bekennen öffentlich mit diesem Brief und thun kund jedermänniglich, als in

610

nechst- abgewichenen Jahren, zwischen Uns an einem, und dem Durch- läuchtigsten Fürsten, Herrn CHRISTIAN dem Vierten, zu Dännemarck, Norwegen, der Wenden und Gothen &c. König, Herzog zu Schleßwig, Holstein, Stormarn und der Dietmar- schen, Grafen zu Oldenburg und Delmenhorst, Unsern beson- dern lieben Freundt und Ohaim, am andern Theil, allerhandt Irrungen und Mißverstand entstanden, daraus folgendes grosse und schwere Krieg erwachsen: Zu deren Hinlegung und Verglei- chung, auch fernern Unheil zu begegnen, der sechste und sechzehn- de Monaths Januarii, dieses Tausend sechs Hundert Neun und Zwanzigsten Jahrs, in Unserer und der Heil. Römischen Reichs- Stat Lübeck, beliebt, bestimmet, und angesetzt; Darzu von Uns der Hochgebohrne Unser Oheim des Reichs-Fürst und lieber getreuer Albrecht Herzog zu Friedlandt und Sagan &c. Samt dem Hochwohlgebohrnen Unserm und des Reichs lieben getreuen Johann Tserclaes Graf von Tilly &c. von des Königs zu Dän- nemarck L. aber derselben Königreichs Dännemarcks Reichs-Rä- the, Cantzler, auch Reichs und Teutsche Cantzellern und Rätthe, Amtleute zu Nieburg, Steinburg und Rendsburg, die Ehrsame Christian Friis Ritter zu Kragerup, Jacob Ulfeld zu Urup, Al- brecht Scheel zu Fußing, Levin Marschalck zu Hütlo, Detlof Ranzowen Ritter zu Pancker, und Heinrich Ranzowen zu Schmol Erbgessen, deputirt und verordnet worden, welche theils vor sich selbst, theils vermittelst ihres Subdelegirten, eine endtliche und ewige Vergleichung aller Irrungen und Mißverständnissen gemacht und beschlossen, solche in Schrifft verfasst mit ihren eigenen Händen unterschrieben, ihren Insiegelen und Petschafften, biß zu Unserer Confirmation und Vollenziehung verfertiget; deren Anfang stehet, zu wissen demnach zwischen etc. etc. und Datum Lübeck den zwey und zwanzig-
oversæt:

Vi Ferdinand den Anden, af Guds nåde udvalgt romersk kejser, til alle tider rigets forøger, i Tyskland, til Ungarn, Bøhmen, Dalmatien, Kroatien og Slavonien osv. konge, ærkehertug af Østrig, hertug af Burgund, af Brabant, af Steiermark, af Kärnten, af Krain, af Luxembourg, af Württemberg, Over- og Nedre Schlesien, fyrste af Schwaben, markgreve af det Hellige Romerske Rige, af Burgau, af Mähren, Over- og Nedre Lausitz, fyrstelig greve af Habsburg, af Tyrol, af Pfirt, af Kyburg og af Görz, landgreve i Alsace, herre over den Windiske Mark, over Portenau og over Salins osv.

Bekendtgør offentligt med dette brev og gør vitterligt for enhver: Da der i de nyligt forløbne år er opstået allehånde stridigheder og misforståelser mellem Os på den ene side, og den gennemlaugtigste fyrste, hr. **CHRISTIAN den Fjerde**, konge af Danmark, Norge, de Venders og Gothers osv., hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, greve af Oldenburg og Delmenhorst, Vor særlige kære ven og frænde, på den anden side, hvoraf følgende store og svære krig er opstået:

For at bilægge og forlige disse, samt for at imødegå yderligere ulykke, blev den 6. og 16. dag i januar måned i dette år 1629, i Vor og det Hellige Romerske Riges stad Lübeck, aftalt, bestemt og fastsat; Hertil er fra Vor side den højvelbårne Vor frænde, rigsfyrste og kære tro Albrecht, hertug af Friedland og Sagan osv., sammen med den højvelbårne Vor og rigets kære tro Johann Tserclaes, greve af Tilly osv., [blevet udpeget].

Og fra kongen af Danmarks side, dennes kongerige Danmarks rigsråder, kansler, samt rigs- og tyske kanslere og råder, amtmænd i Nyborg, Steinburg og Rendsburg, de ærværdige:

- Christian Friis, ridder til Kragerup
- Jacob Ulfeld til Urup
- Albrecht Scheel til Fussingø
- Levin Marschalck til Kyndeløse (Hütlo)
- Detlof Rantzau, ridder til Panker
- Heinrich Rantzau til Schmoel

... som arvesiddere, deputeret og forordnet, hvilke dels på egne vegne, dels ved hjælp af deres underdelegerede, har indgået og besluttet et endeligt og evigt forlig om alle stridigheder og

misforståelser. Dette er udfærdiget skriftligt, underskrevet med deres egne hænder og fæstnet med deres segl og signeter, indtil Vor bekræftelse og fuldbyrdelse finder sted; hvis begyndelse lyder: "at vide, at det herefter mellem etc. etc." og dateret Lübeck den 22. [maj].

Side 671.

zwanzigsten Monaths-Tag May im Jahr sechzehn Hundert neun $\frac{6}{16}$ 1629.und zwanzig, wie solches die alhier einverleibte Schrifft nach der Länge vermag, und von Wort zu Wort ausweiset als nemlichen: Zu wissen, demnach zwischen dem Allerdurchläuch-tigsten, Großmächtigsten Fürsten und Herrn, Herrn FER-DINAND dem Andern, zu allen Zeiten Mehrern des Reichs, in Germanien, zu Hungarn, Böhaim, Dalmatien, Croa-tien und Schlavonien etc. König, Erz-Herzogen zu Oesterreich, Herzogen zu Burgund, zu Steyr, zu Kärndten, zu Crain, zu Würtenberg, zu Lützenburg, Ober- und Nieder-Schlesien, Für-sten zu Schwaben, Marggrafen des Heil. Römischen Reichs, zu Burgau, zu Mähren, Ober- und Nieder-Laußnitz, Gefürsteten Grafen zu Habsburg, zu Pfirdt, zu Tyrol, Kyburg und Görz, Land-Grafen zu Elsaß, Herrn auff der Windischen Marck, zu Portenau und Salins, an einem, und dann dem Durchläuch-tig-sten, Großmächtigsten Fürsten und Herrn, Herrn CHRI-STIAN dem Vierten, zu Dännemarck, Norwegen, der Wenden und Gothen König, Herzogen zu Schleßwig, Holstein, Stor-marn und Dietmarschen, Grafen zu Oldenburg und Delmen-horst etc. andern Theils, in verschiedenen Jahren allerhand Ir-rungen und Mißverstände sich erreget, daraus endlich grosse schwe-re Kriege und Feindschafften entstanden; damit aber dieselbe ein-gestellt, und fernere Ungelegenheiten und Ruin so viel edler Länder, Fürstenthümer und Provinzien verhütet werden mögen, als ist zwi-schen beyden Theilen der Römischen Kayserl. Mayestät und der Königl. Würden und Mayestät zu Dännemarck, Norwegen etc. zu Wiederbringung und Stabilirung des edlen wehrten Friedens und Pflanzung beständigen Teutschen Vertrauen, eine Pacifica-tions-Handlung in der Stadt Lübeck veranlasset, und zu deren An- und Fortstellung der $\frac{6}{16}$ Januarii des jethlauffenden Tausentsechs Hundert neun und zwanzigsten Jahres beliebt und angesetzt, darzu allerhöchstgedachte Röm. Kayserl. Mayestät den Durch-läuchtigen Hochgebohrnen Fürsten und Herrn, Herrn Albrech-ten, Herzogen zu Friedland und Sagan etc. Und den Hochwohl-gebohrnen Grafen und Herrn, Herrn Johann Tserclaes Grafen von Tilly, Freyherrn von Marbeiß, Herrn zu Balastre, Mon-tigni und Braitenegk etc. der Röm. Kayserl. Mayestät. und Chur-Fürstl. Bayerischen Rath Camerern und General-Lieutenant. Die Königl. Würden und Mayest. zu Dännemarck, Norwegen etc. die Wohl-edle Gestrenge, dero respective Reichs-Räthe, Cantzlern, Reichs-Cantzlern, Teutschen Cantzlern, Räthe, Amptleute zu Nye-burg, Ripen, Steinburg und Rendsburg, Herrn Christian Friis-sen, Rittern zu Kragerup, Jacob Ulfeldt zu Urup, Herrn Al-brechten Scheel Rittern zu Fussing, Levin Marschalck zu Hütlo, Herrn Ditloff Ranzowen Rittern zu Pancker, und Henrich Ran-

Oversæt:

den 22. dag i maj måned i året 1629, som det heri indføjede skrift i sin fulde længde formår og udviser ord for ord, nemlig:

Lad det være vitterligt, at da der mellem den stormægtigste fyrste og herre, hr. FERDINAND den Anden, til alle tider rigets forøger, i Tyskland, til Ungarn, Bøhmen, Dalmatien, Kroatien og Slavonien osv. konge, ærkehertug af Østrig, hertug af Burgund, af Steiermark, af Kärnten, af Krain, af Württemberg, af Luxembourg, Over- og Nedre Schlesien, fyrste af Schwaben, markgreve af det Hellige Romerske Rige, af Burgau, af Mähren, Over- og Nedre Lausitz, fyrstelig greve af Habsburg, af Pfirt, af Tyrol, Kyburg og Görz, landgreve i Alsace, herre over den Windiske Mark, over Portenau og Salins, på den ene side –

– og den gennemlaugtigste, stormægtigste fyrste og herre, hr. **CHRISTIAN den Fjerde**, konge af Danmark, Norge, de Venders og Gothers, hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, greve

af Oldenburg og Delmenhorst osv. på den anden side, i forskellige år er opstået allehånde stridigheder og misforståelser, hvoraf der endeligt er opstået store, svære krige og fjendtligheder; For at disse dog måtte blive indstillet, og yderligere ulejligheder og ruin af så mange ædle lande, fyrstendømmer og provinser måtte blive forhindret, er der mellem begge parter – Hans Romerske Kejserlige Majestæt og den Kongelige Værdighed og Majestæt af Danmark, Norge osv. – for at genoprette og stabilisere den ædle, dyrebare fred og plante en bestandig tysk tillid, blevet foranlediget en fredsforhandling i staden Lübeck.

Til dennes påbegyndelse og fortsættelse blev den 6./16. januar i det nuværende år 1629 aftalt og fastsat; hvortil den allerhøjstnævnte Romerske Kejserlige Majestæt har udpeget den gennemlaugtigste højvelbårne fyrste og herre, hr. Albrecht, hertug af Friedland og Sagan osv., og den højvelbårne greve og herre, hr. Johann Tserclaes, greve af Tilly, friherre af Marbaix, herre til Balastre, Montigni og Breitenegg osv., Hans Romerske Kejserlige Majestæts og kurfyrstelig bayersk råd, kammerherre og generallojtnant.

Og den Kongelige Værdighed og Majestæt af Danmark, Norge osv. [har udpeget] de velædle og strenge herrer, deres respektive rigsråder, kanslere, rigskanslere, tyske kanslere, råder, amtmænd i Nyborg, Ribe, Steinburg og Rendsburg:

- Hr. Christian Friis, ridder til Kragerup
- Jacob Ulfeld til Urup
- Hr. Albrecht Scheel, ridder til Fussingø
- Levin Marschalck til Kyndeløse (Hütlo)
- Hr. Detlof Rantzau, ridder til Panker
- Og Heinrich Rant- ... [fortsættes på næste side]

Side 672.

zowen zu Schmole, Erbgesessen, deputirt, verordnet und bevollmächtigt, welche theils durch dero Subdelegirte der Röm. Kayserl. Majestät Kriegs-Raht, Obristen, General-Wachtmeistern zu Roß und zu Fuß, den Wohlgebohrnen Herrn, Herrn Johan von Altringern, Freyherrn auf Koschitz und Groß Lipna, auch der Röm. Kayserl. Majestäts und Chur-Fürstl. Bayerischen respective Obristen und Cämmerern, den Hoch und Wohlgebohrnen Herrn Jobst Maximilian Graf zu Gronsfeld und Bronckhorst, Freyherrn zu Battenburg und Rimbürg, Herrn zu Alpen und Honöpel, dann der Röm. Kayserl. Majestät Cämmerern und Obristen-Lieutenant, den auch Wohlgebohrnen Herrn Johan Balthasarn Freyherrn von Dieterichstein, Raben und Freyenstein, Erbschenken in Kärndten, und den Wohledlen Gestrengen Johan Christoff Rueppen zu Pakhausen und Merlbach, Chur-Fürstl. Bayerischen Hoff-Cammer- und Kriegs-Raht, General-Commissarien und Pflegern zu Rattenberg, auch allerhöchstgedachter Röm. Kayserl. Majestäts Hoff-Cammer-Raht, den Wohledlen Gestrengen Remhardten von Waimerode, Krafft ihnen aufgetragenen Gewalts, andere an ihre Statt zu substituiren, theils in der Persohn an bemeldten Orth angelanget, ihre habende Volmachten gegen ein ander exhibirt, den Punctum Legitimationis zu allerzeits guten Belieben erlediget und erörtert, sich der Sachen und Handlung ferners unterfangen, deroselben ihrer Wichtigkeit und erfordernten Nothdurfft nach reifflich nachgedacht, nach satsamer Vorbetrachtung dessen allen, so darbey in Consideration zu ziehen, und möglichster Hinwegräumung aller und jeden Verhinderungen, so vorkommen und eingefallen, also nach vielen gepflogenen sorgsamen und mühesamen Handlungen sich vermittelst Göttlicher Gnaden, GOTT dem Allmächtigen zu Ehren und dem gemeinem Wesen zum ersprißlichsten Besten, eines auffrichtigen beständigen, sichern und immerwehrenden Friedens, in hernach gesezten Puncten und Articuln mit ein ander verglichen, verabredet, abgehandelt und beschlossen.

I.

613

Erstlich sollen und wollen Ihro Röm. Kayserl. Mayestät und zu Dännemarck, Norwegen Königl. Majestät und Würde nun und hinführo zu ewigen Zeiten unter einander rechtschaffene ungefärbte Freundschaft zu Wasser und Lande halten, also daß alles dasjenige, was hiebevör und bishero zu Wiederwärtiges vorgangen, oder dahin angesehen und ausgedeutet werden möchte, hinführo keinergestalt mehr gedacht, sondern erloschen, aufgehoben, gedempffet, ausgetilget, tod und ab, und hingegen zwischen Ihro Röm. Kayserl. Majestät und Königl. Würden und Majestät auch Dero allerseits Successorn, Erben und Nachkommen, Einwohnern und Unterthanen, ein beständiger, aufrichtiger Friede, im

Oversæt:

Rantzowen] til Schmoel, arvesidder, deputeret, forordnet og befuldmægtiget, hvilke dels ved deres underdelegerede for den Romerske Kejserlige Majestæts krigsråd, oberster og generalvagtmestre til hest og til fods, den velbårne herre, hr. Johan von Aldringen, friherre til Koschitz og Groß Lipna, samt den Romerske Kejserlige Majestæts og kurfyrstelig bayerske respektive oberster og kammerherrer, den høj- og velbårne herre Jobst Maximilian greve af Gronsfeld og Bronckhorst, friherre til Battenburg og Rimburg, herre til Alpen og Honöpel, dernæst den Romerske Kejserlige Majestæts kammerherre og oberstløjtnant, den ligeledes velbårne herre Johan Balthasar friherre af Dietrichstein, Raben og Freyenstein, arvskænk i Kärnten, og den velædle og strenge Johan Christoff Ruepp til Pakhausen og Merlbach, kurfyrstelig bayersk hofkammer- og krigsråd, generalkommissær og plejer i Rattenberg, samt den allerhøjstnævnte Romerske Kejserlige Majestæts hofkammerråd, den velædle og strenge Reinhard von Waimerode, i kraft af den dem overdragne myndighed til at indsætte andre i deres sted, dels personligt er ankommet til det nævnte sted, har fremvist deres respektive fuldmagter for hinanden, har afgjort og drøftet spørgsmålet om legitimering til alles tilfredshed, og har påtaget sig den videre sag og forhandling, efter nøje at have overvejet sagens vigtighed og fornødne nødvendighed, og efter tilstrækkelig forudgående betragtning af alt det, som derved bør tages i betragtning, samt ved den mulige rydning af alle og enhver hindring, som måtte forekomme og indtræffe, således efter mange førte omhyggelige og møjsommelige forhandlinger ved guddommelig nåde, GUD den Almægtige til ære og det fælles bedste til mest gavnlige gavn, er blevet enige om, har aftalt, færdigbehandlet og besluttet en oprigtig, bestandig, sikker og evig fred i de her efterfølgende punkter og artikler.

I. For det første skal og vil Hans Romerske Kejserlige Majestæt og den Kongelige Majestæt og Værdighed til Danmark og Norge nu og herefter til evige tider holde et retskaffent og uforfalsket venskab med hinanden til vands og til lands, således at alt det, som hidtil og indtil nu er forefaldet af fjendtligheder, eller som måtte blive anset eller udlagt som sådanne, herefter på ingen måde skal ihukommes, men derimod være udslettet, ophævet, dæmpet, udslettet, dødt og borte, og at der derimod mellem Hans Romerske Kejserlige Majestæt og Kongelige Værdighed og Majestæt samt Deres gensidige efterfølgere, arvinger og efterkommere, indbyggere og undersåtter, skal være en bestandig, oprigtig fred, i [fortsættes].

Side 673.

immerwährende Einigkeit, und unverrücktes gutes Vertrauen, gestiftet und conserviret sey und bleibe. Zu dessen mehrer würcklicher Erfölung dann Ihro Königl. Würde und Majestät sich des heiligen Röm. Reichs Sachen, anderer Gestalt nicht, als Deroselben, wie einen Fürsten und Stand des Heil. Röm. Reichs, wegen des Herzogthums Holstein gebühret, auch der Ertz- und Stiffter vor sich und deren geliebten Herrn Söhne, unter was Prætext und Schein ein solches auch seyn und geschehen möchte, ferner nicht anmassen, noch Röm. Kayserl. Majestät in Dero Kayserl. Regierung Eintrag zu zufügen. Hingegen Ihro Röm. Kayserl. Majestät sich derselben in Ihro Königl. Würden und Majestät Königreichen und souverainen Landen vorgehenden Sachen nicht anmassen, noch Dero Königl.

614

Regierung Eintrag thun wollen. Und im unverhofften Fall zwischen Ihro Röm. Kayserl. Majestät und Königl. Würden und Majestät oder deren Successorn, Erben und Nachkommen einige Mißverständnuß oder Irrung hiernächst erwachsen würden, sollen dieselben ohne des einen oder des andern Theils Thathandlung gütlich hingelegt, oder in Entstehung der Güte durch beiderseits ersuchte Arbitratores entschieden werden.

II.

Was fürs Andere die geforderte Erstattung der Kriegs-Kosten und Schaden betrifft, weil bey dieser Friedens-Handlung dahin alles Absehen billich gerichtet und eusserstem Fleisses getrachtet, daß zwischen der Röm. Kayserl. Majest. und zu Dännemarck, Norwegen Königl. Würden und Majest. ein festes Fundament zu beständigem stetswährenden guten Vernehmen gelegt, auf die Posteritet fortgepflanzt, und alle im Wege liegende Behindernisse hinweg geräumt, auch nichts übriges der Verbitterung zurück gelassen oder eingeführt werden möge: Als ist beliebt, daß solche Forderung ein, und abzustellen, und deswegen, von niemanden im Heil. Röm. Reich an Ihre Königl. Würden und Majest. hingegen auch von deroselben an niemand derhalben ferner nichts prætendiret werden solle. Worbey dann Ihr Königl. Würden und Majestät alle und jede vor diesem im Nieder-Sächsischen Creiß erhobenen Kriegs-Wesen zugestandene Rechtmessige Forderungen, so in dieser Vergleichung nicht abgehandelt austruckentlich reservieret und vorbehalten bleiben, auch deroselben Ihro Königl. Würden und Majestät deren occupirte Provincien, Fürstenthümer und Lande, Wendsysssel, Jütland, Schleßwig, Holstein, Stormarn und Ditmarschen, sampt allen andern Hoheit, Regalien, Schlössern, Amptern, Häusern, Festungen, Städten, Pässen, Porten, Flecken, Dörffern, und allen und jeden deren angehörigen, mit aller Hoch- und Gerechtigkeiten in allermassen Ihro Königl. Würde und Majestät dieselben vorhin gehabt und besessen, doch mit.

Oversæt:

en stedse varende enighed og urokkelig god tillid må blive stiftet og bevaret. For at dette kan opnås mere virkeligt, skal Hans Kongelige Værdighed og Majestæt ikke på anden måde befatte sig med det Hellige Romerske Riges sager, end hvad der tilkommer ham som fyrste og stænder af det Hellige Romerske Rige på grund af hertugdømmet Holsten; ej heller skal han for sig selv eller sine kære sønner, under hvilket påskud eller skin det end måtte være, fremover tiltage sig noget sådant, eller påføre den Romerske Kejserlige Majestæt indgreb i hans kejserlige regering. Omvendt vil Hans Romerske Kejserlige Majestæt ikke tiltage sig sager, der foregår i Hans Kongelige Værdighed og Majestæts kongeriger og suveræne lande, eller gøre indgreb i hans kongelige regering. Og i det uforudsete tilfælde, at der herefter skulle opstå nogen misforståelse eller strid mellem Hans Romerske Kejserlige Majestæt og Kongelige Værdighed og Majestæt eller deres efterfølgere, arvinger og efterkommere, skal disse bilægges mindeligt uden brug af magtmidler fra den ene eller den anden side, eller i mangel på mindelighed afgøres af voldgiftsmænd, som begge parter anmoder herom.

II.

Hvad for det andet angår den krævede erstatning for krigsomkostninger og skader, da er alt sigte ved denne fredsforhandling med rette rettet mod – og der er med yderste flid tilstræbt – at der mellem den Romerske Kejserlige Majestæt og den Kongelige Værdighed og Majestæt af Danmark og Norge lægges et fast fundament til en bestandig og vedvarende god forståelse, som kan videregives til eftertiden, og at alle hindringer, der ligger i vejen, ryddes bort, så intet af bitterhed lades tilbage eller indføres på ny. Derfor er det aftalt, at sådanne krav skal indstilles og ophøre, og at ingen i det Hellige Romerske Rige fremover må gøre krav gældende mod Hans Kongelige Værdighed og Majestæt, og at han heller ikke selv må gøre krav gældende mod nogen i denne henseende. Herved skal dog alle de retmæssige krav vedrørende krigsvæsenet, som Hans Kongelige Værdighed og Majestæt tidligere har fået tilstået i den Nedersaksiske Kreds, og som ikke er behandlet i dette forlig, forblive udtrykkeligt reserverede og forbeholdte; ligeså skal Hans Kongelige Værdighed og Majestæt have

sine besatte provinser, fyrstendømmer og lande – Vendsyssel, Jylland, Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken – tilbage, sammen med al anden højhed, regalier, slotte, amter, huse, fæstninger, byer, pas, porte, flækker, landsbyer og alt og enhver dertil hørende ejendom, med alle rettigheder og retfærdigheder i samme omfang, som Hans Kongelige Værdighed og Majestæt tidligere har haft og besiddet dem, dog med...

Side 674.

mit Vorbehalt Ihro Röm. Kayserl. Majestät und des Heil. Röm. Reichs im Herzogthum Holstein, Stormarn und Ditmarschen habenden Hoheit und Lehns-Gerechtigkeit, sampt deren noch vorhandenen Stücken, ohne Entgelt zu restituiren, und das Kayserlich Volck, welches in diesen Provinzien, gesampten Fürstenthümer und Landen vorhanden, aus allen Quartiren also fort und ohne einige Beschwer- oder Anforderung, Exacturen, Beleid- oder Beschädigung, mit guter Ordre und Disciplin ab- und weg zu führen, auch die im Fürstenthum Holstein und dessen einverleibten Landen angestellte oder noch fürhabende Confiscations-Proces und andere Exactionen gegen Personen und Güther ohne einige fernere Prætension oder Entrichtung gänzlich abzuthun, zu aboliren, und es daselbst bey dem Religion und Profan Frieden zu lassen, darwieder allda niemanden in keinerley Weise zu turbiren.

III.

Wie dann zum Dritten beiderseits Gefangne ohne Verzug und einige weitere Beschwerde, zu erledigen.

IV.

Und sollen zum Vierdten in diesem Accordt und Frieden anseiten der Röm. Kayserl. Majest. die Cronen Hispanien und Pohlen, die Sereniss. Infante zu Brüssel, mit dem gesampten Hochlöblichen Hause Oesterreich, dann Chur-Bayern sampt allen andern assistirenden und gehorsamen Chur-Fürsten und Ständen des Heil. Römischen Reichs, auch dero Unterthanen und Eingesessenen. Imgleichen an Seiten der Königl. Würden und Majestät zu Dännemarck, Norwegen etc. die Cronen Franckreich, Groß-Britannien und Schweden, so wohl die Staaten der Vereinigten Nieder-Landen, da sie allerseits wollen, mit eingezogen und begriffen seyn.

V.

Und ob wol zum Fünfften an Seiten Ihro Königl. Würden und Majestät zu Dännemarck, Norwegen etc. bey diesen Tractaten ganz inständig und bewegliche Erinnerung geschehen, auch hart und eiffrig urgiret worden, dieser Vergleichung ausdrücklich zu inseriren, daß Fürsten und Ständen über ordentlich Recht nicht beschwehret werden mögen; weiln jedoch dagegen beständig eingeführt werden mögen; weiln jedoch dagegen beständig eingeführt, daß die Röm. Kayserl. Majests. ohne daß und für sich niemand wieder Recht und Billigkeit zu graviren gemeinet; so wollen Ihro Königl. Würde und Majest. dabey allerdings acquiesciren, auch dem Fürstl. Hause Schließwig, Holstein, Gottorphischen Theils die Insul Femern, Nordstrandt, auch dessen Antheil auf den Insulen Föhrde und Sildt (jedoch vorbehaltlich Ihro Königl. Würden und Majest. und der Cron Dännemarcken etc. an bemelten Lan-
oversæt:

Landen zu stehenden Hoch- und Lehns-Gerechtigkeiten (mit denen 1629. alda noch vorhandenen Stücken, ohne Entgelt der Eingesessenen, gleich als bald wieder einräumen, auch das Volck, so in den Insulen verhanden, mit guter Ordre und Disciplin ab- und wegführen, und fürters wieder den einen oder andern Fürsten oder Stand des Röm. Reichs wegen dessen so bey diesen Kriegs-Wesen vorgangen seyn mag, nichts eifern noch ahnden, auch dieselbe dessen nichts entgelten lassen. Alle und jede obige Puncten sollen der Röm. Kayserl. Majest. auch zu Dännemarck und Norwegen etc. Königl. Würden und Majestät unverzüglich zugebracht und die allerunterthänigste und unterthänigste

Bemühung angewendet werden, das Ihro Röm. Kayserl. Majest. und Königl. Würden und Majest. hierüber ihre besondere Ratificationes, denen diese Capita von Worten zu Worten einzuverleiben, unter Ihren Kayserl. und Königl. Handzeichen und Insigeln, daß darin Ihro Röm. Kayserl. Majest. für Sich, Ihre Successoren, Erben und Nachkommen, und dann Ihro Königl. Majest. zu Dännemarck, Norwegen etc. für Sich, Ihre Herrn Söhne, Successoren, Erben und Nachkommen bey Kayserlich und Königlich Hoheit, Würden und Worten, zugesagt und versprochen werde, allen und jeden deren Inhalt stet fest und unverbrüchlich zu halten, denen in einigerley Weise oder Wege weder directe noch indirecte nicht zu wiederkommen, noch jemanden wer es auch wäre, unter was Pretext und Schein es immer geschehen kunte oder möchte, solches zu verhängen, zu verstatten noch gut zu heissen; worbey dann der Cron Dännemarcken sämptlich Herrn Reichs-Räthe, die Königl. Ratification mit ihrer Handt unterschreiben und angebohrnen Pitschafften auch bekräftigen werden. So geschehen zu Lübeck den $\frac{12}{22}$ Maji im Ein Tausent sechs Hundert neun und zwanzigsten Jahre. Daneben auch in Krafft obverstandener Volmachten allerseits festiglich versprochen, daß sowohl Wir als des Königs zu Dännemarck L. solchen getroffenen Fried und immerwährenden Vergleichung in allen Puncten und Articuln, innerhalb vier Wochen ratificiren und bestattigen; und solcher Ratification und Bestätigung genugsame uhrkuntt unter Unser eigen Handt und Insigel, für Ablauff selbiger Zeit in obbemeldte Unser und des Heil. Röm. Reichs-Stadt Lübeck gegen einander überantwortet und ausliefern lassen sollen. Daß Wir demnach zu gänzlicher Volziehung alles des jenigen, so obbeschriebener massen, durch obbemeldte Unsere gevolmächtigte Commissarien an Unser statt gehandelt, bewilligt, verabschiedet und beschlossen, alles seines Inhalts beliebet, ratificirt, bekräftigt und bestettigt haben. Thuen das Iii iii ii auch

Oversæt:

rettigheder, som findes i de nævnte lande (med de dertil endnu eksisterende dele), straks skal tilbagegives uden vederlag fra indbyggerne, og ligeledes at det folk (tropperne), som befinder sig på øerne, skal føres bort og væk med god orden og disciplin; og ydermere skal ingen af parterne i fremtiden ivre mod eller straffe den ene eller den anden fyrste eller stand i det Romerske Rige på grund af det, som måtte være foregået under dette krigsvæsen, og heller ikke lade dem undgælde herfor på nogen måde. Alle og hver af de ovenstående punkter skal uden ophold forelægges Hans Romerske Kejserlige Majestæt samt Hans Kongelige Værdighed og Majestæt til Danmark og Norge osv., og der skal anvendes den mest underdanige og dybe flid for, at Hans Romerske Kejserlige Majestæt og Kongelige Værdighed og Majestæt herom udsteder deres særlige ratifikationer, hvori disse punkter ord for ord skal indføres, under deres kejserlige og kongelige egenhændige underskrifter og segl; således at Hans Romerske Kejserlige Majestæt på egne vegne og for sine successorer, arvinger og efterkommere, og Hans Kongelige Majestæt til Danmark, Norge osv. på egne vegne og for sine herrer sønner, successorer, arvinger og efterkommere, ved kejserlig og kongelig højhed, værdighed og ord lover og lover, at de vil holde alt og ethvert indhold i disse fast, urokkeligt og ubrydeligt, og ikke handle mod dem på nogen måde eller vej, hverken direkte eller indirekte, og heller ikke tillade, tilstede eller billige, at nogen anden gør det, hvem det end måtte være, eller under hvilket påskud eller skin det end måtte ske; hvorved samtlige herrer i Danmarks rigsråd også skal underskrive den kongelige ratifikation med deres hænder og bekræfte den med deres medfødte segl. Således sket i Lübeck den 12./22. maj i året ét tusind seks hundrede og ni og tyve. Derudover er det i kraft af de ovennævnte fuldmagter fra alle sider fast lovet, at såvel Vi som kongen af Danmarks udsendinge skal ratificere og bekræfte denne indgåede fred og evigtvarende forlig i alle punkter og artikler inden for fire uger; og at tilstrækkeligt bevis for en sådan ratifikation og bekræftelse under Vor egen hånd og segl, inden udløbet af samme tid, skal overgives og udveksles i Vor og det Hellige Romerske Riges by Lübeck. At Vi derfor, til fuldstændig fuldbyrdelse af alt det, som på ovenbeskrevne måde er blevet

forhandlet, bevilget, afskediget og besluttet af vore ovennævnte befuldmægtigede kommissærer i Vort sted, har accepteret, ratificeret, bekræftet og stadfæstet alt dets indhold. Gør det også.

Side 676

auch belieben, ratificiren, bekräftigen und bestettigen, solches alles hierinn wissentlich, Krafft dieses Briefs. Gereden und versprechen hiermit bey Unsern Kayserlich und Königlich Würden und wahren Worten, mehrangeregten Frieden und immerwehrenden Vergleichung, in allen und jeden Articuln, Clausuln und Verfassungen steet fest und unverbrüchlich zu halten und würcklich zu vollstrecken. Deß zu Uhrkundt haben Wir diesen Brief mit Unserer eigenen Handt unterzeichnet, und Unserm Kayserlich und Königlich anhangenden Insigel befestigen lassen. Geben in Unserer Stadt Wienn, den dreyzehenden Monaths-Tag Junii, nach Christi Unsers lieben Herrn und Seeligmachers Gnadenreichen Geburth im Sechzehn Hundert neun und zwanzigsten, Unserer Reiche, des Römischen im zehenden, des Hungerischen im eilfften, und des Böhmischen im zwölfften Jahren. Ferdinandt. R. Peter Heinrich von Stralendorff. Ad mandatum Sac. Cæs. Majestatis proprium Arnoldin von Clarstain.

oversæt:

også har fundet for godt at ratificere, bekræfte og stadfæste, hvilket alt sammen vidende sker heri i kraft af dette brev. Vi lover og tilsiger hermed ved Vor kejserlige og kongelige værdighed og sande ord at holde den førnævnte fred og evigtvarende forlig i alle og enhver artikel, klausul og affattelse fast og urokkeligt og at fuldbyrde det i gerning. Til vidnesbyrd herom har Vi undertegnet dette brev med Vor egen hånd og ladet Vort kejserlige og kongelige vedhængende segl fastgøre. Givet i Vor stad Wien den trettende dag i juni måned efter Kristi, Vor kære Herre og Frelsers, nåderige fødsel i det seksten hundrede og ni og tyvende år; i Vort romerske rige det tiende, i det ungarske det ellefte og i det bøhmiske det tolvte år. Ferdinand. R. Peter Heinrich von Stralendorff. Efter særlig befaling fra Hans Hellige Kejserlige Majestæt, Arnoldin von Clarstain.

Historisk afslutning: Dette dokument markerer det endelige punktum for den formelle fredsproces. Hvor selve traktaten blev underskrevet i Lübeck i maj, er dette kejserens personlige ratifikation udstedt fra hans hof i Wien i juni 1629.

Her er en samlet historisk opsummering af resultaterne af **Freden i Lübeck (1629)**, baseret på de syv sider (s. 670-676), vi netop har gennemgået:

1. Status Quo Ante Bellum (Tilbage til før krigen)

Traktaten fastslår, at Christian 4. får alle sine besatte landområder tilbage. Dette inkluderer **Vendsyssel, Jylland, Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken**. Kejserens tropper (Wallensteins hær) skal forlade disse områder uden at kræve yderligere betaling eller foretage flere plyndringer.

2. Prisen for freden: Politisk isolation

Selvom Christian 4. ikke mistede land, var prisen politisk høj. Han måtte love **aldrig mere at blande sig i det Hellige Romerske Riges (Tysklands) anliggender**, udover hvad der tilkom ham som hertug af Holsten. Dette betød reelt afslutningen på hans ambitioner som protestantisk leder i Trediveårskrigen.

3. Amnesti og ophør af krav

Alle konfiskationsprocesser mod adelsfolk, der havde støttet den danske konge, blev annulleret. Samtidig blev begge parter enige om at frafalde alle krav om krigsskadeserstatning. Som det står i teksten, skal alle stridigheder være **"udslukt, ophævet, dæmpet, udslettet, dødt og borte"**.

4. International anerkendelse

Traktaten fungerede som et storpolitisk dokument, der inddrog datidens stormagter. På kejserens side blev Spanien og Polen nævnt, mens Danmark blev bakket op (formelt) af Frankrig, Storbritannien og Sverige.

5. Den personlige garanti

Gennemgangen slutter med kejser **Ferdinand 2.s personlige ratifikation** fra Wien, hvor han med sit "kejserslige og kongelige ord" lover at overholde aftalen urokkeligt.

Konklusion: Gennemgangen af disse sider viser et Danmark, der med nød og næppe slap ud af en katastrofal krig uden landafståelser, men som til gengæld mistede sin status som europæisk stormagt til fordel for Sverige.

